גנזי שעכטער

גנזי שעכטער

ספר ג

פיוטים ושירים

מן הגניזה שבמצרים

מאת

ישראל בר' דוד זאב ז"ל דאווידזאן

נויארק

בהוצאת בית מדרש הרבנים אשר באמריקא

תרפ"ח

הקדמה

בחבור הספר הזה החלותי להתעסק כבר לפני שתים עשרה שנה. בימים ההם חשבנו, אני ורעי המשתתפים בספרי זכרון אלו, לכתוב את המבואות וגם את ההערות אנגלית. וכבר לפני שלש שנים היו המבואות שלי כתובים ונדפסים בשפה ההיא, אבל ההערות היו עדיין במחשבה. אולם כשהגיעה העת לגמור את המלאכה נשתנתה דעתי ודעת חברי והחלטנו שגם המבואות יהיו כתובים עברית. אבל משום שהמבואות שלי כבר היו נדפסים והשעה היתה דוחקת הייתי מוכרח להניחם כמו שהיו. בכל זאת רואה אני חובה לעצמי להקדים דברים אחדים בשביל אלה מן הקוראים העברים שאינם נזקקים לשפה האנגלית.

הספר הזה מכיל רמ"א פיוטים ושירים חדשים שאספתי מן שבעים ואחד כתבי יד שונים המפוזרים בתשע ספריות שונות. בחפשי אחרי חמר חדש במקצוע הפיוטי לא דרשתי אחרי היפה והמובחר בלבד, אלא שמתי לי למטרה לאסוף אספה גדולה של פיוטים שתכיל סוגים מסוגים שונים, אלה שסגנונם יפה וקל כמו אלה שסגנונם אינו מצטיין בקלות וביופי. וממבט החקירה אפשר שהפיוטים כבדי ההבנה יותר אופיים ומראים ביתר דיוק את הקשר שבין הפיוט ובין המדרש שממנו שאבו הפיטנים את רעיונותיהם וחזון רוחם.

מצד הבניה, או הטכניקה, של הפיוטים יש להעיר שהקרובות של שמואל ויוסף אלברדאני הבאים בשער הראשון ובשער השלישי מוכיחות שהתמונה שיניי נתן לקרובה נתקבלה מכל הפיטנים שבאו אחריו. ומצד הבלשני יש להזכיר שאוצר הלשון העברית נתעשר על ידי הפיוטים האלה במספר גדול של בטוים חדשים שודאי יביאו תועלת גדולה למדקדקים וחוקרי השפה. גם הפיטנים היו ממרחיבי השפה, אבל הם לא הרחיבו אותה על ידי מלים משפות אחרות אלא מתוך אוצר השפה שבכתבי הקדש.

רבים הם השירים והפיוטים בספר הזה שלא נסמן עליהם שם מחברם, בכל זאת עולה מספר המחברים הידועים לנו בשמם לעשרים וארבעה, ורובם פנים חדשות בספרותנו. המצוינים שבהם הם שמואל השלישי, יוסף אלברדאני, שלמה בן אלטויל וסעדיה בר ברכות, תלמידו של הרמב"ם, שעד כה לא ידענו שהיה ג"כ פיטן.

על תכונת כתבי היד אין אני רואה כל צורך להכפיל דברי, כי הקורא סתם אינו מתענין בפרטים כאלה והמעיין ימצאם במבואות האנגלים. אבל על דבר אחד הנוגע לכתבי היד ראוי להעיר את אזן הקורא העברי. כל כתבי היד שהשתמשתי בהם, אפילו אלו שהנקוד הבבלי מצוי בהם, משתמשים ב„אמות הקריאה" ומחפצי לתת לקורא מושג מתכונת כתבי היד האלה החזקתי על פי רוב באמות הקריאה אף על פי שנקדתי את השירים. הדבר הזה אולי יהיה מוזר בעיני רוב הקוראים, ואפשר שהיה יותר טוב לו השמטתי לגמרי את אמות הקריאה המיותרות,

אבל לא עמדתי על זרותן אלא עד לאחר זמן בעת שכל השירים כבר היו קבועים ועומדים בדפוס, ותקון זה לא היה שוה בגדל הטרח ובאבוד הזמן.

בדבר הערותי יש לי להעיר שאחזתי בדרך קצרה, כי לו בחרתי דרך המפרשים המרחיבים היו הערותי עולות לספר בפני עצמו. במקומות שכתבי היד היו מטושטשים הנחתי את התיבות שהצלתי מן הרקבון בלי נקוד, ובמקומות שלא זכיתי לרדת לסוף דעתו של המשורר אמרתי כן בפירוש והנחתי מקום לאחרים להתגדר בו.

נויארק עשרה בטבת התרפ"ה.

התכן

שער ה: ודוים

שער ו: פיוטים שונים

שירי חל

שער ז: שירי מוסר ומכתמים

שער ח: מחברות

שער ט: קטע מדיואן לר׳ אלעזר (הבבלי?)

שער י: קינות על אנשים מפורסמים

שער יא: קינות והספדים

שער יב: שירים לחתונה

רשימות

א

שִׁירֵי קֹדֶשׁ

CHAPTER I

Liturgies of Yannai, Samuel and an Anonymous Poet

Whosoever has had the good fortune to discover a part, or parts, of some lost literary work must surely have cherished the wish, if not the hope, that some time or other, fortune would again be in good humor and a few more leaves would turn up. As a rule such wishes remain unfulfilled. In most cases time has worked such complete havoc with the literary monuments of the past that one must be content with whatever it has happened to yield up. It is, therefore, a matter of great satisfaction, in the case of Yannai, to be able to bring to light some new liturgies of his within a period of a few years after the publication of parts of his long-lost Maḥzor.

For the discovery of the additional material I am a great deal indebted to Dr. H. Brody of Prague. In a private communication of March 9, 1920, Dr. Brody intimated to me that the Bodleian Ms. 2714, 5 (Heb. d. 41) very likely formed a part of *Maḥzor Yannai*. His belief was based not only on the fact that this MS. contained the "Shib'ata" of Yannai published in *Maḥzor Yannai* (p. 41), but even more so on the fact that a number of passages reproduced from this MS. in Neubauer-Cowley's Catalogue bore a very striking resemblance to those in Yannai's *Kerobah* for the great Sabbath.[1] Furthermore, the fact having been established by the edition of *Maḥzor Yannai*, that Yannai composed *kerobot* for the ordinary Sabbaths which were closely bound up with the triennial cycle, Dr. Brody was led to suggest that MS. Oxford 2714, 6 was also a part of the same Maḥzor since that MS. contained liturgies for the weekly *Parashiot* according to the triennial cycle.

Acting upon this suggestion, I procured photographs of these MSS., through the courtesy of Dr. Cowley, and found that

[1] Comp. *Maḥzor Yannai* p. 32. Brody cites five passages. These and many more will be given below, note 12.

Dr. Brody's surmise was, in the main, correct. The MSS., as it will be seen, do contain compositions by Yannai, but they also contain the compositions of another liturgic poet, and it is in the other author's composition that we find the striking resemblance to Yannai's phraseology. The liturgies for the weekly *Parashiot* are not *kerobot* but *Shib'atas*, and are not necessarily the composition of Yannai, since they contain no acrostics. This, then, invalidates the supposition that these MSS. are part of the *Maḥzor Yannai*, though they contain several of Yannai's liturgies.

And now, before proceeding any further, it is fit that we consider what constitute the chief characteristics of the Piyyut known as the *Shib'ata* (שבעתא), or *Shib'ah* (שבעה). This name, as is well known, is given to the Piyyut inserted in the '*Amidah* of the *Musaph* Service, because it is interwoven with each of the seven benedictions of the '*Amidah*, unlike the *Kerobah* which extends only as far as the *Kedushah* of the morning service. It may also be noted that, unlike the *Kerobah*, the *Shib'ata* of Yannai does not have a special חתימה, or "conclusion", though the last phrase of each stanza always contains a word which reflects the characteristic of the benediction with which it is associated. Kalir, on the other hand, employs the "conclusion" even in the *Shib'ata*. Another important characteristic, though not recognized until now, is that all *Shib'atas* are grouped around some Biblical text in such a way that at least each stanza, if not each verse, begins with a Biblical quotation. Thus, in the *Shib'ata* of Yannai, reproduced below, each hemistich begins with the opening word of one of the verses of the Song of Songs, so that the opening words of the 117 verses of this roll are used as acrostics in as many hemistiches of the poem. In Kalir's *Shib'ata* for *Shekalim*, each stanza begins with a word from the Song of Songs, I, 14; in his *Shib'ata* for *Zakhor*, Ex. XVII, 15 is used; for *Parah*,[2] Job XXVIII, 23 and for *Ha-Ḥodesh*, Is. XLI, 47 are employed, while in the *Shib'atas* for the weekly *Parashiot*, reproduced below, each stanza begins with the opening words of

[2] For the *Zakhor and Parah Shib'atas* comp. Wertheimer, גנזי ירושלם vol. 3, fol. 18^b–20^b. The heading קרובץ given there, whether emanating from the editor or from the scribe, is incorrect, and should be שבעתא.

the particular Seder to which it is assigned.[3] In other words, the Biblical quotations serve as a frame-work for the Piyyut. Finally, it should be noted that in the *Shib'atas* for Holidays, the piyyut for the fourth benediction is very much extended and bears the heading אתה בחרת, which is the beginning of this benediction according to the Palestinian version.[4]

To come back to the subject before us, let us first examine the contents of the MSS. Fascicle 5 of MS. 2714 contains Passover liturgies, which, according to the description in the Catalogue of Neubauer and Cowley, are as follows:

a (fol. 11) beg. missing, end. כולך יפה לקדש ולברך. . .ב' עושה
b (ibid.) headed קדושתא שור או כשב, beg. אשמורה זאת אשמור נצח
c (fol. 12) beg. אל אשר כחוד סערה
d (ibid.) headed ובכן אלה, beg. אלה אחחת אתנן
e (fol. 12^b) headed ובכן אשר תק' א' beg. אותם תקראו אתם
f (fol. 13) headed אחד, beg. אז מאז יקרא
g (ibid.) headed קדושתא ויהי בחצי הלילה beg. און כל פטר רחם
h (fol. 13^b) headed ובכן, beg. אזכירה נגינותיך נורא עלילה
i (fol. 14) headed ובכן, beg. תקיל ופרסין כתבה פס יד
k (ibid.) headed ליל שמורים beg. ליל אז הוכן
l (fol. 14^b) beg. תירגלתה תמימים
m (fol. 15^b) headed אחד, beg. אחכה לשומר מה מלילה
n (ibid.) headed שבעה שיר השירים beg. שיר אשירה נא לדידי
o (fol. 15) headed ובכן, beg. לכה דודי תן עטרת

Fascicle 6 of the same MS., on the other hand, contains liturgies for the *Parashiot*.

A careful examination of these compositions discloses the fact that (b), (c), (d), (e) and (f) are all parts of one *Kerobah*, that (g), (h) and (i) are parts of another *Kerobah* and that k and l are parts of a *Shib'ata*. Again, if we bear in mind the plan of the

[3] The only apparent exception to this is found in the *Shib'ata* of Samuel published below. But as this piyyut is defective in our MS. we may safely assume that the last three stanzas now missing began with the same opening word ליל as the first three, in which case the structure of this *Shib'ata* would resemble that of the weekly *Shib'atas*. The *Shib'ata* for the New Year (*Maḥzor Yannai*, p. 30) is too fragmentary to draw conclusions from it.

[4] Comp. also Elbogen, *Die Tefilla für die Festtage* (M.G.W.J., vol. 55 pp. 426, 588).

structure of the *kerobah*,[5] it becomes clear that (o) is the eighth part of a *kerobah* and (m) the ninth. And since both parts show that they belong to a *kerobah* which is based on the Song of Songs as its frame-work, it is safe to assume that (m) is the continuation of (o). Furthermore, it will be seen that (a) is the middle of a Passover *Shib'ata* which has the Song of Songs as its frame-work, embracing the verses from chapter IV, 15 to the end of the roll, and that (n) is the beginning of a similar composition, likewise based on the Song of Songs, containing the verses from Chapter I, 1 to Chapter IV, 14. Both (n) and (a) form, therefore, a complete *Shib'ata*, in fact the very *Shib'ata* of Yannai which was previously published by Wertheimer[6] and afterwards in *Maḥzor Yannai* (pp. 41–42) in an incomplete form, according to another Bodleian MS.,[7] wherein it is described as ז' לפסח דר' ינאי.

It follows, then, that the proper sequence of the compositions requires a readjustment of the pagination in fascicle 5. This is easily accomplished by reversing fol. 15 recto into 15 verso and *vice-versa*, and placing it immediately before fol. 11. In other words, the leaf which is now at the end of the fascicle should be reversed and placed at the beginning.

With this grouping and readjustment in view, we find that our MSS. contain the following six distinct divisions:

A (Fascicle 5, fol. 15 verso—15 recto): A PASSOVER KEROBAH, of which only the end of Part VII (beg. כמשה וכאהרן) and parts VIII and IX (o and m) have been preserved. This *Kerobah*, being based on the verses of the Song of Songs, was undoubtedly intended for the Sabbath that falls within the week of Passover (שבת חוה"מ פסח), when this roll is read in the synagogue. Again, since the Biblical lesson assigned for that day consists of Ex. XXXIII,12—XXXIV,26, it is safe to suggest that the *Kerobah* bore the heading designated below. Furthermore, it is safe to assume that it is the work of Yannai, since it immediately precedes his Shib'ata for the same day which constitutes the next division

[5] Comp. *Maḥzor Yannai*, p, xxxiii etc. and p. 2–4.
[6] גנזי ירשלם vol. II fol. 18^b.
[7] Neubauer and Cowley, *Cat.* No. 2708, r.

B (fol. 15 rect‘o, and 11 recto=n and a): Yannai's *Shib'ata* For שבת חו"המ פסח

Yannai's authorship of this piyyut is stated in MS. Oxford 2708, r and in the British Museum Ms. Or. 6197,9.[8] That it was intended for the Sabbath which falls within the week of Passover can be seen from the fact that it is based on the verses of the Song of Songs. This explains why there is no reference in it to the prayer טל[9]. For the text of this Piyyut four MSS. were used as indicated in the notes to the text.

C (fol. 11 recto—13 recto=b-f); Yannai's *Kerobah* for the Second Day of Passover

The name of Yannai occurs as an acrostic in the third part of the *kerobah*. The heading קדושתא שור או כשב which it bears indicates that it was intended for the second day of Passover, when this Biblical lesson was read in the synagogue. This would at first appear as an argument against Yannai's Palestinian origin since in Palestine only the first day was observed. But as a matter of fact there is little force to this argument. Since we know now that Yannai composed *kerobot* for the ordinary Sabbaths there was good reason for him to compose similar piyyutim for the week days of Passover for which special Biblical lessons were assigned.[10] The same explanation may also serve for Kalir's *kerobah* אסירים אשר בכושר which is likewise related to the Biblical lesson of that day. What is difficult to explain, however, is why this *kerobah* for the second day of Passover follows in the MS. the *kerobah* for שבת חוה"מ פסח, unless we assume either that the copyist was indifferent to the order of the compositions, or that

[8] This MS. contains the last three stanzas and ends with the statement זו אל שבעה לרב ינאי ז"ל.

[9] The superscription שבעה שיר השירים in MS. 2714 is therefore the more correct. The other heading ז' לפסח in MS. 2708 r misleads us to think that the piyyut was intended for the first day of Passover, and made it difficult to explain the omission of any reference to the prayer for dew. Comp. Elbogen in *Z.f.H.B.* xxii, 52. Brody, in his communication, surmised correctly that this *Shib‘ata* was intended for the Sabbath falling within the week of Passover.

[10] Comp. the Mnemonic in Megillah 31a: משך, תורא, קדש בכספא, פסל, במדברא, שלח, בוכרא.

in Palestine in the time of Yannai the reading from the Torah on the remaining six days of Passover was still unsettled. The Mishnah does not prescribe any portion and the Tosephta leaves the matter to individual choice.[11]

D (fol. 13 recto—14 recto = g-i) A *Kerobah* for the First Day of Passover by Samuel

The name of the author is found in the acrostic of the third part, the same part in which Yannai always indicated his name. The influence of Yannai on this poet is still more clearly seen in his style and phraseology. In more than a dozen passages Samuel uses expressions that echo the language of Yannai's *Kerobah* for the Great Sabbath,[12] not to speak of the sentiments which are identical in many instances. This, then, is the first clear case where we see that Yannai was not altogether without influence on his followers. That this *Kerobah* contains only seven parts instead of nine as in Yannai 's *Kerobot* may be due to the fact that our MS. was copied from an earlier defective MS.

As to the identity of this Samuel, we are unfortunately in the dark. The Genizah has preserved several liturgic poets by that name. We know of a Samuel b. Abraham,[13] Samuel ben David,[14]

[11] Comp. Tosephta Megillah chap. iv p. 225): בפסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ושאר כל ימות הפסח מדלגין בענין פסח האמורין בתורה.

[12] Comp. the following expressions in the *Kerobot* of

Samuel		and Yannai	
Pt. I, 1.1:	און כל פטר רחם	Pt. I. l. 1:	אוני פטרי רחמתים
„ 3:	הלא רגע ימותו	„ 3:	הן רגע ימותו
III, 1:	שמע לצור כשמעהה למצרים	III, 1:	ישמע לאדום כשמע מצרים
„ 4:	קרנות עשר גדע	„ 4:	תפרע בתכלית קרן עשירית
IVa:	לישע עמך לילה חציתה	IVa:	לישע עמך בחצי ליל יצאת
IVb, 2:	בגוי משולי בחמורים	I, 1:	במשולי חמורותים
„ 7:	דנת לפניהם חרטומי להטים	IVb, 7:	דנת לפניהם את אלהיהם
V, 9:	טמאים עשית מהומה	I, 5:	טמאים זה בזה נצית
VI, 19:	קהל מחרף באווי	VI, 13:	יעץ מחרף לנופף אווי
„ 22:	לאיש חמודות רזו גלה	„ 15:	לאיש חמודות נגלה רז
VII, 9:	דרוך פורה באדום	„ 22:	פורה תדרוך
„ 13:	חיש יום אשר הוא לא יום ולא לילה	„ 25:	קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה
„ 19:	הפקד לעירך שומרים	„ 27:	שומרים הפקד לעירך

[13] Comp. Neubauer and Cowley, *Cat.* No. 2853, 12n.

[14] Ibid, No. 2839 B. 31.

Samuel Ḥazan,[15] Samuel ben Isaac,[16] Samuel b. M....[17] Samuel "the Third"[18] and Samuel He-Ḥaber,[19] Our poet may be identical with any one of these. Incidentally it may be remarked here that it will be shown later that Samuel b. M...is perhaps Samuel b. Meborakh and that he is identical with Samuel "the Third".

E (fol. 14 recto-14 verso=k, l): A Shib'ata for the First Day of Passover

This is perhaps the composition of the same author as that of the preceding *kerobah*. It bears no mark of identification, but it is permissible to assume that the one who wrote the *kerobah* for the morning service also wrote the *Shib'ata* for the *Musaph* Service.[20]

F (Fascicle 6, fol. 16 recto-19 verso): Eleven *Shib'atas* for As Many Weekly Sedarim According to the Triennial Cicle.

These Sedarim are all from the Book of Genesis, beginning with the 20th and ending with the 30th Seder. Of the first *Shib'ata*, the beginning is missing; of the last, the end is defective. These *Shib'atas* are at present the only ones that have come to light in connection with the ordinary Sabbaths, and if indeed they do belong to Yannai, then his *Maḥzor* must have been even more extensive than has heretofore been supposed. But for the present they must remain anonymous, since they contain no indication that they belong either to Yannai or Samuel and are, moreover, part of a different fascicle. The fact that thus far we do not know of any other poet than Yannai who composed liturgies for the weekly Sedarim does not eliminate the possibility that there were other poets who followed in Yannai's footsteps.

[15] Ibid. No. 2712, 6 s.

[16] Ibid. Nos. 2699, 4: 2851, 10 a, b, d, e.

[17] Ibid. No. 2838 L. 5, AAa49.

[18] Ibid, Nos. 2729, 4c; 5 fol. 69; 2848,13b.

[19] See Hebrew Text section ד.

[20] The fact, however, that it begins with the word ליל, would seem to show that it was intended for the evening service. This would bear out the statement of Zunz (Ritus, p. 80) that in some rituals the *Shib'atas* of Kalir were recited in the evening of the special Sabbaths.

שער א

פיוטים לר׳ יניי ור׳ שמואל ופיטן סתמי

א [קְדוּשְׁתָּא: פְּסָל לְךָ לר׳ יניי]

VII

. . . .

[דף טו. ב]

. . . . . . כְּמשֶׁה וּכְאַהֲרֹן. וְכִשְׁנֵי בַדֵּי אָרוֹן:
צוארך כמגדל השן עֲבור אם ב... שונה יקהא וישק
ואפיך כן נחשק מאיר במחשך:
ראשך עליך פְּאֵר פָּז וְחָבוּשׁ. וּמִצְנֶפֶת לָבוּשׁ
תְּמוּר הָיָה כָפוּשׁ. מְרוֹמָם וְחָפוּשׁ:
מה יפית ומה נעמת צְנוּעָה בְּמַעֲבָרָיִךְ. וּבְכָל אֵבָרָיִךְ
חוֹגֶגֶת חַגָּיִךְ. עוֹשָׂה מִנְהָגָיִךְ:
זאת קומתך קוֹמְמִיּוּת עֲלוּמָה. וְגַם לֹא בְלוּמָה
כְּתַבְנִית הֵיכָל רָמָה. מֵאָה אַמָּה:

1. קדושתא פסל לך] שם הקרובה נוסד על ההשערה שנתחברה לשבת חוה״מ פסח שקורין בה פרשת פסל לך.

3. כמשה וכאהרן] הבית הזה התחיל בפסוק שני שדיך (שה״ש ז׳, ד׳) כמו שמוכח מן הפסוקים הבאים, וחז״ל דרשו: „שני שדיך אלו משה ואהרן״ (מדרש שה״ש ד׳, ה׳).

4–5. עבור... במחשך] בכל מקום שהכתב יד מטושטש והנוסח מסופק הנחתי את המלים בלי נקוד. אולם אין ספק שהפיטן כון לדרשת חז״ל על הפסוק צוארך כמגדל השן: „מלמד שלא בא לנשכו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע״ (מדרש שה״ש ז, ה׳) ולפי זה נ״ל שצ״ל:

עֲבוּר אָח בָּא לְנַשֵּׁךְ שִׁנָּיו קָהוּ וַיִּשַּׁק
וְאַפָּיִךְ כֵּן תָּחֱשַׁךְ מֵאִיר בְּמַחְשָׁךְ.

מאיר במחשך] מלה״כ אשים מחשך לפניהם לאור (ישעיה מ״ב, ט״ז).

6. וחבוש] צ״ל חבוש, כלומר ראשך חבוש בפאר פז.

7. תמור] תחת, ועי׳ בן סירא פ״ג, י״ד וצונץ סינאג. פאעז. 409. כפוש] מלה״כ הכפישני באפר (איכה ג׳, ט״ז). וחפוש] ר״ל חפשי.

8. צנועה במעבריך] רמז לדרשת חז״ל: „כך ישראל נאים בהילוכן כשהן עולין לפעמי רגלים... מה יונה זו צנועה כך ישראל צנועים״ (מדרש שה״ש א׳, ט״ו).

9. עושה מנהגיך] רמז לדרשת חז״ל: „מה יפית במצות עשה ומה נעמת במצות לא תעשה״ (מדרש שה״ש ז׳, ז׳).

10. עלומה] פעול משרש עלם, שממנו בא השם „עלומים״, והכונה שקומתה מראה כח עלומים. בלומה] מלה״כ ורסן עדיו לבלום (תהלים ל״ב, ט׳).

11. רמה] בכ״י: כמה. מאה אמה] עי׳ משנה מדות פ״ד, ו׳.

אמרתי אעלה רֹאשׁ שִׂמְחָתִי לִרְאוֹת. בְּמַרְאוֹת נוֹרָאוֹת
רֵאשִׁית לְהַרְאוֹת. בְּרֹאשׁ לְהֵרָאוֹת:
וחכך כיין הטוב שָׁמוּר לְנִסְכֵּי אִשִּׁים. מְשַׂמֵּחַ אֱ״ם וַאֲנָשִׁים
מֵפִיג לֵב אֲנוּשִׁים. בְּלִי יֵין עֲנוּשִׁים:
אני לדודי תָּאֵו תְּשׁוּקָה. בְּשִׂנְאָה עֲשׁוּקָה
וּבְאַהֲבָה חֲשׁוּקָה. וּמִי . . . . . .

VIII

ובכן

לכה דודי תֵּן עֲטֶרֶת בְּרֹאשְׁךָ שִׁית שִׂמְחַת עוֹלָם וְעַל רָאשֵׁינוּ
נשכימה רַנֵּן וְהַט אָזְנְךָ קֶשֶׁב טוֹב תַּשְׁמִיעַ אָזְנֵינוּ
הדודאים צָצוּ לְעֵינֶיךָ פִּלְאֲךָ יִרְ[אוּ] עֵינֵינוּ
מי יתנך עוֹנָה פָּנִים בְּפָנִים סְקוּ[ר] בְּךָ לֹא יֶחֱוְרוּ פָּנֵינוּ
אנהגך אביאך נָאוָה מְקֻטַּר רֵיחַ מ . . . לֹא יִבְאַשׁ רֵיחֵנוּ
שמאלו לְכָל מַמְרִים עַל פִּיו כָּל תְּהִלָּתוֹ יְסַפֵּר פִּינוּ
השבעתי יוֹדְעֵי סוֹד שְׂפָתָיו טוּבוֹ תַּבַּעְנָה שִׂפְתוֹתֵינוּ
מי זאת יָחִיד בְּצֵל כְּנָפֶיךָ טִפּוּלֵינוּ יַחֲזִיקוּ בִכְנָפֵינוּ
שימני כחותם חָקוּק בְּלִבְּךָ זִכְרְךָ לֹא תַשְׁכִּיחַ מִלִּבֵּנוּ
מים רבים וְנוֹזְלִים מִפְּתִיחַת יָדֶךָ הַחֲזֵק בָּהּ רִפְיוֹן יָדֵינוּ
אחות לנו דְּבוּקָה מִמֵּעֶיךָ גַּם בְּכֵן יְבָרְכוּךָ פְּרִי מֵעֵינוּ
אם חומה היא בָּהּ הַעֲמֵיד דְּגָלֶיךָ אֶל בֵּית רְגָלֵינוּ הַעֲמֵד דְּגָלֵינוּ

12. ראש שמחתי לראות] כלומר לראות את ירושלים, ו„ראש שמחתי" הוא כנוי לירושלים עפ״י תהלים קל״ז, ו׳.
13. ראשית להראות] להראות ראשית פרי האדמה (דברים כ״ו, י׳).
14. משמח] שופטים ט׳, י״ג.
15. יין ענושים] עמוס ב׳, ח׳.
16. תאו] שמוש פיטני על משקל רָעֵב כאלו בא משרש „תאו" ולא משרש „אוה". כונת הבית הזה קשה להבין.
21. הדודאים... פלאך] ר״ל שפלאי ה׳ יראו לעינינו כמו צמחי השדה שנראים לכל.
22. סקור] הבט.
26. יחיד] נ״ל שצ״ל יחיה. טפולינו] בנינו.
28. החזק בה] כלומר בידך החזק רפיון ידינו.
29. דבוקה] בכ״י בין השיטין כתוב „בך כ" ולפי זה צ״ל: „דבוקה בך כממעיך".
30. בית רגלינו] כלומר בית המקדש ששם אנו עולים לרגל.

אני חומה ואתה לי חוסן. כרם ואתה לי שומר. כרמי ואתה לי גדר. היושבת בגנים ואתה לי אדון. ברח דודי ממקום טומאה והיה לי למקור טהרה. הייתה לי והייתי לך. תהיה לי ואהיה לך. תוסיף לי ואוסף לך. קדוש:

(תהי קו' ונהיה לך קדוש) כאראלי קו' המשוררים בשירי קוד[ש]. כי כל השירים קו' ושיר השירים קודשי קו'. נאה לקדוש פאר מק[דושים]. המוקדשים ומקודשים שמו בקו' ככ' וקרא

לשמך ולזכרך יזכירוך זכרך היום ויאמרו ק'ק'ק' יי' צב'. ק' מזכרון פסחים. ק' מז' מצות. ק' מז' מרורים. ק'ק'ק', ק' מאז מריח גן עדן הטעים פסחים. ק' מא' מלחם אבירים המגיד. ק' מאז החליף והמתיק מרור מרורים: ק'ק'ק', ק' מחיה לעו[מתם]

כל יאומ' ממ' טהור ובמקום טומאה נגלה למען עמו. ממ' ע[וזו] רכב ויצא לישע עמו. ממ' ישועתו היא ישועת עמו. ממ' יפן פע[מים]

IX

[דף טו, א] אחד

אֲחַכֶּה לְשׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה. בְּכָל אַשְׁמוּרוֹת זֶה הַלָּיְלָה.
גְּאֻולַּת לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה. דְּרוֹר בְּאָתָה בֹקֶר וְגַם לָיְלָה:
הַיּוֹם הוּא וּשְׁמוּרִים לְדוֹרוֹת. וְלִבְנֵיהֶם לְשַׁנֵּן וּלְהוֹרוֹת:
זֶה אֲשֶׁר פָּסַח עַל אָבוֹת. חוֹפֵף עֲלֵיהֶם כְּמוֹ עוֹפוֹת:
טְהוֹרִים מִבֵּין טְמֵאִים הוֹצֵאתָה. יוֹנִים מִפִּי נֵצִים הִצַּלְתָּה.

35. תהי] המלים המסוגרות נמצאו בכ"י אבל הסופר העביר עליהם קו. כי כל השירים] עי' משנה ידים פ"ג, ה'.

37. ומקודשים] צ"ל: ומקדישים.

37—44. וקרא... לעומתם... פעמים... אחד] המלים האלה נדפסו באותיות גדולות להראות על חלקי הקדושה. ומן החלק האחרון נראה שאמרו שמע בקדושה של שחרית, שהרי כל הקרובות נתחברו לתפלת שחרית.

40. המגיד] הפעיל מן שרש מגד.

42. כל יאמ'] ר"ת של „כל יאמרו ממקום" וכבר מצינו שגם בקרובות אחרות השתמש יניי במבטא „כל יאמרו". עי' מחזור יניי עמ' 4 שורה 27 ועמ' 21 שורה 30. ובמקום טומאה נגלה למען עמו] עי' שמות רבה פט"ו סי' ו': „גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום ע"ז ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן".

44. דף ט"ו, א'] כבר הראיתי בהקדמה שדף ט"ו, שהוא האחרון בכ"י, הוא באמת הדף הראשון לפי הענין, אלא שהדפים לא נכרכו כסדרן, ומשום זה הקדמתי דף ט"ו לדף י"א ועמו' ב' לעמ' א'.

46. לא יום] זכריה י"ד, ז'. וכן אמר ג"כ בפיוט אז רוב נסים: „קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה" (מחזור יניי עמ' 39).

47. ושמורים] נ"ל שצ"ל: שמור.

כַּצֹּאן עַמְּךָ הִסַּעְתָּה. לִפְנֵיהֶם קוֹצִים כִּסַּחְתָּה.
מְבוּכָה לְמִצְרַיִם עָשִׂיתָה. נְגַפְתָּם וְעָלֵימוֹ לֹא חַסְתָּה.
שָׁהֳדוּת בְּפִתְחֵי בָתִּים שַׂמְתָּה. עֲלֵיהֶם כִּי כְשׁוֹמֵר פָּסַחְתָּה.
[פִּתְחִי] לִי אֲחוֹתִי צָרַחְתָּה. צוּר בַּהֲדָרְךָ צָלַחְתָּה.
[קָרַ]בְתָּה וְלִישׁוּעָה יָצָאתָה. רְצוּצִים לְחֵירוּת הוֹצֵאתָה:
[שָׁ]מַרְתָּה אֶת פְּתָאִים. שַׁדַּי בְּפָסְחֲךָ עַל פְּתָחִים
תְּהִלָּתְךָ עָנוּ נִפְסָחִים. עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים וּפְסָחִים:

[ב]מצרים שלחתה אותות ומופתים. באדום תשלח תמרות עשן ומופתים. במצרים פצנו דודי הנה זה. . . . . נו נאמר הנה אינו זה. ותשמיע לעם זה כעל ידי כי זה. [להיות]

ב. שִׁבְעָה: שִׁיר הַשִּׁירִים לר׳ יניי

שיר השירים אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי ישקני בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי
לריח כּוֹפֶר נִרְדִּי משכני לְקִרְיַת מוֹעֲדִי
שחורה אני וְאַתָּה י״י מָגֵן בַּעֲדִי:
ב׳ מגן.

50. הסעתה] מלשון גפן ממצרים תסיע (תהלים פ׳, ט׳). כסחתה] ישעיה ל״ג, י״ב.
52. שהדות] מלשון ושהדי במרומים (איוב ט״ז, י״ט) ורמז לשמות י״ב, י״ג.
55. פתחים] נוסח כ״י: „פתאים״ וברור שהוא מוטעה. וככר ראינו במקומות אחרים שיניי חורז אותיות א׳ וע׳ עם אות חי״ת (עי׳ מבוא למחזור יניי עמ׳ מ״ב הע׳ 82).
56. נפסחים] כנוי לישראל על שם שפסח הקב״ה על בתיהם.
58. . . . נו] נל׳ שצ״ל: באדום נאמר.
58—59. כעל ידי כי זה] כלומר כעל ידי משה, שעליו נאמר „כי זה״ (שמות ל״ב, א׳).
59. להיות] הכתב יד מטושטש במקום זה ולא נראה לעין רק אות למ״ד, אבל אין כל ספק שצ״ל „להיות״ משום שהתיבה הזאת מראה על החלק האחרון של הקדושה, ובה חתם יניי גם קרובה אחרת (עי׳ מחזור יניי עמ׳ 5 שורה 43).

1. שבעה] המלה הזאת היא תאר לפיוט הבא בתפלת מוסף, ונקרא כן משום שנחלק לשבעה חלקים וכל חלק מחובר עם אחת משבע הברכות של העמידה. על תכונת פיוטים כאלה עי׳ בהקדמה. לפיוט זה שלפנינו השתמשתי בארבעה כ״י: א. כ״י אוקספורד 2714 הנ״ל. ב. כ״י אוקספורד 2708 (דף י״ז ע״ב—י״ח ע״ב). ג. כ״י הר׳ שלמה אהרן ווערטהיימער בירושלים. ד. כ״י בריטיש מוזעאום 3, 6197 (המתחיל רק משורה 67) ועי׳ ג״כ מחזור יניי עמ׳ 41—42. שיר השירים] בכ״י ב׳ רשום עליו: ז׳ לפסח דר׳ ינאי.
4. שחורה אני] ב׳ תיבית אלו חסירות בכ״י ב׳. ואתה] תהלים ג׳, ד׳.
5. ב׳ מגן] ר״ת של הברכה: בא״י מגן אברהם, והסופר השתמש בר״ת כאלו גם בשאר הברכות.

אל תראוני — בְּיוֹם מָאֲסִי — הגידה לי מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי
אם — תְּכַפֵּר וְתָפֵר כַּעֲסִי — לסוסתי הָשִׁישִׁי עוֹשִׂי
נאוו לחייך בִּתְחִיַּת טַלְלֵי רְסִיסִי:

ב' מחיה.

תורי — גִּיל נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ — עד בֵּית חַיֵּינוּ לַהֲרִיצֵנוּ
צרור המור — יְמַלֵּא חֲפָצֵינוּ — אשכל הכפר יִרְצֵינוּ
הנך יפה יֹאמַר מַעֲרִיצֵנוּ:

ב' האל.

אתה בחרתה

הנך — דּוֹדִי יָפֶה. — קורות בתינו תְּרַפָּה.
אני — לְדַבֵּר פֶּה אֶל פֶּה. — כשושנה תְּתְיַפֶּה:
כתפוח — הַנֶּחְמָד — הביאני אַחֲרָיו וְנִתְלַמָּד.
סמכוני — לְהַצִּיבֵנִי בְּמַעֲמָד. — שמאלו לְרֹאשִׁי תְּהִי מַחְמָד:
השבעתי — וְכָרַתִּי בְּרִית. — קול עַד יֵצֵא בְּאַחֲרִית.
דומה — מַבִּיט לַבְּרִית — ענה לְהֵטִיב בְּאַחֲרִית:
כי הנה — וְעַם הִבְרִיחַ. — הנצנים נִרְאוּ לְהַפְרִיחַ.
התאנה — וּסְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ. — יונתי קוֹל לְהַצְרִיחַ:

6. מנת] תיבה זו חסרה בכ"י א'.

7. כעסי] מלשון עששה מכעס עיני (תהלים ו', ח'.)
השישי עושי] נ"ל שצ"ל: תשישי, כלומר תשישני ותשמחני, ושמוש יו"ד בחירק תחת נו"ן ויו"ד נמצא הרבה פעמים בפיוטים. או אולי צ"ל „תָּשִׁישׁ" ורמז לדרשת חז"ל: „לססתי כתיב, אמר הקב"ה כשם ששׂשתי על המצריים לאבדן בים כך ששתי לאבד שונאיהם של ישראל" (מדרש שה"ש א', ט'). בכ"י ב' חסרה התיבה „עושי".

8. נאוו] נוסח כ"י א': נאוו לתחיה טללי רסיסי.

10. להריצנו] מלשון אריצם מעליה (ירמיה נ', מ"ד). בכ"י ב': להרצינו.

11. ירצינו] מלשון ותרצני (בראשית ל"ג, י').

14. מכאן עד שורה 66 ועד בכלל חסר בכ"י ב'.

15. תרפה] נ"ל שצ"ל תחפה, מלשון והעליות חפה זהב (דהי"ב ג', ט').

16. תתיפה] צ"ל אתיפה.

17. ונתלמד] נ"ל שצ"ל: להתלמד.

19. קול] סרס המאמר וקרא: עד יצא קול באחרית, ואולי רמז כאן לדרשת חז"ל: „קול דודי הנה זה בא, זה משה וכו'" (מדרש שה"ש ב' סי' י"ט).

22. יונתי קול להצריח] מלשון יריע אף יצריח (ישעיה מ"ב, י"ג) ורמז למדרש שה"ש ב' סי' ל': „היה הקב"ה מתאוה לשמוע קולן ולא היו רוצין, מה עשה הקב"ה חיזק לבו של פרעה ורדף אחריהם... כיון שראו אותם תלו עיניהם להקב"ה ויצעקו לפניו... על אותה שעה אמר יונתי בחגוי הסלע".

אחזו חָזוּ רוֹאֵי הַמַּרְאֶה. דודי לי הָרוֹאֶה.
עד יַשְׁקִיף וְרָאה יִתְרָאֶה על משכבי בְּחֶזְיוֹן מַרְאֶה:
אקומה טְהוֹרֵי לְבַקֵּשׁ. מצאוני זָרִים וּבִקְשׁוּ לְנַקֵּשׁ.
כמעט תַּפִּיל רָע וּמוֹקֵשׁ. השבעתי שְׁבוּעָה תַּחְפּוֹץ וּתְבַקֵּשׁ:
מי זאת עולה יָפָה. הנה פֵּירוֹתֶיהָ עֲדוּפָה.
כלם בְּרוּרֵי שָׂפָה. אפריון יְכוֹנַן לְחוּפָּה:
עמודיו כּוֹנַן בְּמַאֲמָר. צאינה וראינה יֹאמַר.
הנך יפה דּוֹמָה לְתָמָר. שערך מִפַּחַד לֹא סָמָר:
שניך לְגָזֵל לֹא יִתְאָווּ כחוט השני שפתותיך נָאווּ
כמגדל גִּבּוֹרִים בָּךְ נִלְווּ. שני שדיך טוֹבוּ:
עד מִישׁוֹר בְּרוּצִי. אתי מלבנון רוּצִי.
לבבתיני לְהַעֲרִיצִי. מה יפו דודיך לְחֶפְצִי:
נפת נִטְפֵי מַיִם נֶאֱמָנִים. גן נעול פְּתוּחָה לַהֲמוֹנִים.
שלחיך פרדס רמונים נרד וכרכם עַד שְׁאָר הַמִּ[ינִים]:
[דף יא א]
מעין סָבִיב מְזֻוּמָּן. עורי צפון ובואי תימן
באתי תָּבֹא מִתֵּימָן. אני לְרַפְּאוֹת בְּמַעַשׂ יְדֵי אוּמָּן:
פשטתי עֲדִי מַלְבּוּשִׁי. דודי וּמֵרִים רֹאשִׁי.

23. אחזו] הבית הזה בלתי מובן לי.
24. ישקיף] נוסח כ"י ג': ישקיף ויתראה.
25. לנקש] מלשון ינקש נושה (תהלים ק"ט, י"א).
26. כמעט] גם כונת הבית הזה נעלמה ממני.
27. עדופה] ר"ל הנה עדופה מרוב פירותיה.
29. יאמר] נוסח כ"י א': תאמר.
30. שערך] הפיטן השתמש כאן באמצע הפסוק שה"ש ד', א', וזה יוצא מן הכלל.
31. יתאוו] נוסח כ"י ג': תאבו.
32. בך נלוו] נוסח כ"י א': בו נלוו.
33. ברוצי] נוסח כ"י א': מרוצי. אתי מלבנון] כאן דלג הפיטן על הפסוק שה"ש ד', ז'.
רוצי] נוסח כ"י ג': חוציא.
34. להעריצי] ר"ל להעריצני ועי' הע' לשורה 7 לעיל ד"ה: השישי.
35. פתוחה] נ"ל שצ"ל פְּתָחָה; נוסח כ"י ג': לפתוח.
36. עד שאר] נוסח כ"י ג': ושאר המונים.
37. דף י"א, א'] עי' לעיל סי' א' הערה לשורה 44. סביב] נוסח כ"י א': סובב.
38. במעש] נוסח כ"י ג': מעשי.
39. עדי] נוסח כ"י א': עדיי הלבישי.

קמתי לְחַנֵּן בְּלַחֲשִׁי. פתחתי שַׁעֲרֵי מִקְדָּשִׁי:
מצאוני פְּלִילַי וְנָשְׂאוּ רְדִידִי. השבעתי לִמְצוֹא אֶת דּוֹדִי.
מה דודך מדוד הַגִּידִי. דודי צח וּמַחֲזִיק בְּיָדִי:
ראשו צְנִיף מְלוּכָה. עיניו כיונים עַל בְּרֵיכָה.
לחייו עֲרוּגַת בְּרָכָה. ידיו מַרְפֵּא וַאֲרוּכָה:
שוקיו קוֹמַת עַמּוּדִים. חכו ממתקים וּמַחְמַדִּים
אנה הלך לְהָפִיק נֶחְמָדִים. דודי לְשׁוֹן לִמּוּדִים:
אני רַצְתִּי וְנִמְשַׁכְתִּי בְּאַ[הֲבָה]. יפה כְּתִרְצָה וְנָאוָה.
הסבי דֶּרֶךְ מְסִיבָּה. שניך בְּלִי לְחוֹם תּוֹעֵבָה:
כפלח הרמון שִׂית רֵיקִים. רְצוּפִים מִצְוֹת וְחוּקִים.
ששים סַנְהֶדְרִיּוֹת תְּקִ[ים]. הוֹרָיַת מוֹעֲדִים מְפִיקִים:
אחת היא תַּעֲמִידֶיהָ. ברה לְאִמָּהּ וּלְיוֹלַדְתָּהּ.
מִצְוֹת תְּמַלֵּא יָדֶיהָ. לִשְׁמֹר זְמַן אֵלֶּה מוֹעֲדֶיהָ:
ככ׳ בתו׳ אלה מו׳ יי׳
מי זאת אֲשׁוּרָהּ בְּמַעֲלָלֶיהָ. אל גנת אגוז בָּא בִּנְעָלֶיהָ.
לא גָּבַהּ לִבָּהּ עָ[לֶיהָ]. שובי דֶּרֶךְ בְּעָלֶיהָ:
מה יפו פעמיך הוֹגֶנָה. שררך וּבִטְנֵךְ סוּגָה.
שני שדיך זוֹהַר מַדְרֵגָה. צוארך חָשׁוּק בִּהְיוֹתֵךְ לְחָגָא:
ראשך טוֹב וְאַחֲרִיתֵךְ דִּיצָה. מה יפית יָפָה כְּתִרְצָה.

40. לחנן] נוסח כ״י א׳: לרנן.
46. דודי לשון] נוסח כ״י ג׳: דודי לי לשון.
47. יפה כתרצה] נוסח כ״י ג׳: יפה רעיתי כתרצה.
48. מסיבה] מלשון עד שהמלך במסבו (שה״ש א׳, י״ב). לחום] מלשון לכו לחמו בלחמי (משלי ט׳, ה׳) ור״ל שניך לא אכלו שום דבר תועבה.
49. כפלח... וחקים] רמז למדרש שה״ש ד׳, ג׳: „הריקן שבכם רצוף מצות כרמון״.
50. ששים סנהדריות] חז״ל פתרו קרא זה (שה״ש ו׳, ח׳) באוה״ע, בפרשיותיה של תורה, בחבורות של צדיקים בגן עדן וביוצאי מצרים, אבל הפיטן קשר הפסוק הזה עם מה שדרשו על הפסוק ששים גבורים סביב לה (שה״ש ג, ז) עי׳ שה״ש רבה ג׳ ס׳ י״ג.
53. ככ׳] ויקרא כ״ג, ד׳.
54. אשורה] מלשון כנמר על דרך אשור (הושע י״ג, ז׳). בכ״י ג׳: אושרה. בא בנעליה] צ״ל באה בנעליה.
55. שובי דרך] נוסח כ״י א׳: שובי אשורי דרך.
56. הוגנה] מלשון בינה הגיגי (תהלים ה׳, ב׳). נוסח כ״י ג׳: הוגה.
57. בהיותך] נוסח כ״י א׳: בהיתה.

זאת קומתך כֶּתֶר עֲלִיצָה. אמרחי לְקַבְּצֵךְ מֵחוּצָה:
וחכך מֵשָׁרִים הוֹלֵךְ. אני נוֹרָא וְעָלַיִךְ מוֹלֵךְ.
לך שִׂיחָתֵךְ וּלְפָנַיִךְ נֵלֵךְ. נשכימה עֲשׂוֹת שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ:
הדודאים פְּרִי לְבַת עַמִּי. מי יתנך צוּף דְּבַשׁ עִמִּי.
אנהגך קוּמִי הַנְּעִימִי. שמאלו תחת רֹאשִׁי וּמְרַחֲ[מִי]:
השבעתי שְׁבוּעָה לִסְגוּלָי. שְׁכוֹן כְּמֵאָז בַּהֲדוֹם רַגְלָי
תְּקוּמַת מַחֲנֵה דְּגָלַי. לְהֵירָאוֹת בְּפַעֲמֵי רְגָלַי:

ככ׳ בתו׳ שלש

מי זאת עולה תָּמִיד. שימני שְׁמָהּ וְזַרְעָהּ לְהַעֲמִיד.
מים רבים רֵיעוּת לֹא יָמִיד. אחות קְטַנָּה יַפְרֶה וְלֹא יַשְׁמִיד.
אם חומה היא צַו רְצוֹת עוֹלוֹת תָּמִיד:

ב׳ שאותך

אני חומה פְּרָזוֹת יוֹשָׁבֶת. כרם עַרְבוּבְיָה מְיוּשָׁבֶת.
כרמי שלי סָמוּךְ בְּמַחֲשָׁבֶת. היושבת נוֹעַם שִׁיר מַקְשָׁבֶת.
ברח דודי מְהוּלָּל בְּכָל נוֹשָׁבֶת:

ב׳ הטוב.

כולך יפה לְקַדֵּשׁ וּלְבָרֵךְ. אִם שְׁכַחְנוּ יְיָ זְכָרְנוּ יְבָרֵךְ.

61. לך] נוסח הכתוב (שה״ש ז׳, י״ב): לכה ושינה הפיטן מפני הענין. כונת החרוז הזה בלתי מובן, ואולי צ״ל „ולדבריך נלך״ וזה יתן טעם ל„שיחתך״.

62. הדודאים] הבית הזה בלתי מובן לי.

66. ככ׳] שמות כ״ג, י״ד.

67. שימני] נוסח כ״י ב׳ וג׳: ושמה וזכרה; נוסח כ״י ד׳: שמך וזכרך.

68. נוסח כ״י ב׳: מים רבים יכרית ולא ימיד אחות יפדה ולא ישמיד; נוסח כ״י ג׳: מים רבים רעות וכו׳; נוסח כ״י ד׳: ריעותיה... אחות לנו קטנה.

69. בכ״י א׳ וד׳ חסרה התיבה „היא״; נוסח כ״י ב׳ וג׳: צוה עולת; נוסח כ״י ד׳: צו לעולת.

70. ב׳ שאותך] נוסח כ״י ד׳: ב׳ שא׳ מודים וג׳.

71. ערבוביה] עי׳ כלאים פ״ה, א׳. מיושבת] נוסח כ״י ב׳ וג׳: מישבת.

72. סמוך] נוסח כ״י א׳: כרמי שלי לפני מחשבת. היושבת] נוסח כ״י א׳ וד׳: היושבת נועם מקשבת; נוסח כ״י ב׳ וג׳: היושבת נטעים מקשבת.

73. נושבת] נוסח כ״י ד׳: מנושבת.

75. אם] נוסח כ״י ד׳: ואם. ה׳ זכרנו יברך] תהלים קט״ו, י״ב.

רעיתי קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ. ומום אין בך וּבָרוּךְ מְקוֹרֵךְ.
י״י בַּשָּׁלוֹם אֶת עַמּוֹ יְבָרֵךְ:
ב׳ עוֹשֶׂה

ג. קְדוּשְׁתָּא: שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב [לר׳ יניי]

I

אַשְׁמוּרָה זאת אֶשְׁמוֹר נֵצַח
בְּעֵת אֲשֶׁר הִפְלֵאתָה נֵצַח
גּוֹדֶל כְּבוֹדֶךָ בְּעֵת דָּם פֶּסַח
דָּרַשְׁתָּה עַל דַּם מִילָה וְעַל דַּם פֶּסַח
הִכִּיתָה אָדָם וּבְהֵמָה
וְהוֹשַׁעְתָּה אָדָם וּבְהֵמָה
[זַ]עַם נָגוֹף לְעוֹבְדֵי לִבְהֵמָה
חֶמְלַת רִפּוּא שַׁתָּה בְּעוֹבְדֵי בִּבְהֵמָה
טָובְחֵךְ כָּל בְּכוֹר הַנּוֹלָד וְעָתִיד לְהִוָּלֵד
יֶשַׁע לְבִנְךָ בְּכוֹרְךָ הִוָּלֵד
כְּמוֹ כֵן שָׁמוּר לֶעָתִיד לְהִוָּלֵד
[דף יא ב] [לְשׁ]וֹמְרֵי מִצְוַת שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז כִּי יִוָּלֵד

ככ׳ שור או כשב או עז, וג׳ צדקתך כהררי אל משפטיך, וג׳ ואעבור עליך,
וג׳ זה היום עשה [ה׳ נגילה ונשמחה בו]

76. אורי] תיבה זו חסרה בכ״י א׳.
76–77. וברוך... יברך] נוסח כ״י א׳: יבורך מקורך ה׳ את עמו בשלום יברך; נוסח כ״י ד׳: יברכך מקורך ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ את עמו בשלום יברך.
78. ב׳ עושה] נוסח כ״י ד׳: ב׳ עושה השלום... אל שבעה לרב ינאי ז״ל.

3. נצח] כלומר נצחון.
5. דרשתה] רמז לדרשת חז״ל: נתן להם הקב״ה שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בם כדי שיגאלו״ (מכילתא בא, פרשה ה׳).
10. ועתיד להולד] דומה לזה נמצא ג״כ בפיוט: „אוני פטרי רחמתים״: „צורת כל בכור גם במעיהם לא חסת״ אבל המקור לדרשה זו נעלם ממני.
14–15. ככ׳] ויקרא כ״ב, כ״ז; תהלים ל״ו, ז׳; יחזקאל ט״ז, ו׳; תהלים קי״ח, כ״ד.

Ia

בּוֹ נֹאמַר הַלֵּל. בְּמִקְרָא יוֹם וָלֵיל.
זִכְרְךָ אֲמַלֵּל. וְתָגֵן זֶרַע מִי מִלֵּל

ב׳ [רוך וכו׳ מגן אברהם]

II

מְאֹד אַכְזָרֵי רַחֲמִים
נִהְיוּ צוֹעֲנִים בְּלִי רַחֲמִים
שָׂמוּ לְמוֹלִידִים תַּחַת אֲבָנִים
עוֹד לַיְאוֹר הִשְׁלִיכוּ וְלָדֵי בָנִים
פְּקוּדָתָם בְּאַכְזְרִיּוּת כֵּן עָשְׂתָה
צֶאֱצָאֵי מֵעֵיהֶם לֹא חָסְתָה
קִנְיַן רַחֲמִים עָלֵימוֹ לֹא שָׂמְתָה
רֶגַע לְהֻמָּם כָּלִיל שָׁחֲתָה
שְׁחִיטָתָם הָיְתָה כְּאֶחָד
שְׁעַת לֵיל שִׁמּוּר הַמְיֻחָד
תְּשׁוּעָה לְאָבוֹת וּבָנִים יוּחָד
תְּמִידֵי מִלִּשְׁחוֹט מוֹלִיד וְנוֹלָד בְּיוֹם אֶחָד

ככ׳ ושור או שה. ונ׳ יודע צדיק נפש בהמתו, ונ׳ כרחם אב על בנים רחם יי׳, ונ׳ כי נער ישראל ואוהבהו וממצרים [קראתי לבני]

IIa

לִבְנִי הַבְּכוֹר. נִמְתָּה אוֹצִיא מִכּוֹר.
לִפְנֵי כָּל זְכוּר. בְּגֶשֶׁם תְּחִי לָנוּ זְכוֹר:

ב׳ [רוך וכו׳ מחיה המתים]

17. זרע מי מלל] כלומר זרעו של אברהם עפ״י הכתוב „מי מלל לאברהם״ (בראשית כ״א, ז׳).

21. שמו למולידים] נ״ל שצ״ל: שמו לנולדים, ורמז לדרשת חז״ל: „ספקלטורין של פרעה היו מחנקים את ישראל בקירות הבית בין לובן הלבנים״ (פרקי דר״א פמ״ח, וילקוט רמז קס״ט).

26. להמם] מלשון להמם ולאבדם (אסתר ט׳, כ״ד) כן תקן ה׳ הר זהב. בכ״י: להומים.

27—30. בבתים האלה רמז הפיטן לדרשת חז״ל על הפסוקים הבאים להלן: „ר״א יודע צדיק זה הקב״ה שכתוב בתורתו ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד״ (ויקרא רבה פ׳ כ״ז סי׳ י״א, ילקוט רמז תרמ״ג) ור״ל שהקב״ה לא חס על המצרים ושחטם כלם כאחד, אעפ״י שצוה שלא לשחוט מוליד ונולד ביום אחד.

31—32. ככ׳] ויקרא כ״ב, כ״ח; משלי י״ב, י׳; תהלים ק״ג, י״ג; הושע י״א, א׳.

III

יְחִידִים לְצִבְאוֹתָם. בְּעוֹנָה זֹאת הוֹצֵאתָם.
טְעוּנֵי מִצוֹתָם. בְּשִׁמּוּר מִצְוָתָם:
נִבְלְלוּ בְּמוֹאֲסֵי בְּרִית. וְהָיוּ עַרְלֵי בְּרִית.
וּמִפֶּסַח כְּרִיתַת בְּרִית. לֹא טָעֲמוּ עַד מָלוּ בַּבְּרִית:
יַחַד נָהֲגוּ בַּמִּדְבָּר. וְלֹא מָלוּ בַּמִּדְבָּר.
בְּנֵי דוֹר מִדְבָּר. הַיְלוּדִים בַּמִּדְבָּר:
יֶלֶד נוּן צִוִּיתָה לָמוּל אוֹתָם. בְּיוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר נֶאֱמָן מָל
אוֹתָם

ככ׳ בעת ההיא אמר י״י אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית, ונ׳ מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן.

IV

ואתה ק׳[דוש] אל

אתא זה יום. נאמר זה היום. וישעך איום. נבשר מיום ליום. אמר שומר ליל אתא בקר יום. כנגאלנו בחצי ליל ויצאנו בחצי יום: שימור ראשונים. שמור לאחרונים: שמע מצרים. להשמיע לצרים: וכאשר פסח. עוד עלינו יפסח: וכאשר שוררנו שיר. עוד כן נשיר: גאולה ראשונה היתה בחפזון. גאולה אחרונה לא בחפזון: כי אם בנחת ובהשקט ובבטח תושיענו ק[דוש]

אוֹם שְׁלִישִׁיָּה. בְּנֵי אָבוֹת שְׁלֹשָׁה:
עַל שָׁלֹש מִצְוֹת. נִפְדּוּ בְּזֶה חַג הַמַּצּוֹת:
בֵּיאוּר שְׁמָם לֹא שִׁנּוּ. וּלְשׁוֹנָם לֹא שִׁנּוּ:
וְסוֹדָם לֹא גִלּוּ. עֲבוּר כֵּן נִגְאָלוּ:
גַּם זִכְרוֹן שָׁלֹש מִצְוֹת צִוִּיתָה לָהֶם. יְדֵי חוֹבָתָם לָצֵאת בָּהֶם

38–39. עי׳ שמות י״ב, ל״ח, מ״ד, מ״ח.

42. ילד נון] יהושע בן נון, ועי׳ יהושע ה׳, ב׳–ז׳.

44–45. ככ׳] יהושע ה׳, ב׳; שה״ש ז׳, ב׳.

53. אום שלישיה] כנוי לישראל שיש בהם כהנים לוים וישראלים (עי׳ שבת פ״ח ע״א: „בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי״).

54. על שלש מצות] בכל המדרשים שלפנינו נמצא: „בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים״ ומקור דרש זה במכילתא בא סי׳ ה׳ אבל נמצא בשנויי נוסחאות בכמה מקומות (עי׳ פסיקתא דר״כ הוצ׳ בובער פ״ג ע״ב; מדרש תהלים קי״ד, ד׳; לקח טוב שמות ו׳ הע׳ י״ ושנ״נ).

דִּבַּרְתָּה פֶּסַח עַל כִּי פָּסַחְתָּה עֲלֵיהֶם.
וּמַצָּה כִּי לֹא חָמֵץ בְּצֵקָם בִּידֵיהֶם:
הַמְּרוֹרִים כִּי הִמְתִּיקוּ רֵאשִׁיתָם.
וּכְמוֹ מָרוֹר הִמְרִירוּ אַחֲרִיתָם
וּמֵרֹאשׁ בְּמֵיטַב אֶרֶץ הֶעֱנִידוּם.
וּבְסוֹף בְּטִיט וּבְקַשׁ הֶעֱבִידוּם:
זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשׂ בַּיּוֹם הַזֶּה.
הַזְכִּירוּ בְּלַיְלָה זֶה וּבְיוֹם זֶה:
חוֹק זֶה אִם יִשְׁאֲלוּ דוֹרוֹת מַה־זֶּה.
אִמְרוּ בַּעֲבוּר זֶה נִגְאַלְנוּ בִּזְמָן זֶה:
טֶבַח לֹא שַׁמְתָּה בְּרֵאשִׁית אוֹנֵיהֶם.
[דף יב, א] עַד שְׁפָטִים עֲשִׂתָּה רֵאשִׁית בֶּאֱלִילֵיהֶם:
יָד תְּחִלָּה פָּשַׁטְתָּה בֶּאֱ[לִילֵיהֶם].
לְהוֹדִיעַ כִּי אַתָּה א״י הָאֱלֹהֵיהֶם:
אל לעולם תע׳[רץ וכו׳]

V

אֵל אֲשֶׁר כְּחוּד סְעָרָה חָץ לָיְלָה. בְּצֶדֶק נֶחֱלַק עָלָיו לָיְלָה.
בְּכֵן שִׁירוּ עִמִּי בְּזֶה לָיְלָה. כִּי מִכָּל לֵילוֹת נִשְׁתַּנָּה זֶה לָיְלָה:
גָּדוֹל אֲשֶׁר מַעֲשָׂיו גְּדוֹלִים. הַמַּגְדִּיל מוֹרָאִים גְּדוֹלִים.

68. ראשית אוניהם] תהלים ע״ח, נ״א.

69. עשתה] עשיתה, ושמוש כזה מצוי לרוב בפיוטים.

70–71. בשני הבתים האלה רמז הפיטן לדרשת חז״ל: „המצריים היו משתחוים לטלאים וכדי שלא יאמרו יראתנו הביאה עלינו את הפורענות, קשה יראתנו שעמדה על עצמה, קשה יראתנו שלא שלטה הפורענות בה, לפיכך לקה״ (פסיקתא דר״כ הוצ׳ בובער דף ס״ה ע״ב).

73. כחוד סערה] רמז לדרשת חז״ל: „הקב״ה שהוא יודע עתותיו ורגעיו של לילה לפיכך נכנס כחוט השערה״ (ילקוט רמז קפ״ו), והפיטן משתמש במבטא „חוד סערה״ תחת „חוט השערה״ לחזוק הרעיון. כלומר, הקב״ה יכול לחלק את הלילה לא רק כחוט השערה אלא אפילו כחודו של סערה שהוא דק מן הדק. בצדק נחלק עליו לילה] הכונה היא שעליו, כלומר על ידי הקב״ה, נחלק הלילה לשני חצאים, בחציו הראשון נעשה נס לאברהם אבינו שהוא „גר צדק״ וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים. עי׳ ילוקט רמז ע״ג ורש״י על הפסוק בבראשית י״ד, ט״ו.

74. שירו עמי] נוסח הכ״י: עמו, ותקנתי עפ״י תהלים מ״ב, ט׳.

75. מוראים גדולים] דברים ד׳, ל״ד.

דִּיבְרָם שָׁם עַל פִּי גְדוֹלִים. לְמִנְיַן מְאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים:
הַמְיוּחָד בְּיִחוּד יְחִידִים. יִיחַד לָמוֹ יָמִים מְיוּחָדִים.
וּמִיּוֹם רְבִיעִי מוֹעֲדִים. בִּנְאֻם וְהָיוּ לְאוֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים:
זֶה אֲשֶׁר כֹּל בְּעִתּוֹ יָפֶה עָשָׂה. זֵכֶר לְנִפְלְאוֹתָיו עָשָׂה.
חַיִל כמה אוֹ הֲנִיסָה. גְּאוֹל בְּיוֹם זֶה בְּנֵי אָב נֻוסָּה:
טוֹב אֲשֶׁר מֵטִיב לְכָל יְקוּם. וְאֵין בִּשְׁבִילָיו נְתִיב עָקוּם
יוֹעֵץ וְאוֹמֵר עֲצָתִי תָקוּם. וְאִם אֲמַרְתֶּם עֵצָה תָקוּם:
כֶּתֶר זֵר שִׂמְחַת עוֹלָם. לְרֹאשׁ אֵל עוֹלָם וְעַד עוֹלָם.
לֹא יַעֲבוֹר עַד חָק לְעוֹלָם. וּבָהֶם לֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם:
מִקְרָאִים אֲשֶׁר קָרָא מַלְכְּכֶם. בְּכָל אֲשֶׁר קְרִיאָה נִקְרָא לָכֶם:
נָם אִם אֲחֵרִים יִקָּרֵא בָכֶם. גַּם אֲנִי אֶקְרָא עִמָּכֶם:
סִדֵּר אֵל מֵרֹאשׁ כֻּלָּהֶם. וְזֶה מוֹעֵד שָׂם רֹאשׁ לְכֻלָּהֶם.
עָלֵינוּ הִרְגִּיל זְמוּנֵיהֶם. בְּעֶרְכֵּיהֶם וּבִזְמַנֵּיהֶם:
פּוֹדֶה עַמּוֹ בְּזֶה מוֹעֵד. וְשִׁמּוּרוֹ לָהֶם הֵיעֵד.
צְמִיחַת פְּדוּת עוֹד בּוֹ לְהִוָּעֵד. וּמוֹעֵד מוֹעֲדִים יְהִי מוֹעֵד:

76. דיברם... מאורות הגדולים] הבית הזה קשה להולמו, אולם אם נפרש המלה „דיברם" כמו „תכליתם" אפשר לומר שהכונה היא שהקב"ה „אשר מעשיו גדולים ומגדיל מוראים גדולים" שם על פי גדולים בחכמה את „דיברם" של המאורות הגדולים למנין, כלומר תכלית השמש והירח היא שעל ידיהם ימנו בני אדם את השנים והחדשים.

77. המיוחד] הקב"ה. יחידים] ישראל. למו] לישראל.

78. ומיום רביעי מועדים] ר"ל שמיום הרביעי ליצירה שבו נתנו המאורות בשמים ייחד הקב"ה ימים מיוחדים ומועדים לישראל, כמו שנאמר והיו לאותות ולמועדים (בראשית א', י"ד).

79. זה] כנוי להקב"ה עפ"י הכתוב זה אלי ואנוהו (שמות ט"ו, ב'). אשר... עשה] קהלת ג', י"א.

80. חיל כמה או הנסה] המאמר הזה בלתי מובן לי ואולי הנוסח משבש. בני אב נוסה] בני אברהם שנתנסה בעשרה נסיונות.

81. טוב] הקב"ה. עקום] נוסח כ"י עקוב, ותקנתי מפני החרוז.

82. עצתי תקום] ישעיה מ"ו, י'.

83–84. כתר זר... חק לעולם] ר"ל כתר וזר של שמחת עולם לראש אל אשר הוא מעולם ועד עולם חק הוא ולא יעבור עד עולם.

84. ובהם לא נבוש] כלומר בכתר וזר שאנחנו מכתירים להקב"ה לא נבוש לעולם.

85–86. מקראים... עמכם] כונת שני הבתים האלה נעלמה ממני.

89. היעד] הפעיל מן ועד, ור"ל יעד להם את החג הזה לדורות, כמו שנאמר „שמרים לכל בני ישראל לדרתם (שמות י"ב, מ"ב).

קוֹרֵא דוֹרוֹת מִן הָרֹאשׁ. וְכָל דּוֹר וָדוֹר יִקְרָא וְיִדְרוֹשׁ.
רוֹמְמוּ לְמַגִּיד סוֹף בְּרֹאשׁ. בְּנֵי יוֹצְאֵי בְּיוֹם זֶה בְּגִלּוּי רֹאשׁ:
שׁוֹמֵר מַה־מִּלֵּיל וְנוֹצֵר מַה־מִּיּוֹם. וְלַיְלָה וְיוֹם קְרוּאִים יוֹם.
תָּמִיד לְךָ לַיְלָה וּלְךָ יוֹם. וְיֵשׁ לְךָ יוֹם לֹא לַיְלָה הוּא וְלֹא יוֹם:

ובכן אלה

VI

אלה אחוזת אתנן איתני אומן אותת אגר אשה ליי'
אלה בנין בירור באי ברית באר בם בחר יי'
אלה גיל גאולת גוי גדול גועו גושו גדלו ליי'
אלה דדי דברת דת דורות דיצת דורשי דבר יי'
אלה הם הדרת הלך הודיות הגיון הודו הבו ליי'
אלה ודיי ועד ותיק ויעוד ורנן וזמר והלל ליי'
אלה זמני זכר זבד זכיות זובחי זבח זמרו יי'
אלה חוקי חדות חגי חיל חרותי חותם חפץ יי'
אלה טורי טכוס טלאי טוהר טועני טעם טוב יי'
[דף יב, ב]
אלה יקר יופי יושר ידידות יחד ימים יוצרו ליי'
אלה כוננות כלל כלול כל כנוס כוסות כבוד יי'
אלה למוד לוית לעד לנו לעשות לענות לא לנו יי'
אלה מתן מאמר מצות מלך משוש מקראי מועדי יי'
אלה נוי נועם נואם נצח נכונים נכוחים נתן יי'
אלה ששון שמחות שובע סלה ספורות סדר סוד ליי'

91. קורא] ישעיה מ"א, ד'.

92. למגיד סוף בראש] מלה"כ מגיד מראשית אחרית (ישעיה מ"ו, י'). בני... בגלוי ראש] כלומר בני יוצאי מצרים שיצאו ביד רמה וחז"ל דרשו ביד רמה בריש גלי (מכילתא בשלח, סוף פרשה א').

94. לא לילה הוא] עי' זכריה י"ד, ז'.

95. ובכן אלה] ויקרא כ"ג, ד'.

96–117. כל בית בחלק זה מכיל שבע תיבות המתחילות באחת מאותיות הא"ב ומסיים בפסוק, מלבד בארבעה בתים (105, 110; 115, 116) שהסיום נראה כפסוק אבל איננו כן בדיוק. מקורות הפסוקים לא ציינתי מפני שאין בזה שום תועלת להבנת הפיוט. רבם של הבתים קל להבין בלי נקוד ובלי פירוש, ולעמת זה ישנם אחדים שאי אפשר לעמוד על כונתם, ומשום זה הנחתי כל הפסקא הזאת בלי נקוד ובלי פירוש.

אלה ערך עבורי עולם עטרת עוז על עם יי'
אלה פרזון פקודי פאר פדוים פקודת פלאות פקד יי'
אלה צווי צמח ציר צחצחות צהלת צבי צבאות יי'
אלה קבע קוצות קריאת קדוש קושבי קדם קרא יי'
אלה רצוי ריצת רגלי ראיון רגלי רון רוממות יי'
אלה שמות שבח שירות שנה שעור שלומים שמורים יי'
אלה תכון תלולים תקון תחתונים תת תהלות תודה ליי'

ובכן אשר תק'[ראו] א[ותם במועדם]

VII

אותם תקראו אתם — אתם הדבקים ביי'
ביי' לעד גילו — גילו במועדי דיצה
דיצה לכל היהודים — היהו[דים] וגרים ותושבים
ותושבים קימו זמנם — זמנם תעשו חגיגה
חגיגה לימים טובים — טובים וטובו יפתח
יפתח אוצר כמוס — כמוס יגלה לנו
לנו יתרצה מלך — מלך המרבה נדבות
נדבות כיד מלך שבענו — שבענו שמחת עולם
עולם ברחמיך פקוד — פקוד ועשה צדקה
צדקה לעמך קרב — קרב מדת רצונך
רצונך על עשב שיתה — שיתה לכל קמה תקומה

VIII

תקומה במים. שלום במים. רצונך במים. קולך במים.
צורר מים. פלאך במים. עביך מים. סובל מים.
נוטה מים. מודד מים. לא תמנע מים. כונס מים.
ימינך במים. טל ומטר מים. חשר מים. זורק מים.
ומזיל מים. הכל ממים. דרכך במים. גוזר מים.
ברכתך מים. אדיר במים.

118. ובכן אשר] עי' ויקרא כ"ג, ד'.

119–135. גם שני החלקים האלה הנחתי בלי נקוד ובלי פירוש מפני הטעם האמור לעיל. החלק הראשון הוא עפ"י א"ב וכל בית מתחיל בתיבה שהבית הקודם מסיים בה. החלק השני הוא עפ"י תשר"ק.

133. חשר מים] מלה"כ חשרת מים עבי שחקים (שמואל ב' כ"ב, י"ב).

מים תזיל והטל תרעיף, עתה בפללינו על מטר לקחנו יערוף כמטר, ובשאלינו גבורת טל אמרותינו תזיל כטל, תפלתנו על טל ומטר תברכנו בטל ובמטר, יתקדש שמך על מקדישיך בשיר ושבח בהלל והודו באמן ומודים בברוך וקדוש ככ׳ וקרא

כבודו סביבי כס כבוד מקיפים מכל דפניו לפניו אומרים ק׳ק׳ק׳. מצבאות משרתיו ק׳ ממחנות מלאכיו ק׳ מהמוני גדודיו ק׳ באלף [אל]פין מינה משרתי כבודו ק׳ ברבבי רבבות מינה מלאכי יקרו ק׳ ...א מספר מינה גדודי שכנו ק׳ק׳ק׳. ק׳ מחיה לעו[למתם]

כל יאום׳... נצב בכל מקום ממ׳ נצב בכל מקום והוא בכם ממ׳ נצב בכל מקום ולא חסרו מקומו ממ׳ יפן פע[מים]

[דף יג, א] אחד

IX

אָז מֵאָז יִקְרָא בִּכּוּרֵי אָבִיב הֻוקְרָא
גְּדוּלָּתוֹ גָּדְלוֹ יִקְרָא דְּרוֹר חֵרוּת לְעַמּוֹ קָרָא:
הוּא לָעַד שְׁמוּרִים וְנִסָּיו לָעַד לוֹ מְשַׁמְּ[רִים]
זֶרַע עַם הַנִּשְׁמָרִים חִדּוּשׁוֹ תָּמִיד מְחַדְּשִׁים:
טוֹבָה לָנוּ בּוֹ הֻגָּעְתָּה יְגִיעֵי פֶּרֶךְ הִרְגָּעְתָּה
כּוּשִׁים בְּמַכּוֹת יָגָעְתָּה לוּדִים בְּמַסּוֹת נִגָּעְתָּה:
מִיהֵר קֵץ הַתְּשׁוּעָה נוֹתֵן לְנֶעֱבָדִים יְשׁוּעָה
סֵיבֵר טוֹב עַם הַנִּשְׁמָעָה עוֹרֵר בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה:
פָּקוּד וְיָדוּעַ הִגִּישׁ צִבְאוֹת עַם אָהֳלֵי הִרְגִּישׁ

144. כל יאום׳] עי׳ לעיל סי׳ א׳ הערה לשורה 42.

147—148. אז... קרא] שני הבתים האלה קשים מאד להבין, אבל בדרך השערה בעלמא אפשר לומר שהכונה היא: שמאז ומקדם כשהחליט הקב״ה לקרא ולהציב זמן לכל דבר שיקרה בתבל, כבר אז הוקרא זמן בכורי אביב, כלומר חג הפסח, וכבר אז גמר הקב״ה בגדלו להראות גדולת החג הזה, כי בו יקרא דרור וחרות לעמו.

149. הוא לעד שימורים] כלומר הוא ליל שימורים לדרתם (שמות י״ב, מ״ב). ונסיו.. משמרים] הנסים שנעשו בפסח משמרים אותו לעד.

150. זרע... מחדשים] כלומר, עם ישראל שהקב״ה שומר עליהם, תמיד מספרים הנסים שקרו בפסח כאלו היו חדשים, והוא עפ״י המשנה (פסחים י׳, ה׳) „בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יוצא ממצרים״. מחדשים] התיבה הזאת אינה נכונה לפי החרוז ואולי צ״ל „מספרים״.

154. סיבר... עורר] כלומר הקב״ה הראה סבר פנים יפות לישראל אשר בים סוף נשמע קולם.

155. פקוד וידוע] כנוים למשה. צבאות עם אהלי] צבאות עם ישראל שנמשלו לאהלים כדכתיב כאהלים נטע ה׳ (במדבר כ״ד, ו׳). הרגיש] מלשון רגשו גוים.

קְפִידַת הָרוּחַ הֵמִישׁ   רֶוַח וְהַצָּלָה הֵחִישׁ:
שָׁמַע עָם הַנִּסְפָּחִים   שֵׁמַע שִׁימּוּר הַפְּסָחִים
תְּהִלּוֹת לְמוֹצָאִים הַמְּשִׁיחִים   תּוֹלָדוֹת בּוֹ לָעָם שְׂמֵחִים:
אתה ראשון ואתה אחרון
ומבלעדיך אין א״ם ל׳ל׳ל׳

ד. קְדוּשְׁתָּא: וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. [לר׳ שמואל]

I

אוֹן כָּל פֶּטֶר רֶחֶם.   בְּהַכּוֹת רָם בְּאָהֳלֵי חָם.
גָּדוֹל עַל עַמּוֹ רִחַף וְרִחַם.   דָּגוּל אֶת לוֹחֲמֵיהֶם נִלְחָם:
הֲלֹא רֶגַע יָמוּתוּ בַּחֲצוֹת.   וְרֵאשִׁית אוֹנָם לִקְצוֹת.
זָכַרְתָּ לוֹעֲטֵי מַצּוֹת   חֲלַצְתָּם מִלְּחִיצוֹת:
טְמֵאִים עָשִׂיתָה כָלָה.   יָקְשׁוּ בִּילָלָה וְחַלְחָלָה.
כְּהִגָּלוֹתְךָ נוֹרָא עֲלִילָה.   לְהַכּוֹת בְּכוֹרֵי צוֹעֲנִים בַּלָּיְלָה:

[ככ׳] ויהי בחצי הלילה, ונ׳ ויך כל בכור בארצם ראשית אונם באהלי חם, ונ׳ למ[כה] מצרים בבכוריהם כי לעולם ח׳, ונ׳ ובאה חרב במצרים והיתה חלחלה בכו[ש] בנפל חלל במצרים ולקחו המונה ונהרסו יסו׳, ונ׳ רגע ימותו וחצות לילה יגועשו עם ויעבורו ויסירו אביר לא ביד, ונ׳ יי׳ איש מלחמה [יי׳] שמו.

156. קפידת הרוח המיש] בלתי ספק רומז לשמות י״ד, כ״א: „ויולך ה׳ את הים ברוח קדים עזה וכו׳“ אבל קשה להסביר את המבטא „קפידת הרוח“ בנוגע לענין זה.
157. עם הנספחים] רומז לכתוב „וגם ערב רב עלה אתם“ (שמות י״ב, ל״ח).
158. הבית הזה בלתי מובן לי.
159. ישעיה מ״ד, ו׳.
160. ל׳ ל׳ ל׳] כונת הר״ת האלו בלתי ידועה לי.

2. און כל פטר רחם] הבכור מן האב נקרא בכור און. מלשון כחי וראשית אוני (בראשית מ״ט, נ׳), והבכור מן האם הוא בכור פטר רחם, ור״ל שהקב״ה הכה כל בכור הן מן האב והן מן האם.
3. גדול, דגול] כנוים להקב״ה.
4. לקצות] מלשון קצות עמים רבים (חבקוק ב׳, י׳).
5. לועטי] מלשון הלעיטני נא (בראשית כ״ה, ל׳).
6. יקשו] תהלים קמ״א, ט׳.
7. צוענים] מצריים.
8–11. ככ׳] שמות י״ב, כ״ט; תהלים ע״ח, נ״א; שם קל״ו, י׳; יחזקאל ל׳, ד׳; איוב ל״ד, כ׳; שמות ט״ו, ג׳.

Ia

שְׁמוֹ עָ[לֵינוּ נִקְרָא. יָחִישׁ לָנוּ גְּאוּלָּה וְאוֹרָה. וּבְשֶׂגֶב מָגִינוּ נֵעָזֵרָה:

ב׳ [רוך וכו׳ מגן אברהם]

II

מֶלֶךְ עַז בָּהֶם שָׁלָחְתָּה. נוֹגְשֵׂימוֹ בְּיָדוֹ סִכָּרְתָּה.
שׂוֹנְאֵינוּ בַּיָּם נִעָרְתָּה. עַמְּךָ בְּשָׂשׂוֹן הוֹצֵאתָה:
פְּדִיתָנוּ מֵעוֹל עֲבוֹדָה. צוֹעַן לְמַעֲנֵינוּ טָבָעָה.
קֶרֶן צָרִים נִגְדָּעָה. רָם בְּעַמּוֹ יָדוֹ נוֹדָעָה:
שַׁדַּי כְּנַמְתָּה: „לִי נָקָם". שִׁלַּמְתָּה לְצָרִים עַל חֵיקָם.
תַּכְלִית יְמֵי סִפְקָם. תֵּכֶף פַּרְעֹה וְלַיְלָה קָם:

[ככ׳] ויקם פרעה לילה, ונ׳ וסכרתי את מצרים ביד אדונים קשה ומלך עז ימשל בם נאם האדון יי׳ צב׳, ונ׳ ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם ח׳, [ונ׳] ויוצא עמו בששון ברנה את בחיריו, ונ׳ במלאת ספקו יצר לו כל יד עמל תבואנו, ונ׳ וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונו[דעה] יד יי׳ עבדיו וזעם את א׳[יביו].

IIa

אוֹיְבָיו יַרְשִׁיעַ אוֹהֲבָיו יוֹשִׁיעַ. אֵל צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ. בִּתְחִיַּת גֶּשֶׁם לָנוּ יַשְׁפִּיעַ:

ב׳ [רוך וכו׳ מחיה המתים]

III

שֵׁמַע לְצוֹר כְּשִׁמַעְתָּה לְמִצְרָיִם. יָחִילוּ בְצוֹר כְּנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרָיִם.
מַ[כּוֹת] עֶשֶׂר הִכִּיתָה בְּמִצְרָיִם. קְרָנוֹת עֶשֶׂר גַּדַּע מִכִּיתְרָיִים:

14. ובשגב] מלשון וקודרים שגבו ישע (איוב ה׳, י״א).
16. מלך עז] ישעיה י״ט, ד׳. סכרתה], שם, שם.
17. נערתה] מן וינער ה׳ את מצרים (שמות י״ד, כ״ז).
19. קרן צרים נגדעה] מן קרני רשעים אגדע (תהלים ע״ה, י״א).
20. לי נקם] דברים ל״ב, ל״ה. על חיקם] ישעיה ס״ה, ו׳.
21. תכלית... קם] הכונה שתכף ומיד כשהגיעו ספקם של המצריים עד תכליתו קם פרעה בלילה, ורמז לדרשת חז״ל: „אין הקב״ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר (איוב כ׳, כ״ב) במלאת ספקו יצר לו" (סוטה ט׳, ע״א).
22—26. ככ׳] שמות י״ב, ל׳; ישעיה י״ט, ד׳; תהלים קל״ו, ט״ו, שם ק״ה, מ״ג; איוב כ׳, כ״ב; ישעיה ס״ו, י״ד.
30. שמע... בצור] ע׳ ישעיה כ״ג, ה׳.
31. קרנות... מכתריים] רמז לדרשת חז״ל: „עשר קרנות הם... וכולהו הוו נתונות בראשן של ישראל, וכיון שחטאו ישראל ניטלו מהם ונתנו לאומות העולם... לכשישראל עושין תשובה קרן של חי העולמים גודע אותן" (מדרש איכה רבה פ״ב, ג׳).

וְהָסֵר מְלוּכָה. מִגְּבֶרֶת מַמְלָכָה.
אוֹם לְךָ מְחַכָּה. הַצְלִיחָה לִמְלוּכָה:
לַיְלָה בְּמִצְרַיִם חָצִיתָה וּבְכוֹרֵיהֶם הִכִּיתָה.

תבוא לילה אשר לשעיר שמרתה, ועל אדום ח[רבך] [דף י"ג ב] **בשמים** רותה: ככ' כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד ועל עם חרמי **למשפט,** ונ' משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מ' ונ' ....

ואתה ק'[דוש]

IV

לישע עמך לילה חציתה. וכל בכוריהם רגע הכיתה, ועל פתחי **עמך** ממשחית פסחתה. וברכוש גדול אותם הוצאתה. כבין בתרים לאב נמתה. כן תחיש **לילה** אשר אמרתה. ועשה כאשר עשית. ועל גוים מורא שיתה. ואליך תשיב **מלוכה כי** לך יאתה. ק'[דוש]

אָז תַּכְלִית מַכּוֹת הָיְתָה מַכַּת בְּכוֹרִים.
אֲשֶׁר הִכִּיתָה בְּגוֹי מְשׁוּלֵי בַחֲמוֹרִים.
בְּכֵן בַּיָּם אָז שׁוֹרְרוּ זְקֵנִים וּנְעָרִים.
לְנוֹשְׂאָם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים:
גַּם בְּפְסִילֵיהֶם עָשִׂיתָה שְׁפָטִים.
אֲשֶׁר הָיוּ עֲקַלְקַלּוֹתָם מָטִים.
דַּנְתָּ לִפְנֵיהֶם חַרְטֻומֵּי לְהָטִים.
כִּי הָיוּ אוֹתָם מְשַׂטְּטִים:
הִכִּיתָ בְחֵימָה אִישׁ מִלְחָמָה.
מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה.
וְעַמְּךָ יָצְאוּ בְּיָד רָמָה.
בִּלְבוּשֵׁי תְכֵלֶת וְרִקְמָה:
זְרוֹעַ עֻזְּךָ לְעַמְּךָ הוֹדַעְתָּה.

34. חציתה] מן וחצית את המלקוח (במדבר ל"א, כ"ז).
36–37. ככ'] ישעיה ל"ד, ה'; שם כ"א, י"א.
43. מכת בכורים] בכ"י: מכות.
44. משולי בחמורים] המצריים שנאמר עליהם „בשר חמורים בשרם (יחזקאל כ"ג, כ').
51. איש מלחמה] כלומר אתה ה' „איש מלחמה" הכית בחימה מבכור אדם ועד בכור בהמה.

וּבְמָקוֹם טָמֵא לְמַעֲנָם נִגְלֵתָה.
[חַ]נּוּן דַּם פְּסָחִים עֲלֵיהֶם הִתְוֵיתָה.
וּמִמַּגֵּפָה נַפְשָׁם הִצָּלְתָּה:
טִפַּשְׁתָּה לֵב מַקְשֶׁה לִבּוֹ.
וְהִצְלַלְתּוֹ בַּיָּם עִם רִכְבּוֹ.
יָהּ חִישׁ לַיְלָה הֶעָתִיד לָבוֹא.
כְּנַמְתָּה אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא:
אל לעולם תע'[רץ]

V

אִזַּנְתָּה לְנֶאֱמָן אֶחָד. עֲבוּר לְהַשְׁמִיעַ לְעָם לְךָ מְיֻחָד.
בְּעוֹד נֶגַע אֶחָד. יֵדְעוּ כִּי אֲנִי אֵל אֶחָד:
גַּם בְּיָד לֹא תִקְצַר. נִלְחַמְתָּה עִם צָר אֲשֶׁר לִמְאֹד לָנוּ הֵצַר.
דָּן אָנֹכִי גָּדְלְךָ נָצַר. וַעֲנִיתָנוּ מִן הַמֵּצַר:
הֶרְאֵיתָה חֶרְפַּת מִצְרַיִם. כִּי הָיוּ לְעַמְּךָ מְצֵירִים.
וַאֲחוּזִים חֲבָלִים וְצִירִים. וְכַיּוֹלֵדָה הָיוּ מְצֵירִים:
זָעַמְתָּה גּוֹיִם אֲרוּרִים. אֲשֶׁר בְּשָׂרָם כִּבְשַׂר חֲמוֹרִים.
חָמַלְתָּה עַל לוֹעֲטֵי מְרוֹרִים. עָם אֲשֶׁר שִׁמְךָ מַאֲמִירִים:
טְמֵאִים עָשִׂיתָה מְהוּמָה. וְהִכִּיתָה בְּכוֹרֵי אָדָם וּבְהֵמָה.
יָדְעוּ כֹל כִּי אַתָּה אִישׁ מִלְחָמָה. כֵּן בֶּאֱדוֹם תַּעֲשֶׂה נְקָמָה:
כָּלָה לְגָרֵשׁ אֲחוֹתִי כַלָּה. קָם פַּרְעֹה בְּתוֹךְ הַלָּיְלָה.
לְאֻמִּים עֲלֵיהֶם אֵימָה נָפְלָה. וּבְכָל מָתְנֵיהֶם חַלְחָלָה:
מִהֵר וְעָמַד [מַ]קְשֶׁה לִבּוֹ. כִּי נָמַס לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ.

56. ובמקום טמא] רמז לדרשת חז"ל: „גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום ע"ז ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן" (שמות רבה פט"ו סי' ו').

62. כנמת וכו'] חבקוק ג', ג'.

64. לנאמן] למשה, עפ"י הכתוב „בכל ביתי נאמן הוא" (במדבר י"ב, ז').

68. דן... נצר] כלומר שמרת וקיימת מה שאמרת „וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית ט"ו, י"ד).

75. אחותי כלה] כנוי לישראל עפ"י שה"ש ה', א'.

77. מקשה לבו] כנוי לפרעה עפ"י שמות ז', ג'.

נוֹרָא גָּאַל בְּנֵי „בָא מִבּוֹא". הַנְּתוּנִים כַּחוֹתָם עַל לְבּוֹ:
סְמָדַר פִּתַּח וְרֵיחַ נָתְנוּ גְּפָנִים. זְמִיר הִגִּיעַ לְעָם לִבָּם מְעֻנִּים.
[עוֹד] תְּקַבְּצֵינוּ מִכָּל פִּנִּים. לְשִׂמְחַת אֵם הַבָּנִים:
פָּקוֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם. קוּמוּ צְאוּ יֹאמְרוּ לָכֶם.
צְרוּרוֹת בְּשִׂמְלוֹתֵיכֶם מִשְׁאֲרוֹת פִּסְחֵיכֶם.
תֵּצְאוּ בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי אֹיְבֵיכֶם:
קוּמִי לָךְ כִּי סְתָיו עָבָר. עוֹל עֲבוֹדָה מֵעֲלֵיכֶם נִשְׁבָּר:
רַגְלֵי מְבַשֵּׂר הָחִישׁ וְקוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר.
וְעוֹל עֲדִינָה מֵעָלֵינוּ יָשְׁבָּר:
שְׁמַעְתֶּם [בְּ]אֵלֶּה אִשָּׁה. תְּמוּר כִּי עֻנּוּ בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה.
תָּבִיא עוֹד יְשׁוּעָה לַעֲדַת קְדוֹשָׁה.
תִּהְיֶה אֱדוֹם וְשֵׂעִיר יְרֵשָׁה:

ובכן

VI

[אָז] כִּירָה נְגִינוֹתֶיךָ נוֹרָא עֲלִילָה
בְּכָל נִסִּים אֲשֶׁר עָשִׂיתָה בְּזֶה לָיְלָה
גַּדְתָּה אָב אֲשֶׁר תַּרְדֵּמָה עָלָיו נָפָלָה
דָּגוּל עֲזַרְתּוֹ בְּמִלְחֶמֶת לָיְלָה
[הִזְהַ]רְתָּה אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם לָיְלָה
וְנַמְתָּה לוֹ הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי הִיא בְעוּלָה
[דף יד, א] זְהַרְתָּה רוֹדֵף תָּם בְּעֶרֶב לָיְלָה
חֲרוֹנוֹ הֱשִׁיבוֹתָה מִטּוֹב וְעַד רָע עֲלִ[ילָה]

78. בא מבוא] כנוי ליצחק עפ"י הכתוב ויצחק בא מבוא (בראשית כ"ד, ס"ב).
86. עדינה] בבל, עי' ישעיה מ"ז, ח'.
88. לעדת] כן בכ"י אולם צ"ל לעדה.
89. במדבר כ"ד, י"ח.
93. גדתה] הגדת, וזה שמוש פיוטי ידוע. עי' פיוט: „אז מאז זמות... גדת בכן למשוי ממי שעל".
94. דגול] כנוי להקב"ה. עזרתו במלחמת לילה] עי' בראשית י"ד, ט"ו.
95. שם כ', ו'.
97. רודף תם] לבן שרדף את יעקב. שם ל"א, כ"ד.

טְהוֹרֵי מִמַּחֲנוֹת מַלְאֲכֵי מַעְלָה
יַחַד נֶאֱבַק עִמּוֹ וַיֻּכַל לוֹ בַּלָּיְלָה
כְּבוֹדְךָ עָבַר בְּאֶרֶץ חָם בַּלָּיְלָה
לְהַכּוֹת בְּכוֹרֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹתָם כָּלָה
מַר בָּכוּ וְקָמוּ בְּתוֹךְ לָיְלָה
נֶגֶף בְּשַׁלֵּחֲךָ בָם לְשַׁכְּלָה
שַׂר־יָבִין נִלְחֲמוּ בוֹ כּוֹכְבֵי לָיְלָה
עֻזּוֹ וּגְאוֹנוֹ אִשָּׁה הִפִּילָה
פֶּלֶא בְּגֵז עָשִׂיתָ לְחוֹבֵט חִטִּים בְּטַל לָיְלָה
צוּר פַּצְתָּה לוֹ קוּם רֵד בַּמַּחֲנֶה לָיְלָה
קְהַל מְחָרֵף־בְּאִוּוּי הִכָּה מַלְאָךְ בַּלָּיְלָה
רוֹמְמוּךָ יְדִידֶיךָ עוֹטֵה תְּהִלָּה
שָׂר כּוֹרֵעַ־בֵּל חָלוֹם וְנִפְחַד בַּלָּיְלָה
תָּקְפְּךָ לְאִישׁ חֲמוּדוֹת רָזוֹ גִּלָּה
ובכן

VII

תְּקֵל וּפַרְסִין כְּתָבָה פַּס יָד לְנֶהֱרַג בַּלָּיְלָה
שְׁתוּתוֹ בִּכְלֵי קֹדֶשׁ קַרְנוֹ נָפְלָה

99. טהורי] כנוי למלאך.

100. ויכל לו] הושע י״ב, ה׳.

101. שמות י״ב, כ״ט.

105. שופטים ה׳, כ׳.

106. שם ד׳, כ״א.

107. לחובט חטים] לגדעון. שם ו׳, ל״ו–מ׳.

108. שם ז׳, י׳.

109. מחרף באווי] מחרף בביהמ״ק שבו אוה הקב״ה לשכון, ורמז למחנה של סנחריב (מלכים ב׳, י״ט, ל״ה).

111. שר] ראה, מלשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ״ד, י״ז). כורע בל] כנוי לנבוכדנצר שכרע לבל.

112. לאיש חמודות] לדניאל (עי׳ דניאל י׳, י״א). רזו גלה] שם ב׳, י״ט.

114. תקל] שם ה׳, כ״ה.

115. שתותו] שם ה׳, ב׳, ל׳.

רִחַמְתָּה עַל־עֲלִיָּתוֹ־מִתְפַּלֵּל וְהוֹעֲלָה מִבּוֹר אֲרָיוֹת בְּעוֹד לָיְלָה
קָמָיו הָשְׁלְכוּ לַאֲרָיוֹת לְאָכְלָה
צַר וְאוֹיֵב כָּתַב סְפָרִים בַּלָּיְלָה
פַּתְשֶׁגֶן בִּמְדִינוֹת נָתַן לַעֲשׂוֹתֵינוּ כָלָה
עָלָיו נָדְדָה שְׁנַת מֶלֶךְ בַּלָּיְלָה
סִפְקוֹ נִמְלָא וְעַל עֵצוֹ נִתְלָה
נָאוֹר דְּרוֹךְ פּוּרָה בֶּאֱדוֹם בְּשִׁמּוּר זֶה לָיְ[לָה]
מִשָּׁמַיִם תֵּרֵד חַרְבְּךָ עַל מרקה וא[לה]
לְעַמְּךָ הַשְׁמִיעַ: „אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה"
כַּנְּסֵם מְהֵרָה לְבֵית הַתְּפִלָּה
יָהּ חִישׁ יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה
טְמֵאִים יֵדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתְךָ עוֹד בָּאָרֶץ...
חַי הוֹדִיעַ כִּי לְךָ יוֹם וְאַף לְךָ לָיְלָה
זְכוֹר יְשֵׁנֵי מַכְפֵּלָה וְחִישׁ לָנוּ גְּאֻלָּה
וּלְבֵיתְךָ תַּחֲנֶה מִצָּבָא בַּיּוֹם וּבַלָּיְלָה
הֱיֵה לָהּ סָבִיב לְחוֹמַת אֵשׁ וְלִתְהִלָּה

116. על עליתו מתפלל] על דניאל שהיה מתפלל בעליה (דניאל ו׳, י״א). והועלה] שם ו׳, כ׳, כ״ד.

118. קמיו] שם ו׳, כ״ה.

119. צר ואויב] המן (אסתר ז׳, ו׳).

120. פתשגן] שם ג׳, י״ד.

121. נדדה] שם ו׳, א׳.

122. ספקו] מלה״כ במלאת ספקו (איוב כ׳, כ״ב) ועי׳ לעיל הערה לשורה 21.

123. נאור] כנוי להקב״ה. דרוך פורה] מלה״כ פורה דרכתי (ישעיה ס״ג, ג׳).

124. משמים תרד חרבך] מלה״כ כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד (ישעיה ל״ד, ה׳). על מרקה ואלה] המלים האלה בלתי מובנות לי.

125. אתא] ישעיה כ״א, י״ב.

127. עי׳ זכריה, י״ד, ז׳.

128. בארץ...] הכ״י מטושטש, אבל אין ספק שהבית סיים במלה שסופה „לָה", ואולי צ״ל בארץ כלה, כלומר בכל הארץ.

129. חי] כנוי להקב״ה. כי לך יום] תהלים ע״ד, ט״ז.

130. ישני מכפלה] כנוי לאבות ואמהות.

131. תחנה מצבא] נ״ל שהכונה היא שסביב לביתך תחנה מצבא השמים ביום ובלילה.

דָּגוּל הַפְּקֵד לְעִירְךָ שׁוֹמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלָּיְלָה
גַּלֵּה כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים חֶשְׁכַת אֲפֵלָה
בַּעֲבוּר וַתָּקָם בְּעוֹד לָיְלָה
אָהֳלִיבָה תַּרְחִיב לְמַעְלָה לְמָעְלָה

כי אין לפניך לא חשך ולא לילה כחשכה כאורה, ועמך שרא נהורא, ולך הגדולה והגבורה, ולפני אפרים גבורתך עוררה, ולך לעם אותנו האמירה, ושנת רצון לעמך תקרא, וקול קורא במדבר יקרא, וכשוררו ביציאת מצרים שירה, כן מעדינה הושיענו ונחדש לך שירה, ותעלה לך קדושה משחורה, כסוד זה אל זה יקרא, ככ׳ וקרא

ה. לֵיל שִׁמּוּרִים [לר׳ שמואל]

ליל אָז הוּכַן לִתְשׁוּעָה — אוֹכְלֵי צְלִי אֵשׁ בּוֹ נוֹשָׁעָה
אב. . . אונ. . . שעה — אָז שָׂמְחוּ חוֹכֵי יְשׁוּעָה
בְּמָגֵן אֲשֶׁר חָלַק לָיְלָה

ב׳[רוך וכו׳ מגן אברהם]

ליל בַּעֲבוּר אָדוֹן בְּקֶרֶב — בָּדְלוּ גּוֹי מִגּוֹי מִקֶּרֶב
בְּכוֹרֵיהֶם נָגַף עֶרֶב — ב. . . גֶּשֶׁם תְּחִיָּתֵנוּ תֶּרֶב
בְּיוֹצֵא לָשׂוּחַ לִפְנוֹת עֶרֶב

ב׳[רוך וכו׳ מחיה המתים]

133. הפקד] מלה״כ על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים (ישעיה ס״ב, ו׳).
135. בעבור ותקם בעוד לילה] חז״ל דרשו מן הפסוק הזה שאין רנה של תורה אלא בלילה (שמות רבה פרשה מ״ז סי׳ ח׳; ויקרא רבה פי״ט סי׳ א׳; שה״ש רבה ה׳ סי׳ ז׳) ולפי זה ר״ל בעבור אלה שלומדים את התורה בלילה.
136. אהליבה] ירושלים, יחזקאל כ״ג, ד׳.
140. ותעלה לך קדושה משחורה] נ״ל שרמז לדרשת חז״ל: שחורה אני במעשי ונאוה במעשה אבותי. . . שחורה אני כל ימות השבוע ונאוה אני בשבת וכו׳ (שה״ש רבה א׳ סי׳ ל״ח) ור״ל אעפ״י שאני שחורה מכל מקום תעלה לך קדושה ממני.

2. אוכלי. . . נושעה] אולי צ״ל אוכלת, או אולי צ״ל נִנְשָׁעָה.
4. במגן. . . לילה] בזכות אברהם שנאמר בו ויחלק עליהם לילה (בראשית י״ד, ט״ו).
6. גוי מגוי מקרב] כלומר בדלו גוי מקרב גוי.
8. ביוצא לשוח] בזכות יצחק שנאמר בו ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב (בראשית כ״ד, ס״ג).

ליל גּוֹי מַעֲבִידִים נֶעֱצָב   גּוֹי קָדוֹשׁ לֹא נֶעֱצָב
גָּבְרוּ גְאוּלִים עַל מַצָּב   גּוֹאֵל וְקָדוֹשׁ בָּם נִצָּב
בְּסֻלָּם אֲשֶׁר מוּצָּב לָיְלָה
ב׳[רוך וכו׳ האל הקדוש]

אתה בחרתה

דָּרַשְׁתָּה דְגָלִים. אוֹם נִדְגָּלִים. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים.
מְפַחֵד אֱלִילִים:
[דף יד, ב]
[הוֹשַׁ]עְתָּה הֲמוֹנִים. שׁוֹמֵר אֱמוּנִים. בְּךָ מַאֲמִינִים.
בְּנֵי מַאֲמִינִים:
[וְרִ]צַּצְתָּה נְלוֹזִים. שׁוֹבֵר אֲרָזִים. גּוֹלֶה רָזִים.
וְעוֹשֶׂה חֲזִיזִים:
זָכַרְתָּה מִבֵּין הַחוֹחִים. אַחִים וְרֵעִים. בְּיַד שְׁנֵי רוֹעִים.
גָּאַלְתָּה אֵיתָנִים:
חַסְדְּךָ מִמְּרוֹמִים. הוֹדַעְתָּה לְבָנִים. בְּרִית רִאשׁוֹנִים.
עוֹרַרְתָּה לָאַחֲרוֹנִים:
טָבְעוּ עֲנָמִים. וּפָחֲדוּ עַמִּים. וְרָגְזוּ לְאֻמִּים.
וְרָעֲדוּ צוֹעֲנִים:
יִשְׁרוּךְ יְלָדִים. בְּשַׁחֲטָם פְּסָחִים. בְּעָבְרְךָ עַל פְּתָחִים.
שׁוֹמֵר פְּתָאִים:
כִּלִּיתָה בְכוֹרִים. וְהוֹשַׁעְתָּה בְּכוּרִים. עָם מְבוֹכָּרִים.
מַקְרִיבֵי לֶחֶם בִּכּוּרִים:
לְשׁוֹן לִמּוּדִים. חִנַּכְתָּה לַלִּמּוּדִים. תּוֹרַת נֶחֱמָדִים.
סוֹדָהּ מַכִּירִים:

12. בסלם] בזכות יעקב אשר ראה סלם מצב ארצה (בראשית כ״ח, י״ב).

25–26. ענמים. . . צוענים] כנוים למצריים עפ״י בראשית י׳, י״ג; במדבר כ״ג, י״ב.

27. בעברך] בכ״י בעברם. שׁמר פתאים] גם בשורה זו נראה השפעת יניי על הפיטן הזה כי כדברים האלה נמצא ג״כ לעיל בקדושתא פסל לך שורה 55: „שמרתה את פתאים שדי בפסחך על פתחים״.

29. והושעתה בכורים] מלשון הוצאת מצרים מתוך כור הברזל (מ״א ח׳, נ״א). מבוכרים] כלומר מובחרים, מלשון לבכר את בן האהובה (דברים כ״א, ט״ז). נוסח כ״י מבורכים בלתי נכון מפני החרוז.

מְדַלֵּג בְּרֹאשׁ הָרִים. קֶרֶן לָנוּ מֵרִים. מַשְׁפִּיל וּמֵרִים.
מֵצִיץ מֵחֲרַכִּים:
נָתַתָּה קֵץ לִגְאוּלִים. לָעוֹבֵר בֵּין גַּלִּים. שִׁמְךָ מַגְדִּילִים.
בְּמַיִם אַדִּירִים:
שָׂמְחוּ סְגוּלִים. וְשָׂשׂוּ שָׂרִים. זְקֵנִים עִם נְעָרִים.
בְּתוּלוֹת וּבַחוּרִים:
עָשׂוּ פְסָחִים. וְהִזּוּ דָמִים. עַל הַבָּתִּים.
שׁוֹמְרֵי חֲבִיתִּים.
פָּתְחוּ שְׁעָרִים. יְשִׁישִׁים וִישָׁרִים. חֲצוֹת לַיְלָה מְשׁוֹרְרִים.
בְּהַלֵּל וּבְשִׁירִים:
צָהֲלוּ עוֹלְלִים. מְדַלְּגֵי כָאַיָּלִים. לְשִׁמְךָ מוֹדִים.
הודו לא׳ הא״ם
קָרְבוּ קְדוֹשִׁים. פֶּסַח שׁוֹחֲטִים. צְלִי אֵשׁ צוֹלִים.
וּמַצּוֹת לוֹעֲטִים:
רָאוּ יְדִידִים. שׂוֹנְאֵיהֶם מֵתִים. וְלַיְלָה צוֹעֲקִים.
מִפְּנֵי צַדִּיקִים:
שׁוֹחֲרִים וְשׁוֹמְרִים. לֵיל שִׁמּוּרִים. מֵרַע נִשְׁמָרִים.
בְּפֶסַח נִמְלָטִים:
תּוֹלְדוֹת תְּמִימִים. בְּנֵי אֵיתָנִים. זִכְרְךָ מְתַנִּים.
וְלֹא נִכְלָמִים:
תּוֹפְשִׂים וְעוֹשִׂים. גְּאוּלִים וְנוּסִים. וְחוֹגְגִים חַגִּים.
בְּאֵלֶּה מוֹעֲדִים:
ככ׳ בתו׳ אלה מועדי יי׳

37. שמחו] נוסח כ״י: שימחו סגולים וששון.

40. שומרי חביתים] כלומר מקריבי קרבנות. השם „חביתים" בא ביחוד להורות על מנחת כהן גדול שהיה מקריב מחציתה בבקר ומחציתה בערב (עי׳ דהי״א ט׳, ל״א; משנה תמיד א׳, ג׳).

44. לא׳ הא״ם] לאדוני האדונים (דברים י׳, י״ז).

51. תולדות תמימים] כנוי לישראל, ואולי צ״ל תולדות תמים, כלומר בני יעקב שנקרא תם.

53. תופשים] סרס המאמר וקרא: גאולים ונסים תופשים ועושים וחוגגים חגים.

55. ככ׳] ויקרא כ״ג, ד׳.

תִּרְגַּלְתָּה תְּמִימִים חֲצוֹת לַיְלָה פּוֹסְחִים בְּלֵיל שִׁמּוּרִים
שִׁיפַּרְתָּה שְׁבָטִים חֲצוֹת לַיְלָה שׁוֹחֲרִים בליל שמורים
רִ[וִּיתָה] רֵעִים חֲצוֹת לַיְלָה רוֹאִים בליל שמורים
חצות לילה נגליתה ועמך הושעתה בליל שמורים
קל[עתה] קמים בשמך מורדים ב' ש'
צעקו צוענים קומו צאו צ[באי]ם ב' ש'
. . . בכורים כלם מתים בליל שמו' חצות לילה
. . . . . פלגתה פלגים ב' ש'
סמכת נופלים כשמש לו שזופים ב' ש'
[נחלת יונקי]ם דבש מסלעים בליל שמו' חצות לילה
[מחצת] מצרים בים צוללים ב' ש'
לילה צועקים בקולם נועקים ב' ש'
כ . . . . וגוים וסכסכו מצרים במצרים בליל ש' חצות לילה
י. . . . . . מעגלים עוברי דרכים ב' ש'
טעם מלכים לישעך מחכים ב' ש'
[חכ]מים ונבונים בדתך מבינים בליל ש' חצות לילה
[זעמ]תה זדים ונעו אלילים ב' ש'
ורעדו לאומים וזעו ענמים ב' ש'
ה[טבעו] צוענים ושוקעו במצולים בליל שמ' חצות לילה
. . . .

56. תרגלתה] מלשון ואנכי תרגלתי לאפרים (הושע י"א, ג').
57. שפרתה] מלשון אף נחלת שפרה עלי (תהלים ט"ז, ו').
58. ריויתה] מלשון ורותי נפש הכהנים (ירמיה ל"א, י"ד).
60. קלעתה] מלשון ויקח משם אבן ויקלע (שמו"א ט"ז, מ"ט).
62. . . . בכורים] הבית הזה צריך להתחיל באות פ"א, ואולי צ"ל פרצת או סגרת בכורים.
חצות לילה] המעתיק או הפיטן בעצמו ציין רק את שתי המלים הראשונות של החרוז החוזר (שורה 59) הבא אחרי כל בית שלישי. עי' להלן שורות 65, 68, 71, 74.
63. . . . פלגתה] הבית הזה צריך להתחיל באות עי"ן, אבל קשה לעמוד על המלים החסרות.
67. נועקים] כן בכ"י וצ"ל נואקים, מלשון מעיר מתים ינאקו (איוב כ"ד, י"ב).

ו. [שִׁבְעָתַיָּא לְאַחַד עָשָׂר סְדָרִים]

1. [ואבא היום אל העין]

. . . .

ב׳

[דף טז, א] וקדשתי אב קדושיו במחנים:

ו׳דבר לכם. תוקף גדולת כבוד אחיכם. אשר השביעני בעדכם.
להושיב יחידים מכסונכם ותנוח בת משולחת מכם:

ב׳

ו׳ הַיּוֹם כְּצָלַחְתִּי. עַל בְּאֵר וּבִינֹתִי כִּי הִצְלַחְתִּי. וּמִכְּלַל אֲרִירָה יָצָאתִי
וּבוֹא בְּרוּךְ יי׳ הָוּעֲ[צָ]מְתִּי. וּבְחֶסֶד אֲדוֹנִי לָאָדוֹן פָּצִיתִי:

ב׳

ו׳ וְעִמִּי כָּל טוֹב. לְהַמְצִיא מִיַּיִן עֲנָב(?) טוֹב. לְבָחוּר וָטוֹב.
לְשַׁאֲנַנִּים יַחַד בְּמַה טוֹב. וְעָלֵימוֹ תָּבוֹא בִרְכַּת טוֹב.
וַאֲבָרֵךְ אי׳ אָב קָח רַךְ וָטוֹב:

ב׳

ו׳ זָרוּז בְּצִירֵי אָב. לְהָקִים כְּמוֹ אֲשֶׁר תָּאָב. לְחַתֵּן בֵּן הַנֶּאֱהָב.
אֲשֶׁר לְבַדּוֹ זָכָה לוֹ אָב. וְשׁוּלַּח בְּשָׁלוֹם בְּשִׂמְחַת לֵבָב:

ב׳ עו׳[שה השלום]

1. בראשית כ״ד, מ״ב.

7. כצלחתי] מלשון וצלחו הירדן (שמו״ב י״ט, י״ח) ה׳ הר זהב משער שמפני החרוז ראוי לסרס המאמר ולומר: היום על באר כצלחתי. ובינתי] עי׳ דניאל ט׳, ב׳. נוסח כ״י: ובניתי. ומכלל ארירה] כלומר מן האלה אשר השביע אברהם לאליעזר עבדו (בראשית כ״ד, מ״א).

9. ובא ברוך ה׳] עי׳ שם כ״ד ל״א.

12. ואברך... טוב] כלומר ואברך אלהי אברהם אשר לקח בן בקר רך וטוב (בראשית י״ח, ז׳). קח] לקח. עי׳ יחזקאל י״ז, ה׳.

14. ו׳ זרוז... תאב] כלומר, ואבוא זרוז בשליחות אברהם להקים חפצו.

14–15. לחתן... אב] כלומר לחתן את יצחק אשר הוא לבדו זכה שיחשב לבן לאברהם כמו שדרשו על הפסוק ואלה תולדות יצחק בן אברהם „וכי לא הוליד אברהם אבינו אלא יצחק בלבד והלא שלשים אומות העמיד, אלא לומר לך שכולם אינם קרואים זרעו אלא יצחק בלבד שנ׳ כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית נ״א, י״ב), לפיכך לא נתייחס אלא בו״ (מדרש הגדול בראשית עמ׳ 387).

2. ויוסף אברהם

ויוסף אברהם אוֹמֶץ חַיִל. וְהֶחֱלִיף חַיִל. בְּאֵשֶׁת חָיִל.
הוּא אֲשֶׁר שָׁר סְבִיבַת אַיִל. בְּהוֹלִיכוֹ מֵחַיִל אֶל חָיִל.
וּלְמָגֵן נָשָׂא עַיִן וּבוֹ עָשָׂה חָיִל: ב'

ו' א' בַּעֲלַת בַּיִת. פּוֹרִיָּה לִשְׁתּוֹל בִּרְכָתוֹ בָּיִת.
וְגִדְּלָה נְטִיעִים כִּשְׁתִילֵי זַיִת. וּבְיוֹנְקוֹתָיו הוֹדוֹ כַּזָּיִת.
וּכְטַל לְתֶחִי רַעֲנָן כַּזָּיִת: ב'

ו' א' גַּם סְגוֹת בְּאַחֲרִית. וְנִתַּן לוֹ תִּקְוָה וְאַחֲרִית.
זִכְרוֹן וְשֵׁם וּשְׁאֵרִית. בִּטְחוֹן שְׁבוּעָה וּבְרִית.
דְּבַר קָדְשְׁךָ טוֹב מֵרֵאשִׁית וְאַחֲרִית: ב'

ו' א' דַּעַת לֶקַח. וְצֵלָע מְקוּטֶּרֶת כְּעֶרְכּוֹ לָקַח.
עַיִן בְּנוֹהַר בְּסוֹף פָּקַח. כִּי מָאַס חוּט וּשְׂרוֹךְ לִיקַּח.
וּבְנַחַת מַרְגּוֹעַ שׁוֹאֲנַן וְשָׁקַט. . . ב'

ו' א' הַיְפַת תּוֹאַר. וּכְבַת אָב נִתְאָיו וְתָאַר.
[דף טו, ב] אֵלָיו הִבִּיט וְנָהָר. כִּי בְּכָל מַעֲשֶׂה טוֹב נִתְמַהָר.
וְהֶעֱמִיד שֵׁם וּשְׁאָר כִּי נִרְצָה בָּהָר: ב'

ו' א' וּמָצָא טוֹב. וְנִתְאַם בְּעֵזֶר וְנִתְנַחֵם בְּטוֹב.
וְנִתְעַלֵּס בְּהִנֵּה מַה טוֹב. כְּתוֹסֶפֶת בִּרְכַּת טוֹב וְשֵׁם טוֹב.

1. בראשית כ"ה, א'.
3. אשר שר] אשר ראה, מלשון ומגבעות אשורנו (במדבר כ"ג, ט').
4. ולמגן] להקב"ה, עפ"י הכתוב אנכי מגן לך (בראשית ט"ו, א').
7. וכטל לתחי] נ"ל שצ"ל ובטל תחי.
8. סגות] כמו שגות, מלשון ואחריתך ישגה מאד (איוב ח', ז').
11. לקח] שמוש פיטני תחת לקחת. צלע מקוטרת] כלומר, אשה ששמה קטורה. צלע כנוי לאשה עפ"י הכתוב: „ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה" (בראשית ב', כ"ב) ו„מקוטרת' הוא רמז לדרשת חז"ל: „דבר אחר למה נקרא שמה קטורה שנאים מעשיה כקטרת" (תנחומא חיי שרה סי' ח').
12. בנוהר] מלשון הביטו אליו ונהרו (תהלים ל"ד, ח'). ואולי כונת הבית הזה כי עיני אברהם לא כהו אפילו עד סוף ימיו מפני שנזהר מקחת אפילו שרוך נעל, כי השוחד יעור עיני פקחים.
13. ושקט. . .] בכ"י לא נמצא שום תיבה אחר ושקט אבל החרוז מוכיח שהבית הזה היה צריך לחתום בתיבה שסופה „קח" ולכן הצגתי כאן נקודות להראות על החסרון.
14—16. כונת הבתים האלה נעלמה ממני.
17. ונתאם בעזר] כלומר התחבר לאשתו, נתאם משרש תאם, ועזר כנוי לאשה עפ"י בראשית ב', י"ח.

כִּי עָשׂ טוֹב וְהֶאֱמִין בְּטוֹב: ב׳

ו׳ א׳ זְרוֹעַ זַרְעוֹ בַּבֹּקֶר. וְיָד לֹא יַנִּיחַ בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר.
זְכוֹר אֲשֶׁר הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר. לְנִינָיו בְּעֵת כִּי אָתָה בקֶר
תַּעֲמִיד בְּשָׁלוֹם תּוֹרַת הַיְקָר:
ב׳ עו׳[שה השלום]

3. ואלה תולדות

אלה תולדות אָבוֹת וּבָנִים. בְּזֵר עֲטֶרֶת בְּנֵי בָנִים. אֱמֶת תַּחַת אָבוֹת וּבָנִים.
מִצְוֹת מְבִינִים. לְעוֹלָם בּוֹנִים. נֶאֱמָנִים וּמַאֲמִינִים.
אֵיתָנִים וּמְגֻוּנִּים: ב׳
א׳ ת׳ בֵּן הַלָּזֶה. עִם אָב שְׁקוּלִים זֶה בָזֶה.
זֶה שָׂר שְׂכִירָה בַּמַּחֲזֶה. וְזֶה בְּהַר מוֹרִיָּה חָזָה מַחֲזֶה.
בְּטַל תְּחִי לְהַאֲמִין בְּאֵילִי זֶה: ב׳
א׳ ת׳ גֶּזַע צֶדֶק. גֵּר צֶדֶק הַנִּקְרָא צֶדֶק.
צִוָּה בֵן עַל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק. רְדוֹף כָּמוֹהוּ צֶדֶק צֶדֶק.

20. ו׳ א׳ זרוע... בבקר] רמז לדרשת חז״ל על הפסוק בבקר זרע זרעך (קהלת י״א, ו׳): „אם היו לך בנים בנערותך קח לך אשה בזקנותך והעמד בנים... הה״ד ויוסף אברהם וכו׳" (ב״ר ס״א, ג׳).

21. זכור... לניניו] כלומר זכור לניניו אתּ אברהם שנאמר עליו וישכם אברהם בבקר (בראשית כ״ב, ג׳). אתה בקר] נוסח כ״י ראתה עם נקודה ממעל לאות רי״ש להורות שצריך למחקה.

1. בראשית כ״ה, י״ט.

2–5. כונת הבתים האלו נעלמה ממני.

5. ומגונים] כלומר שמורים, משרש גנן.

6. עם אב שקולים] כלומר תולדות הבן שקולים עם תולדות האב, וכיוצא בזה דרשו חז״ל: אתה מוצא כל מה שהגיע לאברהם הגיע ליצחק (תנחומא, תולדות ט׳).

7. שר שכירה] אברהם ראה את ה׳ במחזה והבטיחו הקב״ה ששכרו יהיה הרבה מאד (בראשית ט״ו, א׳).

8. בטל תחי להאמין] נ״ל שהפיטן רמז כאן לדרשת חז״ל: „חמשה דברים הראה לו הקב״ה לאברהם אבינו בין הבתרים... אבא חנן אומר אף הראהו תחיית המתים" (מדרש הגדול בראשית עמ׳ 239–240). באלי זה] מלשון זה אלי ואנוהו (שמות ט״ו, ב׳).

10. צוה בן] עי׳ בראשית י״ח, י״ט.

קְדוֹשִׁים וְגַם מַקְדִּישִׁים לְלוֹבֵשׁ צֶדֶק: ב'

א' ת' דֶּגֶל בַּת בְּתוּאֵל. שְׁנֵי גוֹיִם בָּעוֹלָם לַנְחִיל.
שָׂעִיר סָר מִמִּצְוַת אֵל. וְחָלָק נִקְרָא שְׁמוֹ כְּעַם אֵל.
שבות בֵּין אֵל וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ב'

א' ת' הוֹלֶכֶת לִדְרוֹשׁ. תַּחַן לָאֵל כֹּל לְפָנָיו דְּרוֹשׁ.
שְׁנֵי לְאֻמִּים בָּךְ לַחֲרוֹשׁ. זֶה מִזֶּה לְהַבְדִּיל וְלִפְרוֹשׁ.
זֶה עָקוֹב רֹאשׁ וְזֶה קָדוֹשׁ רֹאשׁ: ב'

א' ת' וְלָדֵי תְאוֹמִים. וּמַפְרִידֵי עַמִּים וּלְאֻמִּים.
הַהוֹמִים כַּהֲמוֹת יַמִּים. תּוֹלָדוֹת וְהֵם אַלּוּפֵי אֲדוֹמִים.
וְתָמִים מִדָּה לְדוֹרֵשׁ דָּמִים: ב'

[דף יז, א]

א' ת' זֶרַע אֱמֶת. הַכְּלוּלִים בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת.
בִּרְחוֹבָם לֹא כָשְׁלָה אֱמֶת. מְבָרְרֵי שְׂפַת אֱמֶת.
באי"ם אֲשֶׁר בְּשָׁלוֹם מֵאֶרֶץ יַצְמִיחַ אֱמֶת:

ב' עו' [שה השלום]

11. לובש צדק] כנוי להקב"ה עפ"י הכתוב וילבש צדקה כשרין (ישעיה נ"ט, ל"ז).

12. דגל] אולי הכונה היא פרסום, מלשון דגול מרבבה (שה"ש ה', י'). כלומר פרסומה של רבקה בת בתואל בא לה ע"י שהנחילה שני גוים לעולם.

13. שעיר... וחלק] עשו ויעקב (עי' בראשית כ"ז, י"א). נקרא שמו כעם אל] כלומר יעקב נקרא ישראל שהוא שמו של עם ה'.

14. שבות] אולי צ"ל שֶׁבּוֹ אוֹת, כלומר בשם ישראל יש קשר בין ה' ובין ישראל עמו.

15. תחן] תחנה.

16. לחרוש] המלה הזאת לא ידעתי לפרשה.

17. עקוב] מלשון עקוב הלב מכל (ירמיה י"ז, ט'), וכונת הבית הזה היא כדברי רש"י, על הפסוק ממעיך יפרדו (בראשית כ"ה, כ"ג): "מן המעים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתמו".

19. תולדות] נ"ל שצ"ל: והם תולדות אלופי אדומים.

20. ותמים מדה] אולי צ"ל: ותמים מודה לדורש דמים, וכונת הבית הזה והקודם היא שתולדות התאומים, כלומר צאצאי יעקב ועשו, הם תולדות אלופי אדום ותולדות יעקב התמים, שהוא נותן תודה להקב"ה שהוא דורש דמים (תהלים ט', י"ג).

21. הכלולים] המעוטרים. תרגום נזר אלהיו על ראשו (במדבר ו', ז') כלילא דאלהה על רישה.

23. באי"ם] ר"ת של באלהים.

4. כי זקן

ויהי כי זקן אִישׁ עָקוּד. מְנֻסּוֹת רוּחַ שָׂעִיר נָקוּד. בָּן כִּי בְסוֹפוֹ לִקּוֹד.
סִיבֵּר בְּקִרְבּוֹ הֱיוֹת פָּקוּד. וַיְכַס אוֹהֶל שָׁקוּד.
בנים מגן. . . . ב׳
ו׳ כ׳ ז׳ בְּכִיהוּן עַיִן. נִתְאַו לִלְחוֹם לֶחֶם רַע עָיִן.
וְנִתְאַמֵּת לוֹ מִתּוֹךְ הָעַיִן. נְדָבָה בְרָכָה לְתָם בְּטוּב עָיִן.
מַאֲמִין בְּטַל תְּחִיַּת רְדוּמֵי עָיִן: ב׳
ו׳ כ׳ ז׳ נָּע לְמִיתָה. כִּי נִכְסָה יוֹם מִיתָה.
חָשׁ לְבָרֵךְ נִפְשַׁע עַל יוֹם מִיתָה. וְכוֹפֵר בִּתְחִיַּת בְּנֵי
תְמוּתָה.
וַאֲמָנַת תָּם לְקָדוֹשׁ יָאָתָה: ב׳
ו׳ כ׳ ז׳ דָּק קְראוֹת אִישׁ דָּמִים. לָצוּד צַיִד עֲשׂוֹת לוֹ מַטְעַמִּים.
וְהִקְדִּים חָלָק מַטְעַמִּים. וְנִתְבָּרֵךְ בִּרְכַּת טְעָמִים.
בְּבִרְכַּת מְכֻבָּד יוֹם מְיָמִים: ב׳
ו׳ כ׳ ז׳ הַבָּא מְבוֹא. בְּטֶרֶם צַיָּד מִצַּיִד יָבוֹא.

1. בראשית כ״ז, א׳.

2. איש עקוד] כנוי ליצחק שנעקד על גבי המזבח. נקוד] פירושו נעצב אל לבו, והוא מלשון חז״ל „לבי נוקדיני״ (ירושלמי כתובות פ״ב דף כ״ו ע״ב), והכונה שמגסות רוחו של עשו נעצב לבו של יצחק, ורמז לתנחומא תולדות, ח׳: „ותכהין עיניו. מה כתיב למעלה ותהיין מרת רוח ליצחק ואח״כ ותכהין עיניו. מפני הכעס שהיה מכעיסו לפי שהשכינה היתה שרויה בביתו של יצחק ועמד עשו ונטל מבנות כנען. . . ונסתלקה הימנו שכינה מיצחק והיה רואה יצחק ומיצר״. בן] הבין.

3. סיבר. . . פקוד] חשב בלבו שיום מותו קרוב. ויכס אוהל שקוד] לא ידעתי לפרשו.

4. בנים מגן. . .] חסר בכ״י ולא ידעתי לתקנו.

5. ללחום לחם רע עין] משלי כ״ג, ו׳. וחז״ל דרשו פסוק זה על מטעמים דעשו (פרקי ר״א פל״ב).

6. ונתאמת לו מתוך העין] גם כונת המאמר הזה נעלמה ממני.

8. גע] הגיע. כי נכסה יום מיתה] שבעה דברים מכוסים מבני אדם ואלו הן יום המיתה וכו׳ (פסחים נ״ד ע״ב).

9. נפשע. . . תמותה] רמז לדרשת חז״ל: „חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, בא על נערה המארסה והרג את הנפש וכפר בעיקר וכפר בתחיית המתים ושט את הבכורה״ (בבא בתרא ט״ז, ע״ב).

11. דק) כלומר דקדק לקראת לעשו.

12. חלק] יעקב (עי׳ בראשית כ״ז, י״א).

14. הבא מבוא] כנוי ליצחק עפ״י בראשית כ״ד, ס״ב.

תָּם בְּמַטְעַמָּיו חָשׁ לָבוֹא. בִּרְכַּת טוֹב עֲבוּר עָלָיו בּוֹא.
לְהִתְרַצּוֹת לָאֵל לְאָהֳלוֹ יָבוֹא: ב'

ו' כ' ז' וְעֵת שָׂעִיר. „קוּם נָא שְׁבָה" לְאָב הָעִיר.
קוֹל חֲרָדָה הִצְעִיק בָּעִיר. בָּא אֵלַי בְּמִרְמָה הַצָּעִיר.
וְנָחַל טוֹב בִּרְכַּת שָׂדֶה וָעִיר: ב'

ו' כ' ז' זֵד בְּהַסְכִּיתוֹ. נִטְּלָה בִרְכָתוֹ וּבְכוֹרָתוֹ.
חִנֵּן בְּקוֹלוֹ וּבִבְכִיָּתוֹ. וּבְדִמְעוֹת שָׁלִישׁ בְּחַרְבּוֹ נָחַל מִחְיָתוֹ.
וְתָם בְּשָׁלוֹם טַל תִּכְלְלָה בִּרְכָתוֹ: ב' עו' [שה השלום]

5. ויתן לך הא"ם

[דף יז, ב]

ויתן לך אֲדוֹן שָׁמַיִם. אוֹת טוֹב הוּא שֶׁל שָׁמָיִם.
מִשְׁנֶה בְרָכָה בִּכְפָלַיִם. הֵם עָקוֹד לַעֲקוֹד פַּעֲמָיִם.
בְּשֶׂגֶב אָב בָּרוּךְ בִּצְבָא שָׁמָיִם: ב'

ו' ל' בּוֹרֵא אֶרֶץ. עִדּוּן מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ.
הֱיוֹת בְּרָכָה בָּאָרֶץ. אֶרֶץ חֵפֶץ בְּלִי צְוָחָה וָפָרֶץ.
וּרְפָאִים בְּטַל בְּסוֹף תַּפִּיל אָרֶץ: ב'

ו' ל' גּוֹדֶל בְּרָכָה. הַמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה.
שֶׂה עוֹלָה עַל מַעֲרָכָה. לְתָם הַנְּעִים בְּלָשׁוֹן רַכָּה.
כִּי בוֹ קְדוּשָּׁה נֶעֶרָכָה: ב'

15. במטעמיו] בכ"י: במטעיו.
20. בהסכיתו] מלשון הסכת ושמע (דברים כ"ז, ט').
22. ותם] עקב. תכללה] נ"ל שצ"ל נכללה כמו להלן בסוף פיוט הבא שורה 22.

1. בראשית כ"ז, כ"ח.
3. משנה ברכה בכפלים] רמז לדרשת חז"ל: „כל הברכות שברך יצחק את יעקב כנגדו ברכו הקב"ה מלמעלה" (ב"ר ע"ה סי' ח'). הם עקוד לעקוד פעמים)] המאמר הזה קשה להולמו.
4. אב ברוך בצבא שמים] אברהם שאמר לו הקב"ה „הבט נא השמימה וספור הכוכבים... כה יהיה זרעך" (בראשית ט"ו, ה').
6. צוחה] בכ"י: צחויה.
7. עי' ישעיה כ"ו, י"ט.
9. שה עולה על מערכה] רמז לדרשת חז"ל: ומשמני הארץ אלו הקרבנות דכתיב עולות מחים אעלה לך" (ב"ר ס"ו, סי' ד').

ו' ל' דֵּי רוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ. אֵל אֲשֶׁר בְּאָהָלְךָ תִּדְרוֹשׁ.
תִּשְׂגֶּא כָּאֶרֶז וְכִבְרוֹשׁ. עַל בְּנֵי אִמְּךָ הֱיוֹת עֶלְיוֹן וָרֹאשׁ.
מִמִּצְוֹת מְנוּחָה בְּלִי לִפְרשׁ
ו' ל' הַבּוֹחֵר בְּךָ. כַּעֲצָתְךָ וּמִשְׁאֲלוֹת לִבָּךְ
בְּכָל צַד לְהַפְרְךָ וּלְהַרְבָּךְ. לְחָיָה בְּחַרְבּוֹ תִּשְׁבּוֹר חַרְבָּךְ.
כִּי רוֹצְךָ יִשְׁכּוֹן בְּקִרְבָּךְ: ב'
ו' ל' וְיוֹסִיף לְךָ וּגְאוֹן נַחֲלָה יִבְחַר לָךְ.
שָׂח יָחִיד לְחָלָק יִהְיוּ לְךָ כָּל בְּרָכוֹת אֲשֶׁר חָלוּ לָךְ.
אַתָּה תִשְׁתַּחֲוֶה לְגוֹאַלְךָ וְכֹל יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ: ב'
ו' ל' זֶבֶד עוֹלָמִים. מַבְטִיחֶיךָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים.
עֲפָרְךָ יְלַחֲכוּ לְאֻמִּים. וּלְפָנֶיךָ יִהְיוּ נִכְלָמִים.
וְזַרְעֲךָ בְּשָׁלוֹם בְּרָכוֹת נִכְלָלִים: ב' עו'[שה השלום]

6. ויצא יעקב

ויצא יעקב אַמִּיץ בְּלֶכֶת. יַצִּיב כְּאִישׁ מָהִיר בִּמְלָאכֶת.
וּבָרַח מְוּצָּב הֻוּצָּב שָׁלֶכֶת. כִּי צִדְקָתוֹ לְפָנָיו הוֹלֶכֶת.
וּבְחִזָּיוֹן מַלְאָכִים כּוֹנְנוּ מָגֵן מַמְלֶכֶת: ב'
ו' י' בּוֹרֵחַ. וְנוֹטָה לָלוּן כְּאוֹרֵחַ.
מֵישָׁרִים לַצַּדִּיק הְוּסְלְלָה אוֹרַח. מִמָּרוֹם הֶעֱרָה לָנוּ רֶוַוח.
מְחַיֶּה בְּטַל בְּיָדוֹ כָּל רוּחַ: ב'
[דף יח, א]
ו' י' גּוֹלֶה שְׂדֵה אֲרָם. וְהֻקְרָה בְּכָל נִסֵּי אַבְרָם.

18. שח יחיד לחלק] אמר יצחק שהוא בן יחידו של אברהם ליעקב שהוא איש חלק.
19. ישתחוו] בכ"י: אשתחוו.
22. בשלום ברכות] אולי צ"ל: בברכת שלום.

1. בראשית כ"ח, י"א.
3. וברח מוצב הוצב שלכת] לא ידעתי פירושו.
4. ובחזיון... ממלכת] רמז לדרשת חז"ל: „וכן אתה מוצא שהראה הקב"ה ליעקב שרי כל מלכות ומלכות שנאמר ויחלם והנה סלם מוצב ארצה, הראה לו כמה מלכים וכמה איפרכין וכמה שלטונין עומדין מכל מלכות ומלכות" (שמות רבה ל"ב סי' ז').
6. מישרים... אורח] סרס המאמר וקרא: אורח מישרים הוסללה לצדיק. ממרום... רווח] אולי צ"ל ממרום חושה לנו רוח.

שְׁנֵיהֶם עָזְבוּ גֵּיא מְגוּרָם. וְרָע לֹא יְגוּרָם.
בַּצַּר לָהֶם גֵּיא רָם. וְקִבְּלוּ מַלְכוּת קְדוּשַּׁת אֵל רָם: ב'
ו' י' דּוֹלֵג שׁוּר בְּאֵיל. וְרַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמָר אֵל.
הִבְטִיחוֹ אַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל. כִּי אֲנִי לְךָ מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל.
וְתָנוּחַ וְתַרְגִּיעַ מִכָּל אֵיד. . . ב'
ו' י' הָלוֹךְ וּבָכוֹ. וְנִצָּב עָלָיו הֵן לְמָלְכוֹ.
וְקוֹמְמָיו אָז הוֹלִיכוֹ. בְּמַעְגְּלֵי יוֹשֶׁר הִדְרִיכוֹ.
וְהִצְלִיחַ דַּרְכּוֹ רוֹצֶה נֶדֶר חִכּוֹ: ב'
ו' י' וּפָגַע בַּמָּקוֹם. וְנָם מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם.
וְהִצִּיעַ מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם. וְשָׂר אֵל דַּם עֲבָדָיו יִקּוֹם.
מָהוּל וְנִזְכָּר וּמְצֻוָּה בְּכָל מָקוֹם: ב'
ו' י' זַךְ כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם. וְשָׁם יָשַׁן וְחָלַם חֲלוֹם.
וְנִתְבַּשֵּׂר כִּי יָשׁוּב בְּשָׁלוֹם. מֵאֵל יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלוֹם.
מְשַׁמֵּר רַגְלֵי חֲסִידָיו בְּשָׁלוֹם: ב' עושה

7. כי שנואה

ויירא יי' אֶנְקַת תְּלָאָה. אֲשֶׁר בְּקוֹל תַּחַן שָׁפְכָה לֵאָה.
לְעוֹלָם אֵין שְׂנוּאָה קְרָאָהּ. רְאֵה נָא כִּי קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה.
וּמָגֵן הִנֵּה ושא בה וּמְלֵאָה: ב'

10. בצר להם גיא רם] לא ידעתי לפרשו.
11. דולג שור באל] מלשון ובאלהי אדלג שור (תהלים י"ח, ל').
12. עי' ירמיה ל', י'.
13. איד] לפי החרוז נראה שחסר כאן תיבה שסופה „אל".
14. הן למלכו] נ"ל שצ"ל ה' למלכו, כלומר ה' נצב עליו ליעצו, ומלכו מלשון וימלך לבי עלי (נחמיה ה', ז').
15. וקוממיו] נ"ל שצ"ל וקוממיות.
18. ושר... יקום] כלומר הקב"ה שהוא נוקם דם עבדיו (דברים ל"ב, מ"ג) ראה.
19. מהול ונזכר ומצווה]. אף יעקב יצא מהול (אדר"נ פ"א, נוסח א).

1. בראשית כ"ט, ל"א.
2. בקול תחן] בקול תחנה, בכ"י: בקול תתן.
3. לעולם אין שנאה קראה] עי' בבא בתרא קכ"ג, ע"א: „מאי שנואה אילימא שנואה ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב בגנות צדיקים דבר הכתוב, אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשה עשו בפניה ויפתח את רחמה".
4. ושאבה] המלה הזאת לא ידעתי לפרשה.

ו׳ יי׳ בְּצַר לָהּ. וְצוֹרַת יָלֶד לֹא בָצַר לָהּ.
מְתֵי מִסְפָּר יָצַר לָהּ. וּבְדוּדָאִים תָּם שֵׁנִית נִצְמַד לָהּ.
וּמַטְלִיל תְּחִיָּה הִצְלִיחַ לָהּ: ב׳

ו׳ יי׳ גֵּירוּי מְרֻבָּה. בֵּין הַשְּׂנוּאָה לָאֲהוּבָה.
כִּי רַכָּה הָיְתָה חֲבִיבָה. וּבְכוֹרָה עֲזוּבָה וַעֲצוּבָה.
וּבְזָרַע קו׳ קָדוֹשׁ הָאֲהוּבָה: ב׳

ו׳ יי׳ דַּלּוּת וְזָכוּת. דִּמְעַת עֵינֶיהָ רַכּוּת.
וּמֻנָּה קָם שִׁבְטֵי עֵינֶיהָ בְּרֵכוֹת. מַטֵּע בְּכוֹרָה וּכְהֻנָּה [דף יח, ב] וּמַמְלָכוֹת.
כִּי לַמֵּנִיחַ נִשֵּׂאת עַיִן לְחַכּוֹת: ב׳

ו׳ יי׳ הַשְּׁפָלַת שְׂנוּאָה. וַאֲהוּבָה הָיְתָה נְשׂוּאָה.
וְשָׂם לָהּ שָׂשָׂה וּשְׂמֵחָה. כִּי שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי שָׂחָה.
וּלְרוֹצָה שַׁי שָׁפְכָה שִׂיחָה: ב׳

ו׳ יי׳ וּפָקַד בְּבָנִים. לְאֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים
וְהִנְחִילָהּ נַחֲלַת בָּנִים. גְּלוּמִים נְשִׁימוֹת עַל אֲבָנִים.
וּבְטוֹבַת אֵל טוֹב מְבִינִים: ב׳

ו׳ יי׳ זֹאת וְרַחֵם. כִּי בְרוֹגֶז יִזְכּוֹר רַחֵם:
כִּי הוּא רַחוּם וּמְרַחֵם. וּפָתַח לָהֶם בִּנְשׂוּאֵי רָחֶם.
מְעוֹדֵד בְּשָׁלוֹם לְיוֹדְעֵי רַחֵם: ב׳ עו׳[שה השלום]

5. לא בצר להן] לא מנע ממנה, מלשון ולא יבצר ממך מזמה (איוב מ״ב, ב׳).
6. ובדודאים] עי׳ בראשית ל׳, ט״ז. נוסח כ״י: ובדודה אם. (תקון ה׳ הר זהב).
8. גירוי] מחלוקת, מלשון איש חמה יגרה מדון (משלי ט״ו, י״ח).
10. קו׳] בכ״י נקוד על שתי האותיות האלו להורות שצריך למחקן.
11. דלות. . . רכות] ה׳ ראה את דלותה וזכותה של לאה אשר עיניה רכות מדמעות.
12. שבטי עיניה ברכות] כלומר שבטי ישראל שעליהם נאמר עיניך ברכות בחשבון (שה״ש ז׳, ה׳). מטע בכורה וכהנה וממלכות כלומר שבט ראובן לוי ויהודה.
13. למניח] קשה לפרש. ואולי צ״ל למגיח, כלומר נשאה עין להקב״ה שהוא גוחה מבטן.
18. גלומים נשימות על אבנים]. קשה להבין,
20. יזכור רחם] מלשון ברגז רחם תזכור (חבקוק ג׳, ב׳). בכ״י: ריחם.

8. ויזכר אי"ם

ויזכר אי"ם אַהֲבַת יוֹשֵׁב אֹהֶל. בְּהַעְתִּירוֹ מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל.
לְמַבְטִיחַ „כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ" יְיַחֵל. וְשֵׁם שְׁאָר שֵׁבֶט מִמֶּנּוּ נִיחֵל.
וּמָגֵן כְּאַב הֲמוֹן בַּעֲדוֹ אִהֵל: ב'

ו' אי"ם בְּמַאֲמַר רְצוֹנוֹ. לְשָׁרְתָם בָּאָה עִם צֹאנוֹ.
עָשָׂה חֶפְצוֹ וּמִשְׁאֲלוֹת רְצוֹנוֹ. כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ וְחַיִּים בִּרְצוֹנוֹ
מְחַיֶּה מֵתִים כִּרְצוֹנוֹ. וּבִטֵּל רְצוֹנוֹ: ב'

ו' אי"ם גֶּפֶן פּוֹרִיָּה. נָמָה לְמַטָּה אֲנִי דוֹמִיָּה.
לְבָנִים הָיְתָה הוֹמִיָּה. וְהוּפְנָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה.
וְאֵל נִקְדָּשׁ בְּגִזְעָהּ וּפִרְיָהּ: ב'

ו' אי"ם דּוֹחַק עֲקֶרֶת בָּיִת. וְהִפְרִיחָהּ אָז בְּ[נַ]רְכְּתֵי בָיִת.
וְנָחֲלָה נַחֲלַת הוֹן בָּיִת. וְנֶאֶסְפָה חֶרְפָּה מִקֶּרֶב בָּיִת.
וְנָחָה בְּנַחַת נִשְׁמֶרֶת חוּץ וָבָיִת: ב'

ו' אי"ם הַמְקַנְּאָה בַּאֲחוֹתָהּ. וְעָבְרָה קִנְאָתָהּ וְאַנְחָתָהּ.
שָׁמַע צַעַק תְּחִנָּתָהּ. בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שָׂם נַחֲלָתָהּ.
רוֹצֶה יְרֵאָיו בְּרָצוֹן בְּחַלּוֹתָהּ: ב'

ו' אי"ם וַיִּפְקוֹד בְּיֶשַׁע. לְרַבָּה וְהוֹסִיפָה שֶׁיִּוַּע.
[דף יט, א] ובינת שְׁמוֹ יוֹסֵף שְׁמַע. יוֹסִיף לִי שׁוֹמֵעַ יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעַ.
וַאֲדוֹנִי טוֹב הוּא וְלֹא מַרְשִׁיעַ: ב'

ו' אי"ם זֶבֶד זֶרַע. לְנֶאֱהָבָה וְאַהֲבָה בְּרוּכֵי זָרַע.
וְהִזְרִיעָה זֶרַע בְּאוֹר זָרוּעַ. מוֹלֵךְ עַל אַחִים וְאִישׁ זְרוֹעַ.
וְאֵל שָׁלוֹם צְדָקָה הִזְרִיחַ: ב' עו'[שה השלום]

1. בראשית ל', כ"ב.
2. אהבת] בכ"י: אהיבת.
3. ושם] עי' ישעיה י"ד, כ"ב.
5. לשרתם וכו'] רמז לרחל עפ"י בראשית כ"ט, ט'.
8. גפן פוריה] רחל. נמה וכו'] עי' בראשית ל', א'.
17. שיווע] כלומר. שַׁועה.
18. ובינת... שעשוע] נ"ל שהכונה היא שהטעם שקראה רחל את בנה בשם יוסף הוא כדי שהקב"ה השומע לצעקתה יוסיף לה עוד ילד שעשועים, כמו שנאמר יוסיף לי ה' בן אחר (בראשית, ל', כ"ד), אבל התיבה „שימע" קשה להסביר.
21. והזריעה זרע באור זרוע] קשה להבין.

9. שוב אל ארץ

שוב אל אַדְמַת עֲזַבְתָּה. לְבוֹרֵחַ שְׂדֵה אֲרָם אִזַּנְתָּה.
נֶדֶר בֵּית אֵל אוֹתוֹ הִזְכַּרְתָּה. בְּרִיתוֹ זָכַרְתָּה וּבוֹ הִרְהַרְתָּה
וְאוֹתוֹ זָבַדְתָּה וְעָזַרְתָּה וְאִזַּנְתָּה: ב'

ש' א' בֵּית אֲבוֹתֶיךָ. מַלְאֲכֵי שָׁרֵת סְבִיבוֹתֶיךָ.
לִשְׁמֹר צֵאתְךָ וּבִיאָתֶךָ. לְהַסְלִיל דְּרָכֶיךָ לְיַשֵּׁר אָרְחוֹתֶיךָ.
בִּשַּׂרְתָּה לַתָּם לְךָ טַל יַלְדוּתֶיךָ: ב'

ש' א' גֵּיא מוֹלַדְתֶּךָ. וְלֹא יֵצְרוּ צְעָדֶיךָ בְּלֶכְתֶּךָ.
סַחְתָּה לְאִישׁ תֻּמָּתֶךָ. אֱיֻמָּתֶךָ אֲשֶׁר דִּמְיוֹן תַּבְנִיתוֹ אִתָּךְ.
מַעֲרִיצִים לְיוֹשֵׁב תְּהִלָּתֶךָ: ב'

ש' א' דַּרְכְּךָ וַאֲבָרְכָךְ. וּבְמַעְגְּלֵי יוֹשֶׁר אַדְרִיכָךְ.
הִבְטַחְתּוֹ אֲנִי מַלְכָּךְ. מַחֲזִיקְךָ וּבְתוֹם מוֹלִיכָךְ.
מֵעָצְבְּךָ מְנִיחָךְ כְּמוֹצָא חִכָּךְ: ב'

ש' א' הָרֵי בְשָׂמִים. סַחְתָּה לְרֵיחוֹ כַּשָּׂדֶה וְכַבְּשָׂמִים.
תַּחְתֶּיךָ אָשִׂים אֻמִּים. וּבְיָדְךָ אַסְגִּיר חֵיל אֵימִים.
וְתֵרָצֶה תָּם כַּתְּמִימִים: ב'

ש' א' וָעוֹד הוֹרֶיךָ. הֱיוֹת עֵינֶיךָ רוֹאוֹת מוֹרֶיךָ.
בְּדַרְכְּךָ זוּ תֵלֵךְ אוֹרֶיךָ. פִּתִּיתָה לַתָּם תּוֹם דְּבָרֶיךָ.
וּבְטוּב יִשְׁכְּנוּ עָדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: ב'

ש' א' זֹאת אֶרֶץ חֵפֶץ. וּבָהּ לָבֶטַח תִּמְצָא כָל חֵפֶץ.

1. בראשית ל״א, ג׳.
2. לבורח] בכ״י: לבורייה. (תקון ה׳ הר זהב).
4. ואזנתה] ה׳ הר זהב משער שצ״ל וחננתה, כדי שלא תהא אחת תבה אחת נשנית פעמים בבית אחד.
9. אשר דמיון תבניתו אתך] עי׳ ב״ר ס״ח סי׳ י״ח; תרגום יב״ע בראשית כ״ח, י״ב ומדרש הגדול בראשית עמ׳ 452 איקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד.
13. כמוצא חכך] כמוצא פיך, כלומר כמו שבקשת (עי׳ בראשית כ״ח, כ׳).
14. סחת לריחו כשדה] כלומר אמרת ליעקב שנאמר עליו „ראה ריח בני כריח שדה" (בראשית כ״ז. כ״ז).

בְּעֵת מַסְכִּית אִם מַצְלִיחַ חֵפֶץ. אָזַר חָלָץ וְאִמֵּץ בְּעָלֶץ.
וְאֵל שָׁלוֹם פִּלְטוֹ מִכָּל פָּלֶץ: ב׳ עושה

[דף יט, ב] 10. וישלח יעקב

וישלח אִישׁ הַנּוֹשָׁע. מַלְאָכִים לַחֲנִיף לְאִישׁ רָשָׁע.
מֵחֶרֶב בֵּרַךְ בָּהּ לְהִוָּשַׁע. וְאוֹתוֹ שָׁע אָח הַנִּפְשָׁע.
וְהִגְנִין תָּם בִּימִין צַדִּיק וְנוֹשָׁע: ב׳

ו׳ בְּרָכָה מַחֲנִינָה. וְדִבְרֵי בַקָּשָׁה וּתְחִנָּה.
עֲשׂוֹת דְּבָרָיו בִּמְתִינָה. לִשְׁמוֹר בִּמְבַקֵּשׁ תּוֹאֲנָה.
וּבִרְכַּת טַל תֶּחִי לַתָּם לְבַד נִתָּנָה: ב׳

ו׳ גָּר צֶדֶק עִם אֲרַמִּי. שְׁלוּחִים לְפַתּוֹת לְאִישׁ חוּמִי.
סָח פֶּן כְּמוֹ צִוְּתָנִי אִמִּי. יֶאֱרוֹב וְיַעֲרִימִי וְיַחְרִימִי.
וְסָח לוֹ קָדוֹשׁ אַל תִּירָא חֵלֶק עַמִּי: ב׳

ו׳ דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁים. לִכְבּוֹשׁ בְּעָם חֲרָבוֹת מְלֻוּבָּשִׁים.
לְהַכְנִיעַ גַּאֲוַת מְלֵא כְחָשִׁים. מִרְמוֹת וָתוֹךְ וְשָׁוְא וּנְחָשִׁים.
וּבְמַרְגֵּעָה תָּם וְזַרְעוֹ נוֹפְשִׁים: ב׳

ו׳ הַבָּא מִן הַבָּא בְיָדוֹ. וְנָהַג עַד עַתָּה דּוֹדוֹ.

21. בעת מסכית אם מצליח חפץ] נ״ל שזה רמז לאליעזר עבד אברהם שנאמר עליו והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה׳ דרכו (בראשית כ״ד, כ״א), אבל התיבה „בעת״ אינה מחורת, ואולי צ״ל „כמו מסכית וכו׳״. אזר חלץ] מלשון אזר נא כגבר חלציך (איוב ל״ח, ג׳). בעלץ] מלשון עלץ לבי בה׳ (שמו״א ב׳, א׳).

22. פלץ] מלשון ותכסני פלצות (תהלים נ״ה, ו׳).

1. בראשית ל״ב, ד׳.

8. גר צדק עם ארמי] כלומר יעקב שגר עם לבן ובכל זאת נשאר בצדקתו כמו שדרשו חז״ל „עם לבן הרשע גרתי ותרי״ג מצות שמרתי״ (עי׳ רש״י, בראשית ל״ב, ה׳). לאיש חומי] לעשו שהוא אדמוני (בראשית כ״ה, כ״ה) ו„חומי״ מלשון וכל שה חום בכשבים (שם ל׳, ל״ב) ופירש״י שחום דומה לאדום כמו בלשון משנה (בבא בתרא פ״ה, ו׳) „שחמתית ונמצאת לבנה״ ואפשר ג״כ שצ״ל כאן „לאיש שחומי״ והשי״ן השני נשמט אגב השי״ן הקודם.

10. וסח לו] בכ״י וסח לא. חלק עמי] כנוי ליעקב עפ״י הכתוב כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו (דברים ל״ב, ט׳).

12. ונחשים] מלשון לקראת נחשים (במדבר כ״ד, א׳).

14. הבא] כנוי ליעקב שנאמר עליו „בא אחיך״ (בראשית כ״ז, ל״ה). ונהג עד עתה דודו] כלרום נהג צאן דודו, והוא עפ״י הכתוב נוהג כצאן יוסף (תהלים פ׳, ב׳).

לְהִנָּצֵל כַּצְּבִי מִיָּדוֹ. וּבְאַחֲרִית לִשְׂחֹק יוֹם אֵידוֹ.
וְעַד יַרְצֶה עָקֹב בְּעָקֵב נֶעֱקַב וַעֲבָדוֹ: ב'

ו' וַיְקַדֵּם פָּנָיו. בְּמִנְחָה הַהוֹלֶכֶת לְפָנָיו.
קָם נָשָׂא פָּנָיו וְהוֹנוֹ בָּא לְפָנָיו. . . רא. . . צר רעמו פניו:
וְאֵל הִבְטִיחוֹ לֹא יֶחֱוְרוּ פָּנָיו: ב'

ו' זֵד יִרְאֶה אוֹצָרוֹ. לְהַכְמִיר מֵעֵי רַבַּת צְרָרוֹ.
וְעֵת נָפַל עַל צַוָּארוֹ. נֶהֶרְסוּ שִׁנָּיו וְתַשׁ רוֹב יִצְרוֹ.
כִּי עִמּוֹ אֵל שָׁלוֹם לְנוֹצְרוֹ: ב' עושה

11. ויבא יעקב

ויבא יעקב אָזוּר אוֹמֶץ. שָׁלֵם מִכָּל מוּם וָשֶׁמֶץ.
לְבוֹא[וֹ] נָחָה וְשָׁקְטָה אָרֶץ. כִּי פָּרִיץ בּוֹ לֹא פָּרָץ.
וְהוּגְנַן בְּחוּץ לָאָרֶץ וּבָאָרֶץ: ב'

ו' י' בְּרוֹן וְדִיצָה. בְּרוֹב פְּרִיצָה וְלֹא בְּפִירְצָה.
שָׂמֵחַ כִּי שָׁלָל רַב מָצָא. כִּי שׁוֹמְרוֹ יַצִּילוֹ נִמְצָא.
. . . .

16. עקב... נעקב] כלומר בשביל הרמיה שרמה אותו יעקב. ועבדו] המלה הזאת חוזרת לדודו בשורה 14, כלומר יעקב נהג צאן לבן ועבדו כדי להנצל מידי עשו.

18. . . . רא. . . פניו] הכ"י מטושטש, ואולי צ"ל: וַיִּרָא הַצָּר וְרָעֲמוּ פָּנָיו.

20. זד יראה] כלומר יעקב שלח את המנחה לפניו כדי שעשו יראה ויכמרו רחמיו עליו (עי' בראשית ל"ב, כ"א).

21. נהרסו שניו] עי' ב"ר פע"ח סי' י"ב: „מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקהו שניו של אותו רשע" ועי' ג"כ תרגום יב"ע, בראשית ל"ג, ד' ולעיל סי' א' הערה לשורה 4.

1. בראשית ל"ג, י"ח.

2. שלם מכל מום] רמז לדרשת חז"ל על הפסוק ויבא יעקב שלם (בראשית ל"ג, י"ח) „שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו" (שבת ל"ג ע"ב וב"ר פע"ט סי ה').

CHAPTER II

LITURGIES OF R. SAMUEL "THE THIRD", R. JOSEPH ALBARADANI AND OTHERS (Part One)

The material brought together in this section was originally taken from Codex 252 of the Dropsie College which belongs to the collection of Genizah manuscripts brought by Doctor Adler from Cairo in 1891 and donated to the College. Through the courtesy of Dr. Solomon L. Skoss, I was later able to inspect a copy, which he made of Codex 220, in the Genizah collection of Mr. Mosseri of Cairo, in reference to the Piyyut of R. Samuel The Third, and in the Spring of 1926, during a short stay in Cairo, which gave me the opportunity of examining all the poetic fragments in the Mosseri Collection, I was granted the privilege of photographing this codex and using it for this publication.

The contents of these two codices are somewhat related to the subject matter of the preceding chapter not only because they are Passover liturgies, but also because one poem found in these codices is cited among quotations from *Maḥzor Yannai*,[1] and also because the poet Samuel of the preceding chapter may be identical with R. Samuel of this chapter.

Codex Dropsie 252 is duodecimo in size and unpaginated, but it is divided into fascicles of ten leaves each. It begins with the first leaf of the third fascicle and continues without interruption to the end of the sixth fascicle. Of the seventh fascicle only eight leaves have remained, the first and last are missing. The codex, therefore, contains altogether forty-eight leaves, with a lacuna between fol. 40 and 41. A full description of this codex is given by Halper in his *Descriptive Catalogue of Genizah Fragments in Philadelphia*, Philadelphia 1924, pp. 116–122.

[1] In MS T-S Loan 165 published in J. Q. R. N. S. vol. I, pp. 109–111 we find the poem אם לך שלטון בכל חי.ובו' במחזור ינאי headed אחר לחן: את לבב עמי מה תשבר and this latter poem is found on fol. 4b of codex 252 and Codex Mosseri fol. 15a.

Codex Mosseri 220 is of small octavo size and consists of forty leaves, the first page bearing the title קרובה לויושע. With the exception of one small poem[2] all the poems contained in the Dropsie MS. are also found in the Mosseri MS. On the other hand the latter contains six poems not found in the former.[3] As the text of these poems was already in print before I had access to the Mosseri MS., I am compelled to omit them in this publication. I must, however, call attention to the fact that the first piyyut in the Mosseri MS., i. e. the קרובה לויושע, bears the wrong inscription: מעמד ויושע ליוסי בן יוסי ז"ל. That this is due to a careless scribe is proven by the acrostic of the poem which is א"ב, תשר"ק, יוסף ברבי ניסן משוה קרית חזק ואמץ. Indeed, it is not improbable that this יוסף ברבי ניסן is identical with יוסף אלברדאני whose poems occur in the same MS.

That the liturgies in these two MSS. were intended for the seventh day of Passover can be seen from the fact that they are connected with Ex. 13, 17 (ויהי בשלח), the Biblical lesson assigned for this day. If the seventh day falls on a Saturday, the Synagogue service includes also the reading of the Song of Songs.This explains the presence of the piyyut of R. Samuel "the Third" among the rest of the liturgies. This Piyyut is the longest composition known to me, and its construction is so complicated that a detailed elucidation of it is not out of place.

The poem consists of forty stanzas of fifteen hemistiches each, i. e. of seven verses and half a verse. Each stanza has one uniform rhyme running through all the hemistiches. Each hemistich, excepting the 4th, 8th, 12th and 15th, which are Biblical quotations, bears one of the letters of the alphabet in acrostic, so that every two stanzas contain the whole alphabet in acrostics. The א"ב and the תשר"ק alternate with each other. Altogether there are ten acrostics of א"ב and nine of תשר"ק.[4] The

[2] See below in this chapter No. ד.

[3] These are: a) קרובה לויושע beg. אגמוני שלחף תנין להתלחלח, bearing the acrostic of א"ב, תשר"ק, יוסף ברבי ניסן משוה קרית חזק ואמץ (fol. 1b—4b); b) מעת ידו נטה על הים ומימיו שבו אחורים נתבע שליח להשתלח without acrostic (fol. 5a); c) acrostic יהודה חזק (fol. 5b); d) אשירה נא לידידי שיר להלל without acrostic (fol. 8a); e) ויושע ה' אומרי כי זה acrostic א–ח (fol. 12b); f) סלוק: אתה אדיר מהררי טרף without acrostic (fol. 30a—40b).

[4] It is peculiar that in Ms. Mosseri there are only twenty stanzas as each

last two stanzas bear the name of the author in acrostic and in the very last stanza are embodied also the signs of the Zodiac and the names of the seven planets. In addition to this, in every 1st, 3d and 5th verse of each stanza, the word bearing the letter of the Alphabetic acrostic is preceded by the opening word of one of the verses of the Song of Songs, and in every 2d, 4th and 6th verse, the word bearing the Alphabetic acrostic is preceded by one of the words of the following Bibilical passages in the order given here: Is. 30,29, Ex. 15,1, Num. 21,17, Deut. 31,22, Judges, 5,1, Ps. 30,1, Song of Songs, 1,1; 2 Chron. 20,21, Is. 5,1, Ps. 98,1, and it is worth bearing in mind, that eight of these ten verses, each of which contains a verb or a noun from the root שיר (to sing), are cited in the Mekhilta (ed. Friedmann fol. 34a) in connection with the ten songs sung by the Jews at different times in their history. Finally, the seventh verse of each stanza begins with the word with which the preceding verse concluded.

As to the content of the poem, it may be remarked that it is but a running commentary on the Song of Songs in accordance with the Rabbinic interpretation of that Scroll, and slavishly follows the Midrash, for which reason there is no actual continuity of thought in the poem, just as there is none in the Midrash.

In the Mosseri MS. the poem is merely headed by the word סדר, but in the Dropsie Ms. the author's name is given distinctly at the head of the poem as ר' שמואל השלישי, while the acrostic in the last two stanzas yields the name of שמואל הרביעי בחבורה בהושענא.[5] This apparent discrepancy can easily be explained. Our author composed this poem when he still held the rank of the "fourth" in the Academy (הרביעי בחבורה) and signed his name accordingly, but as he later rose to the rank of "third" in the Academy, a name by which he became better known to his contemporaries, the copyist justly substituted his later title for the one which he bore in his early years.

א"ב or תשר"ק has only the first half preserved, i. e. from א to כ in the א"ב, and from ת to ל in תשר"ק. As the Ms. is not defective this must be due to an earlier defective copy, or perhaps to the whim of the copyist.

[5] Originally I had obtained the acrostic שמואל הרביעי בן מבורך בהושענא (See Halper *Cat.*, pp. 119–120), but in view of documentary evidence gathered by Dr. Mann (see next note), whose שמואל השלישי is always called שמואל בן הושענא or בירבי הושענא, I accept the acrostic suggested by Dr. Halper.

Concerning our author, Dr. Mann has gathered some important data and has suggested that he presided over the *Beth-Din* at Damascus in the beginning of the 11th century.[6]

Among other data, Dr. Mann enumerates also the liturgical compositions of this Palestinian author, two of which are reproduced in the next chapter.[7] But, besides the long piyyut given in this chapter, which remained unknown till now, we may add to Dr. Mann's list also the following: the *Yozer* for Shabbath beginning שננו כבוד אל המגביהי with the acrostic שמואל השלישי,[8] the shorter poem שטחתי כפי לנגדיהו with the same acrostic[9] and the poem אחות לנו תובל לרקמות which is headed אופן לרבינו שמואל השלישי.[10] It is not far from probable that the liturgies published in this volume bearing the acrostic of שמואל החבר[11] are also his and date from a still earlier period, before he attained the distinction of הרביעי.

The next poet whose compositions are found in these two codices is Joseph Al-Baradani. Until recently the surname Al-Baradani was practically unknown in Jewish literature. It is true that the liturgical collection known by the name of *Ḥizzunim* (Const. 1580 or 1585) contains a poem with the acrostic ברדאני,[12] but that volume is unique and was unknown to scholars until recent times. The Genizah, however, has made this surname better known. In an index to a collection of Geonic Responsa, found in the Genizah and published by Ginzberg, the name רב נחום אלחזן אלברדאני occurs twice,[13] and among the Genizah fragments in the Bodleiana we find six liturgical compositions of our poet, Joseph Al-Baradani.[14]

[6] Comp. Mann, *The Jews in Egypt and in Palestine under the Fatimid Caliphs*, Oxford, 1920, Vol. I, pp. 27ff, 141, 170; II, 23ff., 31, 201.

[7] See Chap. III, section א.

[8] Comp. Neubauer and Cowley, *Cat.* No. 2729, 4 C.

[9] Comp. ibid. No. 2729, 5 fol. 69.

[10] Comp. ibid. No. 2848, 13 (fol. 70).

[11] See Chap III, Sec. ב and Chap. IV, Sec. ב, No. 12.

[12] Comp. חזונים fol. 174a. The poem begins: בקר אערוך לך ואצפה רם לשבח עשה כל פה.

[13] Comp. Ginzberg *Geonica* II, 58, 69.

[14] Comp. Neubauer and Cowley, *Cat.* No. 2705, 3: אור בחשך זרח לישרים acr. אלברדאני. It is not improbable that the poem immediately preceding it,

Ginzberg called attention to the fact that Baradan is a suburb of Bagdad.[15] Assuming, therefore, that the name אלברדאני signifies a man from Baradan, I maintain that this name should be written Al-Baradani, not Al-Bardani.[16]

In addition to the poems in these two codices other poems of Albaradani are reproduced in the next chapter from other MSS.[17]

Of the next poet, Sahlan, who occurs in the Dropsie codex 252, nothing can be conjectured, excepting that he is most likely identical with Sahlan b. Abraham, the author of several liturgical pieces found in the Bodleiana[18] and also with the author of a fragment published below.[19]

The identity of the poet Solomon cannot be established. But he may be identical with the author of the poems published below.[20]

POSTSCRIPT: *While reading page proof, I found that the Oxford MS. Heb. f. 57 (Neubauer, Cat. No. 2852) fol. 53a–67b contained ten poems found in this chapter. The variants from this MS. have been inserted in the notes as coming from* כ"י א.

beg.: נשמת אהובים לשוכן רומו acr. יוסף is likewise the same author's composition. No. 2712, 21c יוצר יצר בחכמה יצורים acr. יוסף ברדאני; No. 2730, 6e יושב תהלות חזה acr. . . .יוסף ב; No. 2730, 6 s ירד עלה סיני acr. . . .יושף אלברד; No. 2738, 11 fol. 110 בשבת וחודש אתחיל לשוות acr. ברדאני and headed שלשול לחודש ושבת, No. 2848, 9 d אברך לפני ברוכים acr. אלברדאני.

[15] *Geonica* II, 58 note 7.

[16] This form is adopted by Cowley in his Catalogue.

[17] Comp. Chap III, Sec. ג and ד.

[18] Comp. Neubauer ad Cowley, *Cat.* Nos. 2712 10b, 2727, 1 p. 9, 2731, 1, 2737 C 6, 2738 11. Comp. also Poznanski אנשי קירואן p. 44.

[19] See Chap. VI, Sec. ו.

[20] See Chapter III, Sec. ח and Chapter IV, Sec. א Nos. י"ג, ט"ז and כ"ב.

שער ב

פיוטים לר׳ שמואל השלישי ור׳ יוסף אלבּרדאני ופיטנים אחרים—מחלקה ראשונה

(מכ״י דראפּסי סי׳ 252 ומכ״י מוסרי סי׳ 220)

א. יוצר לשביעי של פסח

1

אֶת בְּנִי בְכוֹרִי אֲנַהֲגֵהוּ — וְעַל מֵי מְנוּחוֹת אֲנַהֲלֵהוּ
בַּמִּישׁוֹר לְיָם אוֹרִידֵהוּ — יקראני ואענהו
גְּעִיָּתוֹ אֶשְׁמַע בְּעֵת צָרָה — בְּכֵן לֹא [דף א׳, א] תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה
[וְדָלְלָה וְנִשְׁכְּחָה הַצָּרָה] — עמו אנכי בצרה

פז׳: מַה תִּצְעַק בְּעַד אֲיֻמָּה — וַאֲנִי לָהֶם חוֹמָה
צַעֲקָתָם אֵלַי קָדְמָה — בְּקוֹל עָרֵב וְחֵיךְ נְעִימָה
אוֹרִידֵם לְיָמָּה — כְּתֵרֵד בְּבִקְעָה בְהֵמָה
אֶגְאָלֵם בְּיָד רָמָה — ימין ה׳ רוממה

2. אחר

אֶת בְּנִי בְכוֹרִי לֹ[א אֲעַנֶּה] — בְּעֵדָם מַה תִּ[צְעַק אֵ]לַי בְּמַעֲנֶה
גּוֹאֵל לָהֶם הִנְנִי [דף א, ב] וְעוֹנֶה — טרם יקראו ואני אענה
דַּבֵּר לְקוֹרְאֵי קְרִיַּית שְׁמַע — הֵילִיכוּ כִּי אֵל צַעֲקַתְכֶם יִשְׁמָע
וּבְקָרְאָם אֵלַי קוֹלָם יִשָּׁמַע — עוד הם מדברים ואני אשמע

2. את בני בכורי וכו׳] הפיוט הזה נמצא בשלמותו בכ״י מוסרי דף י״ג ע״א–ע״ב, ובכ״י דראפּסי 253 דף ט״ו ע״א ושם הנוסח משונה (עי׳ להלן שער ג׳ סי׳ ה׳ סעיף viii). בכ״י שלפנינו (כ״י דראפּסי 252) חסר מראשו עד אמצע שורה 4 ומתחיל: תקום פעמים וכו׳.
3. אורידהו] בכ״י א׳: אוליכהו. יקראני ואענהו] כל הפסוקים הבאים בפיוטים האלה נדפסים בכיון באותיות קטנות, ואין כל צורך להרבות במראה מקומות.
4. געיתו] צעקתו, מלשון הלכו הלוך וגעו (שמו׳ א׳ ו׳, י״ב).
5. דללה] מלשון דללו וחרבו יארי מצור (ישעיה י״ט, ו׳). החרוז הזה חסר בכ״י מוסרי. בכ״י א׳ דף ס״ג ע״ב חסרו חרוזים 4–5.
8. כתרד בבקעה בהמה] רמז לדרשת חז״ל באבות דר״נ נוסח א פל״ג: „נטל משה את המטה והכה על הים ונעשה לפניהם בקעה שנאמר בקע הים ויעבירם (תהלים ע״ח, י״ג) ונאמר כבהמה בבקעה תרד (ישעיה ס״ג, י״ד)״.

2. את בני בכורי וכו׳] בכ״י מוסרי נמצא הפיוט הזה בדף י״ג, ע״ב.
4. דבר] בכ״י מוסרי: ודבר. היליכו] בכ״י דראפּסי: הלכו כי אני אל צעקתם שמע.

פז': מַה תִּצְעַק יְקוּתִיאֵל   וּמַה תִּקְרָא בְּקוֹל שׁוֹאֵל
סַע כִּי אָנֹכִי אֵל   פּוֹדֶה וּמַצִּיל וְגוֹאֵל
מַלְאָכַי לְצַוּוֹת אֲהוֹאֵל   לִשְׁמוֹר בְּנֵי עֵבֶר פְּנוּאֵל
מִימִינָם מִיכָאֵל   וּמִשְּׂמֹאלָם גַּבְרִיאֵל
מִפְּנֵיהֶם שְׁכִינַת [דף ב, א] אֵל   וּמֵאַחֲרֵיהֶם רְפָאֵל
וּמֵעֲלֵיהֶם עַנְנֵי אֵל   אוֹבִילֵם לַאֲרִיאֵל
עִיר דָּוִד וְאִיתִיאֵל   הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

3. אחר

אִמְצוּ וְיֶחֱזַק לְבַבְכֶם   בַּל יֶחֱרַד טַפְּכֶם
גַּם לֹא תַזְעִיפוּ אֶת פְּנֵיכֶם   כי יי' ילחם לכם
פז': יַם סוּף דְּחָפָם.   וְיַרְדֵּן שְׁטָפָם.
כְּסִיסְרָא כְּיָבִין צוּרָם הֲדָפָם.   נחל קישון גרפם
דֶּרֶךְ [דף ב, ב] יְשָׁרָה תִּרְאוּ.   הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ.
וּמֵהֶם אַל תִּירְאוּ.   כי בשמחה תצאו:
פז': ים סוף דחפם וג'

4. אחר

אַאֲמִירֵם לִי לַאֲיֻמָּה   אֲבוֹנְנֵם לְהַחְכִּימָה
אֲגָאֳלֵם בִּימִין רוֹמֵמָה   פן ישובו מצרימה

6–12] הפזמון הזה נמצא ג"כ בכ"י דראפסי 253 דף ט"ו ע"א–ע"ב כחלק מן הפיוט הקודם „את בני בכורי אנהגהו" אבל חסר שם שורה 8 וחציה הראשון של שורה 11 (עי' להלן שער ג' סי' ה' סעיף viii).

6. בקול שואל] בכ"י דראפסי 252: בלשון שואל.

8. אהואל] מלשון כי הואיל ה' לעשות (שמו' א' י"ב, כ"ב) וזה שמוש זר. בני עבר פנואל] כלומר בני יעקב ורמז לבראשית ל"ב, ל"ב.

11. ומעליהם ענני אל] חסר בכ"י מוסרי.

12. ואיתיאל] כנוי לשלמה עפ"י משלי ל', א'.

2. אמצו וכו'] בכ"י מוסרי נמצא הפיוט הזה בדף י"ד ע"א ובכ"י א' בדף ס"ד ע"א.

4. וירדן] בכ"י א': ומי תהום שטפם.

5. כסיסרא כיבין] תהלים פ"ג, י'. צורם] בכ"י מוסרי: צור.

6–8] שורות אלו חסרים בכ"י מוסרי ובכ"י א'.

2. אאמירם וכו'] בכ"י מוסרי דף י"א, ע"א ובכ"י א' דף ס"ד ע"א.

אַדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ לֹא עֲקוּמָה אֶהְיֶה לָהֶם חוֹמָה
אוֹבִילֵם לְיָמָּה פן ישובו מצרימה
אֲזָרְזֵם יַחַד בִּתְקוּמָה אֲחוֹנְנֵם דַּעַת וְחָכְמָה
[דף ג, א] אַטְעִימֵם סוֹד תַּעֲלוּמָה פן ישובו מצרי׳
אֲיַדְּעֵם חֹק לְהִתְחַכְּמָה אֲכַנֵּם יוֹנָה תַמָּה
אַלְבִּישֵׁם מַלְבּוּשׁ רִקְמָה פן יש׳ מצ׳
אֲמַלְּטֵם מִמְּהוּמָה אַנְחִילֵם תּוֹרָה תְמִימָה
אֲסַבְּעֵם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיְמָה אַעֲבִירֵם בְּשִׂמְחָה שְׁלֵמָה
אֶפְדֵּם מֵרְאוֹת מִלְחָמָה אֵצֵא כְגִבּוֹר עַל צָר לְהִלָּחֲמָה
אֶקְרַע לָהֶם הַיָּמָּה פן יש׳ מ׳
אֶרְעֵם בְּמִדְבַּר שְׁמָמָה [דף ג, ב] אֶשְׁלַח לִפְנֵיהֶם אֵימָה
אַתִּים נוֹאֲמֵי: „הָבָה נִתְחַכְּמָה" אַתִּישֵׁם בְּאַף וּבְחֵימָה
אֶתֵּן לְעַמִּי תְּשׁוּעָה שְׁלֵמָה פן ישובו מצרימה

פז׳: התיצבו וראו את ישועת אלהי עולם. אשר יעשה למצרים
ולחילם. גם ינער בים חֵיָלָם. לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם

5. אחר

אָמְנָם בַּעֲבוּר יִצְעֲקוּ לְךָ צוֹרִים. בַּעֲבוּר כֵּן הִצְעַקְתָּה [דף ד, א]
עָלֵימוֹ צָרִים

4. חומה] בכ"י דראפסי 252: לחומה.
5. אובילם לימה] בכ"י מוסרי ובכ"י א׳: אוליכם בתוך הימה פן ישובו מצרימה.
6. אזרזם] כלומר אעיר אותם להיות זריזים ותהיה להם תקומה לפני אויביהם. דעת] בכ"י מוסרי ובכ"י א׳: דעה.
7. אטעימם] אבינם סוד התורה.
8–16.] השורות האלו חסרות בכ"י מוסרי ובכ"י א׳: חוקי.
8. אכנם יונה תמה] כנסת ישראל נמשלה ליונה (ברכות נ"ג, ע"ב). ובשה"ש רבה ב׳, ל׳: אמר הקב"ה לישראל אצלי הם תמימים כיונים.
11. אסבעם] כמו אשביעם וכן הוא בכ"י א׳
15. אתים] מלשון יתמו חטאים (תהלים ק"ד, ל"ה). אתישם] בכ"י א: אַתְשֵׁם
17–18] בכ"י מוסרי נמצאו החרוזים האלה בסוף הפיוט: אמונת ראשונים משולי גבנונים (עי׳ להלן עמ׳ 105. נוסח כ"י א׳: אשר יעשה לכם במצרים ובחילם.
18. ולחילם] בכ"י דראפסי: ולקהלם. חילם] בכ"י א׳: כללם.

2. אמנם וכו׳] בכ"י מוסרי דף י"ד, ע"ב. צורים] נ"ל שצ"ל צרורים, והוא כנוי לישראל שהיו המצרים צוררים אותם. עי׳ להלן עמו׳ 106 שורה 4. עלימו] בכ"י מוסרי: עלינו. הצעקת] מלשון ויצעק שמואל את העם (שמו׳ א׳ י׳, י"ז).

בְּהִתְאַוּוֹתְךָ לָשׁוּר אֶל נוֹאִי מַרְאָם. וְלִשְׁמוֹעַ קוֹלָם הַמְּוּנְעָם:
גְּאוּלִים בְּשׁוּרָם בִּידֵי צָר הֻסָּגוּ. וְדֶרֶךְ לִבְרוֹחַ בָּהּ לֹא הִסִּיגוּ
דּוֹמִים הָיוּ לְיוֹנָה אֲשֶׁר מִנֵּץ נָסָה. וּמָצְאָהּ נָחָשׁ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר נִכְנָסָה:
פז׳: הים מפניהם. והאויב מאחריהם. נשאו עיניהם. אל אלהי אבותיהם.
מחנות דגליהם. ועדת חיליהם. לצעוק אל גואליהם.
[דף ד, ב] ויצעקו אל יי׳ בצר להם. ממצו׳ יושיעם אלהיהם.

.6

אֶת לְבַב עַמִּי מַה תְּשַׁבֵּר. וּבָאוּ בָנִים עַד מַשְׁבֵּר.
בְּרוּחַ קָדִים אֲשֶׁר אֳנִיּוֹת מְשַׁבֵּר. זְרוֹעַ צָר וְחֵילוֹ אֲשַׁבֵּר.
פז׳: ויצעקו אל יי׳ וג׳
גָּעוּ מַיִם עַד נֶפֶשׁ. וְיוֹנָתִי לֹא מָצְאָה חוֹפֶשׁ,
דַּבֵּר לָהּ וְתַשְׁלִים לִי נֶפֶשׁ. וְאֶמְשֶׁהָ מִמַּיִם מְטִיט וּמֵרֶפֶשׁ:
פז׳: ויצעקו אל יי׳ וג׳
הֲיַעֲרוֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר. [דף ה, א] כִּי עַד צַוָּאר נָגְעָה חֶרֶב צָר.
וּלְעַמִּי אַרְחִיב בַּצָּר. כִּי בְכָל צָרָתָם לִי צָר:
פז׳: ויצעקו אל יי׳ וג׳

3. בהתאותך וכו׳] רמז לדרשת חז״ל: „היה הקב״ה מתאוה לשמוע קולן ולא היו רוצין מה עשה הקב״ה חיזק לבו של פרעה וכו׳ (שה״ש רבה ב׳, ל׳). ולשמוע קולם] בכ״י מוסרי: את קולם.

4–5] שני חרוזים אלו חסרים בכ״י מוסרי.

4. הסגו] מלשון סוגה בשושנים (שה״ש ז׳, ג׳). הסיגו] כמו השיגו.

5. דומים וכו׳] רמז לדרשת חז״ל: „באותה שעה היו ישראל דומים ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע והיה נחש נושף בה וכו׳ ״ (מכילתא בשלח מסכתא ב׳ פ״ב) ועי׳ ג״כ תרגום שה״ש ב׳, י״ד.

1. את לבב עמי וכו׳] פיוט זה נמצא בכ״י מוסרי דף ט״ו ע״א וג״כ בכ״י דראפסי 253 בדף י״ז ע״ב (עי׳ להלן שער ג׳ סי׳ ו׳ סעיף 3) ובכ״י א׳ דף ס״ה ע״ב.

2. אשר אניות משבר] בכ״י דראפסי 253: ברוח קדים אניות תשבר.

5. ואמשה] בכ״י מוסרי: ואמשֶׁה מטיט ורפש; בכ״י דראפסי 253: ממים וטיט ורפש.

7. היערוך] איוב ל״ו, י״ט, וכמו שפירש רש״י וכי באמת באת לערוך צעקה שלא תבואך שום צרה (ועי׳ סנהדרין מ״ד ע״ב).

8. לי צר] כן בכ״י דראפסי 253, בכ״י 252: „לו צר״ ובכ״י מוסרי וכ״י א: „לא צר״.

9. פז׳ ויצעקו] בכ״י דראפסי 253 נמצאו עוד שבע שורות החסרות בשני כ״י האחרים (עי׳ להלן שער ג׳ סי׳ ו׳, סעיף 3).

.7

אָֽומְצוּ נִמְהָרִים בְּרִדְתָּם בַּיָּם. בַּעֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יָם:
גָּע נֵס רִאשׁוֹן לִנְשׂוּאֵי עַל נֶשֶׁר. דָּשׁ צִיר בַּיָּם וְנַעֲשָׂה כְּמִין גֶּשֶׁר:
הַנֵּס הַשֵּׁנִי בִּהְיוֹת מֵימָיו נִבְקָעִים. וְנִבְקַע וְנַעֲשָׂה שְׁנֵים עָשָׂר קְרָעִים:
זֶה נֵס שְׁלִישִׁי [דף ה, ב] עָשׂ קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים.
חָזַר וְנַעֲשָׂה עֲרֵמוֹת וּתְלָלִים:

פזמ׳: אֵל בַּיָּם סוּס כְּרָמָה. חֵיל צְבָא מִצְרָיְמָה. כִּסָּה בוֹשֶׁת וּכְלִמָּה
אֶת אוֹמְרֵי „הָבָה נִתְחַכְּמָה". עָשׂ בָּהֶם נְקָמָה. בְּזַעַם וְחֵימָה.
כִּי יָעֲצוּ בְמִרְמָה. לְשַׁעְבֵּד אֲיֻמָּה. וְהִכְנִיעָם בְּאֵימָה.

יי׳ איש מלחמה:

אִישׁ מִלְחָמָה. כְּגִבּוֹר יָצָא לְהִלָּחֲמָה. יָעִיר אַף וְחֵימָה.
[דף ו, א] וְעַל אוֹיְבָיו יִתְגַּבֵּר בְּאֵימָה. בְּכֵן עַל זֹאת שׁוֹרְרָה אֲיֻמָּה.
לְמוֹצִיאָהּ מְצוֹעַן בְּעָצְמָה

ובני ישראל יוצאים ביד רמה

בְּיָד רָמָה הוֹפִיעַ דָּר שָׁמַיִם. כְּכַבְּדוּ אֶת לִבָּם פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם
רָם נִגְלָה לְצִיר וְאָמַר שַׁל נַעֲלַיִם. לֵךְ וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי
מִמִּצְרָיִם
צָעַק צִיר וְאָמַר: הן אני ערל שפתים, ואיך ישמעני פרעה מלך מצרים
לְמַלְכָּם [דף ו, ב] צָעֲקוּ יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם. וְעָנוּ וְאָמְרוּ לְמָשׁוּי
מִמָּיִם

1. אומצו וכו׳] בכ״י מוסרי דף ט״ו ע״א ובכ״י א׳ דף ס״ו ע״ב. בעשרה נסיונות] אבות פ״ה, ה׳.
2. גע] הגיע. נשואי על נשר] כנוי לישראל עפ״י הכתוב: ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות י״ט, ד׳). דש] דה״י א׳ כ״א, כ׳. ונעשה כמין גשר] במכילתא בשלח מסכתא ב׳ פ״ד: „נבקע הים ונעשה כמין כיפה".
3. בהיות] כ״י א׳: היות. ונעשה שנים עשר קרעים] במכילתא שם: „נחלק לשנים עשר גזרים".
4. קוצותיו תלתלים] כנוי להקב״ה עי׳ חגיגה י״ד, ע״א, ור״ל זה נס שלישי שעשה הקב״ה שחזר הים ונעשה ערמות, ובמכילתא שם: נעשה הים יבשה.
7. בזעם וחימה] בכ״י מוסרי: בזעם ואימה.
8. כי יעצו] שם: כעשו; בכ״י א׳: כעשו בערמה.
10. יעיר אף וחימה] שם: יעיר קנאה וחימה.
15. לך והוצא] שם: גם לו לך והוצא וכן בכ״י א׳.
16. פרעה] חסר שם וכן ג״כ בכ״י א׳.
17. למשוי ממים] למשה.

צָפָה צִיר וְחִנֵּן וְשָׁפַךְ לֵב כַּמָּיִם. נָם לוֹ „מַה תִּצְעַק" רוֹכֵב
שָׁמַיִם
הָרֵם מַטֶּה וּנְטֵה יָדַיִם. וַיָּבוֹאוּ בְּתוֹךְ מַיִם עֲמוּסֵי מֵעָיִם.
ויושע יי' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים

ב. שיר השירים דר' שמואל השלישי

שיר השירים אֲסַלְסֵל בְּפֶצַח רְנָנַי
בְּיוֹם נִקְרַע בּוֹ סוּף לַהֲמוֹנָי

19. עמוסי מעים] כנוי לישראל עפ"י הכתוב העמוסים מני בטן (ישעיה מ"ו, ג').

1. בכ"י דראפסי נמצאו אותיות „וי" לפני התיבה „שיר", ויש לשער שהן ר"ת של „ויושע" הקודם. בכ"י מוסרי (דף ט"ז ע"א–כ"ח ע"ב) רשום „סדר" בראש הפיוט, ושם הפיטן לא נזכר. בהקדמה האנגלית כבר העירותי שמכל חלק מחלקי הפיוט הזה לא נמצא בכ"י מוסרי רק החצי הראשון, כלומר מא' עד כ' בחלקים שסימנם א"ב, ומתי"ו עד למ"ד בחלקים שסימנם תשר"ק, מלבד בחלק החמישי שנמצא כלו מא' עד תי"ו (עי' חרוזים 122–151), ועם כל זה, הכ"י כשהוא לעצמו, לא חסר בו מאומה, אות היא כי החצאים האלו היו חסרים כבר לעיני מעתיק כתב יד הזה, או שהמעתיק בעצמו השמיטם מאיזה סבה שהיא. עוד ראוי להעיר שהחרוזים 214–226 נמצאו בכ"י זה של מוסרי חוץ למקומם ובאים בין חרוז 256 וחרוז 257, והמעתיק בעצמו מעיר על זה בגליון.

2. שיר השירים] פה יש להעיר על בנינו של הפיוט הזה ועל תכונתו. מצד בנינו אנו רואים שהפיטן השתמש בראשי הפסוקים של מגלת שיר השירים כמסגרת לפיוטו. הפיוט מכיל ארבעים מחרוזות (stanzas) גדולות, כל מחרוזה בעלת ט"ו שורות, ס"ה שש מאות שורות. בכל שתי מחרוזות יש סי' א"ב או תשר"ק בסירוגין, מלבד בשתי המחרוזות האחרונות שבהן נמצא שם הפיטן בראשי החרוזים, ובמחרוזה האחרונה הבליע הפיטן את שמות המזלות ושבע כוכבי לכת. לכל מחרוזה חרוז אחד, וכל מחרוזה גדולה מתחלקת עוד פעם לשלש מחרוזות קטנות בעלות ד' שורות ועוד מחרוזה רביעית בעלת ג' שורות.
בג' שורות הראשונות של כל מחרוזה קטנה נמצאו אותיות הא"ב או התשר"ק והשורה הרביעית פסוק. ובמחרוזה הרביעית שהיא בעלת ג' שורות שתי שורות הראשונות מחזיקות אותיות הא"ב או התשר"ק והשורה השלישית פסוק. ראשי הפסוקים של „שיר השירים" תבאנה בראש כל מחרוזה קטנה בעלת ד' שורות, וכל מחרוזה בעלת ג' שורות מתחלת תמיד באותה התיבה שבה סיים הפסוק של המחרוזה הקודמת לה. מלבד זה השתמש הפיטן בעשרה פסוקים של „שירה" כעין מסגרת בתוך מסגרת וחלק אותם לתיבות הבאות בראש כל שורה שלישית משלש המחרוזות בעלות ד' שורות. ומענין הוא ששמנה מעשרת הפסוקים האלו מובאים ג"כ במכילתא על הפסוק אז ישיר.
זה כל מה שמצאתי נחוץ להעיר ע"ד הבניה של הפיוט, וכדי להבליט את הטֶכניק שלו הבאתי את ראשי הפסוקים של שיר השירים ושאר הפסוקים באותיות זעירות. בכ"י, כמובן, אין נקוד ואין שום ציון להראות את בנין הפיוט. ע"ד תוכן הפיוט צריך להעיר שהוא כלו רק עִבּוּד פיוטי מן המדרש רבה על שיר השירים, ובהערותי הנני מביא השואות שבין הפיוט והמדרש, ורק במקומות מעטים אביא סמך לדברי הפיטן ממקורות אחרים.
אסלסל] מלשון סלסלה ותרוממך (משלי ד', ח').
בפצח רנני] מלה"כ פצחו רנה (ישעיה י"ד, ז').

השיר[ז,א]גָּעוּ גְּאוּלַי כְּנִגְרְפוּ מְדַיְּנָי
ויאמרו לאמר אשירה ליי'

ישקני דּוֹדִי כְּהִרְעִישׁ חוּג גַּבְנוּנָי
הַלְוַי יִשָּׁקֵנִי שְׁנִיָּה וְיַרְעִיץ מְעַנָּי
יהיה וְתִקִּי בִּשְׁתֵּי תוֹרוֹת לִמְדוּנִי
כי אני ידעתי כי גדול יי'

לריח זוֹג צהבת שְׁנֵי שְׁמָנֵי
חַשְׁתִּי לְהִתְנַחוֹת עַל יַד שְׁנֵי אוֹמְנָי
לכם טוֹב שְׁנֵי עוֹלָמוֹת לְדַשְּׁנְכֶם אֱמוּנָי
טעמו וראו כי [דף ז, ב] טוב יי'

יי' יָרִיב רִיבִי וְיָדִין דִּינָי
כְּמֵאָז בְּרַצְּצוֹ רָאשֵׁי מְדַיְּנָי
ויושע יי'

משכני לְהוּטָה אַחַר שְׁכִינָה יָד כְּהָבְרָק
מַסָּעוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם דידויי הירק

4. השיר] זוהי התחלת הפסוק מישעיה ל', כ"ט ומגיע עד שורה 79. געו] צעקו, מלשון הלכו הלוך וגעו (שמו' א' ו', י"ב). כנגרפו] כאשר נגרפו, מלה"כ נחל קישון גרפם (שופטים ה', כ"א).

6. כהרעיש חוג גבנוני] כלומר כשירד ה' על הר סיני בקולות וברקים אמרה כנסת ישראל ישקני וכן לשון המדרש: „ר' יוחנן פתר קרייא בישראל בשעה שעלו להר סיני". (שה"ש רבה א', י"ד).

7–8. הלוי... למדוני] השוה לזה: „אמרו לו משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שניה, לוואי ישקני מנשיקות פיהו לוואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה" (שם, שם). וירעיץ] בכ"י מוסרי: וירעוץ. ותקי] ידיעתי הברורה.

10. זוג צהבת] המלה צהבת במקום זה קשה לפרש, אבל אין כל ספק שרמז כאן לדרשת חז"ל: „לריח שמניך טובים... שני שמנים הן שמן כהנה ושמן מלכות" (שם, א', כ').

11. להתנחות] התפעל מן נחה, ור"ל חשתי להתנהג על יד משה ואהרן, שני אומני, וע"י זה ירשו המאמינים טוב שני עולמות, וז"ל התרגום על הפסוק: „ובגין כן רחימו צדיקיא למהך בתר אורח טובך בדיל דיחסנון עלמא הדין ועלמא דאתי".

17–31. השורות האלו חסרות בכ"י מוסרי.

17. להוטה אחר שכינה] השוה לזה: „אריב"ל להוטים היו ישראל אחר שכינה" (שה"ש רבה א', כ"ה). יד כהברק] לא ידעתי פירושו.

18. מסעות... הירק] שתי המלים האחרונות משובשות ולא עלה בידי לתקנן, אבל רמז לדרשתם: „אמרו לו משה רבינו להיכן אתה מוליכנו, אמר להם לאלים, ומאלים לאלוש, ומאלוש למרה, וממרה לרפידים, ומרפידים לסיני. אמרין לכל הן דאת אזיל ומוביל לן אנן עמך" (שם, א', כ"ז).

כליל נִשְׁמָר לְדוֹרוֹת נוֹגְשִׂים לָהּ עָרַק
וַיי׳ עליהם יראה ויצא כברק
שחורה סְקוּרָה אֲנִי בְּתוֹכַחַת בִּי זָרַק
עֲנֻוגָּה וְנָאוָה בְּנֶחָמוֹת לִי פֵּירַק
התקדש פְּקָדוּנִי וּבְקוֹל לִי שָׁרַק
[דף ח, א] כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק
אל תראוני צְרוּבָה וְכָל אֵבֶר בִּי נִפְרָק
קְמוּטָה בְּכַף צָר שֵׁן עָלַי חָרַק
חג רָצוֹן אָחוֹג וְאֶמְלָא כַּמִּזְרָק
לריח שמניך טובים שמן תורק
תורק שִׁפְרַת מַטָּעָתִי וְלֹא כְאִילַן סְרָק
תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי בְּשִׁיר הַנִּמְרָק
ותשר דבורה וברק
הגידה לי תַּכְלִית קֵץ הַגְּאֻלָּה
שׁוֹשַׁנַּת [דף ח, ב] עֲמָקִים אֵיכָה תִרְעֶה וּתְנַהֲלָה
ושמחת רַוְחָתִי עַד אָן תַּסְלִילָה
אשיחה ותתעטף רוחי סלה
אם קָצִיר עָבַר וְקַיִץ כָּלָה
צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי רַחֲמָיו לֹא יִכְלָא

19. כליל נשמר לדורות] כליל פסח שהוא ליל שמורים. נוגשים לה ערק] כלומר הבריח את אלה הנוגשים לה.

21. שחורה סקורה אני] כלומר צבועה אני בצבע שחור ע״י התוכחת אשר זרק בי, והשוה לזה מדרש לקח טוב (הוצאת גראינוף) על הפסוק: „שחורה אני בתוכחות ונאה אני בנחמות ובהבטחות שהבטיחני על ידי נביאיו״.

23. פקדוני] צ״ל פְּקָדַנִי.

25. צרובה] שרופה.

27. ואמלא כמזרק] עי׳ זכריה ט׳, ט״ו.

30. בשיר הנמרק] שיר המלוטש.

32. הגידה לי תכלית קץ הגאלה] השוה לזה התרגום על הפסוק.

33. שושנת עמקים] כנוי לכנסת ישראל.

34. תסלילה] תשים נגדה סוללה, ואפשר לנקד תַּסְלִילָהּ, במפיק ה״א, כלומר תגדור בעד שמחתי.

לבב פֶּן יָפוּג אֲבַשֵּׂר וַאֲמַלֵּלָה
הנה שפתי לא אכלא

לסוסתי עֲדִי קַשְׁתִּי סוּסֵי צָר לְהַבְהִילָה
סְוֵנִים לִירוֹת וְלִזְרוֹק בְּנִבְכֵי מְצוּלָה
כהולך נָאוֹר יֵרָאֶה וִינַהֲלֵנִי [דף ט, א] בְּחֶמְלָה
אל המנוחה ואל הנחלה

הנחלה מַה נְּעִימָה הִיא וּמְגֻדָּלָה וּמְהֻלָּלָה
לְנוֹחֲלֶיהָ הֶרְאָה נִסִּים וְחוֹזֶק גְּדֻלָּה
וירא ישראל את היד הגדולה

נאוו כְּרוּבֵי צַעֲצוּעִים עָשׂ אִיתִיאֵל
יָשַׁב תַּחְתֵּימוֹ אָרוֹן וּכְרוּבֵי יְקוּתִיאֵל
בחליל טוֹפְפוּ מְחַצְּרִים לְהַלֵּל לָאֵל
ברוך יי' אלהי ישראל

תורי חֲלִי כֶתֶם אָרוֹן עָשׂ בְּצַלְאֵל
זְקַק [דף ט, ב] בְּתוֹכוֹ שְׁנֵי לֻחוֹת כְּהוֹאֵל
לבוא וּלְלַמֵּד דִּקְדּוּקֵי מִצְוֹת בְּדִיר אֲרִיאֵל
נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל

עד הַיּוֹם הַזֶּה אֲיַחֵל לְגוֹאֵל
דַּלוֹתִי שַׁחוֹתִי וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְשׁוֹאֵל

40. **לסוסתי עדי קשטתי]** השוה לזה: „יצא פרעה הרשע בשריון וכובע כביכול הקב"ה כן וכו' " (שה"ש רבה א', מ"ח). בכ"י מוסרי: עדיי.

41. **סונים]** מצריים על שם העיר סונה במצרים (יחזקאל כ"ט, י'). **בנבכי מצולה]** בכ"י מוסרי: בעמקי מצולה.

42. **נאור]** כנוי להקב"ה.

44. **ומהללה]** חסר בכ"י מוסרי.

47—61.] השורות האלו חסרות בכ"י מוסרי.

47. **איתיאל]** שלמה עפ"י משלי ל', א'.

48. **יקותיאל]** משה, עי' מגילה י"ג, ע"א.

49. **מחצרים]** דה"י ב' ה', י"ג.

51. **תורי חלי כתם ארון]** „תורי זהב זה הארון" (שה"ש א', נ"ד).

52. **זקק בתוכו שני לחות]** בתרגום על הפסוק: „ואתן לך ית תרין לוחי אבנין... כתובין באצבעי גליף בהון עסרתי דבריא זקיקין יתיר מן כספא דמזוקק שבע זמנין שבע וכו' ". **כהואל]** המלה הזה קשורה עם המלה „לבוא" בשורה הבאה, כלומר כאשר חפץ לבוא וללמד.

53. **בדיר אריאל]** במשכן.

בהר גְּבוּל יִשְׂרָאֵל יַעֲמֹד הַשַּׂר מִיכָאֵל
לבוא בהר יי׳ אל צור ישראל

ישראל בְּחַסְדּוֹ מָשַׁךְ בְּצֶדֶק „עָבַר פְּנוּאֵל"
אִבֵּד לוֹחֵץ לְפַרְפֵּר וּלְהִתְאֵל.
בפרוע פרעות בישראל

צרור המור אִפְנוּן קְטֹרֶת [דף י, א] צָו לָמוֹ מֹשֶׁה
בְּאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים וְצִמְצוּמָם מִלְּהִנָּשֵׁה
יי׳ גִּלָּה טְמִיעָתָם כְּנִמְתָּה לְהֵרָשֵׁה
למען ציון לא אחשה

אשכל דָּבָר שֶׁהַכֹּל בּוֹ בַּל נִרְשָׁה
הָוּתְאַב לִי בִּכּוּרָה כְּתָקַף עוֹל נוֹשָׁה
אל וָעֲדֵי בּוֹא אָבוֹא וּלְהַקְרִיב אֵירָשָׁה
עולה ריח נחוח אשה

59. בצדק עבר פנואל] כלומר בצדקת יעקב, שנאמר עליו „כאשר עבר את פנואל" (בראשית ל״ב, ל״ב) משך ה׳ את ישראל בחסדו.

60. לפרפר] מלשון „ראיתי סייף בידו והרוג מפרפר" (סנהדרין ל״ז, ע״ב). ולהתאל] לקלל, מלשון תאלתך להם (איכה ג׳, ס״ה).

62. אפנון קטרת] כן בכ״י, אבל נ״ל שצ״ל אָפְנֵי קטרת, וזה מתאים לדרשתם ז״ל: „ר׳ יוחנן פתר קרייה בקטרת בית אבטינס. צרור המור זה א׳ מאחד עשר סממנין שנותנין בה" (שה״ש רבה א׳, ס״א).

63. וצמצומם] רמז למאמרם: „בין שדי ילין, שהיתה מצומצמת בין שני בדי הארון" (שם, שם). בכ״י מוסרי: צמצומים.

64. י״י גלה טמיעתם] מלשון „וכולם נטמעו בכהנה" (קדושין ע׳ ע״ב) והשוה לזה „אמר ר׳ יוחנן אחד עשר סממנין נאמרה לו למשה בסיני (כריתות ו׳, ע״ב). בכ״י מוסרי: טמינתם. להרשה] לא ידעתי פירושו, ואולי צ״ל למשה, וזה יתאים עם דברי ר׳ יוחנן לעיל.

66–67. שני החרוזים האלו קשים להבין. אולם לא אחדל מלשער שהפיטן רמז כאן לדרשת חז״ל (שה״ש רבה א׳, ס״א): „א״ל הקב״ה אל תירא אברם אנכי מגן לך, מנח לא העמדתי מגינים צדיקים וממך אני מעמיד מגינים וצדיקים, ולא עוד אלא שבניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה איזה הוא אדם גדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די, ואני נוטלו וממשכנו בעדם, שנא׳ אשכול, איש שהכל בו מקרא ומשנה תלמוד תוספתות ואגדות; הכפר, שמכפר עונותיהן של ישראל: בכרמי עין גדי, אני נוטלו וממשכנו בעדם". ופירוש „בל נרשה" בלי חוב, כלומר איש זכאי. תרגום „והאיש אשר אתה נושה בו" (דברים כ״ד, י״א): „וגברא דאת רשי ביה". וענין „הותאב לי בכורה" הוא שהמנהיג הצדיק הזה חביב עלי כבכורה בטרם קיץ. „כתקף עול נושה" כאשר תקף וחזק על עם ישראל עול חטאם, והקב״ה בא לטול משכן בעדם. נוסח כ״י דראפסי: הותאו. נוסח כ״י מוסרי: דבר שהכל בו כל כדשא.

68. ועדי] בכ״י מוסרי: וועד. אירשה] אקבל רשות להקריב.

הנך יפה   זְהִירָה בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה בְּמִצְוֹת מַחְשָׁה
חִבַּת שְׁתֵּי סַנְהֶדְרִיּוֹתַיִךְ לֹא יִנָּשֶׁה
[דף י, ב] צור   טֶכֶס גְּבוּרוֹתָיו יְעוֹרֵר וּבַל יָחֲשֶׁה
לפני אפרים ובנימין ומנשה

ומנשה   יְאֻוַּיל עִם שְׁבָטִים בְּחַיִל לְהַכְחִיד מַקְשֶׁה
כֻּלָּם יְשׁוֹרְרוּ בְּעֵת דָּלָם וַיִּמְשָׁה
אז ישיר משה

הנך יפה   לַחֲנוֹת בְּטִירַת אַרְמֹנִים
מְלֶאכֶת מִקְדָּשׁ כְּנִגְמְרָה וְטוּרִים וְרִמּוֹנִים
ישראל   נִצְּחוּ וְהַלְוִיִּם בְּכִנּוֹרוֹת מְרַנְּנִים
עומדים מזרח למזבח ועמהם כהנים

[דף יא, א] קורות   סִפּוּק בְּרוֹשִׁים וְאַלְגּוּמִים מְתֻוכָּנִים
עִרְעֲרוּם כַּשְׂדִּים וַיָּנְעוּ רֹאשׁ שְׁכֵנִים
אז   פָּנָה דוֹדִי מִיקוֹד עֲשָׁנִים
לרעות בגנים וללקוט שושנים

אני   צִלּוֹ חָמַדְתִּי בְּסוּר צֵל צוֹעֲנִים

70. זהירה בבית ובשדה] השוה לזה: „הנך יפה במצות הבית בחלוק תרומה ומעשרות. הנך יפה במצות השדה בלקט שכחה ופאה וכו׳ ״ (שה״ש רבה א׳, ס״ב). בכ״י מוסרי חסר „זהירה״. במצות מחשה] כלומר מהירה לעשות מצות, ואולי צ״ל מחישה.

71. שתי סנהדריותיך] השוה לזה: „עיניך יונים. עיניך הן סנהדרין שהם עינים לעדה״ (שם, ס״ג).

72. טכס] סדר ומשטר.

74. יאויל] יחוזק מלשון הייתי כגבר אין איל (תהלים פ״ח, ה׳). מקשה] פרעה שהקשה את לבו.

75. ישוררו... וימשה] בכ״י דראפסי: ישוררוהו כעת; בכ״י מוסרי: ימשה.

77—91. השורות האלו חסרות בכ״י מוסרי.

77—79. הנך יפה... מרננים] בחרוזים האלה רמז הפיטן לדרשה שדרשו על סוף הפסוק הזה „אף ערשנו רעננה זה ביהמ״ק״ (שם, א׳, ס״ו).

81—83. קורות... עשנים] הכונה כשהכשדים חרבו את ביהמ״ק שהיה בנוי מברושים ואלגומים אז פנה הקב״ה מן המזבח והקרבנות.

83. אז] זוהי התחלת הפסוק משמות ט״ו, א׳ ומגיע עד שורה 177.

85. אני צלו חמדתי] השוה לזה: „חבצלת השרון שעשיתי לו צל ע״י בצלאל... אני היא שהייתי חבויה בצלן של מצרים״ (שם, ב׳, א׳).

קְרָאתִיו מִמַּעֲמַקִּים וְדִלַּנִי מֵעִמְקֵי זְדוֹנִים

ישיר רוֹעֶה וְצֹאנוֹ בְחַצְרוֹת מְעוֹנִים

עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים

ורעננים שֶׁפַע טוֹכֶס יְוּשְׁפַּע בְּמָעֳוְזְנִים

תּוֹקֶף יְשׁוּעוֹת [דף יא, ב] אֵל מְסַפְּרִים וּמְאַזְּנִים

שמעו מלכים האזינו רוזנים

כשושנה תְּאוּרָה בֵּין קוֹצִים נְטוּעָה

שׁוּלַמִּית נִדְמְתָה בְּעוּשׁ מִצְרַיִם אַחֲרֶיהָ לְנָסְעָה

משה רָחַשׁ תְּפִלָּה וְצָעַק וּפָעָה

נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה

כתפוח קֶצֶב גְּמַר פֵּירוֹתָיו לַחֲמִשִּׁים לְרוֹעֲעָה

צְנוּעִים כֵּן קִבְּלוּ דָת לַחֲמִשִּׁים לְשַׁעַשְׁעָה

ובני פְּדוּיֶיךָ הִקְדִּימוּ עֲשִׂיָּה לִשְׁמִיעָה

כהניך יי׳ אלהים [דף יב, א] ילבשו תשועה

86. קראתיו ממעמקים] שם ב׳, ד׳: „אני שנתונה בעמקי הצרות וכשידלני הקב״ה מהצרות אני מרטבת מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה לפניו״.

89. ורעננים... במעוזנים] נ״ל שהכונה היא: שעם ישראל יהיו מושפעים בשפע טוכס, כלומר זיין, ע״י המבצרים, ואז יספרו תוקף ישועת אלהים.

90. ומאזנים] משמיעים לאזן, כלומר מודיעים לכל.

92. תאורה] כלומר כנסת ישראל נדמה לשושנה נטועה בין קוצים ונושא הפעל הוא „שולמית״ בשורה שלאחריה. קוצים] בכ״י מוסרי: קנים.

93. בעוש] בעת שמהרו המצריים לנסוע אחריה, והוא מלשון עושו ובאו כל הגוים (יואל ד׳, י״א).

94. ופעה] מלשון כיולדה אפעה (ישעיה מ״ב, י״ד).

96–97. כתפוח... לשעשעה] השוה לזה שה״ש רבה ב׳, י׳: „מה התפוח הזה משעה שמוציא ניצו ועד שגומר פירותיו חמשים יום, כך משעה שיצאו ישראל ממצרים ועד שקבלו את התורה חמשים יום״. קצב] בכ״י מוסרי: קשב. לרועעה] כלומר משעה שנשבר הפרח. צנועים] כנוי לכנסת ישראל.

98. הקדימו עשייה לשמיעה] כ״י מוסרי מנסח: הקדימו אמנה לשמיעה. ומענין הדבר ששתי הנוסחאות האלה יש להן יסוד במדרש שה״ש רבה ב׳, י׳: „ר׳ אחא בר׳ זעירא אמר תרתי. אמר חדא, התפוח הזה מוציא ניצו קודם לעליו כך ישראל שבמצרים הקדימו אמנה לשמיעה ... אמר חורי מה התפוח הזה ניצו קודם לעליו כך ישראל בסיני הקדימו עשייה לשמיעה״.

הביאני עֲמוֹד תַּחְתִּית הָהָר לְשָׁמְעָה
סַדֵּר לִי פָּנִים אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה
ישראל נְטוּשִׁים יְבַשְּׂרֵם לְהַשְׁמִיעָה
מבשר טוב משמיע ישועה
ישועה מִתּוֹךְ יֵאוּשׁ תְּוָאֵשׁ כְּהֶרֶף שָׁעָה
לְעֵת תְּזַמֵּר וְתַעַן אוֹם נוֹשָׁעָה
עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה
סמכוני כִּי הָחֳלֵתִי בְּעֶרֶשׂ דְּוָי לִרְדּוֹם
יְדִידִים רִפְּדוּנִי בְּדִבְרֵי נֶחָמוֹת לְקָדוֹם
את טַעֲמֵי הֲלָכוֹת [דף יב, ב] מְאֻוֹשָּׁשׁוֹת אִלְפַנִי בְהֶדוֹם
דודי [צח] ואדום
שמאלו חוֹפַפְתַנִי בַמִּדְבָּר מָן וּשְׂלָיו לִשְׁדוֹם
זְקָפַתְנִי יְמִינוֹ בְּאֶרֶץ צְבִי וָאֶקְדּוֹם
השירה וַיְעַדְנוּנִי כְּשִׂסַע גִּרְגָּשִׁי לַהֲדוֹם
ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דם
השבעתי הֲמוֹנִי מִמְּרוֹד בְּפֶרֶא וֶאֱדוֹם

100–101. הביאני... ותשעה] השוה לזה: „הביאני אל בית היין. אמרה כנסת ישראל הביאני הקב״ה למרתף גדול של יין זה סיני ונתן לי משם התורה שנדרשת מ״ט פנים (שם ב׳, י״ג).

104. תואש] בכ״י מוסרי: תוחש.

107–121. השורות האלו חסרות בכ״י מוסרי.

108. רפדוני בדברי נחמות] השוה לזה: עכשיו שאין הפרוטה מצויה וביותר שהן חולים מן השעבוד אין מבקשין לשמוע אלא דברי בּרכות ונחמות (שם, ב׳, י״ד).

109. הלכות מאוששות] „סמכוני באששות אלו ההלכות המאוששות" (שם ב׳, י״ד).

111. חופפתני במדבר] מלשון חפף עלי כל היום (דברים ל״ג, י״ב). ועי׳ ג״כ רש״י שפותר הפסוק הזה בענין המדבר. לשדום] לולי החרוז הייתי אומר שצריך לומר לְשַׁדָּם, כלומר שמנונית הַמָּן, אבל גם להלן בשורה 119 נמצא המלה „תשדום", ולכן נראה שהפיטן השתמש בפעל „שדם" ולפי הענין כאן פירושו „לאכול" ולפי הענין בשורה 119 הוא „להשמיד" ולא ידעתי להסביר הדבר.

112. ואקדום] הפעל הזה מושך אחריו המלה „השירה" בשורה הבאה.

113. ויעדנוני] נ״ל שצ״ל וידענני, כלומר נתן לי ענג. כשסע גרגשי] המאמר הזה קשה להולמו, ואולי משתמש הפיטן בגרגשי ככנוי לשבע האומות, ור״ל הקב״ה עשה נחת רוח לישראל כשהשמיד את שבע האומות והשליך לארץ כבודם.

115. השבעתי וכו׳] „נשבע לישראל שלא ימרדו עול המלכות" (שם, ב׳, י״ח) עי׳ ג״כ כתובות קי״א ע״א. בפרא] בישמעאל.

דּוֹמוּ עַד עֵת אֶתְּנֵם כִּסְדוֹם
הזאת גָּזַרְתִּי לְלָחֳמָם בְּלֹא זַיִן וְקַרְדּוֹם
ונתתי נקמתי באדום

באדום בְּכוֹס [דף יג, א] חֶמֶר הִתְעַלֵּל בָּהּ תִּשְׁדּוֹם
אַדִּיר אַל תֶּחֱשֶׁה וְאַל תִּדּוֹם
יי׳ בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום

קול אַדִּיר מְפוֹצֵץ בִּשְׁמֵי מְרוֹמוֹ
בָּאָה הָעֵת קוּמוּ עֲלוּ לְאֻלָּמוֹ
ליי׳ גַּדְּלוּ הַלְלוּ שַׁבְּחוּ לְבָרְכוֹ וּלְרוֹמְמוֹ
כי הנה יי׳ צבאות יוצא ממקומו

דומה דִּלּוּגוֹ לְנִרְאֶה וְנִכְסֶה בְקוּמוֹ
הִנָּם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים בְּהִתְעַלְּמוֹ
ויאמרו וְעוֹד קֵץ לְגַלּוֹת לָמוֹ
לפני [דף יג, ב] שמש ינון שמו

ענה זַעֲקַת קוֹטְפֵי מַלּוּחַ וְרָתְמוֹ
חֹנִים בְּמִדְבַּר יְהוּדָה לַחֲזוֹת בְּנוֹעֲמוֹ
לאמר טוּסוּ הִמָּלְטוּ יַעֲנֶה בְּעַצְמוֹ
כי לא יטוש יי׳ את עמו

עמו יְנַהֵג וִינַהֵל כְּחוֹק רִשְׁמוֹ
כְּנִהֲגָם כְּקֶדֶם וְהִכְחִיד צָר וְהִשְׁמִימוֹ
יי׳ איש מלחמה יי׳ שמו

כי לוֹחֲצִים הַנִּמְשָׁלִים בְּמֵי זְדוֹנָי

119. באדום בכוס חמר וכו׳] נ״ל שזה רמז לעובדיה ט״ז: כי כאשר שתיתם על הר קדשי. תשדום] עי׳ הערה לשורה 111 לעיל.

123. העת] בכ״י מוסרי: עת.

124. הללו] בכ״י והללו לשבחו ולרוממו.

126–130. דומה דלוגו... ורתמו] השוה לזה: „מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה, נראה וחוזר ונכסה, כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהן. וכמה נכסה מהם מ״ה ימים... ואותן הימים ישראל קוטפים מלוחים ושרשי רותם ואוכלין" (שה״ש רבה ב׳, כ״ב).

132. המלטו] בכ״י מוסרי: והמלטו.

137–151. כיוצא מן הכלל נמצאו השורות האלו גם בכ״י מוסרי.

מַלְכֻיוֹת אַרְבַּע מָלְכוּ לָהֶם עַל הֲמוֹנָי
אשירה נֶצַח לַמוֹצִיא לָאוֹר דִּינָי
כי מי [דף יד, א] אלוה מבלעדי יי'

הנצנים סַנְסִנֵּי אַרְבָּעָה חָרָשִׁים הֵם רוֹזְנָי
עָלָה בִסְעָרָה קוֹלוֹ כְּקוֹל רַעַשׁ בְּאָזְנָי
ליי' פִּלַּלְתִּי וַיַּקְשִׁיב קוֹל תַּחֲנוּנָי
הללויה כי טוב יי'

התאנה צִמְחֵי פַגְפּוּגָה תַּחֲנִיט לְעֵינָי
קְלוֹעַ בַּחֶרֶב כָּל חַטָּאֵי הֲמוֹנָי
כי רֵעִים לְהִתְעַנֵּג לֶאֱכוֹל יָסוֹבוּ לְפָנָי
אז נדברו יראי יי'

יי' שְׁמוֹ מִגְדַּל עוֹז לִבְנֵי אֵיתָנָי
תְּאֵבָיו יַסְגִּיל [דף יד, ב] כְּעֵת נִגְלָה לְעֵינָי
הרים נזלו מפני יי'

יונתי תְּפוּסָה בְּפַח אוֹרֵב וְרִעְרוּעוֹ
שְׁרוּיָה בְּמַדְרֵגַת צָר וְחַגְוֵי סַלְעוֹ
נאו רָם יִגְאֶה וְיֶחֱסוֹף זְרוֹעוֹ
אך קרוב ליראיו ישעו

138. מלכיות ארבע] השוה לזה: „כי הנה הסתיו עבר אלו צרות ארבע מלכיות שהן דומין לסתיו, זמן שלג ורוח וצנה וחורף" (פי' לקח טוב על שה"ש הוצאת גראינוף עמ' 42).

141. סנסני] עי' שה"ש ז', ט'. ארבעה חרשים] השוה לזה: „הנצנים נראו בארץ, הנצוחות נראו בארץ. מי הם ר' ברכיה בשם ר' יצחק כתיב (זכריה ב') ויראני ה' ארבעה חרשים. ואלו הן אליהו ומלך המשיח ומלכי צדק ומשוח מלחמה" (שה"ש רבה ב', כ"ח).

145. פגפוגה] כן בכ"י ולא ידעתי פירושו, ואולי צ"ל פגיה.

146–147. קלוע בחרב... רעים להתענג] השוה לזה: „התאנה חנטה פגיה אלו רשעי ישראל שהם פגים ובוסר... ועתיד השם לקרב את הצדיקים ולשמחם ולרחק את הרשעים ולביישם" (פי' לקח טוב על שה"ש הנ"ל עמ' 43). להתענג] בכ"י מוסרי: להתגלע.

150. תאביו] כנוי לישראל שהקב"ה אוהב אותם. בכ"י דראפסי: תאביבי ותאביו. יסגיל] יעשה אותם לסגלתו. כעת] בכ"י מוסרי: בעת.

152. תפוסה] בכ"י מוסרי: תפושה. ורערועו] פלפל מן רע, אבל פירושו אינו מחור לי, ועי' צונץ סינאג. פאעז. עמ' 429.

153. וחגוי] בכ"י מוסרי: בחגוי.

154. נאו וכו'] כלומר הקב"ה גאו יגאה. בכ"י דראפסי: רם יראה.

אחזו קוֹבְעַי שִׁטְמַת אָח וְזַרְעוֹ
צָעִיר בַּגּוֹיִם וּבָזוּי מְאֹד לְגִזְעוֹ
גאה פַּתְרוּסִי וְנַעַרְתִּיו בַּיָּם לְשַׁקְּעוֹ
יגיד עליו רעו
דודי לי עוֹשֶׂה דִין בְּמַקְנִיאַי כְּיָדְעוֹ
סוֹחֶה אֲנִי לוֹ כָּל [דף טו, א] מַכְעִיסִים לְשַׁסְּעוֹ
סוס נִצְבָּאִים יַכֶּה וְעַמּוֹ יוֹשִׁיעוֹ
עם שרידי חרב הלך להרגיעו
להרגיעו מִפֶּרֶא וְשָׂעִיר וְלֹא לַהֲנִיעוֹ
לְבַלַּע מְעַנָּיו בְּזַעַף כְּאָז בְּטַבְּעוֹ
מרכבות פרעה
עד שיפוח היום כְּסוּחִים בְּאֵשׁ לְעַלְעֵל
יָנוּסוּ צִלְלֵי הָאֻמּוֹת לְשַׁכְּרָם תַּרְעֵל
ורוכבו טָרוֹד יִטְרוֹד הַסּוּס בָּרוֹשִׁים לְהַרְעֵל
כי גדול יום יזרעאל
על משכבי חִלְּתִי לְמֵי הַיָּם [דף טו, ב] שׁוֹעֵל

156. קובעי] מלשון וקבע את קבעיהם, ור"ל שונאי הגוזלים אותי אחזו בשנאת עשו ובניו.
157. צעיר בגוים] עי' עובדיה ב'. לגזעו] בכ"י מוסרי: לגרעו.
158. ונערתיו] בכ"י מוסרי: וניערתרים.
160. עושה דין במקניאי] השוה לזה: „דודי לי ואני לו... הוא לי במקניאין ואני לו במכעיסין. הוא לי במקניאין שהכה בכורי מצרים... ואני לו במכעיסין שזבחתי לאלהי מצרים" (שה"ש רבה ב', ל"ד). כידעו] בכ"י מוסרי: במקנאיו בידעו. פירוש המלה „כידעו" אינו מחור לי.
161. סוחה אני לו וכו'] אולי רמז בזה למה שדרשו בפסוק זה: „כשהיה לו דבר לא תבע אלא ממני... וכשהיתה לי צרה לא תבעתי אלא ממנו" (שם, שם).
162. נצבאים] בכ"י מוסרי: נציבים.
164. מפרא ושעיר] מישמעאל ואדום.
165. לבלע] בכ"י דראפסי: לבלב.
167–181. שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.
167–168. עד שיפוח היום וכו'] השוה לזה: „עד שיפוח היום... ר' ברכיה אמר עד שירתיח היום כד"א (יחזקאל כ"א) באש עברתי אפיח עליך... ומהו ונסו הצללים אלו צללי יגון ואנחה" (שם ב', ל"ו), ונוסח הילקוט: „ונסו הצללים אלו צללי המלכיות". כסוחים באש] עי' תהלים פ', י"ז. לעלעל] להפיץ בסערה. תרגום וישערהו ממקומו (איוב כ"ז, כ"א): „ויעלעלניה מן אתריה".
169. ברושים] מלשון ענבימו ענבי רוש (דברים ל"ב, ל"ב).
171. חלתי] התפללתי. למי הים שועל] להקב"ה והוא מלה"כ מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ', י"ב).

זַעַק מַקְשִׁיב וּפַרְגּוֹד לֹא נוֹעֵל
רמה וַיִּנְקוֹם רְאוּ וְהַבִּיטוּ לְהִתְעַל
והתמהו תמהו כי פעל פועל

אקומה הִתְנַעֵר מֵעָפָר עֲזוּבָה כִּי תִבָּעֵל
דּוֹדִי הִבְטִיחַנִי בְּלִי לְהִמָּאֵס וּלְהִגָּעֵל
בים גּוֹעֲרֵי יִדְלֶה מִתְיַחֲשִׂים לְהוֹעִיל
ואלה שמותם עזריקם בכרו וישמעאל

וישמעאל בְּצַיִד דָּבַק בּוֹגֵד וּמוֹעֵל
אַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אוֹבֵד כְּקֶדֶם לְהִתְרַעֵל
בימי שמגר בן ענת בימי [דף טז, א] יעל

מצאוני אוֹפְפַי אֲשֶׁר בִּי רָדוּ
בּוֹעֲרִים הַשּׁוֹמְרִים הַבְלֵי שָׁוְא כְּעָמְדוּ
אז גָּעִיתִי מְשׁוֹמְרֵי כָל דּוֹר כְּנֶאֱגָדוּ
כי הנה המלכים נועדו

כמעט דִּלַּגְתִּי עַל דְּרָכִים אֲשֶׁר צָעֲדוּ
הִפְרַעְתִּיו מִלַּעֲבוֹר בּוֹ וְהֵם נִלְכָּדוּ
ישיר וִיזַמֵּר עַם קָדוֹשׁ צָרִים כְּנִכְחָדוּ
כי הנה איביך יי' כי הנה איביך יאבדו

173. להתעל] להביא תעלה, גם הפיטן בנימין בר אברהם השתמש במבטא זו בפיוט: „אפסו אנשי שכל ובינה" (עי' אגרות שד"ל עמ' 611—612 חרוז צד"י: „צרתו להכביד בלי להתעל") אבל כונת המאמר „ראו והביטו להתעל" אינו מחור לי.

175. אקומה... תבעל] הכונה: אקומה להתנער מעפר עת כי תבעל עזובה, כלומר עת כי תשוב ארץ ישראל לקדמותה. וכן ג"כ בפירוש לקח טוב (הנ"ל עמ' 52) „אקומה... להתעורר משנתי".

176—177. דודי... להועיל] ר"ל הקב"ה הבטיחני שאם לא אמאוס ואגעל אז ישליך בים את אויבי כדי להועיל לכנסת ישראל. ידלה] נ"ל שצ"ל יצלול. מתיחשים] כנוי לכנסת ישראל ע"פ דהי"א ט', א'.

182. אופפי] מלשון אפפו עלי רעות (תהלים מ', י"ג).

184. אז] זוהי התחלת הפסוק במדבר כ"א י"ז ומגיע עד שורה 229. געיתי משומרי כל דור] השוה לזה פי' לקח טוב (הנ"ל עמ' 52): „מצאוני השומרים, אלו שומרים שבכל דור ודור. הסובבים בעיר, הסובבים בעולם, הם האומות שנשתעבדו בהם".

186—187. כונת שני החרוזים האלו בלתי ברורה לי, אבל לפי הענין צריך לומר „הפרעתים מלעבור בם". בכ"י מוסרי: דילגתי על דרכם... מלעבד בו.

השבעתי אתכם זְהִירַי פֶּן תִּמְרְדוּ
חַכּוּ לְקֵץ הַיָּמִין וְאַל תֶּחֱרָדוּ
[דף טז, ב] ישראל טְהוֹרֵי לֵב לְמַלְכְּכֶם עֲבֹדוּ
זמרו ליי׳ חסידיו והודו

והודו יְדִידִים וְשִׁירוּ וְסַלֵּדוּ
כְּיוֹם טְבְעוּ מְעַנֵּיכֶם וְאָבָדוּ
תהומות יכסימו ירדו

מי זאת לוֹפֶדֶת וְזִקּוּקֶיהָ יָהֵילוּ
מִמִּדְבָּר עִלּוּיָהּ וְכָל מַתְּנוֹתֶיהָ הַהֻונְחָלוּ
את נוֹגַהּ תִּמְרוֹתֶיהָ לַחֲזוֹת עַמִּים כְּקָהֲלוּ
המה ראו כן תמהו נבהלו

הנה סְגֻלִּים שִׁשִּׁים רִבּוֹא נִכְלָלוּ
עֲטוּיִם בְּשִׁשִּׁים אוֹתִיּוֹת וּבָם נִדְגָּלוּ
[דף יז, א]השירה פּוֹצְחִים שָׂרֵי מִשְׁמְרוֹתֶיהָ כְּהֻודְגָּלוּ
ביי׳ יצדקו ויתהללו

190. השבעתי... תמרדו] „שהשביע הקב״ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם״ (כתובות קי״א ע״א) עי׳ ג״כ לעיל שורה 115.

195. מעניכם] בכ״י דראפסי: מעיניכם.

197–211] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.

197. לופדת] בוערת, מלשון ולפיד אש (בראשית ט״ו, י״ז).

198. ממדבר עלויה] השוה לזה: „מי זאת עולה מן המדבר, עילויה מן המדבר חילוקה מן המדבר״ וכו׳ (שה״ש רבה ג׳, ד׳). ההונחלו] משתמש בה״א הידיעה במקום „אשר״, וכן ג״כ להלן בשורה 272.

199. את נוגה וכו׳] השוה לזה: „כתמרות עשן... בשעה שהיו ישראל מתנודדין ממסע למסע היה עמוד הענן יורד ועמוד אש צומח, ועשן המערכה עולה כמין שני זקוקין של אש... והיו אומות העולם רואין... ומאימתן של ישראל נופל עליהם פחד ורעדה״ (שם ג׳, ה׳).

201. הנה סגלים ששים רבוא] „רבנן פתרי קרא ביוצאי מצרים... ששים גבורים אלו ס׳ רבוא שיצאו ממצרים״ (שם, ג׳, י״ד).

202. עטוים בששים אותיות] „ר׳ ביבי בשם רבי אלעזר בר׳ יוסי פתר קרייה בברכת כהנים... ששים גבורים סביב לה אלו ס׳ אותיות שבברכת כהנים״ (שם, ג׳, י״א).

203. שרי משמרותיה] ר׳ שמלאי פתר קרייה במשמרות... ששים גבורים סביב לה אלו כ״ד משמרות כהונה וכ״ד משמרות לויה וכו׳ ״ (שם, ג׳ י״ב)

כלם צוֹרְפִים הֲלָכוֹת בַּתְּעוּדָה רִגֵּלוּ
קַבָּלָה וּזְרִיקָה וְהַזָּיָה יוֹרוּ וְיַשְׂכִּילוּ
הזאת רוֹצְפִים וְחוֹרְזִים כְּמוֹ קִבֵּלוּ
כבוד חכמים ינחלו

ינחלו שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה וְיִתְגַּדֵּלוּ
תּוֹעֲבֵיהֶם יִכְלוּ וּמִן הַחַיִּים יְובְדָּלוּ
חדלו פרזון בישראל חדלו

אפריון תַּצִּיב וְתַתְכִּין וְתִגְדּוֹר גְּדֵירַי
שִׁשִּׁים לְשָׁכוֹת תְּבַצֵּר בְּמֵסַב דִּירַי
צְלִי רַעְיָתִי [דף יז, ב] לָחוֹג בְּמִקְדַּשׁ הֲדָרַי
כי כליל הוא בהדרי

עמודיו קַשֵּׁט וְתָאָיו וּבְתוֹכוֹ הַחְבִּירַי
צוּרוֹתָיו וְתוֹרוֹתָיו וְכָל חֻקּוֹת דְּבִירַי
בְּאֵר פִּיךְ מַיִם חַיִּים תַּנְבִּיעַ לְעֶדְרַי
להשקות עמי בחירי

צאינה עֲלָמוֹת מְחֻטָּבוֹת לְתוֹפֵף שִׁירַי
סְגַן עֻזֵּךְ כִּי צָמַח אֲיֻמָּה הִתְבַּשְּׂרִי
עֲנוּ נְצוּחַ הוֹדָיוֹת בְּמִשְׁכְּנוֹת חֲצֵרַי
חי יי׳ וברוך צורי

206–205 כלם צורפים הלכות] „כלם אחוזי חרב... אלו ת״ח שמלמדים לכהנים שחיטה והלכות זריקה וקבלה וקמיצה״ (שם, ג׳, י״ב).
207. רוצפים וחורזים] לא ידעתי למה הוא מכון.
209. ינחלו] עי׳ משנה עוקצין ג׳, י״ב: „עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ג׳ מאות ועשרה עולמות״.
212. אפריון] „ד״א אפריון זה בהמ״ק״ (שה״ש רבה, ג׳, י״ז).
213. ששים לשכות] מספר הלשכות שבמקדש לא נזכר בדיוק לא במשנה ולא בתלמוד. ביחזקאל מ׳, י״ז נזכרו שלשים לשכות וכן ג״כ ביוסיפון, קדמוניות ספר שמיני פ״ג סעיף ב׳. בס׳ באר הגולה (מנצא תרל״ז) פ״ו ופ״ז נזכרו בערך 57 לשכות עי״ש. ודאי היה לעיני הפיטן מקור לדבריו, אבל נעלם ממני. במסב דירי] בסביבות משכני.
226–214] בכ״י מוסרי יצאו השורות האלו חוץ למקומן ונמצאו אחר שורה 256, ומעתיק כתב היד כבר העיר בעצמו על זה בשולי הגליון.
216. החבירי] כלומר החבירני לצורות ותורות הקשורות עם ביהמ״ק.
218. תנביע] בכ״י דראפסי: תנביעי.
221. עזך] בכ״י מוסרי: עזזך.

צורי מֵאֵין כָּמוֹךָ סִתְרִי וְסִבְרִי
לְקָמֵי בִּלַּעְתָּה בְנִיבָךְ וְתַנְחֵנִי [דף יח, א] לְהַאְדִּירִי
ימינך יי׳ נאדרי

הנך יפה כְּלוּלָה בְּאַזְהָרוֹת וָעֳנָשִׁים
יוֹנִים עֵינַיִךְ הֵם הַנְּבִיאִים הַמְּוֹרָשִׁים
לה טֶכֶס עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה חרשים
אל נערץ בסוד קדושים

שניך כעדר הקצובות חֲכָמַיִךְ הַמְאוּשָּׁשִׁים
זְמוּנִים עֲדָרִים עֲדָרִים וְתוֹרָה מְפָרְשִׁים
ויכתוב וַיִּמְסוֹר טַעֲמֵיהֶם אֲבִי חוֹזִים וִישִׁישִׁים
לכהנים בני אהרן המקדשים

כחוט השני הוֹד קוֹלָם [דף יח, ב] דּוֹרְשִׁים
דִּבְרֵי וִדּוּי בְּסַדְּרָם יַלְבִּינוּ כַּשֶּׁלֶג פֵּירוּשִׁים
משה גִּזְבָּר נֶאֱמָן צִוָּה לַחֲמוּשִׁים
והתקדשתם והייתם קדושים

קדושים בְּכֵן יִרְבּוּ כְּצֹאן קָדָשִׁים
אָז לְהַכְחִיד מַחֲרִיבֵי שְׁנֵי מִקְדָּשִׁים
יבחר אלהים חדשים

225. להאדירי] כלומר להאדירני.

227–241] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.

227. כלולה באזהרות] „הנך יפה במצות עשה הנך יפה במצות לא תעשה" (שה״ש רבה ד׳, א׳).

228. הם הנביאים] „עיניך יונים, עיניך הן סנהדרין שהם עינים לעדה" (שם, ד׳, ב׳).

229. טכס] סדר או קשוט. חרשים] לא ידעתי פירושו.

231–232. חכמיך... מפרשים] השוה לזה: „שניך כעדר הרחלים, אלו תלמידי חכמים. כשם שאין כחו של אדם אלא בשניו כך אין כחן של ישראל אלא בתלמידי חכמים. כעדר הקצובים, עדרים ועוסקים בתורה (ילקוט שה״ש רמז תתקפ״ח).

233. ויכתוב] זוהי התחלת הפסוק דברים ל״א, כ״ב ומגיע עד שורה 282.

235–236. כחוט השני... פירושים] כונת שני החרוזים האלו יוצאת מדברי התרגום על הפסוק הזה: „ושפתוי דכהנא רבא הוון בעיין צלותא ביומא דכפורי קדם י״י ומלוי הוו מהפכין חוביהון דישראל דדמין לחוט זהריתא ומחורן יתהון כעמר נקי". ולפי זה ר״ל הכהנים בסדרם דברי ודוי ומשמיעים את שם המפורש היו מלבינים כש־לי את חטאת ישראל אפילו אם אדמו כחוט השני.

כמגדל אַמִּיץ יָקָר שִׁמְךָ לַחֲתוּמֶיךָ
בְּקוֹמְמִיּוּת וְקוֹמָה זְקוּפָה יֵרָאוּ נָעֳמֶיךָ
את גְּאוֹן עוֹז תַּכֵּן בְּגוֹבַהּ עוֹלָמֶיךָ
אתה יי׳ לא תכלא רחמיך

[דף יט, א] שני דַּדִּים נִתְאָמִים זִמַּנְתָּה לִתְמִימֶיךָ
הַנּוֹבְעִים חָכְמָה וּמֵנִיקִים עוֹלָמֶיךָ
השירה וְהָעֵדוּת עַל יָדָם בִּרְשָׁמֶיךָ
עני ואביון יהללו שמך

עד שיפוח זִיק בּוֹעֵר כַּתַּנּוּר בְּזַעְמֶיךָ
חֲנֵפִים יְשׁוּלְהָבוּ וְיָפִיחוּ מוֹרֵי בְשָׁמֶיךָ
הזאת טִבְרַרְתִּי בְּשִׂיחַ אִזּוּן מִמְּרוֹמֶיךָ
חוסה יי׳ על עמך

עמיך יָהּ הַלְבֵּשׁ בִּגְדֵי רְקוּמֶיךָ
לְרַתֵּת לְכַתֵּת כָּל מִתְקוֹמְמֶיךָ
וברוב גאונך תהרוס קמיך

[יט, ב] כלך יפה לְמִקְדָּשֵׁי בָנַיִךְ שָׁבִים
מְכֻוּנִּים כֻּלָּךְ צַדִּיקִים נְעִימִים נֶאֱהָבִים
ביום נִצּוּחַיִךְ יִרְצוּ וּבַלַּיְלָה עֲרֵבִים
ישמחו איים רבים

242. לחתומיך] כנוי לישראל עפ״י הכתוב שימני כחותם על לבך (שה״ש ח׳, ו׳).
246–247. שני דדים נתאמים] „שני שדיך אלו משה ואהרן... מה השדים הללו מלאים חלב כך משה ואהרן ממלאים ישראל מן התורה... מה השדים הללו אין אחד מהם גדול מחבירו כך היו משה ואהרן... לא משה גדול מאהרן ולא אהרן גדול ממשה בתורה (שה״ש רבה, ד׳, י״ב) ובמדרש שה״ש הוצאת גרינהוט (דף ל״ד) הלשון יותר מתאים ללשון הפיוט: „מה שדים הללו נובעין חלב כך היו משה ואהרן נובעים חכמה״. נתאמים] מלשון תאומים.
250–251. עד שיפוח וכו׳] „עד שיפוח היום, עד שירתיח השם אש על הרשעים״ (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 60), ועי׳ ג״כ הערה לשורה 167 לעיל. ישולהב] מלשון שלהבת.
252. טברךתי] לא ידעתי לפרשו.
255. לרתת] להחריד מלשון כדבר אפרים רתת (הושע י״ג, א׳).
257–271] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.
258. מכונים כלך צדיקים] ישעיה ס׳, כ״א.
259. נצוחיך] נגוניך ועי׳ פסחים ק״ז ע״א: „ניצוח וניגון לעתיד לבא״, והכונה שביום ירצו נגוניך ובלילה ירצו שירים ערבים.

אתי מלבנון סַנְסִנַּיִךְ יִהְיוּ מְרוּבִּים
עַל צַד יִנָּשְׂאוּ רְחוֹקִים וּקְרוֹבִים
ההוא פּוֹרֵץ בַּעֲלוֹתוֹ יְבִיאוּם מִכָּל סְבִיבִים
בסוסים ברכב ובצבים

לבבתיני צְנוּעָה בְּנוֹאֵי מַעֲשַׂיִךְ הַטּוֹבִים
קְשׁוּטָה בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ וְדִקְדּוּקֶיהָ הַנְּבוּבִים
[דף כ, א] וילמדה רוֹבֵי תוֹרוֹת וְחֻקּוֹתֶיהָ הַחֲבוּבִים
יי׳ אלהי צבאות יושב הכרובים

הכרובים שִׁפְרָתָם [יְחַ]בְּבוּ לַנְּדִיבִים
תְּכַלָּה כָּל אֲשֶׁר רוּחָם מַאֲדִיבִים
לבי לחוקקי ישראל המתנדבים

מה יפו תְּנוּבַיִךְ וּנְסָכַיִךְ הַהוּנְעָמוּ
שַׁמְנֵי כֹהֲנַיִךְ וּנְסִיכַיִךְ כִּי יוּתְאָמוּ
את רוֹזְנַיִךְ יַגְבִּיר עֵת יִלָּחֵמוּ
ואכלו וכבשו אבני קלע ושתו המו

נופת קְרִיאַת [דף כ, ב] מִקְרָא עִנּוּגַיִךְ נִדְמוּ
צוּפִים נִמְשְׁלוּ וּלְחֵיךְ נִמְלְצוּ וְנִנְעָמוּ
בני פְּרָחַיִךְ לַהֲגוֹת בָּם קִדֵּמוּ
ושמעו אמרי כי נעמו

גן נעול עִנְיָנַיִךְ אֲשֶׁר נִסְתָּמוּ
סוֹפְרַיִךְ יְבָאֲרוּם אַחַד אַחַד וִיסַיְּימוּ

261. סנסניך] ענפיך, כלומר בניך.
268. הנוסח משבש כאן וצ״ל ה׳ צבאות יושב הכרובים (שמואל א׳, ד׳, ד׳). או ה׳ צבאות אלהי ישראל יושב הכרובים (ישעיה ל״ז, ט״ז).
272. ההונעמו] עי׳ הערה לשורה 198 לעיל.
273. שמני כהניך] השוה לזה: „וריח שמניך מכל בשמים. אלו שמנים של קדש שמן כהנה ושמן מלכות שאין כל אומה ולשון כיוצא בהן״ (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 62).
276–277. נופת וכו׳] „א״ר לוי אף הקורא מקרא בעינונו ובניגונו עליו נאמר דבש וחלב תחת לשונך״ (שה״ש רבה ד׳, כ״ג).
280. גן נעול וכו׳] רבנין אמרי גל נעול... אלו עיתי הקץ שהן נעולים וסתומים (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 64) ובאגדת שיר השירים על הפסוק הנוסח: „ד״א גן נעול אחותי כלה אילו קיצי דניאל הספר החתום״.

ישראל נוֹתְשֵׁיהֶם יִכָּלְמוּ שׂוֹנְאֵיהֶם יֶאְשָׁמוּ
יחדו יפלו בל יקומו

יקומו מַשְׂכִּילִים וְיַזְהִירוּ רֹאשׁ יָרִימוּ
לוֹחֲצֵיהֶם יִכָּנְעוּ כְּזָרִים בְּרַהַב נָדָמוּ
וברוח אפיך נערמו

שלחיך [כא, א] כְּהִכְנַסְתְּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְחֻפּוֹת חֲתֻונּוֹת
יְדִידֵךְ כֵּן הִכְנִיס לָךְ וְהִכְפִּיל בִּרְנָנוֹת
ותשר טְכוּסַת נְבוּאָה בְּאִמְרֵי תְבוּנוֹת
דברי חכמים כדרבונות

נרד וכרכם חִבּוּב רֵיחָם בְּמִשְׁכָּנוֹת
זְבָחִים וְעוֹלוֹת מְנָחוֹת וְקָרְבָּנוֹת
דבורה וּתְאוֹמָהּ נָחֲלוּ בֶאֱמוּנוֹת
יד ושם טוב מבנים ומבנות

מעין גנים הוּא שֶׁעֲשׁוּעַ פִּתְרוֹנוֹת
[דף כא, ב] דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר לְהוֹצִיא וּלְתַנּוֹת

282. שונאיהם] בכ"י מוסרי: ושונאיהם.
283. הנוסח משבש וצ"ל יחדו ישכבו בל יקומו (ישעיה מ"ג, י"ז).
284. ראש] בכ"י מוסרי: וראש.
285. יכנעו] בכ"י מוסרי: יכלמו. ברהב] על ידי שר של ים. עי' בבא בתרא ע"ד ע"ב „שרו של ים רהב שמו". נדמו] נכרתו, מלשון נדמו עמי מבלי הדעת (הושע ד', ו').
287—301] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.
287. כהכנסת] בכ"י דראפסי: כהנסת.
287—288. שלחיך... כן הכניס לך] השוה לזה: „ד"א שלחיך... לישן בר נש הוא מה שלח פלוני לארוסיתיה רמונים. ר' חנינא ורבי סימון חד אמר היא הכניסה לו שלש עשרה והוא הכניס לה שלש עשרה. היא הכניסה לו שלש עשרה מה שמפורש באלה שמות [שמות כ"ה]... והוא הכניס לה י"ג מה שמפורש ביחזקאל" [ט"ז] (שה"ש רבה ד', כ"ה).
289. ותשר] זוהי התחלת הפסוק שופטים ה', א' ומגיע עד שורה 323. טכוסת נבואה] מקושטה או מזויינה בנבואה.
291. חבוב ריחם] רמז לדרשת חז"ל: „נרד וכרכם קנה וקנמון. כשהיו חונים במדבר היתה הבאר מעלה על גנים מיני בשמים והיו נשי ישראל לוקטות מהם ועושים מהם מיני בשמים" (ילקוט על הפסוק).
293. דבורה ותאומה] נ"ל שהכונה שדבורה וברק שהתחבר לה נחלו יד ושם טוב.
295—296. מעין גנים וכו'] רמז לדרשת חז"ל על הפסוק הזה: א"ר יוחנן מ"ח פעמים כתוב בתורה באר באר כנגד מ"ח דברים שנתנה בם התורה... א"ר עזריה זה מזיל מקצת דבר וזה מזיל מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאה כמין לבנון" (שה"ש רבה ד', ל'). ולתנות] נ"ל שצ"ל ולשנות, מלשון למוד.

וברק גָּדוֹל יַבְרִיק אֵל בְּאִישׁוֹנוֹת
כי נשכחו הצרות הראשונות

הראשונות בָּאוּ כְּמוֹ הָיוּ מיתנות
אַחֲרוֹנוֹת צָמְחוּ מִבְּלִי מְתִינוֹת
רוכבי אתונות

עורי אִמַּצְתְּ הַמַּחְצֶבֶת מְדוּכָּא כֶּחָלָל
בְּכֵן יִתְעוֹרְרוּ הַגָּלְיוֹת לְנוֹאֵי מִכְלָל
בן גּוּרִי צֶמַח וּמִרְשַׁעַת תְּאֻמְלַל
וגות בית תחלק שלל

באתי [דף כב, א] דוּר בִּגְנוּנַי כִּי שֻׁוכְלָל
הֵרִיחַ רֵיחַ נִיחוֹחִי כִּי הוּכְלָל
אבינעם וְלָדוֹ כְּהִגְבַּרְתִּי בֵּין עַמִּי יוּתְלָל
וקדשתי את שמי הגדול המחלל

אני זֵרַזְתִּים לְבִנְיָן שֵׁנִי בְּמֶלֶל
חַשְׁתִּי דִּפּוּק עֲלֵיהֶם בְּרֹאשׁ נִטְלָל
ביום טַעֲמֵי שִׁיר יְנַצְּחוּ כְּנוֹצְצֵי קָלָל
ממזרח שמש עד מבואו מהלל

מהלל יִתְהַדֵּר נֶצַח וְיִתְהַלָּל

299. מיתנות] נ"ל שצ"ל מְיֻשָּׁנוֹת כלומר כמו מקדם.

302. עורי וכו'] אולי פירוש החרוז הזה כך: אמצת את עם ישראל המדכא כחלל באמרך „עורי עורי... הלא את היא המחצבת רהב" (ישעיה נ"א, ט'), אבל לבי מהסס.

303. בכן יתעוררו הגליות] השוה לזה: „עורי צפון, אלו בני הגלות שהם כמו נרדמים והקב"ה מבשרן שהם עתידין להתעורר משנתם" (פי' לקח טוב הנ"ל עמ' 66) ועי' ג"כ שה"ש רבה ד', ל"א ובמדבר רבה י"ג, ג'.

304. בן גורי] כנוי למשיח שהוא בן דוד, וחז"ל דרשו „גור אריה" (בראשית מ"ט, ט') על דוד (עי' רש"י, שם ומדרש אגדה, בובער 110). בכ"י מוסרי: בן גור יצמח ומרשעת תאומלל.

306. דור בגנוני] כלומר באתי לגור בחופתי, בביהמ"ק. והשוה לזה: „באתי לגן אין כתיב כאן אלא באתי לגני, לגנוני" (פסיקתא דר"כ ויהי ביום כלות; שה"ש רבה ה', א').

307. הריח] „אריתי מורי זה קטרת הסמים וקומץ הלבונה" (שה"ש רבה ,שם).

308. אבינעם וכו'] פירושו, כשהגברתי את ברק שהוא ולדו של אבינעם. יותלל] מלשון על הר גבה ותלול (יחזקאל י"ז, כ"ב).

310. במלל] בכ"י מוסרי: בממלל.

כּוֹבְלֵי יַכְבִּיל כְּפוֹרֵךְ בְּצוּל [דף כב, ב] נִצְלָל
אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל

פשטתי לְבוּשֵׁי עוֹז כִּי רִבִּיתִי נֶאוֹצִים
מֵעֲלוֹת לְבִנְיָן נִתְעַלַּצְתִּי כְּגָעוּ קִצִּים
ההוא נָגִיד צִוָּה וְשָׁב וְקִבֵּל קְרָצִים
משך ידו את לוצצים

דודי סִגֵּל לִי נְבִיאִים נְבוּאוֹת פָּצִים
עֵת שָׁמְעִי הָמוּ מֵעַי בְּעָלוּצִים
לאמר פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתְּוָן לְחַזֵּק נִרְצִים
בחומות ירושלם [דף כג, א] אשר הם פרוצים

קמתי צָנוֹחַ מְרַפִּים וְסוֹכְרִים יוֹעֲצִים
קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתַי נָטְפוּ מוֹר לְהַעֲצִים
מזמור רָחַשְׁתִּי כבושו שוש נכאים הַמִּתְפָּרְצִים
סבוני כדבורים דועכו כאש קוצים

קוצים שַׁלְהֵב מְשׁוֹלֵיהֶם בְּזִיקֵי נִצּוֹצִים
תִּקְוַת מְקַוֶּיךָ מַלֵּא כַּאֲשֶׁר הֵם חֲפֵצִים
מקול מחצצים

[דף כג, ב]
פתחתי תַּכֵּן אָשְׁיוֹת הֵיכָל וַיִּתְהַלָּלוּ

315. כפורך בצול נצלל] כמו שצללו מצרים במצולות ים. פורך כנוי למצרים על שם שהעבידו את ישראל בפרך.

317—331.] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.

319. ההוא נגיד צוה] רמז לכורש שצוה לבנות הבית. קרצים] מלשינות. תרגום לא תלך רכיל בעמך (ויקרא ט', ט"ו) לא תיכול קורצין בעמך, ורמז לשטנה שכתבו צרי יהודה ובנימין (עזרא ד').

321. סגל] ייחד. פצים] אומרים, ורמז לעזרא ה', א'.

322. בעלוצים] בשמחות.

323. פרשגן] עזרא ה', ו'.

325. קמתי צנוח וכו'] כלומר קמתי לצנוח מן היועצים המרפים את ידי וסוגרים את דרכי והחלותי לבנות את הבית (עזרא ד', ב').

327. מזמור] זוהי התחלת הפסוק תהלים ל', א', ומגיע עד שורה 349. כבושו שוש נכאים] אין כל ספק שצ"ל כְּבוֹשׁוּ שׂוֹנְאִים המתפרצים ורמז לעזרא ו' א'—ט"ז. הנוסח המשבש בא בדרך זו. "שו" של המלה "כבושו" נכפלו, ואותיות "נו" של "שונאים" נתחלפו ל"נכ".

329. שלהב] פֹּעַל מן שלהבת, כלומר בער אותם באש ויהיו דומים לזיקים.

332. פתחתי תכן] כלומר פתחתי לתכן, בשני הבתים הבאים חוזר על ענין בנין הבית.

שְׁפוּעֵי מִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹתָיו נִכְלָלוּ
שיר רְנַנְתִּי עוֹלוֹת עָלָיו כְּהֵעָלוּ
מיום אחד לחדש השביעי החלו
מצאוני קוֹרְצֵי עַיִן בִּי נִבְּלוּ
צִיּוֹן מְלֶאכֶת זְבוּל הִשְׁבִּיתוּ וּבִטְּלוּ
חנכת פִּרְזוֹנוֹ חִינַּכְתִּי וְחָפְרוּ וְאֻמְלָלוּ
חשבו מזמה בל יוכלו
השבעתי עֲמִיתַי עֲבוּר בַּעֲדִי יִתְנַפָּלוּ
סִדּוּר [דף כד, א] תְּחִנּוֹת יַפְגִּיעוּ וְיִתְפַּלָּלוּ
הבית נָכְרֵי אַדְמוֹן שִׁמְּמוּ וְאִפְּלוּ
האשימם אלהים יפלו
יפלו מִמּוֹעֲצוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר טָפָלוּ
לְבַלְּעָם בְּרַהַב כְּלוּדִים וְלֹא יִנָּצֵלוּ
נשפת ברוחך כסמו ים צללו
מה דודך מדוד כּוֹלְלִים לְהַנְאִירִי
יְהִירִים שְׁאֵלוּנִי עֵת כָּרְתוּ יַעֲרִי
לדוד טַף נִצּוֹ סִבַּרְתִּי לְהָשִׁיב פְּאֵרִי
[דף כד, ב] יי׳ סלעי ומצודתי לי אלי צורי

336. נבלו] בכ״י מוסרי: נכללו.
337. זבול] חסר בכ״י מוסרי.
338. פרזונו] מלשון צדקת פרזונו בישראל (שופטים ה׳, י״א) והכונה מקום הממשלה. **בכ״י דראפסי**: אפריונו, אבל בחרתי בנוסח כ״י מוסרי מפני שהמלה הזאת צריך להתחיל באות **פ״א**.
341. תחנות] בכ״י מוסרי: תפלות.
342. נכדי אדמון] זרע עשו שנקרא אדמוני עפ״י בראשית כ״ה, כ״ה.
345. ברהב] עי׳ הערה לשורה 285 לעיל. כלודים] כמצריים עפ״י **בראשית י׳, י״ג** ומצרים ילד את לודים.
347—361.] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.
347—348. מה דודך... יערי] ענין שני החרוזים האלו הוא: **יהירים כוללים להנאירי**, כלומר אומות העולם שסבבוני להרוס אותי, שאלוני עת כרתו יערי מה דודך מדוד. **כוללים** מלשון ארמי, תרגום רצון תעטרנו (תהלים ה׳, י״ג) רעוא טבא תכללניה. **הנאירי** מלשון נאר מקדשו (איכה ב׳, ז׳), והוא כמו הנאירני. והשוה לזה: „מה דודך מדוד אוה״ע אומרים לישראל מה דודך מדוד, מה אלוה הוא מאלוהות״ (שה״ש רבה, ה׳, ה׳).
349. לדוד טף נצו] כלומר לזרע דוד שהוא המשיח. נצו מלשון עלתה נצה (בראשית מ׳, י׳).
350. הנוסח משבש, ויצא מתוך קשור שתי הנוסחאות של הפסוק הזה נוסח א׳ **בשמואל ב׳** כ״ב, ב׳ ונוסח ב׳ בתהלים י״ח, ג׳.

דודי חַסְדּוֹ לִי צַח וּמַגִּיהַּ תָּאֳרִי
זָרְחָה בִּלְבוּשׁ אָדוֹם יִשְׂאַג כַּאֲרִי
שיר וְהוֹדָיָה אַפְּצִיחַ בַּת אֱדוֹם בְּעַרְעֲרִי
גם עליך תעבר כוס תשכרי ותתערי

ראשו הַנָּאוּת אוֹר תּוֹרָה הֶעֱטִירִי
דָּתִים נֶחְמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז הִכְתִּירִי
השירים גְּעוֹת עַד כַּמָּה יְעוּכַּב סִבְרִי
כלה לבבי ושארי

[דף כה, א] ושארי בִּכְלוֹת בְּזֹקֶן תָּקַף צַעֲרִי
אֱנָשִׁי יַחֲבוֹשׁ כִּימֵי עוֹלָם לְעוֹרְרִי
עורי טורי דבורה עורי עורי דברי

עיני אַדִּיר לֹא יִגָּרַע מֵאֱמוּנָי
בְּכָל מְשׁוֹטְטוֹת וְצוֹפוֹת תַּעֲלוּמֵי חֶבְיוֹנָי
אשר גַּלְגַּל עַיִן עוֹלָם כֻּלּוֹ נִמְשְׁלוּ בְדִמְיוֹנָי
תמיד לא יחשו המזכירים את יי'

לחייו דּוֹמוֹת לְמִגְדַּל מֶרְקַח בִּסְמוֹנָי
הוֹד כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה [דף כה, ב] וּמַלְכוּת קְצִינָי

351. חסדו לי צח] „דודי צח ואדום, צח הוא לישראל... ואדום בשעה שהוא נפרע מאויבי עמו" (פי' לקח טוב הנ"ל עמ' 73).

352. זרחה... ישאג] נ"ל ש„זרחה" הוא צווי ות' ישאג צ"ל וּשְׁאַג ויהיה ג"כ צווי.

355. הנא׳ת] כלומר טוב ויפה הוא שתעטירני באור תורה.

356. דתים וכו'] השוה לזה: ראשו זו התורה... כתם פז אלו דברי תורה (שה"ש רבה ה', ז').

358. נוסח הכתוב שארי ולבבי (תהלים ע"ג, כ"ו) ושנה מפני החרוז.

364. גלגל עין וכו'] העה"ז דומה לגלגל עינו של אדם (מס' ד"א זוטא, ט').

366–367. לחייו וכו'] השוה לזה שה"ש רבה ה', י"א: „מגדלות מרקחים, א"ר תנחומא מה מגדלות הרקח הזה יש בו מכל מיני בשמים, כך ת"ח צריך להיות מלא מקרא משנה ותלמוד והלכות ואגדות, כהנה ולויה מיעקב". הנוסח הזה הוא לפי מה שתקן בעל אות אמת (עי' מתנות כהנה שם), אבל נוסח הפיוט שלפנינו מוכיח כי בעל אות אמת קלקל בתקונו, וצ"ל כמו שנמצא בכ"י וַטִיקַן ופראנקפורט (כפי שהמציא לי חברי פרופסר מרדכי קפלן שישנן תחת ידו): „א"ר ינאי מה מגדל הרקח הזה יש בו מכל מיני בשמים, כך כהנה ולויה ומלכות מיעקב". ויש להעיר שכעין זה נמצא על הפסוק תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון, וז"ל המדרש (שה"ש רבה ד', י"ט) „וחרמון זה יעקב, מה חרמון זה כל טובו נתן בזוטו, כך כהנה מיעקב, לויה מיעקב, מלכות מיעקב". בסמוני] בכ"י דראפסי: בשמני.

לשלמה וְתוֹק שְׁאֵלָה כְּנִתַּן רָץ לְאַרְמוֹנָי
ויעמד לפני מזבח יי׳

ידיו זְוֻגוּ שְׁנֵי לְחוֹת אֶפְנוּנָי
חָרַת בָּם חֲמוּרִים וְקַלִּים וְדִקְדּוּקֵי עִנְיָנָי

ויועץ טִפְסָר לְהַשְׂכִּילָם וַיְצַו לִנְבוֹנָי
כה תעשון ביראת יי׳

יי׳ יִגְדַּל שִׁמְךָ בְּחַשְׁמַלֵּי שִׁנְאָנָי
כְּגַלּוֹתְךָ הוֹד גְּבוּרָתְךָ יֹאמְרוּ מְדַיְּנָי
מי כמכה באלים יי׳

[דף כו, א]
שוקיו לְבוּב דּוֹק וָגַיְא הַסְּדוּרִים
מַלְאָכָיו וְאֶרְאֶלָּיו שֵׁם קָדְשׁוֹ מַאְדִּירִים

אל נְבִיאָיו נִגְלָה בְּחֶזְיוֹנִים נֶהֱדָרִים
מקולות מים רבים אדירים

חכו סָח מֶתֶק לְמַרְעִית עֲדָרִים
עֲמוּסֵי יִדְרְשׁוּנִי וְחָיוּ וְשִׁלְמוּ נְדָרִים

העם פְּנֵיהֶם יַזְהִירוּ כְּכוֹכְבֵי סְדָרִים
ולפני ירח דור דורים

368. לשלמה וכו׳] החרוז הזה לא ידעתי לפרשו.

370. ידיו וכו׳] „ידיו גלילי זהב אלו לוחות הברית" (שה"ש רבה, ה׳, י"ב). אפנוני] כמבטא הזה נמצא ג"כ בפיוט „זכר תחלת כל מעש" לקליר וז"ל: „זכר יליד נון ומשפטי אורי אפנון". בעל הדרת קדש מפרש: „זכר יהושע בן נון וזכרון אלעזר הכהן שהיה לבוש באורים ותומים שהיו מכוונים דבריהם ומשיבין דבר דבור על אפניו. וי"א שהיו האותיות מגלגלות וחוזרות כאופן". הפירוש הנמצא במחזור אשכנז סביוניטו–קרימוני שי"ז מפרש „אורי אפנון אורים ותומים שהיו מורים לאדם אן יפנה". ולפי זה נ"ל לפרש „לחות אפנוני" לוחות שהיו כתובים משני עבריהם מזה ומזה" (שמות ל"ב, ט"ו).

371. חרת וכו׳] רמז לדרשת חז"ל: בין כל דבור ודבור פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובין" (שה"ש רבה ה׳, י"ב).

372. ויועץ] זוהי התחלת הפסוק דהי"ב כ׳, כ"א ומגיע עד שורה 458. טפסר]כנוי למשה.

377–391] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.

377. שוקיו וכו׳] רמז לדרשת חז"ל: „שוקיו זה העולם" (שה"ש רבה ה׳, י"ד). לבוב] מלשון המשנה שבת ה׳, ב׳: זכרים יוצאין לבובים, כלומר קשורים. דוק וגיא] השמים והארץ.

381. חכו סח מתק] רמז לדרשת חז"ל: „באותה שעה חזר הקב"ה והמתיק להם את הדבור (שה"ש רבה ו׳, ג׳).

383. ככוכבי סדרים] אולי כונתו לכוכבי לכת שהולכים בסדר.

אנה צוּרְךָ צָרְחוּ מְשׁוּלֵי דַרְדָּרִים
קִלַּסְתָּהּ [כו, א] שְׁבָחוֹ מִמַּעְלָה לְמַטָּה בְּבֵרוּרִים
ויעמד רוּחַ וַיְנַעֵר פּוּטִים בְּנִבְכֵי מִשְׁבָּרִים
צללו כעופרת במים אדירים

אדירים שְׁאוֹנֵיהֶם נֶעֶרְמוּ וְנִצְּבוּ כִגְדָרִים
תְּעוּבִים בָּם וְשָׂגְבוּ יֶשַׁע קוֹדְרִים
אז ירד שריד לאדירים

דודי תּוֹקֶף יְרִידָה עֲשִׂירִית יֶרֶץ
שְׁבָטֵי יְלֻקְּטוּ לְאַחַד אַחַד בְּחָרֶץ
משוררים רָנֵן יְרַנְּנוּ כִּצְבָא עָרֶץ
שירו ליי' כל הארץ

[דף כז, א]
אני קוֹשֶׁבֶת בָּעוֹלָם הַזֶּה אִמְרֵי מֶרֶץ
צוּרִי לִי בָעוֹלָם הַבָּא יְתָרֵץ
ליי' פְּאֵר יִתְּנוּ כָּל מַלְכֵי אָרֶץ
ישמחו השמים ותגל הארץ

יפה עֵת רוֹצָה שׁוֹקֶטֶת בְּלִי פֶרֶץ
סַנְסִינֶּיהָ בְּשׁוֹנְאֶיהָ אָז יִקְרְצוּ קֶרֶץ
ומהללים נִגּוּנוֹתָם יְנַגְּנוּ בַּעֲלוֹת הַפּוֹרֵץ
יי' מלך תגל הארץ

הארץ מִנַּעֲרָתֵךְ מָגָה וְחָלָה וַתִּתְרַצְּרַץ

385. משולי דרדרים] אוה"ע שנמשלו לקוצים.
386. קלסתה וכו'] השוה לזה: „היא קלסתו והוא קלסה. היא קלסתו מלמעלה למטה והוא קלסה מלמטה למעלה (שה"ש רבה ו', ד').
387. פוטים] מצרים עפ"י בראשית י', ו'.
390. תעובים] כנוי למצרים.
392. תוקף וכו'] השוה לזה: „עשר ירידות ירדה שכינה על העולם... ואחת שעתידה להיות בימי גוג ומגוג" (אדר"נ פל"ד). ור"ל שהקב"ה ירצה בירידה עשירית שהיא ירידת הגאולה.
394. כצבא ערץ] כצבא השמים.
400. יפה עת רוצה] „יפה את רעיתי כתרצה, כשאת רוצה" (שה"ש רבה ו', י'). בכ"י מוסרי: יפה עין רוצה.
402. ינגנו] חסר בכ"י דראפסי.

לְעֵת חָרַצְתָּה [דף כז, ב] בִּסְוָנִים חָרֶץ
נטית ימינך תבלעמו ארץ

הסבי כַּבִּירַיִךְ הַמַּעְתִּירִים בְּרִגְשָׁם
יִשְׂאוּ עַיִן וְכַמָּה יַרְהִיבוּנִי בְּהִתְנַגְּשָׁם
להדרת טַעֲמֵי רוֹן יָרוֹנּוּ בְּרַחֲשָׁם
ושמחת עולם על ראשם

שניך חִנּוּךְ לַעַט טוֹהַר אִישׁוֹשָׁם
זָוכְזְכוּ מִכָּל מִין אִסּוּר כְּהֻורְשָׁם
קודש וּמְקוּדָּשׁ לִמְקוּדָּשֵׁי אוֹרִישֵׁם
לדעת כי אני יי׳ מקדשם

[כח, א] כפלה הַנִּצְהָב וּנְטָעָיו לְאִבּוֹ צָצִים לְקָשָׁם
דַּלֶּיךְ וְרֶקֶיךְ רְצוּפִים מִצְוֹת בְּחָלְשָׁם
בצאת גְּדָיֶיךְ מִמִּכְלְאוֹת כִּלְאֵיהֶם לְהַפְרִישָׁם
ויעבר מלכם לפניהם ויי׳ בראשם

בראשם בְּשׁוּמוֹ כְתָרִים יְרוֹמְמוּהוּ בְּשִׂפְתֵי אַרְשָׁם
אוֹפֵף יְרוּפַף מִלַּהַב צָרָיו אִשָּׁם
מני אפרים שרשם

421–407] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.

407. כביריך] כנוי להאנשים החשובים. ובחרוז זה רמז למדרש שה״ש רבה פ״ו, י״א: „בשעה שבית דין יושבין וגוזרין תעניות והיחידים מתענים, הקב״ה אומר איני יכול לסבול שהם הרהיבוני״.

409. להדרת] כן צריך להיות עפ״י הכתוב דהי״ב כ׳, כ״א, ובכ״י דראפסי: בחדות.

411. שניך וכו׳] החרוז הזה קשה להולמו, אבל אין כל ספק שהפיטן רמז כאן לדרשת חז״ל: „שניך כעדר הרחלים, מה הרחל הזה שכולה קדושה כך ישראל קדושים״ (אגדת שה״ש על הפסוק, ועי׳ ג״כ רש״י על הפסוק), ור״ל שישראל נשמרו מאכילת דברים אסורים. ואולי צ״ל: חַנֵּךְ לַעַט טוֹהַר אִשְּׁשָׁם, ו„חנך״ הוא שם שהשתמשו בו הסופרים במשמעות הבשר של השנים (עי׳ בן יהודה־מלון בערכו), ו„לעט״ הוא מה שאדם לועט ואוכל ויהיה פירושו: הקב״ה אשש וחזק הבשר של שניך כדי שיאכלו רק מן הטהור. וכעין זה נמצא ג״כ בפיוט של ינייּ (לעיל שער א׳ סי׳ ב׳ שורה 48): „שניך בלי לחום תועבה״.

415. לקשם] מלה״כ והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז׳, א׳).

416. דליך וכו׳] „כפלח הרמון רקתך, אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון״ (סנהדרין ל״ז, ע״א, ועי׳ ג״כ שה״ש רבה ו׳, י״ב).

420. אופף וכו׳] החרוז הזה לא ידעתי לפרשו.

ששים אֻמּוֹת עִקַּר מִשְּׁלֹשָׁה הִפְרַדְתָּה
[דף כח, ב] בְּכֵן שְׁמוֹנִים טְפֵלוֹת לְתוֹלְדוֹתֵיהֶם יְחַדְתָּה
לפני גִּלְעָדִים שִׁשִּׁים עִיר כִּבַּשְׁתָּה
אתה ידך גוים הורשתה

אחת דִּבַּקְתָּה לָךְ, מִכָּל אוֹם יְחַסְתָּה
הִסְגַּלְתָּה צִיּוֹן מִשְּׁמוֹנִים עִיר אֲשֶׁר קִדַּשְׁתָּה
החלוץ וְהַמְכַרְסֵם הִרְחַקְתָּה וְהִגְעַלְתָּה
אבותינו ספרו לנו פעל פעלת

מי זֹאת הַמְּהִילָה כְּאַיֶּלֶת הַשַּׁחַר הִדְמֵיתָה
חֶזְיוֹן אוֹרָה הוֹלֵךְ וָאוֹר נִצְנְצָתָה
ואומרים טְפוּלֶיהָ נִפְלָאוֹת אֲשֶׁר [דף כט, א] הִפְלֵאתָה
מלך הגוים כי לך יאתה

יאתה יְקָרַת הַמְּלוּכָה לָךְ וּבְעֻזְּךָ נִדְגָּלְתָּה
כְּנָוֶיךָ הִסְגַּלְתָּה בְּמַעְגַּל יוֹשֶׁר הֶעֱגָלְתָּה
נחית בחסדך עם זו גאלת

אל לוֹחֵם מִלְחַמְתִּי אֶעֱרוֹג בְּסִבְרָה
מְגִיחַי בְּאָפְפָם גַּן אָרוּז לְשָׁבְרָה

422–423. ששים וכו'] כלומר משלשת האבות הפרדת ששים אמות, ורמז לדרשת חז"ל: ששים המה מלכות זה היה אברהם ויוצאי יריכו, ושמנים פילגשים אילו יוצאי התיבה (אגדת שה"ש, ועי' ג"כ רש"י על הפסוק).

424. לפני גלעדים ששים עיר] לא ידעתי מקור לזה. בשופטים י"א, ל"ג נאמר „ויכם מערוער ועד בואך מנית עשרים עיר". בכ"י מוסרי: ששים עוד כבשתה.

426. מכל אום יחסתה] כלומר בחרת בה מכל אום.

427. הסגלתה ציון] לקחת את ציון לסגלתך. משמונים עיר] לא ידעתי מקור לזה.

428. והמכרסם] מלשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ', י"ד).

430.–431. מי זאת וכו'] השוה לזה: „ר' חייא ור"ש בר חלפתא הוין מהלכין בהדא בקעת ארבאל בקריצתא וראו אילת השחר שבקעה אורה א"ל ר' חייא רבה לר"ש בר חלפתא כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת [צ"ל מנצנצת]... בתחלה היא באה קימעא קימעא ואח"כ היא מנצנצת ובאה" (שה"ש רבה ו', ט"ז).

432. טפוליה] בניה. הפלאתה] בכ"י מוסרי: נפלאתה.

434. המלוכה] בכ"י מוסרי: מלוכה

435. הסגלתה] בכ"י מוסרי: נסגלתה במעגלי. העגלתה] בכ"י דראפסי: הגעלתה.

437–451] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.

438. גן ארוז] לא ידעתי לפרשו, ואולי צ"ל גן אגוז, כלומר ביהמ"ק השני. תרגום אל גנת אגוז ירדתי: „לבית מקדש תנין דאתבני על ידוהי דכורש אשריתי שכנתי".

הודו נִצְחוֹ לִמְיַסֵּד וּמַעֲבִיר עֶבְרָה
מכין הרים בכחו נאזר בגבורה

לא ידעתי סְפוּרוֹת [דף כט, ב] פְּלָאָיו לְסַפְּרָה
עָצְמוֹ וְגָבְהוֹ עַל שַׁחֲקֵי שִׁפְרָה
ליי׳ פְּלִילַי יִדְרְשׁוּ לַחֲבוֹשׁ נִשְׁבָּרָה
תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא

שובי שובי צְנוּחָה בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת מְחֻבָּרָה
קִצֵּךְ תָּלוּי בִּתְשׁוּבָה וְגַם בִּנְיַן הַבִּירָה
כי רֹאשֵׁךְ יָרוּם עַל אוֹיְבַיִךְ לְהִתְגַּבְּרָה
יפה כלבנה ברה

ברה שִׁיתִי מַחֲסֵיךְ מְחוֹפְפֵךְ בְּאֶבְרָה
תִּדְרְכִי קָמַיִךְ כְּמוֹ עֵת יְשׁוּעָתֵךְ גָּבְרָה
ושרי בישככר [דף ל, א] עם דבורה

מה יפו תְּכוּפֵי חַגַּיִךְ בַּחֲגִיגוּתָם יַעֲלוֹזוּן
שֶׁפֶר חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ בְּחוֹתַם בְּרִית יַחֲרוֹזוּן
לעולם רְצוּיַיִךְ יְרוֹמוּן רְחֵקַיִךְ יוּגְרָזוּן
צירים וחבלים יאחזון

שררך קְרִיאַת חֲכָמַיִךְ מֵעֵינַיִךְ אַל יַלִּיזוּן
צוֹפִים אִם אֵין עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בַּל יֶחֱזוּן
חסדו פּוֹדֶה בְּהַגְבִּירוֹ פּוֹרְכַיִךְ יוּגְזָזוּן
אהלי כושן ירגזון

439. למיסד] נ״ל שצ״ל למיסר.

445. שובי שובי] „שובי שובי... זה הבטחה לישראל לקבצם מד׳ כנפות העולם״ (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 89). צנוחה] מלשון ותצנח בארץ (שופטים ד׳, כ״א).

452. מה יפו] „מה יפו... אינו מדבר אלא מפעמי רגלים״ (שה״ש רבה ז׳, ג׳).

453. חמוקי ירכיך וכו׳] „חמוקי ירכיך א״ר יוחנן כל חטטין ופרניקין שישראל מחטין ומתפרנקין בעה״ז בזכות מילה שנתנה בין ירכים״ (שה״ש רבה ז׳, ה׳).

454. רחקיך] בכ״י מוסרי: ורחקיך.

456—457 שררך וכו׳] השוה לזה: „שררך אלו סנהדרין... אל יחסר המזג, אל תחסר סנהדרין מעשרים ושלשה״ (שה״ש רבה ז׳, ו׳). בל יחזון] בכ״י דראפסי: הבל יוחזון.

458. חסדו וכו׳] כלומר ה׳ שהוא פודה אותך, בהגבירו חסדו יוגזזון פורכיך.

שני עֲמוּדַיִךְ מָשִׁיחַ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּמַנְעַמֵּי יִרְוָזוּן
שְׂרָרָה מַנְהִיגִים וַעֲצַת [דף ל, ב] שָׁלוֹם יְפַרְשְׁזוּן
אשירה נֶצַח תְּהִלָּתֵךְ נְהָרוֹת כְּיוֹנְתָּזוּן
מקול רעמך יחפזון

יחפזון מוֹנַיִךְ וְכָל אֲשֶׁר עָלַיִךְ יַלְעִיזוּן
לְהִתְגּוֹדֵד לְמַדְחֵיפוֹת כְּמוֹ בְקֶדֶם הָשְׁחָזוּן
שמעו עמים ירגזון

צוארך כֵּוַּן גָּבְהֵי מִקְדָּשׁ כְּמִגְדָּל זְקוּקוֹת
יוֹפִי נְבִיאַיִךְ כִּבְרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן לְהַשְׁקוֹת
נא טוֹמְנֵי סִטְנָתֵיךְ יִפְּלוּ בְמוּעָקוֹת
יהי דרכם חשך וחלקלקות

ראשך חַי הָרֵים בְּנִפְלָאוֹת מֻבְהָקוֹת
[דף לא, א] זְמְנוּ לְתִשְׁבִּי בַּכַּרְמֶל וּלְלוּבֵשׁ אַרְגָּמָן מָעֳנָקוֹת
לידידי וְלִדְבָרוֹ הוֹחִילִי מוֹצִיאֵךְ מִמְּצוּקוֹת
למען דעת צדקות

מה יפית הַנָּוָה וְהַמְעוּנָּגָה בַּחֲשׁוּקוֹת
דָּלִיּוֹתַיִךְ נְטוּעוֹת שׂוֹרֵק וּמְעוּזָּקוֹת

460 משיח וכהן גדול] דרוש זה נמצא ברש"י על הפסוק שה"ש ז', ד'. ירוזון] תרגום אור צדיקים ישמח (משלי י"ג, ט') נוהרי דצדיקי נרוז. בכ"י מוסרי: יחוזון.

461. מנהיגים] בכ"י מוסרי: מנגיהים.

462. אשירה] זוהי התחלת הפסוק ישעיה ה', א', ומגיע עד שורה 518. כיונתזון] משרש נתז, אבל הכונה איננה ברורה לי.

465. להתגודד] מלשון ובית זונה יתגודדו (ירמיה ה, ז'). בכ"י דראפסי: להתצורך.

467–481.] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי:

467. צוארך וכו'] השוה לזה: „צוארך כמגדל השן זה ביהמ"ק שהוא גבוה כצואר" (פי' לקח טוב הנ"ל עמ' 91).

468. יופי נביאיך... להשקות] רמז לדרשת חז"ל: עיניך ברכות בחשבון אלו הזקנים שהיו משקין מתורתן לכל ישראל כברכה שמשקין ממנה לשדות" (מדרש שה"ש הוצאת גרינהוט ז', ה').

471. חי] כנוי להקב"ה. הרים] נ"ל שצ"ל ירים, ור"ל הקב"ה ירים ראשך.

475. בחשוקות] כלומר בקשוטים, מלשון וחשקיהם כסף (שמות כ"ז, י'). בכ"י דראפסי: בחשיקות.

שירת גְּאֻלָּה שׁוֹרְרוּ בְּהֵיל נֵרוֹת דּוֹלְקוֹת
שבעה ושבעה מוצקות

מוצקות בַּנְּהָרִים מְאִירוֹת יוֹם וָלַיִל מַבְרִיקוֹת
אַנְשֵׁי שֵׁם יְוֹקְבַע מִלַּעֲנוֹת כְּמֵאָז [דף לא, ב]
בִּתְשׁוּבוֹת רֵיקוֹת
למה ישבת בין המשפתים לשמע שריקות

זאת קומתך אֲשֶׁר מוֹנַיִךְ הִשְׁפִּילוּ
בּוֹחֲרֵךְ בְּכֵן כַּתָּמָר יַגְבִּיהֵ וְהֵם יְאוּפָּלוּ
דודי גְּעִיִי שְׁעֵה כִּי צָרַי הֶעְפִּילוּ
המה כרעו ונפלו

אמרתי דַּלּוֹתִי שַׁחוֹתִי וּנְגוֹהַי לֹא הֵלּוּ
הִתְעַלֵּה בְּסַנְסִינַּי בְּמוֹפְתֶיךָ וּבְךָ יִצְהָלוּ
לכרמו וְשׁוּרוֹתָיו יַעֲזִיק וְיֹאמַר הִתְנָחָלוּ
רנו ליעקב שמחה וצהלו

[דף לב, א] וחכך זִמְרָה יָפִיק בָּנַיִךְ כִּי הוּקְהָלוּ
חֲנִיכַי לְוִיַּיִךְ עָלַי עָשׂוֹר יְהַלֵּלוּ
כרם טִיעוֹ יְיַשֵּׁב וְהַבּוֹצְרִים יִבְהָלוּ
והתברכו בו גוים ובו יתהללו

יתהללו יוֹדוּ לְחַי וּבְנָוֵהוּ יַאֲהִילוּ
כָּל דּוֹרְכֵי חֵץ יִתְמוֹלְלוּ וְיִתְהוֹלָלוּ
כאז נבהלו

477. בהיל נרות דולקות] נ"ל שזה רומז לנרות חנוכה, ויש להעיר שמדרש שה"ש הוצאת גרינהוט פותר את הפסוק הקודם ראשך עליך ככרמל זהו מלכות בית חשמונאי.

479–480] שני החרוזים האלו לא ידעתי לפרשם.

483. בכן כתמר יגביה] השוה לזה: „זאת קומתך דמתה לתמר, מה התמר מתמר ועולה כך היו ישראל עולין במעלה על שאר האומות" (מדרש שה"ש הוצאת גרינהוט ז', ח'). יאופלו] בכ"י דראפסי: יואפלו.

488. יעזיק] בכ"י מוסרי: יזעוק.

490. הוקהלו] בכ"י דראפסי: יוקהלו.

492. כרם טיעו] כלומר כרם אשר נטע. ע"ד שמוש „טיע" בפיוטים עי' צונץ סינאג. פאעז. עמ' 398. והבוצרים] בכ"י דראפסי: הבוצרים.

אני לִי סִבְּבוּ גוֹרֵי אֲרָיוֹת
כְּפִירִים שׁוֹאֲגִים עַל יוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת
היה יְקוֹד כְּאֵבִי אָנוּשׁ בְּעִמְקֵי דְכָיוֹת
קראתי שמך יי׳ מבור תחתיות

[דף לב, ב] לכה דודי סָמְכֵנִי מִשְּׁמֵי עֲלִיּוֹת
עוּרָה קַבֵּץ שְׁאֵרִיתִי מִכְּפָרֵי גָלְיוֹת
לידידי פָּנִים אֶשָּׂא לְקַצֵּץ עֲבוֹתֵי מַלְכֻיּוֹת
לא יהיה שם אריה ופריץ חיות

נשכימה צַפְצֵף לְךָ הַלֵּל וְהוֹדָיוֹת
קַלֶּסְךָ בְּנִצָּנֵי וַחֲסִידֵי אַנְשֵׁי זְכֻיּוֹת
בקרן רוֹמִי יְקַנְּנוּ קִפּוֹד וְאַיּוֹת
אך שם נקבצו דיות

דיות שׁוֹת יוֹשֶׁת גְּבוּל רִשְׁעָה לִהְיוֹת
תַּמָּה בְּלִי עוֹד לִתְמוֹהַּ וּלְקַנְתֵּר בִּגְנִיּוֹת
גלעד [דף לג, א] בעבר הירדן שכן ודן למה יגור אניות

הדודאים תְּכַף רֵיחָם יְשׁוּעָה אימתה
שֶׁהֵם צוֹפִים לְךָ וְאַתָּה צְפוּנָם הִתְאַמְתָּה

497–511] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.

498–499. כפירים... יקוד] לפי בנין הפיוט הזה היו השורות האלו צריכות להתחיל באותיות מי״ם ונו״ן.

506. בנצני] זה לשון נופל על לשון הנצו הרמונים שדרשו אלו תינוקות של בית רבן (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 95 ועי׳ ג״כ שה״ש רבה ז׳, י״ז).

507. בקרן רומי] כלומר במלכות רומי. ויש להעיר שבמדרש שה״ש הוצאת גרינהוט פותר את הפסוק נשכימה לכרמים אלו מלכי רומי ויון.

509. דיות] מלשון די, ור״ל שות יושת גבול לרשעה שתהיה די.

510. תמה] כנוי לכנסת ישראל. בגניות] מלשון גנות על משקל זכות.

512. הדודאים וכו׳] אין כל ספק שהפיטן רמז כאן לדרשת חז״ל: „דור שעתידין ליגאל עתידין ליתן ריח טוב במעשיהם כריח הדודאים" (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 95), אבל המלה „אימתה" בלתי מובנה לי, ואולי צ״ל קימתה, ור״ל תיכף כשקימת את הישועה עלה ריחם כריח הדודאים.

513. שהם צופים לך וכו׳] נ״ל שצ״ל שהם צופנים לך וכו׳ עפ״י המדרש שה״ש רבה ז׳, י״ח: „אמר הקב״ה לישראל אתם צופנים לי ואני צופן לכם. אתם צופנים במצות ומע״ט ואני צופן לכם באוצרות מלאים יותר מכל הטובות שבעולם".

בן רוֹעֶה נֶאֱמָן הַצְמִיחַ כְּנָמְתָּה
כגודל זרועך הותר בני תמותה
מי קָם כָּמוֹהוּ בַּמְּלָכִים אֲשֶׁר רוֹמָמְתָּה
צֶדֶק אָזוּר וְצִדְקֵנוּ שְׁמוֹ רָשַׁמְתָּה
שמן פִּטּוּם מִשְׁחָתוֹ מִקֶּרֶן הִשְׁפַּרְתָּה
ואתה בית לחם אפרתה
אנהגך אל עִירִי כְּמוֹ לִנְבִיאַי [דף לג, ב] הֶחְלָמְתָּה
סְקוֹר בְּחֶדֶר הוֹרָתִי שְׁכִינָתְךָ הַהֶעֱלַמְתָּה
מזמור נְזַמֵּר בְּרַחֲמֶיךָ קִרְיָה הַמָּמְתָּה
ואת ערי יהודה אשר זעמתה
זעמת מִקְדָּשְׁךָ וְנוֹחַ לִרְצוֹת מִדָּתְךָ סִיָּמְתָּה
לְרַחֲמוֹ שׁוּבָה וּמַחֲרִיבָיו הוֹם כְּמוֹ הַמּוּתָה
תפול עליהם אימתה
שמאלו כִּלְכְּלָה בַּצִּיָּה דְּרוֹרֵי לָמוּת
יְמִינוֹ תְּרְעֶה לֶעָתִיד מְגֻדָּלִים בְּיַתְמוּת
שירו טוֹפְפוּ לַמֶּלֶךְ בְּלִי עִלְגוּת וְאִלְמוּת
יי׳ אלהי קדושי לא [דף לד, א] נמות
השבעתי אתכם חוֹשְׁבֵי קִצִּים הָאֲנוּחִים בַּעֲגְמוּת
זִמְיוֹן מַלְכוּת סִבְלוּ וְחִסְמוּ פֶּה בִּכְלִימוּת
ליי׳ וּלְיִשְׁעוֹ סַבְּרוּ וְהִלְכוּ בִתְמִימוּת
הוא ינהגנו על מות

514. בן רועה נאמן] כנוי למשיח בן דוד.
516. במלכים] בכ״י מוסרי: ובמלכים.
517. וצדקנו שמו רשמת] כלומר קראת אותו „צדקנו" והוא עפ״י ירמיה כ״ג, ו׳: וזה שמו אשר יקראו ה׳, צדקנו. בכ״י מוסרי: וצדקתו שמור שמתה.
521. ההעלמתה] ה״א הידיעה במקום „אשר" עי׳ ג״כ לעיל שורה 198, 272.
522. מזמור] זוהי התחלת הפסוק תהלים צ״ח, א׳ ומגיע עד שורה 582. ברחמיך] כלומר כשרחמת על קריה שהממת.
525. לרחמו] כלומר לרחם את מקדשך.
527—541] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.
531. השבעתי אתכם חושבי קצים] עי׳ כתובות קי״א, ע״א ולעיל שורה 115, 119.
532. זמיון] מלשון כי עשו זמה ונבלה (שופטים כ׳, ו׳). ע״ד השם זמיון עי׳ צונץ סינאג. פאעז. 406.

מי זאת הַצּוֹעֶקֶת בְּגֵירוּת וְגָלוּת וְנַהֲמוּת
דּוּצִי הִתְבַּשְּׂרִי כְּדָת מְשִׁיחֵךְ בִּתְאִימוּת
שיר גִּיל יָשִׁיר עָם נוֹלָד הָעֲמוּת
חיה יחיה לא ימות

ימות בּוֹגֵד וְשׁוֹדֵד וְיִהְיֶה צָמוּת
אַמְצָה [דף לד, ב] לִי יֹאמְרוּ אַלּוּפֵינוּ בִּנְעִימוּת
זבולן עם חרף נפשו למות

שימני כחותם אָמְרָה אֲיֻמָּתֶךָ
בְּשַׂרְתָּה עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתֶיךָ בְּחֶמְלָתֶךָ
חדש גְּבוּל קָדְשְׁךָ שִׂים לְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ
יי׳ אלהים אזכיר צדקתך

מים דּוֹמִים הוֹמִים עַל עֲדָתֶךָ
הֶמְיַת אַהֲבָתְךָ בַּל יְכַבּוּ מִלֵּב דּוֹדָתֶךָ
כי וֶתֶק צִדְקָתְךָ בִּשַּׂרְתִּי בִקְהִלָּתֶךָ
לא כחדתי חסדך ואמתך

[דף לה, א]
אחות לנו קטנה זְנוּחָה תְּאָרֵס בְּחִבָּתֶךָ
חַסְדֵי נְעוּרֶיהָ זְכוֹר וְהַשְׂבִּיעָה בְּרִקְמָתֶךָ
נפלאות טְכוּסוֹת עוֹרֵר לָהּ וְשַׁאֲנַנָּה בְּאַדְמָתֶךָ
חיתך ישבו בה תכין בטובתך

בטובתך יִרְאוּ עָם הַצָּגִים לְחַלּוֹתֶךָ
כַּנֵּס זְרוּיֵמוֹ אֱסוֹף נִדָּחֵימוֹ בְּחֶמְלָתֶךָ
תביאמו ותטעמו בהר נחלתך

535. ונהמות] מלשון ונהמת באחריתך (משלי ה, י״א).

537. העמות] המחובר. כעין זה נמצא בפיוט אז מאז זמות לקליר „שמו משתף בעם לו עמותים", והכונה כאן היא שעם ישראל קשור להקב״ה מיום היותו לעם.

542—543. שימני כחותם וכו׳] השוה לזה: „אמרו ישראל לפני הקב״ה שימני כחותם על לבך... א״ל הקב״ה לא אתם ולא נביאיכם שאלתם כהוגן וכראוי... ואיזה כהוגן הה״ד הן על כפים חקותיך" (שה״ש רבה ח׳, ה׳).

546. מים וכו׳] השוה לזה: „מים רבים אלו אומות העולם... לא יוכלו לכבות את האהבה, אהבה שהקב״ה אוהב לישראל" (שם ח׳, ז׳). בכ״י דראפסי: חומים עדתך.

548. כי ותק] בכ״י מוסרי: בותק ו„כי" חסר.

550. אחות] בכ״י מוסרי: אחות לנו זנותה.

551. חסדי] בכ״י מוסרי: חסד נעוריה תזכור והשביעה ברחמתיך.

אם לוֹחֲמִים בִּי כַּיָּם יֶהֱמוּ
מִבְטַחַי בִּשְׁמוֹ כִּי אֲמִילַם וַיֵּהָמֵמוּ
עשה נְקָמוֹת בְּצָרַי [דף לה, ב] וְכֵן עוֹד יַהֲלֵמוּ
הן יבושו ויכלמו

אני סְמוּכָה בְּמִצְוֹת כַּחוֹמָה וּמַצְמִיתַי עָצָמוּ
עִצְמוּנִי אֲכָלוּנִי וְאֶת נָוִי הֵשַׁמּוּ
הושיעה פְּלִיטַי וְהֵם רָדֶם עוֹלָם רָדָמוּ
בגדל זרועך ידמו

כרם צְמָחֵי דָלִיּוֹתָיו גָּדְלוּ וְנִתְרוֹמָמוּ
כִּרְסְמוֹ חֲזִיר יַעַר וּזְמוֹרוֹתָיו נִגְמָמוּ
לו רָם תִּגְדּוֹר וּמְחוּצַי יִנְשָׁמוּ
פודה יי' נפש עבדיו ולא יאשמו

יאשמו שׁוֹקְטַי שָׁמַר אֲשֶׁר לִי לֹא רִחֲמוּ
[דף לו, א] תַּרְעִיל מִשְׁתֵּיהֶם בְּהוֹמָם עֵת יֶהֱמוּ
כמו באו מלכים נלחמו

כרמי שִׁשִּׁיתוֹ נִשְׁאַר לְוָעֶד
מִדַּת חָמֵשׁ הַיָּדוֹת תָּשִׁיב לִנְסִיכֵי לְהִסָּעֵד
ימינו וְיָדוּ בְּהַדְרָתְךָ רוֹמְמוּתֶיךָ אוֹעֵד
ואהללה שמך לעולם ועד

557–571] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.

561. אני סמוכה במצות] תרגום אני חומה: „אני תקיפא בפתגמי דאוריתא כשורא".

566. כרסמו] כן הוא בכ"י אעפ"י שכאן צריך להתחיל באות קו"ף ובאמת אפשר לנסח „קרסמו", מלשון המשנה המנכש והמקרסם (שבת י"ב, ב'). אלא שאחז בנוסח הכתוב יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ', י"ד). נגממו] כלומר נחתכו, מלשון המשנה אילן שנגמם (שביעית א', ח').

567. ומחוצי] מלשון מחצתי ואני ארפא (דברים ל"ב, ל"ט). ינשמו] משרש נשם, כלומר ישאפו רוח.

572. כרמי] כנוי לישראל. ששיתו] החלק הששי שלו, כלומר ב' שבטים מי"ב השבטים נשארו לבית דוד וחמש החלקים האחרים כלומר עשרת השבטים נתנו לרחבעם, וכמו זה נאמר ג"כ בתרגום על הפסוק. נוסח כ"י מוסרי: ששיתו לנגידי לועד.

574. בהדרתך רוממותיך] נוסח כ"י מוסרי: בהדרותך חוממותיך.

היושבת אֲמוּלָה עַד מָתַי תַּסְעֵד
לְבוּב חֲבֵרִים עֲרוּב בַּעֲדָהּ לְבַל תִּתְמָעֵד
וזרוע הוֹדְךָ גַּלֵּה כְּסַחְתָּהּ לְהָעֵד
ואנכי היודע ועד
[דף לו, ב]
ברח דודי ודמה רָבֶד עַרְסִי סוֹעֵד
בְּאֲהָבִים טוֹב נִתְעַלְּסָה כִּימֵי מוֹעֵד
קדשו יִשְׁכֹּן וְכָל בָּשָׂר אֵלָיו צוֹעֵד
יי׳ מלך עולם ועד
ועד עֲדֵי עוֹלָמִים מַלְכוּתְךָ וָעֵד
יָצִיץ נֵזֶר לַחְמִי הֱיוֹת לְאֻמִּים עֵד
יי׳ ימלוך לעולם ועד
לך בְּנֵי טְלָאֵי גּוֹעֲרִים בְּשַׁוְעָתָם
ח... מִתְאוֹמֵי זוּגוֹת פּוֹרְטֵי מַקְהֲלוֹתָם
לצבי בְּחַלָּצְךָ מֵאֲרִי תָּרוֹן בְּתוּלָה [דף לז, א] לְעָמְּתָם
ולא ינתשו עוד מעל אדמתם
או לעפר וּרְאֵם דְּמֵה וְהַכְרִיעַ עוֹקְצֵי לְהַלְאוֹתָם
הָבֵיר קֶשֶׁת צָר וְהַרְבֵּץ גְּדָיֵי בְּמַרְעִיתָם

576. היושבת] השוה לזה: „היושבת בגנים זו כנסת ישראל שיושבת בגלות בין המלכיות" (פי׳ לקח טוב הנ״ל עמ׳ 103).

577. לבוב חברים] כלומר קשר חברים ועי׳ לעיל שורה 377.

581. טוב] בכ״י מוסרי: סוב, ואולי צ״ל שוב, כלומר עוד פעם.

582. וכל בשר] בכ״י דראפסי: כל בשר.

585. לחמי] כנוי למשיח בן דוד שהוא בן ישי בית הלחמי.

587–601] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי. וראוי להעיר שבחלק האחרון הזה הבליע הפיטן רמזים לי״ב מזלות וז׳ כוכבי לכת, ואעיר עליהם להלן במקומותיהם.

587. בני טלאי] כנוי לישראל, ומשתמש במבטא זה כדי לרמז על מזל טלה.

588. ח... מתאומי זוגות] הסימן מכריח אותנו לומר שהחרוז הזה התחיל בתיבה שראשיתה אות חי״ת, אבל מכיון שכונת החרוז הזה בלתי מובנה לי לא ידעתי למלאות החסרון. מתאומי] רמז למזל תאומים. פורטי] מלשון הפרטים על פי הנבל (עמוס ו׳, ה׳).

589. מארי... בתולה] רמז לשני המזלות אריה ובתולה. גם החרוז הזה בלתי מובן לי.

590. ינתשו] בכ״י דראפסי: יתנשו.

591. וראם... עוקצי] רמז לשני המזלות שור ועקרב. ראם הוא מין שור ועקרב יש לו עקיצה.

592. הביר קשת] מלשון הברו החצים (ירמיה נ״א, י״א). קשת... גדיי] רמז לשני המזלות קשת וגדי.

האילים בְּיָשְׁרְךָ דַּלֵּם כְּדָגִים לְהַרְבּוֹתָם

להציל ממות נפשם ולחיותם

על הוֹגִים בְּלִי לְהַשְׁבִּית צֶדֶק מְבִינוֹתָם

שׁוּב הַלְּבֵן אֲדָמָם כַּחַמָּה לְהָאִיר נְגֹהוֹתָם

הרי בשמים עֲלֵיהֶם תַּנְגִּיהַּ כּוֹכַב זָהֳרָתָם

ותשליך במצולות ים כל [דף לז, ב] חטאתם

חטאתם נַקֵּה מֵהֶם וְהַזְהֵר כַּלְּבָנָה דְּמוּתָם

אוֹיְבֵיהֶם יִפְּלוּ תַחְתָּם כְּסִיסְרָא וְיָבִין לְכַלּוֹתָם

מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם

ג. [פיוט מר׳ יוסף אלברדאני?]

ובעדה משביח שאון ימים פזמ׳

יוֹדֵעַ וָעֵד — וְסוֹמֵךְ כֹּל וְסוֹעֵד

סוּסֵי צָר רִעֵד — פָּרָשָׁיו מִעֵד

חֶסֶד אָב מַסְעֵד — זְכוּת שִׂיחַ וָעֵד

קָרָא גַּלְעֵד — פְּקַד בְּמוֹעֵד

אֲשֶׁר בַּיָּם צִעֵד — עַם נָם שִׁיר לְוָעֵד

יי׳ ימלוך לעולם ועד

593. דלם כדגים] רמז לשני המזלות דלי ודגים. עד כאן הרמזים לי״ב מזלות, ולפי הנראה חסרו הרמזים לשני המזלות סרטן ומאזנים.

595. להשבית צדק] רמז לשני הכוכבים שבתי וצדק.

596. אדמם כחמה] רמז לשני הכוכבים מאדים וחמה.

597. תנגיה כוכב] רמז לנגה וכוכב.

599. כלבנה] רמז לכוכב לבנה.

2. ובעדה] = و بعده כלומר ואחריו. הפיוט הזה נמצא בכ״י מוסרי בדף כ״ח ע״ב אבל הציון הזה לא נמצא שם.

5. חסד אב] חסד של אברהם אבינו. זכות שיח] זכות יצחק שנאמר עליו ויצא יצחק לשוח בשדה ודרשו חז״ל אין שיחה אלא תפלה (ברכות כ״ו, ע״ב).

6. קרא גלעד פקד] כלומר יעקב אשר „קרא לו גלעד״ (בראשית ל״א, מ״ח) נזכר בשעה שישראל נכנס לים.

7. לועד] בכ״י דראפסי: נעד.

[דף לח׳ א]

ד. פזמ׳ לחן ספורו

לרבינו סהלאן ז״ל ימצא רחמים

סָעַדְתִּי יְהָב מַשְׁלִיךְ   הוֹשַׁעְתִּי שֶׁאוֹתִי מַמְלִיךְ
לְבַטְּתִי עוֹבְדֵי לַמּוֹלֶךְ   אֲיֻמָּתִי אִזַּנְתִּי קוֹלֵךְ
נָתַתִּי בַּיָּם דֶּרֶךְ לְמוֹלֵךְ   שָׁעִיתִי שִׁירַת מְלוֹלֵךְ
בְּאָמְרֵךְ יְיָ יִמְלוֹךְ בְּסוֹף הִלּוּלֵךְ
יי׳ מלך יי׳ מלך

ה. פזמ׳ אחר [לר׳ שלמה]

כְּסִיסְרָא בְּקִישׁוֹן. כְּיָבִין בְּקִלְּשׁוֹן. בַּלַּע דִּשׁוֹן.
וְאֵצֶר [דף לח, ב] וְדִישָׁן. וְאַבֵּד עֲדִינָה בְּגִיחוֹן וּפִישׁוֹן.
ויגדל האחרון מן הראשון:

סִיסְרָא אָפֵס וּבְאָבְדוֹ שׂוֹשׂ נָשִׂישׂ. נַחַל קִישׁוֹן בְּחַבְּלוֹ גַּת הָעֲסִיס.
ולעתיד לבוא שִׁקּוּי מַעְיָן יַרְסִיס:
ביום ההוא יטפו ההרים [עסיס] פז׳ כסיסרא בקישון וגו׳

1. לחן ספורו] כלומר לנועם הפיוט המתחיל „ספורו״. פיוט כזה לא נודע לי. הפיוט שלפנינו לא נמצא בכ״י מוסרי.
3. סעדתי יהב משליך] כלומר סעדתי למי שמשליך יהבו עלי, מלה״כ השלך על ה׳ יהבך (תהלים נ״ה, כ״ג). בכ״י משלך... ממלך.
4. לבטתי] מלשון ועם לא יבין ילבט (הושע ד׳, י״ד).

1. הפיוט הזה יש לו סי׳ א״ב מא׳ עד נו״ן בשני החרוזים הראשונים של כל בית ומחרוז השלישי של כל בית יוצא הסי׳ שלמה יזכ, מזה נראה שסופו חסר. בכ״י מוסרי נמצא בדף כ״ח ע״ב ושם מגיע רק עד שורה 13.
2. בקישון] כלומר בנחל קישון (תהלים פ״ג, י׳). בקלשון] מלשון ולשלש קלשון (ש״א, י״ג, כ״א). דשון] בראשית ל״ו, כ״א. בכ״י מוסרי בלע ראשון ואצר ודישון.
3. עדינה] כנוי לבבל (עי׳ ישעיה מ״ז, ח׳).
5. בחבלו גת העסיס] נ״ל שהכונה היא שכשהשמיד נחל קישון את סיסרא וחילו היה כמו הוציא גת של עסיס לישראל אבל לעתיד לבא יהיה שם מעין של משקה. העסיס] מלשון ועסותם (מלאכי ג׳, כ״א). בכ״י דראפסי: העשיש.
6. ירסיס] מלשון רסיסי לילה (שה״ש ה׳, ב׳).

עסיס גַּפְנֵי הֱלִיעוּ בּוֹטְחֵי בַסּוּס. דִּיהֲרָם בְּמַהֲלוּמוֹת עִקְבֵי סוּס.
ולעתיד לבוא לַעַז יִהְיֶה לְרוֹכְבֵי סוּס:
ביום ההוא [דף לט, א] יהיה על מצלות הסוס פז' כסיסרא בקישון וג

הסוס יְרַנְּנוּ בִּגְאוֹן יְיָ. אוֹרוּ וְנָעֲלוּ עַל כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת יְיָ
ולעתיד לבוא מֻבְטָחִים לְהֵעָזֵר בִּמְשִׁיחַ יְיָ.
ביום ההוא יהיה צמח יי' פז' כסיסרא בקישון וג'

יי' זִמַּרְנוּךְ בְּזִמְרַת אֵלִי זֶה. תְּבוֹרַךְ חֵי עוֹלָמִים בְּחִדּוּשׁ מַחֲזֶה.
ולעתיד לבוא הֶגְיוֹנוֹ נְשׁוֹרֵר בְּמוֹעֵד זֶה:
ביום ההוא יושר השיר הזה [דף לט, ב] פז' כסיסרא בקישון וג'

הזה טֶרֶם שׁוֹרַרְנוּךְ בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם. מִי יָד הַגְּדוֹלָה עָשְׂתָה מְסִלִּים.
ולעתיד לבוא יוּחֲצוּ לְיַמִּים שְׁנָיִם:
ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים פז' כסיסרא בקישון וג'

מירושלים כֹּהֵן וְנָבִיא אָסְפוּ לְוִעוּדוֹ. יָדוֹ לֹא מָצְאָה לְהָשִׁיב צָר לוֹ יַעוּדוֹ
ולעתיד לבוא זֻמַּן הֱיוֹת כְּזַיִת הוֹדוֹ:
ביום ההוא יוסיף יי' שנית ידו פז' [דף מ, א] כסיסרא בקישון וג'

ידו מֵאָז גָּדְלָה וְאָז תִּגְדּוֹל. בֵּין נְפִילַת גּוֹג לִתְחִיָּה לִגְדּוֹל
ולעתיד לבוא כְּלוּחֲמוּ בוֹ בְּקוֹל גָּדוֹל:
ביום ההוא יתקע בשופר גדול פז' כסיסרא בקישון וג'

8. הליעו] מלשון ושתו ולעו (עובדיה, ט"ז). דיהרם] מלה"כ אז הלמו עקבי סוס מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה', כ"ב). בכ"י מוסרי: אז דיהרם.

11. הסוס ירננו וכו'] מאמר זה בלתי מובן לי. אורו] מלשון אורו מרוז (שופטים ה', כ"ג). בכ"י דראפסי: ואורוהם; בכ"י מוסרי: אורו ונועלו כי.

14. בזמרת אלי זה] כלומר בזמרת „זה אלי ואנוהו" (שמות ט"ו, ב').

18. יוחצו לימים שנים] עי' סוף הפסוק הבא (זכריה י"ד, ח').

20. ידו... צר] בכ"י דראפסי: ידה... צור.

21. כזית הודו] עי' הושע י"ד, ז'.

ו. אחר [לר׳ יוסף אלברדאני]

מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ עֻזּוֹ. בּוֹקֵעַ מַיִם לְהַרְאוֹת עֱזוּזוֹ.
נִעֵר פַּרְעֹה בַּחֲמַת רָוגְזוֹ. וְגָאַל בְּשִׂמְחָה גִּנַּת אֱגוֹזוֹ.

סוס ורוכבו רמה בים

[דף מ, ב]
הִכָּה בְכוֹרֵי נוֹף מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עֲמוּסִים גָּאַל בְּיָד רָמָה.

ימין יי׳ רוממה

פז׳[מון]

יַם סוּף בָּקַע. וּפַרְעֹה שִׁקַּע. בִּזְרוֹעַ חָסוּף
וְחֵילוֹ חִנֵּק. וְאוֹתוֹ שִׁנֵּק. בְּשִׁגּוּשׁ וְשִׁסּוּף
סוּס וְרוֹכְבוֹ. הוֹרִיד לְתַלְאוּבוֹ. כְּבָאוּ בְּאִסּוּף
פְּלָאוֹת צוּר שָׁרוּ. עַמּוֹ כְּנֶעֱזָרוּ. וְעָטוּ כִסּוּף
אֶל תּוֹךְ הַיָּם. בָּאוּ וְכָל הֲמוֹנָם. הָיָה כָסוּף
לֹא נִשְׁאַר אֶחָד מֵהֶם כִּי הָיָה הַיָּם עֲלֵיהֶם אָסוּף
בַּיָּם כְּנִצְלְלוּ כְעוֹפֶרֶת וְנִקְמְלוּ כְקָנֶה וָסוּף
רָאוּם מֵתִים קְהַל עַם עֲמוּתִים וְהָאֲסַפְסוּף
דָּצוּ בְצוּרָהֶם כִּי חַסְדּוֹ מֵהֶם לֹא יָסוּף
אָמְרוּ הֲמוֹנַי אָשִׁירָה לַיָּי בְּגִלּוּי וְחִיסּוּף

1. בכ״י מוסרי דף כ״ט ע״א–ל׳, ע״א.
2. בוקע] בכ״י מוסרי: בקע.
3. גנת אגוזו] כנוי לישראל עפ״י שה״ש ו׳, י״א.
4–6] שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי.
5. עמוסים] כנוי לישראל עפ״י ישעיה מ״ו, ג׳.
9. ואותו] בכ״י מוסרי: ואותם. שנק] תרגום וינער ה׳ את מצרים (שמות י״ד, כ״ז): ושניק ה׳ ית מצראי. בשגוש] במהומה, תרגום ויהם את מחנה מצרים (שמות י״ד, כ״ד): ושגיש ית משריתא דמצראי. ושסוף] מלשון וישסף שמואל את אגג (שמ״א ט״ו, ל״ג).
10. לתלאובו] מלשון בארץ תלאבות (הושע י״ג, ה׳).
11. פלאות וכו׳] נוסח כ״י מוסרי: פלאות צור שרו ועטו בים סוף. כסוף] בושה, מלשון הגוי לא נכסף (צפניה ב׳, א׳).
12. אל תוך הים וכו׳] נוסח כ״י מוסרי: אל תוך הים כבאו כל המונם היה שסוף. כסוף] נפסד, מלשון חכמים: נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה (קדושין כ׳, ע״א).
13–19] שורות אלו חסרות בכ״י דראפסי.
14. ונקמלו] מלשון קנה וסוף קמלו (ישעיה י״ט, ו׳). בכ״י מוסרי: בקנה וסוף.
15. עמותים] כנוי לישראל, עי׳ לעיל סי׳ ב׳ שורה 537.
17. וחסוף] כמו וחשוף, מלשון חשפי שבל (ישעיה מ״ז, ב׳).

נִיעֵר פַּרְעֹה   וְהִצִּיל עָם לְיִשְׁעוֹ   הָיָה כָּסוּף
יָרָה בַיָּם [פָּרָשָׁיו]   וּמִבְחַר שָׁלִישָׁיו   טֻבְּעוּ בְיַם סוּף

ז. [יוצר לשביעי של פסח לר׳ יוסף אלברדאני]

1.

אִיכָּר וְצִמְדּוֹ כְּהוֹרְהוּ   אֻופְּדוּ יֶשַׁע הֵם וְהוּא
ויושע י״י ביום ההוא

בּוֹעֲרִים בְּשִׁיתוֹ קִצְרֵי יָד   בְּמָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים מַכּוֹת יָד
וירא ישר׳ את היד

גִּידֵּל בְּסוּף מוֹצָא דֶשֶׁא   גַּם מִמְּלוּחִים מְתוּקִים מִמֹּשֶׁה
אז ישיר משה

פז[מון] יה ועדי שגב הצלח
בעד יהיר רהב בפעם ידלח
ניעל ימו סער נשיפה כשילח ק׳

דָּר בַּעֲרָבוֹת בְּיָהּ   דּוֹדִים חִלּוּהוּ בַּחֲצִי הַשֵּׁם בְּיָהּ
עזי וזמרת יה

18. כסוף] מלשון כי נכסף נכספתה (בראשית ל״א, ל׳).

1. פיוט זה נמצא בכ״י מוסרי דף ו׳ ע״ב ובכ״י א׳ דף נ״ג ע״א ונסמן עליו „קיקלר״ (ע״ד השם הזה עי׳ עלבוגן, געשיכטע דער יוד. גאטטעסדיענסט, עמ׳ 209). בכ״י דראפסי חסרות ט״ו שורות הראשונות מפני שבין דף מ׳ ודף מ״א חסרים איזו דפים כמו שהעירותי במבוא האנגלי. אכר וצמדו כהורהו] התיבה „כהורהו״ הוא הֻפְעַל מן שרש „ירה״ ובמבטא „אכר וצמדו״, שהוא מלשון הכתוב (ירמיה נ״א, כ״ג), משתמש הפיטן תחת „סוס ורוכבו״, וכאלו אמר כְּשֶׁיָּרָה הקב״ה סוס ורוכבו בים אזי אֻפדו ישראל בישע וגם הוא לבש בגדי ישע. בכ״י מוסרי: כהרהו.

3. בוערים וכו׳] הכונה: בשיתו את הבוערים לקצרי יד על ידי המאתים וחמשים מכות. ורמז לדרשת חז״ל „אמור מעתה במצרים לקו חמשים מכות ועל הים לקו מאתים וחמשים מכות״ (מכילתא בשלח).

5. ממלוחים וכו׳] עי׳ שמות ט״ו, כ״ה.

8–9. בעד... כשילח] הכונה שהקב״ה נעל את הים בעד המצריים כששלח את הסער, כמו שנאמר נשפת ברוחך כסמו ים (שמות ט״ו, י׳), והמבטא „יהיר רהב בפעם דלח״ כנוי לפרעה, וזה עפ״י יחזקאל ל״ב, ב׳: בן אדם שא קינה על פרעה... ואמרת אליו... ותדלח מים ברגליך. ורהב שמו של שר הים (ב״ב, ע״ד עמ׳ ב׳).

10. בערבות ביה] תהלים ס״ח, ה׳. דודים] כנוי לישראל.

הָעֳטָה צָרָיו כְּלִמָּה הוּחְגַּר כְּלֵי קְרָב עִמָּם לְהִלָּחֲמָה

י״י א[יש] מלחמה

וַיַּךְ צָרָיו בְּחֵילוֹ וַיַּקְפִּיאֵם בְּחוֹזֶק מְחִלּוֹ

מרכבות [דף מא, ב] פרעה וחילו פז[מון] יה ועדי שגב וג׳

זָדוּ יוֹנִים וַיִּמְכְּרֵם בְּקָסָמֵימוֹ. זֵדִים מַתְעִים בְּרוֹכְסֵמוֹ

תהומות יכסימו

חֵלְכָּאֵי מְדַיְנַי חִנְּקָם בְּזֵידוֹנָי

ימינך י״י

טִאטֵאתָה בִשְׁאוֹנְךָ. טְבוּעִים בִּמְצוּל כַּנֶּךָ.

[וברוב גאונך] פז׳ יה ועדי וג׳

יָם נֶעֱרַם בְּכֵיפֶיךָ יַרְדֵּן אָחוֹר בְּדָחֲפֶיךָ

וברוח אפיך

כַּסְפָּם הָיָה לְסִיג

כְּמֵיהֵי אַרְמְנוֹת [דף מא, ב] אֶלֶף וּשְׁלֹש מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתֵשַׁע לְהַפְסִיג

אמר אויב ארדוף אשיג

14. ויך צריו בחילו] הכה צריו בכחו. ויקפיאם בחוזק מחלו] נ״ל שהכונה היא שהקב״ה הקפיאם בלב הים והוא עפ״י הכתוב קפאו תהומות בלב ים (שמות ט״ו, ח׳) ורש״י מפרש „בלב ים״—„בחוזק ים״ והפיטן משתמש בִּמְחִלָּה תחת ים מפני החרוז, והוא מלשון חכמים: „אילו שנבלעו ברבלתה הקב״ה עושה להם מחילים מחילים״ (פסיקתא רבתי ל״א, הוצאת פרידמאן קמ״ז ע״א). בכ״י הנוסח: מחילו.

16. יונים] כנוי למצרים, והוא מלשון ולא יונו עוד נשיאי את עמי (יחזקאל מ״ה, ח׳) בכ״י מוסרי: זֵדֻנִּים וַיִּמְכְּרֵם. ברוכסמו] מלה״כ מרכסי איש (תהלים ל״א, כ״א).

18. חלכאי] כנוי למצרים על פי מדרש תהלים שדרש על הפסוק ונפל בעצומיו חלכאים (תהלים י׳, י׳) „אין הרשע נופל עד שתמלא סאתו״, וא״כ חלכאים הוא במובן רשעים. מדיני] ג״כ כנוי למצרים. חנקם] בכ״י א׳: חינקה. בזידוני] מלשון המים הזידונים (תהלים קכ״ד, ה׳). נוסח כ״י מוסרי: חיל באי. . . חנקה.

20. טאטאתה] מענין שעד כאן דבר הפיטן בלשון נסתר ומכאן והלאה בלשון נכח. טבועים במצול] כלומר טבועים במצולות ים, אבל לא ידעתי מה ענין „כנך״ לכאן.

22. בכיפיך] מלשון באו בעבים ובכפים (ירמיה ד׳, כ״ט). ירדן] קשה להבין מה ענין ירדן לכאן.

24–25. כספם. . . להפסיג] שעור המאמר: כספם של אלו הכמהים להפסיג ארמנות אלף וגו׳ היה לסיג. להפסיג] מלשון פסגו ארמנותיה (תהלים מ״ח, י״ד) ורמז כאן לדרשת חז״ל על הפסוק הקודם: סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה „כמה בריכות [צ״ל בירניות] עתידין להיות בירושלם, אלף ושס״ט בירניות״ (עי׳ מדרש תהלים הוצ׳ בובער עמ׳ 276).

לְעוֹקְצֵי שׁוֹשַׁן חוֹחֶיךָ   לְהַמְטִיר עֲלֵיהֶם פַּחֶיךָ
נשפת ברוחך   פז' יה ועדי שגב וג'

מִנְּהָגְךָ נָעוּ אֶרְאֶלִּים   מֵעֲשׂוֹתְךָ עָיְפוּ [חַשְׁמַ]לִּים
מי כמוך באלים

נְכוֹנָה אֵין בְּפִימוֹ   נשי להחביאמו
[נטי]ת ימי[נ]ך תבלעמו

סָבוּל בְּנִשְׁרֵי סוֹדָךְ   סָקוּר לְזוּ יְסוֹדָךְ
נחית בחסדך   פז' יה ועדי וג'

[דף מב, א]
עָבַרְתָּ בְּגַלִּים מְוֻזְרָמִים   עֵת רָד שָׂרָם מִמְּרוֹמִים
שמעו עמים

פּוֹדֶה לֹא יָנוּם לִרְדּוֹם   פרים כְּהִסְחִיב מֵהֲדוֹם
אז נבהלו אלופי אדום

צָרִים סוּפָה כְּרָגְמְתָּה   צְפוּנִים הֶעֱרִימוּ מְזִימָּתָה
תפול עליהם אימתה   פז' יה ועדי וג'

קֵרוֹן עוֹר הַמּוּנְהָר   קוֹשַׁב כִּצְבִי בְּלִי לְגְהֹר
תביאמו ותטעמו בהר

27. לעוקצי שושן חוחיך] לאלה העוקצים לישראל, שושן חוחיך כנוי לישראל עפ"י הכתוב כשושנה בין החוחים (שה"ש ב', ב'). להמטיר עליהם פחיך] מלשון ימטר על רשעים פחים (תהלים י"א, ו') ושעור המאמר: נשפת ברוחך על עוקצי שושן חוחיך כדי להמטיר עליהם פחיך.

29. מעשותך] בכ"י א': ומאימתך עייפו חיילים; בכ"י מוסרי: עויפו חיילים.

31. נשי] ה' הר זהב משער שצ"ל: נֶשִׁי לְהַחְבִּיאָמוֹ, והכונה: בכדי להחביאם בארץ הנשיה נטית ימינך תבלעמו. ומצאתי שהפירוש הזה מתאים לדברי המדרש שדרשו שלא רצה הים לקבלם ולא רצתה הארץ לבלעם עד שצוה הקב"ה את הארץ לבלעם ולכך נאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ (מדרש ויושע).

33. סבול וכו'] כן נקוד בכ"י א', אבל פירוש החרוז הזה נעלם ממני.

35. עברת] בכ"י א': עבות. עת רד שרם] השוה לזה: „שנטל הקב"ה שר שלהם תחלה וטבעו בים ואח"כ ירדו כלם אחריו" (שמות רבה כ"ב, ג').

37. פרים וכו'] ה' הר זהב משער שהכונה כשסחב הקב"ה את המצרים הדומים לפרים (כבתהלים כ"ב, י"ג או ק"ו, כ') מעל הארץ (שהיא הדום רגליו) וזרקם לים אז נבהלו אלופי אדום; בכ"י א': פְּדָיִם.

39. צפונים] כנוי לישראל עפ"י הכתוב כי יצפנני בסכה (תהלים כ"ז, ה') וכן ג"כ בפיוט „אותותיך ראינו" לשמעון בר יצחק: „ונצח ברכותיך יזכירו צפוניך".

41] מכאן עד סוף הפיוט חסר בכ"י מוסרי, ונוסח כ"י דראפסי משבש במקומות רבים.

41–43] חרוזים אלו בלתי מוּבנים לי. בכ"י א': רחש בעיר רננו רבים.

רחש בציר אולם   רבים [דף מב, ב] רננו בקולם

יי׳ ימלוך לעולם

שָׁוֹטֵף בְּשׁוּבֶל אִבּוֹ   שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וְאֶלֶף רִבּוֹא

כי בא סוס פרעה ברכבו   פז׳ יה ועדי וג׳

תַּכְלִית עֲשִׂיַּת נִסֵּי יָם   תּוֹף לְסַלֵּד לְרוֹגַע הַיָּם

ותקח מרים

יָפוֹת תּוֹפְפוּ בִּמְחוֹלֵיהֶם   וּלְמַלְכָּם נֶעֱרַב קוֹלָהֵם

ותען להם

שְׂרִידֵי נוֹלַד לְמֵאָה   סָחוּ לְמֵשִׁיב נַפְשָׁם מִשּׁוֹאָה

שירו ליי׳ כי גאה גאה   פז׳

פַּרְעֹה הַנָּם: „מִי יוֹצֵר יָם"   פְּוֹתֵל [דף מג, א] בָּמוֹ למפריעו הוא ים

סוס ורוכבו רמה בים   קדוש

2. ובכן ויושע יי׳ ביום ההוא וג׳

ויושע יי׳   אִתּוֹ נוֹשָׁעִים.   בִּשְׁמוֹ דְגוּלִים וּבוֹ מְשָׁוּעֲשָׁעִים.

גּוֹי וֵאלֹהָיו עָלוּ מוֹשִׁיעִים: פז׳

פז׳ וַיּוֹשַׁע וַיִּוָּשַׁע וְהוֹשַׁע וְנוֹשָׁע מוֹשִׁיעַ וְקָדוֹשׁ

45. שוטף בשובל] נ״ל שצ״ל שוטף בשבולת, מלשון ושבלת שטפתני (תהלים ס״ט, ג׳). שמנה מאות וכו׳] המקור למספר זה לא ידעתי.

49. קולהם] בכ״י א׳: קוליהם.

51. שרידי נולד למאה] כנוי לישראל שהם בני יצחק שנולד לאברהם כשהיה בן מאת שנה.

53. פרעה הנם מי יוצר ים] כלומר פרעה שאמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו (שמות ה׳, ב׳). פותל וכו׳] נ״ל שצריך לנסח: פְּוֹתֵל בְּ„מִי" לְמַפְרֵיעַ, וְהוּא יָם כלומר נענש ע״י הים ואותיות „ים" הן אותיות „מי" למפריע, ורמז לדרשת חז״ל „ד״א מי ה׳, סרס אותו, מִי=יָם הים הודיעך ה׳" (שמות רבה ה׳, י״ח).

1. בכ״י מוסרי נמצא הפיוט הזה בדף י״א, ע״ב ובכ״י א׳ בדף נ״ו ע״א.

2. משועשעים] בכ״י מוסרי: משתעשעים.

3. מושיעים] בכ״י מוסרי: מושעים.

4. ויושע] בכ״י מוסרי באה התיבה הזאת שלש פעמים.

ביום ההוא דְּמֵם חַמָּה. [הֵ]רָאוּתוֹ כְּגִבּוֹר וְאִישׁ [דף מג, ב] מִלְחָמָה
והמים חומה נמלאו חימה: פז'

את ישראל זְקֵנָם הֶחֱיָה. חָשׁ לוֹ מִמַּכְפֵּל לְעוֹמָם תְּחִיָּה.
טָע בֵּין גְּזָרִים עֵץ פְּרִי לְמִחְיָה: פז'

מיד מצרים יוֹחֲמָם גָּבָה שְׁטָר. כִּי הֵשִׂים בָּאָרֶץ מִשְׁטָר.
לִפְנֵיהֶם הוּקַם לְצַד מוּסְטָר: פז'

וירא ישראל מַסּוֹת אֲשֶׁר אִוָּה. נֶגֶד אֲבוֹתָם יְשׁוּעָה כִּקְוָה.
סוֹד אֲשֶׁר הִתְנָה עִתִּים הִקְוָה: פז'

[דף מד, א]
את מצרים עָרַץ לְמַעֲרֵפוֹת. פְּנוֹתוֹ אֶל יְלָדָיו כִּנְתְנוּ לְמַחֲרֵפוֹת.
צוֹרִים חָזְקוּ יָדַיִם רָפוֹת: פז'

מת על קִבְרוֹ בַּעֲבוּר זֹאת הֵקִימוֹ.
רְאוֹת מִחְיַת כָּל יְקוּמוֹ.
שָׁנִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת עוֹד קִיְּמוֹ: פז'

שפת הים תְּמָכָתַם כְּרֶשֶׁת. תֹּעֲבוֹתָם מוּכַחַת וּמוּפְרָשֶׁת
תְּמִימִים פָּתְחוּ לְשִׁירָה אֲרֶשֶׁת

5. דמם חמה] מלשון שמש בגבעון דום (יהושע י', י"ב). המקור לאגדה זו שהקב"ה העמיד חמה לישראל כשעלו מן הים נעלם ממני.

6. והמים... נמלאו חמה] השוה לזה: „ומנין שאף הים נתמלא עליהן חמה שלמעלה הוא אומר והמים להם חומה, חמה כתיב" (ילקוט רמ"ז רל"ח).

7. את ישראל זקנם וכו'] לפי הנראה נוסד החרוז הזה על האגדה שיעקב קם לתחיה ובא ממערת המכפלה לנגדם, אבל מקור האגדה נעלם ממני.

8. טע בין גזרים] בכ"י דראפסי: טע בין גורים.

9–10] שני חרוזים אלו חסרים בכ"י מוסרי, ולא עלה בידי לפרשם.

11–12] גם שני החרוזים האלו כספר החתום.

13. ערץ] מלשון לערוץ הארץ (ישעיה ב', י"ט). למערפות] מלשון יערף מזבחותיהם (הושע י', ב') והכונה שבר את מצרים לשברים.

14. צורים] נ"ל שצ"ל צורם חזק ידים רפות.

15–17] שלשת החרוזים האלו סובבים על האגדה שפרעה נשאר בחיים ומלך על נינוה, וכשבא יונה להתנבא עליה להחריבה עמד פרעה מכסאו וקרע בגדיו והכריז שיצומו כל העם שלשה ימים (פדר"א מ"ב, מ"ג; ילקוט יונה רמ"ו תק"נ). ראות] בכ"י א': ראותו.

3. ובכן ויהי בשלח פרעה

[דף מד, ב]

פז': תַּנִּין סוֹטֶה. בְּכָל עֵת חוֹטֵא. אֹזֶן לֹא יַטֶּה. ו„מִי יְיָ" יְבַטֶּה.
בּוֹשָׁה יַעֲטֶה. וּכְלִמָּה יִתְעַטֶּה. יָדְךָ כְּתִנְטֶה. וּבִשְׁמִי תְּבַטֶּה.

ואתה הרם את מטך ונטה

בשלח אָוֶן קוֹבֵץ. וּמִרְמוֹת מְקַבֵּץ.
אֲפָדִים בְּעוֹז תְּשַׁבֵּץ. וּמִגְדַּל תֵּבֵץ.
בַּדָּיו דָּמָם כְּבִצְבֵּץ. חָוְרוּ פָּנָיו עִבֵּץ.
בְּלֵיל חַד זוּ קִבֵּץ. לְגָרְשָׁם מִמַּרְבֵּץ: פז'
בשלח [מה, א] גְּאוּלֵי בְאוֹת. לִבּוֹ אָץ לְהַכְאוֹת.
גִּדַּע בַּתְּלָאוֹת. וְהֶחֱלִיק מַחֲמָאוֹת.
דּוֹדִים כְּחָשׁ דְּאוֹת. זְבָדָם יְצִיאוֹת.
דֵּי לְוָיָה לְהַנְאוֹת. שִׁשִּׁים רִבּוֹאוֹת: פז'
בשלח הֲדוּרִים פְּסוּחִים. שׁוֹתֶה תַּמְצִית אַחִים.

1. פיוט זה נמצא בכ"י מוסרי בדף ח' ע"ב ובכ"י א' בדף נ"ח ע"א ושם מתחיל: בשלח און קובץ, והפזמון: תנין סוטה וכו' בא אחר אות בי"ת של הא"ב.

2. תנין] כנוי למצרים עפ"י יחזקאל כ"ט, ג'. סוטה] בכ"י מוסרי: שוטה. חוטא] בכ"י דראפסי: חוטה. ומי ה' יבטה] שמות ה', ב'.

5. און קובץ] כנוי לפרעה.

6. ומגדל תבץ] לא ידעתי לפרש.

7. בדיו] מלשון יאכל בדיו בכור מות (איוב י"ח, י"ג) ורש"י פירש בניו ובנותיו . בצבץ] מלשון חז"ל והיה דם מבצבץ ויוצא (גיטין נ"ו, ע"ב). עבץ] תרגום ופנים אל יחפרו (תהלים ל"ד, ו') ואפיהון לא עבצו (כן הוא לפי נוסח הערוך, בנדפס לא עצבו), וכונת החרוז: כשראה פרעה דמם של בניו שוטף חורו פניו והלבינו. בכ"י מוסרי: חר פניו בכ"י א': חר ופניו.

9. להכאות] מלשון הכאות לב צדיק (יחזקאל י"ג, כ"ב).

10. גדע בתלאות] לא ידעתי לפרשו, ואולי צ"ל גבר על תלאות, כלומר התגבר על צרותיו. בכ"י דראפסי: בתלאובות. והחליק מחמאות] דבר רכות, וזה מתאים לדברי המדרש: „מלמד שהיה פרעה מלוה אותם וא"ל התפללו ובקשו עלי רחמים...ואין שילוח האמור כאן אלא לויה" (שמות רבה כ', ב') ועי' ג"כ מכילתא בשלח פתיחתא: „ויהי בשלח אין שלוח בכל מקום אלא לווי". וע"י מדרש זה יתפרשו ג"כ שני החרוזים הבאים.

11. דודים כחש דאות] כלומר, כשחש שישראל בורחים ממנו; בכ"י א': כחשו, ולפי זה יהיה פירושו כשישראל מהרו לברוח. זבדם יציאות] התחבר עליהם ביציאתם.

12. די לויה להנאות] לתת להם ההנאה מלויתו. נוסח כ"י דראפסי: דודים כחשו ראות זבדם יצאות דלויה להנאות.

13. הדורים פסוחים] כנוים לישראל. שותה תמצית אחים] כנוי לפרעה. בכ"י מוסרי הדוראים... הצמיתו אחים ובכ"י א': תצמית אחים.

הֲמוֹנָיו נַעֲשׂוּ קְרוּחִים. מְטַבָּחִים וְרַקָּחִים.

וְשָׂוְא וּמַדּוּחִים. חָזוּ לְהָשִׁיב נִדָּחִים

וָי הִתְחִילוּ מְצַוְּחִים. וּפְ[נֵ]יהֶם מְטַפְּחִים: פז'

[מה, ב] בשלח זְכוּרָיו הֵתִים. וְהֶחֱזַק תַּרְמִיתִים.

זוֹהֲרֵי קִנְצֵי עִתִּים. וְעַל יַד מִי מֵתִים.

חָגְרוּ חֲנִיתִים. כְּקָרְבוּ לַמְּמִיתִים.

חָולְקוּ מְגֻמָּתִים. לְאַרְבַּע כִּתִּים: פז': תנין סוטה וג'

פז' אחר: ויהי בשלח פרעה את קהל כמהים

דרך ארץ פלשתים לא נחם אלהים

בשלח טִפֵּשׁ שבתי צוֹפֵן פַּעֲנֵחִים

טַפֵּי רַקַּת רִמּוֹן [דף מו, א] פְּלָחִים

יָהּ סִבְּבָם מְותְלָחִים. אוֹרַח כַּסְלוּחִים

יְיַעֲדָם מִהְיוֹת מְרִיחִים. פִּגְרֵי שְׁתַלְחִים: פז'

14. המוניו וכו'] רמז לדרשת חז"ל: „כך היה פרעה כששלח את ישראל לא היו לפניו כלום, א"ל גדולי מלכות מה עשית... שכמה עשירים היו בהם כמה חכמים כמה בעלי אומניות" (שמות רבה, כ', ב'). בכ"י א': חסר: מטבחים ורקחים.

16. ופניהם] בכ"י מוסרי: ובניהם.

17–19] שני חרוזים אלו בלתי מובנים לי, בכ"י מוסרי: ועל יד ממתים.

20. מגומתים] כנוי לישראל, והוא מלשון מגמת פניהם (חבקוק א', ט'). לארבע כתים] עי' מכילתא בשלח מסכתא ב' פ"ב: ד' כיתין נעשו על הים אחת אומרת ליפול אל הים וכו'.

21–22] בכ"י מוסרי נמצא הפזמון הזה אחר אות יו"ד מן הא"ב .

23. טפש] כנוי לפרעה. שבתי צופן פענחים] נ"ל שצ"ל: בני צופן פענחים, כלומר צאצאי יוסף, שנקרא צפנת פענח (בראשית מ"א, מ"ה), והטעות באה בדרך זו השי"ן של „שבתי" נכפלה מן התיבה „טפש" הקודמת לה, והתי"ו הוא במקום נו"ן; בכ"י מוסרי: שבת.

24. טפי וכו'] כלומר בני ישראל שעליהם אמר הכתוב כפלח הרמון רקתך (שה"ש ד', ג'). בכ"י מוסרי: טפת.

25. סבבם מותלחים וכו'] כלומר הוליכם סביב למותלחים שהיו על ארח כסלוחים. מותלחים מן שרש תלח, שפירושו שבר או חתך, כמו „נפל תילחא תילחא (חולין נ"ט, ע"א) כלומר חתיכות חתיכות, וכאן הכונה לפגרי בני אפרים שנפלו במלחמה עם פלשתים ל' שנה קודם יציאת מצרים (מכילתא בשלח פתיחתא, שה"ש רבה כ', י'). כסלוחים] כנוי לפלשתים עפ"י בראשית י', י"ד.

26. ייעדם] מלשון אנה פניך מעדות (יחזקאל כ"א, כ"א) ור"ל הוליכם בדרך שלא יהיו מריחים את הפגרים; בכ"י א': יְעָדָם. פגרי שותלחים] כלומר פגרי בוי אפרים, והוא עפ"י הכתוב ובני אפרים שותלח (דהי"א, ז', כ').

בשלח כֵּנִים שְׁלשֶׁת כְּהִלֵּכוּ
כִּתְּתוּ מְלוֹנֵיהֶם וּפְלֵטִים הִפֵּכוּ.
לְלָשְׁנָם לְתַנִּין לְיָמִים נִמְשָׁכוּ
לְנְגִידִים בְּאֶחָד יוֹם מַהֲלַךְ שְׁלשֶׁת סִכְסָכוּ: פז'

בשלח מִתְבּוֹסְסִים בְּדַם מִילָה וָסָף.
מְלוּטֵי מְפַצֵּל וְלָבָן [דף מו, ב] מַחְשֹׂף.
נָאַק בחלון כנוסף וחורב בסף.
נָא זְרוֹעַ חֲשֹׂף וְשׁוֹבֶל חַסֵּף: פז'

בשלח סִלֵּף בַּעֲצַת שְׁתוּם עָיִן.
סְגוּלִים מִשִּׁבְעִים וְחִכָּם כַּיָּיִן
עָמוּס בְּשֶׁכֶם חָשׁוּ עַצְמוֹת עֲלֵי עָיִן

27–30] חרוזים אלו חסרים בכ"י מוסרי.

27. כנים] כנוי לישראל (עי' בראשית מ"ב, י"א).

27–28. שלשת כהלכו... הפכו] נ"ל שזה רמז למכילתא בשלח מסכתא ב' פ"א „ובאחד בשבת שהוא רביעי לנסיעתן התחילו ישראל מתקנין כליהם ומציעין בהמתם לצאת" ולפי זה אולי צ"ל „כוננו כליהם", או „כתפו כליהם", לקחו כליהם על כתף. ואפשר שצ"ל „כתתו מלויהם", כלומר הרגו את השרים ששלח פרעה עמהם ללותם, וע"י זה הפכו לפלטים, וגם זה עפ"י המכילתא שם: „כי ברח העם וכי בורחים היו והלא כבר נאמר ממחרת הפסח יצאו ישראל ביד רמה... אלא מתוך שהכו את האקטורין שלו וכו'". בכ"י דראפסי: מלונהם.

29. ללשנם לתנין] כלומר כשהאקטורין האלו הלכו והלשינו לפרעה ואמרו לו „ראה ישראל הכו ממנו הרגו ממנו פצעו ממנו" (מכילתא, שם).

30. לנגידים] כנוי לישראל, אבל סוף החרוז בלתי מובן לי.

31. מתבוססים בדם מילה וסף] רמז לאגדת חז"ל: „והיו לוקחים דם מילה ודם פסח והיו נותנין על משקוף בתיהם" (פדר"א פ', כ"ט, וכן הוא ג"כ בתרגום יונתן שמות י"ב, י"ג: „ויהי אדם ניכסת פיסחא וגזירת מהולתא מערב לכון למעבד מניה את על בתייא").

32. מלוטי] מלשון והמליטה זכר (ישעיה ס"ו, ז'), ור"ל בני יעקב שנאמר עליו „ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלבן" (בראשית ל', ל"ז) בכ"י מוסרי: לובן מחסף.

33] חרוז זה בלתי מובן לי. בכ"י מוסרי חסר „נאק" ומנסח: בנוסף... כסף.

35. סלף] כנוי לפרעה שסלף דרכו בעצת בלעם שתום העין (במדבר כ"ד, ג') וזה עפ"י אגדת חז"ל: „שלשה היו באותה עצה... בלעם שיעץ נהרג" (סוטה י"א, ע"א).

36. סגולים משבעים] כלומר ישראל שלקחם הקב"ה לסגלה משבעים אומות ושעליהם המליץ הנביא וחכך כיין הטוב (שה"ש ז', י').

37. עמוס בשכם] כלומר נשאו על שכם. בכ"י מוסרי: עמים בשכם. עצמות עלי עין] כלומר עצמות יוסף שנקרא בן פורת עלי עין (בראשית מ"ט, כ"ב).

עֲנוּדִים בַּחֲמִשָּׁה מִינֵי זָיִין: פז'

בשלח פָּחַד מִשְּׂאֵת חוֹטֶר
פְּדוּיִם מִתְּשׁוּאוֹת נוֹגֵשׂ וְשׁוֹטֵר
צִנּוֹת וּרְמָחִים צְבָאָיו עִטֵּר
צְנוּעִים [דף מז, א] כְּהִשִּׂיג מַעֲרִים לְהַאְטֵר: פז'

בשלח קְהִלּוֹת חֲפוּשֵׁי קֶטֶט
קָם וַיֶּאֱסוֹר רֶכֶב אַחֲרֵיהֶם וַיִּתְמוֹטֵט
רָם בְּחִצֵּי לַהַב שְׁאֵרָם חִטֵּט
רָפוּ וְהִפְנוּ לָנוּס וְהֶחֱזִיקָם רֶטֶט: פז'

בשלח שַׁבַּח בַּסּוּף לְיוֹמָם חַסְדּוֹ מְצַוֶּה
שָׁנִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת הֶחֱלִיף כֹּחַ כְּרוּבֶה
תּוֹקֶף יְמִין פְּלָאִים הֱיוֹת מְחַוֶּה
תְּוּרְגַּל לֵילֵךְ וְלָשׁוּר [דף מז, ב] מְלוֹךְ עַל נִינְוֵה:

38. ענודים] מלשון אענדנו עטרות לי (איוב ל"א, ל"ו). בחמשה מיני זיין] רמז לדרשת חז"ל: וחמושים. אין חמושים אלא מזויינים... מלמד שהיו מזויינים בחמשה מיני זיין" (מכילתא בשלח, פתיחתא).

39. פחד וכו'] כלומר פרעה שפחד מן המכות שמשה הביא עליו במטהו. שאת] מלשון שאת או ספחת (ויקרא י"ג, ב').

41. צנות ורמחים] דהי"ב י"א, י"ב. צבאיו] בכ"י א': צבאם.

42. צנועים] כנוי לישראל. להאטר] מלשון ואל תאטר עלי באר פיה (תהלים ס"ט, ט"ז), ור"ל שהערים לסגור עליהם את הדרך. בכ"י מוסרי: מעשים להאטר.

43. חפושי קטט] חפשים מקטטה.

45. חטט] נקר, כמו הרי שהיתה עינו סמויה וחטטה (קדושין כ"ד, ע"ב).

47–50] החרוזים האלו נוסדו על האגדה שכישראל אמרו מי כמוכה באלים ה' ענה פרעה אחריהם שיר ושבח והצילו הקב"ה מן המתים והלך ומלך בנינוה (פדר"א פמ"ב ומ"ג וילקוט יונה רמז תק"ן).

47. ליומם חסדו מצוה] כנוי להקב"ה עפ"י תהלים מ"ב, ט'.

48. כרובה] כצעיר לימים, תרגום לבלתי לכת אחרי הבחורים (רות ג', י') דלא למהך בתר רובין.

49. תוקף... מחוה] כלומר להודיע תקפו של הקב"ה; בכ"י א': היותו.

50. תורגל] מלשון תרגלתי לאפרים (הושע י"א, ג'). ולשור] מלשון בי שרים ישרו (משלי ח', ט"ז). מלוך] נ"ל שהתיבה הזאת מיותרת והיא פירוש של "ולשור" שבאה מן הגליון אל תוך החרוז. בכ"י מוסרי: תרגלך.

4. אחר

אֱמוּנַת רִאשׁוֹנִים. מְשׁוּלֵי גַבְנוּנִים. הִזְכִּיר צִיר אֱמוּנִים. בְּעָמְדוֹ בְּתַחֲנוּנִים.
לְעֵת צַר לְבָנִים. בֵּין יָם לְבֵין מוֹנִים. בִּהְיוֹתָם חוֹנִים. בְּחוֹזֶק זֵידוֹנִים:
פז'
עֵינֵיהֶם נָשְׂאוּ. וְהִנֵּה צָרִים בָּאוּ. לְהַצְלִיל עַצְמָם דָּאוּ. וּבִשְּׂרָם „אַל תִּירָאוּ".
כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָאוּ את ישועת יי' [דף מח, א] התיצבו וראו:
בְּ[נֵיהֶם] עַתָּה זְכוֹר. וְצֹאנְךָ לֹא תַעְכּוֹר. לְשׁוֹדֵד לֹא תִמְכּוֹר. וּלְשֶׁטֶף לֹא תִזְכּוֹר.
מָדוֹן וְקָלוֹן סְגוֹר. עֲלֵיהֶם חַרְבְּךָ חֲגוֹר. מִסְּבִיבֵהֶם מָגוֹר. וְצֵא נָא כַגִּבּוֹר לֹא יָגוֹר:

5. אחר

לחן הנה מטתו

קִיהֲלוּ גְדוּדִים וְאִיחֲדוּ רִכְבָּם. רָדְפוּ וְשָׁלְטוּ וּפָתְחוּ [חַרְבָּם].

1. בכ"י מוסרי נמצא פיוט זה בדף י' ע"ב ובכ"י א בדף ס"א ע"א.

2. אמונת ראשונים משולי גבנונים] כלומר האמונה של האבות שנמשלו להרים, כמו שדרשו חז"ל על הכתוב וממגד גבעות עולם (דברים ל"ג, ט"ו) מלמד שאבות ואמהות קרוים הרים וגבעות (ספרי וזאת הברכה סי', שנ"ג). ציר] משה. בכ"י דראפסי: שיר.

4. מונים] מלשון והאכלתי את מוניך (ישעיה מ"ט, כ"ו) והוא כנוי למצרים. בחוזק זידונים] נוסח כ"י א': על מים זידונים.

7. תובאו] כן צריך לנסח מפני החרוז, ובכ"י מוסרי וכ"י א: תובלון כמו בישעיה נ"ה, י"ב.

9–12] חרוזים אלו חסרים בכ"י מוסרי ותחתיהם בא הפזמון: „התיצבו וראו את ישועת אלהי עולם" וכו' שבכ"י דראפסי נמצא בסוף הפיוט: „אאמירם לי לאיומה" (עי' לעיל סי' א', 4).

9. ולשטף] המלה הזאת אין לה ענין כאן, ואולי צ"ל „לקצף" או „לאנף".

1. בכ"י מוסרי נמצא פיוט זה בדף י"א, ע"א ובכ"י א' בדף ס"ב ע"א.

2. לחן הנה מטתו] מזה יש לשער שלעיני הפיטן היה פיוט שהתחיל „הנה מטתו", אבל פיוט כזה לא נודע לי.

3. ושלטו] נ"ל שצ"ל ושלפו, מלשון וחרבו שלופה בידו (במדבר כ"ב, כ"ג).

שָׁרוּם צְרוּרִים וְחִכּוּ [דף מח, ב] לְמִ[שְׂגַּבָּם]. וְצוּר נָם: „חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם"

פז' לחן אותות:

נָשְׂאוּ עֵינָם. חוֹכֵי לְעוֹנָם. וְהִנֵּה מְעַנָּם. מְמַהֵר לְאַוְנָם.
וַיַּרְא קְטַנָּם. עִם זְקֵנָם. צָעֲקוּ וְעָנָם. עֶזְרָם וּמָגִינָּם:
תְּפִלַּת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים. תָּכְפָה תְּפִלַּת עַם הָאֱלֹהִים.
תְּחִנָּה שָׁפְכוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים.

פז' נשאו עינם וג'

ובכן ויושע יי' ביום ההוא

ויושע ה' אוֹמְרֵי „כִּי זֶה" בְּהִגָּלוֹת עַל יָם נָמוּ אֵלִי זֶה
ולעתיד יֹאמְרוּ הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה
ביום ההוא יושר השיר הזה. פזמ' ויושע ה'

ויושע ה' גְּדוּד גָּדוֹל מִיַּד הַתַּנִּין הַגָּדוֹל
ולעתיד דְּרָכִים יוּעֲשׂ[וּ] נְהַר גָּדוֹל
ביום ההוא יתקע בשופר גדול. פזמ' ויושע

ויושע ה' הֲמוֹנֵי אֵיתָנֵי מִיַּד אוֹמֵר מִי יְיָ
ולעתיד לָבוֹא יָמַקּוּ הַנִּצָּבִים עַל יְיָ
ביום ההוא יהיה צמח ה'. פזמ' ויושע.

ויושע ה' זַכֵּי מְחוֹלַת מַחֲנַיִם מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם
ולעתיד חָרוֹד יֶחֶרְדוּ כְּצִפּוֹר מֵעַל גְּבוּלָיִם
ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. ויושע.

4. שרום] ראום, מלשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד, י"ז). צרורים] כנוי לישראל שהיו המצרים צוררים אותם. חרבם וכו'] תהלים ל"ז, ט"ו.

6. לחן אותות] כלומר בנגון הפיוט המתחיל „אותות". ואולי כוון לפיוט של רבי פנחס: „אותות חדשים בחשבון קדושים" (עי' אוצר השירה והפיוט סי' 2067).

7. לאונם] כן בכ"י מוסרי, ולפי הנראה עשה הפיטן פעל מן אָוֶן ור"ל ממהר לעשות רעה להם. בכ"י דראפסי וכ"י א: לאנם.

9–10] חרוזים אלו חסרים בכ"י מוסרי.

9. תכפה] כלומר תפלת משה תכף אחר תפלת עם ישראל.

13–24] חרוזים אלו נמצאו רק בכ"י א': דף ס"ב ע"ב–ס"ג ע"ב.

CHAPTER III

Liturgies of R. Samuel "The Third", R. Joseph Albaradani and Others (Part Two)

The material brought together in this chapter is based upon various MSS. and grouped accordingly.

Section א: Two Poems of R. Samuel "The Third"

The first of these two poems is found in the British Museum MS. Or. 5559–5560 which consists of a small parchment leaf. On its "recto" is found a list of names, probably from a geneology of the heads of a certain school;[1] on its "verso" is our piyyut, which was to be inserted in the Grace after meals, on the occasion of the betrothal of two friends of the poet.

The second poem is found in the British Museum MS. Or. 6197, 6. It seems to have formed part of the Service for the Feast of Tabernacles. The MS. consists of one leaf written on one side only.

Section ב: Liturgies of R. Samuel He-Ḥaber

The liturgical fragments of this section are found in a Ms. which consists of two non-consecutive leaves.[2] An examination of the contents shows that the poems contained in the first leaf form part of the liturgy for the fourth Sabbath of the four special Sabbaths (פרשת החדש), while the second leaf contains the remainder of the evening service for one of the Festivals.[3] The authorship of the poems in the first leaf is definitely established by the acrostic, but the liturgical fragment of the second leaf need not necessarily be the work of the same author, because immediately after it follows a poem of Hai Gaon to Ibn 'Atā, which shows

[1] The passage reads: בית אלפין... מצליח הכהן גאון ביר' שלמה גאון ביר' אליהו גאון ביר' [של]מה גאון ביר' יהוסף [אב] בית דין ביר' מנחם כהנא רבה ביר' אליהו גאון ביר' מרדכי גאון.

[2] T-S. 8. H. 22[18], 2 fol., paper. sq. rabbinic characters.

[3] Comp. the last line תפרוס עליהם סוכת שלומך.

that the copyist did not collect the poems of any one author or on any one subject in particular. The poem of Hai Gaon addressed to Ibn ʿAtā has already been published elsewhere, and therefore, need not be discussed further,[4] but the liturgical poems deserve a few words of explanation in regard to their structure.

The poems are not metrical, but they are written in stanzas of three rhyming parts each. The "Ofan", which has been preserved completely, consists of nine stanzas, bearing in acrostic the nine letters of the author's name (שמואל החבר), with additional three stanzas, also of three rhyming parts used as refrains, or responses. These responsive stanzas which, for convenience, may be designated as a, b, c, are used in rotation; a, after the first, fourth and seventh; b, after the second, fifth and eighth, and c, after the third, sixth and ninth stanzas. Only in three cases did the copyist indicate the refrain by the word פזמן, in the other places he gives the refrain, or the first word of it, without this indication, and in one case, after the sixth stanza, he has the word פז׳ but fails to give the refrain. These omissions I have supplied and placed in brackets. The next poem is likewise complete and bears the author's name in acrostic. It is followed by a poem which, when complete, must have contained the full alphabet in acrostic. The lines in Fol. 2^a are the remainder of a poem which likewise contained the full alphabet in acrostic.

As to the identity of our author I have already suggested that he may be identical with Samuel "the Third" and that he wrote these liturgies before he attained to that dignity. It may

[4] See J.Q.R. N. S. vol. 1, 233–235. I have since found this poem in another Genizah MS. (T-S. 8.K. 14[5]). For the sake of completeness, I append here the variants according to the two Mss. not utilized in the edition of the poem, designating our present MS. as A and T-S. 8.K. 14[5] as B. Where both Mss. agree these letters are omitted. The Arabic numerals refer to the lines of the poem in the edition: 1a A ומחואה... להוראה, B ומחזה. 2b. להראה. 3b. שלחחיה לעופה 4a. לגלה. 6a. לשלחה. 6b. A במדהבת. 7a. לעצבה. 8a. מי יגמה. 9a. A מעבכי לאום, B לאום. 9b. ומי לי. 10a. ואם יש. 11a. A וחיוי גדולת, B וחיווי. 11b ובו אשא. 12a. B. ואיכה נשכחתי. 13a. ואחר נשדותי הלא נחזה לך 13b. A להתנאה. 15a. אמתך. 15b. מילת בשבתי בפלאי. 16a. לך לפנה. A. ודברי. 16b. להפאה, B מחמקי דת. 17a. ביושר וחס לך. 18a. למחכה. 18b. מרפא ותתלאה 19a. בסדרי, A תהחו (Ms. A ends with this word), B שבחך והחווה. 19b. B וליואי. 20a. B דעמיהון ורישא דישוויהון. 20b. B דסלרא דשבי.

be of interest to mention that in addition to this piyyut and the one published below[5] Dr Max Weisz published a number of piyyutim bearing the name of Samuel He-Ḥaber in acrostic[6] and that in a Genizah fragment of the Bodleian Library[7] there is the following entry concerning our author: בש"ר משפחת השרים החכמים אשר נהגו שררה בעם יי' צבאות עד כג"ק יקרת מרי גאוני שמואל החבר. Dr. Cowley in his index puts Nagid in a query opposite this name.

After completing my study of this text I found that a fragment of the same poem is published in Saadyana, p. 140, from another fragment T–S. 8. H 7. The Saadyana text is very defective. It begins with the middle of the third stanza and ends in the middle of the ninth. It nevertheless contains a few better readings which I give in the notes.

Section ג: Two Poems of R. Joseph Al-Baradani

These two poems are found in the Taylor-Schechter collection in Cambridge.. The MS. bearing the shelf mark T–S. 8.K.14[4] consists of two consecutive leaves.[8] The sequence of the leaves is assured by the context. The first leaf bears on top the letter ה, indicating perhaps that it was the first leaf of the fifth fascicle of a larger codex. The greater part of fol. 2b is blank. Preceding the first poem is the last line of a poem no longer possible to identify.[9] The meter of the first poem, according to the superscription, is the second subdividion of the *Basit*, which usually consists of *mustaf'i'lun* and *fa'i'lun* in alternate feet[10] In our poem, however, the meter consists of *mustaf'ilun* and *fa'ilatun*. The MS. contains also a third poem, which is an epithalamium, but since it has no acrostic, and therefore may not be the composition of Al-Baradani, it has been reserved for the section containing wedding poems.[11]

[5] Comp. Hebrew Text Chap. IV, Section ב no. 12.

[6] Comp. הצופה לחכמת ישראל viii 165 et sq. Reprinted under the title שרידים מהגניזה Budapest, 1922, p. 53 et sq.

[7] Neubauer and Cowley, *Cat.* II, 2855[8].

[8] Paper, 5.25×3.50 in. Sq. Rab. characters.

[9] This line reads: דומה לגאלי מלכי וקוני רחום וחנון שנית קניני.

[10] Comp. Freytag, *Darstellung d. Arabischen Verskunst* p. 90; Halper, *Scansion of Mediaeval Hebrew Poetry* in J.Q.R. N.S. vol. 4 p. 171.

[11] See below, Chapter xii, Sec. ה.

Sections ד–ח: Liturgies of R. Joseph Al-Baradani and Others

These liturgies are based mainly on MS. Dropsie 253, likewise belonging to the collection of MSS. brought by Dr. Adler from Cairo and presented by him to the College. It is fully described by Halper in his *Catalogue of Genizah Fragments in Philadelphia*, pp. 122–128.[12] A few of the poems are also found in MS. Mosseri 220 and the variants will be noted in the proper places. The names of the other poets besides Al-Baradani occur also in the MSS. discussed in the previous chapter.

[12] Here I may add a few corrections to Halper's description. The numbers refer to those used by him.

2. The refrain כהושעת belongs to the following poem No. 3.
4. Halper reads בים שתה בור טפסר for ביד טפסר.
8. קדושים כראו is not a new poem, but the end of the preceding.
21. This should follow 22. Instead of לחן אני חולה read לחן תנין חולה.
32. The hymn consists of twenty-two, not thirty-two lines.

33–34 are really part of 32.

שער ג

פיוטים לר׳ שמואל השלישי ור׳ יוסף אלברדאני ופיטנים אחרים—מחלקה שניה

א. פיוטים לר׳ שמואל השלישי

1. ברכת מזון לשני ארוסים דר׳ שמואל השלישי ז״ל

אֶעֱלוֹץ כִּשְׁנֵי גִילִים נָאָחִים
בְּאֵירוּס שְׁנֵי אַחִים
גָּלִים יִהְיוּ וְשָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים
דּוֹמִים לְשׁוֹשַׁנָּה מְחַבְצְלִים וּמְרִיחִים
הַנְּדִיבִים הַחֲשׁוּבִים הַיְקָרִים הַמְשֻׁבָּחִים
וּמְבֻשָּׂמִים בְּיִרְאָה וְנֶדֶף רְקָח[ים]
[זֶמֶ]ר יְחַדֵּם דָּר טְפוּחִים
חִיתּוּנָם יְמַלֵּא כְּשֶׁבֶת אַחִים
כּכ׳ הנה מה טוב ומ[ה] נע[ים] וג׳ ונ׳ וארסתיך וג׳ ב׳
[ט]. . . . . יָמִים אֲרוּסִים שְׁנָיִם
יוּשְׂמוּ בְּרָכָה בִּמְחוֹלַת מַחֲ[נָ]יִם
[כ]. . . . .
ל. . . . שים לראש. . . . .

2. כשני] ר״ל בזמן ששני גילים נאחו. גילים] מלשון „מצויה בבן גילו״ (בבא מציעא כ״ז, ע״ב). נאחים] מלשון „ואלו קרעים שאין מתאחין״ (מועד קטן כ״ו, ע״א).

4. גלים] על משקל שָׂשִׂים.

5. מחבצלים] פעל מן השם חבצלת, ור״ל נותנים ריח כחבצלת, ואולי יש כאן טִעות סופר וצ״ל „כחבצלת מריחים״.

8. יחדם] מלה״כ תחדהו בשמחה (תהלים כ״א, ז׳). דר טפוחים] כנוי להקב״ה שהוא דר בשמים, וטפוחים כנוי לשמים עפ״י הכתוב וימיני טפחה שמים (ישעיה מ״ח, י״ג).

10. ככ׳] תהלים קל״ג, א׳; הושע ב׳, כ״א. ב׳] נ״ל שהפיוט בשלמותו היה נחלק לג׳ חלקים, שמנה אותיות מסי׳ הא״ב לכל אחד משני החלקים הראשונים ושש אותיות האחרונות לחלק האחרון, ובסוף כל חלק באו פסוקים מתנ״ך ואחת משלש הברכות של ברכת המזון. לפי זה כונת הב׳ היא ר״ת של בא״י הזן את הכל.

2. אופן לרבינו שמואל השלישי

אוֹמֶץ כֵּס רָם עֲמוּסוֹת בְּאַרְבַּע דְּפָנִים כְּסֻוכָּה טְכוּסוֹת
גְּוִיָּתָם מְכַסּוֹת וְנִכְסוֹת
דְּבוּקוֹת לְכִסְאוֹ הוֹמוֹת מוּל הַלֵּל לְנַשְּׂאוֹ
וּמִתְעַלְּסוֹת לְנִישׂוּאוֹ
זוֹהַר פְּנֵיהֶם מְרֻובָּע חוֹסוֹת בְּכָנָף מְרֻובָּע
טוֹבוֹת בְּמִדּוֹת אַרְבַּע כְּסוּפָה בְּזָוִיּוֹת אַרְבַּע

פז׳: וְרָצוֹת וְשָׁבוֹת, לְקַבֵּל תְּשׁוּבוֹת. וְשֶׁבַח מַרְבּוֹת בַּעֲנַף עֵץ עָבוֹת.
יַצְדִּיק בְּמִשְׁפָּט כֵּינִים מֵישָׁרֵי מִשְׁפָּט
לְנָכוֹן בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט
מַזְכִּירִים אֱמֶת נוֹרָא וְקָדוֹשׁ בֶּאֱמֶת
סוֹבְלָם מִמְּכוֹן חֶסֶד וֶאֱמֶת
עַל אַרְבַּעַת.... [פְּנֵיהֶם] הֲלִיכָתָם
צְבָא הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם
פז׳: .... מפוצצים וקדושה לקדוש מקדישים.......

ב. פיוטים לר׳ שמואל החבר

1. [יוצר לשבת החדש]

....

רבות עשיתה בעל הגבורה, עצמו מספר נפלאותיך נורא, אין

2. כס] עי׳ שמות י״ז, ט״ז. עמוסות] הפיוט הזה נוסד על מראה החיות של יחזקאל (יחזקאל א׳; י׳) ולכן משתמש הפיטן בלשון נקבה. דפנים] רמז ללשון הכתוב: ארבעה אופנים אצל הכרובים (יחזקאל י׳, ט׳). טכוסות] תרגום ואפדת לו (שמות כ״ט, ה׳): ותטכס יתיה.

6. מרבע] מלה״כ וארבעה פנים לאחת (יחזקאל א׳, ו׳). בכנף] בכ״י: בכוף.

7. במדות ארבע] נ״ל שצ״ל בדמות ארבע. כסופה בזויות ארבע] מאמר זה בלתי מובן לי.

2. יוצר] משום שהפיוט חותם ב„קדוש" יש לשער שהוא „יוצר".

4.–5. רבות וכו׳] אין כל ספק שהפיוט בשלמותו היה מכיל שמו של הפיטן „שמואל החבר" בראשי הבתים, והרי״ש של „רבות" הוא הרי״ש של „החבר". הבית הזה נוסד על

ערוך אליך אגידה ואדברה גבורותיך קדוש.

2. אופן

שני המאורות הגדולים, כשני אַפַּרְכִים ממושלים, היות ביום ובלילה מושלים.

[פזמון] ברוך מוציא במספר צבאם, אשר בחכמה בראם, יוערץ ויוקדש על מַרְאָם.

מעולם פגימות קטן לגדול לא נראו, ושניהם בְּטָלֶה נבראו, בתחלת לילי רביעי נקראו.

[פזמון]: שתי פעמים בשנה, יבוא בשבת חדוש לבנה, ברוך נותן בינה.

וחוק חק להם איום, מה שהחמה מהלכת לשלושים יום, הלבנה מהלכת לשני ימים ושליש יום.

פזמון: מדי חודש בחדשו, ומדי שבת בשבתו נקדישו, הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו.

אומץ הילוכם כאחד, ושניהם עומדים יחד, אחת לשלושים יום בחלק אחד, במזל אחד.

[פזמון] ברוך [וגו']

תהלים מ', ו', ויש להעיר שהפסוק הזה משמש ג"כ ליסוד הפיסקא של פרשת החדש (עי' פסיקתא רבתי הוצאת פרידמאנן ס"ו ע"ב).

5. ואדברה גבורותיך] לפי החרוז צריך לסרס המאמר הזה ולומר: אגידה גבורותיך ואדברה.

1. כשני אפרכים ממושלים] נמשלו לשני מושלים עי' חולין ס' ע"ב .

5. מעולם וכו'] וכן דרשו חז"ל: „מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה" (ראש השנה כ"ג, ע"ב).

5—6. בטלה... נקראו] עי' פדר"א פ"ז: „כל הכוכבים והמזלות ושני המאורות נבראו בתחלת ליל רביעי".

8. חדוש לבנה] בכ"י חודש לבנה.

9—10. מה שהחמה. . . ושליש יום] בירושלמי ר"ה נ"ח ע"א הנוסח: „מה שהחמה מהלכת לשלשים יום הלבנה מהלכת לב' ימים ומחצה". נוסח סעדיאנה עמ' 140: „הלבנה מהלכת לב' ימים ורביע יום", ועי' פדר"א פ"ז.

12. הושיעה וכו'] תהלים צ"ח, א'.

13. אומץ] בסעדיאנה: אימץ. אחת] חסר בסעדיאנה.

לבנה מתחדשת בחזקים נרתקים, לעשרים ותשעה ימים ושתים עשרה שעות זקוקים, ושבע מאות ותשעים ושלושה חלקים.

פז': שתי [וגו']

היא מישבת המועדים המסורים, וקובעת [דף א, ב] החדשים הסדורים, כסדרן או שלימים או חסירים.

פז': [מדי וגו']

חשבון מחזור חמה ולבנה, שבעה עבורים בם נמנה, זה לתשעה עשר וזה לעשרים ושְמונה.

[פזמן]: ברוך [וגו']

בלבנה נודע סוד העבור, על ארבעה שערים סבור, דבור על אפניו דבור.

[פזמן]: שתי [וגו']

רם מהולל בפי כל צבאיו, החכים טעמיו למקוראיו, סוד י"י ליראיו.

[פזמן]: מדי [וגו']

3. והאופנים

שְׁכֵן עֲלֶיהָ תִּיכֵּן לו בית דירה, מִצָּפון אינה מסוככת ומרובעת כאכסדרה, ומדרום סתומה כחדר ועגולה כְּבְשָׁן ומהודרה,

16 בחזקים נרתקים] כן הוא בכ"י שלי וכן בסעדיאנה, אולם נ"ל שצ"ל „בחלקים נרתקים", ורמז למה שאמרו חז"ל „הלבנה מתחדשת בכל מולד ומולד אחת בלילה ואחת ביום" (פדר"א פ"ז), כלומר אם מולד חודש זה ביום אזי מולד חודש שלאחריו בלילה וכן בהיפוך עד עולם (פי' הרד"ל, שם).

16–17. לעשרים וכו'] הסכום הזה מתאים לדברי חז"ל (ר"ה כ"א, ע"א): „אין חדושה של לבנה פחותה מכ"ט יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים", כי השעה מחזקת 1080 חלקים ושני שלישי שעה וע"ג חלקים הם תשצ"ג חלקים.

22–23. חשבון וכו'] השוה לזה פדר"א פ"ח: „מחזור העבור מי"ט שנה וז' מחזורים קטנים יש בו", ופ"ז: „מחזור גדול של חמה שמונה ועשרים שנה", ועי' ג"כ ברכות נ"ט, ע"ב.

25. על ארבעה שערים] עי' מחלקת רס"ג ובן מאיר לה' חיים יחיאל בארנשטיין (ווארשה תרס"ד) עמ' 25 הע' 2.

2. אינה מסוככת] השוה לזה פדר"א פ"ג: „רוח פנת הצפון ברא ולא גמרו".

3. כבשן] צ"ל: ככבשן.

אבל מזרח ומערב קבעם בגבורה, להתיסד להתיחט בבנין בירה.

ככ׳ הבונה בשמים מעלותיו וגו׳, ונ׳ ויתן [אתם] אלהים ברקיע השמים וגו׳, ונ׳ לעושה אורים גדולים וגו׳ ב[רוך אתה י״י] יוצר [המאורות]

הנוטה כדוק שמים וימתחם כאוהל, חמה ולבנה בהם מנהיל
בחיקו ישא עָלוֹת יְנַהֵל, רחומיו במבכיר לחדשיו בְּאַהַב יַצְהִיל.

ככ׳ ועל הנחל [יעלה] על שפתו וגו׳, ונ׳ היושב על חוג הארץ וגו׳ ב[רוך ... באהבה]. אמת.

.4

ארמון על משפטו אֲבַצֵּר, בעת יפרה נצר, גיל יגיל מצר, כה אמר י״י שער החצר. החצר יוסגר...

.5

[דף ב, א]

צִדְקוֹ וכיזבו כותבים ומניחין ומעלין לחשבון
קרב לקבר רעדו מאתים וארבעים ושמונה אברים שלו. ר׳
שכיניו ומחמדי עיניו נוטלים עפר ונותנים על עיניו
תמהו כל מטמיניו איך חזרו מאחריו בפחי נפש

צור מעוזנו זו היא אחריתנו אל תקנה בנו תעשה למען שמך תרחם על עמך תפרוס עליהם סוכת שלומך ש׳י׳א׳ב׳ר׳

4. להתיחט] נ״ל שצ״ל להתחרט, והוא מלשון „הקב״ה החריט לפניו את העולם״ (פדר״א, פ״ג).
6–7. ככ׳] עמוס ט, ו׳; בראשית א׳, י״ז; תהלים קל״ו, ז׳.
8. הנוטה] ישעיה מ׳, כ״ב.
9. בחיקו] ישעיה מ׳, י״א. רחומיו] כנוי לישראל. במבכיר לחדשיו... יצהיל] כלומר ישמח את ישראל בעצי מאכל אשר יבכרו את פרים לחדשים, והוא עפי׳ הכתוב „פריו לחדשיו יבכר״ (יחזקאל מ״ז, י״ב).
10. ככ׳] יחזקאל מ״ז, י״ב; ישעיה מ׳, כ״ב.

2. אבצר] מלשון לבצר החומה (ישעיה כ״ב, י׳). בעת יפרה נצר] מלה״כ ונצר משרשיו יפרה (ישעיה י״א, א). מצר] אולי צ״ל: גיל יגיל בלי מצר, כלומר בלי גבול, מלשון „נחלה בלי מצרים״ (שבת קי״ח, ע״א).
2–3. כה אמר ה׳] יחזקאל מ״ו, א׳.

3. ר׳] האות ר׳ בלתי ספק הוא ציון הסופר להעיר כי הרי״ש של סי׳ הא״ב נמצאת במלה „קרב״ שבראש החרוז.
5. אל תקנה] נ״ל שצ״ל אל תקצוף, או אל תקנא.
6. ש׳י׳א׳ב׳ר׳) כן הוא בכ״י ולא ידעתי פתרון הר״ת, ואולי צ״ל שי׳ אכר, כלומר שיר אחר, והוא שייך לשירו של ר׳ האי גאון שבא אחריו (עי׳ על זה בהקדמה האנגלית).

ג. פיוטים לר׳ יוסף אלברדאני

1. רהט בסיטה שינית יוסף

עלי לחן: „מא שית פאצנע בקלבי"

— — ◡ — | — ◡ — — ‖ — ̣— ◡ — | — ◡ — —

[דף א א] מֵשִׁיב הֱיֵה נָא לְלִבִּי עֻזִּי וְרַפֵּא כְּאֵבִי
מַגֵּר וְהַסְגֵּר יְרִיבִי זֵדִים אֲשֶׁר נִיחֲרוּ בִי
כֹּהֵן וְלֵוִי לְנָוִי תָּשִׁיב וְכָל עַם קְרוֹבִי

2. רהט ליוסף אלברדאני

יִשְׁעִי וְאוֹרִי עֲנֵנִי וְקָרוֹב הֱיֵה לִי בְעִיתּוּרִי
וְעוֹל בַּרְזֶל הַשְׁבִּירָה בְרַחֲמֶיךָ מִצַּוָּארִי
שַׂר שָׁלוֹם תָּבִיא לִי לִפְתּוֹחַ אֶת סְגוֹרִי
פֶּלֶא בְאַדְמוֹן עֲשֵׂה נָא כְּעָשִׂיתָ בְּפַרְעֹה הַמִּצְרִי
אֵיתָן וְנֶעְקַד וְאִישׁ תָּם וְקָרוּי נַעַר עִבְרִי
לׄ. . . . . ל תזכר לָהּ עָנְיִי די מִשְׁמֶרֶת בְּבֵית דְּבִירִי
[דף א, ב] בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי וּבְנֵי קְהָת וּמְרָרִי
רִנּוּן שִׁירֵי תוֹדָה לְהַבִּיעַ בִּכְלֵי זִמְרִי
דַּרְכֵי נְעוּרַי אִם עָנוּ בִי. . . . . פ. . . רי

1. רהט] שם של פיוט. בסיטה שנית] ר״ל המשקל של השיר הזה שייך למחלקה השניה של המשקל הערבי הנקרא בסיטה. ועי׳ הקדמה האנגלית.
2. עלי לחן] ר״ל עפ״י הנגינה של השיר הערבי „מא שית וכו׳" שתרגומו הוא: „עשה בלבי מה שאתה חפץ".
5. זדים] נוסח כ״י ודודים.

2. בעיתורי] בתפלתי, מלשון ויעתר יצחק (בראשית כ״ה, כ״א).
4. שר שלום] כנוי למשיח. תרגום שר שלום (ישעיה ט׳, ה׳): משיחא דשלמא.
5. באדמון] בעשו שיצא ראשון אדמוני (בראשית כ״ה, כ״ה).
6. איתן] איתן האזרחי זה הוא אברהם (בבא בתרא ט״ו, א׳). ונעקד] יצחק שנעקד על גבי המזבח (בראשית כ״ב, ט׳). ואיש תם] יעקב (בראשית כ״ה, כ״ז). נער עברי] יוסף (בראשית מ״א, י״ב).
7. חרוז זה לא עלה בידי להשלימו.

אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחִי וְאַל בַּחֲמָתְךָ תְּיַסְּרִי
נַפְשִׁי לְךָ חִכְּתָה סִבְרִי יָשׁוּב אַפְּךָ לְבַשְּׂרִי
אַל תִּירְאִי כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי

ד. [יוצר לשביעי של פסח]

1.

. . . .

[דף א, א] ויסב אלהים את העם

הַשְׁבֵּעַ כְּהִשְׁבִּיעַ יְהוֹסֵף
וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי בְּכוֹסֶף

ויקח משה את עצמות יוסף

פז': יוֹסֵף וְאֶחָיו שונא פרחם שסוף
שתו זרועך החסוף

ונער פרעה וחילו בים סוף

זָכוּ בְּעָנָן לִסְכּוֹת
חֲמוּשִׁים חֻקּוֹתָיו לִסְכּוֹת

ויסעו מסכות

11–12. תוכיחי.... תיסרי... לבשרי] מפני החרוז השתמש בתמונות אלו תחת תוכיחני... תיסרני... לבשרני..

12. סברי] כלומר ה' שאתה הוא סברי ותקותי נפשי לך חכתה, או אולי הכונה תקותי היא כי ישוב אפך.

13. אל וכו'] ישעיה נ"ד, ד'.

5. בכוסף] בתשוקה והשתדלות, מלשון כאריה יכסוף לטרף (תהלים י"ז, ב').

7. שונא וכו'] נ"ל שצ"ל נָשְׂאוּ פִּרְחָם בַּסּוּף, כלומר יוצאי מצרים נשאו עצמות יוסף ושאר השבטים. פרחם מלשון פרחי כהונה. וזה לפי האגדה „מנין שאף עצמות שאר השבטים העלו עמם שנאמר מזה אתכם" (מכילתא בשלח פתיחתא).

8. שתו וכו'] נ"ל שצ"ל שָׁתוּ זְרוֹעָם הֶחָסוּף, כלומר שמו אותם על זרועותיהם.

10. בענן לסכות] כלומר לראות את דרכיהם ע"י הענן כמו שנאמר בעמוד ענן לנחותם הדרך (שמות י"ג, כ"א) ולסכות מלשון „שהכל סכין ביופיה" (מגילה י"ד, ע"א). ואפשר ג"כ לנקד לְסֻכּוֹת, כלומר זכו שהענן היה להם לסכה, וזה על פי דרשת ר' עקיבא „ויסעו מסכות... ר"ע אומר אין סכות אלא ענני כבוד" (מכילתא בשלח פתיחתא).

11. חקותיו לסכות] מלשון הסכת ושמע (דברים כ"ז, ט').

טָרְחָם הֵסִיר וְהֵאִיר פְּנֵיהֶם
יִשֵּׁר אָרְחוֹתָם וּפְנֵיהֶם
ויי׳ הולך לפניהם

כְּתוֹרִים נָחָם וְקִיְּמָם
לִפְנֵיהֶם לתמיד לאימם
לא ימיש עמוד הענן יומם

פז׳: [דף א, ב] יומם יצאו בצהרים
וירדפו אחריהם מצרים
ויצעקו יהודה ואפרים. לקדוש

מַה תִּצְעַק אֵלַי מִמֹּשֶׁה
נְחֵה בָנַי מְמוּשָּׁה
ויאמר יי׳ אל משה

סָח נְחֵה אֹתָם לְאִטֶּיךָ
עַל הַיָּם יָד בְּהוֹשִׁיבֶךָ
ואתה הרם את מטך

פְּסִיעוֹת עַמִּי לְסַקֵּל וּלְעַזֵּק
צָר לִבּוֹ לְהַנְזֵק
ואני הנני מחזק

[פז׳]: מְחַזֵּק מְעַנֶּה הֲמוֹנַי
וְאִכָּבְדָה בִּמְמָאֲנָי
וידעו מצרים כי אני יי׳ קדוש

14. ישר ארחותם] השוה לזה: „שבעה עננים היו... אחד שהיה מהלך לפניהם, כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו" (שם, שם). ופניהם] כלומר פני הדרכים.

16. כתורים] מלשון רשע מכתיר את הצדיק (חבקוק א׳, ד׳).

17. לפניהם וכו׳] כונת החרוז הזה נעלמה ממני.

22–23. ממשה... ממושה] שניהם כנוים למשה, הראשון משום שהוציא את ישראל ממצרים והשני משום שהוציאתהו בת פרעה מן המים.

29. צר וכו׳] כלומר להזיק לבו של צר.

2.

אֲשׁוֹרֵר שִׁיר בְּמַחֲנִי. בְּשִׁירֵי עֲנָיְנִי

בְּעֵת בָּקַע יָם גּוֹאֵל. וְנִגְלָה כְבוֹד אֵל
וירא ישראל

גָּעַר עוֹרֶף מַקְשֶׁה. וְנִשְׁבַּר עֻלּוֹ [דף ב, א] הַקָּשֶׁה
אז ישיר משה

דִּבְּרָה כַלָּה בְהִגּוּיָהּ. וְשָׂמְחָה בִּלְבוּשׁ עֶדְיָהּ
עזי וזמרת יה

הִפִּיל עַל אוֹיְבִים אֵימָה. בְּזַעַם וְחֵימָה
יי׳ איש מלחמה

וּמִצְרַיִם כֻּלּוֹ. בְּתוֹךְ יָם הִצְלִילוֹ.
מרכבות פרעה וחילו

3.

[פז׳]: כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁחוּקִים
כֵּן תּוֹשִׁיעַ לוֹהֲקִים
מִיַּד הַזֵּדִים צוֹעֲקִים. קד[וש]

אָז בְּנוֹף בְּאֶרֶץ מְגוּרוֹתֵינוּ
אָצוּ אוֹיְבִים בְּפֶרֶךְ לְהַשְׁחִיתֵנוּ
ונצעק אל יי׳ אלהי אבותינו

בַּתְּחִנָּה בָּטוּ וְטִיהֲרוּ [דף ב, ב] מַעַלְלֵיהֶם אבותינו
בָּטְחוּ בְצוּרָם עוֹל כְּכָבֵד עֲלֵיהֶם
ויצעקו אל יי׳ בצר להם

4. עורף מקשה] כנוי לפרעה.
6. כלה] כנוי לכנסת ישראל.

1. שחוקים] מלשון אבנים שחקו מים (איוב י״ד, י״ט) ור״ל ישראל שהיו דחוקים מ המצרים.
2. לוהקים] מלשון להקת נביאים (שמו״א י״ט, כ׳).

להם גִּזְבָּר שְׁוֹלֵּחַ אוֹתָם לְהוֹשִׁיעַ
גְּבוּרוֹת לְמַעֲנוֹ עָשׂ אוֹתוֹ לְשַׁוֵּעַ
צעקו ויי'. שמע

פז': כהושעת שחוקים וג'

דֶּרֶךְ מְעֻוקֶּלֶת שְׂמֹאל וְיָמִין לֹא מָטוּ
דָּחְקָם בְּעֹצֶם לְשׁוֹנָם בְּסִיחַ בָּטוּ
אליך זעקו ונמלטו

ונמלטו הֲדוּרִים מִסֵּבֶל מְדַיְּנָי
הָעוֹל כְּבָבֵד עַל בְּנֵי מַאֲמִינָי
צעק לבם אל יי'

יי' וְאֵין זוּלָתוֹ סוֹד גּוֹלֶה לִנְבִיאָיו
וְזָכַר שְׁבוּעָה וְעָשׂ רְצוֹן יְרֵאָיו
קרוב יי' לכל קוראיו

[דף א, ג] פז': כהושעת וג'

4. אופן

אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר   בַּיָּם שַׁתָּה בְּיַד טִפְסָר
גְּזָרִים שְׁנֵים עָשָׂר
דָּרַכְתָּ סוּסֶיךָ   הִכְנַעְתָּ מַכְעִיסֶיךָ
וְהוֹדַעְתָּ נִסֶּיךָ
זֵדִים כְּקָנֶה וְסוּף   חָלְפוּ וְקָמְלוּ בְשִׁיסוּף
טָבְעוּ בְיַם סוּף
[פז'] חיות יחד ייחדו מיוחד
ברום תחת זכרו מיוחד
אחד ושמו אחד

17. הדורים] כנוי לישראל.

2. ביד טפסר] ר"ל ע"י משה קרעת את הים לשנים עשׂר גזרים.
6. כקנה וסוף וכו'] עי' ישעיה י"ט, ו'.
9. ברום תחת] נ"ל שצ"ל ברום ותחת.

יוֹשֵׁב בִּשְׁמֵי שָׁפְרָה   כָּל סוּס פַּרְעֹה יָרָה
לְךָ זְרוֹעַ עִם גְּבוּרָה
מֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם   נָטָה יָדוֹ עַל הַיָּם
סוּס וְרוֹכְבוֹ יָרָה בַיָּם
עֲצַת רְשָׁעִים לִהְיוֹת מוּפֶרֶת   פִּלְאֲךָ הָעֵת מְסַפֶּרֶת
[דף ג, ב] צָלֲלוּ כַּעֹפֶרֶת
[פז']: חיות יחד וג'

.5

אוֹפַנֵּי מֶרְכָּב[וֹת]   בִּמְרוֹמֵי עֲרָבוֹת
גּוֹעֲשִׁים בִּרְבָבוֹת
דָּאִים וְשָׁבִים   הָעוֹלָם סוֹבְבִים
וְשִׁיר גּוֹאֲלָם מַרְבִּים
זְרִיזִים בְּשִׁילוּחָם   חָשִׁים בְּמִשְׁלָחָם
טַעַם יְרַנְּנוּ לְשׁוֹלְחָם
פז': בריצתם נמהרים
ובשליחותם לא מאחרים
וְהִנָּנוּ אומרים
יִשְׁרֵי רֶגֶל   כַּף עֵגֶל
לָהֶם לְסֶגֶל
מְהִירִים בְּמַלְאֲכוּתָם   נְחוּצִים בַּהֲלִיכָתָם
שָׂשִׂים בִּשְׁלִיחוּתָם
עֹז מְאוּדָּר   פּוֹצְחִים לְנֶאְדָּר
צְנִיף הוֹד וְהָדָר
פז': בריצתם וג'

11. בשמי שפרה] מלשון ברוחו שמים שפרה (איוב כ"ו, י"ג).

3. דאים] מלשון וידא על כנפי רוח (תהלים י"ח, י"א).
11. לסגל] לסגלה, כלומר מיוחד הוא למלאכים שכף רגליהם ככף רגל עגל.
12. נחוצים] פעל נרדף למהר, מלשון כי היה דבר המלך נחוץ (ש"א, כ"א, ט').
14. עוז מאודר] כלומר מאודרים בעוז. לנאדר] להקב"ה.

6. [לר' שלמה]

אין אל [דף ד, א] בלעדו. גיבה דוק לבדו. הוגי ויעודו. וזכרים חסדו. וטעמים יחודו. כורעים לעבדו. מלאכים ... סופרים עתידו. פונים לכל צדדו. קשורים רבידו. שׁינון תלמודו. שוררים לכבודו מלא כל הארץ כבודו וכאחד פה יענו ברוך כבודו.

7. אחר

אֶרְאֶלָּם שׁוֹרְרוּ בְּמַפֶּלֶת זָרִים
גָּאַל בְּכֹחוֹ דְּגָלָיו מִיַּעְזֵרִים
הוֹדוֹ לְנֶגְדָּם וְשִׁבְּחוּ עֲזוּרִים
לגוזר ים סוף לגזרים
זִיקֵי חַשְׁמַל חָשִׁים לְבָרְכוֹ
טַפְסְרִים טָסִים יַחַד כֹּה וָכֹה
כְּקָרַע יַם סוּף לְהוֹדִיעַ מָלְכוֹ
והעביר [דף ד, ב] ישראל בתוכו
מִצוֹעַן כְּגָאַל נַחֲלַת חֶבְלוֹ
שַׂרְפֵי מַעְלָה עוֹמְדִים לְחַלּוֹ
פְּרוּקִים בַּיָּם צִיעֵד חֵילוֹ
ונער פרעה וחילו והאופנים מאורות
קְדוֹשִׁים כְּרָאוּ בְּעֵינֵיהֶם מַפֶּלֶת מְעַנֵּיהֶם

2. גיבה] פיעל במקום הפעיל, ולשון זה נופל על לשון גבהי שמים מה תפעל (איוב י"א, ח').

4. קשורים רבידו] נ"ל שצ"ל קושרים רבידו, כלומר קושרים כתרים להקב"ה (עי' חגיגה י"ג, ע"ב). שינון תלמודו] נ"ל שצ"ל: שונין תלמודו.

3. מיעזרים] יעזר היתה עיר תחת יד האמורי (במדבר כ"א, ל"ב) ומשתמש הפיטן בשם זה ככנוי לאומות העולם.

11. לחלו] מלשון ויחל משה (שמות ל"ב, י"א).

12. פרקים] מלשון ופרקת עלו (בראשית כ"ז, מ'), ור"ל הוליך חילו, שנשתחרר משעבוד מצרים, בים.

13. והאופנים. מאורות] הם ראשי פרקים של התפלות והאופנים וחיות הקדש וכו'.

14. קדושים] כנוי לישראל.

רָם הֵאִיר פְּנֵיהֶם בְּלֶכְתּוֹ לִפְנֵיהֶם

[כ]כת' ויי' הולך לפניהם וג'

ב' יוצר

שָׁלַח מַלְאָךְ לְגָאֳלָם וְשִׁבֵּר מוֹטוֹת עֻלָּם
תִּרְגְּלָם כְּבִימֵי עוֹלָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם.

[כ]כת' בכל צרתם לו צר וג'

ב' הבוחר

8. אמת [לר' שלמה]

ויושע אֲשֶׁל נְטָעָם
וירא בְּעָנְיָם וַיּוֹשִׁיעָם
אז גִּדְּלוּ גוֹאֲלָם בְּטוּב [דף ה, א] טַעַם

ותשר דבורה וברק בן [אבינועם]

אבינ[ועם] שִׁוַּע לְאֵל לָנוּ לְמוֹשָׁעוֹת

בפרע [פרעות]

עזי דִּכָּה מַפְרִיכִים
יי' הִכָּם בְּכָל תַּהֲלוּכִים
מרכבות וְכָל חֵיל חֲשׁוּכִים

שמעו מלכ[ים]

מל[כים] לְכַדְתָּ לְהַגְעִיר

יי' בצאתך משעיר

תהומות זָעוּ וְחִלְחָלוּ
ימינך חַי לָעַד הִלֵּלוּ
וברוב טוּבְךָ בּוֹשָׂם הִזִּילוּ

הרים נזלו

19. תרגלם] הוליכם, מלשון תרגלתי לאפרים (הושע, י"א, ג').
21. ב' הבוחר] ר"ת של הברכה הבוחר בעמו ישראל באהבה.

1. אמת] שם הפיוט הבא בקשר עם אמת ויציב.
2. אשל] כנוי לישראל.
8. מפריכים] כנוי למצרים שעבדו את ישראל בפרך.
9. הכם] בכ"י הנם.

נזלו מִלְּלוּ שִׁיר לְצֶדֶק פּוֹעֵל
בימי שמגר בן ענת בימי יעל

וברוח יָקְשְׁךָ טִבְעַת צָר לִשְׁאֹל
אמר כְּסִיל לָבוֹז יִשְׂרֵי אֵל
נשפת לוֹדִים בְּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא אֵל
חדלו פרזון בישראל

בישׂ[ראל] הַעִידוֹתִי חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים
לבי לחוקקי [דף ה, ב] ישראל המתנדבים

מי כמכה מִלְּלוּ בְּשִׁירוֹת
נטית נוֹאֲמֵי לְךָ זְמִירוֹת
נחית סלול לְיוֹצְאֵי בַכּוֹשָׁרוֹת
רכבי אתונות צחורות

צח[ורות] חֲשׁוּקוֹת חִנְּנוּ בְּלִבּוּבִים
מקול מחצצים בין המשאבים

שמעו עֹז וּגְבוּרָה
אז פֻּוּגְּרוּ צוֹרְרִים בְּעֶבְרָה
תפל צְוָחָה עַל מְעַנֵּי שְׁחוֹרָה
עורי עורי דבורה

דב[ורה] זִמְּרָה בְּשִׁירִים
אז ירד שריד לאדירים

תביאמו קִרְיַת נֶאֱמָנַי
יי׳ רָם בִּשְׁמֵי מְעוֹנָי
לעולם שׁוֹדְדִים יַפִּיל כְּמַכַּת שׁוֹטְנָי
כן יאבדו כל אויביך יי׳

20. יקשך] מלשון פח יקשו לי (תהלים קמ״א, ט׳).
24. העידותי] נ״ל שצ״ל העידות.
28. סלול] נ״ל שצ״ל סלולה, כלומר נחית את ישראל על דרך סלולה. ליוצאי בכושרות] כנוי לישראל עפ״י הכתוב מוציא אסירים בכושרות (תהלים ס״ח, ז׳).
30. צחורות חשוקות] שמות של חבה לישראל. בלבובים] מלשון הפיטן „הלקח והלבוב לחי עולמים" (האדרת והאמונה).
34. שחורה] כנוי לישראל עפ״י הכתיב שחורה אני ונאוה (שה״ש א׳, ה׳).

קִדְּשָׁהּ עַל יָם אֻיָּמָתוֹ

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

9. אמת אחרת [לר' שולימן]

ויושע אֲהוּבָיו אֵל
בְּיַד בְּחִירוֹ יְקוּתִיאֵל
גְּדֻלַּת יָדוֹ כְּגוֹאֵל
וירא ישראל

ישראל שָׂמְחוּ בְּמַפֶּלֶת נוֹשֶׁה
אז ישיר משה

עזי דָּרַשׁ עַמּוֹ
הַחוֹזִים דְּבַר נְאֻמּוֹ
וְנִצְּחוּהוּ עָלֵימוֹ
יי' איש מלחמה יי' שמו

שמו וַדַּאי נִעֵר בְּגָדְלוֹ
מרכבות פרעה וחילו

תהומות זוֹרְמוּ מַעְיָנָי
חֵיל מְרִיבַי וּמְדָיְנָי
טִבַּעְתָּם לִפְנֵי הֲמוֹנָי
ימינך יי'

יי' לָאַחֲרוֹנִים [דף ו, ב] תִּדְרוֹס
וברוב גאונך תהרוס

וברוח אפיך יָם נִסְלָל
כִּי דִכִּיתָם כֶּחָלָל
לְהוֹדִיעַ גָּדְלְךָ הַמְהֻלָּל
אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל

3. יקותיאל] אחד משמותיו של משה (מגילה י"ג, ע"א).

8. עזי] כנוי להקב"ה.

10. ונצחוהו] עשו אותו לְמְנַצֵּחַ עליהם.

12. נער] הכונה בלתי מחורת לי, ואולי הוא מלשון כי נעור ממעון קדשו (זכריה ב', י"ז).

שלל יָזְמוּ לְחַלֵּק עַל יָם
נשפת ברוחך כסמו ים

מי כמכה מַרְגִּיז אָרֶץ
נֵעֵר רְשָׁעֶיהָ בְּחָרֶץ
סִלָּה עַל שְׂפַת יַם סוּף נָפְלוּ בְּפָרֶץ
נטית ימינך תבלעמו ארץ

ארץ מָטָה וְיוֹשְׁבֶיהָ רָגָזוּ
נחית בחסדך עם זו

שמעו עֱזוּזְךָ וְחָלוּ
פָּחֲדוּ וְגַם חָוֹלְחָלוּ
צִירִים אֲחָזוּם וְחָלוּ
אז נבהלו

נבהלו נְשִׂיאִים לְתָפְתֶּה יָחַד
תפל עליהם [דף ז, א] אימתה ופחד

תב[יאמו] קִרְיַת מוֹעֵד
רִבְצָם בָּהּ כִּימֵי מוֹעֵד
שָׁם שִׁבְחֲךָ לְהוֹעֵד
יי׳ ימלוך לעולם ועד

לעולם ועד תְּהֻדַּר בַּעֲלִיזוּת
וְנָשִׁיר לְךָ כַּשִּׁירָה הַזֹּאת

10. אמת אחרת

אָוֹמְצְךָ שָׁרוּ נוֹתְנֵי דָם עַל מְזוּזוֹת
בִּימֵי דָוִיד כְּאִבַּדְתָּ צָרֵיהֶם בְּרָגְזוֹת

32. וחלו] מלשון ורגזו וחלו מפניך (דברים ב׳, כ״ה).
34. וחלו] מלשון הכית אותם ולא חלו (ירמיה ה׳, ג׳) או אולי מלשון וחלו פניך רבים (איוב י״א, י״ט).

2. שרו] ראו, מלשון ושור שחקים (איוב ל״ה, ה׳).

גֹּשׁ עַל כֵּן לְפָנֶיךָ בְּגִיל וַעֲלִיזוּת
וידבר דויד לה׳ את דברי השירה הזאת

דִּבֵּר שִׁירָה זֹאת בְּיוֹם אֲשֶׁר גּוֹאֲלִי
הִצִּיל אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו וְהִצִּילִי
וַיָּקָם גַּם בְּשִׂמְחָה לְהַלֶּלְךָ אֵלִי
ויאמר יי׳ סלעי ומצודתי ומפלטי לי

זַךְ [דף ז, ב] אֱלֹהֵי צוּרִי אֵלֶיךָ אֲשַׁוֵּעַ
חַסְדְּךָ זְכוֹר לִי גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ
טְלָאֶיךָ כְּעַל יָם קוּמָה לְהוֹשִׁיעַ
מהולל אקרא יי׳ ומאויבי אושע

יָהּ יוֹם נָקָם גַּלֵּה מְהֵרָה
כְּצוֹעֲנִים אַדְמוֹנִים בַּחֶרֶב לְדָקְרָה
לְשׁוֹרֵר שִׁיר עֲשִׂירִי כְּשִׁירַת זוּ הַשִּׁירָה
בצר לי אקרא יי׳ ואל אלהי אקרא

מִבֵּין הָעַמִּים יִוָּשְׁעוּ הֲמוֹנָיו
נוֹרָא כְּהוֹשִׁיעָם עַל יַד עָנָיו
סִיחִי זָה לְקַבֵּל יִפְתַּח שְׁמֵי מְעוֹנָיו
ושועתי לפניו תבוא באזניו

עַלֵּץ בְּיָשְׁעֲךָ עַם תּוֹרָתְךָ שׁוֹמֵר
פִּשְׁעוֹ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ יִטָּמֵר
צִיּוֹן בְּחַדָּשְׁךָ [דף ח, א] לְעָם הַלֵּל גּוֹמֵר
על כן אודך ה׳ בגוים ולשמך אזמר

קוֹלָם יִשָּׁמַע וְנוֹעַם מִילּוּלָם
רַחֲשָׁם יֶעֱרַב וְסִיחַ פִּלּוּלָם
מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ לְנַשְּׂאָם וּלְנַטְּלָם
ועושה חסד למשיחו לדויד ולזרעו עד עולם

15. כצוענים אדמונים] כלומר כמצרים וכעשו.
16. לשורר שיר עשירי] עשר פעמים אמרו ישראל שירה והשירה העשירית היא שיר לעתיד לבוא (עי׳ מכילתא בשלח, מסכתא דשירתא פרשה א׳).
19. עניו] כנוי למשה.

11. אמת

אַתָּה אָזַרְתָּ בִגְבוּרָה. בָּרָאתָ עוֹלָמְךָ בַּאֲמִירָה
אָב מֵרֹאשׁ שִׁמְךָ פֵּאֲרָה. וּלְשַׁבָּת חִדֵּשׁ שִׁירָה
פז׳: שִׁירָה רִאשׁוֹנָה. אָדָם הִתְקִינָהּ.
בְּעוֹנֶג מְתוּקָּנָה. וּלְעָתִיד לְכוֹנְנָהּ
יבאו ציון ברנה

בַּטְתָּה מִשָּׁמֶיךָ. שָׁמַעְתָּ אֶנְקַת עַמֶּךָ
בְּזָכְרְךָ בְּרִית רְחוּמֶיךָ. קָרַעְתָּ לָהֶם יַמֶּךָ
פז׳: שִׁירָה שְׁנִיָּה [דף ח, ב] שׁוֹרְרָה שְׁלִישִׁיָּה
וּלְעָתִיד בִּרְצִיָּה. יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה
גַּדְתָּה לַעֲנָיו כְּהוֹאֵל. עֵת צָמְאוּ יִשְׂרָאֵל
עֲלִי בְאֵר נָם יְקוּתִיאֵל. אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל
פז׳: שִׁירָה שְׁלִישִׁית. רמז להשית
בתוך ים דרשית. ולעתיד יָשִׁית
מגיד אחרית מראשית
ועל שפת ים סוף וג׳

12. [מי כמכה לר׳ יוסף אלברדאני]

אוֹתוֹתֶיךָ וּמוֹפְתֵי נִסֶּיךָ
בְּצוֹעַן וּבַיָּם נֶגֶד חוֹסֶיךָ
גָּעַרְתָּ וְהִכְנַעְתָּ מַכְעִיסֶיךָ
דרכת בים סוסיך

מִי כָמֹ[כָה] יִשְׁעִי וְאוֹרִי
וּמִי דוֹמֶה לָּךְ הָיָה בְעֶזְרִי

3. ולשבת חדש שירה] עי׳ פדר״א פי״ט: „ראה אדם כחה של שבת... התחיל משורר ומזמר ליום השבת״.
7. בטתה] הבטת.
9. שלישיה] כנוי לכנסת ישראל (עי׳ מועד קטן כ״ה ע״ב) ורמז לשירת הים.
10. ברציה] כלומר ברצוי.
11. גדתה] הגדת.
12. עלי באר וכו׳] במדבר כ״א, י״ז והיא השירה השלישית, שירת הבאר.
13–14] שני החרוזים האלו בלתי מובנים לי.

סוּס בַּסּוּף יָרָה נִסָּיו בְּעָבְרִי
פִּגֵּר [דף ט, א] בְּכוֹרֵיהֶם וְהִצִּיל בְּכוֹרִי
אוֹתִי לְחֵן נָתַן וַיַּעֲשִׁירִי
לְחֵרוּת כְּהוֹצִיאִי מֵאִסּוּרִי
בְּיַד שָׂר־כֹּה־וָכֹה וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי
רָאָה בְּעָנְיִי וַיַּתִּירִי
דְּרוֹר קָרָאתָ וַיַּדְרִירִי
אֶת סוּף הוֹבִישׁ וַיַּעֲבִירִי
נוֹאַם הִפְצַחְתִּי בְּנוֹעַם שִׁירִי
יְמִינְךָ יְיָ בַּכֹּחַ נֶאְדָּרִי
נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ נִצְחוּךְ הֲמוֹנָי
מי כמכה באלים יי׳

13. יי׳ מלכנו
[לר׳ יוסף אלברדאני]

אַיֵּה הַמַּעֲלֵם מִיָּם. בְּיַד מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם
וְלָמָּה שִׁבְרָם גָּדַל כַּיָּם. עַד לְגָאֳלָם תַּחֲרִים לְשׁוֹן יָם
פז׳:
יֶשְׁעֲךָ עוֹרֵר לִדְעוּכִים. מֶלֶךְ מַלְכֵי [דף ט, ב] הַמְּלָכִים
וְשַׁכְלֵל הֵיכַל מְדֻכְדָּכִים. אֲשֶׁר קְרָעוּהוּ נֵכִים
שִׂים לְאוֹר כָּל מַחְשַׁכִּים. שָׂם בַּיָּם שְׁנֵים עָשָׂר דְּרָכִים
פּוֹרֵץ הָעֵבֶר לִפְנֵי מְשׁוּכִים

8. נסיו בעברי] נ״ל שצ״ל גזריו בעברי.
12. שר כה וכה] ויפן כה וכה וכו׳ (שמות ב׳, י״ב).
13. ויתירי] ויתירני, מלשון שלח מלך ויתירהו (תהלים ק״ה, כ׳).
14. וידרירי] וידרירני, פעל מן דרור.
18. נצחוך] שמוש פיטני במובן שבחוך.

4. תחרים וכו׳] עי׳ ישעיה י״א, ט״ו.
5. דעוכים] מלשון דעכו כפשתה (ישעיה מ״ג, י״ז).
6. נכים] תהלים ל״ה, ט״ו.
7. שנים עשר דרכים] עי׳ מכילתא בשלח מסכתא ב׳ פ״ד.
8 משוכים] כנוי לישראל עפ״י הכתוב משכני אחריך נרוצה (שה״ש א׳, ד׳).

פָּרְצוּ וַיַּעַבְרוּ סְכוּכִים
אַנְחוֹת רוּחוֹת מְכִיכִים
לְשׁוֹשׂ יִהְיוּ נֶהְפָּכִים
בְּיָדְךָ צֳרִי לְכָל נְשׁוּכִים
רְטֵה טְרִיַּת נִמְעָכִים
דַּלֵּה מִבּוֹר בָּהּ שְׁלוּכִים
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ מַאֲרִיכִים
נַחֵם אֲנוּנִים עוֹרֵר דְּמוּכִים
יַשֵּׁב סוֹבְבִים שַׁעֲרֵי כְרַכִּים
עַלֵּץ וְאַמֵּץ לְבָבוֹת מְדוּכִים
הַיּוֹם בְּמַפֶּלֶת אֱדוֹם כְּפוּרְכִים
שְׂחוֹק יְמָלֵּא (דף י, א) פֶּה בוֹכִים
וְיִבְכּוּ אֲשֶׁר הָיוּ בָם מְחַיְּכִים
לְשׁוֹן יָם כְּתַחֲרִים לִפְנֵי נְבוּכִים
בַּנְּעָלִים לִהְיוֹת בּוֹ דוֹרְכִים
ככת' והחרים ה' את לשון ים מצ'

ב' גאל ישראל

9. סכוכים] מלשון סכותה לראשי (תהלים ק"מ, ה').

10. מכיכים] מלשון כי ימוך אחיך (ויקרא כ"ה, כ"ה).

13. נמעכים] מלשון פסח מעוכין (פסחים ס"ד, ע"ב), ור"ל דחוקים.

14. שלוכים] זרוקים, הקל לא נמצא בתנ"ך.

15. אחד... מאריכים] רמז למאמרו של סומכוס: כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו (ברכות י"ג, ע"ב).

16. אנונים] פעול מן אונן, כלומר אבלים. דמוכים] תרגום אשכבה ואישן (תהלים ד', ט'): „אשכוב ואדמוך".

18. מדוכים] פועל מן דכה.

19. כפורכים] ר"ל שמח את הלבבות המדוכים במפלת אדום שתהיה כמפלת המצרים שעבדו את ישראל בפרך.

21. מחיכים] צוחקים.

24. ככת'] ישעיה י"א, ט"ו.

ה. [קרובה לשביעי של פסח לר' יוסף אלברדאני]

I

אוֹמֶץ תַּנִּין גָּדוֹל נִמְלַח
בְּשַׁלְּחוֹ נָעִים כְּקֶלַח לַח
גָּז עַל אַגְמוֹן וּמֵימָיו דִּילַּח
דָּאַג אֵיךְ שׁוֹלַח וְלֹא אוּלַּח
הָפַךְ לֵבָב בְּזָדוֹן נִכְלַח
וְרָדַף בְּחֵץ כָּבֵד לְפַלַּח
זָהָב שָׁאֲלָה וּכְלֵי בְדֹלַח
חָשַׁב לָבוֹז וּמַחְשָׁבוֹ גּוּלַּח
טָסִים בְּיָד רָמָה בְּמַסְלוּל נִצְלָח
יַלְדֵי קָם וְקָח מַקֵּל מִתְלַחְלַח
כִּי נָם פֶּן יִרְאוּ הֲרוּגֵי שֶׁלַח
לֹא נָחָם גּוֹחָם [דף י, ב] בְּאָרְחָם חָם בְּשַׁלַּח

ככת' ויהי בשלח פרעה וג' שלח אותות ומופתים וג' ישלח ממרום וג' שלח משה עבדו וג' ישלח בם חרון אפו וג' שלח חשך וג' שלח אורך ואמתך [המה ינחוני יביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך]

2. אומץ תנין גדול] גבורת המצרים שנמשלו לתנים הגדול (יחזקאל כ"ט, ג'). נמלח] כלה ועבר, מלשון שמים כעשן נמלחו (ישעיה נ"א, ו').

3. נעים כקלח לח] נעים כצמח לח, והוא כנוי לישראל.

4. גז על אגמון] נ"ל שצ"ל גָּח על אגמיו, והחרוז זה רומז ליחזקאל ל"ב, ב', „ותגח בנהרותיך ותדלח מים ברגליך".

5. ולא אולח] ולא נתעב, מלשון נתעב ונאלח (איוב ט"ו, ט"ז) אבל כונת החרוז אינה ברורה לי.

6. לבב בזדון נכלח] כלומר, לב שנזדקן בזדונים, שהזיד כל כך הרבה פעמים.

8–9. זהב... לבוז] ר"ל חשב לבוז את הזהב אשר כנסת ישראל שאלה מן המצרים. גולח] נכרת, כלומר לא נתקיים.

10–11. טסים... ילדי וכו'] כלומר בני יעקב שקם ולקח מקל לח (בראשית ל', ל"ז) היו טסים ביד רמה. בכ"י ילד יקם וקח; ותקנתי לפי השערת ה' הר זהב.

12. הרוגי שלח] הרוגי חרב, כלומר בני אפרים שמתו במלחמה עם פלשתים (עי' מכילתא בשלח, פתיחתא ולעיל שער ב' סי' ז' 3 שורה 25).

13. גוחם] מלשון אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). חם בשלח] כלומר בשלח פרעה, וחם כנוי לפרעה.

14–16. ככת'] שמות י"ג, י"ז; תהלים קל"ה, ט'; שמו"ב י"ב, כ"ז; תהלים ק"ה, כ"ו; תהלים ע"ח, מ"ט; תהלים ק"ה, כ"ח; תהלים מ"ג, ג'.

Ia

מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יַסֵּד וְקָמִים הַחְבֵּט
שׂוֹנֵא פְּדוּיֶיךָ כְּבִקֵּשׁ לְהַעֲבֵט
חוֹפְפֵנוּ זַכֵּינוּ בְשֶׁפֶט
מָגִנֵּינוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט
ב׳ מגן

II

מִן הַחוֹר יָד שָׁלַח וְהֵצִיץ מֵחֶרֶךְ
מוֹפֵת בְּתַחְפַּנְחֵס צוּר אוֹרֶךְ
נָתַן בְּלֵב גְּבוֹרֶיהָ מֹרֶךְ
נְהֵג כְּעֵדֶר חֲמוּקֵי יָרֵךְ
סְבָלָם [דף יא, א] בְּכֹחוֹ מִקּוֹשִׁי פֶּרֶךְ
סִקֵּל אֹרַח ועדיי כָרֶךְ
עָלוּ חֲמוּשִׁים בְּיַד עוֹרְכֵי עֶרֶךְ
עִמָּם הֶעֱלוּ עַצְמוֹת אַבְרֵךְ
פְּרוּכִים כְּרִקְנוּ פּוֹרְכִים לְהִצְטָרֵךְ
פדיונם. . . . .
צבאם צור בצבי לפרך
צִעֲרָם וַיַּסֵּב אוֹתָם דֶּרֶךְ

ככת׳ ויסב אלהים את העם וג׳ ויסע כצאן עמו וינחם לבטח ולא פחדו וג׳ יסע קדים בשמים וג׳ נחית כצאן עמך וג׳ נפשו ישובב [ינחני במעגלי צדק למען שמו]

17. החבט] מלשון חובטו במקלו (משנה מדות א׳, ב׳).
20. מגנינו ראה אלהים] שעור המאמר: אלהים מגנינו ראה והבט.
22. מחרך] מלשון מציץ מן החרכים (שה״ש ב׳, ט׳).
23. צור אורך] לא ידעתי פירושו.
27. ועדיי כרך] גם זה בלתי מובן לי.
29. עצמות אברך] עצמות יוסף עפ״י בראשית מ״א, מ״ג.
30. כרקנו] כשנצלו את מצרים.
34–35. ככת׳] שמות י״ג, י״ח; תהלים ע״ח, נ״ב; שם ע״ח, כ״ו; שם ע״ז, כ״א; שם כ״ג, ג׳.

IIa

שְׁמוֹ אֲיַחֵד כִּצְבָא אוֹפַנָּיו
בְּנִטְעַת חֶמְדַּת גְּפָנָיו
בְּרָצוֹן מִכָּל פָּנָיו
יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו
ב׳ מחיה

III

[דף יא, ב] קֵץ לְכָל תִּכְלָה תִּקַּנְתָּ לְהוֹשֵׁעַ
*יְקוּשֵׁי עוֹצֵב וּנְשׂוּאֵי פָשַׁע
*וְקֵץ קָבַעְתָּ לְהִוָּשֵׁעַ
קוֹלָם מִלּוּד נֶגְדְּךָ כְּהָוֹשַׁע
רוֹדִים בְּמַכּוֹת תֵּשַׁע
*שָׂרַפְתָּ בָּעֲשִׂירִית גּוֹי רָשָׁע
*פָּנִים הֵעֵיזוּ וְרָדְפוּ לְהִתְרַשַּׁע
רְחוּמִים קְרָאוּךָ וַתִּישַׁע
שָׁלִיחַ הֱשִׁיבָם הַיּוֹם נִוָּשַׁע
שְׁתוֹקוּ וְהִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ יֶשַׁע
תְּהוֹמוֹת נִבְקְעוּ וְצָרִים נִטְבְּעוּ וּבָרִים שִׁעֲשַׁע
תַּקִּיף תָּקַף וְתִקֵּן וַיּוֹשַׁע
ככת׳ ויושע יי׳ וג׳ לה׳ הישועה וג׳ יי׳ הושיעה וג׳ ועל וג׳ והיה יי׳ למלך וג׳
אל נא

42–43. להושע יקושי עוצב] להושיע את ישראל. וצ״ל שמשתמש בהושע ת׳ הושיע מפני החרוז.
45. כהושע] הפעל מן שעה, כלומר כשפנו אליך בקולם ממצרים.
46. רודים] המצרים שרדו בישראל.
47. שרפת] במובן צרפת.
49. רחומים] ישראל. ותישע] מלשון וישע ה׳ אל הבל (בראשית ד׳, ד׳).
50. שליח] משה.
52. וברים] כנוי לישראל, מלשון ובר הייתי בעיניך (איוב י״א, ד׳).
53. תקיף] הקב״ה.
54. ככת׳] שמות י״ד, ל׳; תהלים ג׳, ט׳; שם כ׳, י׳; ועל וג׳ [על פסוק זה אי אפשר לעמוד לאיזה כון]; זכריה י״ד, ט׳.

IV

[דף יב, א] יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן לְהִתְרוֹמְמָה
זוֹרְזוּ חֲמוּשִׁים מִמִּצְרָיְמָה
כִּי מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח לְרוֹמְמָה
יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה.
הָלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים מִתְּחִלַּת מַסָּעָם
לַיָּם כְּהַגִּיעָם חָל יוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר וְנִשְׁמַע שִׁמְעָם.
ויגד למלך מצרים כי ברח העם

יוֹם עֶשְׂרִים רְדָפוּם הוֹמִים עַל הַיָּם
יוֹם עֶשְׂרִים וְאֶחָד הִשִּׂיגוּם חוֹנִים עַל הַיָּם
הַיּוֹם הַזֶּה נִבְקַע הַיָּם
ובני ישראל הלכו ביבשה לתוך הים

עֵת רָאוּם מִצְרַיִם יָחַד.
וְדוֹרֵךְ לְמוּלוֹ סוּס יָחִיד וּמְיוּחָד.
לְקַרְקַע [דף יב, ב] תְּהוֹמוֹת יָרְדוּ כְּאֶחָד.
ולא נשאר בהם עד אחד

וְשׁוֹרְרוּ כְּאֶחָד. בְּפֶה אֶחָד. וְלָשׁוֹן אֶחָד.
וְדִבּוּר אֶחָד. לְיָחִיד וּמְיוּחָד.
יי׳ אלהינו יי׳ אחד

אחֹ̈ר אל נא

56. יום ששה עשר בניסן וכו׳] לפי הנראה היתה לעיני הפיטן קבלה אחרת מזו שלנו כי לפי סדר עולם (פ״ה) היה סדר היציאה כך: „בי״ד יום בו שחטו ישראל את פסחיהן במצרים ויום חמישי היה ובו בלילה לקו הבכורות, ממחרת הפסח ערב שבת היה, נסעו מרעמסס... ומרעמסס נסעו לסכות ומסכות לאתם ומאתם לפני פי החירות הרי ג׳ ימים. ברביעי ויגד למלך מצרים כי ברח העם, בחמישי ובששי וירדפו מצרים, אור שביעי ירדו לים... לשחרית עלו ישראל מן הים ונשקעו מצרים, ובאותה שעה אמרו ישראל שירה... ויום חמישי בשבת היה, והוא היה יו״ט אחרון של פסח״. ומענין הדבר שה׳ רמא״ש כבר העיר שגם לפי המכילתא אפשר שסבירא להו שנסעו בט״ז ניסן (עי׳ מכילתא מסכתא דפסחא פי״ג אות ל״ה במאיר עין ומכילתא בשלח מסכתא ב׳ פ״א אות י״ג במאיר עין).

68. סוס יחיד ומיוחד] רמז לדרשת חז״ל: „רכב פרעה על סוס זכר כביכול נגלה הקב״ה על סוס זכר״ (מכילתא בשלח, מסכתא ב׳, פ״ו).

V

בְּעֵת אֲשֶׁר נֹאמַר עֵת צָרָה הִיא
תַּעֲנֶה וְתֹאמַר עֵת רָצוֹן הִיא
כִּי נַמְתָּה עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה
לָכֵן לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה:
בִּהְיוֹת צָר רוֹדֵף וְרוֹחֵף וְחוֹרֵף
מִדְבָּר סוֹגֵר וְהַיָּם סוֹעֵר:
בַּצַּר פְּקַדְנוּךָ מִמֵּצַר קְרָאנוּךָ
מֵרָחוֹק צְפִינוּךָ [דף יג, א] וּמִקָּרוֹב מְצָאנוּךָ.
צָעַקְנוּ וְעָנִיתָה. לָחַשְׁנוּ וְשָׁמָעְתָּה.
קִוִּינוּ וְהוֹשַׁעְתָּה. הֶחֱרַשְׁנוּ וְנִלְחָמְתָּה.
הִמְרִינוּ וְנֶעֱלָמְתָּה.
נורא מר[ום] וקד[וש]

VI

אָמְנָם שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת נֶחְלְקוּ עִמּוֹ
בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם וּרְדָפָם פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ
גַּלֵּי יָם כְּחִיפָּה צְבָיֵהֶם שׁוֹרְרוּ לִשְׁמוֹ
ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו

כתה ראשונה

דִּבְּרָה נִטְבַּע בְּמֵי זֵידוֹנֵי
הִגִּידָה כִּי רַבִּים רַחֲמָיו נִפְּלָה נָּא בְּיַד יְיָ
וְאָמַר [דף יג, ב] לָהֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ
התיצבו וראו את ישועת יי׳

87. אמנם שלש כתות] פיוט זה נמצא ג״כ בכ״י מוסרי בדף ו׳, ע״א, וגם שם הנוסח שלש כתות, אולם לפי המכילתא (בשלח מסכתא ב׳ פ״ב) צריך לומר ארבע כתות, וכן נמצא ג״כ בפיוט: „בשלח און קובץ״ (לעיל שער ב׳ סי׳ ז׳, 3 שורה 20) וכן בירושלמי תענית פ״ב הלכה ה׳. ובתרגום יונתן (שמות י״ד, י״ג).

88. ורדפם] בכ״י מוסרי: רדפם.

89. גלי ים וכו׳] בכ״י מוסרי לא נמצא החרוז הזה ותחתיו מנסח: „גדול נגלה משמי מרומו״.

92. הגידה וכו׳] כלומר הכת הזאת האמינה כי אין מעצור לה׳ להושיע בים או ביבשה וזו כת של צדיקים גמורים (עי׳ קרבן העדה על מאמר זה). בכ״י מוסרי: השיבה כי רבים אפלה נא וכו׳.

93. ואמר] בכ״י מוסרי: ונם.

כתה שניה זָמְמָה לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם וּלְשִׁעְבּוּדָם וְעָלָם
חַי הֱשִׁיבָם אֲנִי תַּחְתֵּיכֶם אַשְׁפִּילָם
טָהוֹר נָם לָהֶם זֹאת קָשָׁה מִכֻּלָּם
כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תסיפו לראותם עוד עד עולם

כתה שלישית יָזְמָה נַעֲשֶׂה מִלְחָמָה בַּיָּם וְיֵבֹשׁוּן
כֻּלָּם עַל צַוְּארֵיהֶם דְּגָלֵינוּ יַרוֹשׁוּן
לָהֶם הֵשִׁיב עָנָיו נִפְלְאוֹת אֵל תַּרְחִישׁוּן
ה׳ ילחם לכם ואתם תחרישון

פז׳: שָׁלוֹשׁ כִּתּוֹת נֶחֱלְקָה [דף יד, א] אֲיֻמָּה
אַחַת נָמָה נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה.
וְאַחַת נָמָה נִטְבַּע בְּתוֹךְ הַיָּמָּה.
וְאַחַת נָמָה נַעֲשֶׂה בָם מִלְחָמָה.
הֵשִׁיב עָנָיו בְּשָׂפָה נְעִימָה.
ימין ה׳ רוממה

VII

אַתָּה שַׂרְתָּה בְּעֱנִי עַמְּךָ וְדִכְּיָם
הוֹשַׁעְתָּם מִיַּד מַכְבִּידֵי עֻנּוּיָם
בַּהֲנִיפְךָ יָדְךָ עַל הַיָּם בַּעְיָם
אתה פורית בעוז ים

פז׳: כְּבָאוּ לַיָּם בְּמֵיטַב עֲדָיִם
רָמַז לְמֵי יָם אֵל חַי וְקַיָּם

95. כתה שניה וכו׳] בכ״י מוסרי: כת שניה זממה למצרים ושעבוד פעלם.
97. נם להם] בכ״י מוסרי: סח להם.
99. כתה שלישית וכו׳] בכ״י מוסרי: כת של׳ יזמה נעשה בהם קרב.
100–102] שלש שורות אלו חסרות בכ״י מוסרי: ירושון] נ״ל שצ״ל: ירגשון.
104–106] בכ״י מוסרי באה שורה 105 לפני שורה 104.
109. אתה שרתה וכו׳] פיוט זה נמצא ג״כ בכ״י מוסרי בדף י״ג, ע״א, ונסמן עליו „אז ברדת" ויש לשער שהוא סימן לנגון של פיוט המתחיל „אז ברדת" והוא בלתי נודע. שרתה] הבטת, מלשון אני עניתי ואשורנו (הושע י״ד, ט׳).
110. הושעתם] בכ״י מוסרי: והשעתם.
113. במיטב עדים] השוה לזה: „ותבואי בעדי עדיים (יחזקאל ט״ז, ז׳) בעדי זו ביזת מצרים, עדיים זו ביזת הים (מכילתא, מסכתא דפסחא פי״ג).
114. למי ים] בכ״י מוסרי: מי ים.

כִּסָּה הַיָּם מַכְבִּידֵי עִנּוּיָם
וְתוֹפְפוּ בְתֻפִּים מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם:
[דף יד, ב] מַכּוֹת עֶשֶׂר לָקוּ בַיָּם חוֹרְקִים
אֲשֶׁר נִמְשְׁלוּ בְּכַדִּים רֵיקִים
נִוְּגְפוּ עַל יָם בְּרָדְפָם פְּרוּקִים
מֵהֶם בִּנְחָלִים וּמֵהֶם בִּבְרָקִים:
סֶלָה מִשַּׁחַק עֲלֵיהֶם הִרְעִים
וְהוֹרִיד לִמְצוּלָה אַרְתִּיכֵי רָעִים
עָבְשׁוּ וְלָקוּ כְּמוֹ מְרֵעִים
מֵהֶם שְׂרוּפֵי אֵשׁ וּמֵהֶם מִתְקַלְּעִים
פז': בְּמַכּוֹת עֲשָׂרָה. הִכָּה אֲרוּרָה.
וְגָאַל בְּרוּרָה. מִפֶּרֶךְ עֶבְרָה.
וּבִתְהוֹם יָרָה. שׂוֹנְאֵי סוֹעֲרָה.
וְהֵשִׁירָה שִׁירָה. לְאָיוֹם וְנוֹרָא:

VIII

אֶת [דף טו, א] בְּנֵי בְכוֹרִי אֲנַהֲגֵהוּ וְעַל מֵי מְנוּחוֹת אֲנַהֲלֵהוּ
בְּמִישׁוֹר לַיָּם אוֹרִידֵהוּ   יקראני ואענהו
פז': מַה תִּצְעַק בְּעַד אֲיֻמָּה   וַאֲנִי לָהֶם חוֹמָה

115. מכבידי] בכ"י מוסרי: למכבידי.
116. ותופפו בתפים] בכ"י מוסרי: ושוררו ביפים.
117—128] שורות אלו חסרות בכ"י מוסרי.
117. חורקים] כנוי למצרים עדה"כ כל איביך שרקו ויחרקו שן (איכה ב', ט"ז).
118. נמשלו בכדים ריקים] חז"ל דרשו על הפסוק וינצלו את מצרים (שמות י"ב, ל"ו) „מלמד שעשאום כמצודה שאין בה דגן" או „כמצולה שאין בה דגים" (ברכות ט', ע"ב) אבל שהמשילו את המצרים לכדים ריקים לא נודע לי.
119. פרוקים] כנוי לישראל שפרקו עול מצרים מעליהם.
120. מהם בנחלים וכו'] עי' מכילתא על הפסוק ויהם את מחנה מצרים (בשלח מסכתא ב', פ"ה)
121. סלה] כנוי להקב"ה.
122. ארתיכי] תרגום מרכבות פרעה (שמות ט"ו, ד') רתיכי פרעה, והא' נוספת.
127. סוערה] כנוי לישראל עדה"כ עניה סערה לא נחמה (ישעיה נ"ד, י"א).
129. את בני בכורי אנהגהו] פיוט זה נמצא ג"כ בכ"י דראפסי 252 ובכ"י מוסרי 220 בדף י"ג ע"א ונדפס לעיל בשער ב' סי' א', ו' ונוסח כ"י דראפסי 253 משונה מנוסח שבשני כ"י האחרים, ולכן נדפס כאן עוד פעם.

צַעֲקָתָם לִי קָדְמָה   בְּקוֹל עָרֵב וְחֵיךְ נְעִימָה
אוֹרִידֵם לְיָמָּה   כְּתֵרֵד לְבִקְעָה בְהֵמָה
וְאֶגְאָלֵם בְּיָד רָמָה   ימין ה׳ רוממה
גְּעִיָּתוֹ אֶשְׁמַע בְּעֵת צָרָה   לָכֵן לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה
דָּלְלָה וְנִשְׁכְּחָה הַצָּרָה   עמו אנכי בצרה
פז׳: מַה תִּצְעַק יְקוּתִיאֵל   וּמַה תִּקְרָא בְּקוֹל שׁוֹאֵל
[דף טו, ב] סַע כִּי אָנֹכִי אֵל   פּוֹדֶה וּמַצִּיל וְגוֹאֵל
מִימִינָם מִיכָאֵל   וּמִשְּׂמֹאלָם גַּבְרִיאֵל
מִפְּנֵיהֶם שְׁכִינַת אֵל   וּמֵאַחֲרֵיהֶם רְפָאֵל
אוֹבִילֵם לַאֲרִיאֵל   לְקִרְיַת דָּוִד וְאִיתִיאֵל
הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל
פז׳: מַה תִּצְעַק בְּעַד עַמִּי   וַאֲנִי גְאַלְתִּים בְּעַצְמִי
אֶקְרַע לָהֶם יַמִּי   וְאַעֲבִיר בּוֹ גוֹי רְחוּמִי
וְאֶזְעוֹם צָרָיו בְּזַעְמִי   נִקְמוֹתָיו בְּהִנָּקְמִי
וְאֲנַוֵּהוּ מִמְּרוֹמִי   וַאֲגַדֵּל שְׁמוֹ בַּהֲדוֹמִי
כי בי חשק ואפלטהו אשגב[הו] כי ידע שמי

אל נא לע[ולם] תוע[רץ]

ו. [יוצר לשביעי של פסח]

1.

[דף טז, א]
אָרוּר אֲשֶׁר לִבּוֹ מַקְשֶׁה   עִמּוֹ לָעַד אֶתְקַשֶּׁה
בַּיָּם אֲנַעֲרֵם וְעַמִּי אַמְשֶׁה   ויאמר ה׳ אל משה
גָּדְלִי עַתָּה יְעוֹדְדֶיךָ   וְתַחְתֶּיךָ אַשְׁפִּיל כָּל רוֹדֶיךָ
דַּעַת הַדּוֹרוֹת כִּי אֲנִי מְבַלְעָדֶיךָ   ואתה הרם את מטך

137. מה תצעק יקותיאל] עי׳ לעיל שער ב׳ סי׳ א׳ 2 הערה לשורות 6–12.
143–148] שורות אלו חסרות בכ״י דראפסי 252 ובכ״י מוסרי 220.

5. מבלעדיך] הפיטן עשה פעל מן המלה „בלעדי" ושמוש כזה נמצא ג״כ בפיוטים אחרים (עי׳ צונץ סינאג. פאעז. 436 יבלעדוך). וכאן ר״ל: כדי שהדורות ידעו שאני בוחר רק אותך לעם, וכן דרשו על הפסוק עם זו קנית, לפי שכל העולם שלך ואין לך עם אלא ישראל (מכילתא בשלח מסכתא דשירתא פ״ט).

הַיָּם יֵהָפֵךְ לַאֲחוֹרִים　　וּלְנַעֲרָם וּלְהָאֲחִיזָם צוּרִים
וְהוֹדְרְרוּ יְהוּדָה וְאֶפְרָיִם　　ואני הנני מחזק את לב מצרים

2.

אִבֵּי נַחַל עֲדָנַי.　　אֶשְׁכּוֹלֵי גֶפֶן מַעֲדָנַי
ויושע יי'
בְּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא אֵל　　בּוֹעֵת וּבְוֹעַת בְּיַד יִשְׂרָאֵל
וירא ישראל
גְּבוֹר וְעִזּוּז מֵעוֹלָם מֵחָשָׁה　　גְּבוּרָתוֹ יְעוֹדֵד וְלֹא יֶחֱשָׁה
אז ישיר משה

פז': שִׁירָה שְׁלִישִׁית תָּשִׁיר שְׁלִישִׁיָּה
וְשִׁיר עֲשִׂירִי תְּשׁוֹרֵר עֲשִׂירִיָּה
ירושלים הבנויה　　קדוש

3.

אֶת לְבַב עַמִּי מַה תְּשַׁבֵּר　　וּבָאוּ בָנִים עַד מַשְׁבֵּר
בְּרוּחַ קָדִים אֳנִיּוֹת תְּשַׁבֵּר　　זְרוֹעַ צָר וְחֵילוֹ אֲשַׁבֵּר
גָּעוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ　　יוֹנָתִי לֹא מָצְאָה חוֹפֶשׁ
דַּבֵּר לָהּ וְתַשְׁלִים לִי נָפֶשׁ　　וְאֶמְשֶׁהָ מִמַּיִם וְטִיט וָרֶפֶשׁ
הֲיַעֲרוֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר　　כִּי עַד צַוָּאר נָגְעָה [דף יח, א] חֶרֶב צָר

6. צורים] בלתי מובן, ואולי צ"ל צָרִים, כלומר הים ינער את צרי ישראל ושבטי ישראל יודררו, יעשו חפשים.

1. אבי... אשכולי...] כנוים לישראל.
3. במצרים אדם ולא אל] עי' ישעיה ל"א, ג'. בועת ובועת] משרש בעת, ואולי הכונה שהמצרים שהיו מפחידים את ישראל היו עכשיו לנפחדים מישראל.
7. שירה שלישית] זו שירה של הבאר (מכילתא בשלח מסכתא דשירתא פ"א). שלישיה] כנוי לישראל עי' מועד קטן כ"ה, ע"ב.
8. שיר עשירי] שיר שלעתיד לבא (מכילתא, שם). עשיריה] כנוי לישראל מלשון ועוד בה עשיריה (ישעיה ו', י"ג).

1. את לבב עמי וכו'] פיוט זה נדפס לעיל מתוך כ"י מוסרי וכ"י דראפסי 252 (עי' שער ב' סי' א', 6) אבל שם חסר משורה ח' עד סוף.

וּלְעַמִּי אַרְחִיב בַּצָּר כִּי בְכָל צָרָתָם לִי צָר. ויצעקו וג׳
מִנָתָם אֲנִי וְגוֹרָלָם כִּי חָזָק הוּא גוֹאֲלָם
נָלוֹזִים אָחוֹר אַשְׁפִּילֵם וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם

פז׳: מִיַּד צָר אוֹשִׁיעֵהוּ. וּבְיוֹשֶׁר אֲסַיְּעֵהוּ. וְטוּבִי אַשְׂבִּיעֵהוּ.
וּמֵאַחֲרַי לֹא אַתְעֵהוּ. וְרוֹדְפָיו אַטְבִּיעֵהוּ. וּבִתְהוֹמוֹת אַשְׁקִיעֵהוּ.
וּמַטְּךָ הָרֵם בְּחָזְקֵהוּ. עַל הַיָּם וּבְקָעֵהוּ. וְעַמִּי אֲמַלְּטֵהוּ.
וְשִׁבּוֹלֶת אַל תִּשְׁטְפֵיהוּ. וּמַלְאָכֵי אֱלֵוֵּהוּ. וּלְחוֹרֵב אַגִּישֵׁהוּ.
וְלוֹ יְשׁוֹרֵר בְּנָאֲמֵהוּ. זה אלי ואנוהו [דף יח, ב] אלהי אבי וארוממנהו

4. ובכן ויאמר הנני ממטיר

(לחן וארא לאב אשר אתה)

מִדָּה בְּמִדָּה תָּמוּד נְכוֹחָה עָמַד לַעֲשׂוֹת לְבָנִים הֲנָחָה
נָם אֵיתָן פַּת לֶחֶם אֶקְחָה נִמְטַר לְבָנָיו מָן כְּהַבְטָחָה
שְׂרִיגָיו שֶׁבַּעְתָּה מִלֶּחֶם שָׁמַיִם הַנִּגְרָרִים אַחֲרֶיךָ כַּמָּיִם
ענין הימן נָם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְנָחֲלוּ שָׁרָשָׁיו בְּאֵר מָיִם

פז׳: צֶדֶק אָב בְּכָל עִנְיָנָיו. וְצִדְקָתוֹ שָׁמַר צוּר לַהֲמוֹנָיו.
וְנִהֲגָם עַל יַד עָנָיו. וּפֵרְשָׂן אֶת עֲנָנָיו.
וּפָתַח דַּלְתֵי מְעוֹנָיו. לְהַמְטִיר מִשָּׁמַיִם [דף יט, א] לֶחֶם לְבָנָיו

8. מנתם אני וכו׳] מכאן עד סוף הפיוט חסר בשני כ״י האחרים.
14. ולו ישורר] נ״ל שצ״ל: ולי ישורר.

1. שמות ט״ז, ד׳.
2. לחן וכו׳] לנגון הפיוט המתחיל: וארא לאב וכו׳ והוא בלתי נודע.
3. מדה במדה וכו׳] פיוט זה נוסד על התוספתא סוטה פ״ד ומכילתא בשלח פתיחתא עי״ש ד״ה וי״י הולך לפניהם יומם.
4. איתן] אברהם, עי׳ בבא בתרא ט״ו, ע״א.
5. שריגיו] בניו.
6. ענין הימן] שתי המלים האלה קשות להבין. ה׳ צבי הר-זהב שקרא עלי ההגהה משער שהמלה „ענין" מיותרת והחרוז צריך להתחיל במלה „הימן" ואז יצא גם שם הפיטן „מנשה" מראשי החרוזים. ואם נקבל השערה זו אז נקבל רק מחציתה ונאמר שצ״ל „הימן עָנָם ונם". והימן זהו אברהם.

5. [א ח ר]

(לחן יוסף מני פנה)

אָדוֹן דְּבָרוֹ לֹא שִׁנָּה הֶעֱלָה מֵעֵמֶק שׁוֹשַׁנָּה
בְּנֵי אָדָם קְרָאוּם אֲנִי יְשֵׁנָה אכלו את המן ארבעים שנה
פז': כְּטָעֲמוֹ טַעְמוֹ. עָרֵב לְכָל טוֹעֲמוֹ. וְאֵל מִמְּרוֹמוֹ.
הוֹרִידוֹ בְּנָאֳמוֹ. לְהַסְפִּיק לְעַמּוֹ. דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ.
וְלֹא יָדְעוּ מָה רִשּׁוּמוֹ. מָן קָרְאוּ שְׁמוֹ.

6. [א ח ר]

אֱמוּנַת רוֹעֵינוּ לֹא נֶחְסַר פֹּתֵחַ יָד לַכֹּל וְלֹא חִסַּר
בָּרָא דג לַבָּנִים מָסַר נותן לחם לכל בשר
גְּאוֹן מִצְרַיִם יִמְעַד דגן בקרב יצעד
ולחם לבב אנוש יסעד
פז': עֲדַת צְנוּעִים. נִתְכַּלְכְּלוּ אַרְבָּעִים. בִּבְאֵר מַיִם [דף יט, ב] נוֹבְעִים.
וּבִשְׁנֵי עַמּוּדִים הַזְּכוּעִים. בָּעֶרֶב בָּשָׂר תּוֹבְעִים.
וּבַבֹּקֶר לֶחֶם שׂוֹבְעִים.

7. ובכן עד אנה ינאצוני

מְתוּקִים חכך אֲשֶׁר מַאֲמָרוֹ נַעֲשָׂה כִּי עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבָה תְּכַסֶּה
נְכוֹחוֹת צִוָּה אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה

2. לחן יוסף מני פנה] לנגון פיוט: יוסף מני פנה, והוא בלתי נודע.
3. מעמק שושנה] כנוי לישראל עדה״כ שושנת העמקים (שה״ש ב׳, א׳).
5. כטעמו טעמו וכו׳] השוה לזה: „שהוריד להם המן שהיה בו כל מיני טעמים, והיה כל אחד מישראל טועם כל מה שהיה רוצה" (שמות רבה כ״ה, ג׳ ועי׳ ג״כ יומא ע״ה ע״א).
7. ולא ידעו וכו׳] עי׳ מכילתא בשלח מסכתא ד׳ סוף פ״ג.

2. אמונת רוענו] כלומר אמונתנו בה׳ שהוא רוענו.
3. ברא דג לבנים] בלתי מובן לי.
4. דגן וכו׳] גם זה בלתי מובן לי.
7. ובשני עמודים] משה ואהרן כמו שנאמר וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן (שמות ט״ז, ב׳). הזכועים] פעל „זכע" לא נודע לי, ואולי צ״ל הצנועים.

1. במדבר י״ד, י״א.
2. מתוקים חכך] בלתי מובן לי.

פו׳: נִתְחַבְּרוּ לְהִתְאַוּוֹת. וּמֵאֲנוּ לְחַוּוֹת. לְהָפֵר מִצְוֹת.
מִפִּי אֵל מְצֻוּוֹת. וְנִבְעֲרוּ מִלְּקַוּוֹת. וּלְהָבִין בְּחֶדְווֹת.
כִּי שַׁבָּת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת.

8.

מַה תִּצְעַק אוֹמֵן אוֹמָן אֵלַי בְּעַד [דף כ, א] עַם לֹא אַלְמָן
לְכָל תִּכְלָה קֵץ מְזֻמָּן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ וּזְמָן
כּוֹס יְשׁוּעוֹת הַמְּיֻומָּן בָּא לְהַשְׁקוֹת בְּנֵי הֵימָן
וּמַהֵר פָּארָן וּמִתֵּימָן יָבֹא אָב הָרַחֲמָן
פַּרְעֹה וְחֵילוֹ לַהֲתִימָּן יָם לְכַסָּם וּלְהַעֲלִימָן
חוֹזֶה פָּקִיד וּמְהֵימָן זַמַּנְתִּיךְ לְאוֹכֵל מָן
קְרִיעַת יָם תְּהֵא סִימָּן טוֹב בְּעֵת נוֹאַם יָוָאֳמָן
עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן נְבִיאִים אֲדַבֵּר בָּם בְּתֻורְגְּמָן
מַלְאָךְ לוֹבֵשׁ אַרְגָּמָן לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן

ונע׳ אֱלהינו

ז. [פיוט לשבת]

· [דף כ ע״ב] ראו כי יי׳ נתן לכם השבת

אַשְׁרֵי שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת בְּכָל דִּקְדּוּקֵי בְּרִית מִצְוֹת שַׁבָּת
גּוֹלֶם יְצִיר כַּף גְּאָלָם שַׁבָּת דָּבָר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת
הֵן אַרְבַּע אַמּוֹת יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת וְאַלְפַּיִם אַמָּה גְּבוּל שַׁבָּת

4. המיומן] של ימין, ובהשאלה חשוב ונבחר . בני הימן] בני אברהם.
6. להתימן. לעשות בהם כלה.

2. שמות ט״ז, כ״ט.
4. גולם יציר כף] נ״ל שצ״ל גולם ויציר כף, גולם כנוי לאדה״ר על פי אגדת חז״ל „שעה ראשונה הוצבר עפרו שנייה נעשה גולם״ (סנהדרין ל״ח, ע״ב), ויציר כף כנוי לחוה, ושניהם נגאלו ע״י השבת כפי האגדה: „בא יום השבת ונעשה סניגור לאדם הראשון וכו׳... ובזכות יום השבת ניצל אדם מדינה של גיהנם וראה אדם כחה של שבת... התחיל משורר ומזמר ליום השבת שנאמר מזמור שיר ליום השבת״ (פדר״א פי״ט). ואפשר ג״כ ש„גולם יציר כף״ הוא כנוי לאדה״ר לבד וצ״ל „גאלו״ שבת.
5. הן ארבע אמות וכו׳] ע׳ מכילתא בשלח מסכתא ד׳ פ״ה ד״ה שבו איש תחתיו ושם נסמן.

זאת אֶרֶץ נָחַלְנוּ בִּזְכוּת שַׁבָּת   חִדּוּשׁ עוֹלָם נִירַשׁ בְּצֶדֶק שַׁבָּת
טוֹהַר כְּהֻנָּה נִתַּן עֲבוּר שַׁבָּת   יְקָר מַלְכוּת בִּגְלַל שַׁבָּת
כְּרִיתוּת בְּרִית בִּרְשׁוּת לְשַׁבָּת   לַכֹּל קָדְמָה שַׁבָּת
מוֹעֲדִים טְפֵלִים לְשַׁבָּת   נִתְּנוּ עֲלֵי שִׁמּוּר שַׁבָּת
סִיחַ אֵין [דף כא, א] לְהַרְבּוֹת בְּשַׁבָּת   עוֹנֶג מְכֻבָּד קְרוֹא לְשַׁבָּת
פִּלּוּל שֶׁבַע בְּרָכוֹת בְּשַׁבָּת   צִיעוּר אֵבֶל אֵין בְּשַׁבָּת
קִדֵּשׁ בִּמְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים שַׁבָּת   רָם בַּמָּן בֵּרַךְ שַׁבָּת
שׁוֹאֲלֵי מֵתִים לֹא יוֹעִיל בְּשַׁבָּת   תּוֹקֶף כְּלַל גָּדְלוֹ אִמְרוּ בְּשַׁבָּת

יום מנוחה לעיף וגם מרגוע ליגע כי בו שבתת מכל מלאכתך, ונפשתה ממפעלותיך, וברכתו בברכותיך, וקדשתו בקדושתך. ובם במעשיך תשמח ותראה כל דבר בעתו, כי כל עשית יפה בעתו, אדם ובהמה שוים בו, עבד ואדון, גבירה ואמה, גר ותושב, שור וחמור, רחוק וקרוב [דף כא ב] בבית ובחוץ, בים ובמדבר ביבשת ובתהום, ברום ובתחת, בחיים ובמתים, במשלח יד ובמהלך רגל, ובדבור דבר ובמחשבת לב, כי הוא יום ברוך ובחור, ומכובד וקדוש, ובחרו אל ברוך ובחור ונכבד וקדוש בסוד מעלה ומטה ככת' וקרא זה אל זה וג'

אופן

למול שלשה דברים אלה שבת ומילה ותושיה משולשים ישלשו ק'ק'ק' ק' משובתי שבת ק' משומרי מילה ק' ממשנני תורה ק' מדין יפדה שובתי שביתת שבת ק' מתפתה יציל שומרי שמור [דף כב ע"א] מילה ק' מכל רע ימלט משנני שנון תורה ק' מח' ק' מנ' ק' מל' לעומתן

ח. שילשול וישמע יתרו [לשלמה חזן]

1.

ויהי שׁוֹמֵעַ קָרוֹב וְרָחוֹק חוֹנֶה   לְקוֹרְאָיו בְּיִרְאָה קָרוֹב וְעוֹנֶה
מֵכִין מִסְפָּר לַכֹּכָבִים מוֹנֶה   הֵנִיחַ בְּשַׁבָּת נִין תָּם מְכֻוּנֶּה

6–9. זאת ארץ וכו'] החרוזים האלו נוסדו על המכילתא שם פ"ד, ד"ה „ויאמר משה אכלוהו היום, ר' יהושע אומר אם תזכו לשמור את השבת עתיד הקב"ה לתת לכם שלשה מועדות... ארץ ישראל ועולם הבא ועולם חדש ומלכות בית דוד וכהנה ולוייה".

23. ק' מדין יפדה וכו'] „ר' אלעזר אומר אם תזכו לשמור את השבת תנצלו משלשה פורעניות... ומיום דין הגדול" (מכילתא שם, שם).

25. ק' מח' וכו'] פתרון ר"ת אלו נעלם ממני.

1. שילשול] שם של פיוט שכונתו עדין לא הוביררה לי.

4. נין תם מכונה] נין יעקב שהוא נקרא תם.

חִלְּצָם מִיַּד צוֹרֵר וְשׂוֹנֵא   זֶה קָרוּי שִׁבְעָה שֵׁמוֹת הֵשִׁיב בְּמַעֲנָה
נָם כְּשָׁמַע בָּרוּךְ שָׁמַיִם וָאָרֶץ קוֹנֶה ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה
קד[וש]

2. יוצר

אִזּוּן שִׁמְעֲךָ בְּהִדּוּרוֹ [דף כב, ב] בִּגְאוּלַּת עַמְּךָ לְפָאֲרוֹ
וישמע יתרו
גְּאוּלִים כְּיָצְאוּ עִם הַמְצֻוָּן   דָּץ וְשָׂמַח בַּעֲדֵי עֶדְיָן
כהן מדין
הֵן בְּאַהֲבָתוֹ אֵל מַחְשֶׁה   וְעוֹד שְׁמוֹ בְּלִי לְהַנְשֶׁה
בכמה מקומות נקרא חותן משה
פז': מֹשֶׁה שָׁמַע דָּתִיּוֹת מוֹרָשָׁה. וְיִתְרוֹ הִתִּיר זֹאת הַפָּרָשָׁה
מֻתָּרָה וּמְפוֹרָשָׁה לקד'
זָכָה לְהִתְעָרֵב בִּכְמֵהִים   חֲזוֹתוֹ בְּגוֹי עַל בְּכוֹרִים נהים
את כל אשר עשה אלהים
טוֹב אֲשֶׁר עָשָׂה בְּטַעְמוֹ   יֶשַׁע אֲשֶׁר שָׁלַח מֵעִמּוֹ
למשה ולישראל עמו
כְּבוּלִים בְּסֵבֶל מְעַנִּי..................

5. זה קרוי שבעה שמות] יתרי.
8–9. ויתרו התיר זאת הפרשה] רמז לאגדה: „ראויה היתה פרשת שופטים להאמר אילולי עמד יתרו" (מס' שמחות פ"ח).
10. זכה להתערב בכמהים] זה רומז למה שדרשו חז"ל על הפסוק וילך לו אל ארצו (שמות י"ח, כ"ז) לגייר בני משפחתו (רש"י, ועי' מכילתא מסכתא דעמלק פ"ב ד"ה וישלח משה: „הריני הולך לארצי ואגייר לכל בני מדינתי").

CHAPTER IV

Elegies

The liturgies collected in this chapter consist of Elegies found in various manuscripts as follows:

Section א: Three Elegies for the Ninth of Ab

Fragment T–S. 13. K.6[2], consisting of one leaf written on one side, contains an elegy for the ninth of Ab, with the acrostic of the name of Benjamin in the opening line and the alphabet in the remaining lines. The complete poem, undoubtedly, contained the whole alphabet in acrostic, but the fragment reaches only to the letter ל.

The British Museum fragment Or. 5557-A, consisting of two small parchment leaves, which are consecutive, contains the closing line of a poem,[1] followed by two elegies, the second of which is incomplete. To judge from its form, the second elegy must have formed part of some *Kerobah*.[2] It is so constructed that every word forms part of an acrostic of the inverted Alphabet, and has the additional peculiarity of each stanza ending with a word with which the next stanza begins.

Section ב: Geonic Liturgies for the Sabbaths of Mourning and the Sabbaths of Consolation

In the Tosephta of Megillah, chap. IV, where the Haftaras for the Special Sabbaths are designated, no mention is made of the Haftaras for the three Sabbaths preceding the Ninth of Ab and for those following it. In a later tradition,[3] a special Haftara is prescribed for the first day of Ab, if it falls on a Sabbath, but the Haftaras of the other Sabbaths are not alluded to. And yet, it is quite certain, that already in early Talmudic times the three Sabbaths preceding the Ninth of Ab and the nine Sabbaths com-

[1] The line reads: השמיד גאות מתקוממים תשמיע דברים טובים דברים נחומים.

[2] See *Maḥzor Yannai* p. xxxiii.

[3] Comp. b. Megillah 31^{b}.

ing between the Ninth of Ab and the Day of Atonement were considered as special Sabbaths for which special Haftaras were assigned. The Pesiqta Homilies, which are based upon the Haftaras, prove this beyond a doubt. In fact, many of the codifiers refer to the Pesiqta as the source for the regulation which prescribes special Haftaras for these Sabbaths and, furthermore, designate these Haftaras as those of Mourning, Consolation and Repentance.[4] According to Abudraham this regulation is not merely a matter of inference but is based on a definite statement in the Pesiqta,[5] though no such statement is to be found in our editions.

In later times, when the Piyyut supplanted the Homily to some extent, we find special piyyutim for these special Sabbaths. Zunz knew of a single MS. which contained 160 pieces of this class of compositions,[6] and the 24 compositions of our present MS. likewise belong to this class of liturgies, extending from the first Sabbath of mourning to the first Sabbath of consolation (No. 19). The poems following No. 19 are difficult to ascribe to any particular Sabbath with certainty. No. 21 may have been intended for the third Sabbath of consolation[7] and No. 23 for the sixth.[8]

The MS., which is now in the library of the Jewish Theological Seminary of America,[9] consists of 28 leaves[10], and, with five

[4] Comp. מרדכי to Megillah, sec. 831 (ed. Wilna p. 38): וכן אנו נוהגים על פי הפסיקתא דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש שלשה דפורעניות קודם תשעה באב, ושבעה דנחמתא לאחר תשעה באב וב' דתשובה. Maimonides הלכות תפלה XIII, 19 speaks of תוכחות and נחמות and mentions only one of repentance. Comp. also Tosephot to Megillah 31[b] s. v. ראש חדש אב.

[5] Comp. Abudraham ed. Warsaw 1877, fol. 82[a]: ואמרינן בפסיקתא מבראשית ועד י"ז בתמוז מפטירין לענין הפרשיות דומה לדומה, משם ואילך הכל לפי הזמן ולפי המאורע תלת דפורענותא ושבע דנחמתא ותרתי דתיובתא וסימנם דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש.

[6] Ritus p. 88.

[7] Comp. last line of the poem.

[8] Comp. the Biblical quotations employed in the poem.

[9] It came from the bookdealer Toledano who erroneously described it as קונטרים של קינות ומאורות ורשויות לתעניות וט"ב מהגאונים ז"ל. Our study shows that the piyyutim are not קינות and were not intended for the Ninth of Ab. The Ms. was presented to the library by the Hon. Irving Lehman, and I am indebted to my colleague, Prof. Alexander Marx, for bringing it to my attention and placing it at my disposal.

[10] Fol. 1–2[a] are blank.

exceptions, the leaves follow one another without any lacunae.[11] In spite of the continuity of the leaves, however, the acrostics in many of the poems are incomplete.[12] This must therefore be due not to a defect in the Ms. but to the peculiar plan of the authors. On the other hand, on account of the five lacunae in the Ms. three of the poems are defective at the beginning,[13] three at the end[14], and one in the middle.[15] Of the 24 piyyutim in our Ms. six bear the names of their authors in acrostic,[16] two are ascribed to a Gaon without further specification,[17] and one is described as אופן עראקי[18] i. e., a Babylonian Piyyut.[19] This justifies the assumption that the authors are Babylonian. We may even be more specific and say that they belonged to the school of Pumbedita because they used the form אהבת עולם instead of אהבה רבה in the second benediction before the Shema.[20] And in that case, Elazar, the author of No. 11, is perhaps Elazar b. Jacob Ha-Babli, and Solomon, the author of Nos. 13 and 16, is perhaps Solomon Ha-Babli, Joseph, the author of No. 7, cannot be identified, nor have we any means of determining who is meant by Gaon, the author of Nos. 21 and 23. Salam or Salmon Ḥazan (No. 22) is otherwise unknown, but of Samuel Heḥaber (No. 12) we have already given another liturgical fragment.[21]

[11] Lacunae occur between fol. 2 and 3, 9 and 10, 20 and 21, 22 and 23 25 and 26.

[12] The following poems have incomplete acrostics, although they are not defective. Nos. 2, 8, 18, 22 have the acrostic only to the letter ה"א Nos. 19, 20 to the letter וי"ו, No. 5 omits letters י–ל, and ס–צ and No. 11 has the acrostic of the inverted Alphabet only to letter חי"ת.

[13] Comp. below in this Section Nos. 8, 16, 18.

[14] Comp. ibid. Nos. 15, 17, 21.

[15] Comp. ibid. No. 1.

[16] No. 7 יוסף, No. 11 אלעזר, No. 12 שמואל החבר, Nos. 13 and 16 שלמה, No. 22 סלם (סלמון?) חזן.

[17] Nos. 21, 23.

[18] No. 22.

[19] Iraq is the Arabic name for Babylonia, and in Jewish writings stands for Bagdad and its vicinity in particular (Comp. *Jewish Ency.* II, 404).

[20] See Elbogen, *Der Jüd. Gottesdienst* p. 20.

[21] See above Chapter III. Section ב.

שער ד
קינות
א. קינות לתשעה באב
1. בשם מנ[חם] אבלים

קינה

בְּנֵי מִקְדָּשׁ נוּדוּ לוֹ   כִּי אָרַךְ חִלּוּלוֹ
אֱלֹהִים מֵרֹאשׁ הִבְדִּילוֹ   וּבַעֲוֹנֵינוּ הִשְׁפִּילוֹ
בִּינוּ נָא וְלוּלוֹ   וְהִכְבִּידוּ מְאֹד אֶבְלוֹ
גּוֹיִם מַרְבִּים גָּאֳלוֹ   וְאֵין מִכֶּם מִי יִגְאָלוֹ
דְּבִיר קֹדֶשׁ בִּכְלוּלוֹ   יִרְמֵס טָמֵא בְּכַף רַגְלוֹ
הַמְכוֹהָנִים [בְּ]הֵיכָלוֹ   הֻרְחֲקוּ מִכָּל חֶבְלוֹ
וְזָר בְּכֹחַ יָרִים קוֹלוֹ   לְחָרֵף בּוֹ יוֹמוֹ וְלֵילוֹ
זַמְּרוּ וְשִׁירוּ וְהִלּוּלוֹ   שָׁבְתוּ בַּעֲוֹן קְהָלוֹ
חשכן אָמָּה בְּרוֹב עַוְלוֹ   בִּקְבָרִים לְהַגְבִּילוֹ
טָמֵא בְּרוֹב טִפּוּלוֹ   טִמֵּא הַמִּקְדָּשׁ כֻּלּוֹ
יָהִיר וְזֵד בְּכָל פָּעֳלוֹ   וְהוּא פְתָחוֹ נְעָלוֹ
כָּבוֹד נִסַּע מִגְּבוּלוֹ   וְהִקְדִּירוּ וְהֶאֱפִּילוֹ
לְאֵבֶל נֶהְפַּךְ מְחוֹלוֹ   מִיּוֹם בָּטֵל הִלּוּלוֹ

2. אחרת

אַל תִּקְרְאוּ לִי צִיּוֹן
קִרְאוּ לִי צָיוֹן

5. ולולו] כן בכ"י, וה' צבי הר־זהב משער שצ"ל דלדולו או זלזולו.
6. גאלו] מלשון גאלי הכהונה (נחמיה, י"ג, כ"ט), בכ"י: גא־לו.
11. חשכן] נ"ל שצ"ל חשבה. אמה] כנוי למלכות השוררת. עולו] מלה"כ בעולו אשר אשר עשה (יחזקאל י"ח, כ"ו).
12. טמא המקדש] בכ"י וטמא, ואין ספק שהוי"ו נמשך מן המלה „טפולו" הקודמת.
13. והוא פתחו נעלו] נ"ל שצ"ל הוא פתחו ונעלו.

1. פיוט זה הדפסתי בהתורן שנה ג' גליון כ"ג ונדפס כאן בתקונים.
3. ציון] ישעיה כ"ה, ה'.

כִּי צוּרִי זְנָחַנִי
וְשָׂמַנִי לְבִזָּיוֹן.
אַל תִּקְרְאוּ לִי רִיבָה
קִרְאוּ לִי דָוָה
כִּי שַׁדַּי מְאָסַנִי
וְטִירָתִי חֲרֵבָה.
אַל תִּקְרְאוּ לִי שָׂרָה
קִרְאוּ לִי מָרָה
כִּי אֵלִי עֲזָבַנִי
וְתִפְאַרְתִּי הוּסָרָה.
אַל תִּקְרְאוּ לִי גְדוֹלָה [דף א, ב]
קִרְאוּ לִי שְׁכוּלָה
כִּי בָנַי יְצָאוּנִי
וּמֵהֶם אֲנִי אֻמְלָלָה.
אַל תִּקְרְאוּ לִי חוֹמָה
קִרְאוּ לִי שַׁמָּה
כִּי שַׁדַּי הֱשִׁימַּנִי
וְשִׁירָתִי דוֹמֵימָה.
אַל תִּקְרְאוּ לִי קִרְיָה
קִרְאוּ לִי צִיָּה
כִּי צוּרִי גְעָרַנִי
כְּאוֹיֵב לִי הוּא הָיָה.
אַל תִּקְרְאוּ לִי אֵם בָּנִים
קִרְאוּ לִי נְוֵה־תַנִּים
כִּי עֶלְיוֹן נְתָנַנִי

6. ריבה] צעירה. בכ"י רבה.

10. שרה] מלשון שרים ושרות (קהלת ב', ח') ואולי צ"ל שׂרה מלשון שרתי במדינות (איכה א', א').

24. גערני] גער בי.

כְּמוֹ הָרִים גַּבְנֻנִּים.
אַל תִּקְרְאוּ לִי עִיר מַלְכוּת
קִרְאוּ לִי עִיר בָּכוּת
כִּי אֵלִי חִילַנִי
וְעַד אָן אֵין לִי אֲרֻכוּת.
[דף ב, א] אַל תִּקְרְאוּ לִי אַרְמוֹן בָּר
קִרְאוּ לִי מִדְבָּר
כִּי שַׁדַּי הִשְׁמִידַנִי
וְאוֹיֵב עָלַי גָּבָר.
אַל תֹּאמְרוּ קִרְיַת חָנָה
קִרְאוּ לִי אַלְמָנָה
כִּי שַׁדַּי הוֹגַנִי
וְשָׂמַנִי לִשְׁנִינָה.
אַל תִּקְרְאוּ עִיר הִלּוּלִים
קִרְאוּ בָּמַת עֲרֵלִים
כִּי צוּר נְטָשַׁנִי
בְּיַד מִתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים.
אַל תֹּאמְרוּ עִיר אַרְמוֹנִי
קִרְאוּ עִיר תֵּימָנִי
כִּי עֲזָבַנִי
י"י וי"י שְׁכֵחָנִי.
אִמְרוּ לוֹ הֲלֹא נַמְתָּ צִיּוֹן לֹא אֶזְנָחֵךְ
גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ.
[דף ב, ב]

32. חילני] מלה"כ ואת תחלאיה אשר חלה ה' בה (דברים כ"ט, כ"א).
33. ארכות] מלשון ארכת בת עמי (ירמיה ח', כ"ב) ור"ל עד אן אין לי רפואה ממחלתי.
36. השמידני] בכ"י: השמימי.
40. הוגני] מלשון הוגה על רוב פשעיה (איכה א', ה').

3. פו[מון] עֲנִיָּה סוֹעֲרָה סִפְדִי וְהַרְחִיבִי קָרְחָתֵךְ
אל תתני פוגת לך אל תדום בת עינך

תְּלָאוֹת תַּנִּי תָמִיד תְּמוּר תּוֹקֶף תְּהִלָּתֵךְ
שַׁאֲלִי שַׁלְוַת שֶׁקֶט שְׁבִי שִׁפְכִי רִנּוּנֵךְ
רִינּוּנֵךְ רַחֲשִׁי רִשְׁמִי רְצוֹן רָצָה רִנָּתֵךְ
קוּמִי קֶדֶם קוֹנֵךְ קַבְּצִי קְהִלּוֹת צֹאנֵךְ
צֹאנֵךְ צְעִירִים צָדוּ צָמְתוּ צַעֲדֵי צֵאתֵךְ
פָּצוּ פִּיהֶם פְּלִילִיָּה פָּקוּ פְּעֻלַּת עֲוֹנֵךְ
עֲוֹנֵךְ עָצַם עַל עֲוֹן עֹתְקֵי עִתֵּךְ
סָבְבוּ צָרִים סְבִיבֵךְ סוֹרְרִים סִילּוּ נִינֵךְ

ב. קינות ומאורות ורשויות מתקופת הגאונים לשלשה דפורענות ושבעה דנחמתא

[דף ב, ב] 1. [ש]לשול לאיכה

[אֵי]כָה אֲיֻמָּה בַּגּוֹלָה הָלָכָה
[וּ]לְעוֹף הַשָּׁמַיִם נִבְלָתָהּ הָשְׁלָכָה
בָּגְדָה בְצוּרָהּ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַסֵּכָה
גְּבֶרֶת עֲבָדִים בַּעֲבְדוּת נִ[פְ]רָכָה
דּוֹבֶרֶת שִׁיר קִינָה עָרְכָה
אֲזוּרַ[ת חַיִל] בְּלֹא כֹחַ הָלָכָה
נָעָ[ה] [ר]אשׁ חֲפוּיָה נִדְרָכָה
[יָפָ]ה כַלְּבָנָה נָס חִנָּ[הּ]. . . .

2. איכה ב׳, י״ח.
3. תני] מלשון לתנות לבת יפתח (שופטים, י״א, מ׳).
9. עותקי] מלשון ויעתק משם ההרה (בראשית י״ב, ח׳) ואולי ר״ל עונך גדול משום אלה הדוחקים את הקץ.
10. סילו] מלה״כ סלה כל אבירי (איכה א׳, ט״ו).

1. שלשול] עי׳ לעיל שער ג׳ סעיף ח׳, 1.
5. גברת] בכ״י: רבונת.

. . . .
. . . . פא כל ה. . . [דף ג, א] מְסָכָה
וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁ[נָה] מְקוֹנֶנֶת אֵיכָה

2. יוצר

[אֵי]כָה אָבַל חֵיל וְחוֹמָה, [נֶ]הֱרַס מִזְבַּח אֲדָמָה וְחוֹמָה, וְאֻמַּל מַזָּר וְחַמָּה, כִּי רַבָּתִי הוּשְׁמָה [שְׁמָ]מָה.
פז׳: אֲהָהּ עַל [צִ]ירִי, הוֹי הוֹי עַל שִׁבְרִי, [נְ]הִי נִהְיָ[ה] הָגוּ עֶדְרִי עַד [יַ]שְׁקִיף וְיֵרָא צוּרִי.
אֵיכָה בְּאוּד הָעֳשָׁנָה, וְתוֹאַ[ר] שׁוֹשַׁנָּה נִשְׁתַּנָּה, וְאוֹר [הַלְּבָנָה] מְאוֹד שְׁ[וּ]נָּ[ה], [דף ג, ב] וּמְחַדְּשִׁים קִינוֹת בְּכָל שָׁנָה.
פז׳: אוֹי כִּי נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁינוּ, אוֹי [כִּי] שָׁבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּינוּ, [אוֹי] כִּי חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ, אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ.
אֵיכָה גֹּעֲלוּ אֲהוּ[בִים], וּנְשׂוּאֵי רֶחֶם מְתַ[וֹּאֲבִים], לָכֵן נָגְהָם אָסְפוּ הַכּוֹכָבִים, וְדוֹד פָּנָ[יו קָדְ]רוּ כְּעָבִים לִפְנֵי שׁוֹבִ[ים].
פז׳: עַל [זֹא]ת אֶסְפְּדָה וְאֵילִילָה, וּמָלְאוּ [מָתְנַי] [דף ד, א] חַלְחָלָה, מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה, אֶת חַלְלֵי בַת עַמִּי אֶבְכֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה.
אֵיכָה דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵילוֹת, בְּתוּלוֹת מְהֻלָּלוֹת וּמַזָּלוֹת, לָכֵן בָּכוּ

10. .....] לפי הנראה חסרים כאן דפים אחדים, והפיוט בשלמותו אפשר שהיה מכיל את הא"ב ואת שם הפיטן בראשי החרוזים בדרך זו שאחרי כל ד׳ אותיות מהא"ב באו אותיות אחדות משם המחבר, ולפנינו נשארו רק אותיות א׳–ד׳ מהא"ב והמלה „אני" מחתימת הפיטן.

2. אבל] איכה ב׳, ח׳. ואפל] עמוס ה׳, כ׳. מזר] מלה"כ התוציא מזרות בעתו (איוב ל"ח, ל"ב). נוסח הכ"י: מזור.
3. רבתי] ירושלים שהיא רבתי עם (איכה א׳, א׳).
6. העשנה] רמז לדרשת חז"ל: „ארבעה מלאכים יורדים ובידם ארבעה לפידים של אש ונתנו בארבע זויות של היכל ושרפו אותו" (פסיקתא רבתי פכ"ו, הוצאת פריעדמאנן דף קל"א, א׳). שושנה] כנוי לישראל. ואור הלבנה וכו׳] עי פסיקתא דר"כ (הוצאת בובער קי"ט ע"ב–ק"כ, ע"מ) ד"ה: בר קפרא פתח... אמר הקב"ה למלאכי השרת מלך בשר ודם אבל מה הוא עושה וכו׳.
11. פניו קדרו כעבים] עי׳ שם.
15. בתולות מהללות ומזלות] לא ידעתי פירושו, ואולי צ"ל מחוללות ונבעלות, כמו שדרשו על פסוק זה באיכה רבתי (א׳, סעיף ל"א).

שְׁנֵים עָשָׂר מַזָּלוֹת, וְהַצְּרֵיחַ יַצְרִיחוּ יְלָלוֹת יוֹמָם וָלֵילוֹת.
פז׳: אוֹי נָא לִי אוֹיָה לִי, כִּי קוֹלֵעַ וְשׁוֹדֵד אֳהָלִי, אַלְלַי לִי,
כִּי נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחוֹלִי.
אֵיכָה הֵיכָל בָּזוּי וְנִקְלֶה. אֲשֶׁר (דף ד, ב) כָּבוֹד הָיָה מְמוּלָּא, לָכֵן
בָּכָה מַזַּל טָלֶה, כִּי בֵית אֵשׁ קַשׁ מְמוּ[לָּא].
פז׳: אוֹי כִּי נִמְ[כַּרְנוּ] לְאַכְזָר, נַחֲלָתֵינוּ נֶהֱ[פְּכָה] לְזָר, וְעַמִּי
בַגּוֹיִם מְפוּזָּר, וּבַגּוֹיִים הָיִי[תִי] לְנָכְרִי וּמוּזָּר.

3. יוצר

אֵיכָה אָבְלוּ קְהִלּוֹתֵ[יכֶם]
בָּכוֹ בְמַר תִּבְכֶּינָה בְתוּלוֹתֵיכֶם
גָּלְתָה גִילָה מֵאֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם
אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה (דף ה, א) בְּשַׁבְּתוֹתֵיכֶם.
דַּרְכֵי צִיּוֹן דָמְמוּ מִמְּבִיאֵי אִשֶּׁה
הָיוּ הֲפוּכִים בְּעוֹל צָר הַקָּשֶׁה
וַיֵּצֵא וַיִּגְלֶה יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה,
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה.
פז׳: מי יתן

4. אופן

אֵיכָה שִׁנִּיתִי לְשׁוֹן קִינוֹת
בִּלַּע חֲכָמוֹת לִמְקוֹנְנוֹת
גָּדַע קַרְנִי וְאֵין לִי תַקָּנוֹת
וְנוּדַּחְתִּי וְנוּגַּחְתִּי בַּעֲשָׂרָה קְרָנוֹת.

17. קולע] מלה״כ הנני קולע את יושבי הארץ (ירמיה י׳, י״ח).

5. ויקרא כ״ו, ל״ה.
9. דברים א׳, א׳.

5. בעשרה קרנות] רמז לאגדת חז״ל עשר מסעות נסעה שכינה... וכנגדן גלתה סנהדרין (ר״ה ל״א, ע״א).

דָּרַךְ [דף ה, ב] קַשְׁתּוֹ בִּי לְהַכּוֹת
הָיָה כְּאוֹיֵב אוֹתִי לְדַכּוֹת
וַיַּחְמוֹס בַּגַּן בְּעַד תְּפִלָּתִי מְסֻכּוֹת
וְנוֹפַ[צְתִּי] וְנוֹתַצְתִּי מֵעֶשֶׂר סְוכּ[וֹ]ת
זָנַח מִזְבֵּחַ מַעֲלוֹת שָׁרָ[י]ם
חָשַׁב לְהַשְׁחִית כֹּהֲנִי[ם] וּמְשׁוֹרֲרִים
טָבְעוּ שְׁעָר[ים] וְאָבְדוּ שׁוֹעֲרִים
וְנוֹפַצְתִּי וְנוֹתַצְתִּי מִשְּׁנַיִם עָשָׂר שְׁעָרִים
יָשְׁבוּ זְקֵינִים [דף ו, א] כַּאֲבָנִים דְּמוּמוֹת
כָּל סַנְהֶדְרַי מבערות בנהמות
לְאִימּוֹתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה אִישׁ מִלְחָמוֹת
וְנִזְרֵיתִי וְנִקְצֵיתִי בְּכָל מְקוֹמוֹת.

5.

מִקּוֹל אַנְחַת אֲיֻמָּתוֹ בִּצַּע אִמְרָתוֹ הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חוּצָה
מק' גְּעִיַּת מְאוֹרֵי מָאוֹר קָדְרוּ וּבָכוּ כּוֹכְבֵי מָאוֹר
מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן
מק' הֵילֵל הָלַךְ בְּגָבְהָם
[דף ו, ב] וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נָגְהָם הן אראלם וג'
מק' זַעֲקַת חֲקוּקַת כַּפִּי,
חָרַדְתִּי וְסָפַקְתִּי כַּפִּי עַל כַּפִּי מלאכי של' וג'

8. מסכות] מלשון הסכת ושמע (דברים כ"ז, ט').
9. מעשר סכות] רמז למשנה יומא פ"ו, ד': „עשר סכות מירושלים ועד צוק".
13. משנים עשר שערים] רמז ליחזקאל מ"ח, ל"א „ושערי העיר על שמות שבטי ישראל".
15. מבערות בנהמות] ה' הר זהב משער שצ"ל: מְצֹעָרוֹת בְּנֶהָמוֹת, כלומר מלאות צער ואנחות.

2. געית] מלשון אם יגעה שור (איוב ו', ה').
4. הילל] מלשון הילל בן שחר (ישעיה י"ד, י"ב).
6–7. חקוקת כפי וכו'] כנוי לירושלם, ורמז לדרשת חז"ל: „אמרו לו רבון העולמים אין זו ירושלם שהכתבת עליה הן על כפים חקותיך אמר להם גם אני אכה כף על כפי" (פסיקתא רבתי, פכ"ז הוצאת רמא"ש קל"ד, ע"א).

מק' טָבְעוּ בָאָרֶץ שַׁעֲרֵי כָבוֹד
הָאוֹמְרִים מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד — הן אראלם וג'
מק' מוֹשְׁכִים כַּנְּהָרוֹת דְּמָעוֹת בִּנְהִי
נִשְׁמַע קִינִים וְהֶגֶה וָהִי, — מל' של' וגו'
מק' קְרִיאַ[ת] [דף ז, א] מְקוֹנְנוֹת לְמִסְפֵּד
רָם קָרָא לְצוֹם וְלִבְכִי וּלְמִסְפֵּד — הן ארא' וג'
מק' שַׁאֲגַת שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם
תָּמִיד הִלְבִּישׁוּ קַדְרוּת שָׁמַיִם — מל' של'

6. מאורות [ואהבה]

יָשַׁבְתִּי נָע וָנָד — וְהִשְׁבַּתִּי הֵידָד — שׁוֹדְדִים שְׁדָדוּנוּ שׁוֹדֵד
וּבְכָל שָׁנָה מְקוֹנֶנֶת אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד — ככ' איכה ישבה

ב' יי' יוצר

[דף ז, ב]
כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי כַּמַּיִם, וְסַחְתִּי מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם, בְּשִׁבְתִּי עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל זָלְגוּ עֵינַי כַּמַּיִם, חַנּוּן זְכוֹר לִי אַהֲבַת מַמְתִּיק מָיִם.

ככ' מי יתן ראשי מים ועיני מקור וגו'

ב' יי' הבוחר

7. זולת [לר' יוסף]

„אֵיכָה" אָבַדְתִּי וְגָלָה כְבוֹ[דִי] — „בִּלַּע" נְאוֹתַי וְגָדַר בַּעֲדִי
„גָּדַע" קַרְנִי. וְעוֹל מַעֲבִידִי — אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי.
פז': יָשַׁבְתִּי וְקוֹנַנְתִּי בִנְאֻמִי סִבְרִי מְסָרַנִי בְּיַד לוֹחֲמִי

6. ממתיק מים] כנוי למשה (שמות ט"ו, כ"ה).
7. ככ'] ירמיה ח', כ"ג.

2. פיוט זה נוסד על איכה ב'. שלשת החרוזים של כל בית מתחילים בתיבות הראשונות של איכה ב', והחרוז הרביעי של כל בית הוא פסוק המתחיל ב„איכה". נאותי] מלשון נאות אלהים (תהלים פ"ג, י"ג).
3. איכה וכו'] דברים א', י"ב.
4. סברי] הקב"ה שהוא סברי ותקותי.

פַּלְגֵי מַיִם תֵּרֵד עֵינִי לֵילִי וְיוֹמִי, עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי
„דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ" וְכִילָּה פְּדוּיִים „הָיָה כְאוֹיֵב" וְשִׂימָם שְׁחוּיִים
„וַיַּחְמֹס סֻכּוֹ" וְעוֹבְדֵי אֱלֹהִים חַיִּים אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִים
„זָנַח מִזְבְּחוֹ" דָּם בּוֹ מִלְהַזּוֹת „חָשַׁב לְהַשְׁחִית" מִי זֹאת
„טָבְעוּ" שְׁעָרִים וְנִכְסוּ [דף ח, ב] מְזוּזוֹת אֵיכָה נִהְיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת
„יָשְׁבוּ" עַמִּי מְאֻונָּחִים בְּכָל פִּינָּה „כָּלוּ" בְּיַד צָר וְלֹא מָצְאוּ חֲנִינָה
„לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ" הַגִּידוּ נָא אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה.
„מָה־אֲעִידֵךְ" וְצוּר בָּךְ אֵשׁ הִבְעִיר
„נְבִיאַיִךְ" מָאַסְתְּ וּנְבוּאָתָם הֵעִיר
„סָפְקוּ" כַּף וּפָצוּ רַב וְצָעִיר אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר
„פָּצוּ" מָאַס דֹּם [דף ט, א] וְסִפּוֹ „עָשָׂה" חֲרוֹנוֹ וְשָׁפַךְ זַעְפּוֹ
„צָעַק" הֲמוֹנָם בריר חופו אֵיכָה יָעִיב בְּאַ[פּוֹ] פו'
„קוּמִי" וְקִרְאִי תַּחַת רוֹתֶם „רְאֵה" צוּר שְׁעָרַי כִּי נִסְתְּמוּ סָתֹם
„שָׁכְבוּ" נוֹהִים כִּי פְּשָׁעִים נֶחְתְּמוּ חָתֹם
אֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶה הַכֶּתֶם
„תִּקְרָא" דְרוֹר עַם מֻוכֶּה וְנֶהֱלָם תְּנַתֵּק עוֹלָם תְּמַהֵר לְגָאֳלָם
[דף ט, ב] תּוֹסִיף לִקְנוֹתָם וּתְכַפֵּר מַעֲלָם עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם

אמת

5. איכה ג', מ"ח.
6. שחויים] פעול מן שחה כמו שבויים מן שבה.
7. ועובדי] בכ"י: ובעבורי. איכה יעבדו] דברים י"ב, ל'.
8. מי זאת] כנוי לישראל עפ"י הכתוב „מי זאת עולה מן המדבר" (שה"ש ג', ו').
9. מזוזות] בכ"י: מזוות. איכה נהיתה] שופטים, כ', ג'.
11. איכה] ישעיה א', כ"א.
14. איכה] איכה א', א'.
15. דם] כמו הדום, מלשון והארץ הדום רגלי (ישעיה ס"ו, א'. וספו] מלשון בתתם ספם את ספי (יחזקאל מ"ג, ח').
16. בריר חופו] ה' הר זהב משער שצ"ל: בעיר חופו, כלומר בבבל שעל חוף נהר פרת. איכה יעיב] איכה ב', א'.
19. איכה יועם] איכה ד', א'.
21. ותכפר מעלם] בכ"י: מעולם.

8.

. . . .

[דף י, א]
גֹּלוּ מִכֶּם עָרְלַת לֵב, עַד לֹא תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב,
אֶל שְׁמוּעָה כִּי בָאָה וְנָמֵס כָּל לֵב.
פו׳: הַטּוּ אָזְנְכֶם לְתוֹכַחַת מְגֻלָּה, עַד לֹא יֶחֱרַב בֵּית הַתְּפִלָּה,
וְלֹא שָׁמְעוּ וְהָלְכוּ בַגּוֹלָה, וְשָׁמְעוּ בָּכֹה תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה.
דְּבַר יְיָ דּוֹבְבוּ בַקֶּרֶב, וְאַל יַפְגִּיעֲכֶם דּוֹב אוֹרֵב
הִזָּכְרוּ נָא בְּאִמְרֵי חוֹרֵב, וְלֹא תִירְאוּ מֵחָרֶב
הָסִירוּ עַשְׁתּוֹנוֹת קֶרֶב, [דף י, ב] עַד לֹא תְּיַלְּלוּ בֹּקֶר וָעֶרֶב
עַל עַם יְיָ וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב.
הטו אזנכם וג׳

9. יוצר שמעו ואלה מסעי

שִׁמְעוּ אִמְרֵי דָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת
בְּטֶרֶם תּוּגְלוּ מֵאֶרֶץ זָבַת
גָּאוּ וְלֹא שָׁמְעוּ וְהָיוּ בֵּן עִם בַּת
מוֹסִיפִים חָרוֹן עַל יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת.
פו׳: יָהֲרוּ וְזָדוּ הֲמוֹנַי, הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ בָנַי,
דָּגוּל הוֹכִיחָם וְנָם לָהֶם בְּחֶזְיוֹנַי, וְלֹא [דף יא, א] שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם יְיָ
שמ׳ דְּבַר מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל
הַמּוֹצִיאֲכֶם מֵעַבְדוּת לְהִגָּאֵל
וְחָקַק מַסְעֵיכֶם עַל יַד יְקוּתִיאֵל,

3. עד לא תצעקו] נ״ל שפיוט זה אחז בסגנון הפסיקתא דר״כ (הוצאת בובער קי״ז ע״ב) „אמר להם הקב״ה שמעו דבר ה׳ עד שלא תשמעו דברי ירמיה, שמעו דברי תירה עד שלא תשמעו דברי נבואה״ וכו׳.
4. יחזקאל כ״א, י״ב.
10. שמו״ב א׳, י״ב.

1. שמעו ואלה מסעי] „שמעו״ הוא התחלת ההפטרה של סדר „ואלה מסעי״.
7. ולא שמעתם] ירמיה כ״ה, ז׳.
10. יקותיאל] משה.

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. פז'

שמ' זְהִירִים תּוֹכַחַת שֶׁאֶנְקוֹב
חִדְלוּ מִן הָרַע וְיַשְּׁרוּ עָקוֹב
טֶרֶם תֹּאבְדוּ וְתֻורְקְבוּ רָקוֹב
שִׁמְעוּ דְבַר יְיָ בֵּית יַעֲקֹב פז'

שמ' יַחַד נַמְתִּי לַהֲמוֹנֵיהֶם
כִּיעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וּבְשֶׁקֶר מַעֲנֵיהֶם
לֹא שָׂמוּ יִרְאָתִי [דף יא, ב] נֶגֶד פְּנֵיהֶם
וּמַשְּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם

שמ' מֶלֶל הֶגְיוֹנִי
נָם שׁוֹכֵן מְעוֹנִי
סִבַּלְתִּי אֲבוֹתֵיכֶם וְהִסַּעְתִּים עַל יְדֵי נֶאֱמָנִי.
וַיִּכְתֹּב משֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי יְיָ

שמ' עֲנָיָנִים לְהוֹגֵיהֶם מְבִינִים
פֶּן תִּהְיוּ לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינִים
צָרוּ וְלֹא שָׁמְעוּ נְעָרִים וּזְקֵנִים,
שִׁמְעוּ זֹאת הַכֹּהֲנִים

שמ' קְבִיעַת חֻקַּי בַּעֲלִיזוּת
[דף יב, א] רָחַשְׁתִּי לְעַם מִי זֹאת
שׁוּבוּ אֵלַי וְתִזְכּוּ בְנֹעֲמִי לַחֲזוֹת,
שִׁמְעוּ אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת.
תָּשׁוּב תְּרַחֵם עַם נִבְזֶה

11. במדבר ל"ג, א'.
12. שאנקוב] מלשון נקבה שכרך (בראשית ל', כ"ח).
15. ירמיה ב', ד'.
19. ומשבתותי] יחזקאל כ"ב, כ"ו.
20. מלל] מלשון מי מלל לאברהם (בראשית כ"א, ז').
22. והסעתים] בכ"י: והם עתים.
23. במדבר ל"ג, ב'.
27. הושע ה', א'.
29. לעם מי זאת] לעם ישראל שנאמר עליו מי זאת עולה מן המדבר (שה"ש ג', ו').
31. ירמיה י"א, ו'.

תְּקַבֵּץ שְׁאֵרִיתָם מְגַלֵּה רָזִי
תּוֹשִׁיעֵם בְּחַסְדְּךָ וַעֲוֹנוֹתָם אַל תִּבְזֶה,
וְתוּעֲרָץ וְתֻקְדַּשׁ כְּקָרָא זֶה אֶל זֶה

10. אחר

אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מַסָּעוֹת נוֹהַל עַם אֵל,
בֵּיאֲרָם וּפֵירְשָׁם יְקוּתִיאֵל, .
אלה מסעי בני יש[ראל]
גְּאוּלִים יָצְאוּ בַּצָּהֳרַיִם   דּוֹבְבֵי שִׁיר יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם
אשר יצאו מארץ מצרים
הֲמוֹנִים יָצְאוּ בְּזֶמֶר וָרוֹן   וְאַרְבָּעִים שָׁנָה נִיהֲגָם בְּכִישְׁרוֹן
ביד משה ואהרן
„משֶׁה וְאַהֲרֹן" נֶאֱמָנֵי עַמּוֹ, יְדוּעִים בְּכשֶׁר רְאוּיִים לְעוּמּוֹ,
ושמואל בקוראי שמו   קד'
זָכַר חַסְדּוֹ לְאָבוֹת וְנִינֵיהֶם   טָעַן בַּמִּדְבָּר כָּל טְלָאֵיהֶם
ויכתב משה את מוצאיהם
[דף יג, א]
יָצְאוּ פְּדוּיִים מֵעַבְדוּת מֵעֹנִי   כָּתַב נֶאֱמָן מוֹצָאֵיהֶם לַהֲמוֹנַי
למסעיהם על פי יי'
מוֹנֵיהֶם נָפְלוּ וְכָל שׂוֹנְאֵיהֶם   סִמְּכָם בְּעֻזּוֹ וְכִלָּה מְיָרְאֵיהֶם
ואלה מסעיהם למוצאיהם
„מוֹצָ[אֵיהֶם]" נֶחְקְקוּ יַחַד רְשׁוּמִים, מַסְעוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם נִרְשָׁמִים,
הצור תמים   ק'
עֲדַת קְדוֹשִׁים נְצוּרִים כְּאִישׁוֹן   פֵּיאֲרוּ לְצוּרָם בְּפֶה וּבְלָשׁוֹן
ויסעו מרעמסס בחדש הראשון

4. אלה מסעי] הפיטן משתמש בג' פסוקים הראשונים של במדבר ל"ג כמסגרת לפיוטו. כל בתי הפיוט מלבד הרביעי והשמיני והשנים עשר מסיימים בחלק מפסוקים אלה. ואלה הבתים היוצאים מן הכלל מתחילים בתיבה האחרונה של הפסוקים הקודמים להם.

10. קד'] ר"ת של „קדוש" הבא אחר כל בית רביעי.

15. מוניהם] מלשון והאכלתי את מוניך (ישעיה מ"ט, כ"ו).

[דף יג, ב]
צִבְאוֹת קְרוּאִים יוֹנָה תַּמָּה   רְחוּמִים מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח נוֹשְׁעוּ
תְּשׁוּעָה שְׁלֵימָה
יצאו בני יש[ראל] ביד רמה

שְׁבָטִים יוֹצְאֵי בַצָּהֳרָיִם   תּוֹמְכָם עֲזָרָם וְשׁוֹרְרוּ שִׁירִים
לעיני כל מצרים

„מִצְרַיִם" נָאוֹר יָרִיתָה בְמִשְׁבָּרִים, חַזֵּק זְרוֹעֵינוּ עַתָּה יוֹצֵר הָרִים
המאיר לארץ ולדרים   ק'

11. אופן [לר' אלעזר]

ל: דברי איש פץ וג'

[דף יד, א]
שִׁמְעוּ אִמְרֵי יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחוֹת
בִּינוּ נָא בְּטֶרֶם תִּתְוַכְּחוּ תוֹכָחוֹת
גַּלּוּ אֹזֶן וְתֵשְׁבוּ בִמְנוּחוֹת
שמעו דבר יי' בית יע' וכל משפחות

דְּגָלִים אֲשֶׁר עִיקְּלוּ אוֹרַח לְהַשְׁטוֹת
הֻתַּר וְאִסּוּר הוֹרָה לָהֶם לְבַטּוֹת
וּגְדָרִים אִילְּפָם בִּשְׂפָתוֹת מְבַטּוֹת
וידבר משה אל ראשי המטות

זַכִּים אֲשֶׁר פָּדָה יוֹצֵר הָאָרֶץ
חֲצוֹת לַיְלָה נִגְלָה שׁוֹכֵן שְׁמֵי עָרֶץ
[דף יד, ב] טִיסַת מַסְעֵיהֶם עַד לֹא חָטְאוּ וּפָרְצוּ פָרֶץ
אלה מסעי בני יש' אשר יצאו מארץ

21. צבאות וכו'] כלומר צבאות ישראל שהם קרויים יונה תמה וגם רחומים, אהובים.
25. נאור] כנוי להקב"ה.

1. שם המחבר נמצא בראשי החרוזים בין אות ט"ת ואות יו"ד של הא"ב, ובין אותיות צד"י וקו"ף נמצא סי' תשר"ק רק עד אות חי"ת בראשי החרוזים. אולם מאחר שדף ט"ו ע"ב מן הכ"י חלק יש מקום לשער שלפנינו שני פיוטים שונים, הראשון חסר בסופו והשני חסר בראשו ובסופו, וזה האחרון אולי נוסד על פי סדר זה א'–צ', ת'–ח', ק'–ת', ז'–א'.
2. ל' וכו'] כלומר לחן דברי וכו' ור"ל שנגון פיוט זה הוא כנגון הפיוט המתחיל דברי איש וכו' והוא פיוט בלתי נודע לנו.
7. דגלים] כנוי לישראל. עקלו] מלשון ילכו ארחות עקלקלות (תהלים קכ"ה, ה').
9. אילפם] מלשון החרש ואאלפך חכמה (איוב ל"ג, ל"ג).

פזמון: אַשְׁמִיעַ לָכֶם מִלָּתִי
לְצָרֵיכֶם בַּיָּם טִבַּעְתִּי וְלָכֶם הֶעֱבַרְתִּי
עַנְנֵי כָבוֹד עֲלֵיכֶם הִקַּפְתִּי
וּמָן לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם הִמְטַרְתִּי
רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּי אֻמָּתִי
שִׁמְעוּ רְחוֹקִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי   פז ק'
יְדִידִים כְּלֹא אָבוּ שְׁמוֹעַ תּוֹרַת יְיָ
כֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְיָ
לָכֵן תּוֹכָחוֹת הִקְשִׁיב לִנְבוֹנָיי
שמעו הרים את ריב יי'

מֹשֶׁה חָקַק לְצוֹלֵיעָה
נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ [דף טו, א] לְרוֹכֵב שִׁבְעָה
שִׂיחַ פִּיכֶם קַיְּימוּ וְתִנָּצְלוּ מֵרָעָה
איש כי ידר נדר ליי' או השבע שבועה

עִם אֲשֶׁר מִצּוֹעַן פָּדִיתִי אֶתְהֶם
פְּרוּ וְרָבוּ וְשָׁמְנוּ וּבָעֲטוּ כֻּלָּהֶם
צִיּוּן שַׂלְמוֹתֵיהֶם לֹא בָלוּ מֵעֲלֵיהֶם
וְנַעֲלֵיהֶם מֵעַל רַגְלֵיהֶם
ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם

פז': אשמיע לכם מלתי וגו'

[דף טז, א] תַּחַת אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתִּי לְתוֹכָחוֹת נִנְאָמוּ
שַׁעֲרֵי תְפִלָּה מִלְּהַקְשִׁיב נִסְתָּמוּ
רַבּוּ צוֹרְרַי וְלִמְאֹד עָצְמוּ
קָרְעוּ וְלֹא דָמּוּ
צִירִים וּמוֹכִיחִים נִשְׁתַּלָּחוּ
פָּנִיתִי וְלֹא קִבַּלְתִּי אוֹתָם כְּוִיכָּחוּ

25. לצוליעה] לישראל עפ"י מליצת הכתוב: „אספה הצלעה" (מיכה ד', ו').
35. דף ט"ז ע"א] כבר העירותי שדף ט"ו ע"ב חלק.
38. קרעו] תהלים ל"ה, ט"ו.

עָצְמוּ מְצ[וּקוֹ]תַי וְרֵעַי בָּרְחוּ
סוּרוּ טְמֵאִים לַמְּהוֹרִים סָחוּ
נָדוּ אֶרְאֶלִּים וְהוֹי הוֹי נָמוּ
מרוממי שֶׁל מַעְלָה מִשִּׁיר דָּמָמוּ
לְוִיַּי וְכֹהֲנַי בַּחוּצוֹת נָשַׁמּוּ
כִּי כְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה בְּלֹא גֵט נִדְמוּ
[דף טז, ב] יִרְמְיָהוּ צָעַק הֶגֶה וָהִי
טיעם יוֹלַדְתּוֹ בּוֹ בְּרוּךְ אַל יְהִי
חֲכָמִים שׁוּחֲטוּ וְחָשַׁךְ נָגְהִי
וַעֲלֵיהֶם קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע בְּכִי נְהִי

פז' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע לְצִבְאוֹת הֲמוֹנַי
לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד עֵת קָרָא יְיָ
וְעַמִּי לֹא שָׁמְעוּ עַל כֵּן לֹא נִשְׁמָעוּ

רָעֲשׁוּ מְרוֹמִים לְהַטּוֹת אָזְנַיִם   צִיר כְּנָם הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם
ועמי לא שמעו וג'
[י"ז, א] שִׁמְעוּ הָרִים נְאֻם יְיָ   מַאֲמַר שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב יְיָ
ועמי לא שמעו וג'
תַּרְשִׁישִׁים אָבוּ לִשְׁמוֹעַ מִפִּיהֶם   שַׁדַּי כְּדַבֵּר נִשְׁמַע קוֹל כַּנְפֵיהֶם
ועמי לא שמעו על כן לא נשמעו
שְׂרָפִים פָּחֲדוּ כְּשָׁמְעוּ נְאֻמוֹ   מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה לְעַמּוֹ
וְעָנוּ בָּרוּךְ כְּבוֹדוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְכָל צְבָא מָרוֹם

[דף י"ז, ב] 12. מאורות ואהבה [לר' שמואל החבר]

שִׁבָּרוֹן וְיָגוֹן אֵם נִמְלְאָה   וְנַהֲלָאָה צוֹלֵעָה
מֶסֶךְ תַּנְחוּמִים יַגְמִיעָה   אֵל כִּי לִמְאֹד לָעָה

44. מרוממי וכו'] ה' הר זהב משער שצ"ל: מְרוֹמְמֵי אֵל.
48. טיעם וכו'] לא ידעתי כונת המאמר הזה.

3. יגמיעה] כמו יגמיאה, מלשון הגמיאני נא (בראשית כ"ד, י"ז). לעה] מלשון דברי לעו (איוב ו', ג').

וּמֵעַל פָּנֶיהָ יִמְחָה דִמְעָה אָז בִּמְאוֹר עֵינַיִם לְהִשְׁתַּעְשְׁעָה
לְהִדָּשֵׁן בְּאוֹר טוֹב שְׁמוּעָה

ככת׳ מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם ונ׳ לעושה
ב׳ יוצר המא[ורות]

הֲלוּמָה הוֹחִילִי לֵאלֹהִים וְכַפַּיִךְ אֵלָיו שְׂאִי
חַלִּי פָנָיו בְּכָל עֵת וְאֵלָיו קִרְאִי
בְּקוֹלוֹ עַד לֹא שָׁמַעַתְּ גָּרְשֵׁךְ וְשָׂמֵךְ לְרָאִי
רְצַה עַתָּה בְּאַהֲבָתֵךְ שִׁמְעִי בַת וּרְאִי

ככתוב שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך ונ׳ שמעו דבר י״י גוים והג[ידו] בא[יים] ונ׳ שמוע שמעתי אפרים מתנודד יסרתנו ואוסר כעגל לא למד השיבני ואשובה כי אתה י״י אלהי ונ׳ כי יעקב

ב׳ הבוחר שמע אמת

13. [מאורות ואהבה לר׳ שלמה]

שָׁמְעוּ קָשֵׁי יוֹם כְּהִשְׁמַעְתָּנוּ נוֹרָא וְאָיוֹם
לָנוּ תָאִיר יוֹם לִשְׁקוֹד עַל דַּלְתוֹתֶיךָ יוֹם יוֹם

ככ׳ אשרי אדם שומע לי ונ׳ לעושה א׳ ג׳ בא״י יוצר

אהבת עולם

מִכָּל גּוֹי אֲשֶׁר נִבְרָא בְּיִשְׂרָאֵל הֵעַדְתָּה נוֹרָא
הִשְׁמַעְתּוֹ בְּאַהֲבָה גְמוּרָה שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה

ככ׳ שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי ונ׳ כי יעקב
בא״י הבוחר שמע

6. ככת׳] תהלים ט״ו, ל׳; שם קל״ו, ז׳.
10. בקולו] בכ״י: בקולי. לראי] מלשון ושמתיך כראי (נחום ג׳, ו׳).
11. רצה] נ״ל שצ״ל רְצִיהוּ, כלומר מצאי חן עתה בעיניו ע״י אהבתך.
12–14. ככתוב] תהלים מ״ה, י״א; ירמיה ל״א, ט׳; שם, ל״א, י״ח; תהלים קל״ה, ד׳.

4. ככ׳] תהלים ח׳, ל״ד; שם קל״ו, ז׳.
5. אהבת עולם] ברכה שניה שלפני קריית שמע לפי מנהג ספרד ואיטליאנו. וזה היה ג״כ מנהג הישיבה בפומבדיתא עי׳ אלבוגן תולדות התפלה עמ׳ 19–20 ושטודיען עמ׳ 25–27 ורבעון האנגלי חלק י״ט עמ׳ 242–244.
8. ככ׳] תהלים נ׳, ז׳; שם קל״ה, ד׳.

[דף יט, א] .14 זולת

חזון בן אמוץ הָאֲפְדָּה, אשר ח[זה] לִקְרוֹא הַתְּעוּדָה
בימי עזיהו יותם וּמַלְכוּתָם הָעֲנוּדָה, אחז יחזקיהו מלכי יהודה
שמעו שְׁחָקִים והאזיני חֶלֶד נִיבִי, עֵדוּת עָנָיו מִקֶּדֶם לְהָבִיא
בנים גדלתי ורוממתי עַד עָבִי, והם פשעו בי
ידע שור בְּלִילוֹ מָקוֹם בּוֹ יִתְגּוֹנֵן, וחמור בְּצֵל מִי יִתְלוֹנֵן
ישראל בַּעֲבוֹדָתוֹ יִתְאוֹנֵן. לא ידע עמי לא התבונן
הוי גוי הוֹצֵאתִי מִפֶּרֶךְ שִׁיחוֹר, בְּפֶשַׁע וְחַטָּאת סָחֲרוּ סְחוֹר,
[דף יט, ב]
עזבו צוּר אֲשֶׁר בָּחַר בָּם בָּחוֹר, ניאצו את קדוש יש[ראל] נזורו אחור
על מה מְאַסְתֶּם תּוֹרַת נִיבֵי מְחַוָּי, וְהִתְעֵיתֶם בְּדֶרֶךְ רַע שְׁאָר קוֹוָי
בִּלְחוּמֵיכֶם אַצְרִיב קֶרֶב מִכְוִי, כל ראש לחלי וכל לבב דוי
מכף רגל ועד ראש אין בו אֱמוּנָה אוֹמֶן, כִּי אִם אֹזֶן לְהַכְבִּיד וְלֵב לְהַטְמֵן
בְּשׁוּמִי פִּצְעֵי חַבּוּרוֹת וּמַכַּת טְרִיָּה בָּם לְהַשְׁמֵן, לא זורו ולא חובשו ולא רוככה בשמן
[דף כ, א]
ארצכם מְלֵאָה דָמִים וּפְגָרִים, עריכם שרופות יְדֵי אַכְזָרִים,
אדמתכם לנגדכם יֹאכְלוּהָ שָׂרִים, ושממה כמהפכת זרים
ונותרה בת ציון הַהֲדוּרָה, כסוכה בכרם נִשְׁאָרָה
הַמְשׁוּלָה כְּחוֹמָה בְּצוּרָה, כמלונה במקשה כעיר נצורה
לולי חֶסֶד אֵל דמינו, וּזְכוּת אָבוֹת אֲשֶׁר בּוֹ הֶאֱמִינוּ,
כמעט קָט מֵעֵין כֹּל נִיטְמִינוּ, כסדום היינו לעמורה דמינו

1. פיוט זה נוסד על ישעיה א'. וכל המאמרים הלקוחים מדברי הנביא נדפסו באותיות קטנות.

2. האפדה] כמו האופד, במובן יפה ונאוה (עי' רש"י על הפסוק אפדת מסכת זהבך ישעיה ל', כ"ב), וה"א האחרונה היא ה"א נוספת מפני החרוז ולא סי' ללשון נקבה, כמו המותה (תהלים קט"ז, ט"ו) ת' המות.

3. הענודה] מלשון ענדם על גרגרותיך (משלי ו', כ"א).

עניו] כנוי למשה.

7. יתאונן] בכ"י: נתאונן.

8. שיחור] מצרים עפ"י הכתוב מן השיחור אשר על פני מצרים (יהושע י"ג, ג').

10. מחוי] מלשון יחוה דעת (תהלים י"ט, ג').

11. בלחמיכם] מלשון ולחמם כגללים (צפניה א', י"ז) ור"ל אצריב מכוי בקרב בשרכם.

אצריב] אשריף.

19. נטמינו] משרש טמן.

לכו נא ונוכחה [דף כ, ב] יֹאמַר אָבִינוּ, לַעֲזוֹב רֶשַׁע אֲשֶׁר הִרְבִּינוּ,
בְּשׁוּבְכֶם אֵלָיו דְּעוּ וְהָבִינוּ, אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו
יַלְבִּין פֶּשַׁע וְכָל חֵטְא נֶעֱלָם, בְּפָתְחוֹ פֶּה אֲשֶׁר בְּגָלוּת נֶאֱלָם,
לְשׁוֹנֵינוּ תָּרוֹן בְּשִׁיר נִשְׁלָם, עזרת אבותינו אתה הוא מעולם ונשיר

15. זולת

אֱמֶת אַתָּה הוּא אַבִּיר יַעֲקֹב בְּשַׁלֵּחֲךָ נָבִיא לְבֵית יַעֲקֹב
גְּעֵה וְדַבֵּר לִשְׁאֵרִית יַעֲקֹב

. . . .

16. [לר' שלמה]

[נחמו] [א]. . . . . [ב]. . . . .

[ואתחנן אל ה']

[נחמו] [ג]. . . . . דוֹבֶרֶת לְצוּרָהּ בִּתְהִלָּתָהּ

אדני יי' אתה החלות

נחמו הֵימָן נִכְסַף בְּמֶרֶץ וְגַם כָּלְתָה נַפְשׁוֹ לְמִקְדַּשׁ אָרֶץ

אעברה נא ואראה את הארץ

הָאָרֶץ שָׁכֵן בָּהּ דוֹדִים, שְׁטוּף מָנָה רוֹדִים,
נָאוָה קְדוֹשָׁה מִידִידִים לק'

נחמו זְבוּל הַנִּקְטָף מֵאִבִּי חִנֵּן וְחִלָּה זַעַק לְהַקְשִׁיבִי
וְנָם ויתעבר יי' בי

נחמו טַבּוּר אֶרֶץ מִדְּאָגָה [דף כא, ב] יֹאמַר לִקְהַל שׁוֹשַׁנִּים סוּגָה

עלה ראש הפסגה

2. ואתחנן] אין כל ספק שהבית הראשון חתם בפסוק זה, כי הפיטן השתמש בפסוקים של דברים ג' כ"ג–כ"ט; ד', א'–ה' כעין מסגרת לפיוטו. כל בית מתחיל ב„נחמו" ומכיל שתי אותיות מהא"ב בראשי חרוזיו ומסיים באחד מן הפסוקים הנ"ל. אחר כל שלשה בתים בא בית אחד המתחיל בתיבה האחרונה של הפסוק הקודם לו והמלים השניות של הבתים האלו מתחילות באות אחת משמו של הפיטן.

5. הימן] הימן זה משה (בבא בתרא ט"ו, ע"א).

7. רודים] מלשון הרדים בעם (מ"א, ה', ל').

9. זבול] ביהמ"ק. חנן וכו'] כלומר בעת שביהמ"ק נחרב חנן והתפלל בזעק.

11. טבור ארץ] כנוי לירושלם שהיא „טבורה של עולם" (תנחומא בובער, קדושים י' ושם נסמן). לקהל שושנים סוגה] לקהל ישראל שהוא „סוגה בשושנים" (שה"ש ז', ג').

נחמו כָּלִיל לְמוֹצִיאֵי פִּיד שׁוּעַ   לְנֶאֱמָן תִּשְׁלַח לַעֲרוֹךְ שׁוּעַ

וצו את יהושע

יְהוֹשֻׁעַ לְהַקְצִין מִשִּׁבְטוֹ נְשִׂיא סְגָנֵיהֶם. וּמִגֶּזַע יִשַׁי הִפְרָה
נְגִיד רוֹזְנֵיהֶם, וַעֲצַת שָׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם

בדבר ק׳

נחמו מַלֵּא כוֹסִי וְאָחוֹג חַגִּי   נָא בְּזֹאת אֵדַע כִּי כִפַּרְתָּה שְׁגָגִי
וְגַם זָדוֹן ונשב בגיא

[דף כב, א]

נחמו סַפְּרוּ לְעַל כַּפַּיִם חֲקוּקִים   עֲטָרוֹת עֲנוּדוֹת לִקְבוּצֵי מִמֶּרְחַקִּים

ועתה ישראל שמע אל החקים

נחמו פָּקֵד לְשׁוֹמְרֵי קֵץ הַנִּדְבָּר   צִוָּם לְהָחִישׁוֹ כְּמוֹ לְשֶׁעָבָר
לֵאמֹר לא תוסיפו על הדבר

הַדָּבָר מְפִיךְ יִתְמַהֵר וּמְאֻמָה לֹא יִתְאַחֵר, גְּאוֹן נַחֲלָתֵינוּ לָנוּ
תִּבְחַר   ק׳

נחמו קְנוּיֵי קֶדֶם לִצְבָאוֹת   רָאוֹ תִרְאוּ כִּימֵי מוֹעֵד נִפְלָאוֹת

[דף כב, ב] עיניכם הראות

נחמו שִׁבְטֵי יָהּ אֲשֶׁר בִּימִין חֲבוּקִים שׁוּב נוּשְׁבוּ שִׁבְעִים וּבְאָבָק אֲבוּקִים

ואתם הדבקים

נחמו תְּמִימַי בְּנִבּוּאַתְכֶם   תִּפְאֶרֶת טוֹבָה תְּבוּאַתְכֶם

ראה למדתי אתכם

18. נחמו כליל וכו׳] אין כל ספק שהפיטן רמז בחרוז זה לאחת מן הדרשות שדרשו חז״ל על הפסוק (איוב ל׳, כ״ד): „אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע״ (עי׳ ס׳ מעין גנים לר׳ שמואל מסנות שמביא כל הדרשות), אבל לא עלה בידי להסביר דברי הפיטן, ואני מניח מקום לאחרים להתגדר בו. לערוך שוע] מלה״כ היערך שוע לא בצר (איוב ל״ו, י״ט).

15. להקצין] לעשות קצין.

20. ספרו] אולי צ״ל סַפְּרוּ. לעל כפים חקוקים] לישראל עפ״י הכתוב על כפים חקתיך (ישעיה מ״ט, ט״ז).

28. אשר בימין חבוקים] מלה״כ וימינו תחבקני (שה״ש ב׳, ו׳).

אֶתְכֶם הִלַּלְתִּי מִכָּל עֲלָמוֹת, וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם בָּחַרְתִּי
מֵעֲלָמוֹת, לוֹמַר קְדוֹשָׁתִי בִּנְעִימוֹת

17. קדוש יוצר

אוֹרְךָ שְׁלַח וּבוֹ נִתְהַלְּכָה.....................

18.

[א]............[דף כג, א] בְּבָאֵר לַעֲנָיו כַּהֲלָכָה
ששת ימים תעשה מלאכה

מלאכה גְּאֻלִים יְשַׁעַשְׁעוּ בָהּ בְּשִׁינּוּנָי דָּצִים בְּעוֹשֶׁר מִכָּל פִּינָי
ואתחנן אל יי'

יי' הַפְלֵא חַסְדְּךָ לְרוֹמְמִי וְקַיֵּים דְּבַר חוֹזְךָ לְעַמִּי
נחמו נ[חמו] עמי

פו': עַמִּי שָׁרְשָׁם יְבוּשְּׂרוּ בִנְעִימִים
לְהַקְשִׁיב מַאֲמַר עֲגוּמִים
דְּבָרִים טוֹבִים דְּבָרִים נִחוּמִים

19. קדוש יוצר

נחמו אֶת לֹא נוּחָמָה בְּנִיחוּמִי אִמְרוּ לְלֹא עַמִּי אַתֶּם עַמִּי
[דף כג, ב] נחמו נחמו עמי

נחמו בְּכִפְלַיִם כָּל קְהַלְכֶם וּתְהִי זֹאת תַּנְחוּמוֹתֵיכֶם
יאמר אלהיכם

נחמו גְּלוּיִים מִבֵּית מְעוֹנָם כִּי שַׁבְתִּי בְּרַחֲמִים לְחַנְּנָם
ונחמתים ושמחתים מיגונם

פו': נַחֲמוּ בָנוּי כְּמוֹ רָמִים
וְדַבֵּר עַל לֵב מְעוּטֵי עַמִּים
דְּבָרִים טוֹבִים דְּבָרִים נִחוּמִים

10. זכריה א', י"ג.

נחמו דְּאֻגַּת לֵב וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ   לִקְרָא [דף כד, א] שְׁנַת רָצוֹן
לְנַחֵם אֲבֵילֶיהָ

דברו על לב ירושלים וקראו אליה

נחמו הָעֲגוּמִים מִשַּׁחַת רִפְסוֹן   כִּי לֹא יֵרְדָה עוֹד בָּכֶם אָסוֹן

והפכתי אבלם לששון

נחמו וְהָסִירוּ כַּעַס מִלֵּב   כִּי אֲנִי אֵל חוֹקֵר לֵב

הרופא לשבורי לב

נחמו בנוי כמו רמים וג׳

20. יוצר מרבע

אֹגֶן הַסַּהַר קוּמִי לְאוֹרֵךְ   וְצַפְצְפִי לוֹ וְכִרְעִי לוֹ בָרֵךְ
בַּחוּרֵי תוֹרָה וּמַגִּישֵׁי עֶרֶךְ [דף כד, ב] אשרי תמימי דרך
גָּדְלוֹ אַבִּיעַ מִכָּל בִּרְכוֹתָיו   כִּי אִילְּפַנִי דָּת מִצְוֹתָיו
[דָּתוֹ] אֶהְגֶּה וְאַגִּיד צִדְקוֹתָיו   אשרי נוצרי עדותיו
הֶחֱרִיבָה אֱדוֹם בֵּיתֵךְ וְדוֹמַמְתְּ לָהּ   הֶחֱשִׁיכָה הֵיכָלֵךְ וְנָתְנָה קוֹלָהּ
וְעָרוּ עָרוּ נָמָה בִּמְילוּלָהּ   אשרי שישלם לה

פזמ[ון]: אָדוֹן רֹכֵב שְׁבְעָה
מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ הַשְׁקִיפָה וְאֵלֶיהָ הוֹפִיעָה
רַחֵם [דף כה, א] וְנַחֵם אוֹם בְּךָ נוֹשָׁעָה
כִּי לְךָ הַיְשׁוּעָה

פזמ[ון]: נְקוּקִים אָקִים מְנַקְּקִים לְהַחְיָם
יוֹהֵר כְּיָהִיר יַצְהִיר יָפְיָם
שׂוֹשׂ כְּיָשִׁישׁ יָשִׂישׂ מְשׂוֹשׂ אִיוּוּיָם

13. העגומים] מלשון עגמה נפשי לאביון (איוב ל׳, כ״ה). רפסון] מלשון ומרפש רגליכם (יחזקאל ל״ד, י״ט).

1. מרבע] תאר לפיוט שכל בית מכיל ארבעה חרוזים שוים.
2. אגן הסהר] כנוי לישראל.
12. נקוקים] ר״ל אלה השוכנים בנקיקי הסלעים אקים אותם, והשוה לזה מליצת קליר בפיוט טל: „טל להחיות בו נקוקי סעיפים״.
13. יוהר כיהיר] יוהר–שם, ויהיר עתיד מן יָהַר ור״ל כְּשֶׁיַּרְאֶה הקב״ה יהירותו אז יצהיר יפים.
14. שוש כישיש] בכ״י שוש בשיש.

יַכְתִּירוּ וְיָשִׁירוּ וִישׁוֹרְרוּ לְקִוּוּיָם
לְהוֹרוֹת בְּתוֹרוֹת פְּאֵירוֹת בְּהִגּוּיָם
וְשָׁלֹשׁ קְדוּשּׁוֹת מַקְדִּישִׁים לְאֵל חַי וְקַיָּים

21. אופן לגאון ז"ל ק'

[דף כה, ב] אֶמְצָעִי בָּרְקִיעִים צַרְתָּה בּוֹ צוּרַת הַבָּיִת
גְּלִילֵי דְבִירָהּ תְּגַלֶּה בְּנַחֲמְךָ עֲקֶרֶת הַבָּיִת
הֻורְחֲבָה וְהֻונְסְבָה וְהוֹדָהּ כַּזָּיִת
זָוִיוֹתֶיהָ חֵיל מַלְאָכִים מְלֵאִים מִחוּץ וּמִבָּיִת

טִפְסָר יְכַהֵן פְּאֵר מִיכָאֵל הַשָּׂר
כִּי לְהַקְטִיר לְפָנֶיךָ עַל מִזְבֵּחַ לֹא נִנְסָר
מָתַי נִרְאֶנָּה בָּאָרֶץ וְחַג בַּעֲבוֹתִים נֶאֱסַר
סוֹעֲרָה עֲנִיָּה נַחֵם וּתְגַל אָזְנָהּ לְמוּסָר

. . . .

16. פאירות] נ"ל שצ"ל פארות, כלומר להורות בתורות ומה שמסתעף מהן.

2. אמצעי ברקיעים] הרקיע האמצעי מז' הרקיעים הוא זבול ואמרו חז"ל „זבול שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח וכו'" (חגיגה י"ב ע"ב).
3. דבירה] מוסב על עקרת הבית, כלומר דביר של עקרת הבית. תגלה] בכ"י תגלי. עקרת הבית] כנוי לישראל.
4. והונסבה] מלשון ורחבה ונסבה למעלה (יחזקאל מ"א, ז'). בכ"י והונסכה.
6. טפסר וכו'] כלומר מיכאל יכהן כטפסר, וגם זה נוסד על הגמרא בחגיגה י"ב ע"ב „ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן".
7. על מזבח לא ננסר] כלומר על מזבח שאבניו לא נגזרו גזית עפ"י הכתוב (שמות כ', כ"ה) לא תבנה אתהן גזית. וננסר משרש נסר, כמו „גלגל חמה שמנסר ברקיע" (יומא כ' ע"ב).
8. וחג וכו'] מלה"כ אסרו חג בעבותים (תהלים קי"ח, כ"ז).
9. סוערה עניה] כנוי לישראל.

22.

[דף כו, א] אופן עראקי [לר' סלמון חזן]

אוֹפַן וְגַלְגַּל מְהִירִים וְקַלִּים בְּשֵׁשׁ שֵׁשׁ מְכַסִּים וְעַיִן לוֹ תּוֹלִים
גִּבּוֹר מְהַלְלִים וְכָכָה שׁוֹאֲלִים דָּן דִּין עֲשׁוּקִים וְדַלִּים
הָעָם הַמִּתְאַבְּלִים לְנַחֵם בְּלֹא אֲבֵלִים

פזמ[ון]: אֲבֵלִים יְאַבֵּד אַנְחָתָם בְּקוּמוֹ ויתברך ממקומו
בּוֹכִים יְבַלַּע בִּכְיָתָם בְּקוּמוֹ ויתברך ממקומו
[דף כו, ב] גּוֹעִים יְגַדַּע גְּעִיָּם בְּקוּמוֹ ויתברך ממקומו
דּוֹאֲגִים יִדְחֶה דִּמְעָתָם בְּקוּמוֹ ויתברך ממקומו
הוֹמִים יַהֲפוֹךְ הֶמְיָתָם בְּקוּמוֹ ויתברך ממקומו
סוֹבְלוֹת לְתַנּוֹת מַנְעִימוֹת
וְאוֹמְרוֹת נָצוּחַ לְרוֹמְמוֹ ויתברך ממקומו
חוֹבְרוֹת זְמִירוֹת נוֹתְנוֹת
לְעוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמוֹת ויתברך ממקומו
וְחַיּוֹת מַשִּׁיקוֹת לְעֻמּוֹ [דף כז, א] וברוך כבודו ממקומו

23. מאורות [ואהבה] לגאון ז"ל

הוֹפִיעַ בְּרַחֲמִים עַל הֵיכָל נְשַׁמָּם
וְעַל תִּלּוֹ מְהֵרָה יִתְקוֹמֵם
נַחֲמוּ וְהַצְהִירוּ שִׁבְעָתַיִם לְעַם מְרוֹמָם
וְאַל יֻצְרְכוּ לְאוֹר לַיְלָה וְיוֹמָם

ככת[וב] לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך יי' לאור עולם ואלהיך לתפארתך וג' לעול'

1. עראקי] תאר לבגדאד וסביבותיה, עי' האנציקלופדיה היהודית ח"ב 404.
3. שואלים וכו'] כלומר המלאכים שואלים את הקב"ה שהוא דן דין עשוקים לנחם העם המתאבלים.
4. בלא אבלים] כונת המלים האלה נעלמה ממני.
7. גועים] מלשון הלוך וגעו (שמו"א ו', י"ב).
8. ידחה] נ"ל שצ"ל: ידיח, מלשון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה (ישעיה ד', ד').
10. סובלות] נ"ל שזה מוסב על וחיות משיקות בשורה 14, כלומר וחיות סובלות לתנות.

6–7. ככתוב] ישעיה ס', י"ט; תהלים קי"ט, פ"ט.

ב׳ יוצר

[דף כז, ב] אהבה

זָעַקְתִּי בְנוֹף מֵעִינּוּי שׁוֹסָה וּמְצָאתִיךָ לְמִשְׂגָּב וּמַחֲסָה
נָחֲמוּ חוֹזִים צִוָּה הַעַל כֵּן תִּתְנַשָּׂא תַּחֲנוּנַי בְּאַהַב תִּשְׁמַע וְתַעֲשֶׂה

ככ׳ אהבתי כי ישמע יי׳ את קולי תחנוני וג׳ ואהבת את יי׳ אלהיך ושמרת משמרתו וחקותיו ומשפטיו ומצותיו ולשמע בקולו וג׳ כי יעקב ב׳ הבוחר

ב׳ הבוחר

24.

[דף כח, א] שמע אמת

אָז כְּשָׁלְמוּ אַרְבָּעִים לְחוֹזֶה אֵל קַנָּא
בְּהָצֵר כַּשְׂדִּים עַל יוֹנָה אֲשֶׁר בְּסֶלַע קִינֵּנָה
בָּן כְּנֶאֱמָן לְהִתְחַנֵּן לִפְנֵי אֵל עַל עָם קֶדֶם קָנָה
ואתפלל אל יי׳ אחרי תתי את ספר המקנה

הַמִּקְנָה גָּאַלְתָּה קֶדֶם מִסֵּבֶל מִצְרָיִם
וְאֵיךְ יַגִּירָנָה בְּעָקֹב מִדֶּרֶךְ חוֹרוֹנָיִם
דָּמְעָה וְשִׁטְחָה כַּפַּיִם וְשָׁפְכָה לֵב כַּמָּיִם
אהה יי׳ אלהים [הנה] אתה עשית את השמים

[דף כח, ב] הַשָּׁמַיִם הֶחֱשִׁיר בְּרָכוֹת וָצֶדֶק יִהְיוּ מַרְעִיפִים
וְחֶלֶד תָּגֵל לִקְרָאתָם וְיִמְחֲאוּ כַף עֲנֵיפִים

12. ככ׳] תהלים קט״ז, א׳; דברים י״א, א׳.
13. ולשמע בקולו] שתי המלים האלה מן דברים כ״ו, י״ז נכנסו כאן בטעות וברור שהמאמר „וחקתיו ומשפטיו ומצותיו" גרם לו להמעתיק להחליפו במאמר „חקיו ומצותיו ומשפטיו" שנמצא בדברים כ״ו, י״ז. כי יעקב] תהלים קל״ה, ד׳.

3. אז כשלמו ארבעים לחוזה] רמז לירמיה שנבא ארבעים שנה מן השנה השלש עשרה למלכות יאשיהו עד החרבן.
4. יונה] כנוי לישראל.
5. בן כנאמן] כלומר הבין להתחנן כמו משה שמכונה נאמן (במדבר י״ב, ז׳). עם קדם קנה] מלה״כ זכור עדתך קנית קדם (תהלים ע״ד, ב׳).
6. ואתפלל וכו׳] הפיוט הזה נוסד על תפלת ירמיהו (ירמיה ל״ב ט״ז, וכו׳) כל בית מכיל ד׳ חרוזים ושתי אותיות מסימן הא״ב ומסיים בפסוק אחד מהפסוקים האלו.
8. מדרך חורונים] עי׳ ישעיה ט״ו, ה׳.
11. החשיר] נ״ל שצ״ל החשירו, מלשון חשרת מים עבי שחקים (שמו״ב כ״ב, י״ב).

וְהַרְרֵי עַד יָרוֹנּוּ פצחי כְּצוֹנָה וַאֲלָפִים
לפני עושה חסד לאלפים

לַאֲלָפִים   זְכוֹר בְּרִית לְמַטָּע פּוֹרִיָּה
בְּנַחֶמְךָ עֲנִיָּה מִתּוּגַת תַּאֲנִיָּה
חָפְשִׁי תְּשַׁלַּח בְּנֵי תְמוּתָה אֲשֶׁר פָּקוּ פְּלִילִיָּה
גדול העצה ורב העליליה

. . . .

13. פצחי] ה' הר זהב משער שצ"ל: יפצחו.

CHAPTER V

CONFESSIONS

These liturgies are found in a MS. which Prof. Steinschneider obtained from the Karaite scholar, Samuel Firkowitz, and is now in the Library of the Jewish Theological Seminary.[1] It consists of thirteen leaves, defective at the beginning and at the end and with one lacuna between fol. 5 and fol. 6, but otherwise consecutive and well preserved.

The construction of these Piyyutim is similar to that which we met in the *Shib'ata* of Samuel the third, i. e. it takes a series of Biblical verses and builds around them as a frame work. But while in that *Shib'ata* the frame work consists of the verses of the Song of Solomon, the frame work of these liturgies consists of verses from Deuteronomy and Lamentations. From the defective condition of the MS. we cannot tell now how much of Deuteronomy was utilized, but in its present form we find that in the first two parts use has been made of Deut. 30, 13 to 32,47 and in the third part 27 verses of the 32d chapter of Deut. are interwoven with the verses of Lamentations 3, 1 to 5, 14. Part four begins again with the first chapter of Lamentations, but the MS. breaks off with verse 10.

From the fact that the term מתודים occurs so frequently it seems safe to assume that these compositions were intended for the Day of Atonement.

[1] MS. Steinschneider 19, 9.

שער ה

ודוים

א.

ולא מעבר לים היא וְלֹא [דף א, א] בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצוּקָה
כי קרוב אליך הדבר מאד וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה
לֹא בַסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְפוּקָה
אֲנִי אֲהֲבִי אֵיהָב וְחֹטְאִי חוֹמֵס נַפְשׁוֹ הַמְעֻשָּׁקָה
אַחַת לְאַחַת וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ וּמִי שָׁלַח יָדוֹ וְנִקָּה
כַּסּוֹת דִּמְעָה אֵת מִזְבַּח יְיָ בְּכִי וַאֲנָקָה

מתודים

ראה נתתי לפניך הַכֹּל וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ
[דף א, ב] אשר אנכי מצוך לְהַרְחִיב לֵב מִמְּצוּקָתוֹ
ואם יפנה לבבך וְנָהַמְתָּ עֵת לֹא אֶשְׁמַע נַאֲקָתוֹ
הגדתי לכם דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו וְצוּרָתוֹ וְחֻקָּתוֹ
העדותי בכם לְיוֹם רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וַחֲמָסוֹ בְרַקָּתוֹ
לאהבה את יי׳ אלהיך טוֹב לְאִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ דְבִיקָתוֹ
כִּי אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט יְיָ וַיָּשֶׁב לֶאֱנוֹשׁ צִדְקָתוֹ

מתודים

הנך שוכב כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה
[דף ב, א] וחרה אפי עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַאֲנִי אֶחְיֶה
ואנכי אֶפְדֵּם וְלֹא יְרֵאוּנִי וּפְקֻדָּתָם הָיֹה תִהְיֶה

1. הפיטן השתמש בפסוקי תנ״ך כמסגרת לפיוט, וכדי להבליטם נדפסו המאמרים שלקח מן התנ״ך באותיות קטנות. בסי׳ א׳ נמצאו הפסוקים מן דברים ל׳, ג׳ עד סוף ל״א, אבל קשה להחליט באיזה פסוק התחיל. בסי׳ ב׳ נמצאו הפסוקים מן דברים ל״ב, א׳ עד מ״ז ובסי׳ ג׳ חבר הפיטן כ״ז פסוקים הראשונים של דברים ל״ב עם פסוקי איכה מקפיטל ג׳ עד קפיטל ה׳, י״ד. בסי׳ ד׳ השתמש בפסוקי איכה א׳ אבל הכ״י מגיע רק עד פסוק י׳.

11. לא אשמע] נ״ל שצ״ל לא תשמע והכונה בחרוזים 10–13 כך: אני צויתיך להרחיב לב אנוש ממצוקתו ואם יפנה לבבך ולא תשמע לנאקתו אזי העידותי בך שרשע ימות בעונו.

13. וחמסו ברקתו] כמו ועל קדקדו חמסו ירד (תהלים ז׳, י״ז).

14. אשר בו דביקתו] אשר דביקתו בה׳. דביקה היא אחת מג׳ לשונות של חבה שחבב הקב״ה את ישראל (עי׳ בראשית רבה פ׳, ו׳).

19. ופקדתם] בכ״י ופקדתם חיות היה.

ועתה כתבו עֲרִירִי אֲשֶׁר נַפְשׁוֹ לֹא יִחְיֶה
כי אביאנו בַמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם וְאוֹי מִי יִחְיֶה
והיה כי תמצאנה אותו כָּאֵלֶּה לֹא בָאוֹת וְלֹא יִהְיֶה
אֲבָל כִּי פְשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה
[דף ב, ב] וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה
פזמן מתודים

ויכתב לָהֶם רוּבֵּי תוֹרָתוֹ כְּמוֹ זָר נֶחְשָׁבוּ
ויצו עַל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר אַל תֶּאֱהָבוּ וְהֵם אָהֲבוּ הֵבוּ
ויהי ככלות רָעָתָם וַיִכְלוּ בַכֹּל הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ
ויצו משה אַתֶּם לֹא תְכַחֲשׁוּ לֹא תִגְנוֹבוּ
לקחת מוּסַר הַשְׂכֵּל תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזוֹבוּ
כי יָגֹרְתִּי פֶּן יֶאֱנַף בִּי חֵמָה עֲוֹנוֹת יִתְיַצָּבוּ
[דף ג, א] וְלֹא אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ
מתודים ואומרים

כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה
הקהילו אִסְפוּ עָם קַבְּצוּ זְקֵנִים וְלִבְּכֶם אַל יֶחֱשֶׁה
כי ידעתי בָגוֹד תִּבְגּוֹד וְנִגַּשׁ הָעָם בַּעֲוֹנָם הַנּוֹשֶׁה
וידבר וְלֹא שָׁמְעוּ אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ בְּיַד משֶׁה
מתודים ואומרים

ב. גירה עלי האזינו

[דף ג, ב] האזינו יערף לקח לְעַם עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ
כי שם הצור יְפוֹצֵץ סֶלַע וּמוֹרָאוֹ יֵשׁ וָיֵשׁ
שיחת לו הַלְיי תֹּאמְרוּ לֹא הוּא וּבְקִרְבֵּנוּ הֲיֵשׁ

28. ויכלו בכל] נ"ל שצ"ל: וירעו בכל.
31. יאנף בי] נ"ל שצ"ל: יאנף בכם.

גירה] אחר.
4. הלי"י וכו'] שעור המאמר הזה הוא האם תאמרו שאין ה' וכי מסתפקים אתם אם יש בקרבנו? בכ"י שחת לו קול ה'.

זכור בהנחל טוּבוֹ מִקֶּדֶם לְהַנְחִיל יֵשׁ
כי חלק ימצאהו לוֹ יֵשׁ וְאָמַר אוּלַי יֵשׁ
כנשר יי׳ בדד ינחנו אֶל נָכוֹן וַיּוָֹדַע כִּי יֵשׁ
וַיִּקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמַר אָכֵן יֵשׁ
[דף ד, א] מתודים ואומרים
ירכיבהו חמאת בְּבֵית נַחֲלַת צְבִי
וישמן ישרון יקניאוהו אִמְרִים לָעֵץ אָבִי
יזבחו לשדים צור נִאֲצוּ נְתָנָם לַשֶּׁבִי
וירא ויאמר וּבְבֹאָהּ וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא
אספה מזי רעב וּמַשְׁחִית לְחַבֵּל וְנָמֵיר וְלָבִיא
מחוץ אמרתי לְהוֹצִיא אֶל הוֹרֵג בְּנֵיהֶם וְאֵין נִסְתָּר בְּעָבִי
אוֹי לָהֶם כִּי נָדְדוּ מִמֶּנִּי שׁוֹד [דף ד, ב] לָהֶם כִּי פָשְׁעוּ בִי
מתודים ואומרים חטאנו
לולי כי גוי אֱוִיל הֵמָּה הֵן הָיְתָה כָּזֹאת
לו חכמו איכה יַעֲשׂוּ כָּאֵלֶּה לְהַכְעִיס וּלְהַבְזוֹת
כי לא כצורינו כי מגפן הוֹצִיאָם וְנָקַב רֹאשׁ פְּרָזוֹת
חמת הלא יוֹם חָשַׁךְ מֵהֶם בְּעֵת חָרְדוּ בִּרְגָזוֹת
לי נקם כי ידין עִנָּה וּלְפֶתַח חַטָּאת לִשְׁמוֹר מְזוּזוֹת
ואמר אי אלהימו אשר לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא חָלַק אֲחֻוזּוֹת

5. טובו מקדם] כנוי לגן עדן שהוא אחד מז׳ דברים שנבראו קודם שנברא העולם (עי׳ פסחים נ״ד ע״א). להנחיל יש] שעור החרוז הזה הוא: כשבא הקב״ה להנחיל לצדיקים טובו מעולם אזי ינחילם „יש״ וזה רמז לדרשת חז״ל „עתיד הקב״ה ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש״ (סנהדרין ק׳, ע״א).

6. כי חלק וכו׳] נ״ל שר״ל שמי שמאמין במציאות השם ואומר יש ה׳ הוא ימצא חלקו בגן עדן אבל לא הוא מי שמסתפק במציאותו ואומר אולי יש, ולפי זה צריך לנסח: „כי חלק ימצאהו אומר יש לא אולי יש״.

7. ויודע] בכ״י: וי׳ יודע.

13. ובבאה] כלומר בבא העונש אז ידעו כי נביא ה׳ נבא עליהם.

21. חמת וכו׳] ר״ל הלא חשך מהם יום חמה וכעס. חרדו ברגזות] בכ״י: חרד וברגזות.

22. כי ידין ענה] ה׳ ידין מי שענה את עמו. ולפתח חטאת וכו׳] המאמר הזה קשה להולמו, ואולי הכונה היא כי ה׳ ידין אלה השומרים מזוזות הפתח של חטאת, כלומר הרגילים בחטאים, ולפי זה אולי צ״ל: „ולפתח חטאת שומרי מזוזות״.

23. לא יועילו] צ״ל לא יועיל, והוי״ו האחרונה של „יועילו״ נכפלה מן „ולא״ הבא אחריו.

כִּי יֵשׁ יוֹם מַר יִבְכָּיוּן וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת וְהַחוֹזוֹת
מתודים ואומרים
ראו עתה כי אָשִׁיב אֶל גּוֹיִם יָדִי וְאֶל עַמִּים אָרִים נִסִּי
אם שנותי אשכיר לְמַעַן יַעַלְזוּ שׁוֹתֵי כוֹסִי
הרנינו ויבא הַדָּבָר וְיִהְיֶה עַל קִרְיַת מְשׂוֹשִׂי
ויכל ויאמר גַּלִּי חָשְׂפִי רָעָתָם וְאֶרֶץ אַל תְּכַסִּי
כי לא דבר רק וְלֹא יִפּוֹל אַרְצָה מִשְׁפַּט מוֹאֲסִי
[דף ה, ב] וְחֹטְאִי חוֹמֵס נַפְשׁוֹ וְאֹמַר עָלֶיהָ חֲמָסִי
בָּא קִצֵּךְ אַמַּת בִּצְעֵךְ וְאַתְּ שָׁדוּד מַה תַּעֲשִׂי
מתודים ואומרים

ג. פן אכר גירה

האזינו מִפִּי עֵד נֶאֱמָן וְשׁוֹפֵט צַדִּיק בְּאָרְחוֹ
יערף כמטר וְתִזַּל כַּטַּל אִמְרָתוֹ וְלִקְחוֹ
כי שם יי׳ אקרא וַיִּמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ לְנוֹגַהּ זַרְחוֹ
הצור תמים פעלו אֵל אֱמוּנָה. . . . .
. . . .
[דף ו, א] ואומר חֲלוֹתִי הִיא מֵאַשְׁמוֹת אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה
זכר עניי זכר זאת הָיְתָה וְעֵינַיִם תִּכְלֶינָה
חסדי יי חדשים לבקרים חלקי הֵם וְעַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה
כי חלק לְעַמּוֹ הָיָה וְעֵינֵיהוּ עַל דַּרְכֵיהֶם תְּצַפֶּינָה
וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ כָּל צִדְקוֹתָיו לֹא תִזָּכַרְנָה
מתודים ואומרים

31. עליה חמסי] נ״ל שצ״ל עליהו חמסי.

1. פן אכר] ר״ל פיוט אחר על האזינו. גירה] אחר, וזה כפל לשון של „פן אכר״.

6. הנקודות מראות על חסרון בכ״י ומאחר שהשורה הבאה מתחילה בפסוק י״ח מאיכה ג׳ נראה כי חסר כאן רק דף אחד ובדף ההוא נמצאו הפסוקים מאיכה ג׳ א׳ עד י״ז ומן דברים ל״ב ה׳ עד ח׳. פסוק ט׳ בא בשורה עשירית.

11. ובשוב] עי׳ יחזקאל ג׳, כ׳.

טוב הוּא לְקוֹוָו וַיְהִי עִם הַטּוֹב וְטוֹב לַגֶּבֶר
[דף ו, ב] ישב יתן בעפר פיהו ולמכהו לחי בְּיוֹם שָׁבֶר
כי לא יזנח כי אם הוגה כי לא ענה לְהַכְרִית שָׁבֶר
לדכה להטות לעות דִּין דַּלִּים וַיְּזֹרוּ בְּכָל עֵבֶר
מי זה אמר וַתְּהִי וַתַּעַל שַׁוְעַת חֲלָלִים שׁוֹכְבֵי קֶבֶר
מפי עליון הָיְתָה ומה יתאונן עוֹשֶׂה רָע וְחוֹבֵר חָבֶר
ימצאהו בארץ מדבר לֹא לִזְרוֹת וְלֹא לְהָבֵר
מתודים ואומרים
נחפשה נשא נחנו קוֹל עַל שְׁפָיִים
סכותה באף ובענן לך יוֹם הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים
סחי ומאוס וְשִׂיחַ רִיב חַיֵּינוּ כִּי עֲזַבְנוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים
פצו עלינו פיהם שׁוֹבֵינוּ עֵת הֱיוֹתֵינוּ בִּידֵיהֶם שְׁבוּיִים
פחד קְרָאָנוּ וּרְעָדָה מִמַּכּוֹת גְּדוֹלוֹת וְנֶאֱמָנוֹת וָחֳלָיִים
פלגי מים בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן כְּנִפְזַרְנוּ בָאִיִּים
כנשר חָשׁ עַל בֵּית קָדְשֵׁנוּ [דף ז, ב] אַתָּה חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם
בדד הִנְחָנוּ מִקֶּדֶם וַנָּבוֹא בַעֲדִי עֲדָיִים
אַף עַתָּה הֶלְאָנוּ וַנִּהְיֶה בְּחַטֹּאתֵינוּ מְרוּדִים וַעֲנִיִּים
יַעַן בִּכְנָפֵינוּ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים נְקִיִּים
מתודים ואומרים
עיני עד ישקיף וירא כָּלוּ וּפָנַי חֳמַרְמָרוּ
עיני אֶל יְיָ דָּלְפָה וְדָאֲבָה מִנִּי עוֹנִי וּלְבָבוֹת חָרוּ
צוד צדוני צִנִּים פַּחִים בְּמוֹקְשֵׁי [דף ח, א] חֵטְא נֶחְבָּרוּ
צמתו צפו מים עַל רֹאשׁ וּבָאוּ עַד נֶפֶשׁ וְגָבְרוּ
קראתי קולי קרבת לִשְׁמוֹעַ אֵלַי וְיָמִים יֻצָּרוּ
רבת ריבי נפשי מִן הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ
ראית עותתי וכל נקמתם בִּי וְשִׂיחוֹת כָּרוּ
ירכיבהו על במתי עָב נָם לְעַמִּי וְהֵמָּה מָרוּ

28. בדד הנחנו] מלשון בדד ינחנו (דברים ל״ב, י״ב).
33. חרו] מלה״כ חרו ישבי ארץ (ישעיה כ״ד, ו׳).

עַל כֵּן כָּשְׁלוּ וְנָמַקּוּ בַּעֲוֹנָם וְנָפְלוּ וְנִשְׁבָּרוּ
[דף ח, ב] תַּחַת כִּי שָׂנְאוּ דַעַת וְיִרְאַת יְיָ לֹא בָחָרוּ
מתודים וא[ומרים]
שמעתה חֲזֵה כְלָה בֶּאֱמוֹר שִׁמְעוּ מַטֶּה וּמִי יְעָדָהּ
שפתי צַדִּיק יוֹדִיעוּ מִשְׁפָּט וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי יְיָ אֵלָיו וְיַגִּידָהּ
שבתם וקימתם הַכֹּל בִּכְתָב בַּסֵּפֶר וְיוּחָקוּ וְכָל נֶפֶשׁ בְּפֵירוּדָהּ
תשיב יָדוֹ לָהֶם גְּמוּל כְּצִדְקוֹ כְּעֵת הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
תתן להם כְּמַעַלְלֵיהֶם לְהַצְדִּיק דָּת מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ
תרדוף כְּרוּחַ צָרָתָהּ נְדִיבָתָהּ [דף ט, א] עֵת זָמְמָה לְמַח בְּיָדָהּ
חטאת הָיְתָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ מִקֶּדֶם עַד מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ בְּבָגְדָהּ
וישמן ישרון ויבעט בְּרֹבוֹת הַטּוֹבָה לְמִיּוֹם הִוָּסְדָהּ
יקניאוהו עֵת לַעֲשׂוֹת לוֹ וּלְהָכִין הַנֶּפֶשׁ אֵלָיו וַעֲתִדָהּ
יזבחו לשדים בְּבֵית מִקְדָּשָׁם וְאוֹמֵר עַתָּה בֹּא כָתְבָהּ וְלַמְּדָהּ
וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכָל מוֹעֲדָהּ
מתודים ואומרים
איכה בני ציון גם תנים נוֹעֲדוּ בַּמִּדְבָּר
[דף ט, ב] דבק לשון האכלים למעדנים וּבְנֵיהֶם יָרִיבוּ בַּבָּר
ויגדל עון גּוֹי חוֹטֵא וְאֵל שַׁדַּי יִתְגַּבָּר
זכו יְסוֹדָיו וְלֹא נִזְהַר בָּהֶם וּבְנִכְבָּדוֹת מְדוּבָּר
חשך תָּאֳרוֹ כִּי הֶחֱשִׁיךְ עֵצָה אָז חָלַף וְנִשְׁבָּר
טובים היו שָׁרָשָׁיו וְהוּא הֵרַע וּמַה לַתֶּבֶן אֶת הַבָּר
ידי נשים נָעוּ נָדוּ אַחֲרֵי נָפְלוּ וּמִרְזַח סְרוּחִים נֶחְבָּר
צור יְלָדוֹ שָׁכַח וְעֵינָיו הֵשַׁע [דף י, א] כִּי כִסָּה פָּנָיו בְּמִכְבָּר
וירא יי וַיֵּרַע בְּעֵינָיו כִּי גָמַר חָסִיד וְנִקְבָּר
ויאמר אסתירה פני מהם עֵת שָׁמַע וַיִּתְעַבָּר
מתודים ואומרים

43. שמעו מטה וכו'] מיכה ו', ט'.
45. ויוחקו] נ"ל שצ"ל: יוחקו.
56. יריבו בבר] יתקוטטו בעד לחם. בכ"י ירבו, ואולי צ"ל רָבּוּ מלשון וימררוהו ורבו (בראשית מ"ט, כ"ג).

כלה לא האמינו מחטאת וְתוֹעֵבוֹת
נעו נְגוֹאֲלוּ יַחְדָּיו נֶאֶלְחוּ בְּדָמִים וְדָרְשׁוּ אֶל הָאוֹבוֹת
סורו פני יי׳ חלקם וּמִשָּׁם הֱפִיצָם בְּאֶרֶץ תַּלְאוּבוֹת
עודינו תכלינה עֵינַיִם וּמְרִיבוֹת
[דף י, ב] צדו צעדינו יַצְרוּ אֲשׁוּרֵינוּ מִלֶּכֶת בָּרְחוֹבוֹת
קלים היו חֲטָאֵינוּ בְּעֵינֵינוּ וְכָבְדוּ בָּעֲרָבוֹת
רוח אפינו הָיָה עָמָל וָאָוֶן וְכָל יֵצֶר מַחֲשָׁבוֹת
שישי נֶפֶשׁ לְעָמֵל בְּצִדְקוֹ וֶאֱלִי לְעָצֵל בְּחֶלְקוֹ לְיוֹם רִיבוֹת
תם עונך אִם תָּשׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָךְ שָׁם תִּנָּצְלִי מֵחוֹבוֹת
הם קנאוני אָמַר שׁוֹפֵט צַדִּיק וְהִשְׁבַּתִּי מֵהֶם לְיוֹם קְרָבוֹת
וְעַתָּה שִׁפְטוּ נָא בֵינִי וּבֵין כַּרְמִי [דף יא, א] וְלֹא כִּגְמוּל
עָלָיו הֵשִׁיב עַל הַטּוֹבוֹת
כְּרוֹב לְאַרְצוֹ הִרְבָּה לַמִּזְבְּחוֹת כְּטוֹב לְפִרְיוֹ הֵקִימוּ
מַצֵּבוֹת
מתודים ואומרים
זכור יי מה היה לנו מִפְּנֵי אוֹיֵב אֲשֶׁר שְׁפָטָנוּ
נחלתינו נָסֵבָּה לַאֲחֵרִים וּלְבוּשׁ כְּלִימָּה יְעָטָנוּ
יתומים היינו ואין אב וְהַצּוֹרֵר שְׁלָטָנוּ
מימינו חָרְבוּ וְאֵין לַחֲשׂוֹף מִגֶּבֶא מֵאֵשׁ הִלְהִיטָנוּ
[דף יא, ב]על צוארינו עוֹל בַּרְזֶל עָלָה וְלֵב הוּתַל הִטָּנוּ
מצרים נתנו יד וְאַשּׁוּר לַעֲנָה וָרֹאשׁ הִלְעִיטָנוּ
אבותינו חטאו ואינם בֶּעָוֹן כֻּלָּנוּ וְהִמְעִיטָנוּ
כי אש קדחה וַתִּיקַד בִּגְלַל חַטָּאוֹת גָּדְלוּ וְלֹא נִקְטָנוּ
אספה שָׁנָה עַל שָׁנָה וּמֵרָעוֹת וּמֵרֹגֶז וְלֹא הִשְׁקִיטָנוּ
מזי רעב הִשְׁלִיט בָּנוּ וְאֶתְמוֹל מֵהֶם הוֹצִיאָנוּ וְהוּא מִלְּטָנוּ
יָדַעְנוּ יְיָ רִשְׁעֵינוּ כִּי רַבּוּ [דף יב, א] מְשׁוּבוֹתֵינוּ לְךָ חָטָאנוּ
מתודים ואומרים
עבדים הָיִינוּ מִקֶּדֶם וְנִגְאָלִים וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים
בנפשינו דִּבַּרְנוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע לַעֲשׂוֹתוֹ וַנִּהְיֶה בוֹ נִלְכָּדִים

עורינו בְּעַד עוֹר תַּחְתָּיו לֹא נִפְדֶּה וְנָפַלְנוּ בְּחַכֵּי גְדוּדִים
נשים בָּאוֹת מְאִירוֹת וְאֵין חוֹנֵן עַל הַיְלָדִים
שרים עָצְרוּ בְמִלִּין וְאֵין אוֹמֵר הָשֵׁב מִן הַשּׁוֹדְדִים
בחורים בָּרִיחִים יָרְדוּ לַטֶּבַח [דף יב, ב] וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רוֹקְדִים
זקנים יָצְאוּ וְלֹא שָׁבוּ לָמוֹ וַעֲנִיֵּי הַצֹּאן נוֹדְדִים
מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה וַיִּהְיוּ מַרְעִידִים
אמרתי אפאיהם וְאַיֵּה אֵיפֹה תִקְוָתִי וְנָפוֹצוּ הַנּוֹעָדִים
לולי הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעַט אָבַדְנוּ כְּכָל הֲמוֹן הָאוֹבְדִים
וְאַחֲרֵי כָל זאת לֹא כַחֲטָאֵינוּ גְּמָלָנוּ וְלֹא לְהַשְׁחִית
לְכָלָה כְּכָל הַבּוֹגְדִים
אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ [דף יג, א] כְּשֶׁשָּׁלַח מַלְאָכָיו אֶל
גּוֹיִם הַמּוֹרְדִים
וְאוֹמַר עֵדִים אַתֶּם עַל דְּבָרַי וְאֵין בָּכֶם זָר וַיֹּאמְרוּ עֵדִים
מתודים ואומרים

ד. פן אכר

איכה הָיְתָה מְנֻוֶּדֶה אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרוֹבִים
בכה תבכה קִרְיָה עַלִּיזָה עַל בָּתִּים גְּדוֹלִים וְטוֹבִים
גלתה מִפְּנֵי חֶרֶב נְטוּשָׁה כְּבוֹאָהּ פִּתְחֵי נְדִיבִים
דרכי שְׁאוֹל הָלְכָה וְסָף דַּרְכָּה [דף יג, ב] בְּסַלּוֹנִים וְסָרָבִים
היו כְלֹא הָיוּ גִּבּוֹרֶיהָ וְרַבּוּ בָהּ צְמֵאִים גַּם רְעֵבִים
ויצא שְׁבִיב אֵשׁ וְאַחֲרָיו תְּלַהֵט לֶהָבָה לְהַשְׁחִית כָּל הַטּוֹבִים
זכרה יְמֵי עֻוְּזָהּ בְּעֵת עָנְיָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים וְדָבְקָה לִרְגָבִים
חטא חטאה כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים
מתודים ואומרים
טמאתה בשוליה וּבְכֵן נִגְלוּ וְנֶחְמְסוּ עֲקֵבָיִם
ידו נָטָה עָלֶיהָ וְהֵבִיא מֶלֶךְ..........

96. ואין חונן] בכ"י ובין חונן.
98. בחורים בריחים וכו'] מלה"כ והורדתי בריחים כלם (ישעיה מ"ג, י"ד). וכשדים וכו'] כן נקדתי והוא לשון נופל על לשון הכתוב וְכַשְׂדִּים באניות רנתם (שם, שם).

CHAPTER VI

Miscellaneous

The liturgies gathered in this chapter are of varied character and of different periods and there is no special plan in the arrangement.

Section א: A Hymn for the Sabbath Morning Service

This fragment bearing the shelf mark T–S Loan 201 belongs to the Taylor-Schechter Collection and consists of one leaf, paper, 23 × 13 c. m., written in a square handwriting. From the closing words of this fragment, it is evident that this anonymous hymn was intended to be incorporated between נשמת and ישתבח, but it is difficult to say for what special Sabbath it was intended.

Section ב: Liturgies of R. Joseph and R. Ezekiel Ha-Kohen

The first two poems of this section, bearing the name of Joseph in acrostic, are taken from two fragments. The first poem, which is a Muwassah, is found in fragment T-S. 8. K. 15[1]. This fragments consists of two leaves.[1] Fol. 1 recto contains the poem given below, while the verso of the same leaf contains a poem of Gabirol,[2] and such scribbling as one might indulge in testing a pen.[3] Of the second leaf only half has been preserved, and from its contents it is safe to assume that it contained originally a wedding song by a poet named Joseph, with a refrain which began with the words ביום חתונתו.[4]

[1] Paper $5\frac{5}{8} \times 4\frac{3}{16}$ inch.

[2] שושן עלי סעיף, headed הדא אלמגמע מן שער שלמה הקטן נ"ע ז"ל now published by Bialik and Ravnitzky in שירי שלמה בן יהודא אבן גבירול, Vol. I (Berlin 1924) p. 199.

[3] Among the disconnected words we find the words ברבי טוביה, perhaps part of the name of the scribe.

[4] Fol. 2[a] reads: ידיו תירץ אלהיו עמו ותרועת מלך בו ביום חתונתו וג' שרידי הצאן לציון תקבץ. Fol. 2b reads: פועל ישועות בקרב נשיה, יזכהו היום עינו צופיה, למועד הזה כעת חיה, בבנים זכרים הוגי תושיה, ושלום תשפות באוהל ומושבו. ביום חתונתו וג' It is evident that each stanza consisted of five verses, four of which had a different rhyme in each stanza and the fifth rhymed in בו throughout the poem. The words שרידי and פועל point to an acrostic יוסף.

The second poem is found in fragment T-S. 8. K. 15³ fol. 1[5]. The second leaf of this fragment contains the piyyut of Ezekiel ha-Kohen reaching as far as the beginning of the ninth stanza.[6] The remainder of this Piyyut has been supplied from two manuscripts of the Ritual of Corfu, one of which is in the library of the Jews' College[7], which Dr. Hirschfeld was good enough to copy for me, and the other is in the library of the Jewish Theological Seminary of America, which Dr. Marx has kindly placed at my disposal. In both of these Maḥzorim the piyyut of Ezekiel is found in the Minḥa service for the Day of Atonement.

As to the identity of either Joseph or Ezekiel, our MSS. contain no clue whatever. Zunz, however, who cites the last stanza of Ezekiel's poem from an entirely different MS.[8] suggests the possibility that he is identical with Ezekiel b. Ithamar ha-Kohen, who flourished in Persia about the middle of the fourteenth century and for whom R. Isaiah b. Joseph composed his ספר הכבוד[9].

Section ג: A Piyyut by R. Abraham b. Joseph Ḥazan

This poem is taken from the British Museum Ms. Or. 4856 which is kept under glass. It contains also another short poem.[10] Of this poet one other composition is known, which in all likelihood preceded our piyyut, since the former is designated as a מאורה[11] and our poem is given as an אהבה. Of the time and nativity of our poet nothing is known. We may be certain, however, that he lived in the Orient and flourished in Geonic times.

[5] Paper $6\frac{3}{16} \times 5\frac{3}{16}$ inch. sq. rabb. characters.

[6] I have also used the British Museum MS. Or. 6197, 10 which contains this poem from the middle of the second to the end of the ninth stanza.

[7] Comp. H. Hirschfeld, *Descriptive Catalogue* No. 196, 83. The MS. was formerly in possession of Luzzatto (נחלת שד"ל p. 85, no. 367), afterwards in the possession of Halberstam (קהלת שלמה no. 63). Its present shelf mark is Cod. Montefiore 63, and the poem is found in fol. 99 verso.

[8] Comp. Litg. 690.

[9] Comp. Krafft, *Cat.* p. 108–109.

[10] Begins ידידות משכנותיך with acrostic יהודה.

[11] Comp. Neubauer and Cowley, *Cat.* vol. II No. 2821, 36ª headed לאברהם בר' יוסף חזן and beginning: אודה אל מאיר חשכה with the acrostic אברם

Section ד: Liturgies of Rabbi Solomon

The first of the three piyyutim of this section is found in the British Museum MS. Or. 6197–9, which consists of two leaves. Our piyyut, bearing the name of Solomon in acrostic, is found on the verso of the second leaf. It is preceded by a fragment of Yannai's *Shib'ata*, the complete text of which has been given above in the first chapter.

The other two piyyutim are found in MS. Adler, 2167 fol. 1^b–2^b. Both are part of the morning service for the New Year. The author's name Solomon is found in the acrostic of the refrain of one of these piyyutim.

The identity of this R. Solomon is impossible to establish with certainty. Nor is it certain that the Solomon of the British Museum MS. is the same as that of the Adler MS.

Section ה: Abraham Abi... and Sahlan (?)

Fragment T-S. 8. K. 14[8] consists of one leaf[12] which contains two poems in an incomplete state. The first poem shows the acrostic אברהם אבי; each letter is repeated twice. The word אבי is undoubtedly the beginning of the name אביגדור or אביתר or some such name. This is one proof that the poem is incomplete. Another proof is that the verb in the last line of the poem has no subject. The incompleteness, however, is not due to a defect in our MS., because the second poem follows this without any sign of interruption. It was very likely copied so from an earlier defective MS.

The second poem is written in the meter of the *Hafif* as indicated in the superscription. Ordinarily the Hafif consists of *fā'ilatun*, *mustaf'ilun* and *fā'ilatun*,[13] whereas our poem consists of *mustaf'ilun*, *fa'ilatu* and *fālun*. It has also the peculiarity that every line begins with the last word of the preceding line. Accordingly, the fourth line, which is missing, undoubtedly began with the word אנה, thus giving the acrostic כהלא, which points to the name סהלאן.[14]

[12] Paper $5\frac{1}{8} \times 3\frac{7}{16}$ inch. sq. rabb. characters.

[13] Comp. Freytag. *Darstellung d. Arabischen Verskunst* p. 139; Halper, *Scansion of Mediaeval Hebrew Poetry* in J.Q.R. N.S. IV p. 205.

[14] Comp. אבו עמר סהלאן in Poznanski, ענינים שונים p. 50.

שער ו

פיוטים שונים

א. [פיוט לשבת]

מזמור שיר ליום השבת. טוב להודות [לה'] ולזמר לשמך עליון.

נוֹדְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר הוֹדְךָ אָדָם וְכָל הַיְצוּרִים, נֹחַ וְכָל הַנִּנְצָרִים,
אַבְרָהָם וְכָל הַנִּמְהָרִים, יִצְחָק וְכָל הַנַּעְתָּרִים,
יַעֲקֹב וְכָל הַנִּבְחָרִים, שְׁבָטִים וְכָל הַבְּחוּרִים.
ככ': כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו.
נודך י"י אלהינו כַּאֲשֶׁר הוֹדְךָ משֶׁה וְכָל הַנְּבִיאִים, אהרן וְכל
הכהנים, פינחס וכל המקנאים, יהושע וכל הרואים,
כלב וכל היראים, שמואל וכל הקוראים,
ככ': משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל י"י והוא יענם.
נודך י"י אלהינו כאשר הודך דויד וכל הנגידים, שלמה וכל
הידידים, אליהו וכל המלמדים, אלישע וכל
התלמידים, חזקיהו וכל המורים, יאשיהו וכל
החסידים,

2. תהלים צ"ב, א'–ב'.

3. הננצרים] נפעל מן נצר, ור"ל נח וכל אלו שנשמרו מן המבול.

4. הנמהרים... הנעתרים] רמז לבראשית י"ח, ו'; כ"ה, כ"א.

6. ככ'] תהלים קל"ה, ד'.

8. המקנאים] רמז לבמדבר כ"ה, י"א. הרואים] כלומר אלה שראו את הארץ ולא מתו במדבר.

9. היראים] רמז לבמדבר י"ד, כ"ד. הקוראים] רמז לתהלים צ"ט, ו'. והוא הפסוק הבא בשורה 10.

11. הנגידים] רמז לשמו"ב ו', כ"א.

12. הידידים] רמז לשמואל ב' י"ב, כ"ה. המלמדים] הפיטן נתן לאליהו את התאר „מלמד" עפ"י אגדת חז"ל שעתיד אליהו לתרץ כל הקושיות. השוה למשל המאמר „יהא מונח עד שיבא אליהו" (בבא מציעא ג', ע"א); „פרשה זו אליהו עתיד לדורשה" (מנחות מ"ה, ע"א).

13. התלמידים] רמז למאמר „אלישע תלמידו של אליהו" (סוטה י"ג, ע"א). המורים] הפיטן נתן את התאר מורה לחזקיהו עפ"י אגדת חז"ל „שנעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו" (סנהדרין צ"ד, ע"ב).

14. החסידים] רמז לדהי"ב ל"ה, כ"ו.

ככ׳: זמרו לי״י חסידיו והודו לזכר קדשו.

נודך י״י אלהינו בהקימך לנו נבואת ישעיה לנחם עניה, נבואת
ירמיה להשיב שבויה, נבואת יחזקאל להביא
תחיה, נבואת הושע להקים שלישיה, נבואת יואל
להעשיר פוריה, נבואת עמוס למוגג ציה, [עמוד ב]
נבואת עובדיה למושיעים ראויה, נבואת יונה
להעל. . . יאיה, נבואת מיכה להגדיל צפויה,
נבואת נחום להעביר תאניה, נבואת חבקוק לנצח
בעניה, נבואת צפניה לאסף דחויה, נבואת חגי
לבנות בנויה, נבואת זכריה לקבוץ גלויה, נבואת
מלאכי לשלוח את אליה

ככ׳: הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום י״י הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים [ולב בנים] על אבותם. וכתוב רננו צדיקים בי״י לישרים נאוה תהלה. בפי ישרים; ישתבח וגו׳

15. ככ׳] תהלים, ל׳, ה׳.

16. ישעיה לנחם עניה] בחלק הזה הולך הפיטן ומונה את כל הנביאים האחרונים לפי סדרן בתנ״ך ורומז ג״כ לאחת מן הנבואות הטובות שלהם. ישעיה לנחם עניה (ישעיה מ׳)

17. להשיב שבויה] רמז לירמיה ל׳, ג׳. להביא תחיה] יחזקאל ל״ז.

18. להקים שלישיה] הושע ו׳, ב׳.

19. להעשיר פוריה] רמז ליואל ב׳ י״ח–כ״ז. למוגג ציה] רמז לעמוס ט׳, י״ג.

20. למושיעים ראויה] עובדיה א׳, כ״א.

21. להעל...יאיה] הכ״י מטושטש, ואולי צ״ל „להציל עיר הומיה" כלומר נינוה. להגדיל צפויה] רמז למיכה ה׳, ג׳.

22. להעביר תאניה] רמז לנחום ב׳, א׳. לנצח בעניה] רמז לשתי מלים האחרונות של חבקוק ג׳, י״ט, ועניה מלשון ענו לה׳ בתודה (תהלים קמ״ז, ז׳).

23. לאסוף דחויה] רמז לפסוק האחרון של צפניה.

24. לבנות בנויה] רמז לחגי א׳, ח׳. לקבוץ גלויה] רמז לזכריה, י׳, ח׳.

25. לשלוח את אליהו] רמז למלאכי ג׳, כ״ג.

26–27. ככ׳] מלאכי, שם; תהלים ל״ג, א׳.

28. בפי ישרים, ישתבח] התחלות מן תפלות ידועות, ומזה נראה שפיוט זה נתחבר לאמרו מיד אחר שוכן עד מרום וקדוש שמו.

ב. [פיוטים לר׳ יוסף ולר׳ יחזקאל הכהן]

1.

– ◡ – – – ‖   – – – ◡ | – ◡ – – –

אֲחַלַי נֶפֶשׁ   יוֹשֶׁר וְתוֹם שְׁבִילֶיהָ
נוֹחָלָה נוֹפֶשׁ   יִכָּבְדוּ חֲבָלֶיהָ
יוֹצְאָה חוֹפֶשׁ   בִּרְבוֹת יְפִי פְעָלֶיהָ
יוֹם רָדוּת דוּמָה   חֵל צוֹרְרִים וּבֶן דוּמָה:
יֶהֱמֶה כַיָּם   לִבִּי בְּשַׁגָּם בְּנֵי צִיּוֹן
נִצְּלוּ עֶדְיָם   בּוֹכִים בְּמַר לְאֵל עֶלְיוֹן
וּבְבֵית שִׁבְיָם   קוֹרְאִים דְּבִיר וְאַפִּרְיוֹן
קִנְּנָה שָׁמָּה   קִפּוֹד וְגַם יְלִיד שַׁמָּה:
סָבְבוּ רַבִּים   עָלַי וְאֵין לְאֵל יָדִי
יֶהֱמוּ רַבִּים   עָלַי וּפָשְׁטוּ בִגְדִי
פֶּן בְּמַכְאוֹבִים   קָט אֶגְוְעָה עֲנֵה דוֹדִי
עֵינְךָ עַל מָה   תַּעֲלִים לְצַעֲקַת עַלְמָה:
עוֹז לְעַמֶּךָ   אַתָּה וְאֵיךְ נִטַּשְׁתָּמוֹ
מֵהֲדוֹמֶיךָ   וּבְפִי כְפִיר נְתַתָּמוֹ
יָהּ בְּזַעְמֶךָ   אֵי אַהֲבָה אֲהַבְתָּמוֹ;
לַעֲזוֹר קוּמָה   אֶל כּוֹפְפֵי לְךָ קוֹמָה.

1. על גליון הכ״י רשום בערבית בכתב מאוחר: „קינה אפרק ארבה הד באנחתו והכתבו אחצובהו״ ולא עלה בידי לתרגמו.

3. אחלי] מלה״כ אחלי יכונו דרכי (תהלים קי״ט, ה׳).

4. נוחלה] מלה״כ נוחלה אבדה תקותה (יחזקאל י״ט, ה׳) ושעור המחרוזה הזאת הוא: מי יתן והנפש שדרכיה דרכי יושר ותום, ושנתיאשה ממצוא נופש ומנוחה וחבליה ופצעיה הולכים וכבדים, מי יתן ויצאה לחופש ביום שצורריה ירדו דומה.

6. דומה] תהלים קט״ו, י״ז. ובן דומה] כנוי למלכות ישמעאל, כי דומה אחד מבני ישמעאל (בראשית כ״ה, י״ד).

7. בשגם] בראשית ו׳, ג׳.

10. יליד שמה] עי׳ ירמיה נ״א, ל״ז.

13. קט] כלומר כמעט קט (יחזקאל ט״ז, מ״ז).

2. [דף א׳ א] שבח ליוסף הרב

אוֹמֵן בַּעֲלוֹתוֹ לִשְׁמֵי גְבוֹהִים
אַרְבָּעִים יוֹם עָמַד לִפְנֵי יוֹצֵר נְגוֹהִים
בֵּאֵר דָּת עוֹז לְהוֹרִיד לְעַם כְּמֵיהִים
לוחות אבן כתובים באצבע אלהים

גָּע יוֹם אַרְבָּעִים וְהַבּוֹקֶר נָהָר
גָּזוּ שֵׁשׁ עִתּוֹת וְגָע עֵת הַצֹּהַר
דִּבְּרוּ נַעֲשֶׂה לָּנוּ אֵל בְּזָדוֹן וְיָהַר
כי בושש משה לרדת אל ההר

הָגוּ לָאָח וּמְשָׁרֵת צִיר בְּמִשְׁכַּן אָהֳלוֹ
הָכֵן לָנוּ אֱלוֹהַּ לַעֲבוֹד לְמוּלוֹ
וְכִי עָנָיו אֲשֶׁר עָלָה לִזְבוּלוֹ
לא ידענו מה היה לו

זָדוּ לִפְנֵי אֵל וְקִנְאוּהוּ בְלֹא אֵל
זָנְחוּ וְעָזְבוּ מוּסַר יְקוּתִיאֵל
חִלְּפוּ בֶּאֱלִיל מוֹשִׁיעַ וְגֹאֵל
ויאמרו אלה אלהיך ישראל

2. אומן] כנוי למשה שנאמר עליו כאשר ישא האמן את הינק (במדבר י״א, י״ב).

3. נגוהים] מ֗לה״כ נקוה... לנגהות (ישעיה נ״ט, ט׳).

4. כמיהים] מלה״כ כמה לך בשרי (תהלים ס״ג, ב׳).

5. שמות ל״א, י״ח.

6. גע] הגיע. נהר] מלה״כ הביטו אליו ונהרו (תהלים ל״ד, ו׳).

7. גזו] מלה״כ גז חיש (תהלים צ׳, י׳). שש עתות] רמז לדרשת חז״ל: „אל תקרי בושש אלא באו שש" (שבת פ״ט, ע״א).
הצהר] צהרים.

8. ויהר] מלה״כ זד יהיר (משלי כ״א, כ״ד).

9. צ״ל לרדת מן ההר (שמות ל״ב, א׳).

10. הגו לאח] דברו לאהרן. ומשרת ציר] חור, ולפי אגדת חז״ל „עמד חור וגער בהם עמדו עליו והרגוהו" (תנחומא כי תשא סי׳ י״ט).

12. עניו] כנוי למשה.

13. שמות ל״ב, א׳.

15. יקותיאל] אחד מעשרה שמות של משה (ויקרא רבה פ״א עי׳ ג״כ מגילה י״ג, ע״א).

17. שמות ל״ב, ד׳.

טוֹעִים, בְּשׁוּרְךָ, כִּי מָרוּ שְׁמֶךָ
טָעַמְתָּ לִשְׁפּוֹךְ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ
יֶרֶד הִשְׁמַעְתָּ בִּמְרוֹמֶךָ
לך רד כי שחת עמך

כּוֹנַנְתִּי לִפְנֵיהֶם גְּבוּרוֹת בְּלִי עֶרֶךְ
כִּלִּיתִי תַנִּים וּפְדִיתִים מִפֶּרֶךְ
לֹא זָכְרוּ יָדִי וְתָפְשׂוּ סִלּוּל סָרֶךְ
סרו מהר מן הדרך

[דף א, ב] מִדָּה בְּמִדָּה לָהֶם אֲשַׁלֵּם
מְגוּרָתָם אָבִיא וּפֶתַע אֲשַׁכְּלֵם
נָא הַנִּיחָה לִי וְעַיִן הַעְלֵם
וייחר [אפי] בהם ואכלם

סַדֵּר תְּפִלּוֹת בְּעַד רְחוּמֶיךָ
סָח אַרְבָּעִים יוֹם בִּמְרוֹמֶיךָ
עֶלְיוֹן שׁוּב נָא מֵחֲרוֹן זַעְמֶיךָ
והנחם על הרעה לעמך

פֶּשַׁע אִם הִרְבּוּ זֶרַע יְדִידֶיךָ
פְּנֵה וּזְכוֹר צִדְקַת חֲסִידֶיךָ
צוּר אַל תְּאַבֵּד שְׁאֵרִית מְיַחֲדֶיךָ
זכור לאברהם ליצ' וליש' עבדיך

18. טועים וכו'] שעור החרוז הזה הוא: בראותך כי טועים מרו בשמך.
19. טעמת] חשבת, מלשון טעמו וראו (תהלים ל"ד, ט').
20. ירד] כנוי למשה (עי' הערה לשורה 15 לעיל).
21. שמות ל"ב, ז'.
23. תנים] כנוי למצרים עפ"י יחזקאל כ"ט, ג'.
24. סלול סרך] כלומר הלוך בדרך לא ישרה. תרגום נתיבותי עוה (איכה ג', ט') שבילי סרך.
25. שמות ל"ב, ח'.
29. שם, ל"ב, י'.
33. שם, ל"ב, י"ב.
37. שם, ל"ב, י"ג.

קָדוֹשׁ הֲלֹא רַב חֶסֶד טוּבֶךָ
קוּם יָקוּמוּ אִמְרֵי נִיבֶךָ
רַחֵם עֲבוּר אֵיתָן וְעָקוּד וְחָקוּק חֲבִיבֶךָ
אשר נש[בעת] להם בך

שַׁעְתָּה שַׁוְעַת צִירְךָ לְפָנֶיךָ בְּקוּמוֹ
שִׁכַּכְתָּה זַעַמְךָ וְכוֹבֶד תַּעֲצוּמוֹ
תְּפִלַּת עָנָיו הִקְשַׁבְתָּ בִנְאֻמוֹ
וינחם י״י על ה׳ א׳ ד׳ לע׳ לעמו

שַׁדַּי מֵאָז נוֹדַעְתָּה בִסְלִיחָה
שָׁבִים לְפָנֶיךָ יַשִּׂיגוּ מְנוּחָה
תַּקִּיף בְּרַחֲמֶיךָ פְּשָׁעֵינוּ סְלָחָה
כי עמך הסליחה

יֶעֱרַב לְפָנֶיךָ שִׂיחַ עַם נִבְזֶה
וּתְקַבֵּל תְּחִנָּתָם מְגַלֵּה רָזֶה
סְלַח פְּשָׁעֵינוּ כְּאָז עַל יְדֵי חוֹזֶה
נָם סלח נא לעון העם הזה

ככ׳ סלח נא

40. איתן] איתן האורחי זה הוא אברהם (בבא בתרא ט״ו, ע״א). ועקוד] זה יצחק שנעקד על גבי המזבח. וחקוק] זה יעקב „דאיקונין דיליה קביע בכורסי״ (תרגום יונתן בראשית כ״ח, י״ב) עי׳ ג״כ פדר״א פרק ל״ה ורש״י חולין צ״א ע״ב ד״ה: בדיוקנו של מעלה.

41. שמות ל״ב, י״ג.

42. צירך] שליחך משה.

43. שככתה] מלה״כ וחמת המלך שככה (אסתר ז׳, י׳).

45. שמות ל״ב, י״ד.

49. תהלים ק״ל, ד׳.

53. במדבר י״ד, י״ט.

3. [דף ב׳ א] ליחזקאל הכהן

אָמַרְתִּי לַאֲבָנִים בְּשִׁגָּיוֹן גָּלוּי לֹא לָחוּשׁ
הָבוּ לִי מִכַּחֲכֶם אוּלַי אוּכַל לָחוּשׁ
כִּי יְגוֹנִים כִּלּוּנִי וַיְשִׂימוּנִי כָּחוּשׁ
אם כח אבנים כחי אם בשרי נחוש

אָמַרְתִּי לִגְבוֹהֵי נֶשֶׁר הַדָּאִים לְכָל פִּנָּה
הַדְאוּנִי עִמָּכֶם וְאֶרְאֶה דוֹדִי אָנָה פָּנָה
כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי וְנַפְשִׁי מְסֻוכָּנָה
מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה

אָמַרְתִּי לְהַרְרֵי בְשָׂמִים מְקוֹם דִּילוּג הָעוֹפֶר
הִוָּסְרוּ וְאַל תִּתְגָּאוּ בַּאֲשֶׁר מִכֶּם הַמּוֹר וְהַכּוֹפֶר
כִּי זְרוֹעוֹתַי נָטְפוּ מֹר בְּדוֹד הֶחָסֹן וְהַשָּׁפֶר
ויגרם בחצץ שני הכפישני באפר

אָמַרְתִּי לְזָרְמֵי עָבוֹת אֲשֶׁר צִיָּה מְמוֹגְגוֹת
הָחִישׁוּ וּרְאוּ עֵינַי אֵיךְ הֵם מַזְלִיגוֹת

1. הפיוט הזה נדפס עפ״י ארבעה כ״י: א׳. כ״י קיימברידזש, שמכיל רק ל״ג שורות הראשונות. ב׳. כ״י בריטיש מוזעאום שמתחיל משורה ששית ומגיע עד סוף שורה ל״ו. ג׳. כ״י מונטיפיורי. ד׳. כ״י ביהמ״ד לרבנים דנויארק. ע״ד סימני הכ״י עי׳ מבוא האנגלי. סי׳ הא״ב ימצא בחרוז ראשון של כל מחרוזה אחרי המאמר „אמרתי ל...״ ובחרוז שני אחרי הה״א הראשונה, ושם המחבר יוצא מן החרוזים השלשיים של כל בית אחרי המלה „כי״. החרוז הרביעי של כל מחרוזה הוא פסוק. לחוש] פעול מן לחש.
2. לחוש] מקור מן חוש.
3. וישימוני כחוש] בכ״י א׳: לשום אותי כחוש.
4. איוב ו׳, י״ב.
5. לגבוהי] כן בכ״י א׳, בשאר כ״י: לגבהי. הדאים] מלה״כ אשר ידאה הנשר (דברים כ״ח, מ״ט). לכל פינה] כן בכ״י זו, בשאר כ״י בכל פינה.
6. הדאוני] הפעיל מן דאה. ואראה וכו׳] נוסח כ״י ג׳ וד׳: ואמצא דודי בכל פנה.
8. תהלים נ״ה, ז׳.
9. להררי] כן בכ״י א׳, בשאר כ״י להרי. מקום דלוג] כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: מקום מלון.
10. והכופר] מלשון אשכל הכפר (שה״ש א׳, י״ד).
11. החסן] מלה״כ והיה החסן לנערת (ישעיה א׳, ל״א). והשפר] מלשון אמרי שפר (בראשית מ״ט, כ״א); כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: נטפו מר בימי החסן והשופר. כ״י ב׳ מנסח: בדוד... והשופר.
12. איכה ג׳, ט״ז.
13. לזרמי עבות] כ״י ג׳ וד׳ מנסחים לזורמי ערבות.
14. החישו] כ״י א׳ וב׳ מנסחים: החשו. מזליגות] הפעיל מן זלג (עי׳ משנה סוטה ז׳, ח׳).

כִּי קָדַח בָּרָק בָּבוֹתַי לְבָבִי שָׁם כִּפְלַגּוֹת
עיני נגרה ולא תדמה מאין הפוגות

[דף ב, ב] אָמַרְתִּי לְטַרְפֵּי אִילָנוֹת וְאַשְׁבִּיעֵם בְּאֵלִי
הֱיוּ סֵתֶר לִי פֶּן הַחֶרֶב יְשַׁכְּלִי
כִּי אָהֳלִי שֻׁדַּד וְנֶהֱרַס הֵיכָלִי
בני יצאוני ואינם אין נוטה עוד אהלי

אָמַרְתִּי לַכְּפִירִים וּלְכָל בְּנֵי לָבִיא
הַלְווּנִי מִכֹּחֲכֶם אוּלַי אֲכַלְכֵּל כְּאֵבִי
כִּי לִבִּי נָמַס בְּקִרְבִּי לֹא יִשָּׂא עָצְבִּי
כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי

אָמַרְתִּי לִמְלוֹנֵי מִדְבָּר וּמִקְלְטֵי בּוֹרְחִים
הַנְווּנִי בַּלֵּילוֹת מִקּוֹרֵי קְרָחִים
כִּי הָיִיתִי כִּצְבִי מֻדָּח מִפְּנֵי אוֹחִים
מי יתנני במדבר מלון אורחים

15. קדח] מלה"כ כי אש קדחה באפי (דברים ל"ב, כ"ב). בכ"י א' חסר: "בבותי". כ"י ב' מנסח: כי קדח ברק בבותי לבבי שמם כפלגות; כ"י ג' וד' מנסחים: כי קרח בוקר שם לבבי בפלגות. כפלגות] מלשון אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש (איוב כ', י"ז) כלומר המס לבבי ויהי למים.

16. איכה ג', מ"ט.

18. היו וכו'] כ"י ג' וד' מנסחים: היו לי סתר; כ"י ב' מנסח: פן בחרב ישכלי.

20. ירמיה י', כ'.

21. ולכל] כ"י ב' מנסח: וכל.

22. מכחכם] כן בכ"י ב', בשאר כ"י: מלבבכם. אכלכל] כ"י ב': לכלכל: כ"י ג' וד': אולי אתאפק כאבי.

23. נמס וכו'] כ"י ב' מנסח: נמס כדונג לא וכו'; כ"י ג' וד' מנסחים: נמס וקרבי ישא עצבי.

24. תהלים ק"ט, כ"ב; בכ"י א' חסר "כי".

25. ומקלטי בורחים] כ"י ב' מנסח: ומקלטי ברוחים; כ"י ג' וד': ומקלט בורחים.

26. הנווני] הפעיל מן השם נוה, כלומר תנו לי מקום להסתר מקור וקרה. כ"י א' מנסח: העוני.

27. אוחים] ישעיה י"ג, כ"א. כ"י ב' מנסח: חוחים; כ"י ג' וד' מנסחים: מריחים.

28. ירמיה ט', א'.

אָמַרְתִּי לִסְפִינוֹת הַיָּם בִּנְהִי וּמַאֲמָר מָר
הַעֲבִירוּנִי עִמָּכֶם וַאֲבַקֵּשׁ צֳרִי לִבְשָׂרִי הַנִּסְמָר
כִּי כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלָה עַל כֵּן אֶזְעַק כְּתוֹא מִכְמָר
הים אני אם תנין כי תשים עלי משמר

אָמַרְתִּי לִפְלִיאֵי הַדּוֹר הַמְרַשְּׁלִים אֶזְרוֹעִי
הַצִּינוּ וְהַרְאוּנִי הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר בָּהּ נָסַע דּוֹדִי וְרֵעִי
כִּי הָרִים סִבְּבוּנִי וָאֶשְׁכַּח אָרְחִי וְרִבְעִי
דודי נסע ונגלה מני כאהל רועי

אָמַרְתִּי לְקוֹנְנוֹת בַּשַּׁחַר לְהַשְׁכִּים
הַרְבֶּינָה עָלַי נְהִי כְּיוֹנֵי חֲרַכִּים
כִּי נִכְסָף אֲנִי לְקוֹלְכֶן וְאֶל נְהִיכֶם אַסְכִּים
ויהי לאבל כנורי ועוגבי לקול בוכים

אָמַרְתִּי לְשׁוֹמְרֵי פֶּתַח אֵל מַצִּיל וּפוֹדֶה
הִתְעַשְּׁתוּ לִפְדוּתִי מִפֶּתַח צוֹדֶה
כִּי תוֹעֲבוֹתַי וּפְשָׁעַי בָּאתִי לְהִתְוַדֶּה
פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה:

29. ומאמר] כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: ואומר.
30. ואבקש וכו׳] כ״י א׳ מנסח: ואראה צרי; כ״י ב׳ מנסח: העבירוני ואבקש צרי לבשרי סמר; כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: ואמצא צרי.
31. כי כסלי וכו׳] כ״י א׳ מנסח: כי כתלי נקלו לעלפי כתוא מכמר; כ״י ב׳ מנסח: כי כסלי מלאו נקלה לעלפי כתוא מכמר.
32. איוב ז׳, י״ב.
33. לפליאי] כ״י ג׳ מנסח: לפלאי. אזרועי] עד כאן בכ״י א׳. כ״י ב׳ מנסח: אפרועי.
34. הציגו] כלומר עשו ציון. כ״י ב׳ מנסח: הציגו דרך אשר בה נסע רעי; כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: הציתו וכו׳.
35. סבבוני וכו׳] כ״י ב׳ מנסח: שובבוני ואשכח מלוני ורבצי.
36. ישעיה ל״ח, י״ב. עד כאן בכ״י ב׳. כ״י ג׳ וד׳ מנסחים בטעות נסע והגלה ממני.
37. לקוננות] כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: למקוננות, ואעפ״י שזה יותר נכון לפי חקי הלשון בכל זאת הנוסח שלנו הוא הנכון. משום שאות הקו״ף מסימן הא״ב צריך לבוא תיכף אחר הלמ״ד. עי׳ לעיל הע׳ לשורה 1.
39. אסכים] כלומר אשמע לקולכם.
40. איוב ל׳, ל״א.
41. מציל ופודה] כ״י ג׳ וד׳ מנסחים: פודה ומציל, וזה נגד החרוז.
42. לפדותי] צונץ בספרו ליטג. עמ׳ 690 מביא החרוזים האחרונים ומנסח: לפודעי... כי תועבותי ועונותי...
44. תהלים קי״ח, י״ט. צונץ מביא תחתיו הפסוק חטאתי אודיעך וכו׳ (תהלים ל״ב, ה׳).

ג. אהבה לאברהם בר׳ יוסף חזן

אֵל פְּנֵה לַנֶּחֱלִים מִנְּדוּדְךָ יִדְאָבוּ
שָׁפְלוּ וּבֵין מְשַׂנְאֵיהֶם שָׁכָבוּ
בַּעֲלוֹת עֲלֵי לְבָבִי מְעוֹנוֹת חָרָבוּ
יִזְּלוּ עֵינֵי עֲדֵי מִדְּמָעוֹת חָרְבוּ
[דף א, ב] רַנְּנוּ בָנִים בְּזֶמֶר אֲמָרִים עָרְבוּ
כִּי מְאוֹרֵי שׁוֹטְנִים דָּעֲכוּ וְעָרְבוּ
הָעֲבָדִים אֵיךְ עֲלֵי הַגְּבִירִים שָׂגָבוּ
וּנְעָרִים יוֹם לְיוֹם בִּזְקֵנִים יִרְהָבוּ
מַעֲנֶה לֹא אֶמְצְאָה עִם מְרִיבִים אָרְבוּ
כִּי לְהִלָּחֵם וְעָלַי מְרוֹרוֹת יִכְתֹּבוּ
חַזְּקוּ עַמִּי לְבָבוֹת בְּיָגוֹן נִצְרָבוּ
כִּי גְּאַלְתִּיכֶם וּמֵימֵי יְשׁוּעָה תִּשְׁאָבוּ
זוֹעֲפִים אֵיךְ תִּהְיוּ עוֹד וְיָמִים קָרְבוּ
אֶל גְּאֻולַּתְכֶם וְרוּחוֹת אַהֲבָה נָשָׁבוּ
. . . .

ד. [פיוטים לר׳ שלמה]

1. רהט למילה

שׁוֹפְכֵי דַם מִילָה   שִׂית לְמַכָּתָם תְּעָלָה
שִׂימֵם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה   וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם חָקְקֵם
לִבָּם יָשִׂישׂ וְיִשְׂמַח   וּפְדוּתָם מְהֵרָה תִצְמַח
וּפִשְׁעָם כְּעָב תִּמַּח   וּמִכָּל שֶׁמֶץ נַקֵּם
מוֹלִים פּוֹרְעִים וּמוֹצְצִים   כְּדָת וּכְחוֹק מְרַצִּים
וְלִמְאֹד אוֹתָם תְּעַצִּים   וּבְמִשְׁפָּט תַּצְדִּיקֵם
הַבֵּיט לַבְּרִית   מַגִּיד [מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית]. . . . . .

3. חרבו] מלשון חרבן.
4. חרבו] מלשון חרבו המים (בראשית ח׳, י״ג).
5. ערבו] מלשון לא ערבו לי (ירמיה ו׳, כ׳).
6. וערבו] מלשון כי פנה היום לערוב (שופטים י״ט, ט׳).

[דף א, ב] 2. רשות ליוצר דילה

שְׁבַח תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת   לְהַלֵּל בָּם לְעוֹשֵׂה יְשׁוּעוֹת
מְהֵרָה הָרִיעוּ בְּקוֹל שׁוֹפָר וּבִ[תְרוּעוֹת] לקדוש'
מלך אַדִּיר מִתְּחִלָּה   בָּרָא דוֹק וְחֶלֶד בְּמִילָּה
ומלכותו בכל משלה
מלך גְּאוּלָיו קִדֵּשׁ   דִּיבֵּר לְעַמּוֹ לְקַדֵּשׁ
זכרון תרועה מקרא קדש
מלך הַנִּקְדָּשׁ בְּמִי מָנָה עֲפַר   וְשִׁבְחוֹ בְּפִי כל יְסוּפָּר
בחצוצרות וקול שופר   פז': „שבח"
מלך זַךְ פְּעֻלָּה   חוֹקֵר לְבָבוֹת וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת בִּגְדֻלָּה
לך יי הגדולה
מלך טְהֵר שְׁחוֹרָה וְנָאוָה   יִחוּדוֹ מְזַמֶּרֶת וְלוֹ מְקַוָּה
זכר לעולם בריתו דבר צוה
[דף ב, א]
מלך כּוֹנֵן לְדוֹרוֹת   לְהָבִין לְעַמּוֹ וּלְהוֹרוֹת
וביום שמחתכם ומועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות פז'
מלך מָלֵא רַחֲמִים   נְשָׁמוֹת מַחֲזִיר לִפְגָרִים רְדֻמִּים
מלכותך מלכות כל עולמים
סוֹבֵל בְּכֹחוֹ שְׁמֵי עֲלִיוֹתָיו   עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּמַעַשׂ בְּרִיוֹתָיו
זכר עשה לנפלאותיו

1. דילה] נ"ל שצ"ל דר"ה, כלומר דראש השנה.
2. תשע תקיעות] רמז למשנה ר"ה פ"ד, ט': סדר תקיעות שלש של שלש שלש.
5. תהלים ק"ג, י"ט.
7. ויקרא כ"ג, כ"ד.
8. הנקדש במי מנה עפר] כלומר הנקדש בישראל שנאמר עליו מי מנה עפר יעקב (במדבר כ"ג, י').
9. תהלים צ"ח, ו'.
11. דהי"א כ"ט, י"א.
12. שחורה ונאוה] כנוי לישראל עפ"י שה"ש א', ה'.
13. תהלים ק"ה, ח'.
15. במדבר י', י'.
16. רדמים] מלשון וישכב וירדם (יונה א', ה').
17. תהלים קמ"ה, י"ג.
19. תהלים קי"א, ד'.

מלך פּוֹשֵׁעַ בְּדָתוֹ בִּבְאֵר שַׁחַת יִשָּׁקַע
צוּר אֲשֶׁר אֲרָצוֹת רָקַע

וי״י אלהים בשופר יתקע

מלך קָדוֹשׁ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה· רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה

לך י״י הממלכה והמתנשא

מלך שַׁוְעִי קְשׁוֹב מִמְּרוֹמֶיךָ שִׁמְךָ אוֹדֶה וַאֲרוֹמְמֶךָּ

זכריני י״י ברצון עמך

מלך תָּקְפּוֹ בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא וְדַיָּרֵי אַרְעָה
תִּקֵּן לְעַמּוֹ כְּמִצְוָה יְדוּעָה

והעברת שופר תרועה

פז׳: שבח תשע תקיעות להלל בם לעושה

3. [דף ב, ב] לל.........

אַב הֲמ[וֹן] בַּכֹּל נִתְבָּרָךְ
גִּידֵּל עֶבֶד דְּרָכָיו דָּרָךְ
הִמְשִׁילוֹ בְּתוֹרָתוֹ וְאֵלָיו עָרָךְ
זָקֵן בֵּיתִי חָזֵה צוֹרָךְ
טַכֵּס עַצְמְךָ יַפֵּה שְׁאֵרָךְ·
כַּלָּה תָּבִיא לְבֶן חֲבֵרָךְ

22. זכריה ט׳, י״ד.
24. דהי״א כ״ט, י״א.
26. תהלים ק״ו, ד׳.
28. תיקן] נוסח כ״י: תילה.
20. ויקרא כ״ה, ט׳.

1. לל...] נ״ל שהלמ״ד הראשון הוא ר״ת של לחן והלמ״ד השני הוא ראשיתו של פיוט שהתחיל באות למ״ד.
2. אב המון וכו׳] כלומר אברהם שברכו ה׳ בכל (בראשית כ״ד, א׳).
3. עבד דרכיו דרך] אליעזר שהיה שליט ביצרו כמותו (ב״ר נ״ט, סי׳ י״א).
4. המשילו בתורתו] רמז לדרשת חז״ל: „אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, אר״א שמושל בתורת רבו" (יומא כ״ח ע״ב). ואליו ערך] כלומר ערך אליו מלין (איוב ל״ב, י״ד).
6. טכס עצמך] קשט עצמך. שארך] גופך, מלה״כ בשרך ושארך (משלי ה׳, י״א).
7. לבן חברך] נ״ל שצ״ל לבן גבירך.

מִמִּשְׁפַּחְתִּי תִּקַּח נְסוּכָה בְשׁוּרָךְ
סְמוּכַת יֵצֶר עֵזֶר בְּהַפְאִירָךְ
פּוֹעֵל לַחוֹסִים צְפִירָה יְאַזְּרָךְ
קַוֵּה קִוִּיתִיךָ [רַ֫חֲמִים] בְּהַעְתִּירָךְ
שִׂים נָא יָדְךָ [תַּחַת] בְּרִית לְהַזְכִּירָךְ
וענה. . . . ברב ע. ן [וע]רך
כָּל מַאֲמָרְךָ אֶעֱשֶׂה לְשֵׁם [יְיָ אֱלֹהֶיךָ]
וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ

ה. [פיוטים לר׳ אברהם אבי...ור׳ סהלאן]

1. [פיוט לר׳ אברהם אבי...]

[דף א, א] אחר עלי לחן

אֲהֶמָיָה וְאֶפְעֶם וּמֵעַי חֳמַרְמָרוּ
אָשִׂיחָה עִם לְבָבִי וְשַׂרְעַפַּי סְחַרְחָרוּ
בְּהִתְעַטֵּף רוּחִי עֶשְׁתּוֹנוֹתַי יְהַרְהֵרוּ
בְּזָכְרִי יְרִיבַי אֲשֶׁר רִיבִי יְחַרְחֵרוּ
רַע לִי יֹאמְרוּ וְעָלַי יְקַרְקֵרוּ
רוּחִי יְחַבְּלוּ וִיפַצְפְּצוּ וִיפַרְפֵּרוּ

8. נסוכה] כלומר נועדה לנסיכות. בשורך] בראותך.
9. סמוכת יצר] מלה״כ יצר סמוך (ישעיה כ״ו, ג׳).
10. פועל לחוסים] מלה״כ פעלת לחוסים בך (תהלים ל״א, כ׳). צפירה] מלשון ולצפירת תפארה (ישעיה כ״ח, ה׳).
15. ישעיה ס׳, ט׳.

1. לחן] בכ״י נמצאו כאן איזו מלים באותיות ערביות אבל במצב מטושטש כל כך שאי אפשר לקרותן.
5. יחרחרו] מלה״כ לחרחר ריב (משלי כ״ו, כ׳).
6. יקרקרו] כלומר יזעקו. בגליון הכ״י כתוב: „מן קול רבותינו ז״ל פי אלצפרדעים קרקורן היה קשה״, ומאמר זה נמצא בתנחומא בא סי׳ ד׳ בשם ר׳ יוסי בר חנינא: „קרקורן היה קשה להם מהשחתתם״. בערוך ע׳ קרקר מובא מאמר זה מתוך הפסיקתא „ויהי בחצי הלילה״ אבל לפנינו ליתא, ואולי, היה נמצא במאמרו של ר׳ לוי בש״ר חמא בר חנינא „מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים. . . ומה מצרים צפרדע אף אדום כן שנאמר קול שאון מעיר״ (פסיקתא דר״כ הוצאת בובער ס״ז ע״ב).

הֶאָח הֶאָח עָנוּ וְאֵלַי יִתְמַרְמְרוּ
הָנְחַלְתִּי מֵהֶם תּוּגוֹת וּקְרָבַי צְמַרְמָרוּ
מִלִּין הֲשִׁיבוֹתִים עַד אָנָה תְּגַרְגֵּרוּ
מְסוּכַת שׂוֹרְקִי וְסֻכָּתוֹ תְּעַרְעֵרוּ
[דף א, ב] אַל תִּרְאוּנִי שְׁזוּפָה וּמַדַּי שְׁחַרְחָרוּ
אֲנִי מְגֻונָּה מַחוּצָה וּפְנִימִי שְׁפַרְפָּרוּ
בָּא דוֹדִי וְהִשְׁגִּיחַ וְלוֹחֲמַי חֲפַרְפָּרוּ
בַּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָתוֹ רְתוּקוֹת שְׁוָזָרוּ
יָסוֹגוּ אוֹיְבַי יָשׁוֹמּוּ יְמוֹרְמָרוּ
יָשִׁישׁוּ יַעַלְזוּ וִיפַזְּזוּ וִיכַרְכֵּרוּ

2. [פיוט לר' סהלאן]

אחר כפיף עלי לחן אהלא וסהלא בזאיר גאנא

— — ‏| — — ⏑ — ‏| — ⏑ — —

סוגת שרשן בעני הנה
הנה צרורה במעלה לנה
לנה ונמה פדות לי אנה

9. צמרמרו] תרגום לבי סחרחר (תהלים ל"ח, י"א) לבבי צמרמר. בגליון הכ"י נמצאה הערה זו: „תמגצו מן קולהם צמרמורות" וזה רמז למשנה נדה פ"ט, ח': „וכמין צמרמורת אוחזין אותה".

10. תגרגרו] תלקטו, מלשון המשנה „מגרגרו בראש הזית" (מנחות ח', ד').

11. מסוכת] מלה"כ ישר ממסוכה (מיכה ז', ד'). שורקי] מלה"כ ויטעהו שורק (ישעיה ה', ב').

12. ומדי] מלה"כ ומדיו קרועים (שמו"א ד', י"ב).

13. שפרפרו] תרגום ואל תופע עליו נהרה (איוב ג', ד'): ולא תפע עלוי שפרפְרא.

14. חפרפרו] כלומר יבושו, והוא פלפל מן חפר.

15. שחרו] מלה"כ שש משזר (שמות כ"ו, א') בכ"י הנוסח: שוזשרו.

16. ימורמרו] אולי צ"ל יתמרמרו.

17. ויכרכרו] מלה"כ ודוד מכרכר (שמו"ב ו', י"ד) וכבר העירותי במבוא האנגלי שכאן חסר הנושא של הפעלים ובלי ספק בא בחרוזים החסרים כאן.

19. כפיף] שם של משקל ערבי, ועי' במבוא האנגלי. לחן וכו'] בנגון: ברוך הבא לאורח הבא אלינו.

ב

שִׁירֵי חֹל

CHAPTER VII

Didactic Poems and Epigrams

Sections א *and* ב: Didactic Poems of R. Saadya b. Berakot

The two poems, forming these two sections, come mainly from a manuscript in the Taylor-Schechter collection at Cambridge University Library, consisting of two consecutive leaves[1] which bear the shelf mark T-S. 8. K. 15,[13] and partly from a Ms. in the Jewish Theological Seminary.[2]

The first poem resembles the well-known didactic poem מוסר השכל ascribed to R. Hai Gaon, with this difference, however, that whereas the מוסר השכל is composed of couplets, our poem has three internal rhymes in each stanza and one uniform rhyme for the endings of all the stanzas.

The second poem is described in the Arabic superscription as an exhortation introduced by a hymn (מרתיה ואולהא שבחו של הקב"ה). In the Cambridge MS., this poem reaches only to line 35 and contains also several paragraphs which are illegible. The remaining lines (36–43), as well as the defective passages, have been completed from the Seminary manuscript, which, however, begins only with line 10 of the poem. Notwithstanding the two MSS. the poem is still incomplete and all we have left of it is part of the introductory hymn, but nothing of the exhortation itself, and even the introductory part ends abruptly. As its structure indicates, this poem belongs to the class known as *Kasida* and for that reason must have ended with the same verse with which it begins. This may help us in the future to discover the rest of the poem.

The poem contains an acrostic of the א"ב and the author's name סעדיה הקטן בר ברכו. But since the poem is incomplete, and since no one by the name of ברכו is known to us, it is safe to

[1] Paper, cursive writing 5⅜×3⅞ in.

[2] Comp. below p. 207 l. 10 to end of poem. The MS. has no shelf mark, paper, one leaf written on one side.

assume that the letters ב, ר, כ, ו form only the beginning of the name. The name that readily suggests itself is that of ברכות and hence, our Saadya is no other than the disciple of Maimonides, who transmitted a number of Responsa of his teacher, dated 1201[3], and is mentioned also in the geneology of the family of the Nagid Samuel b. Ḥananya.[4] He is also probably the author of two elegies on his mother.[5]

From the superscription (והדא עמלת הא איצׂא) it is also evident that the author of this exhortation is also the author of the preceding didactic poem and furthermore that he also composed a poem beginning מה נעמו ימים ומה נכבדו which he addressed to a contemporary by the name of Moses. It is not impossible that reference is here made to the poem published at the beginning of Chapter XII, since that poem is composed in honor of a very prominent man by the name of Moses, and begins מה נכבדו ימים ומה נהדרו. The slight difference in the version may be due only to a scribal error, or to a faulty memory, or to a revised text.

Sections ג *and* ד: These two sections contain epigrams of unknown authorship. Section ג comes from MS. T-S. 10. K. 18[3] which consists of two consecutive leaves[6] and contains fourteen epigrams. Section ד comes from MS. T-S. L. 69, which consists of two non-consecutive leaves. The epigrams reproduced here are found on fol. 1 and the Arabic numbers assigned to them show that they belong to a series of epigrams on the apple, the first eight of which are missing. The second leaf begins with the middle of a poem and because of its fragmentary state is not entitled to elaborate comment.[7]

[3] See ספר זכרון לכבוד ש. א. פוזננסקי Warsaw 1927 p. 180.

[4] See Mann, *The Jews in Egypt*, Vol. ii, pp. 283–284.

[5] See below Chapter 10, Section 7–8.

[6] Paper, sq. rabbinic characters, 3¾×5½ in.

[7] For the sake of completeness and with the hope that the beginning may be found later it is reproduced here, but without comment and without vowel points:

.... [דף ב׳ ע״א] ברכבו ומרכבתו.
יחישון בכל חובש פארים ולובש את כתנת לבית הפשט פארו וכתנתו
וכל רץ כגבור אל מקום הון ומלקוח ושם נלקחה נפשו ונלקח אשר אתו
וכל אץ כמו איל ברגלו אלי קצו ומהיר כמו צפור אלי פח למפלתו
וכל שר הכינות בבוא יום פקודתו ואידו לנפשו בית פקדות והמגדתו
וכל נחלף מקול מחולו וציץ נזרו צנוחה בפי בתו וחבל בראש אשתו

Section ה: The epigrams in this section come from a MS. in the British Museum: Or. 2586 fol. 73–74. From this very MS. Dr. Brody has already published six epigrams (Nos. 3, 9, 12, 14, 17, 18) in Z.f.H.B. Vol ii, pp. 33–35, and in a later article (*Ibid.* vol. 4, pp. 23–27) showed that their author was Elazar b. Jacob ha-Babli. His statement is borne out by the fact that Nos. 11, 12 of our text are Nos. 282, 283 in the Divan of Elazar ha-Babli.[7] That the other epigrams in our text are not found in the Divan does not necessarily argue a different authorship, but rather the incompleteness of the Divan.

ומוכה ולא נקם ולא נענש מחִירי רפואתו ולא נתנה שבתו
ויקר ולא הוקיר פעמיו ולא רגלי חייליו בלכתו אל משנאו וחללתו
והלך להביא הון והמון בתוך כיסו ונשלל אשר הוליך בכיסו ואמתחתו
וסבב כמו רוכל בקריה להשתכל ועזב יחידתו בתוכה ומוטלתו
ומלך אשר֗ גאה רמיה ורמוהו שרפים והעמיקו שחותו והשקעתו
(דף ב׳ ע״ב)
ולא הוא לבדו ספף ונמלט המון עזו ולא רע מעט בא על המונו ומשפחתו
בהלכם לעיר אויב והם לא ידמו כן לשלח בשנאם מהלומו ומקבתו
וסרו להעזר בשלחו עלי אויב ונהפך לאויב והפכם במשלחתו
וחתך ימינו מכסילות בכף ידו ושברה בני קשתו זרועו באולתו
[ולקח] בידו מאכלת לזבח מלכים והרבות מאכלתו ומכלתו
והיה מפרק בם סלעים וקצץ בם זרועיו ופרק את צלעיו ומפרקתו
ומקל בעמים פארהו ומטה עוז חלשם ונשמע קול חלושה בממשלתו
אלהים הסיתם והממם ושלח בם מארה וגער בם וחרו במגערתו
וככה יסכל לאנשים לנשא איש אשר סר למשמעתו:

. . . .

[7] The MS. was formerly MS. Adler No. 881 (see Adler Cat. of Heb. MSS., p. 60), now in the library of the Jewish Theological Seminary of America.

שער ז

שירי מוסר ומכתמים

א. [שיר מוסר מר׳ סעדיה בר ברכות]

. . . .

וְקוֹלוֹ תִּמְאָסִי   וּמֶנְהוּ תָּנוּסִי
וְתַאֲוָתֵךְ תַּעֲשִׂי   וּבָהּ יִהְיֶה פִּצְחֵךְ
וּכְסוּס אֵין הָבִין   תְּהִי בֵּין הַיּוֹשְׁבִין
פְּתַיּוּת תִּשְׁאָבִין   וְתַבְאִישִׁי רֵיחֵךְ
וְאַחַר כָּל תַּאֲוָה   תְּהִי עוֹשָׂה מִצְוָה
בְּלִי גִיל עִם חֶדְוָה   וְלֹא רֹאשׁ מִפְתָּחֵךְ
וּמַעֲלוֹת תִּדְרוֹשִׁי   מִפֶּה לֹא תָמוּשִׁי
וְעֵת כִּי תִירָשִׁי   תְּעַנִּי אֶת נִכְחֵךְ
וְאֵל זָר תּוֹךְ גּוּפֵךְ   רְמִיּוֹת יַאֲלִיפֵךְ
חַטָּאוֹת יוֹסִיפֵךְ   עֲדֵי עָפָר יַשְׁחֵךְ
וּבִתְפִלָּה ...לָה   תְּשִׂימִין גַּם עַוְלָה
לְנֶגֶד רָם נַעֲלָה   בְּלִבֵּךְ עִם שִׂיחֵךְ
בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם   יְהַרְהֵר וּבְפָעֳלָם
וְאֵין עֶתֶר אוּלָם   לְבַד זֶה צָרְחֵךְ
וּבִלְתִּי כַוָּנָה   יְצַפְצֵף כַּיּוֹנָה
לְשׁוֹנֵךְ בִּי...ה   וְלֹא יִשְׁעֵךְ טוֹחֵךְ
וְשֻׁתַּף עִם צִלֵּךְ   אמת תאות חילך
וְלַהֲ[מִי]רוֹ בְחֵילֵךְ   וְלֹא ... מִזְבְּחֵךְ

3. תמאסי] הפיטן עורך דבריו נגד הנפש, ומשום זה משתמש בלשון נכח לנקבה בכל השיר. לשיר אין משקל אבל בכל חרוז יתד וד׳ תנועות.
8. ולא ראש מפתחך] מאמר זה בלתי מובן משום שחסר לנו מה שקדם לו בראש השיר.
11. ואל זר תוך גופך] ר״ל יצר הרע.
13. ובתפלה... לה] אולי צ״ל: ובתפלה בְּטֵלָה.
15. יהרהר] כלומר לבך יהרהר.
16. עתר] תפלה.
18. בי...ה] אולי צ״ל: ברננה. ולא ישעך טוחך] כלומר לא יפנה למחשבתך.
19–20. ושותף... מזבחך] הבית הזה בלתי מובן לי.

וְאִם תִּרְאִי עָצְמָה   תְּהִי נַפְשֵׁךְ רָמָה
וְתִנְשִׂי דָר רוֹמָה   וְלֹא יִהְיֶה נִכְחֵךְ
וְאִם תִּרְאִי מֵיצַר   אֱמֶת רוּחֵךְ תִּקְצַר
וְאֶל בּוֹרֵא נוֹצַר   תְּשׁוּבִין מִטְּבְחֵךְ
צְעָקָה וּנְאָקָה   וְדִמְעָה נִזְרָקָה
בְּיוֹם הַמּוּעָקָה   וְכוֹבֶד מִרְזָחֵךְ
וְרַוַח עֵת תִּרְאִי   לְבַל מָנְהוּ תִּירָאִי
וְלוֹ לֹא תִקְרְאִי   בְּקוֹלֵךְ. . . . . .
וּבִיקָר הָאֲדָמָה   תְּגִילִין כַּבְּהֵמָה
בְּיַיִן וּזְרִימָה   וְרֵיחַ תַּפּוּחֵךְ
וְצוּרוֹת נֶחְמָדִים   וּבָשָׂר וּמְגָדִים
וְשֵׁמַע קוֹל דּוֹדִים   [וְ]אוֹרוֹת מִסְרָחֵךְ
וְלַאֲשֶׁר תּוֹךְ בֵּיתוֹ   נְהָגֵךְ וּנְוָתוֹ
לְנֶגֶד אַהֲבָתוֹ   הֲלֹא סָגוּר פִּתְחֵךְ
וְלֹא תֹאמְרִי אָנִי   לְצוּר פֹּה שָׂמָנִי
וְאָמָה קָנָנִי   הֲלֹא הוּא מַאֲרִיחֵךְ
בְּעוֹלָם לָךְ בָּנָה   וְכָל יֶשׁ לָךְ מָנָה
וּבִדְמוּת עֶלְיוֹנָה   נְתָנֵךְ וּמְתָחֵךְ
וְאַתְּ לֹא נִשְׁפָּלָה   כְּאָמָה מַשְׂכִּילָה
לְשָׁרֵת בִּפְעֻלָּה   אֲשֶׁר בַּגּוּף נוֹכְחֵךְ

21–26. ואם תראי עצמה וכו׳] כעין זה נמצא בכתר מלכות לרשב״ג (מחברת משירי קדש לרשב״ג שורה 517–518): „בעת המצר ירב אמריו ויחליק דבריו, וירבה נדריו ובצאתו למרחב יחל דבריו״.

26. מרזחך] מלה״כ וסר מרזח סרוחים (עמוס ו׳, ז׳).

28. בקולך] בכ״י לא נראה שום סימן שנמחקה כאן איזו מלה, אבל לפי משקל השיר כל חרוז מכיל יתד וד׳ תנועות וא״כ חסרות כאן ג׳ תנועות, ואולי צ״ל: בקולך גם שיחך״.

30. וזרימה] נ״ל שצ״ל וזירמה, מלה״כ וזרמת סוסים זרמתם (יחזקאל כ״ג, כ׳).

32. ואורות מסרחך] כלומר אורות שסביב מטתך שאת שוכבת עליה סרוחה.

35. ולא תאמרי וכו׳] כלומר אל תאמרי אני הוא שהבורא שמני פה לצור. או אולי צ״ל: לְצָוּרְפָּה שמני, ור״ל: אין את אומרת שהבורא בראני רק כדי לצרוף אותי וכדי שאעבוד אותו כאמה.

36. הלא הוא מאריחך] כלומר הוא שם אותך רק לאורח, שהיום כאן ומחר ואיננו.

39–40. ואת וכו׳] כלומר, את, הנשמה, לא נשפלת לעבוד עבודות שפלות כגוף.

וְאֵינֵךְ נִכְנַעַת　　בְּחָכְמָה וּבְדָעַת
הֱיוֹת לוֹ כּוֹרַעַת　　וְחוֹגֶרֶת מִזְחֵךְ
כְּדָת כָּל הָאֲמָהוֹת　　אֲשֶׁר הֵמָּה רוֹהוֹת
לְאָדוֹן וּסְגַנְהוֹת　　וְתַשְׁלִיכִי שִׁלְחֵךְ
לְהַכְנִיעַ גָּדְלֵךְ　　לְפָנָיו גַּם חֵילֵךְ
וְתַגְבִּירִי מָשְׁלֵךְ　　בְּאַפֵּךְ וּבְרוּחֵךְ
וְאַתְּ לֹא נִכְלָמָה　　וְאַתְּ נֶגְדּוֹ אָמָה
אֲבָל רוּחֵךְ קָמָה　　וְקוֹטְפָה מַלּוּחֵךְ
(דף א, ע״ב) בְּבֵיתוֹ אוֹרַחַת　　וְלֹא מִתְוַכַּחַת
אֲבָל בּוֹ זוֹנַחַת　　וְעַל כֵּן יִזְנָחֵךְ
עֲנִי אִם שׁוֹכֶבֶת　　וְאִם אַתְּ אוֹיֶבֶת
לְנַפְשֵׁךְ עוֹזֶבֶת　　לְמֵתֵךְ עִם פִּקְחֵךְ
עֲדֵי תִרְאִי נַפְשֵׁךְ　　עֲרוּמֵּךְ וּמַלְבּוּשֵׁךְ
וְלֹא תִשְׂאִי רֹאשֵׁךְ　　וְתַעַזְבִי שִׁכְחֵךְ
וְאַתְּ בַּיָּם רוֹכְבָה　　וְקוֹצֵר בִּנְתִיבָה
וְאֵין צֵדָה רַבָּה　　וְלֹא מֵימֵי לַחֵךְ
וְלָאִישׁ וּסְחוֹרָה　　תְּהִי שָׁם נִמְכָּרָה
בְּכֶסֶף וַאֲגוֹרָה　　בְּבוֹאֵךְ לִצְרִיחֵךְ
וְאֵיךְ תּוּכְלִי הַלֵּךְ　　וְצָרֵךְ בָּךְ מוֹלֵךְ
וְתוֹךְ רַגְלֵךְ כַּבְלֵךְ　　וּבַדֶּרֶךְ חֹאחֵךְ
הֲלֹא אַתְּ מַשְׂכֶּלֶת　　בְּדַעְתֵּךְ מוֹשֶׁלֶת
בְּתַאֲוָה אוֹכֶלֶת　　וְתוֹךְ פִּיהָ חַחֵךְ

41–44. ואינך נכנעת וכו׳] שעור החרוזים האלה הוא: אינך נכנעת לפני הבורא ואינך חוגרת מזחך ככל האמהות המפחדות מפני אדוניהן ולא תשליכי חרבך.

44. שלחך] מלשון ואיש שלחו בידו (דה״י ב׳ כ״ג, י׳).

48. וקוטפה מלוחך] מלה״כ הקטפים מלוח עלי שיח (איוב ל׳, ד׳).

49. בביתו וכו׳] ר״ל אף כי את גרה בביתו בכל זאת אין את מקבלת תוכחה.

51. עני] מלה״כ ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג׳, ז׳) ור״ל הבורא יזנחך אפילו אם את שוכבת בעני עד אשר תראי בעצמך מערומך ותעזבי שכחך.

53. תראי נפשך] תראי בעצמך.

55. וקוצר בנתיבה] בלתי מובן, ואולי צ״ל וקצה בנתיבה כלומר מואס בדרכי החיים. בכ״י מעל השיטה נ״א: ואודד, ואין לו מובן.

62. ותוך פיהָ] בתוך פי התאוה נמצא חחך.

וְלָמָּה תָרִיעִי   וְלָהּ לֹא תִמְנָעִי
וְחֵילָהּ הַכְנִיעִי   בְּיָכְלֵךְ וּבְכוֹחֵךְ
וְאִם תֵּט לַהֶבֶל   תְּנִי לָהּ הַכֶּבֶל
וְשַׁבְּרִי כַנֵּבֶל   לְיָכְלָהּ פֶּן יִסְחֵךְ
וְעָלֶיהָ מָלְכִי   וְקֶשֶׁת לָהּ דִּרְכִי
וְחֶרֶב לָהּ עֶרְכִי   וְזָרְקִי תוֹתָחֵךְ
וְלָהּ לֹא תִשְׁמָעִי   לְבִלְתִּי תִטְבָּעִי
בְּיָוֵן גַּם תִּסָּעִי   וּמִטּוּב תַּבְרִיחֵךְ
וְהַטִּי נָא אָזְנֵךְ   לְחַכְמֵי דָת קוֹנֵךְ
וְאַל חָרְמֵי דִינֵךְ   יְצוּדוּךְ עִם פַּחֵךְ
וְתִהְיִי בַנְּעִימִים   פְּנֵי צוּר עוֹלָמִים
אֲשֶׁר לָךְ נֶאֱסָמִים   וְתִרְאִי מִבְטָחֵךְ
וְשָׁלוֹם תִּמְצָאִי   וְעִם צוּר תָּבוֹאִי
וְתָפְתָּה לֹא תִרְאִי   וְאִשָּׁהּ הַלּוֹחֵךְ
וְעַתָּה הָקִיצִי   וְלַעֲשׂוֹת חוֹק רוֹצִי
וּבַעֲשׂוֹתוֹ דוּצִי   וְאַל יֹאבַד נִצְחֵךְ
וְגָרְשִׁי הַתַּאֲוָה   בְּמַעַשׂ הַמִּצְוָה
וְאָז תִּהְיִי נָאוָה   בְּבוֹאֵךְ אֶל שׁוֹלְחֵךְ
נְקִיָּה כַּאֲשֶׁר בָּאת   וְכָל טָרְחֵךְ יָשְׁבָת
לְעוֹלָם הוּא שַׁבָּת   עֲדֵי עַד וּמְנוּחֵךְ
בְּחֶלְקֵךְ אִם הִרְבָּה   שִׂמְחִי אוֹ נֶחְבָּא
בְּתֵבֵל כִּי לֹא בָא   בְּיָדַיִךְ צִמְחֵךְ
וּבְחָכְמָה גָּבְרִי   וְאֶת יִצְרֵךְ שַׁבְּרִי
וְחוֹק צוּר שָׁמֹרִי   וְהַרְבִּי מַלְקוֹחֵךְ
וּמִזֹּאת אַל תֵּטִי   וּמוּל רָע אַל תִּשְׁטִי
וּבִיקָרָהּ נְקֹטִי   וְאַל נָא תִדְלָחֵךְ
וְקַלִּי כַנְּשָׁרִים   וְגִבְרִי כַכְּפִירִים

73. ותהיי] נ״ל שצ״ל: ותחוי.
76. ואשה] נ״ל שצ״ל ואשו, משום שתפתה לשון זכר.
83. בחלקך וכו׳] כלומר שמחי בחלקך אם הוא גדול או נחבא בתבל.

וְרוּצִי כָעֳפָרִים   וְהָעִיזִי מִצְחֵךְ
עֲשׂוֹת לִרְצוֹן הָאֵל   אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְלָךְ יִהְיֶה גוֹאֵל   וּמֵרָע יְקָחֵךְ
וְיִשְׁלַח לָךְ חַסְדּוֹ   וְיַלְבִּישֵׁךְ מַדּוֹ
וְאָז תִּהְיִי נֶגְדּוֹ   חֲקוּקָה עַל לוּחֵךְ
(ב, ע"א) וְיִמְחֶה אֶת שׂוֹטְנֵךְ   וְיָעִיק אֶת עוֹיְנֵךְ
וְיָסִיר דַּאֲבוֹנֵךְ   וְיַדַּח מַבְרִיחֵךְ
וְיִתֶּן לָךְ סִפְקֵךְ   וְגַם טֶרֶף חֻוקֵּךְ
וְיִכְתּוֹב לָךְ צִדְקֵךְ   וְיַפְרִיחַ פִּרְחֵךְ
וְכָל דּוֹרֵשׁ אֵידֵךְ   יְכַבֵּשׁ תּוֹךְ יָדֵךְ
וְיוּצַד בִּמְצוּדֵךְ   וְיַכְרִית כָּל זוֹנְחֵךְ
וּמַאֲהֶבַת עָבְדֵךְ   יְהִי לוֹ בִמְאוֹדֵךְ
בְּהוֹנֵךְ וּבְיָדֵךְ   וְעַצְמֵךְ עִם נִתְחֵךְ
ואל עם אַהֲבָתוֹ   תְּשִׂימִין עֻומָּתוֹ
אֲבָל הִכּוֹן דָּתוֹ   וְיֶעֱרַב בָּהּ לִקְחֵךְ
וְהִזָּהֲרִי מֵחֵטְא   אֲשֶׁר הוּא לָךְ שׁוֹחֵט
וְאִם תִּשְׁגִּי עַד חֵטְא   בְּשֶׁגֶג יְקָחֵךְ
סְלִיחָתוֹ דְּרֹשִׁי   וְשׁוּבִי הִתְקוֹשְׁשִׁי
וְאַל עוֹד תִּנָּקְשִׁי   בְּזָדוֹן יִסָּחֵךְ
לְפָנָיו הִתְעַנִּי   וּבַלַּיְלָה רוֹנִּי
וְחֶלְבֵּךְ הָכִינִי   לְרֵיחַ נִיחוֹחֵךְ
וְאִבְלִי עַל פִּשְׁעֵךְ   בְּטֶרֶם מַסָּעֵךְ
וְשִׂימִי אוֹן רַעֵךְ   וְהַגְדִּילִי קָרְחֵךְ
וְאוּלַי יִשְׁמָעֵךְ   וְיִמְחוֹל תַּעְתּוּעֵךְ

95. ויעיק] מלשון אנכי מעיק תחתיכם (עמוס ב׳, י״ג). עוינך] מלה״כ ויהי שאול עוין את דוד (שמו״א י״ח, ט׳).

101–102. ומאהבת וכו׳] כלומר אהבתך את הבורא תהיה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. נתחך] כלומר גופך.

103. ואל עם וכו׳] אולי צ״ל וְאַל עִם אַהֲבָתָךְ תְּשִׂימִי עֻמָּתָךְ, עד״ה שויתי ה׳ לנגדי תמיד (תהלים ט״ז, ח׳).

112. ושימי און רעך] און מלשון לא אכלתי באֹני (דברים כ״ו, י״ד) ור״ל שים לך אבלות לרע.

וְיִמְחָה אֶת דִּמְעֵךְ   וְיַרְבֶּה לְשִׂבְחֵךְ
וּפֶה קוֹל יַצְרִיחַ   כְּעוֹלָה יָרִיחַ
וְלָעַד יַזְרִיחַ   לְשִׁמְשֵׁךְ וְיַרְחֵךְ

ב. [תּוֹכֵחָה מר' סעדיה בר ברכות]

והדה עמלתהא איצׂא עלי חן מה נעמו ימים ומה נכבדו אלתי כנת מדחהֿ בהא ר' משה נטר"ח. מרתיהֿ ואולהא שבחו של הקב"ה

— ⏑ — — .
— — ⏑ — | — — — ⏑ — | — — — — ‖   — — ⏑ — | — — — ⏑ — | — — —

אֱלִי לְךָ כָּל הַיְקוּם עָבְדוּ   גַּם כֹּל עֲלֵי רוֹב עָצְמְךָ שָׂהָדוּ
בִּלְבַדְּךָ אַתָּה וְאֵין שֵׁנִי לָךְ   כִּי כָל אֲחָדִים בִּלְתְּךָ נִצְמָדוּ
גָּדוֹל וְרָם עַל כֹּל וּבְכֹל מָשְׁלָךְ   מִפַּחְדְּךָ כֹּל נִבְהֲלוּ יִרְעָדוּ
דּוֹבֵר בְּצֶדֶק כִּי צְדָקָה עִמָּךְ   וַעְלֵי אֱמֶת מַעְשִׂים לְךָ נוֹסָדוּ
הָאֵל תְּמִים דֵּעִים וּמִפִּיו נִתְּנוּ   חָכְמָה וְדַעַת לַאֲשֶׁר יִלְמָדוּ
וּבְלִי מְאוּם כָּל יֵשׁ יְמִינוֹ חוֹלְלָה   קָרָא אֲלֵיהֶם אָז וְהֵם עָמָדוּ
זִכְרְךָ יְאַמֵּץ כֹּל עֲדֵי יִתְחַזְּקוּ   וּשְׁמָךְ יְסָעֵד כֹּל וְיִתְעוֹדָדוּ
חָלִים וְנָדִים הֵם בְּהַבִּיטָךְ בְּאַף   לָהֶם וּמִמָּךְ יִירְאוּ יִפְחָדוּ
טוֹב אַתְּ וְרַחוּם עַל מְתֵי חָלֶד כָּל   הַיְצוּר בְּטוּבָךְ יִחְיוּ יִסְעָדוּ
יָהּ אֶהְיֶה הָאֵל יְיָ הוּא שִׁמְךָ   שַׁדַּי שְׁמוֹתָךְ עַד מְאֹד נִכְבָּדוּ
(ב, ע"ב)
כַּבִּיר וְאַמִּיץ הוֹד וְהָדָר פָּעֳלָךְ   מַפְרִיד וְאוֹסֵף כֹּל אֲשֶׁר נִפְרָדוּ
לְךָ הַגְּדוֹלָה גַּם גְּבוּרָה צוּר וְהוֹד   נֶצַח וּמַמְלָכָה לְךָ נִתְמָדוּ
מַלְכוּתְךָ לָעַד וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל   דּוֹרִים וְשָׁנֶיךָ בְּלִי נִמְדָּדוּ
נִשְׂגָּב וְנִפְלָא מֵרְאוֹת כָּל הַיְצוּר   שׁוֹכֵן בְּלֵב דַּכָּא וְיֹדְעָיו חָדוּ
סָבִיב לְעוֹלָמוֹ וְהוּא מָקוֹם לְכֹל   גּוֹלֶה עֲמוּקוֹת וַאֲשֶׁר נִכְחָדוּ
עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד לְאֵין חֵקֶר בְּכָל   רֶגַע וְהוּא צִוָּה וְיִתְיַלָּדוּ

1. והדה וכו'] וזאת עשיתיה ג"כ על משקל „מה נעמו ימים ומה נכבדו" אשר בה שבחתי את ר' משה נטריה רחמנא. תוכחה ובראשה שבח להקב"ה.
4. שהדו] מלה"כ ושהדי במרומים (איוב ט"ז, י"ט)
13. שמותיך] בכ"י שמותיו.
17. חדו] מלה"כ ויחד יתרו (שמות י"ח, ט').

פּוֹדֶה וּמוֹשִׁיעַ וְרוֹפֵא כָל כְּאֵב   מֵמִית מְחַיֶּה כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמָדוּ
צַדִּיק שְׁמוֹ שׁוֹפֵט וְזֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה   יָרִים בְּצִדְקוֹתָיו אֲשֶׁר נֶחְמָדוּ
קָרוֹב לְכָל קוֹרְאָיו בְּלֵב שָׁלֵם וְרָ־   חוֹק מֵרְשָׁעִים כִּי לְפִיו מָרָדוּ
רַחוּם לְכָל פּוֹעַל וְעַל כָּל מַעֲשָׂיו   אַךְ רַחֲמָיו כָּל עֵת וְלֹא נִפְקָדוּ
שׁוֹמֵר בְּרִית לָעַד וְאֵין שִׁכְחָה לְמוּל פָּנָיו וְאִמְרוֹתָיו לְעַד נוֹעָדוּ
תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי [אֲ]נָשִׁים בְּכָל   יָמַי וְכָל שְׁנֵי אֲשֶׁר יוּלָדוּ
אֶקְרָא בְּכָל לִבִּי בְּמַקְהֵלִים בְּעַם   עָצוּם אֲהַלָּלְךָ אֲשֶׁר נֶאֱגָדוּ
נַזְכִּיר שְׁמָךְ צוּרִי בְּתוֹךְ מִקְדָּשָׁךְ   וּבְבֵית תְּפִלּוֹת עַל שְׁמָךְ יוּסָדוּ
יֵדַע לְבַב עַבְדָּךְ אֲשֶׁר אֵין סוֹף לְמַהֲ־
לָלָךְ וְיָדֶיךָ בְּכָל יֵשׁ רָדוּ
סִידֵּר כְּפִי יָכְלוֹ אֲשֶׁר עָלָה עֲלֵי   רַעְיוֹן פְּרִי טוּחָיו אֲשֶׁר לָכָדוּ
עָמַד לְפָנֶיךָ וְהוּא מַרְעִיד, כֵּן   כָּל עוֹמְדִים אֶל מוּלְךָ חָרָדוּ
דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנְהוּ עֲ[בוּ]ר   כִּי בָךְ יְצוּרַי רֹאשׁ וְסוֹף בָּגְדוּ
יָרֵא לְבָבִי מֵחֲמַת דִּינָךְ וְהֵן   רַגְלַי מְאֹד מִמַּעֲשַׂי מָעָדוּ
הַאֶזְכְּרָה מִרְיִי וְאִם פִּשְׁעִי וְאִם   זָדוֹן וְעָוֹן שֶׁעֲלֵי גוּף רָדוּ
הֵן תּוֹךְ וּמִרְמוֹת וַחֲטָאוֹת מָשְׁלוּ   עָלַי וְאֶת רוּחִי בְּפַחִים צָדוּ
קָמוּ בְּפָנֵיהֶן לְהַבְדִּיל בֵּינָךְ   צוּרִי וּבֵינִי מַעֲשִׂים נִפְסָדוּ
טָפַשׁ כְּמוֹ חֵלֶב לְבָבִי עַד אֲשֶׁר   אֶת כָּל נְעִימוֹתַי בְּאַף שָׁדָדוּ
נִיחַם לְבָבִי אַחֲרֵי מָצוֹק וְרוֹב   עֲוֹנַי וְרַעְיוֹנַי לְלֵב פָּקָדוּ
בָּכוּ סְעִיפַּי עַל אֲשֶׁר הֶעְוָה וְעַל   כָּל מַעֲשֵׂי יָדַי בְּמֵי סָפָדוּ

23. נפקדו] מלשון ולא נפקד ממנו איש (במדבר ל"א, מ"ט).
27. שמך צורי] בכ"י טיילר–שעכטער: שמך צור].
28. רדו] מלה"כ ורדו בנגשיהם (ישעיה י"ד, ב').
29. טוחיו] מחשבותיו.
31. יצורי] נ"ל שצ"ל יצוריו, והוא מלשון ויצרי כצל כלם (איוב י"ז, ח') ור"ל שכל אבריו בגדו בך מראש ועד סוף.
34. בפחים] אולי צ"ל בפחָם.
35. קמו בפניהן וכו'] בכ"י ביהמ"ד לרבנים: בפני הן, ולפי זה שעור החרוז הוא: הן קמו בפני מעשים נפסדים להבדיל בינך צורי וביני.
38. על אשר העוה] כלומר סעיפי בכו על אשר לבי העוה. במי ספדו] כן בכ"י ואין לו מובן, ואולי צ"ל: בכו וספדו.

רוּחַ אֱזַי מֵבִין כְּבָר עָנָה לְלֵב   עַל מָה הֲלוֹם רֵעַי בְּאַף אָבָדוּ
בְּטוֹב עֲלֵיכֶם אִיעֲצָה רֵעַי לְכוּ   עַתָּה וְנָשׁוּבָה וְטוֹב תְּזְבָּדוּ
רַחוּם בְּחַסְדוֹ יַעֲבִיר חַטָּאת וְגַם   יִסְלַח וְיִמְחוֹל לַאֲשֵׁמִים זָדוּ
כַּלּוּ לְמַעֲשֵׂיכֶם וְשׁוּבוּ לוֹ בְּלֵב   שָׁלֵם וְדֶרֶךְ הָאֱמֶת תִּצְעָדוּ
וּדְחוּ לְאִוֶּלֶת בְּלֵבָב נִקְשְׁרָה   וּלְעוֹל וּמוֹט חַטָּאת אֲשֶׁר נִשְׂקָדוּ

ג. מכתמים

(מכ"י T-S. 10. K. 18^{3})

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

1 בְּמַדָּעֲךָ מְלָכִים אַל תְּקַלֵּל   וְשֵׁם יוֹצְרָךְ בִּלְבָבְךָ לֹא תְחַלֵּל
וְאִם תִּשְׁמַע אֲנָשִׁים יֹאמְרוּ רָע   בְּאִישׁ, הַחֲרֵשׁ וְרָעָה לֹא תְמַלֵּל

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

2 אֱכוֹל יָרָק בְּלִי מֶלַח וְהָרֵים   לְבָבְךָ מִלְּבַקֵּשׁ מִגְּבִירִים
וּבַקֵּשׁ מֵאֲשֶׁר מוֹרִישׁ וּמַעְשִׁיר   וּמְנוֹתֵן לְרָשִׁים וַעֲשִׁירִים

‖— — — ⏑ | — — — ⏑

3 בְּנִיב טוֹב יַעֲבִיד אָדָם   וְשִׂיחַ רַךְ בְּנֵי חוֹרִים
וְעַבְדֵי אִישׁ בְּעַזּוּת פֶּה   וְנִיב קָשֶׁה יְהוּ מוֹרִים

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

4 מְשַׂנְאַי מִמְּיֻדָּעַי מְצָאתִים   וְלָכֵן אַל תְּהִי מַרְבֶּה עֲמִיתִים
לְמַעַן כִּי חֳלִי מִמַּאֲכָלִים   יְהִי לָאוֹכְלִים הַרְבֵּה וְשׁוֹתִים

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

5 אֲשֶׁר הוּא מִבְּנֵי חוֹרִים וְנֶעֱבָד   לְכִילַי יָחֳרָם פִּתְאֹם וְיֹאבַד
וְאִם נֶעֱבַד לְאִישׁ נָדִיב וְשׁוֹעַ   יְחִי בַטּוֹב וּבִקְהִלּוֹת יְכוּבָּד

39. רוח אזי מבין] כלומר אזי רוח מבין.
43. ולעול ומוט] מלשון בשברי את מטות עולם (יחזקאל ל"ד, כ"ז). נשקדו] מלה"כ נשקד על פשעי (איכה א', י"ד).

7–8. בניב טוב וכו'] כונת המכתם היא, שבדברים רכים יכול אדם לשעבד לו אפילו בני חורים, ובדברים קשים יביא אפילו את עבדיו למרוד בו.

(דף א, ב)

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ‖

6 עֲבֹר נָתִיב אֲשֶׁר לֹא צִי עֲבָרוֹ   בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא עַיִט יְדָעוֹ
לְבַקֵּשׁ אֶת מְזוֹנֶיךָ וְלָ[תֵ]ת   לְבֵיתְךָ חוֹק וְאִם לֹא אַל גְּרָעוֹ
. . . . אֲשֶׁר הִנְחִיל מְשַׂנְאוֹ   יְרוּשָּׁתוֹ וְלֹא נִצְרָךְ לְרֵעוֹ

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ‖

7 . . . .   וְזֶה עָוֶל וְלֹא נָכוֹן עֲשׂוֹתוֹ
וְאִם אַהֲבָתְךָ הָיְתָה תְמִימָה   בְּמִסְתָּרִים וּבְגָלוּי עֲבֹדָתוֹ
כְּאוֹהֵב רָץ עֲשׂוֹת חֵפֶץ אֲהוּבוֹ   וּבִמְאֹדוֹ יְמַלֵּא תַאֲוָתוֹ

⏑ — — — | ⏑ — — — ‖

8 בְּעֵת לָךְ הַזְּמָן רוֹקֵד   וְהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת
יְהָפֵךְ הַבְּדִיל כָּסֶף   וְאֶבֶן קִיר לְבָרֶקֶת
וְחָלָב צוּר יְנִיקְךָ עִם   דְּבַשׁ צוּפִים כְּמֵינֶקֶת
וְעֵת יִקְשֶׁה בְּאֵר יִיבַשׁ   וְכַד נִשְׁבַּר עֲלֵי שׁוֹקֶת

(דף ב, א)

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ‖

9 הֲנוֹאַשׁ לִבְּךָ לִמְצוֹא הֲנָחָה   וְתֵעָצֵב בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה
וְאַיֵּה מִמְּךָ מַעְשֵׂי אֱלֹהִים   וְחֶמְלָתוֹ וְיָדוֹ הַפְּתוּחָה
וְכַמָּה לָן בְּעֶצֶב וַאֲנָחָה   וּבַבֹּקֶר לְרִנָּה קָם וְשִׂמְחָה

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ‖

10 אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה לָאֵל מְחַשֵּׁד   וְלֹא יִהְיֶה לְבֶן אָדָם מְשַׁחֵר
לְעוֹלָם שַׁלְאֲנָן יִהְיֶה וְשָׁלֵיו   וְלֹא יָלִין וְהוּא נִצְרָךְ לְאַחֵר

⏑ — — — | ⏑ — — — | — —

11 אֵימִים פְּעָלֶיךָ וְנוֹרָאִים   הַנַּעֲלָמִים יָהּ וְהַנִּרְאִים
חָקְרוּ וְאֵין חֵקֶר לְתַכְלִיתָם   לַהוֹלְכִים מֵאָז וְלַבָּאִים

(דף ב, ב)

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ‖

12 אֲשֶׁר יַהֲרֹג בְּנִי וָאֲדָמְמָה   וְיִקַּח אֶת עֲמָלִי וָאֲהַבֵהוּ

14. גרעו] מלה״כ ואגרע חקך (יחזקאל ט״ז, כ״ז).

15–16. בשני המקומות האלה הכ״י נמחק ולא עלה בידי למלאות החסרון, ומשום זה אי אפשר לרדת לסוף הכונה שבשני המכתמים האלה.

25. ובבקר וכו׳] בגליון הכ״י נמצא נ״א אבל לא יכלתי לקרותו.

30. אשר יהרג בני וכו׳] המכתם הזה מוסב על הקב״ה.

וְטוֹבוֹת כָּל פְּעֻולוֹתָיו בְּעֵינָי   וּבִלְבָבִי וְנַפְשִׁי אֶדְרְשֵׁהוּ
וְהוּא הָעֵד וְהַדַּיָּין וְהַדָּן   וְהָרֶפֶשׁ וְהַחוֹמֶר אֲנִי הוּא
וְהַצַּדִּיק עֲלֵי כָל מַעֲשָׂיו הוּא   אֱמֶת יַעַשׂ אֱמוּנָה מַעֲשֵׂהוּ

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

13 לְךָ אוֹדֶה עֲלֵי כָל טוֹב וְכָל רָע וּבְךָ אֶרְצֶה וְגַם תּוֹסִיף וְתִגְרַע
וְאִם תִּתֵּן בְּטוֹבָתְךָ אֱלֹהִים   וְאִם תִּקַּח לְךָ מַדָּע לְהִפָּרַע
וְטוֹב אַתָּה וְטוֹבִים מַעֲשֶׂיךָ   וְאֵין לִי לַעֲשׂוֹת לֹא טוֹב וְלֹא רָע

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

14 מְכַלְכֵּל כָּל יְקוּם עוֹלָם בְּהוֹדוֹ   וְהָאָרֶץ מְאִירָה מִכְּבוֹדוֹ
חֲסָדֶיךָ יְבוֹאוּנִי וְהָפֵק   מְזוֹן בֵּית עַבְדְּךָ שֶׁכֹּל בְּיָדוֹ

ד. מכתמים

(T–S. L. 68 מכ"י)

1 ולתאסעה̇ (דף א, ע"א)

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

חֲסַר לֵבָב אֲשֶׁר קוֹרֵץ בְּשִׁנָּיו   בְּתַפּוּחִים אֲדַמְדַּמִּים וְנוֹשֵׁךְ
הֲסִירֵם מִלְּפָנָיו כִּי לְנַשֵּׁק   וְהָרִיחַ בְּרוּאִים לֹא לְנַשֵּׁךְ

2 ואלעאשרה̇

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

. . . . ת . . . . לפה. . ה   וְלֹא דָבַק אֱלֵי חִכּוֹ לְשׁוֹנוֹ
וְכַנּוֹשֵׁךְ בְּתַפּוּחַ וְלֹא נִשְׁ-   בְּרוּ שִׁנָּיו וְלֹא נֶחְנַק גְּרוֹנוֹ

3 ואלחאדיה̇ עשר[ה̇]

‖— — — ⏑ | — — — ⏑

שְׁתַּיִם הֵם בְּרִית מֶלַח   בְּבֵית מִשְׁתֶּה עֲלֵי אַחִים

35. ואם תתן וכו'] ר"ל אם תתן או תקח אתה יודע להפרע.
38. חסדיך] נ"ל שצ"ל חסדיו... ויפק. שכל בידו] מוסב על הקב"ה.

4. ונושך] בכ"י ומושך, ותקנתי עפ"י השערת ה' צבי הר–זהב. ור"ל אם ראית שוטה שקורץ בשניו ונושך בתפוחים אדמדמים הסירם מלפניו כי לא נבראו התפוחים לנשיכה כי אם להריח בם ולנשקם.

לְגָרֵשׁ לֵץ וְלַפִּיל שֵׁן   אֲשֶׁר תִּשֹּׁךְ בְּתַפּוּחִים

4 ואלתאניה̈ עשר[ה̈]

‖— — — — ⏑ | — — — ⏑

וְתַפּוּחַ יְפֵה תֹאַר   וְטוֹב רֵיחַ וְטוֹב פִּרְיוֹ
וְאוּלָם נַעֲוֵה לֵבָב   בְּשִׁנּוֹ יְאַבֵּד יָפְיוֹ

5 ואלתאלתה̈ עשר[ה̈]

‖— — ⏑ | — — — — ⏑ | — — — — ⏑

לְרֵעִים אֵין בְּחֶבְרָה כַּעֲוֹן רָק   בְּכָתְלֵיהֶם וּמֵקִיא עַל פְּנֵיהֶם
וְחַטַּאת מַעֲבִיר אֶת מַלְתְּעוֹתָיו   בְּתַפּוּחַ גְּדוֹלָה מִשְּׁנֵיהֶם

6 ואלראבע[ה̈] עשר[ה̈]

‖— | — ⏑ — — | — ⏑ — —

גָּרֵשׁ מְגַלֶּה סוֹד חֲבֵרִים   מִתּוֹךְ חֶבְרָה לְמֵרָחוֹק וְאָז תָּנוּחַ
וּשְׁפוֹךְ בְּפִי בַעַר דְּמֵי שִׁנָּיו   אִם יִשְׁפּוֹךְ עֲלֵי שִׁנָּיו דְּמֵי תַפּוּחַ

7 ואלכאמסה̈ עשר[ה̈]

(דף א, ע"ב)

‖— — — — ⏑ | — — — ⏑ | — — — — ⏑ | — — ⏑

בְּחַר לְךָ לְמִשְׁכַּב חֵיקְךָ אֶת יְרֵאֲתִי אֵל
וְדוֹמָה לְתַפּוּחַ מְהוּלָּל בְּמַעֲנֵהוּ
רְקוּחָה כְּמוֹ רֵיחוֹ מְתוּקָה כְּמוֹ טַעְמוֹ
חֲלָקָה כְּמוֹ גוּפוֹ וְיָפָה כְּמַרְאֵהוּ
וְאִם הִיא לְכַף אִשָּׁה וּפִיהוּ כְּשֵׁרָה, הוּא
כְּאָסוּר לְיָד וּלְפֶה אֲשֶׁר לוֹ
וְלֹא לוֹ הוּא

8 וקאלא עזה אללה פי אליאסמין

26–28. ואם היא וכו'] נ"ל שכונת החרוזים האלו היא: אף כי האשה הדומה לתפוח כשרה ליד אישה ופיהו, כלומר האיש רשאי לנשק את אשתו, לא כן התפוח, הוא אסור לכל יד ופה.

27. ולפה אשר לו] כלומר לפי האיש.

29. וקאלא וכו'] ואמר, יגבירהו האל, בענין הפרח יסמין.

˘ — — —|˘ — — — —|˘ — — —‖

רְאֵה יַסְמִין אֲשֶׁר בַּדָּיו יְרוּקִּים   כְּמוֹ פִטְדָּה וְעָלָיו וַאֲנַפָּיו
וְצִיצָיו כִּבְדוֹלָחִים לְבָנִים   וְכָאוֹדֶם מְאָודָּמִים סְעִיפָּיו
כְּמוֹ עֶלֶם לְבֶן־פָּנִים וְתוֹמֵךְ   דְּמֵי אִישִׁים נְקִיֵּי כַף בְּכַפָּיו

9 וכנת קד אסתבת מרג̇א מסתדירא ואטפת̇
חואליה בגדול מסתדיר פעזמת עליה פי אל
כ̇רוג̇ אליה ואלאסתראחה̈ עליה פפעל וסר בה
ופיה פקאל

˘ — — —|˘ — — — —|˘ — — —‖

יְהוֹסֵף יַט לְבַב אָבִיו בְּמִלָּה   לְמִשְׁאֶלֶת כְּבֵדָה אוֹ נְקַלָּה
וְאָז אָמַר הֲלֹא נֵלֵךְ לְגַן כִּי   בְנִצָּנָיו וּבִפְרָחָיו מְמוּלָּא
וְשָׁם כִּכָּר לְמַרְגּוֹעִי נְטַעְתִּיו   וְשַׂמְתִּיו לַהֲנָחָתִי סְגוּלָּה
סְבִיבוֹתַי תְּעָלָה הָעֲגוּלָּה   כְּשָׁמַיִם עֲלֵי אֶרֶץ עֲגוּלָּה
וְיָצָאנוּ אֱלֵי גִנַּת עֲרוּגוֹת   עֲרוּכוֹת בָּהּ כְּמוֹ טוּרֵי מְגִלָּה:

ה. [מכתמים לר׳ אלעזר הבבלי]

(מכ״י בריטיש מוזעאום סי׳ Or. 2586)

1

(דף ע״ג, א)

חָכְמָה בְלִבּוֹ כְּכִימָה   וְסָגוּר בְּכַפּוֹ כְּעָיִשׁ
לוֹ חֵן כְּעֹפֶר צְבָאִים   וְדִבֵּר גְּבוּרוֹת כְּלָיִשׁ

2 גירה

רוֹעֶה זוֹנוֹת חָמַד לְנַפְשׁוֹ לָצוֹן   רִשְׁעוֹ צָפוּן פָּנִים וְנִרְאֶה חִיצוֹן
אָמְאַס אָבִיו הֱיוֹת בְּכַלְבֵי הַצֹּאן אֵיכָה יִהְיֶה לִפְנֵי אֲחֵרִים רָצוֹן

3 ולה

— — ˘ —| — — — ˘ —|— — — ˘ —‖

אֵיךְ לֹא בְמִכְתָּבִי אֲקַנֵּא אֵיךְ וְהֵן בּוֹ הֶחֱזִיקָה יָד לְנַשְּׁקָהּ אֶתְאַבָה
אַחְלַי לְעַיִן תֶּחֱזֶה אוֹתָךְ וְלוּ בַחֲלוֹם וְתִשְׁתַּעְשַׁע בְּחֵיק הָאַהֲבָה

33—36. וכנת וכו׳] והכינותי עמק עגול ללין בו וסבבתי סביבו בתעלה עגולה ואחליט להכנס בה ולנוח בה. ויעש כן ושמח בה. ובענין זה אמר.

4 גירה

‖— — — ⏑ | — — — — ⏑ | — — — — ⏑

לְשִׁמְךָ תַּאֲוַת נַפְשִׁי וְעַל כֵּן   לְךָ אֶשְׁתּוֹקְקָה יוֹם יוֹם וְאֶכְסוֹף
וְאֵין קֵצָה לְדִמְעָתִי בְּנוּדָךְ   וְאֵין רֹאשׁ אֶל תְּשׁוּקָתִי וְאֵין סוֹף

5 גירה

‖— — | — ⏑ — — | — ⏑ — — —

יָאוֹת לְאִישׁ יֶחְטָא לְאֵל וִיקַו   כֹּפֶר עֲוֹנוֹתָיו בְּתֵת תּוֹדָה
לָשֵׂאת עֲוֹן גֶּבֶר אֲשֶׁר חָטָא   וְעַל עֲוֹנוֹתָיו כְּבָר הוֹדָה

6 גירה

‖— — | — ⏑ — — | — ⏑ — — —

אִם יֶחֱטָא אָדָם וְיִתְוַדֶּה   כַּפֵּר עֲוֹנוֹתָיו וְשָׂא מַעְלוֹ
(דף ע"ג, ב)
בַּעֲבוּר יְכַפֵּר חֶטְאֲךָ הָאֵל   כִּי מַעֲשֵׂה אָדָם יְשַׁלֵּם לוֹ

7 ולה

‖— — — ⏑ — — | — ⏑ — — — ⏑ — —

חָשְׁבוּ מְרִיבַי בְּרִיבָם בִּי יְנַתֵּקוּ   מוֹסְרוֹת בְּרִיתָךְ וְעוֹל חֶשְׁקָךְ יְפָרֵקוּ
לֹא יָדְעוּ כִּי יְבָעֵרוּ וְיַדְלִיקוּ   אֵשׁ אַהֲבָתָךְ וְתַנְחוּמוֹת יְרַחֵקוּ

8 ולה פי מן סרק מן שערה ואדעי אנה לה

‖— — | — ⏑ — — | — ⏑ — —

אִמְרוּ לְגוֹנֵב דָּר וְלֹא דַיּוֹ   עַד כִּי יְעַרְכֶנּוּ בְּאַבְנֵי גִיר
אֵיךְ תִּהְיֶה אַתְּ הַכְּסִיל כִּכְסִיל   שַׁחַק וְיוֹם חוֹם צַח כְּיוֹם סַגְרִיר
אוֹ אֵיךְ תְּדַמֶּה אֶל בְּדֹלַח לַח   נִטְפֵי דְמָעֶיךָ אֲשֶׁר תַּגִּיר
דַּע הַכְּסִיל כִּי לֹא בְיַחַס טוֹב   נִקְנֵית מְלֶאכֶת שִׁיר וְלֹא בִמְחִיר

23. ולה פי וכו'] ולו בענין מי שגנב משירו והתפאר שהוא שלו.

9 ולה פי מן ידעי אל שער ולא יפקה

⏑ — — — | ⏑ — — — ||

אֲהָהּ לַשִּׁיר וְהָהּ עָלָיו וְאַלְלַי לוֹ וְלִבְעָלָיו
לְכוּ נָא נַעֲזוֹב אוֹתוֹ וְנֵלֵךְ אִישׁ לְאוֹהָלָיו
הֲלֹא הִתְעַוְּתוּ מֹאזְנָיו וְסָר אַבְנוֹ וּמִשְׁקָלָיו
וְזָרִים טִמְּאוּ אוֹתוֹ וְאִם לֹא נָגְעוּ אֵלָיו
וְאֵיכָה יִגְּעוּ אֵלָיו וְלֹא יָדְעוּ מְקוֹם רַגְלָיו
וְגַם לֹא יָדְעוּ דִינוֹ וּמִשְׁפָּטָיו וּמַעְלָלָיו

10

(דף ע״ד, א)

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ||

. . . .

וּפֶה אֶל פֶּה וְגַם פָּנִים בְּפָנִים יְדַבֵּר בּוֹ [כְּמוֹ] מִבֵּין כְּרוּבִים
וְשָׁלַח מִשְׁטְרֵי חֶסֶד רְקוּמִים כְּטוּרִים מֵעֲצֵי בֹשֶׂם קְצוּבִים
וְעִנְיָנִים כְּמַעְיָנִים יְפוּצוּן אֲבָל מִלַּהֲבוֹת אֵשׁ הֵם חֲצוּבִים
וְאֵיכָה יוּכְלָה עֶבֶד אֲדוֹנִי לְשַׁלַּח אֶל אֲדוֹנִי זֶה כְּתָבִים:

11 ולה איצׄא

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — — ||

מְגִלָּתְךָ כְּפִיר גּוֹיִם בְּמוֹר פִּיךָ מְקֻטֶּרֶת
בְּעִנְיָנִים מְבוֹאָרִים כְּאִלּוּ הֵם בְּמָסוֹרֶת
וּמִלֶּיהָ כְּמוֹ חֶמְאָה וּמַן הָיָה לְמִשְׁמֶרֶת
הֲטָמַן אֵל בְּתוֹךְ פִּיךָ לְשׁוֹן זָהָב וְאַדֶּרֶת

28. ולה פי וכו׳] ולו במי שחושב עצמו למשורר ואיננו מבין [מלאכת השיר].
33. ולא ידעו מקום רגליו] על דבר שמוש „רגל" ביחס למשקל עי׳ בראדי שטודיען צו דען דיכטונגען יהודה הלוי׳ס (ברלין 1895) עמ׳ 22 הע׳ 1, ושם נדפס גם השיר הזה ועי׳ ג״כ צ. פ. ה. ב. ח״ב עמ׳ 34.
36....] ראשית המכתם הזה חסר, ואין כל ספק שבין דף ע״ג ודף ע״ד חסר איזה דף או דפים אחדים.

12 ולה איצא

— — — —|— ⌣ — —|— ⌣ — —||— ⌣ — —|— ⌣ — —|— ⌣ — —

לִשְׁאוֹל לְשָׁלוֹם לִי מְגִלָּתְךָ גְּבִיר בָּאָה וְנִרְצֵית לִי כְּאִשֵּׁה רֵיחַ
כִּי מָלְאָה תֵבֵל בְּשָׂמִים רֹאשׁ וּמוֹר מִזִּכְרְךָ לֹא מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ

13 ולה

||— — ⌣|— — — ⌣|— — — ⌣

דְּבָרֶיךָ כְּמוֹ דִבְרֵי נְבוּאוֹת   בְּחֵיק חָכְמָה וְשׁוֹם שֵׂכֶל אֱמוּנִים
וְהַמִּכְתָּב כְּמוֹ מִכְתַּב אֱלֹהִים   וְהַסֵּפֶר כְּמוֹ לוּחוֹת אֲבָנִים

14 ולה

||— — ⌣|— — — ⌣|— — — ⌣

דְּבָרֶיךָ כְּיַעְרַת הַדְּבוֹרִים   וְסִפְרָתְךָ כְּסַפִּירִים יְקָרִים
(דף ע"ד, ב)
וְאוּלָם אַתְּ כְּרוּב מִמְשָׁח וְסִפְרָךְ   כְּרָקִיעַ וְהַטּוּרִים מְאוֹרִים

15 ולה

||— —|— ⌣ — —|— ⌣ — —

הַאֵין לְלֵיל פֵּירוּדְךָ שַׁחַר   עַד כִּי בְמַחְשְׁבֵי נְדוֹד תֵּשֵׁב
לִבִּי לְבַקֵּשׁ אוֹתְךָ תָּעָה   שׁוּבָה וְאוֹתוֹ עִמְּךָ הָשֵׁב

16 גירה

||— —|— ⌣ — —|— ⌣ — —

הַאֵין לְפֵירוּדְךָ גְּבִיר חָבֵר   אוֹ אֵין לְצוּלַת נוּדְךָ עֵבֶר
כַּנְפֵי נְדוֹד אָרְכוּ וְעַד מָתַי   פֵּירוּד כְּנֶשֶׁר יַעֲלֶה אֵבֶר

17 גירה

||— —|— ⌣ — —|— ⌣ — —

מִדֵּי נְדוֹדְךָ נָדְדוּ זְמוֹת   לִבִּי וְחָנוּ בַּאֲשֶׁר תַּחְנֶה
וַיֹּאמְרוּ רוֹאֵי כְתָבִי זֶה   אֵיךְ מִבְּלִי לֵב תִּמְצְאָה מַעֲנֶה

18 גירה

‖— — ‿ |— — — ‿ |— — — ‿

יַקְנְאוּ בִי בְּנֵי גִילִי בְּיַעַן לְשִׁירִי כָל בְּנֵי דַעַת כְּמֵהִים
כְּקַיִן קָם בְּהֶבֶל וַהֲרָגוֹ בְּעֵת שָׁעָה לְמִנְחָתוֹ אֱלֹהִים

19 גירה

‖— — ‿ |— — — ‿ |— — — ‿

יְדַמּוּהוּ לְיָרֵחַ בְּהִלּוֹ וּבוֹ עֵת עָז בְּרִדְתּוֹ יַד יְמִינוֹ
וּמֵאַיִן לְמִטְרוֹת עָז בְּדַעְתּוֹ בְּעֵת תִּתּוֹ ולסהר כהונו

גירה

CHAPTER VIII

Maḥbarot

The four anonymous compositions in this chapter, three of which are in rhymed prose, are so fragmentary that it is impossible even to indulge in hypotheses as to their authorship. They are, however, of considerable antiquity, dating very likely from the twelfth century.

Sections א *and* ב

These two compositions come from MS. T–S. Loan 170, which consists of two non-consecutive leaves.[1] While these compositions are not strictly historical documents, it is nevertheless probable that they are based on some actual event. The first composition seems to be a description of a trial before a judge between a professional bookseller, or copyist, and his plaintiff, probably his creditor. The bookseller admits that he sold all the books of the Pentateuch and other religious articles in order to satisfy his creditor, but he refuses to loosen up the strings of his purse to settle all his debts,[2] at which the judge grows incensed. This is all that can be gathered from the small fragment. Incidentally, however, this fragment is also interesting for the reason that it contains a reference to Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ, Saadya Gaon and Samuel b. Ḥofni.[3]

The second composition seems likewise to be a description of a trial before a judge. The defendant in this case seems to be a Ḥazan, a descendant of a proselyte, who is accused of immoral conduct, in consequence of which severe punishment is meted out to him.

Two names occur in this composition, Abraham b. Garzalo of Andalusia and 'Azriel b. Joseph (11.9–11); but so fragmentary

[1] Paper 16.5 x 12.5 inches, sq. writing leaning to cursive.

[2] Comp. l. 32: ולא פתח·סגור חגורו.

[3] See ll. 9–10. Comp. also Halper, *A Volume of the Book of Precepts by Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ*, Philadelphia, 1915, p. 14.

is the state of this text that it is impossible to tell in what capacity they function in the story. I am inclined to think that they appear as witness. A Rabbi ʻAzriel b. Joseph is known to have flourished in Lothringen contemporaneously with R. Jacob Tam,[4] but the name Garzalo is entirely unfamiliar.

Section ג

This fragment, coming from MS. T–S. Loan 65, which consists of one leaf, is part of an introduction to a lost Divan, written in the style of Ḥarizi's Tahkemoni. Just as Ḥarizi puts his satires and observations in the mouth of two imaginary characters הימן האזרחי and חבר הקיני, so does the author of this Divan speak in the name of two similar characters איתן האזרחי and חובב המדיני.[5] This accounts for the title I have chosen for this fragment. The name איתן האזרחי as an imaginary character occurs also in the Oxford MS. 2822, 19, which is likewise a fragment of a Maqamat in the style of Ḥarizi, and for this reason I am led to believe that both fragments are parts of the same Divan. The Oxford fragment, however, is in such poor condition that very little more can be copied from it than the quotation given by Prof. Cowley in his Catalogue.[6] From this quotation, however, we learn that the work contained at least eight chapters,[7] but undoubtedly it was of a much larger scope.[8] Author and date of the Divan remain unknown.

Section ד

This composition comes from MS. T–S.8.K.15[6], which consists of one leaf.[9] It is a part of a spirited satire on a woman, written in a style that points to a very skilled poet, but nothing more can be said of it. Neither satirist nor the object of the satire can be identified.

[4] Comp. S. Kohn, *Mardochai b. Hillel*, Breslau, 1878, p. 101, where all the sources are given.

[5] Comp. ll. 17–18 in the text below.

[6] See *Cat.* vol. 2, p. 245 (fol. 78–79).

[7] On fol. 79a we find the beginning of the 8th chapter: אלמקאמה אלתאמנה מקאמה אלגנאס: נאם איתן האזרחי וכו'.

[8] There is a third fragment of this work in Ms. Oxford 2826, 38 which is likewise illegible.

[9] Paper, 5 x 3 inches, sq. rabbinic characters.

שער ח
מחברות

א. [מחברת מכירת ספרי קדש]

(דף א ע"א) וקטרסות וגי... נשים, ספרי גאונים, וספרי הבוז לגאיונים. אמר לי למ[ה] אתה עמל והלא להג הרבה יגיעת בשר. א[מר]תי לו ואיך לא יהי כזאת והספרים ראשית כל קנין, ואחרית כל מנין, וראש כל אשכר, ואחרית כל ממכר.

ויען הלא כדבריך אתה חרצת הנישא[ר] לך בלתם מה תמכור, או אותי תעבור. ואראה כי אין לי חפץ, בדברי חפ[ץ], ולא מחיה, בדברי רבינו סעדיה, ואין ידי לאל, בספרי גאון שמואל, ואין לי ממש, כי אם במכירת החומ[ש], ולא מצאתי מנוח עד שמכרתי בראשית ואלה תולדיות נוח. בעת שמע השופט דברי אלהים חיים נמכרים, לתועיבות נזכרים, באהבת הנערים, וגלה אמ[רת]ו אמר לו טוב אחרית דבר מראשיתו, דבר אדוני. ויאמר לא שחק, עד שמכרתי לך לך ואלה תל[דות] יצחק, ירחיב עלי פה ויקוב. מכרתי פרשת

2. וקטרסות וג'...] במבוא האנגלי הצעתי כי בקטע זה יְסַפר מדין תורה בין מו"ס או סופר ובין בעל דינו המכריחו למכור ספריו וחפציו, ואולי צ"ל: וקרטסות וגיטי נשים, והם שטרות שהיו נמצאים אצל המו"ס למכירה.
וספרי הבוז לגאיונים] לא ידעתי למה הוא מכון.
3. אמר לי וכו'] כלומר בעל דינו אמר למו"ס.
8. תעבור] נ"ל שצ"ל תעכור.
9–10. חפץ, סעדיה, שמואל] בודאי כון לחפץ בן יצליח, רס"ג, ושמואל בן חפני.
13–14. לתועבות נזכרים] אולי צ"ל: לתועבות נפוזרים.
14–16. וגלה אמרתו... שחק] נ"ל שצ"ל: „גלה אמרתו ואמר לו טוב אחרית דבר מראשיתו, דַבֵּר אדוני, ויאמר לא שחק", כלומר השופט דרש ממנו שיגיד לו כל הענין מראש ועד סוף, והמו"ס הגיד לו שבעל דינו לא הרפה ממנו עד שמכר „לך לך" וכו'.
17. ירחיב] צ"ל: וירחיב.

יעקוב, עד ויחי יעקב, כליתי למכור משיבת נפש, ובאו מים עד נפש.

(דף א ע״ב) ואזכור כי היה א[צ]לי ציצית לתפלה, מכרתיו בלא חמלה, ובו[לא] מעני דברים נעתרים, בתוך הבחורים, ולא יז [וז] בכל זאת. כי נתנני במזוזות, והשביעני רגזות ועזות, כי לא הייתי עמו מימי חושש על שש, ולא כוסף לכסף, ולא אוהב לזהב, והיום אנחנו

תַּחֲרוּת וְגֵירוּת וּמְגִנָּה בְּכָל מְדִינָה
וּמַסָּה וּמְרִיבָה לִפְנֵי כָּל רַב וְרַבִּינָא
הַצְּבִי קוּם רְפָא מְזוֹרִי וְשִׁבְרִי
כִּי לְךָ אֶשְׁפְּכָה דִּמְעִי וְסִבְרִי
אִם לְהָרְגֵנִי יִרְצֶה לְבָבְךָ עֲנֵינִי
הִנְּךָ וַאֲנִי כְּמִצְרִי וְעִבְרִי

ובכל זאת לא גלה פניו מֵאֲפֵרוֹ, ולא פתח סגור חגורו. ענהו השופט לפני הזקינים והסנהדרים והדינים על מושבו וסכלו, ושרירות לבו ונכלו, הלא דַיְךָ תועיבות גדולים, באהבת

18. משיבת נפש] כנוי לתורה (תהלים י״ט, ח׳).
20. מכרתיו] צ״ל: מכרתיה.
22. נתנני במזוזות] נ״ל שזה לשון נופל על לשון הכתוב „ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך (ישעיה נ״ז, ח׳).
23. לא הייתי עמו] אולי צ״ל לא הייתי כמוהו; ור״ל כי לא היה מימיו רודף אחר תענוגים וזהב וכסף כמו בעל דינו.
24. שש] מלשון רצפת בהט ושש (אסתר א׳, ו׳) או אולי כונתו בגדי שש.
26. וגירות] מלשון איש חמה יגרה מדון (משלי ט״ו, י״ח).
28. הצבי] כנוי של כבוד שהמו״ס קורא לשופט.
31. הנך וכו׳] כלומר אתה כמצרי ואני כעברי, רמז לשמות ב׳, י״א.
32. מאפרו] מלשון ויתחפש באפר על עיניו (מ״א כ׳, ל״ח).
34. מושבו] נ״ל שצ״ל משובו, מלשון משובה ישראל (ירמיה ג׳, ו׳) והנכון, משובתו.

התעלולים, ושחיטת הילדים בנחלים, עד
תמכור דברי אלהים חיים בבגדי תלויים

ב. [מחברת שליח צבור]

(דף ב ע"א) העל אלה לא יפקוד י"י א[ת] עבדי י"י הזה
מושב יהודים או אמרי מו . . . צוחה בקולו
ויתגעשו הזקינים כי חר[ה] [אפם] על שמעו
מפיו דרכי סדום ועמורה, ונ...רת מדרשי התורה,
בזאת העבירה, גזר עליו שמתות רבות
ומלקיות, וישלחהו אל ארצות נכריות, הורידוהו
ללקות, והנה הוא גביע המצוקות, לא גביע
החוקות, וחזן התפלה לא חזן התפלה. אברם
בר גרזלו בנדלווס כלו ועינו ואונו דבר
עזריאל ב' יוסף תמהתי למראיתו,
ובושתי מפעולתו, ושמו העומדים ידם על פיהם,
משראו עיניהם, ושמעו אזניהם, והוסיף
השופט בחמות קצפו, וזעפו ושצפו, ונשא

36. ושחיטת הילדים בנחלים] מלה"כ שוחטי הילדים בנחלים (ישעיה נ"ז, ה').
37. בבגדי תלויים] נ"ל שצ"ל: בבגדים טלואים.

2. את עבדי י"י] הכ"י מטושטש מאד ואולי צ"ל את עון עבדיו.
4. שמעו] צ"ל: שמעם.
6. גזר] צ"ל: וגזרו.
8. גביע] לא ידעתי פירושו כאן.
9. התפלה. . . .התפלה] הראשון מלשון ולא נתן תפלה לאלהים (איוב א', כ"ב) השני מן לשמע אל התפלה (מ"א ח', כ"ט).
9–11. אברם. . . יוסף] נ"ל שצ"ל: „אברם בר גרזלו בְּאַנְדְּלוֹסו כלה ענינו ואז דבר עזריאל בר יוסף", ולפי זה יש לפנינו דברי שני אנשים שמעידים נגד החזן. על דבר האנשים האלה עי' במבוא האנגלי.
13. משראו] צ"ל: מה שראו.
14. בחמות] צ"ל: בחמת.

עיניו אל הזקינים ואמר ברוכים רבותינו שאמרו
אל תאמן בגר עד ארבעה ועשרים דורות
על גיר צדק נאמר לא על גר שער נאמר
וחס ושלום מהיות זה גר צדק ולא שער
(דף ב, ע"ב) שלא יאמן בו . . . ניו אנחנו על דבריהם,
ונוקשנו בע...נו אמריהם, והחטינו את
הרבים והבי[אנום] לידי חובה בתפלתו וכמה
פעמים שמענו [ע]ל זה האיש כי לא טובה שמועתו,
כי דרכי נערים דתו, מיום בריאתו, יתגבר
בתוך הבחורים, ויזרע אל חרירים, וכי הוא
מחרחר ריב ומדון, ועושה בעברת זדון, שקטנו
למשביות דבריו, ולא שאלנו פי אורחים בעבוריו,
צדיק הוא י"י כי פיהו מרינו. אלו מעשי שלוחי
צבורים, מה יעשו עמי ארץ ובורים, ואלו
מפעלות אומרי יתגדל, מה יעשה טפינא ודל,
הפילו והכהו ודכהו על דבריו ומא[מריו] ושיריו
אחרי הבישהו כגנב במחתר ושמתניה לאלתר
עוד השופט מדבר, כי לא גמר,
ואיש בא ויאמר והלא ידעת רבינו כי
היינו במערב אפריקיה עד עשה זה האיש
תועיבות רבים, לא יכילום עבים ולא הרים.

15–16. ברוכים רבותינו שאמרו וכו'] בפסיקתא רבתי פ' כ"ב הנוסח: „אל תאמין בגר עד עשרים ושתים דורות" אבל בילקוט רות, רמז תר"א, מנסח כ"ד דורות, ועי' „מאיר עין" שמביא כל המקורות והנוסחאות השונות. ויש להוסיף שב„אור זרוע" הלכות תפלין סי' תקל"א מביא המאמר בשם הילמדנו ומנסח עשרים ושתים דורות.

17. גר שער] שם נרדף ל„גר תושב" בספרות ימי הבינים. מענין שה' שִׁירֶער בספרו „געשיכטע דעס יודישען פאלקעס" (מהדורה ד') ח"ג עמ' 178 הע' 75 מעיר שלו נודע רק מקום אחד בספרות ימי הבינים שהשם „גר שער" מובא בו במובן „גר תושב", ותולה את עצמו בבוקסטארף וזה האחרון רומז לכד הקמח. ואמנם נמצא בכד הקמח בערך „גר" (ח"א נ"ג ע"ב) אבל נמצא ג"כ בפירוש הראב"ע לשמות י"ב, מ"ט.

26. למשביות] אין לו מובן ואולי צ"ל: למשובת.

29. טפינא] גם זה לא ידעתי לפרשו.

30. הפילו] כלומר השופט הפילו ויסר אותו אחרי אשר הובישהו והחרימו.

34. עד] אולי צ"ל ועוד, או ושם.

ג. [הקדמה לספר מחברות איתן האזרחי וחובב המדיני]

הקודם זכה על כן כל מליצה חמודה, ושירה נכבדה, תשמע מערי יהודה, ויבנה את ביתו בגבעת הרמה, והבית בהבנותו אבן שלימה, לכן הבית הזה אשר אנוכי בונה, יסודותיו תלוים על קו האמונה, ויש לו על הבית הראשון גדולה ויתרון, כי גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון, ואם יגדל השיר ההוא בהיותו במדבר יהודה, לנגד שיר מליצתו החמודה, ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה

אִם שִׁיר חֻבַּר טֶרֶם בּוֹאִי הֵנָּה
שִׁירַי הֵם אַחֲרוֹנוֹת
עַד יֵרָאוּ שִׁירַי אָז לֹא תִזָּכַרְנָה
הָרִאשׁוֹנוֹת
אִם בַּשִּׁיר יִזָּכְרוּ שָׁרִים זֶה הוּא
סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת
לֹא יִשְׁגֶּה עֵת יֶהְגֶּה נִיבוֹ כִּי הוּא
נָבִיא עַל שִׁגְיוֹנוֹת

והמליצות האל אשר אנכי דובר, והחידות אשר אנכי מחבר, הנם על שם איתן האזרחי נאמרים, ועל דעת חובב המדיני נעשים ונזכרים, ובכל מליצה מ...לך שמעם, וזכרם לא ימוש מזרעם, ואם הם כנפלאות הים אשר דבריהם נשמעו, ותמונותם לא נראו ולא נודעו, אף בל נטעו אף בל זורעו, ולא נכחד ולא נעלם, כי אלו הדברים לא היו מעולם, לכן אשר ישמעם ויבין סודותם, ידע כי הם דברי חכמים וחידותם, ואם יראה (ע״ב) במחברת אשר יחשב נשבר, או עניין אשר לא יישר בעיניו בה חובר, אל ישלח לשונו בשבילו וירחיב הַמִּדְבָּר, כי מצא בה ערות דבר, רק יעורר חמלת האהבה, ויכסה שנאת האיבה, ואל ידין אותי לכף חובה, כי מי הדרך הסלולה תמיד יכין, ושגיאות מי יבין, והאל ישכילנו ואל יכשילנו, וינחנו ואל ידיחנו, ויורנו ליושר הנתיבה,

וידריכנו בדרך הטובה, ויתמוך אשורנו בצדק ממעגליו, להטות לבבינו אליו, ויהיה תמיד עמנו כאשר היה עם אבותינו, לטוב לנו כל הימים לחיותנו.

ולנד̇כר אלאן פהרסה̈ אלמקאמאת ונמי̇ז בעצ̇הא ען בעצ̇ בעלאמאת לתכון פי מעאניהא מנט̇ומאת ולטאלביהא מפהומאת אן שא אללה ת״ע

אלמקאמה̈ אלאולה̈ הי הי אל מקאמה̈ אלצררי̈ה תקתצ̇י איצ̇אח אלביאן פי סבב אנשא אלדיואן

אלמקאמה̈ אלת̇אניה והי אלמקאמה̈ אלאסכנדראניה̈ תתצ̇מן אלאכ̇באר ען ואעצ̇ ועץ אלנאס בלין אלמקאל ת̇ם וג̇ד עלי אקבח אלאפעאל

אלמקאמה̈ אלת̇אלת̇ה̈ והי אלמקאמה̈ אלפיומיה והי מקאמה̈ אל טביב תתצ̇מן

ד. [הלצה על אשת מדנים]

תביאו בת רעה תִּתְהַלֵּךְ בִּרְעִיצָה
מִשֹּׁרֶשׁ הַנָּחָשׁ מִצֶּפַע שְׁקוּצָה
בַּת תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנִים לָהּ וָחֵצָה
חֲגֶרֶת גִּבֶּנֶת מָתְנֶיהָ נִמְחָצָה
עִוֶּרֶת נִשְׁבֶּרֶת אֲבָרֶיהָ נֶחְרָצָה

29. ויתמוך] בכ״י: וימוך.
30. לטוב לנו] בכ״י: לטוב לו.
32–34. ולנדכר וכו׳] ונרשום עתה רשימת המחברות ונבדיל האחת מן האחת בסימן כדי שתהיינה בעניניהן חרוזות ולדורשיהן מובנות אם ירצה השם יתע׳.
35–36] המחברת הראשונה היא היא המחברת המתחלת (!) עוסקת בהסבר ובבאור סבת חבור הדיואן.
37–39] המחברת השניה והיא המחברת אלכסנדריה כוללת ההודעה על מוכיח יוכיח האנשים ברך הדבור ואח״כ נמצא בו היותר רעים במעשים.
40–41] המחברת השלישית והיא המחברת אלפיום והיא מחברת הרופא כוללת.

2. בת רעה] אולי צ״ל: בתוך רעה. ברעיצה] מלשון תרעץ אויב (שמות ט״ו, ו׳).
3. שקוצה] כלומר שקוצה היא יותר מן הצפע.
5–6. נמחצה... נחרצה] כלומר נמחצה במתניה ונחרצה באבריה.

חַסְרַת לֵב אִוֶּלֶת גַּם נָעָה גַם נָצָה
רָאִיתִי הַלִּילִית עַל סַפְסָל שְׁרוּצָה
וְחָזַרְתִּי אֶת פָּנַי אֶל יוֹשְׁבֵי בַנְּחוּצָה
אָמַרְתִּי זֹאת אִשְׁתִּי השחיקו במרוצה
מִמָּוֶת הִיא מָרָה גַּם מוֹצֵא לֹא מָצָא
אָמַרְתִּי עִיר מִבְצָר הִיא חוֹמָה נִפְרָצָה
מוֹאֶסֶת גוֹעֶלֶת גַּם יֵשׁ בָּהּ כָּל שִׁמְצָה
אִם תִּרְעַב תִּשְׁתַּגַּע תָּרִיב גַּם תָּנִיצָה
מַאֲכָלָהּ הַפָּרָה עִם אֶלֶף גְּרִיצָה
הָעֵגֶל בִּרְיָתָהּ גַּם הוּא לֹא יִמְצָא
(ע״ב) אִם תִּשְׂבַּע תִּתְבָּעֵט תְּדַלֵּג אַף תְּקַפּוֹצָה
הַבַּיִת לֹא תִ[סְ]עַד הַמָּדוֹר תְּתוֹצָה
קוֹלָהּ הוּא יִשָּׁמַע בַּשּׁוּק גַּם בַּחוּצָה
בִּמְקוֹמָהּ לֹא תִשְׁכּוֹן בָּרְחוֹבוֹת תָּרוּצָה
שָׁם תּוֹתָהּ לֹא תִקְפּוֹץ רַגְלָהּ לֹא קָמְצָה
הַפֶּלֶךְ לֹא תִסְמוֹךְ לֹא תִטְוֶה עֲנֵצָהּ
מֵעֶרֶב עַד חוֹם יוֹם תִּשְׁכַּב לֹא תָקִיצָה
בְּלַצוּת הִיא אָצָה בְּזָדוֹן הִיא רוֹצָה
הִיא דוֹמָה שֶׁאִלְצָה וּבַעֲשׂוֹתָהּ מִפְלָצָה
הַכָּבֵד תָּרוֹצָה גַם הַדָּם תָּמוֹצָה
אָב וָאֵם תַּרְשִׁיעַ בִּקְלָלָה נִמְרָצָה

9. בנחוצה] בלתי מובן לי.
10. השחיקו במרוצה] משבש ולא ידעתי לתקן.
11. גם מוצא לא מצא] כלומר היא אשה שנתקיים בה הפסוק ומוצא אני מר ממות את האשה (קהלת ז׳, כ״ו) ולא הפסוק מצא אשה מצא טוב (משלי י״ח, כ״ב). ועי׳ ברכות ח׳ ע״א.
14. תניצה] פעל נרדף לריב, מלשון וכי ינצו אנשים (שמות כ״א, כ״ב) והשתמש בו כאלו בא מגזרת ניץ.
15. גריצה] חלה עבה של לחם (עי׳ תוספתא ע״ז, ז׳, ב׳).
16. בריתה] מלה״כ ועשתה לעיני את הבריה (שמואל ב׳, י״ג, ה׳).
לא ימצא] מלה״כ הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם (במדבר י״א, כ״ב).
21. תותה] תחתיה.
לא תקפוץ] נ״ל שצ״ל לא תעמוד.
22. ענצה] כמו אנצה, והוא מלשון אניצי פשתן (משנה ב״מ ב׳, א׳).

מוּסַר אֵל לֹא תִקַּח תּוֹרָתוֹ נָאָצָה
מִפְּעָלָהּ כֻּלּוֹ הוּא שֶׁהָאֵל לֹא רָצָה
אִם תָּשׁוּט כָּל עוֹלָם כָּמוֹהָ לֹא תִמְצָא
נִהְיֵיתִי וְנֶחְלֵיתִי שָׁתִיתִי בַּעֲצִיצָהּ

31. שתיתי בעציצה] מלשון שותה בעציצו (משנה כתובות ג׳, ד׳).

CHAPTER IX

Fragment of a Divan by Eleazar (ha-Babli?)

This fragment is found in MS. T–S. Loan 54, and the fact that the six leaves of this MS. are consecutive, coupled with the fact that all the poems seem to have the same characteristics of style, justifies the assumption that they are all the compositions of one author. That the author is Eleazar ha-Babli is a mere conjecture, based upon the fact that the name Eleazar occurs twice as acrostic in one of the poems (No. 4), and the style of these poems reminds us of the style of this poet of the thirteenth century. Saadya ha-Melammed, the subject of the same poem (No. 4), may be identical with the one mentioned by Sambari as one of the scholars of Alexandria.[1] A difficulty, however, arises in connection with Ben ʿAzariah mentioned in the second poem. If our author is Eleazar ha-Babli, it cannot certainly refer to Daniel ben ʿAzariah who flourished at least a century before. It might, however, refer to Zakkai ben ʿAzariah, who was "the fifth or sixth ancestor of the Nasi David ben Daniel of Mosul, who in 1288 issued a ban against Solomon ben Samuel Petit in ʿAkko on account of the latter's agitation against Maimonides' writings."[2] A similar question arises as to who was Abraham, mentioned in No. 7, who seems to have had three sons.[3] It is not unlikely that he is identical with the great grandson of Maimonides, who had three sons: Moses, Obadya and Joshua.[4] All these, however, are mere conjectures, without any claim to authenticity. Future discoveries may either prove or disprove them.

[1] See Neubauer, *Mediaeval Jewish Chronicles*, I, 133.

[2] See Mann, *The Jews in Egypt*, I, 175.

[3] Comp. below No. 7 ll. 28, 44.

[4] See Mann, ibid., I, 248.

שער ט

קטע מדיואן לר׳ אלעזר

(הבבלי?)

א.

. . . .

⏑ — — — — — — | ⏑ — — — — — ‖

(דף א, א׳) שלח אלי. . . . . [לא] פנויה לא בתולה
אבל כי אם זונה שכובה ובעולה
בעולת אלים ולא עשו תִּפְלָה
והרבו לזנות . . . . . עבור כי אין עולה
ושמוה מרוב בעילתה עולה
לָכֵן תלד ממזר וכשר לעולה
וטהור הוא והיא לזבח ולאכילה
ואם נשחט ביום תהיה נבלה
ערומים לא יכשר עשות להם שאלה
אבל מהם מעש בגדים לסגולה
וסודרים נאים וציצית לתפלה
ותהיה קורת לב לבל תצא פסולה
ותמה אין בה מום וטובה מוכללה
וסולת תשלח לי ערוכה ובלולה
וחלות ורקיקים שאין במו עילה

השיר הזה בחידות ידבר, ואפילו אם היה לפנינו בשלמותו היה קשה לעמוד על כונתו, ועכשיו שראשיתו חסרה הרי הוא כחידה סתומה, ולזאת הנחתיו בלי נקוד ובלי פירוש, רק פה ושם העירותי על איזה מלה זרה או תקון נחוץ. הכ״י האריגינאלי לא ראיתי והשתמשתי רק בהעתק שעשה ה׳ וואהרמאן עבור הרש״ז שעכטער.

3. שלח אלי. . .] נ״ל שצריך להוסיף: כִּבְשָׂה.

5. אלים] י״ל צ״ל הָאֵילִים, כלומר זכרים של הכבשים.

6. לזנות] צ״ל לזנות בה עבור כי אין עַוְלָה.

10. החרוז הזה משבש ובודאי חסרה איזה תיבה, ואולי צ״ל: אזי תהיה נבלה, אבל הכונה נעלמה ממני וכן בלתי מובן לי החרוז הבא.

17. עילה] לא ידעתי מה ענין עילה לחלות ורקיקים.

וחבית דם אשכול אצורה בגולה
ישנה לא שונה ומילה לא מהולה
וכל מיני פרת ופלח גם דבולה
ומיני נצנים ונשמח בם סלה
וכל מיני בשם בטובם נגילה
ושרים ישירו ברנה ותהלה
ועמי אחים לי ושרים לקהלה
נבונים ומבינים בשיחה ובמלה
ובא להיות כהם בעוצם וגדולה
אכול ושתה ושמח וטובה לא תכלה
וצורינו ימחול ואל יעש כלה
והוא הבטיחנו סליחה ומחילה
וישלח בן ישי ויחיש בגאולה
ויגן עלינו בחיסה ובחמלה
ויבנה עיר קדשו בעזוז ממשלה
וידלינו מבור וגם ממי מצולה
ולא נלד לריק ולא לבהלה
ככת׳ לא ייגעו לריק
ולא ילדו לבהלה וגו׳

ב. על פסוק אלישע רפיתי המים:

(דף א,ב)

⌣ — — —| ⌣ — — — —| ⌣ — — —||

יְדִידִי נִכְסְפָה נַפְשִׁי וְאָמְרָה   לְכָה נִרְאֶה אֲדוֹנִי בֶּן עֲזַרְיָה
עֲנִיתִיהָ הֲלֹא פַּעַם רְאִיתִיו   הֱשִׁיבַתְנִי אֲנִי אֶחְפּוֹץ שְׁנִיָּיה

18. דם אשכול] יין.
בגולה] ה׳ הר זהב משער שאולי צ״ל: בְּגֻלָּה, אבל עדין אין הכונה מחוורת לי.
19. ישנה וכו׳] החרוז הזה כחידה סתומה.
20. פרת] ה׳ הר זהב משער בצדק שצ״ל פירות ופלח גם דבלה.
24. ושרים] מלשון עשיתי לי שרים ושרות (קהלת ב׳, ח׳).
31. בחיסה] משרש חוס.

1. רפיתי המים] כן בכ״י אבל צ״ל: רפאתי למים (מ״ב, ה׳, כ״א).
3. בן עזריה] עי׳ עליו במבוא האנגלי.

עֲנִיתִיהָ וְכֵן חֶפְצִי בְּכָל עֵת   אֲבָל עִסְקִי וְהַשָּׁנָה עֲנִיָּיה
הֱשִׁיבַתְנִי וְאִם כֵּן בַּחֲלוֹם קוּם   וְנִתְעַדֵּן בְּיוֹפִי הָרְאִיָּיה
וְנָבוֹאָה פְּנֵי שֶׁמֶשׁ בְּזַרְחוֹ   וְגוּף טָהוֹר וְגַם נֶפֶשׁ נְקִיָּיה
וְכַמַּיִם יְדִידוּתוֹ מְתוּקָה   אֲשֶׁר כּוֹסִי בְּמֵימֶיהָ רְווּיָה
וְקַח מַיִם אֱלֵי מַיִם מְשׂוּרָה   לְבַל תִּהְיֶה יְדִידוּתָךְ חֲבוּיָה
וּמַלֵּא גַּם אֲשִׁישָׁה מִדְּמָעַי   לְפֵירוּדוֹ וְשִׂימָה געויה
וְהַשְׁקֵהוּ וְגַם פָּסוּק לְיֵשַׁע   קְרָא עָלָיו בְּעֵת הַשְּׁתִיָּה
וְרַפְּאֵהוּ כְּרָפְאוֹ הַמְרַפֵּא   חֳלִי כָל לֵב וְאֵין בָּמוֹ רְמִיָּה
וְכָעִנְיָן אֱמֶת הִגִּיד חֲלוֹמָךְ   תְּבוֹרָךְ מִשְּׁמֵי שׁוֹכֵן עֲלִיָּה

ג.

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

בְּפָנַי נִסְגְּרוּ דַּלְתֵי יְשׁוּעָה   וְהֵא נַפְשִׁי לְכֵן נָדָה וְנָעָה
וְרַוְחָתִי וְעֶזְרָתִי רְחוֹקָה   וְנֶהֶפְכָה לְמוֹ צָרָה וְרָעָה
וְעֵינַי אֵין הֲפוּגוֹת לָהּ שְׁפוּכָה   דְּמָעֶיהָ דְּמֵי לִבּוֹ דְּמוּעָה
לְכִי כִּי נֶעְדְּרָה מֶנָּה דְּמָעַי   וְאֵיךְ תִּבְכֶּה וְדִמְעָתָהּ מְנוּעָה
עֲדֵי יָשׁוּר בְּעָלְבּוֹנִי אֱלֹהַי   תְּאָמְרִי לוֹ סְלָחָה גַּם שְׁמָעָה
וְיִנָּקוֹם מֵאֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְרָצְחִי   וְשִׁיחֵר לַהֲרוֹג נַפְשִׁי וּבָעָה
הֲלָמַנִי בְּכָל מִינֵי תְלָאוֹת   וְרוּחִי מֵעֲשׂוֹתוֹ בִּי רְעוּעָה
(דף ב, ע"א)
צְרוּבָה הִיא וְנוּמָתִי נְדוּדָה   ...הִיא וַאֲנָחָתִי זְרוּעָה

7. פני שמש בזרחו] תאר לבן עזריה.
9. חבויה] מכוסה, כלומר הראה את ידידותך אליו.
10. געויה] אין לה מובן, אולי צ"ל: גלויה, כלומר מלא כוס דמעות ששפכתי לפירודו והראה לו את הכוס.

2. והא] מלה"כ הא דרכך (יחזקאל ט"ז, מ"ג).
4. לבו] צ"ל: לבי, ושעור החרוז הוא: עיני שפוכה ודמועה אין הפוגות לה דמעיה דמי לבי.
5. לכי כי] הנוסח משבש ולא ידעתי לתקנו.
7. ובעה] מלשון ודניאל בעא מן מלכא (דניאל ב', מ"ט) ושעור החרוז הוא: ושחר ובעה להרוג נפשי.
8. ורוחי וכו'] שעור המאמר: ממעשיו נעשתה רוחי בי רעועה וצרובה.

וּמִגּוֹדֶל שְׂנֵאָתוֹ לְנַפְשִׁי   מְאֹד יִשְׂנָא לְכָל בִּינָה וָדֵיעָה
בְּנוֹ פל יְשִׂימֵהוּ יְיָ   כְּאִילָנָא בְּלִי מַיִם נְטוּעָה
וְהָרוּחַ בְּעֵת תֵּאתֵא לְהָפְכָהּ   תְּהִי מִיָּד נְטוּשָׁה גַּם גְּדוּעָה
וְאַל תִּצְמַח שֳׁרָשֶׁיהָ לְעוֹלָם   אֲבָל תִּיבַשׁ וְתִהְיֶה עוֹד גְּרוּעָה
וְתָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי וְתִהְיֶה   יְקַד יוֹקֵד בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה
וְכֵן יִהְיֶה כְּבֶן אִשָּׁה שְׁכוּלָה   וְנִשְׁקָפָה לְהָרִיעַ תְּרוּעָה
אֲשֶׁר כָּרַע בְּיַד יָעֵל וְנָפַל   וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ תְּקוּעָה
יְהִי אָרוּר וְגַם נִינוֹ בְּכָל עֵת   וְגַם יִלְבַּשׁ קְלָלָה כָּל רְגוּעָה
וְיִשְׁלַח בּוֹ חֲרוֹן אַפּוֹ וְקִצְפּוֹ   וְעֶבְרָה גַּם יְשַׁלַּח בּוֹ וְצִרְעָה
יְהִי מוּכְשָׁל וְגַם נִרְדָּף וְנֶהְדָּף   בְּכָל לֶכֶת וְעֵת יִפְסַע פְּסִיעָה
תְּבוֹאֵהוּ בְּשַׁלְוָתוֹ רְגָזָה   יְהִי נִבְעָת וְנִבְהָל מִשְּׁמוּעָה
עֲדֵי תִצְלַל לְקוֹל נוֹצָה שְׂפָתָיו   לְרוֹב פַּחַד וְרוֹב אֵימָה [וְזְוָ]עָה
וְגַם יִהְיֶה כְּצָרוּעַ בְּעֵת כִּי   יְהוּא טָמֵא וְטַלִּיתוֹ קְרוּעָה
וְגַם יִהְיֶה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה   וְאַל יִזְכֶּה רְאִיַּית הַתְּשׁוּעָה
וְאַל יוּפְקַד בְּעֵת יִפְקַד טְלָאָיו   אֲבָל תָּמִיד יְחִידָתוֹ שְׁקוּעָה
וְאַל יִשְׁאַב בְּיוֹם טַלֵּי תְחִיָּה   וְאַל יִשְׁאַב בְּלֵיל מֵימֵי יְשׁוּעָה
וְתִקְוָתוֹ מְאֹד תֹּאבַד לְעוֹלָם   וְגַם שִׁיבְרוֹ וְתוֹחַלְתּוֹ לצועה
וְחַטָּאתוֹ כְּמֵימֵי הַנְּהָרוֹת   וְרָעוֹתָיו כְּמוֹ עַיִן נְבוּעָה

(דף ב, ב׳)

קְטָלַנִי וְעוֹד חַרְבּוֹ שְׁלוּפָה   וְלֹא יָשׁוּב וְאִם טָעָה וְתָעָה
לְכֵן חֶטְאוֹ עֲדֵי עַד לֹא יְכוּפָּר   וְגַם רַגְלוֹ בְּאֵשׁ הַבְּהָב טְבוּעָה
תְּהִי חַרְבּוֹ בְלִבָּתוֹ נְעוּצָה   עֲדֵי יִהְיֶה מְקוּבָּר בִּרְקוּעָה

10. שנאת:] נקדתי כך משום המשקל תחת שְׂנְאָתוֹ.
11. בנו פל] כלומר בנו פלוני, המשורר לא חפץ להזכיר את שם האיש בפירוש.
15. כבן אשה שכולה ונשקפה] כלומר כסיסרא אשר אמו נשקפה בעד החלון (שופטים ה׳, כ״ח).
17. רגועה] במובן רגע.
21. תצלל וכו׳] מלה״כ לקול צללו שפתי (חבקוק ג׳, ט״ז): בכ״י: נצה.
24. יפקד טלאיו] מלשון ויפקדם בטלאים (שמו״א ט״ו, ד׳).
יחידתו] נשמתו.
26. לצועה] הנוסח משבש, ואולי צ״ל: צלועה, מלשון ובצלעי שמחו (תהלים ל״ה, ט״ו).
30. ברקועה] כלומר בארץ, שהיא רקועה, מלשון לרקע הארץ (תהלים קל״ו, ו׳).

וּמֵאַחַר קְבוּרָתוֹ יְטוּלְטָל וְנִבְלָתוֹ תְּהִי לַכֹּל סְרוּעָה
יְמַלֵּא צוּר אֲסָמֶיךָ בְּרָכָה וְרוּחַ לָךְ תְּהִי שׁוֹרָה וְנָחָה:

ככת׳ ונחה עליו רוח יי׳ וגו׳.

ד. קינה עלי אסם סעדיה המלמד:

אֱנֶן לְקוֹנֵן עֲשִׂי. זְמַרֵי רְנָנָה שְׂסִי. חִזְקִי וְלֵב כַּבְּסִי. אוּלַי בְּצֵל תֶּחֱסִי:
שְׂאִי יְלָלָה וְגַם נְהִי. וְנִהְיָה נְהִי. זַעַק בְּנַאַק תְּנִי. קוֹלֵךְ בְּבִכְיָה שְׂאִי:
עוּרִי יְשֵׁנָה רְאִי צִיּוֹן שְׁמֵמָה וְגַם קָדְשֵׁךְ מְחוּלָּל בְּיַד זָרִים וְעוּרִי רְאִי:
דּוֹמִי וְאַל תִּתְּנִי פוּגַת לְעֵינֵךְ וְגַם אֵבֶר כַּיּוֹנָה עֲשִׂי עוּפִי וְגַם בּוֹ דְּאִי:
יִרְאִי קְדוֹשֵׁךְ וְגַם לִשְׁמוֹ מְאֹד גַּדְּלִי הֲגִי בְדָתוֹ וְעוֹד בּוֹשִׁי וְאַל תִּגְאִי:
הִנֵּה כְבוֹדֵךְ מְאֹד נֶהְפַּךְ לְקָלוֹן וּפִיד, וְשִׁיר שִׁבְחֵךְ וְהוֹד הוּמַר בְּאַלְלַי וְאִי:
חִיל כַּיּוֹלֵדָה בְּעֵת תָּחִיל וְתִזְעַק עַל מַשְׁבֵּר בְּלִדְתָּהּ וחוק מספר תתאי תאי:
זִכְרִי לְצוּרֵךְ וְאֶת מְקוֹם הֲדוֹמוֹ וְגַם קִרְעִי לְבָבֵךְ בְּעֵת נוֹאֵם מְחָרֵף צְאִי:
קוּמִי וְלַמְקוֹנְנוֹת קִרְאִי אֱתוּ נָא אֱלֵי קָדְשִׁי וְסִפְדוּ עֲלֵי שׁוֹאָה וְגַם אַתְּ שְׂאִי:
(דף ג. א.)
אֵלִי לְטוֹבָה עֲשֵׂה זִבְחִי רִנְנַת שְׂפָתַי רְצֵה צוּרִי וְאַל תֶּחֱשֶׁה קְרָא נְאוֹתִי נְאִי:

31. סרועה] מלשון שרוע וקלוט (ויקרא כ״ב, כ״ג).
32. ורוח] נ״ל שצ״ל: ורוחו, כלומר רוח הקב״ה. שורה] מלשון המשנה שכינה שרויה ביניהם (אבות ג׳, ב׳). ונחה] הפיטנים הראשונים חרזו ע״ן עם חי״ת.

1. קינה על שם סעדיה המלמד. עי׳ עליו במבוא האנגלי. שם הפיטן נסמן בחרוז הראשון והאחרון של הקינה ושם סעדיה יצא מר״ת של החרוזים.
2. אנן] קינה, משרש אנן.
8. וחוק וכו׳] הנוסח משבש ולא ידעתי לתקנו.
11. נאי] מן „נא״ לשון בקשה, כלומר בקשתי היא שתקרא נאותי.

ה.

⏑ – – – – – |

לְכֹל בַּדִּין חוֹמֵס. וְעַל גַּבּוֹ עוֹמֵס. עֲוֹנוֹת כֹּל נָמֵס. לְבָבוֹ בִּלְחִיצָה:
לְחָצוֹ בַמִּשְׁפָּט. וְלֹא יָדַע מִשְׁפָּט. וְאֵיךְ יִשְׁפּוֹט נִשְׁפָּט. וְאֵיךְ יִמְצָא אָמְצָה:
רְצָחַנִי רוֹצֵחַ. וְהֵעִיז בִּי מֵצַח. וּבִקֵּשׁ לָנֶצַח. שְׁפָךְ דָּם וּמְצִיצָה:
וְעָזַב הִלּוּלִי. וְלָעָה מִילּוּלִי. וְשָׂטָן קָם מוּלִי. לְהָסִיר הַנּוֹצָה:
וְקִלֵּל אֶת עַצְמוֹ. וְסִיעָתוֹ עִמּוֹ. וְגַם בִּיזָּה לִשְׁמוֹ. לְשׁוֹמִי לְחוּצָה:
אֲרוּרִים הֵם כֻּלָּם. קְטַנָּם וּגְדוֹלָם. וְרוֹצֶה מִפְּעָלָם. יְרוּצַּץ בִּרְצִיצָה:
לְנַפְשׁוֹ צוּר יִגְמוֹל. כְּעָשָׂה בִי אֶתְמוֹל. וְעָלָיו לֹא יַחְמוֹל. מְהֵרָה בִנְחִיצָה:
וְלִבּוֹ אַל יִשְׂמַח. וְחֶטְאוֹ אַל יִמַּח. כְּנִדְקַר בָּרוֹמַח. וְאַל יִרְאֶה דִיצָה:
וְצוּרִי הוּא יַעְתִּיר. וּפָנִים אַל יַסְתִּיר. וְאִסּוּרַי יַתִּיר. וְיִגְדּוֹר הַפִּרְצָה:
יְמַלֵּא מִשְׁאָלִי. וְיִרְצֶה מִפְעָלִי. וְעַמִּי וּקְהָלִי. יְקַבֵּץ בַּעֲלִיצָה:

ו.

⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – ||

מְהֻלָּלָה וְגַם תּוֹסִיף קְנוֹת שֵׁם   לְכֵן רוֹמָה מְאֹד עוֹלָה לְמָעְלָה
וְכָל הִלּוּל לְנֶגֶד מַהֲלָלָהּ   הֲלֹא יִקְטַן לְנַפְשָׁהּ הַגְּדוֹלָה
בְּעֵת אֶחְפּוֹץ שְׁבָחֶיהָ לְסַפֵּר   יְהִי כַיָּם אֲשֶׁר אֵין לוֹ מְצוּלָה
לְךָ אַתְחִיל וְגַם בָּאתִי בִּמְעוּט (ג, ע״ב)לגדלה לא לפי כי הוא תְהִלָּה
וְלִכְבוּדָהּ יְסֻגַּר לִי דְבָרִי   עֲדֵי אֶמְצָא חֲנִינָה בוֹ וְחֶמְלָה

1. לכל וכו׳] נ״ל שנושא השיר הזה היא המלכות השולטת בזמנו של המשורר שלחצה וחמסה את ישראל, והמשורר אומר: נמס לבבו של חומס דין כשהוא בעצמו בא בלחיצה.
2. לחצו במשפט וכו׳] הכונה אינה ברורה לי, ואולי ר״ל: זה שלחץ במשפט ולא ידע משפט איך יוכל להיות שופט כשהוא בעצמו צריך להיות נשפט.
4. ולעה מילולי] מלשון על כן דברי לעו (איוב ו׳, ג׳).
8. כנדקר ברמח] רמז לזמרי בן סלוא שנדקר ע״י פינחס (במדבר כ״ה, ז–ח, י״ד).
10. בעליצה] בשמחה.

1. בכ״י נכתב השיר הזה כהמשך מן הקודם לו, אבל אין ספק שזה שיר בפני עצמו, ואמנם קשה לעמוד על נושא השיר.
5. לך וכו׳] נ״ל שצ״ל: לְכֵן. . . . לְגָדְלָהּ לא לְפִי כֹחִי תְהִלָּה. כלומר תחלת שבחי היא רק מעט לעמת גדלה.

הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָהּ וְרֵיחַ   סְמָדַר הַגְּפָנִים מֵפִיחַ
כִּי מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִיחַ   וְשִׁמְשָׁהּ בַּלַּיִל כַּיּוֹם יַזְרִיחַ
לֹא יַכֶּה שָׁרָב וָשָׁמֶשׁ   לֹא חֹם תִּרְאֶה וְלֹא קֹר רָמֶשׁ
מְזָוֶיהָ מְלֵאִים מְפִיקִים   כָּל מַחֲמַדִּים וְכָל מַמְתַּקִּים
הַתְּאֵנִים בָּהּ וְהָרִמּוֹנִים   וְכָל מִינֵי מַעֲדַנִּים
הַתַּפּוּחִים וְהַתְּמָרִים   נְרָדִים עִם כְּפָרִים
עוֹפוֹתֶיהָ מְרַנְּנִים   בְּכָל מִינֵי רְנָנִים
סִיס וְעָגוּר וְיוֹנִים   וְתוֹר מְצַפְצְפִים וְעוֹנִים
בְּפַרְדֵּסִים וְגַנִּים   וְכָל שֶׁבַח מְשַׁנְּנִים
בחוסן ענינים וְנַהֲרֵי חָלָב וּדְבָשׁ   וְיַיִן לְכָל און וכבש
בְּשָׂמֶיהָ עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת   יַתְנִיב שְׂמָחוֹת וְיַשְׁמִיד נוּגוֹת
כָּל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ אָרוּהָ   וַיֹּאכְלוּ מִפִּרְיָהּ וְלֹא חִסְּרוּהָ
עַל כֵּן הַצְּמֵאִים אֵלֶיהָ בָּאִים   כְּעִנְיַן שנא' באתי לגני א"כ וג'
לְכוּ וְשִׁבְרוּ וְאִכְלוּ מַמְתַּקִּים   בְּלֹא כֶסֶף קְנוּ מִצְוֹת וְחֻקִּים
שְׁתוּ חָלָב וְנוֹפֶת צוּף   וְיַיִן יְשַׂמַּח הָאֲנוּנִים הָעֲשׁוּקִים
חֲשַׁקְתֶּם בָּהּ וְאַתֶּם לָהּ חֲשׁוּקִים   דְּבַקְתֶּם בָּהּ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים
וָאֶחְמְדָהּ כִּי בָאתִי. . . . .   אֵלֶיהָ וְיָדִי נָשָׂאתִי. . . .
(דף ד, א)
וָאֵשֵׁב בֵּין חֲבַצֶּלֶת וְשׁוֹשַׁנִּים   עָלִיתִי בְתָמָר אֲחַזְתִּי בְּסַנְסִנִּים
בְּאַשְׁכְּלוֹת הַגְּפָנִים וְרֵיחַ אַפָּהּ   וְחִכָּהּ כְּיֵין תַּפּוּחִים
וּלְחָיֶיהָ כְּמִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים   מָר דְּרוֹר בָּהּ וּמִינֵי בְשָׂמִים
עַל כֵּן הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים   אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ שׁוֹכֵן מְרוֹמִים
וַיְהִי שְׁבָחֶיהָ בְּפִי בְלִי טוֹרַח דּוֹפֵק   מִישׁוֹר כְּהֵ"א דְּלָא לְמַפֵּק

16. בחוסן וכו'] הנוסח משבש ולא ידעתי לתקנו.
17. יתניב] מלשון תנובת שדי (דברים ל"ב, י"ג) ועשה הפיטן הפעיל כאלו היה השרש „תנב" תחת „נוב".
18. ארוה] מלשון אריתי מורי (שה"ש ה', א').
19. א"כ] ר"ת של אחותי כלה (שה"ש, שם).
21. האנונים] משרש אנן, כלומר האבלים.
28. כה"א וכו'] כלומר קל כמו הא בלי מפיק.

לֹא כְאַלֶ"ף רְאוּ וְטָרְחוּ שֶׁבֵית הַבְּלִיעָה מְבִיאוֹ עַלְכָּרְחוֹ
רְאוּתָהּ לְכָל אֲנַח יְגָרֵשׁ בְּרֶגֶשׁ כְּגָרֵשׁ אחה"ע לְדָנֵשׁ
וְיֵחָשֵׁב כִּשְׁוָא אֵצֶל יו"ד הוֹצֵא חִרֵק עֲבוּר יו"ד
וַתְּהִי כְקָמֶץ זָקוּף שֶׁבְּעוֹצֶם וְהוֹד נָקוּף
וְאִם תְּקִיפָה הִיא וְעַזָּה נַפְשָׁהּ בְּעֵינֶיהָ נִבְזָה
וְאִם חֲזָקָה הִיא, לִידִידָהּ רְפוּיָה כְּמוֹ בֶגֶ"ד כְּפַ"ת הַנִּסְמֶכֶת לְאוֹיָ"ה
עַל כֵּן יִנְאֶה בָהּ מְשָׁלִי וְאַנְעִים בָּהּ קוֹלִי

עֲצוּמָה הִיא בְּעֵינֵי הָעֲצוּמִים מְאֻושָּׁרָה בְּפִי כָל הַחֲכָמִים
וְגַם עוֹלָה עֲלֵי כָל הוֹד וְהָדָר עֲלוֹת פָּזֵ"ר עֲלֵי כָל הַטְּעָמִים
וְרוֹבֵי עָם בְּעֵת יִרְאוּ כְבוֹדָהּ וְהוּא כִתְבִי"ר וְלוּ עָלוּ מְרוֹמִים
חֲשׁוּבָה הִיא בְעֵינֵיהֶם אלף אן וְיִהְיוּ הֵם אלף קוֹרְאִים בְּתָמִים
וּמִנִּטְפֵי רְבִיבֶיהָ וּמֵיִן עֲסִיסֶיהָ יָשׁוּקוּ הָעֲ[צָמִים]
וְתַצְמַח הַנְּפָשׁוֹת בָּהּ וְתַתְנִיב צְמִיחַת הָעֲשָׂבִים בַּגְּשָׁמִים:

ז.

(דף ד, ב) ולא באתי בתלף, אחת מני אלף, כי מי כל בפרץ, עפר הארץ, ואומר היספר עפר הארץ, וגם כוכבי שמי ערץ: הימנו דגי הים וכל רמש ושרץ, אבל ראשי דברים זה לכל מבין במו מרץ, וקרץ

29. כאל"ף ראו] רומז למלה „ראו" בפסוק: ושפו עצמותיו לא ראו (איוב ל"ג, כ"א) שנמצא בה דגש באל"ף.
30. ראותה] בכ"י ראותו, אבל הענין דורש התקון שתקנתי.
31. ויחשב וכו'] רומז לאותיות בכל"ם שאם באות לפני יו"ד שְׁוָאִית נקודן חירק גדול ושוא היו"ד יפול, כמו: יְדֵיהֶם, בִּידֵיהֶם וכונת החרוז היא שהאנחה תעבור מלפניה כשוא אצל יו"ד.
38. ורובי עם] כלומר, צעירי עם.
והוא כתבי"ר] שעור החרוז הוא: ולו עלו מרומים והוא, כלומר כבודה כתבי"ר, כדבר השבור, בכל זאת חשובה היא בעיניהם.
39. אלף אן] לא ידעתי פירושו.

2. בתלף] בלמוד, מלשון מלפנו מבהמות ארץ (איוב ל"ה, י"א) וכן אמר הקליר: „סח יולד בתלף" (אז בהלוך ירמיהו, אות סמ"ך).
כל] מלשון וכל בשלש עפר הארץ (ישעיה מ', י"ב).
4. וקרץ] רמז, מלשון קורץ בעיניו (משלי ו', י"ג).

די למו חכם ואם לאו הוא בכל קרץ: ואחר זה יודע לאביר, אשר חכמות הצביר: כי כתבי אליו לא לחפץ תשובה, ומהללי לא לקחת נדבה: אבל מעוצם אהבה, וגודל חיבה, שמתי כתבי נתדרים, ואם היו התשובות נעדרים: ומרוב כסיפתי אל החבר, לבבי יעוף בכל אבר, ואם חמק ועבר שבחו בפי מדובר, כבר שמתיה חרוזה מחו [בר]. ואכתוב חרוזה, ואשימה בעל מזוזה, ואני אכתוב בלי חפץ תשובה, וגם אודה בלי קחת נדבה: שבחו אם חקקתיהו בשירי מצאתיהו באחת מרבבה: ולו עמד לשוני משבחו לקם לבי ועשו בו מריבה: עליך החכמה המודעת בשכל, שלום רב בלי סוף ותכל, אשר במצרים נטועה, ובכל קצוי ארץ ידועה: הגידי והודיעי וקולך השמיעי, ונהיה עבדיך, ונטע ידיך, אם לגנים דמית כולם יענו אין כיפיך לעולם, ויאמרו לך בפיהם עת נחשבת כיפ.... מי ענני שתית טלם, ואיזה עבים רווית מנוזלם: ובמה גדלת ותצמחי, ועל מה צלחת ותפרחי ותשמחי: (דף ה, א) שרשיך אל מים פתוחים, קציריך בטל לנים ונחים: ותשגשגי ענפים ונצרים, ותבני לך חומות בצורים: מה יפית ומה נעמת במלבושך, רקמה ומשי לבושך: הודך והדרך לא ידל, בכ״ף בי״ת וא״ו ד״ל: היראה בך מום, או הנמצא שעמום: וכן אומר לך כאומר הכתב שברשות שדי נכתב: כלך יפה רעיתי ומום אין בך:

||— — — ‿ | — — — — ‿ | — — — — ‿ | — — — ‿

יְחַיֶּה צוּר יְלָדֶיךָ וּבָם יְגַדֵּל כְּבוֹדֶךָ
וְאוֹיְבֶיךָ יְשִׁיתֵמוֹ עֲבָדִים לַעֲבָדֶיךָ

5. קרץ] מלשון קרץ מצפון בא (ירמיה מ״ז, כ׳).
7. נתדרים] תמידים, מלשון תדיר.
10. מחובר] כנוי למליצה חרוזה בנגוד למפורד.
12. באחת] נ״ל שצ״ל כאחד. לקם] נ״ל שצ״ל: אז קם לבי ועשה.
14. ותכל] תכלית.
19. קציריך בטל לנים] מלה״כ וטל ילין בקצירי (איוב כ״ט, י״ט).
ונצרים] מלשון ונצר משרשיו יפרה (ישעיה י״א, א׳).
21. בכ״ף בי״ת וא״ו ד״ל] כלומר בכבוד.
25. ואויביך וכו׳] כלומר ישית אויביך עבדים לעבדיך.

וְיִכָּלְמוּ מְשַׂנְאֶיךָ וְעָרֶיךָ וְרוֹדֶיךָ
וְהַמּוֹעֵד אֲשֶׁר יָעִיד לְךָ עֲלֵי גוֹדֶל חֲסָדֶיךָ
יְשִׂימֵהוּ בְּרָכָה לָךְ וְלִשְׁלשֶׁת חֲמוּדֶיךָ
וְיִתֶּן לָךְ שְׁאֵלָתְךָ בְּרוֹב טוּבְךָ וְהוֹדֶיךָ
יַעֲלֶה צוּר לְמַזָּלָךְ וְגַם יָרִים לְיָדֶיךָ
שְׁלַח אֵלַי מְעַט יַיִן וְאֶשְׁתֶּה וַאֲהוֹדֶיךָ
תְּהִי בָרוּךְ וְיַשְׁתִּילָךְ בְּיוֹם רָעָה וְיִפְדֶּךָ

גירה

⏑ — — — | — ⏑ — — — | — ⏑ — — ‖

לְךָ שֵׁם טוֹב וְגַם נֶפֶשׁ רְחָבָה
וְגַם חֶסֶד וְשׁוֹעַ גַּם נְדָבָה
וְאַתְּ הֵימָן בְּכָל טוֹבָה מְזֻוּמָּן
וּבֶן זָקֵן וְהֶהָדוּר בְּשֵׂיבָה
שְׁלַח יַיִן בְּדִמְעוֹת הָעֲשׁוּקִים
לְלֵיל שִׁמּוּר שֶׁהוּא מִצְוָה וְחוֹבָה
תְּהִי בָרוּךְ וְכָל חֲמוּדֶיךָ
וְגַם יָהִי לְכֶם אַלְפֵי רְבָבָה

אכרה

הֲנִמְצָא [כְּבֶן] תּוֹרָה הַמְּרוּבָּה
כְּאַבְרָהָם מְיַשֵּׁר הַנְּתִיבָה
וּמַה יָּקְרוּ אֲהוּבֵיהוּ בְּעוֹנִי
וּמַה נָּאוָה בְּמוֹ חִיבָּה וְאֵיבָה

28. חמודיך] בניך.

36. הימן] כנוי לחכם עפ"י הכתוב ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן (מ"א ה', י"א).

39. ליל שמור] ליל פסח.

42. אכרה] נ"ל שצ"ל: אכר לה ופירושו: עוד לו.

43. בכ"י האריגינאלי נמצאו רק אותיות אלה: ה...צ... תורה המרובה והמעתיק וואהרמאן השלים את החרוז כמו שהוא בפנים, אולם לפי הנוסח הזה חסרה בחרוז הזה תנועה אחת ברגל הראשונה ותנועה אחת מיותרת ברגל האחרונה ולכן נ"ל לנסח: „הנמצא בָן בתורה המרובה" כלומר היש איש שמבין בתורה כאברהם.

וּבַמַּיִם וְאִם כִּבָּה רְשָׁפָיו
יְחִידָתִי בְּאֵשׁ אַהַב צְרוּבָה

(דף ה, ב)
וְאֵיךְ וְאָנָה הַמְדֻומָּה   לְאֶקְדָּחָה וְאַחְלָמָה תְאוּבָה
וְאָטוּשָׁה לְזֶה מָרִי וְרַ[בִּי]   וּמָרָתוֹ כְּפָז נֶחְקָר חֲשׁוּבָה
מְרֵרָתוֹ בְּנַפְשִׁי הִיא עֲרֵיבָה   וְאַהֲבָתוֹ בְלִבִּי לָהּ תְּנוּבָה
וְלוּ הִרְבָּה נְגָעַי וַעֲצָבַי   עֲדֵי אָלִין אֲזַי לְמַעֲצֵיבָה
הֲלֹא אִם לֹא עֲלֵי שִׁכְמִי אֲטִילוֹ   וּמִמֶּנּוּ כְּמוֹ נָגִיד אֲקָרְבָה
וְהִתְחַלְתָּ עֲבוּר עַל רוֹב כְּבוֹדוֹ   וְהוּא חִיבֵּר וְשִׁיגֵּר הַתְּשׁוּבָה
וְעַתָּה שֵׁב וְגַם אָנִי כְּמוֹ כֵן   וְלֹא נַעְשֶׂה עֲדֵי נֵצַח מְרִיבָה:

אכר לה:

רְאֵה פִּטְדָה מְזֻורְזֶפֶת   בְּסַפִּירִים מְעוּלֶּפֶת
בְּמָקוֹם כֹּל מְרֻובָּצָה   בְּכוֹתֶרֶת וְטוֹטֶפֶת
מְמֻולָּאָה בְמוֹ תַרְשִׁישׁ   בְּכָל שׁוֹהַם מְרֻוצֶּפֶת
מְגֻונָּנָה בְּהַרְרֵי עוֹז   בְּמַעֲטֶפֶת וְגַם צֶפֶת
מְבוֹהֶקֶת בְּנוֹגַהּ אוֹר   וְנוֹצֶצֶת וְרוֹצֶפֶת
וְכָל בֹּשֶׂם וְקִנָּמוֹן   לְכָל קָרוֹב מְנוֹפֶפֶת
וְהַקָּנֶה וּמוֹר קִדָּה   עֲדֵי רָחוֹק מְנֻודֶּפֶת
בְּכַסּוּתָהּ בְּנִבְלָטִים   בְּתוֹכָם הִיא מְרוֹפֶפֶת
ונדי תִּגַּע לְמַתְכֻּנְתָּהּ   גַּם תִּהְיֶה מְרַחֶפֶת
הל. . . . במקום פ״ל   מְרֻווַּחַת וּמַקֶּפֶת
מְשַׁל ר׳ אֲשֶׁר נִקְרָא   בפל בן פל:

49. ואיך וכו׳] כלומר ואיך אוכל למצוא ואנה אמצא מורי ורבי שדומה לאבן יקרה.

50. ואטושה] מלשון כנשר יטוש (איוב ט׳, כ״ו).
ומרתו] נ״ל שזה במובן מורא, מלשון זרוק מרה בתלמידים (כתובות ק״ג, ע״ב).

52–53. ולו הרבה וכו׳] שעור המאמר הוא אפילו אם הרבה נגעי בכל זאת הייתי נושא אותו על שכמי.

57. מזרזפת] מלה״כ כרביבים זרזיף ארץ (תהלים ע״ב, ו׳).

60. צפת] מלה״כ והצפת אשר על ראשו (דה״ב ג׳, ט״ו).

64. בנבלטים] כן בכ״י ואין לו מובן, ואולי צ״ל: באבנטים.

65. ונדי תגע] הנוסח משבש ולא ידעתי לתקנו.

ח. נסכה אביאת:

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

(דף ו, א)

לְאִישׁ הַבִּין וְהֶהָדוּר בְּשֵׂיבָה   אֲשֶׁר נַפְשׁוֹ וְחָכְמָתוֹ רְחָבָה
וּבוֹ עֵינִי מְשָׁוְעֲשַׁעַת וְלִבִּי   וְרוּחִי תַּאֲוַת רוּחוֹ תְּאוּבָה
וְלוּ תִּעֵב לְחַיָּיתִי בְּעוֹדִי   גְּעַלְתִּיהָ וְהָיְתָה לִי תְעוּבָה
כְּשַׁרְתִּיהוּ יְדַדְתִּיהוּ בְּכָל לֵב   וְלֹא אָזוּז וְלוּ עָשָׂה מְרִיבָה
אֱנוֹשׁ לוֹ הַשְּׂרָרָה מֵאֲבוֹתָיו   יְרֻשָּׁה הִיא וְעַל עִמּוֹ כְּתוּבָה
בְּמִשְׁנָתוֹ כְּאַבְטַלְיוֹן חֲשַׁבְתִּיו   וְתַלְמוּדוֹ כְּרָבִינָא וְרָבָא
וטבר הוא בעתו הלנאים   וגם נגד חבורתו כי   בה
רְאוֹת פָּנָיו תְּרַפֵּא כָל חֲלִי לֵב   וְלוּ שָׁבָץ אֲחָזָהוּ וְתוּנְבָא
וְעֵת בָּאָה שְׁמוּעָתוֹ אֲהַבְתִּיו   וְשַׂמְתִּי פּוּר לְוַיעוּדוֹ וְעַדְבָא
עֲדֵי שַׁרְתִּיו וְנוֹסַף עוֹד בְּעֵינַי   וְאָחַזְתִּי יְדִידוּתוֹ כְּסָבָא

ט.

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

שְׂשׂוֹן לִבִּי יְדִידִי הוּא שְׂשׂוֹנָךְ   וְאִם אֶדְאַג יְגוֹנִי הוּא יְגוֹנָךְ
וּמִשְׁתַּתֵּף לְבָבִי עִם לְבָבָךְ   כְּמוֹ מֵימָךְ בְּעֵת תִּמְזוֹג לְיֵינָךְ
וּמוֹדֶה הוּא לְצוּר עַל רֹב חֲסָדָיו   אֲשֶׁר גָּמַל וְכִי בָנִים חֲנָנָךְ
יְחַיֵּימוֹ וְיַפְרֵימוֹ וּמֵהֶם   יְהִי נֶכְדָּךְ מְאֹד קַיָּם וְנִינָךְ
וְעָלֵימוֹ יְהוֹסִיף צוּר פְּעָמִים   עֲדֵי יִרְבּוּ וְכֵן יִרְבֶּה מְמוֹנָךְ
וְגַם תִּזְכֶּה לְתוֹרָתָם וְתִשְׂמַח   בְּשִׂמְחָתָם וְתֹאחַז בָּם יְמִינָךְ

1. נסכה אביאת] נוסח בתי שיר.
5. ולו תעב וכו'] שעור החרוז הוא: אם הוא תעב בנפשי כי אז תעבתי את נפשי גם אני.
6. כשרתיהו וכו'] כלומר מיד כשראיתי אותו אהבתי אותו.
7. ועל עמו כתובה] אין לו מובן, ואולי צ"ל: ועל שכמו כתובה, מלשון ותהי המשרה על שכמו (ישעיה ט', ה').
9. וטבר וכו'] הנוסח משבש ולא ידעתי לתקנו.
10. ותונבא] טרידת דעת (עי' יומא פ"ג, ע"א).
11. ועדבא] תרגום גורל אחד לה' (ויקרא ט"ז, ח') עדבא חד לשמא די"י. ור"ל שתלה גורלו על הפגישה עמו.
12. שרתיו] ראיתיו.

וּבַכֹּל יְהִי שָׁלוֹם וְשֶׁקֶט   לְךָ נֵצַח וְתִמְצָא בוֹ רְצוֹנָךְ
יְהִי בָרוּךְ וְגַם בָּרוּךְ מְקוֹרָךְ   וּבוֹ צוּרָךְ. . . . . שְׂשׂוֹנָךְ
(דף ו. ב.)
וְהָ[אֻמָּה] אֲשֶׁר הִיא בָךְ הֲדוּרָה   [מְבוֹרָ]כָה [וְגַם] בֵּיתָךְ וְהוֹנָךְ

י. ועליה מוזין:

⏑ — — —| ⏑ — — —| ⏑ — — —||

בְּכוּ אַחַי וְהַגְדִּילוּ יְלָלוֹת   וְשִׂימוּ חוֹק סְפוֹד יָמִים וְלֵילוֹת
עֲלֵי נֶחְטַף בְּלֹא יוֹמוֹ וְנִלְקַח   בְּלֹא עִתּוֹ כְּנִצְלַל בִּמְצוּלוֹת
אֲשֶׁר סִבֵּר רְאוֹת גִּילָה וְשִׂמְחָה   וְרָאָה אֵיד וְגַם אֵימוֹת גְּדוֹלוֹת
וְגַם קִוָּה הֱיוֹת אוֹרָה וְהִנֵּה   תְּמוּר אוֹר לוֹ חֲשֵׁיכוֹת וַאֲפֵילוֹת
וְקִוִּינוּ רְאוֹת לוֹ נִין וְנֶכֶד   וְהָיְתָה תַאֲוָתֵינוּ לְבָלוֹת
יְפֵה מַרְאֶה יְפֵה קוֹמָה יְפֵה שֵׁם   יְפֵה מַעַשׂ וְטוֹבוֹתָיו כְּפוּלוֹת
נְקִי לֵבָב וּבַר נֶפֶשׁ וְנָדִיב   וְלֹא נִמְצָא בְתוֹךְ יָדוֹ מְעִילוֹת
פְּרִי הָדָר וְגַם מַטַּע אֱמוּנָה   יְפֵה עַיִן וְנוֹדָע בַּקְּהִלּוֹת
וּמִקִּנְאָה לְקָחוֹ הַזְּמָן לוֹ   לְפִי כִּי אֵין כְּמוֹתוֹ בִכְלָלוֹת
וְנִשְׁאַרְנוּ וְעֵינֵינוּ מְבַכּוֹת   אֲהוּבֵינוּ וְדִמְעוֹתָם נְזוּלוֹת
וְנִשְׁאַרְנוּ וְיָדֵינוּ קְצֵירוֹת   וְרַגְלֵינוּ מְאֹד רָפוֹת וְכוֹשְׁלוֹת
וְהָיְתָה בוֹ לְבָבֵינוּ תְּלוּיוֹת   וְנַפְשֵׁינוּ בְּמוֹ נַפְשׁוֹ מְהוּלוֹת
נד אחריו נצח כאובות   ועליו היא דאובות עוד וחלות
[וְקִ]ינָה נִהְיְתָה תַּחַת רְנָנָה   וְגַם מִסְפֵּד תְּמוּר קוֹל הַמְּחוֹלוֹת
וְלוּ יִפְדֶּה אֱנוֹשׁ קָרְבָּן וְעוֹלָה   פְּדִינוּהוּ בְקָרְבָּנוֹת וְעוֹלוֹת
וְלוּ כִּי נַחֲלָה תִפְדֶּה וּמָמוֹן   פְּדִינוּהוּ בְּיוֹפִי הַנְּחָלוֹת

8. ובכל וכו'] בחרוז הזה חסרה מלה בת תנועה אחת להשלים המשקל של הרגל הראשונה וחסר ג"כ הנושא שאליו שב המלה „בו" במאמר „ותמצא בו רצונך". ולכן נ"ל לנסח וּבַתֵּבֵל יהי וכו'.

9. יהי] צ"ל תהי.

1. ועליה מוזין] ועל אותו משקל.

13. והיתה וכו'] החרוז הזה הוא נגד חוקי הלשון, ולא ידעתי לתקנו. מהולות] כלומר נפשנו היתה קשורה בנפשו. בכ"י מהוללות, וזה נגד המשקל.

14. נד וכו'] אולי צ"ל: וְנָדוּ אַחֲרָיו נֶצַח כְּאֵיבוֹת וְעָלָיו הֵן דְּאוּבוֹת עוֹד וְחָלוֹת.

ול.......... מֵאֲסוֹנוֹת   אֲבָל שָׁתָה בְּכוֹס הַתַּרְעֵלוֹת
..... תְּמוּר שִׂמְחָה אֲנָחָה   וְגַם אֵבֶל תְּמוּר טוֹבוֹת וְגִילוֹת
ה..... לְחַיֵּי עַד צְרוּרָה   וְתַחַת צֶאֱלִים גַּן הַצְּלוּלוֹת:

18. התרעלות] בכ"י: הרעלות.
20. צאלים גן הצלולות] מלה"כ יסכהו צאלים צללו (איוב מ', כ"ב), בכ"י: צאלון.

CHAPTER X

Elegies on Prominent Persons

In this chapter a number of elegies on prominent persons have been gathered from various manuscripts.

Section א

The first poem comes from MS. T–S.8.K.18,[5] which consists of one leaf. It is an elegy on a great scholar by the name of Abraham, as is evident from lines 22 and 23. The expression ואיך נפל כמו חלל in line 28, points to the fact that he died a violent death, but we are at a loss to identify him.

Section ב

This poem comes from MS. T–S.8.K.14,[1] which consists of two leaves, the last page of which is blank. Originally the elegy consisted of 63 verses, as stated in the colophon, but only the last 26 have been preserved. The subject of the elegy is not mentioned by name in these last lines, but we nevertheless learn from them, that he was a great dignitary, who left behind him two sons, Abraham and Isaac, famed for their learning and generosity.[1] It is this that leads me to assume that the elegy was written on Ḥaggai ha-Kohen, who flourished in Egypt in the eleventh century, because he and his sons Abraham and Isaac "are eulogized for their hospitality to all travelers, both scholars and merchants."[2]

Section ג

This poem comes from MS. T–S.8.K.14,[11] which consists of two leaves, the last page of which is blank. It is a eulogy of a very great scholar, as can be seen from the extravagant praise in verse 36, which reads: "Behold, from the days of Rabbi until now the like of you has not been seen in Israel". Still, neither

[1] Comp. lines 23–40.

[2] Comp. Mann, *The Jews in Egypt*, I, 96, 102, 104–5; II, 109, 113–115

the poet nor the scholar eulogized can be identified. In verse 17 we find the expression השב בני לוי and in verse 39 רכב בנו יוסף and in the last verse בני עמרם אבותיך. These justify us to assume that the subject of the elegy was a man by the name of Joseph and that he was a Levite. On the strength of this, one is tempted to suggest that we have here an elegy on Joseph Halevi Ibn Migash, whose great scholarship would warrant the praise of the poet, but for lack of more definite proof, it is best to leave the matter of identification unsettled.

Section ד

MS. T–S. 10. J.22,[2] consists of two leaves and contains an elegy and a eulogy. The latter is reproduced below in chapter xiii No. 24, the former is reproduced here. It begins in the middle of the first page, being preceded by the last thirteen lines of a poem, the beginning of which is unknown. These three compositions are ascribed in the manuscript to the same poet, though his identity must remain unknown. The subject of the elegy, on the other hand, is clearly given in the manuscript as Saadya ben Yehudah ha-Nagid. This scholar is mentioned in a memorial list of the communal leaders of the Babylonian section at Fustat.[3] His father became Nagid about 1065[4], so he belongs to the latter half of the eleventh century.

Sections ה–ו

MS. T–S. Loan 71 consists of two leaves and contains two elegies on the first leaf and two eulogies on the second leaf.[5] From the fragmentary nature of the first elegy, it is impossible even to speculate as to its author and subject. The subject of the second elegy, however, is clearly given in the manuscript as Abu 'l Ḥasan Zadok, but I am at a loss to supply further data about him.

Sections ז–ח

These two elegies come from Ms. T–S. Loan 30, which consists of two leaves, the last page of which is illegible. From lines

[3] Comp. *ibid.* II, 100–101, 249–250.
[4] Comp. *ibid.* I, 207.
[5] The eulogies are published below in chapter xiii Nos. 22, 23.

13, 22, 32 in the first elegy, we gather that the subject is the poet's mother, and from lines 18, 19 we infer that she died suddenly. The subject of the second elegy is the wife of Rabbi Berakot, as it is clearly stated in line 20. That the author of this elegy is her own son may be inferred from lines 11 and 16, wherein he comforts the two bereaved daughters and calls them his sisters. In view of this fact, we are justified in ascribing it to Saadya ben Berakot, whose didactic poems appeared above in chapter vii. Furthermore, if we assume that both elegies in this fragment refer to the same person, the author of the second is also the author of the first, viz. Saadya b. Berakot.

Incidentally we learn from the second elegy that R. Berakot had also two daughters, Sarah and Esther.

שער י
קינות על אנשים מפורסמים
א. קינה על אברהם
תעזיה

⏑ — — — | — ⏑ — — — | — ⏑ — — ||

[דף א, א]

וְאֵיךְ יָרַד וְנָטָה מִשְּׁחָקִים   כְּמוֹ שַׁחַץ יְשׁוֹטֵט בָּאֲרָקִים
יְסוֹבֵב לַהֲלוֹךְ בִּנְוֵה אֲדָמָה   וְחַרְבוֹתָיו לְכָל קָצֶה בְּרוּקִים
יְיָעֵץ אֶל מְקוֹם צִבְיוֹן וְסוֹקֵר   יְדַקֵּר כָּל מְתֵי מוּסָר וְחוּקִים
וְכִכְפִיר אֶל טְרוֹף נָקִי יְמַהֵר   ומוּצָקִים יְדַמֶּה בִּמְצוּקִים
וְיוֹם יִבְרוֹק בְּחַרְבוֹתָיו עֲלֵיהֶם   וְיַמְרִיק בָּם חֲנִיתוֹתָיו לְהוֹקִים
וְאֶת חִצָּיו אֱמֶת יוֹרֶה כְּאַכְזָר   וְיִגְזוֹר בָּם וְהֵם מָגֵן אֲפִיקִים
אזורם בֶּאֱמוּנָה עַם קְהָלַי   אֱמוּנָה יֵשׁ בְּמֹעֲצוֹת חֲזָקִים
לְמָאֵס אֶת זְמָן בּוֹגֵד מְפַתֶּה   לְלִבּוֹת הַחֲכָמִים הַחֲקוּקִים
יְיַפֶּה רָע וְיַכְחִיד טוֹב וְיִמְאַס   לְכָל טוֹבִים וְעַל יָדָיו שְׁחוּקִים

2. תעזיה] מלה ערבית שפירושה הספד או תנחומים.

3–15]. המשורר, כדרך משוררי ספרד, מתחיל בהקדמה כללית על תהפוכות הזמן והבלי העולם, ואח"כ נגש אל הקינה שהיא ענין השיר. בהקדמה מדמה המשורר את הזמן לאיש מלחמה הלוחם עם כל בני אדם ומפתה לבות החכמים ומה שבונה היום יהרוס למחר.

3. שחץ] מלשון מלך על כל בני שחץ (איוב מ"א, כ"ו).
בארקים] בארצות.

4. ברוקים] לטושים.

5. ייעץ] כן בכ"י, ונ"ל שצ"ל וְיָאִיץ, כלומר ימהר לכל מקום שהוא חפץ.
צביון] תרגום שפתי צדיק ידעון רצון (משלי יו"ד, ל"ב) ידעון צביונא.
ידקר] כן בכ"י, אבל נ"ל שצ"ל: יבקר.

6. ומוצקים וכו'] מאמר זה קשה להסביר.

7. וימריק] מלשון מרקו הרמחים (ירמיה מ"ו, ד').
להוקים] מלשון להקת הנביאים (שמו"א י"ט, כ'), ור"ל בשעה שהם נאספים ימריק חניתותיו עליהם.

8. והם מגן אפיקים] כלומר אפילו אם הם חזקים כאפיקי מגנים (איוב מ"א, ז') בכל זאת יגזור בם בעת יורה חציו עליהם.

9. אזורם] כן בכ"י, ונ"ל שצ"ל: אֲזָרְזֵם.
יש] כלומר ראוי הוא, ונמשך עם הפעל בחרוז הבא, ראוי למאס את הזמן הבונד בעצות ותחבולות.

11. שחוקים] מלשון ואשחקם כעפר ארץ (שמו"ב כ"ב, מ"ג) ור"ל הטובים נשחקים ונכתשים על ידו.

וְגוֹרוּ מִפְּתָחָיו הַטְּמוּנוֹת אֲשֶׁר יַצִּיב לְכָל אָדָם חֲלוּקִים
וְאַל נָא תַחְמְדוּ עָשְׁרוֹ וְגָדְלוֹ וְאַל תִּהְיוּ בְּרוֹב גִּילוֹ עֲסוּקִים
לְכָזָב כָּל מְנָחוֹת מַתְּנוֹתָיו וְאִם יִתֵּן, לְמָחָר הֵם נְתוּקִים
בְּיָדוֹ יַהֲרוֹס בִּנְיָן יְסָדוֹ וְיִבְנֶה מַהֲרָס הָרֵס וְיָקִים
פְּנוּ עַמִּי לְחִידָתִי וְנוּדוּ בְּזֶה הַיּוֹם בְּמוֹ מִסְפֵּד וְשַׂקִּים
אֱמֶת חִגְרוּ עֲלֵי [הַ]שַּׂר וְגָדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל וְאָבַד מִלְּהָקִים
אֲשֶׁר נֶעְדַּר וְנֶעְדְּרוּ לְמוֹתוֹ נְאוֹת יוֹשֶׁר, וּמוּסָרִים פְּרוּקִים
וְהוּא הָיָה כְּמוֹ עַיִן וּמַעְיָן וְכַמָּאוֹר וְנוֹגַהּ הַשְּׁחָקִים
[ף א, ב]
וְהַיּוֹם מ....ות עין סָר וְשָׁכַן סְעִיפֵי לֵב וְנֶחְקַק בּוֹ לְהַרְקִים
וְנֶעְתַּק מִלְּמוּל עֵינֵי אֲבֵלָיו וְשִׁכֵּן אֶת לְ[בָבָם] בַּמְּצוּקִים
עֲלֵי אַבְרָם בְּכוּ עַמִּי וְנוּדוּ וְהַצִּיעוּ וְסִפְדוּ בַשְּׁוָקִים
אַבְרָהָם הַמְאֻשָּׁר שַׂר וְיָשָׁר בְּמוֹעֵצוֹת וּבִתְבוּנוֹת חֲשׁוּקִים
וְהַמָּלֵא בְּפֶה לָפֶה מְזִמּוֹת וּמַחְשָׁבוֹת לְלֹא קָצֶה מְפִיקִים
וְהָיְתָה עצתו יום יום בְּחָכְמָה כְּדִבְרֵי אֵל אֲשֶׁר יִגְזוֹר וְיָקִים
כְּמוֹ אַשְׁפָּה בְּרוֹב חִצִּים מְלֵאָה לְנֶעְשָׁקִים בְּלֵב עוֹשְׁקִים זְרוּקִים
וְסָר הַהוֹד וְהַיְּקָר בְּמוֹתוֹ וְהִנֵּנוּ לְפֵירוּדוֹ נֶאֱנָקִים
וְאֵיךְ נָפַל כְּמוֹ חָלָל וְאַיּוֹ תְּמוֹל הָיָה כְּגִבּוֹרִים חֲזָקִים
כְּמִגְדַּל עוֹז וּבֶצֶר רַב כְּצוּרֵי סְלָעִים בַּשְּׁחָקִים הֵם יְצוּקִים
וְאֵיךְ נָפַל אֲרִי שׁוֹאֵג וְנוֹהֵם נְפוֹל חַלְלֵי חֲלָשִׁים הַדְּלוּקִים

12. מפחתיו] מלשון באחת הפתחים (שמו"ב י"ז, ט'). בכ"י: מפחתותיו וזה נגד המשקל ונגד חקי הלשון, וכן העיר ג"כ ה' הר זהב.
חלוקים] כן בכ"י ונ"ל שצ"ל: חלקים, כלומר פחיו הם חלקים שלא ירגישו בם בני אדם ומשתמש בל"ז מפני החרוז.
15. ויבנה וכו'] שעור המאמר הוא: ויבנה ויקים מהרס הרס.
17. חגרו] כלומר ושקים חגרו.
20. והיום מ...] לפי הענין היה אפשר לנסח: והיום מַרְאוּת עַיִן סָר, אבל לפי תקון זה יש תנועה מיותרת ברגל השניה.
להרקים] מלשון ורקם בתכלת (שמות ל"ה, ל"ה), כלומר נחקק בלב כאלו רקם בו.
22. והציעו] מלשון ושק ואפר יציע (ישעיה נ"ח, ה').
23. חשוקים] תאר זה סובב על מועצות ותקונות והשתמש בלשון זכר מפני החרוז.
25. והיתה וכו'] כן בכ"י, אבל זה נגד המשקל, ואולי צ"ל: והיתה לו עצת יום יום בחכמה.
27. נאנקים] כן בכ"י וזה נגד המשקל, ואולי צ"ל: אנוקים.
30. הדלוקים] מלשון כי דלקת אחרי (בראשית ל"א, ל"ו).

וְאֵיךְ יִהְיֶה כְּפִיר לַיִשׁ מְעוּפָּר אֲשֶׁר טוֹרֵף לְכָל צָרִים מְצִיקִים
הֲיִתָּכֵן בְּבֵית קֶבֶר מְלוֹנוֹ וּמִשְׁכָּנוֹ פְּחָתוֹת הַמְּצוּקִים
וְיָרְדָה עַל גְּוִיָּתוֹ עֲפָרִים כְּאִלּוּ אֵין רְצוֹנוֹ יוֹם לְהָקִים
הֲיִתְיַשֵּׁר לְתִתּוֹ בַּנְּצוּרִים תְּמוּר כָּל יוֹם דְּלָתוֹתָיו דְּפוּקִים
אֲהָהּ נִגְנַז בְּתוֹךְ צִיָּה וְשׁוּחָה וְעִי שׁוֹאָה וּבִמְעֵי מַעֲמַקִּים

ב. קינה על חגי הכהן(?)

‖— — ‿ | — — — — ‿ | — — — ‿

. . . .

אֲשֶׁר אָבַד כְּמַרְגָּלִית וְכִפְנִין
וְהוּעַם מִבְּרוֹק גַּם מְנֻצָּצִים
וּמִי זֶה אַחֲרָיו מָנוֹס לְדַלִּים
וְהֵם הָיוּ בְמִשְׁכָּנוֹ רְחוּצִים
וּמִי זֶה לַחֲכָמִים עוֹד לְמִשְׁעָן
וּמִי יָסוּג וְיִגְדּוֹר הַפְּרָצִים
וּמִי לָאוֹרְחִים אָכוֹל וְשָׁתֹה
וְהִסְתּוֹפֵף בְּעִיתּוֹתַי לְחָצִים
וּמִי יָכִין לְהַנּוֹתָם דְּגָנִים
ומגהנים וְשׁוּמִים בְּקְמָצִים
וּמִי יִקְבַּע מְקוֹם נָכוֹן לְשִׂיחָה
בְּמוֹ מִקְדָּשׁ מְכוֹן עוֹנִים וּפָצִים
וּמִי יִדּוֹר וּבִמְהֵרָה יְשַׁלֵּם
וְיַרְוִיחַ צְעוּרִים הַלְּחוּצִים

31. מעופר] מלשון ועפר בעפר (שמו"ב ט"ז, י"ג).
32. פחתות] כן בכ"י אבל צ"ל: פחתים.
34. בנצורים] מלשון ובנצורים ילינו (ישעיה ס"ה, ד').

3. וכפנין] כלומר וכפנינים.
6. רחוצים] בטוחים, תרגום אשר אתה בטח בהן (דברים כ"ח, נ"ב) די את רחץ.
12. ומגהנים] כן בכ"י, ונ"ל שצ"ל ומגדנים, או יותר נכון „ומגדנות".
14. עונים ופצים] כלומר מדברים איש עם רעהו.
16. צעורים] השוכנים בצער.

וּמִי יַעַשׂ רְצוֹן קוֹנוֹ בְּכִיווּן
וּבִגְבוּרָה כְּכֹחַ הַשְּׁחָצִים
וְיַחְשׁוֹק הַיְרֵאִים הַצְּנוּעִים (דף א, ב)
וְהַזֵּדִים בְּעֵינָיו כְּשְׁקָצִים
אֱמֶת כִּי מַר מְאֹד מוֹתוֹ וְהַלֵּב
עֲבוּרֵהוּ כְּמוּשְׁלָךְ עַל רְמָצִים
אֲבָל בִּשְׁנֵי סְגָנָיו הֵן נִנוּחָם
אֲשֶׁר דּוֹמִים לְנִצָּנִים וְצִיצִים
אֲשֶׁר גָּדְלוּ עֲלֵי מִנְהַג אֲבִיהֶם
כְּשָׂרִיגִים אֲשֶׁר פּוֹרְחִים וְצָצִים
עֲלֵי נָהָר וְעַל יִבְלֵי פְלָגִים
וּמֵי חַיִּים לְכֵן שׁוֹתִים וּמֹצִים
וּמַשְׂכִּילִים וּמַצְלִיחִים מְהִירִים
מְמוּשָּׁלִים בְּיַד גִּבּוֹר כְּחִצָּים
בְּאַבְרָהָם שְׁבִים הַמְּהֻלָּלִים
אֲשֶׁר בִּינָיו בְּהַמְתֵּן הֵם נְעוּצִים
וּבְשֵׂכֶל פְּעֻולוֹתָיו אֲדוּקִים
מְשׁוּפָּרִים וְלוֹ עֵצוֹת יְעוּצִים
אֲשֶׁר בָּמוֹ יְדִידָיו נֶעֱזָרִים (דף ב, א)
וְשׂוֹנְאֵימוֹ בְּחוּמָם נֶעֱקָצִים
בְּתוֹךְ גֵּילוֹ הֲלֹא הוּא כְזְהָבִים
וְכוּלָּהֵם לְנֶגְדּוֹ כַּאֲבָצִים
וְיִצְחָק הַמְּפוּרְסָם בִּנְדִיבוּת
וְיָדָיו הֵם פְּתוּחִים לֹא קְפוּצִים
אֲשֶׁר הֵם הֶעֱמִידוּ שֵׁם אֲבִיהֶם

32. ביניו] כלומר בִינָתוֹ.
בהמתן וכו'] כלומר הוא איש מתון.
38. כאבצים] תרגום של הַבְּדִיל (במדבר ל"א, כ"ב) ית אבצא.

בְחוֹן מָטִים וְאִישּׁוּר הַחֲמוּצִים
יְנוּחָמוּ בְּמוֹ כֶּפֶל שְׁנֵיהֶם
בְּבוֹא דוֹלֵג וְהַקּוֹפֵץ קְפָצִים
וְיִסּוּד הַבְּנוּיָה הָרְצוּיָה
בְּמוֹ כַדְכֹּד וְאַבְנֵי הַחֲפָצִים
וְהַזָּקֵן יְהִי חֶלְקוֹ וּפוּרוֹ
בְּתוֹךְ אָבוֹת אֲשֶׁר בְּגַן רְבוּצִים
(דף ב, ב) וְגַם יַזְהִיר כְּזוֹהַר הָרְקִיעִים
בְּתוֹךְ עוֹמְדִים שֶׁאֵין לָמוֹ קְפִיצִים
וְהֵם יָחְדוּ וְגַם יִפְרוּ וְיִרְבּוּ
וְיִזְכּוּ לַחֲזוֹת יוֹצְאֵי חֲלָצִים
וְעִם הָאָב יְקוּבְּצוּ בְּבִיאַת
מְשִׁיחַ אֵל לְקַבֵּץ הַנְּפוּצִים

נגמרה ומספר חרוזותיה
ששים ושלשה
לי' המהלל ולעד יתהלל

ג. קינה

— — ⏑ — | — | — — ⏑ — — — | — | — — ||

בשם רחמ'

פָּשְׁטָה זְמָן הוֹד מַחְלְצוֹתֶיךָ הוֹרֵד כְּלִילֵי מִטְפְּ[חוֹ]תֶיךָ
הָסֵר צְנִיף הָדָר וְעַל שְׂפָם הָסֵיב רְקִיעֵי מַעְטְפוֹתֶיךָ

42. בחון מטים] כלומר בחננם אלה אשר מטה ידם.
ואישור החמוצים] מלשון אשרו חמוץ (ישעיה א', י"ז).

44. בבוא דולג וכו'] כלומר כשיבא מלך המשיח, ורמז לדרשת חז"ל: „קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים זה מלך המשיח" (שה"ש רבה ב' סי' י"ט).

45. ויסוד] על משקל יִסּוּר מן יסר.
הבנויה] כלומר העיר הבנויה.

49—50. וגם יזהיר וכו'] רומז לדניאל י"ב, ג' „והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", ופירוש „עומדים שאין למו קפיצים" הם הכוכבים שעומדים לעולם ועד.

51. והם יחדו] כלומר הבנים ישמחו.

נָפְלוּ מְתֵיךְ בְּקֶרֶב פִּתְאֹם   יָרְדוּ לֶעָפָר מַרְאֲשׁוֹתֶיךָ
סֻוגַּר מְעוֹן תּוֹרָה וְאֵין דּוֹרֵשׁ   שָׁכְנָה דְמָמָה מִדְרְשׁוֹתֶיךָ
נִסְתַּם מְקוֹר חָכְמָה וְאֵין גּוֹלֵל   אֶבֶן מְכַסָּה מַעְיְנוֹתֶיךָ
רַבָּה בְךָ חַיָּה לְמַעַן כִּי   נָסַע אֲרִי מִמּוֹשְׁבוֹתֶיךָ
נִפְקַד אֲבִיר רוֹעִים אֲשֶׁר שָׁקַד   לִשְׁמוֹר כְּבֵישֵׂי מִכְלְאוֹתֶיךָ
מִי יַחֲבוֹשׁ אֶת נַחְלְאֵיהֶם   יִקְבּוֹץ נְפוּצוֹת דַּהֲרוֹתֶיךָ
הֶהָיְתָה כָּזֹאת בְּךָ עוֹלָם   אִם נִשְׁמְעָה מִיּוֹם הֱיוֹתֶיךָ
בַּעְקוֹר יְסוֹד הוֹדָךְ בְּלִי מֵשִׁים   וַיִּרְעֲשׁוּ כָּל מוֹסְדוֹתֶיךָ
חָפַף ל. . . . עתו מְכוֹנֶיךָ   כִּסָּה עֲרָפֶל רוֹמְמוּתֶיךָ
הָעָם אֲשֶׁר זָעַם אֱלֹהִים בָּךְ   אֵיךְ יִמְשְׁכוּ יָדָיו בְּרִיתֶךָ
מִי יַאֲמִין בָּךְ אַחֲרֵי נ[ָר]דוּ   כּוֹכְבֵי שְׁחָקִים עַפְרוֹתֶיךָ
[נִדְמָה] בְּךָ עַמִּי כְּמוֹ יָתוֹם   יִדְרוֹשׁ אֲסִירֵי מִכְמְרוֹתֶיךָ
הָשֵׁב בְּנֵי לֵוִי לְשׁוֹן תַּנְחוּם   בַּמֶּה תְּנַחֵם עַצְבוֹתֶיךָ

(דף א, ע״ב)

הַעַל אֲבוֹד תּוֹרָה תְּנַחֵם לֵב   אוֹ עַל גְּלוֹת מוֹדַע בְּרִיתֶךָ
אַיֵּה אֲשֶׁר נְדֵד שְׁנַת עֵינוֹ   לַיְלָה לְהַשְׁקִיט מִשְׁכְּבוֹתֶיךָ
אֵיזֶה גְּבִיר יַרְחִיב לְךָ מָצוֹק   יָפִיק זְמָמֵי מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ
אָנָה נְבַקֵּר מִפְלְאוֹת תּוֹרָה   עַתָּה וְהִשְׁכַּנְתָּם נְוֹתֶיךָ
חָשַׁב זְעוּם מָוֶת טְמוֹן גּוּפָךְ   נִטְמַן אֲרוֹן תּוֹרָה בְּשַׁחְתֶךָ
אָן יֶחֱסֶה תַּלְמִיד וְיִתָּמֵךְ   חָכָם וְסָגַרְתָּ דְלָתֶיךָ
הִנֵּה חֲגַרְתַּנִי בְּמוּעָקָה   וַתַּעֲדֶה מִנִּי כְסוּתֶיךָ
מִי יִתְּנֵנִי כָפְרְךָ אָבִי   אֶהְיֶה בְּכַף מָוֶת פְּדוּתֶיךָ
הָאָב וְהַלּוֹמֵד וְהַסּוֹמֵךְ   לֹא אֶשְׁכְּחָה לָעַד בְּרִיתֶךָ
לֹא נִמְצְאָה חָכְמָה וְתוּשִׁיָּה   לֹא נוֹדְעוּ בָהּ עִקְבוֹתֶיךָ
לֹא הָיְתָה דֶרֶךְ אֱלֵי מִצְוָה   לֹא נָהֲגוּ בָהּ מַעְגְּלוֹתֶיךָ
אַתָּה אֲשֶׁר שַׂמְתָּ לְכָל תַּלְמִיד   מִקְוָה וְרָעוּהוּ. . . . תֶיךָ
לוּ עָבְרָה כָּזֹאת עֲלֵי לִבִּי   לֹא שָׂבְעָה עֵינִי רְאוֹתֶיךָ

13. חפף..] אולי צ״ל: חפף לבוש ענן מכוניך.
16. אולי צ״ל: יִתְמוֹךְ בְּךָ עַמִּי כמו יתום.
17. תנחום] תנחומים.

מִי אָב אֲשֶׁר הִנְחִיל שְׁנֵי עוֹלָ-   מוֹת שֶׁנִּבַּכֵּיהוּ בִּכִיתֶיךָ
חָכְמָה וְנַחְלָה מַתְּנָתְךָ לִי   הֵן עָצְמוּ לִי מַתְּנוֹתֶיךָ
אוֹי לִי וְאוֹי תּוֹרָה אֲשֶׁר יָשְׁבָה   בָדָד בְּגָלוּת עִם גְּלוֹתֶיךָ
הָלְכוּ הֲלָכוֹת מִבְּלִי מֵשִׁיב   שָׁכְנוּ בְּאֵיתָן קֻשְׁיוֹתֶיךָ

(דף ב, ע״א)
נִסְגַּר עֲלֵי סֵפֶר סְגוֹר סָתוּם   אֵ[יךְ אֶמְצְ]אָה לוֹ מַפְתְּחוֹתֶיךָ
הֵן מִימוֹת רַבִּי וְעַד הֵן לֹא   נִרְאָה בְּ[יִשְׂ]רָאֵל כְּמוֹתֶיךָ
תּוֹרָה וּמַעְלָה נִקְבְּצוּ לָךְ גַּם   יִרְאָה וְיִיחוּס בַּאֲבוֹתֶיךָ
שׁוֹקֵל וְסוֹפֵר מִגְדְּלוֹת תּוֹרָה   עָמְדוּ בְּצֶדֶק מִשְׁקְלוֹתֶיךָ
רֶכֶב בְּנוֹ יוֹסֵף וּפָרָשָׁיו   מִי יַהֲ[לִיךְ] לִי מַהֲלִיכוֹתֶיךָ
אָמְנָם בְּתוֹךְ חַיִּים וְתֹ[וֹךְ] כָּבוֹד   נַפְשָׁךְ וְלֹא תָמוּת בְּמוֹתֶיךָ
בָּאתָה לְעוֹלָמָךְ וְתַלְמוּדָךְ   סָדוּר בְּיָדָךְ וַעֲנוֹתֶיךָ
יִהְיוּ חֲסָדֶיךָ מְלִיצֶיךָ   תּוֹרָה אֲשֶׁר הָיְתָה הֶגוּתֶיךָ
תָּמִיד יְלַוּוּךְ בְּמִשְׁמַרְתָּם   יַחַד בְּנֵי עַמְרָם אֲבוֹתֶיךָ

ואתה צדיק

ד. קינה על סעדיהו בן יהודה הנגיד

ולה מרת̇יה̇ אלפהא ענד ופאת אלרייס סעדיהו בן אדונינו יהודה הנגיד נ״ע

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — —‖

הֲלֹא כַיּוֹם אֲעוֹרֵר הַיְגוֹנוֹת   וְלָעַד אֶקְחָה אֵבֶל לְמָנוֹת
וְלַבֹּתָם בְּכִלְיוֹתַי קְדַחְתִּים   וְהֵמָּה מֵרְשָׁפֶיהָ שְׁ[נוּ]נוֹת
וּבָתֵּי הָאֲנִי אִתִּי חֲנוּיוֹת   . . . . המשושים. . . . .
וּבָרְחוּ מִגְּ[בוּ]לִי הַשְּׂמָחוֹת   . . . .

(דף א, ע״ב)
שְׁאַל אִתִּי לְסַרְעַפֵּי הֲנִמְצָא   לְבַד עַל שַׂר סְעַדְיָהוּ אֲנִינוֹת

31. בכיתיך] מלשון ויעברו ימי בכיתו (בראשית נ׳, ד׳). בחרוז זה ׳חסרה תנועה ברגל הראשונה ואולי צ״ל הן נבכיהו בכיתיך.

41. וענותיך] תשובותיך, ושעור המאמר הוא: ותלמודך וענותיך סדורים בידך.

2. ולו קינה חברה בעת מות הראש סעדיהו וכו׳.

4. ולבתם] מלשון בלבת אש מתוך הסנה (שמות ג׳, ב׳) ור״ל קדחתי לבת היגונות בכליותי.

5. האני] מלשון תאניה ואניה (איכה ב׳, ה׳).

אֲשֶׁר הֵם בַּעֲדוֹ בּוֹכוֹת וְאֶבְלָם   הֲלֹא כָבֵד כְּאֵבֶל הַיְּעֵנוֹת
דְּמִתִים לַאֲשֶׁר נִפְשַׁט הֲדָרָם   וְנוֹתְרוּ מֵעֲלִיצוּתָם עֲגוּנוֹת
וְלָעָלָיו יְבוֹאוּהוּ פְּחָדִים   וְלַשָּׁשׁ יַעֲטִיפוּהוּ יְגוֹנוֹת
עֲנֵה אָחִי לְגֶזַע נַעֲמָנִים   שְׁתִיל צֶדֶק וּמַטַּע הָאֱמוּנוֹת
הֲמָאַסְתָּה נְטַע הַשַּׁעֲשׁוּעִים   בְּהֵיכְלֵי תַעֲנוּגוֹת נַעֲמָנוֹת
וּבָחַרְתָּה בְצִיָּה מְנֻעוֹרִים   וְשַׁתָּה בַקְּבָרִים לָךְ מְלוֹנוֹת
וְצִימַּקְתָּה שְׁדֵי עֵצָה וּבִינָה   וְהוֹבַשְׁתָּ פְּנֵי אוֹמְנִים וְאוֹמְנוֹת
יְלִיד זוֹקֶן וְרֵאשִׁית אוֹן הֲלֹא לָךְ   שְׂאֵת יָתֶר וְיֶתֶר עָז נְבוֹנוֹת
וּמַדּוּעַ הֲנִיאוֹתָ חֲטוּבוֹת   הֲכִינוֹתִים לְךָ מְנוֹף אֲטוּנוֹת
וְהִישַׁמְתָּ מְרוֹמוֹת נֶחֱמָרוֹת   וְחָרְבוּ אַחֲרֵי הָיוּ שְׁכוּנוֹת
חֲמוּד לֵב לֹא מְאַסְנוּךָ [וְאַף עַ]ת   מְאַסְתָּנוּ וְנַדְתָּ מִמְּעוֹנוֹת
הֲלֹא עֵת בּוֹאֲךָ שַׂשְׂנוּ וְעַתָּה   כְּבָר שַׁבְנוּ בְּפַחִים מְשֻׁשּׁוֹנוֹת
שְׁאַלְנוּךָ בְּתַחַן מֵאֱלֹהִים   כְּאֵשֶׁת בֶּן יְרוֹחָם בַּתְּחִנּוֹת
וּמַה נַּעַשׂ וְלֹא עָלְתָה שְׁאֵלָה   בְּיָדֵינוּ יְמֵי מִסְפָּר וְשָׁנוֹת
קְבַרְנוּךָ וְחַי אֵל לוֹ שְׁאֵלוּךָ   בְּנוֹת עָשׁ לֹא שְׁלַחְנוּךָ דְרוֹנוֹת
וְהֵן הַיּוֹם כְּמוֹ דוֹרוֹן לְעָפָר   שְׁלַחְנוּךָ אֲבָל לֹא מֻרְצוֹנוֹת
וְהִשְׁמַעְנוּ לְךָ קִינָה וּבֶכִי   וְלֹא נִמְנוּ לְאַט מִקּוֹל שְׁאוֹנוֹת
. . . .   לְהַשְׁמִיעָךְ בְּקוֹל שָׁרוֹת וְנוֹגְנוֹת
קְרָאנוּךָ בְּפִינוּ בֶּן תְּמוּתָה   וְאַיֵּה רַחֲמֵי אָב הַחֲנוּנוֹת
וְאֶפֶס בִּלְעָדֵינוּ לוֹ קְרָאָךְ   בְּשֵׁם כָּזֶה עֲנַשְׁנוּהוּ מְמוּנוֹת

15. נבונות] נ"ל שצ"ל תבונות, ור"ל הלא לך תבונה ביתר שאת ויתר עז.
16. הניאות] מלשון ויניא את לב בני ישראל (במדבר ל"ב, ט').
חטובות וכו'] מלשון חטבות אטון מצרים (משלי ז', ט"ז).
20. שאלנוך וכו'] כלומר התפללנו לך כמו שהתפללה חנה אשת אלקנה בן ירחם.
24. ולא נמנו וכו'] מאמר זה בלתי מובן לי.

ה. שריד מקינה

⏑ — — — | — ⏑ — — — | — ⏑ — — ||

. . . .

[דף א, א]

כְּבָר נוֹאַשׁ [לְבָ]בִי מִתְּעָלָה   וְאָכֵן לֹא יְקַו לְגְהוֹת מְזוֹרָי
וְכֵן אִם נִיחֲמוּהוּ לֹא יְנוּחָם   לְמַעַן כִּי כְיָם גָּדְלוּ שְׁבָרָי
אֲבָל אַצְדִּיק אֲנִי מַעַשׂ אֱלֹהַי   וּמִשְׁפָּטָיו בְּעַד רוֹעַ גְּ[זָ]רָי
לְמַעַן כִּי נְכוֹחִים מִפְּעֲלוֹתָיו   וּבָזֶה אֵין אֱנוֹשׁ יְגְהֶה אֲמָרָי
וְאוּלָם כִּי כְמוֹת הָרַב יְמוּתוּן   אֲנָשֵׁי עִם יְשִׁישֵׁי עִם [נְ]עָרָי
אֱלֹהַי שִׂים מְנָתוֹ בַנְּעִימִים   וְגוֹ[רָלוֹ כְּמוֹ] גוֹרַל נְבָרָי
וְשִׁית חֶלְקוֹ בְּעֵדֶן גַּן וְעָדָיו   [יְפִיח]וּן כָּל הֲדַסֵּי וַאֲמִירָי
וְיוֹם נוּחוֹ יְשִׁיתֵהוּ [אֱ]לֹהַי   לְכִפּוּרִים כְּפָר וּשְׁנֵי שְׂעִירָי
וְכָכָה יַעֲמוֹד אֶל קֵץ יְמִינִי   וְיָנוּחַ כְּנוֹחַ כָּל בְּחִירָי
וְסָבִיב מַלְאֲכֵי צֶדֶק וְשָׁלוֹם   שְׁלוֹמִים יִשְׁפְּתוּ לוֹ מֵעֲבָרָי

ככת' יבוא שלום וגו'

ו. ולה מר[תיה] איצׄא אלפהא עלי אלרייס אבו [אלח]סן צדוק ז"ל בן אלרייס א"ב נ"ט ר"ח

— — ⏑ — | — — — ⏑ — | — — — ||

יוֹמָם יְעִירוּנִי עֲוֹנוֹתַי   לִבְכּוֹת בְּלִי דוּמָם דַּאֲגוֹתָי
לִבִּי בְּקִרְבִּי נֶהֱמָה יָחִיל]   עֵת אֶזְכְּרָה צוּקִי וְתוּגוֹתָי
כִּי נִשְׁקְעָה נַפְשִׁי [בְּאֵ]שׁ יָגוֹן   קָדְחָה בְּתוֹךְ מֵעַי וְכִלְיוֹתָי
עַד כִּי שְׂרָפוּנִי לְהָבֶיהָ   וַיְשַׁלְּחוּ רָקָב בְּעַצְמוֹתָי
וַיִּבְעֲרוּ תָמִיד שְׁבִיב אִשָּׁם   עָלַי וְהִתִּיקוּ מְזִימוֹתָי
סוֹבְבוּ יְמֵי רָעָה וְהִסִּיעוּ   יָגוֹן וְתִתֹּם תּוֹךְ סְעִיפוֹתָי

3. לנהות את מזורי] מלשון ולא יגהה מכם מזור (הושע ה', י"ג).

1. ולו קינה אחרת חברה על הראש אבי אלחסן צדוק ז"ל בן הראש אב בית דין נטריה רחמנא.

[דף א, ב]

כַּמָּה תְהִימוּן אֶת לְבָבִי לוּ — כַּיָּם אֲנִ֫י יָבְשׁוּ אֲפִיקוֹתָי
כַּמָּה לְנַפְשִׁי תּוּגְיוֹן כִּמְעַט — הָיוּ יְגוֹנֵיכֶם מְסִלּוֹתָי
כַּמָּה תְשִׂימוּנִי כְּמַטָּרָה — לַחֵץ וְתוֹרוּנִי בְּצַלְעוֹתָי
הַרְפּוּ מְעַט מִנִּי יְדֵיכֶם עַד — אֶבְכֶּה וְכַף אַךְ עַל מְצוּקוֹתָי
חִדְלוּ וְאִם לוּ גַם מְעַט אוּלַי — אֶמְצָא תְּמוּר יָגוֹן מְנוּחוֹתָי
לֹא נַרְפְּךָ [הַיּוֹם מְקוֹנֵ]ן כִּי — רֵיעַ מְצָאוּךְ מְגוּרוֹתָי
חַלְתִּי וְחָלַתִּי [לְמַעַן] כִּי — הָיוּ יְמֵי רָעָה חֲבֵירוֹתָי
נַדְתִּי וְסַרְתִּי מִגְּבוּל גִּילִי — וָאֶשְׁכְּנָה בִּגְבוּל מְהוּמוֹתָי
וָאֶתְּנָה קוֹלִי אֲזַי בִּבְכִי — וָאֶקְרְאָה יַלֵּל בְּחַצְרוֹתָי
וָאֶזְעֲקָה מָרָה עֲדֵי שָׁמְעוּ — כּוֹכְבֵי מְרוֹמִים קוֹל זְעָקוֹתָי
וַיַּעֲנוּנִי מַה לְּךָ תִּזְעָק — וָאֶעֱ[נֶה] שִׁמְעוּ תְּנוּאוֹתָי
אֵיכָה הֱסִיבּוּנִי יְמֵי רָעָה — וַיְעוֹרְרוּ עָלַי תְּלָאוֹתָי
וַיִּשְׁבְּעוּ עָלַי לְבַל אֶטּוֹשׁ — חֶבְלָם בְּכָל יָמַי וּבִשְׁנוֹתָי
וָאֲפִתָּה לָהֶם וְנִשְׁבָּעְתִּי — עַתָּה וְאֵין מֵפֵר שְׁבוּעוֹתָי
אוּלַי תְּפִירוּן אֶת שְׁבוּעָתִי — וָאֶקְּדָה לָכֶם בְּקִידוֹתָי
וָאַחֲרִישׁ כִּמְעָט וְעָנוּנִי — דבר מישותי וכימותי
שִׁמְעָה לְמוֹד נְהִי לְךָ אֲבָל — קוּם וַעֲשֵׂה כִּבְנוֹת יְעֵנוֹתָי
אַל נָא תְּהָפֵר אֶת שְׁבוּעָתָךְ — יוֹם אָסְפוּ נָגְהָם מְאוֹרוֹתָי
יוֹם אֻפְּלוּ בוֹ כּוֹכְבֵי אוֹר גַּם — הָלְכוּ קְדוֹרַנִּית רְקִיעוֹתָי

ז. המשורר מקונן על אמו

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ||

אֲהָהּ כִּי נִבְהֲלָה נַפְשִׁי וְקַצְתִּי ....
וְרוּחִי כֵּן הֱצִיקַתְנִי...... ....
וְלִבִּי חַם בְּקִרְבִּי......... בִּי...............

10. תוגיון] איוב י״ט, ב׳.
14. לא נרפך וכו׳] חרוז זה בלתי מחוור לי.
22. ואפתה] מלשון פתיתני ה׳ ואפת (ירמיה כ׳, ז׳).
24. דבר מישותי וכימותי] מאמר זה לא ידעתי להסביר, בכ״י נקוד מְיֻשּׁוּתִי.

וּמֵעַפְעַף תְּנוּמָתִי גְזוּלָה   בת. . . . .
וְהַמָּוֶת כְּשַׁלְהֶבֶת בְּקִרְבִּי   יְקוֹד יֵקַד וּמַיִם אֵין בְּמוֹצָא
רְאוּ עַמִּים וְהַבִּיטוּ פְּנוּ בִי   כְּרוֹב עָצְבִּי וּמַכְאוֹבִי הֲנִמְצָא
וְחָנּוּנִי מְיֻדָּעַי וְרֵיעַי   הֲלֹא יַד אֵל מְחָצַתְנִי מְחִיצָה
וְהֵילִילוּ לְעוּמָּתִי יְלָלָה   וְכִתְבוּ לַעֲלִיצָה גֵט חֲלִיצָה
לְמַעַן כִּי. . . . . כְּרֶגַע   ודברה מִפְּנֵי מֶלֶךְ נְתוּצָה
פִּתְעֹנִי בְּבוֹא מָוֶת וְעָלָה   בְחַלּוֹנִי וּבָא לִי בַחֲרִיצָה
וּמֵעָלַי אֲזַי הִפְשִׁיט כְּבוֹדִי   וְהֵסִיר אֶת עֲטָרָתִי לְחָלְצָה
וְהוֹרָתִי בְּכֵן טָרַף כְּאַרְיֵה   בְּעֵת טוֹרֵף וְגַם רוֹבֵץ רְבִיצָה
וְזָרַק לָהּ בְּתוֹךְ חִיכָּהּ מְרוֹרוֹת   וְכוֹס עֵירָה לְתוֹךְ פִּיהָ [וְחוּ]צָה
וְנָפְלָה לָהּ וְאֵין מֵקִים וְדָמְתָה   לְתָמָר כִּי יְהֵא נִקְצָץ קְצִיצָה
וְחָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאֳרָהּ וְהָיְתָה   כְּטַס מַחֲלִיד אֲשֶׁר אֵין לוֹ נְצִיצָה
וְכַחַמָּה לְעֵת עֶרֶב בְּשָׁקְעָהּ   וְהִיא הָיְתָה בְּעֵת שַׁחַר מְנִיצָה
וְעַל עֶרֶשׂ דְּוָי לֹא נִסְעֲדָה כִּי   בְּפֶתַע נִידְּחָה חוּצָה לְרָבְצָה
וְלֹא נִלְקַח לְמַכְאוֹבָהּ צֳרִי עַד   אֲשֶׁר יָצְאָה יְחִידָתָהּ וּפָצָה
וְנַפְשִׁי נָדְדָה הָלְכָה וְעָפָה   כְּמוֹ יָעוּף גְּדַל עָנָף וְנוֹצָה
סְבָלוּהָ עֲלֵי כָתֵף יְדִידִים   אֱלֵי קֶבֶר הֱיוֹתָהּ בּוֹ נְחוּצָה
וְאֵלֶיהָ אֲנִי צוֹעֵק וּבוֹכֶה   אֲהָהּ אִמִּי הֲבָזֶה אַתְּ חֲפֵיצָה
הֲתַחְלִיפִי מְקוֹם יִישׁוּב בְּצִיָּה   וְתָמִירִי פְּנִימָה לָךְ בְּחוּצָה
וּמַדּוּעַ נְדוֹד הִרְחַקְתְּ וְחָמַקְתְּ   הֲבִינִינִי דְּבַר רִיבוֹת וּמַצָּה
הֲיֵשׁ לִי אַחֲרַי לָכְתֵּךְ חֲנִינָה   וְאִם חִיזּוּק לְרִפְיוֹנִי וְאָמְצָה
וּמִי לִי אַחֲרֵי מוֹתֵךְ לְעֶזְרָה   וְעַל מַה זֶּה תְּהִי לִי עוֹד רְחִיצָה

(דף א, ע"ב)

. . . . חני   וְאִם חוֹמֵל בְּיוֹם תָּבוֹא נְאָצָה
. . . . יערוך תבן ועצה
. . . . .ת   פְּטִירָתֵךְ וְהָיְתָה זֹאת יְעוּצָה
. . . . נַפְשֵׁךְ הַטְּהוֹרָה   וְהַבָּרָה בְּלִי דוֹפִי וְשִׁמְצָה

14. עירה] פיעל מן ערה, מלשון ותער כדה (בראשית כ"ד, כ').
26. רחיצה] בטחון, מלשון די התרחצו עלוהי (דניאל ג', כ"ח).

אֲהָהּ אִמִּי הֲלֹא תִרְאִי בְּעָנְיִי   וְעֵינִי כִּי דְמָעוֹת הִיא מְפִיצָה
וְכִי דָמְתָה בְּכִית נַפְשִׁי לְמוֹתֵךְ   בְּכִי חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵא וְיָהְצָה
לְאָן אֶפְנֶה וְאֵלֵךְ לִי לְסוֹבֵב   וּמַרְגּוֹעַ אֲבַקְשָׁה לִי וְאֶמְצָא
וְהָאָרֶץ בְּעֵינַי תֵּל שְׁמָמָה   [וְכַבָּ]מָה לְנֶגְדִּי הִיא נְתוּצָה
וְכָל תֵּבֵל כְּמוֹ מִדְבָּר לְפָנַי   [וְ]גַם כָּל עִיר כְּאִלּוּ הִיא פְּרוּצָה
וּמָה אַעַן וְאוֹמַר אַחֲרֵי זֹאת   וְאֵל עוֹלָם גְּזָרָהּ גַּם יְעָצָהּ
עֲנָנָה שׁוֹכְנָה עַל מִשְׁכְּנוֹתַי   וְרַגְלִי בָהּ אֲזַי הָלְכָה וְרָצָה
חֲמָסִי עַל זְמָן בּוֹגֵד וְחוֹמֵס   אֲשֶׁר בָּחַר בְּרָעָתִי וְרָצָה
הֲתִבְחַר הַזְּמָן לִבְחוֹר בְּעוֹשֶׁק   הֲתַחְשׁוֹק אוֹ הֲתִרְצֶה בִמְרוּצָה
הֲטוֹב לָךְ כִּי תְשַׁנֶּה חוֹק וּמִשְׁפָּט   וְתִפְרַע דָּת וּמִילָה הַתְּרוּצָה
וְלֹא תֹאבֶה לְהָשִׁיב הַגְּזֵלָה   וְאֵין פַּחַד לְנֶגְדְּךָ וַעֲרִיצָה
אֲנִי אֶדּוֹם וְאֵשְׁבָה לִי מְשׁוֹמֵם   לְפִרְצָתִי שֶׁאֵין דּוֹמֶה לְפִרְצָהּ
וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הָרָע אֲקַבֵּל   וְאוֹדֶה שֵׁם גְּדוֹל דֵּיעָה וְעֵיצָה
וְאוּלַי בַּחֲסָדָיו [יִתְמְכֵ]נִי   וְיַהֲפוֹךְ אֶת מְגִינָּתִי לְדִיצָה
וְהוֹרַתִי ל   מְצוֹא מְנוּחָה   וְיָשִׁית לָהּ בְּגַן עֵדֶן מְחִיצָה
וְשָׁלוֹם יַט אֱלֵי קִבְרָהּ כְּנָהָר   וְעָלָיו טַל יְהִי מַזִּיל כְּבִיצָה
וְיִשְׁלַח אֵל מְבַשֵּׂר לַאֲיֻמָּה   וְהַמְקַפֵּץ עֲלֵי הָרִים קְפִיצָה

ח. קינה על אשת רבי ברכות החבר

— — ˘ — — — | — — — ˘ — — — ||

(דף ב, ע"א)

. . . . מכות. . .
לבי עדי. . . . . . לא. . . . . .   לא נח ובא רגז קחת למ. . .
קָרְעָה סְגוֹר לִבִּי שָׁפְכָה מְרֵירָתִי   בִּטְרוֹף יְחִידָתָהּ מוֹתִי. . . . .

33. בכית] מלשון ויעברו ימי בכיתו (בראשית נ', ד').
40. במרוצה] מלשון ועל העשק ועל המרוצה (ירמיה כ"ב, י"ז).
46. והורתי וכו'] אולי צ"ל: והורתי לָעַד תמצא מנוחה.

השיר הזה לקוי כל כך עד שאי אפשר לפרשו ולהסבירו, בכל זאת למדים אנחנו מתוכו כי הוא קינה על אשת רבי ברכות החבר (שורה 19, 20) ושהיו לה שתי בנות שרה ואסתר (שורה 14). ע"ד המחבר עי' במבוא האנגלי לעיל עמ' 245.

נַפְשִׁי הֲלֹא הָיְתָה תִקְוָה לְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה וָפָחַד. . . . .
הוֹי מַחֲמַד עֵינַי מַה זֶּה נְטַשְׁתַּנִי   שָׁמֵם וְאֶל אֵבֶל קר. . . . .
הִנְנִי בְּמַר אֶצְוַח אֶתֵּן בְּקוֹלִי לָךְ   . . . . . מִלִּים בְּהַחְבִּירִי
שַׁמָּה בְּמִיתָתֵךְ הֵן הֶחֱזִיקַתְנִי   עַצְמִי כְּמוֹ מוֹקֵד נִחַר בְּתוֹךְ עוֹרִי
אֶעֱזוֹב אֲנִי בֵיתִי אֶטּוֹשׁ לְמִשְׁכָּבִי   הָיָה מְעוֹנִי לִי אַרְיֵה בְּתוֹךְ יַעְרִי
קָדְרוּ עֲלֵי שִׁבְרֵךְ אֲחָיוֹת וְהוּשְׁבָּרוּ   נוּגוֹת עֲלֵי לֶכְתֵּךְ שׁוּבִי וְהָעִירִי
הֵם יִבְכְּיוּנֵךְ עֵת וְעֵת יִסְפְּדוּנֵךְ   כִּי נִלְאוּ לְהִנָּחֵם. . . . . ותם. . .
עָנְתָה בְחֵיךְ מָתוֹק דָּבָר לְהָשִׁיב לוֹ בְּמָקוֹם בְּנוֹתַי שָׁם אֶבְחַר. . . .
כִּי נִכְסְפָה נַפְשִׁי וְהִשְׁתּוֹקְקָה בִמְאֹד שָׂרָה וְאֶסְתֵּר שִׁית עִמָּם מְקוֹם . . . .רי
אָשׁוּב וְאֶהֱגֶה עוֹד לַחֲזוֹת יָפְיָם   טוֹב מֵאֲשֶׁר אָשׁוּב לְבֵיתִי וְלִמְגוּרִי
אִמְרוּ לְאַחְיוֹתַי אַל יִשְׁכְּחוּ אוֹתִי   תָּמִיד בְּמוֹרָשֵׁי לִבָּם יְהִי זִכְרִי
עַד בּוֹא דְּבַר הָאֵל יָשׁוּב יְחַיֵּנוּ   תָּגֵל מְאֹד נַפְשִׁי עִמָּם בְּהֵחָבְרִי
וְתִרְאֶה וְתָשׁוּר אוֹיַבְתִּי בְּעֵת קוּמִי   וְדָבָר אֲשִׁיבֶנָּה בּוֹשִׁי וְהַחְפִּירִי
אֶסְפּוֹד עֲלֵי אֵשֶׁת חַיִל וְצָדֶקֶת   לָתֵת פְּרִי יָדָהּ לָעַד בְּמוֹ אָשְׁרִי
לְרַבִּי בְּרָכוֹת הֶחָבֵר. . . . .
תִּהְיָה מְחִיצָתָהּ עִם בַּת. . . . .
תִּזְכֶּה לְנֶחָמַת. . . . .

CHAPTER XI

Dirges and Elegies

The dirges and elegies gathered in this chapter come from five different manuscripts.

Nos. 1–9 are taken from MS. T–S.13.K.6,[1] which consists of three consecutive leaves. No. 5 is also found in MS. T–S.13.K.6,[4] which consists of two leaves. This MS. contains also another elegy, but as it came under my observation after the text of this volume was already printed, it could not be included with the rest. However, since it contains a date, which is so rare in this kind of documents, it is reproduced here as a note.[1] The date 464 (תֿנֿוֿחֿ), found in the second stanza, is undoubtedly according to the Seleucidan Era, and corresponds to the year 1152.[2]

Nos. 10 and 11 come from MS. T–S.8.K.15,[14]

Nos. 12–14 from T–S.8.K.15,[15] and No. 15 from T–S.8.K.15,[16] each of which consists of one leaf.

In addition to the term קינה and צדוק הדין, commonly used to designate the elegiac, we find in these fragments also the terms

הספד על איש חשוב

1 פז׳ הושיעה י״י כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם.
אפסו חסידי וחכמי נאספו ואזלו, בתורת י״י חפצם וברצונו פעלו
גמול טוב ינמלנו ובנעימים ינחלו, אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. פז׳
דבק ביוצרו ושפך לפניו שיחו, הלך בדרך אלהיו והכין ארחו
ונאסף בשם טוב ת׳נ׳ו׳ח׳ נשמתו ורוחו, יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. פז׳
זכותו ירצה אלהיו כעולה ומנחה, חמד רצונו ושבר לישועה ולרוחה
טובה יחזה וימצא מרגוע ומנוחה, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. פז׳
יפה ונאה בכל מעשיו וחכמות יביע, כבוד ימצא וכל חפצו יגיע
לחיי עד יקיץ ופניו יופיע, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. פז׳
מזהיר הייתה לעשות תשובה, נאספתה בשם טוב נקי מכל חטא וחובה
סלח וטוב ירצה מעשיך באהבה, ואתה תבא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה. פז׳
משכיל הייתה לעדתך לדעת ולהבין, נאספת בשם טוב ובמנוחתך תלין
סלח וטוב ירצה מעשיך ביום הדין, ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ ימין.

The last stanza is merely another version of the preceding stanza to be used on a different occasion.

[2] The thousand is usually left out.

הפטרה and נדב. The former is of Talmudic origin,[3] the latter is the Arabic designation for this class of compositions.

The text of the poems is poorly preserved, and though here and there acrostics of names are to be found,[4] they give no clue to the identity of the poets or that of the deceased. In fact some of the poems may have been composed not for anyone in particular, but rather to be used as occasion might arise.[5]

[3] Comp. Rapoport, כרם חמד iii, 43 and ערך מלין 165–166.

[4] No. 10 has the name יהודה after the א"ב and No. 13 has the name יהודה three times and חזק twice.

[5] See below note to line 8 in No. 5. and note 1 above at the end.

שער יא

קינות והספדים

T-S. 13. K. 6[1]

א. [דף א, א] תורה מה תהא; נדב.

בְּחוֹדֶשׁ סִיוָן נִתְּנָה דָּת לְנוֹחֲלֶיהָ   וְהִנֵּה עַתָּה נָפַל נְבוֹן פְּלִילֶיהָ
תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלֶיהָ   מִי יְצַלְצֵל חֲלִילֶיהָ:

בְּחֹדֶשׁ סִיוָן רַבּוּ מֵאָז שְׂמָחוֹת   בְּמַתַּת תּוֹרָה הַחֲרוּתָה בַּלּוּחוֹת
וְהִנֵּה עַתָּה נֶהֶפְכוּ לַאֲנָחוֹת   תּוֹרָה מַה תְּהֵא:

בְּחֹדֶשׁ סִיוָן נִגְלוּ כַּמָּה פְלָאוֹת   וְהִנֵּה עַתָּה נֶהֶפְכוּ לִתְלָאוֹת
נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמוֹעַ נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת:

בְּחֹדֶשׁ סִיוָן רַבּוּ עַתָּה יְגוֹנוֹת   בִּנְפִילַת הַנָּבוֹן הַמֵּבִין כָּל תְּבוּנוֹת
וּמַשְׂכִּיל בְּמַדָּע וּבְכִתְבֵי כָל לְשׁוֹנוֹת:

בְּחֹדֶשׁ סִיוָן סָף מִישׁוּרוּן שְׁאֵרִית   וּבַחֲרוֹן אַפּוֹ בָּחוּר נָבוֹן הִכְרִית
אֲשֶׁר הָיָה מְחוֹקֵק כְּתָב עֲרָבִית וְגַם עִבְרִית:

בְּחֹדֶשׁ סִיוָן הִפִּיל הוֹד גָּלְיוֹת   וַיְשַׁבֵּר הַמּוֹרַג בַּעַל פִּיפִיּוֹת
אֲשֶׁר הָיָה לְמִשְׁעָן לִמְסַלְסְלֵי תוּשִׁיּוֹת:
תורה:

ב. נדב

. . . . מה   על זה
. . . .
עַל הַבָּחוּר (דף א, ב) אֲשֶׁר נִקְצְרוּ [יָמָיו] וְלֹא שָׂמַח בַּעֲלוּמָיו
וַיֵּאָסֵף אֶל עַמָּיו.   על זה:

1. תורה מה תהא] כלומר מה תהא עליה.
נדב] מלה ערבית שפירושה קינה.
12. המורג וכו׳] עי׳ ישעיה מ״א, ט״ו.

וְעַל הַיָּשִׁישׁ אֲשֶׁר נוֹתַר אַחֲרָיו כָּאוּב מַר נֶפֶשׁ וְגַם דָּאוּב
בְּשׁוֹכְנֵי אֶרֶץ תַּלְאוּב. על זה:

עַל הַבָּחוּר אֲשֶׁר בָּאָה אֲסֵיפָתוֹ וְלֹא רַעֲנָנָה כִפָּתוֹ
בְּעוֹד שָׁנָה לְחֻפָּתוֹ. ועל זה אבכה:

וְעַל הַיָּשִׁישׁ אֲשֶׁר רִיבָּה בֵּן נָבוֹן מָלֵא תְבוּנוֹת בְּלִי חֶשְׁבּוֹן
וּפִתְאוֹם בָּא לוֹ דַאֲבוֹן. ועל זה אבכה:

וְעַל הַבָּחוּר אֲשֶׁר יָצָא מֵאָהֳלוֹ וּמֵחֻופַּת כְּלוּלוֹ
וַיְהִי קֶבֶר מְנָת גּוֹרָלוֹ. ועל זה אבכה:

וְעַל הַיָּשִׁישׁ אֲשֶׁר טִיפַּח בֵּן בְּתַעֲצוּמוֹ
לִקְנוֹת שֵׁם טוֹב לְעַצְמוֹ
וְהֵן שְׁפָטוֹ דָר מְרוֹמוֹ. על זה אבכה:

ג. נדב

אוֹיָה לִי כִּי צוּר כִּפְשָׁעַי גָּמָל וּמַחְמַד עֵינַיי בִּלַּע וְלֹא חָמַל
וְהִשְׁאִירַנִי אַחֲרָיו לִרְאוֹת יָגוֹן וְעָמָל. אויה לי:

אוֹיָה לִי כִּי אֶזְכְּרָה אֶת חָכְמָתוֹ ואת..........
.... תומתו. אויה לי:
[אויה לי כי].......... ....
.... (דף ב, א) זְרוֹעוֹ. אויה לי:
אוֹיָה לִי כִּי אָבְדָה אֶרֶץ תִּפְאַרְתּוֹ בַּעֲטוֹתוֹ אַדַּרְתּוֹ
לִשְׁמוֹר אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ. אויה לי:

אוֹיָה לִי כִּי אֶזְכְּרָה אֶת רַחֲשׁוֹ בְּשִׁבְתּוֹ בְמִדְרָשׁוֹ
וּבַתּוֹרָה מְיַגֵּעַ נַפְשׁוֹ. אויה לי:

10. ריבה] מלשון טפחתי ורביתי (איכה ב׳, כ״ב).

כִּי אֶזְכְּרָה הוֹד פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ טוֹב הֶגְיוֹנָיו
וְלַחֲבֵרָיו מַלְבִּין שִׁנָּיו. אויה לי:

ד. צדוק הדין

הָהּ לַגֶּבֶר אֲשֶׁר יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר בְּיָגוֹן וְעָמָל וָשֶׁבֶר
וְאַחֲרִיתוֹ אֱלֵי קֶבֶר. הה לגבר:

הָהּ לַגֶּבֶר אֲשֶׁר לְהֶבֶל דָּמָה בְּעוֹדוֹ רוֹדֵף מִרְמָה
וְאַחֲרִיתוֹ לַעֲפַר אֲדָמָה. הה לגבר:

הָהּ לַגֶּבֶר אֲשֶׁר זֵיעַת אַף נָחָל וְכָל יָמָיו בְּמַדְוֶה וּמָחַל
וְאַחֲרִיתוֹ לְרִגְבֵי נָחַל. הה לגבר:

הָהּ לַגֶּבֶר אֲשֶׁר יָמָיו יְמֵי יְגִיעָה בְּלִי מְנוּחָה וּמַרְגֵּעָה
וְאַחֲרִיתוֹ לְתוֹלֵעָה. הה לגבר:

ה. אכר

אִגֶּרֶת חֲתוּמָה הַיּוֹם נִפְתַּחַת בְּפָנִים וְאָחוֹר קִינִים מְפוּתַּחַת
[דף ב, ב]
גַּם לַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה׳ נִשְׁלַחַת דַּעַת נְפִילַת עֲטָרָה מְשֻׁבַּחַת פז׳
הַיּוֹם יִקְרָאוּהָ חַכְמֵי תוֹרוֹת וּנְבוֹנֵי מַדָּע וְיוֹעֲצֵי נְדִיבוֹת
זְהִירִים וְאַלּוּפִים מְשׁוֹבְבֵי נְתִיבוֹת חֲבוּרַת חֲכָמִים אַלּוּפֵי מְסִבּוֹת:

טוֹפְחִים עַל פְּנֵיהֶם בְּהִקָּרְאָה יָד עַל יָד סוֹפְקִים מִשְּׁמוּעָה
הַבָּאָה

13. מלבין שניו] כלומר מראה פנים שוחקות לחבריו, ורומז למאמר ר׳ יוחנן: „טוב המלבין שינים לחברו יותר ממשקהו חלב" (כתובות קי"א, ע"א).

הפיוט הזה נמצא בשני כ"י: (א) T–S. 13. K. 6[1] בדף ב׳ ע"א וע"ב; (ב) T–S. 13. K. 6[4] בדף א׳ ע"ב. בכ"י ב׳ רשום עליו „צדוק דין על חכם" שתי שורות הראשונות לקויות בכ"י א׳ והשלמתין מכ"י ב׳.

4. ונבוני מדע] בכ"י ב׳: ומביני מדע.

6. בהקראה] בכ"י א׳: בהיקראה.

משמועה הבאה] בכ"י ב׳: מתלאה הבאה.

כְּהַזְכִּירָם נְפִילַת עֲטָרָה הַנָּאָה　　לוֹבְשִׁים חֲרָדוֹת בְּשׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה:

מִסְפֵּד וּנְהִי הַיּוֹם קוֹבְעִים　　נוֹהֲמִים עַל פְּלֹנִי שֵׁם הַנָּעִים
סָפוּר בְּמִנְיַן נְבוֹנִים וִידוּעִים　　עוֹלֶה בְּחֶשְׁבּוֹן קְצִינִים וְשׁוֹעִים:

פּוֹתְחִים בְּקִינוֹת תְּמוּרַת נְגִינוֹת　　צוֹעֲקִים בְּמָרָה אַנְשֵׁי תְבוּנוֹת
קְשִׁישֵׁי תוֹרוֹת מְסַלְסְלֵי אֱמוּנוֹת　　רוֹחֲשִׁים וַי וַי נְהִי לַעֲנוֹת:

שִׁינּוּן מְבַטְּלִים מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ　　תּוֹמְדִים קִינָה בְּקִרְיָה וּמִגְרָשׁ
יִבְכָּיוּן מַר נוֹחֲלֵי דָת מוֹרָשׁ　　וְקוֹלָם מִמִּסְפֵּד בַּל יֶחֱרָשׁ:

יִדְּמוּ לָאָרֶץ כָּל סַבָּר וְגַרְסָן　　וּלְחַיֵּימוֹ בְּרֶסֶן דְּמָמָה הוֹרְסָן
וְנוֹשְׂאִים קִינוֹת עַל הַסַּנְסָן　　אֲשֶׁר. . . . .

ו. נ[דב]

. . . .　　(דף ג, א) לְכַלּוֹת בּוֹ אֶת עֵינָי
ולהו . . ת . . . . . ארח איש לפני.　　אויה לי:

אוֹיָה לִי כִּי עָוִיתִי פְּנֵי צוּרִי　　וַיְּסְרֵנִי מוּסָר אַכְזָרִי
וְלֹא מִלֵּא אֶת סִבְרִי.　　אויה לי:

אוֹיָה לִי כִּי פִּילַּלְתִּי בְּרַעְיוֹנָי　　לָמוּת בְּחֵיק פְּלֹנִי בְּנִי
וְהֵן מוֹתוֹ רָאֲתָה עֵינִי.　　אויה לי:

7. עטרה] בכ"י א': עטרת.
8. נוהמים וכו'] בכ"י ב': נוהמים על אב החכמה מודע התבונה השם הנעים. פלני] מזה מוכח כי הקינות האלו לא נתחברו לשם איזה איש פרטי אלא כל מי שחפץ להשתמש בהן הרשות בידו.
10. אנשי תבונות] בכ"י ב': אנשי בינות.
11. מסלסלין] בכ"י ב': ומסלסלי.
12. תומדים] כלומר עושים תמיד, בכ"י ב': תומדים לקינה.
13. מורש] מפני החרוז השתמש בלשון זכר ת' מורשה.
14. סבר] בעל סברה. וגרסן] בעל גרסות. הורסן] הפעל מן השם רסן.
15. הסנסן] תמר, והוא כנוי לצדיק עפ"י הכתוב צדיק כתמר יפרח (תהלים צ"ב, י"ג).

אוֹיָה לִי כִּי לֹא זַמּוֹתִי בְּסֵבֶר   לְהוֹלִיךְ פְּלֹנִי לְקָבֶר
וַיְבוֹאֵנִי שֶׁבֶר עַל שָׁבֶר.   אויה לי:

ז. אכר

הַיּוֹם שָׁלְמוּ יְמֵי שִׁבְעָה   לְנָבוֹן אֲשֶׁר נֶאֱסַף מִפְּנֵי הָרָעָה
אֱלֹהִים יִרְצֵהוּ בְּזִבְחֵי תְרוּעָה   וּמֵעַל כָּל פָּנִים יִמְחֶה דִמְעָה:

אֱלֹהִים יְיָ יִזְכּוֹר תֻּמָּתוֹ   וּתְהִי מִיתָתוֹ לְכוֹפֶר עַל אֻמָּתוֹ
וּבִצְרוֹר הַחַיִּים תְּהֵא צְרוּרָה נִשְׁמָתוֹ   אלהים יי':

כּוֹשֶׁר מִפְּעָלָיו יַעֲבִיר חָרוֹן   וִיבַטֵּל. . . נה מִמְּלִיאֵי שִׁכָּרוֹן
וְלִפְנֵי יְיָ יְהִי [לְזִכָּרוֹן]   אלהים יי':

בחור נאה בשם. . . . . בלבו נטר
גיל. . . . . טר;   אלהים יי':

(דף ג, ב)
עָלֵינוּ חוֹבָה [לִבְכּוֹתוֹ] וּלְסָפְדוֹ   כִּי חָכָם הַנִּפְטָר כְּבוֹדוֹ בְּ[הָסְפֵּידוֹ]
וְכָל הַסּוֹפְדוֹ פְּנֵי אֵל יְ[מַ]לֵּא אֶת יָדוֹ;   אלהים יי':

עָלֵינוּ חוֹבָה אִישׁ רֹאשׁוֹ לִפְרוֹעַ   וּלְבַטֵּל מִדְרָשׁוֹת וּלְקוֹנֵן וְלִקְרוֹעַ
וְלַעֲמוֹד עָלָיו בְּשׁוּרָה חֲלוּצֵי זְרוֹעַ;   אלהים יי':

ח. נדב

הֵילִילִי תְּעוּדָה הֵילִילִי בְקוֹל מָר   כִּי פֶּתַע פִּתְאוֹם מְחוֹלֵךְ לְאֵבֶל הוּמָר
אֵיךְ [דָּ]מְמוּ מְחוֹלַיִךְ וַחֲצוֹצְרֵי צִלְצוּלָיִךְ
[תּוֹ]רָה מַה תְּהֵא עָלָיִךְ:

10. כי חכם הנפטר] עי' מועד קטן כ"ה ע"א.
12. ולבטל מדרשות וכו'] עי' שבת ק"ה ע"ב; מגילה כ"ט, ע"א.

מִי . . . . אֵיךְ שָׁבְתוּ נוֹגְנָיִךְ
מְפָרְטֵי [עוּגָבָיִךְ] תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלָיִךְ:

מִי יְנַגֵּן בְּ[מִי]נָיִךְ אֵיךְ דָּמְמוּ מְצַפְצְפָיִךְ
נֶחֱרָבִין סִיפָּיִךְ תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלָיִךְ:

מִי יַעֲדֶה תֻּופָּיִךְ אֵיךְ אָבְלוּ שְׁעָרָיִךְ
מַחֲבוּרַת חֲבֵירָיִךְ תּוֹרָה מַה [תְּהֵא עָלָיִךְ]:

[מי] ישׂוֹרֵר ב. . . . לך:

ט.

אהה על חסרון. . . . .

י.

T–S. 8. K. 15[14]

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
[וֹ]. . . [אָדָם] (דף א, א) יְלוּד אִשָּׁה קְצַר יָמִים;
זָכְרוֹ מְ[שַׁל אֵפֶר] לְגַבֵּי חֹמֶר הַנֶּחְבָּל
ח. . . . ה אף בדע. . . . כשלא יקובל
טוֹב שֶׁלֹּא יִחְיֶה [וְהוּא] לִקְבָרוֹת [יוּבָל];
יָנוּס מִקְּלוֹן אָדָם וּבִשְׂחוֹק הֲלוֹא [יְ]רְקוֹד
כִּי לֹא יִפְחַד עֵת זַעְמוֹ לִפְקוֹד

1. אהה על חסרון] זה כל מה שנשאר מן הקינה הזאת.

1. מסי' הא"ב בראשי החרוזים מוכח שחסרים כאן חמשת חרוזים הראשונים.
7. אדם וכו'] איוב י"ד, א'.
8. משל אפר] איוב י"ג, י"ב.
10. והוא לקברות יובל] איוב כ"א, ל"ב.

לוּא שֶׁלֹּא נִבְרָא וְעַל גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד;
מֶלֶךְ הֲיִשָּׂא פָּנִים וְלֹא יַכִּיר חוֹרִים
נָגִיד וְגַם שַׂר וְכָל אֱנוֹשׁ מִבְּחוּרִים
סוֹדֵר לָמוֹ הַכּוֹס אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא פְּנֵי שָׂרִים;
עוֹלָל בֶּן יוֹמוֹ וּבֶן חָדְשׁוֹ לְתֻמּוֹ
פִּיהֶם סָכוּר יִסְכּוֹר מֵעֲלֵי שְׁדֵי אִמּוֹ
צַעֲדֵי הֶבֶל לִרְגָבִים חָרְבוּ נִצְמְתוּ בְחֻמּוֹ;
ק[וֹץ] רֶשַׁע הַמַּכְאִיב וְאַף סִלּוֹן הַמַּמְאִיר
רִידְפָּם כְּדוֹב שַׁכּוּל וחיתם בחדשים להכאיר
שְׁמְצֵי תוֹעֲבוֹתָם יְסוּפְרוּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר;
יוּכַל יָעוּף יָטוּשׁ כַּנְּשָׁרִים אוֹ יְקַנֵּן בְּכוֹכְבֵי שְׁחָרִים
הֲיִשְׁכּוֹן בֵּין פַּחֲתֵי עֲבָרִים אוֹ בְקַרְקְעֵי יַמִּים וּנְהָרִים
וְגָלוּי לֹא נֶעֶלְמוּ הַמִּנְהָרִים כִּי הוּא יוֹצֵר הָרִים;
דִּין מִשְׁפָּט יַעֲרוֹךְ לְנִכְחוֹ וְאֶבֶן מִקִּיר תִּזְעַק בְּהִתְוַכְּחוֹ
הֲלֹא אָז יִדַּל כּוֹחוֹ (דף א, ב) . . . . . . בְּעַל כָּרְחוֹ
וְגָלוּי מִמַּרְגּוֹעַ לְרוֹגֶז. . . מַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׂיחוֹ

13. ועל גדיש ישקוד] שם, שם.

16. סודר וכו'] כלומר המות לא ישא פני מלך ונגיד וסודר לכלם כוסו.

19. צעדי וכו'] כן בכ"י, ואולי צ"ל צָעֲדוּ הכל, כלומר כלם הלכו לקברות.

20. קוץ רשע וכו'] עי' יחזקאל כ"ח, כ"ד.

21. כדוב שכול] הושע י"ג, ח'.

22. ולילה כיום יאיר] תהלים קל"ט, י"ב.

24. פחתי עברים] מלשון בעברי פי פחת (ירמיה מ"ח, כ"ח).

25. המנהרים] מלשון המנהרות אשר בהרים (שופטים ו', ב').

28. מגיד לאדם וכו'] עמוס ד', י"ג.

יא. וזו הפטרה יכליל הזקנים בשלשה עשר והבחורים בארבעה

אָגוּר בֶּן יָקֶה לִימֵּד בְּשֶׁבַע כְּלִילוֹת מִפְּעֲלוֹתֶיךָ
אַחַת מֵהֶם שִׂמְחַת הַדִּין עֲשִׂית בעתותי מַעֲלוֹתֶיךָ
אַחֲרִית כָּל אֵלֶּה הִזְהִיר בְּשִׁשָּׁה כְּדֵי לְהוֹרוֹתֶיךָ
שמח בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך

בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ בְּמַעְגְּלֵי יוֹשֶׁר הִדְרַכְתִּיךָ בְּלִי לְהִשָּׁפֵט
בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵי עֵינֶיךָ הִתְרֵתִיךָ מִבּוֹאֲךָ כְּנִשְׁפָּט
בְּהַעְלִימְךָ עַיִן בְּאַחַת מֵהֶם אַקְרִיבְךָ כְּנִדּוֹן וְתִשָּׁפֵט
ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט

גַּם הקיץ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר לְשׁוֹכְנֵי חוֹמֶר וָבַיִת
גַּם אַרְבָּעָה מֵהֶם הִפְרִיד לְגִבּוֹרִים וּבְחוּרֵי מִבַּיִת
גִּילָה לַחֲלוּשֵׁי כחַ בְּקֵירוּב יוֹם גְּדִישָׁתָם בַּיִת
ביום שיזעו שומרי הבית

הַבַּיִת דָּלֶף יַשִּׂיגֶנּוּ וּבַעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמגרוע וְהָאַיִל
דַּל יִדַּל כּוֹחוֹ וְאָרְחוֹ . . . .

1. כל הקטע הזה כחידה סתומה הוא לי.
הפטרה] הספר, עי' על זה במבוא האנגלי
יכליל] כלומר הפיטן כולל בו.
2. אגור בן יקה] כנוי לשלמה, „למה נקרא שמו אגור שאגר את התורה ואת החכמה, בן יקא, שהקיאה" (תנחומא וארא, ה').
2–4. לימד בשבע... אחת מהם... הזהיר בששה] כל אלה הרמזים נעלמו ממני.
5. קהלת י"א, ט'.
9. קהלת, י"א, ט'.
10–11. בשבעה עשר... ארבעה מהם...] בלתי מובן לי.
12. יום גדישתם] נ"ל שזה מלשון ועל גדיש ישקוד (איוב כ"א, ל"ב) ור"ל יום קבורתם.
13. קהלת י"ב, ג'.
14. דלף] מלשון ידלף הבית (קהלת י', י"ח).
המגרוע] כן בכ"י ואולי צ"ל המִגְרָעָה, מלשון ומגרעות נתן לבית (מ"א, ו', ו'). או אולי צ"ל: המקרה מלשון בעצלתים ימך המקרה (קהלת י', י"ח). וה' הר זהב משער שצ"ל הַמְּקָרָה וְהָאֵילִים עפ"י מ"א, ו', ל"א ויחזקאל מ', ט'.
והאיל] מלשון ואל איל החצר (יחזקאל מ', י"ד).

יב.

T-S. 8. K. 15[15]

. . . .

(דף א, א) וְיָגֵן עֲלֵיכֶם וְעָלֵינוּ בִּזְכוּת שְׁלֹשֶׁת הַתְּמִימִים

יג. וזו קינה על בחורים בחטיפתם.

על זאת חגרו שקים וג׳ עֲנִיָּה
יְדוּעַי מְיֻודָּעַי וְגַם מִבְחָרָי
יְקִירַי אַלּוּפַי וְאַף בְּחִירָי
יַלְלוּ עִמִּי עַם מְשַׁחֲרָי
קרא עלי מועד לשבור בחורי

הָלְכוּ יְשִׁישַׁי אֶל מְנוּחָתָם
הִשְׁאִירוּ עֲדָתָם בְּרֹב אַנְחָתָם
הַכֹּל סָפוּ אֶל מְלוּנָתָם
זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם

וַיִּקְרָא בְּבֵיתוֹ מֵרוֹעַ רְחֹבוֹת
וַיִּבְעַר בַּעֲדָתוֹ כְּאֵשׁ לֶהָבוֹת
וַיִּגְדַּל עֲוֹנִי מֵרוֹב חוֹבוֹת
להכריתְ עולל מחוץ בח[ורים] מרחובות

זה כל מה שנשאר מאיזה קינה. ויש להעיר שכורך הכ״י בקיימברידזש הפך את הדף ועשה ע״א לע״ב ואני תקנתי את זה כאן.

1. בחטיפתם] במותם מיתה חטופה.
2. על זאת וכו׳] ירמיה ד׳, ח׳.
עניה] מלשון המשנה „מה עניה האמורה להלן בלה״ק אף כאן בלה״ק (סוטה ז׳, ג׳) ואולי ר״ל שהפסוק מירמיה נשתמש כאן בעין פזמון (רֶעפְרֵיין).
6. איכה א׳, ט״ו.
10. איכה ה׳, י״ד.
11. מרוע רחבות] הכונה בלתי ברורה לי.
14. ירמיה ט׳, כ׳.

דָּלּוּ מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרָי
דּוֹעֲכוּ מַפְגִּיעַי מַעְתִּירַי סְחַרְחֲרָי
דִּבַּרְתִּי מַכְאִיבַי בַּאֲסֵיפַת חוֹרָי
שכבו לארץ חוצות נער וזקן בת[ולותי] ובחורי

הֵילִילוּ וְנָהוּ וְזִכְרוּ בְמַחֲשָׁבָה
הָשִׂימוּ לֵב וְאוֹזֶן לְהַקְשִׁיבָה
הָמְעֲטוּ חֲכָמַי וְאַנְשֵׁי הַמְּסִבָּה
גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה

וזה בשנוי טעם כנקדם לזה

(דף א, ב) חַגְוֵי סֶלַע שׁוֹכְנִים מֵעֲפָרָם יְפַעַנְחֵם
חַיִּים אֶת בְּנֵיהֶם וּמֵאֲרָצוֹת יַנְחֵם
זְרוּיִים בְּמִזְרָח מֵעֹצֶר כִּלְאָם יְשַׁלְּחֵם
זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה יֹאמַר לְפַלְּחֵם
קְנוֹתָם שֵׁנִית וְנֶחָמוֹת דְּבָרוֹ לְהַאֲרִיחֵם
קוֹל קוֹרֵא . . . ל. . לְנַחֵם וַעֲנִיָּיו נַחֵם

יד.

וזו הפטרה יכלול מאדם הראשון עד משה ראש הנביאים כי אחד מהם לא נפדה מכוס המות וקל וחומר הבאים אחריהם ולא יכלנו להכליל כל צדיק כי ארך הדבר וכל איש ירוץ לקצרון

15. דלו וכו'] ר"ל המשכימים לבית ה' והמאחרים לשבת בו דלו ודועכו.
16. מפגיעי] המתפללים בשבילי, מלשון וישתומם כי אין מפגיע (ישעיה נ"ט, ט"ז). סחרחרי] כלומר הסובבים את בית ה'.
17. מכאיבי] ה' הר זהב משער שצ"ל מְכָּאַיבַי אבל הכונה בלתי ברורה בכל אופן.
חורי] מלשון ולחרים ולסגנים (נחמיה ב', ט"ז).
18. איכה ב', כ"א.
22. דברים ל"ב, כ"ה.
24. יפענחם] יגלם, ושעור המאמר: אלה השוכנים טמונים בחגוי סלע יגלם מעפרם.
27. לפלחם] מלשון די אנת פלח לה (דניאל ו', י"ז), ושעור המאמר: הקב"ה שהוא יענה זמיר עריצים (ישעיה כ"ה, ה') יעשה אותם לעובדיו.
28. קנותם שנית] מוסב על „יאמר" בשורה הקודמת, כלומר הקב"ה יאמר לקנותם שנית, וזה ע"ד הכתוב: ביום ההוא יוסיף אדני שנית ידו לקנות את שאר עמו (ישעיה י"א, י"א).
להאריחם] מלשון אֲרֻחָה, כלומר לזונם בנחמות.

אָדָם הַנָּבִיא יְצִיר אֱלֹהִים וְהוֹרִישׁוֹ הַמָּוֶת
בְּאָכְלוֹ מֵעֵץ הַדַּעַת חִיְּיבוֹ בִּגְזֵירַת מָוֶת
גֵּרְשׁוֹ בְּזֵעַת אַפּוֹ עַד יוֹם הַמָּוֶת
מי גבר יחיה ולא יראה מות

דּוֹמֶה לוֹ בְצַלְמוֹ כִּדְמוּתוֹ הִנְחִילוֹ הַמָּוֶת
הוּחַל בִּזְמַנּוֹ לִקְרוֹא בַיְיָ מֵאַנְשֵׁי מָוֶת
[וּ]בְהַגִּיעַ זְמַן עִתּוֹ שָׁתָה מִכּוֹס הַמָּוֶת

טו.

T-S. 8. K. 15[10]

[א]. . . . .
. . . .
[ב]. . . . .
. . . .
[ג]. . . . .
. . . .
דּוֹקֶרֶת וְלוֹהֶטֶת בִּלְבָבוֹת לְהָרְעִים (דף א, א)
וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים
הֵילִילוּ מִשָּׁמְעוֹ וּמִקּוֹשִׁי יוֹמוֹ
יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה וּמִמֶּנּוּ אָסַף שְׁלוֹמוֹ
וְאֵין בּוֹ חֲנִינָה וְלֹא רַחֲמִים
אֶלָּא מְצוּקוֹת תְּמוּדִים וְצִירִים עֲצוּמִים
זְכִירָתוֹ בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ אֵימָתוֹ
וּמִכָּל תַּאֲלָה קָשָׁה מְהוּמָתוֹ

8. תהלים פ״ט, מ״ט.
11. זמן עתו] כן בכ״י, ואולי צ״ל זמן מותו.

1. מסימן הא״ב בראשי החרוזים מוכח שחסרות כאן שש שורות.
13. תמודים] תמידים.
וצירים] מלשון צירים אחזוני (ישעיה כ״א, ג׳).

חַיִל וּמָמוֹן לֹא יְמַלְּטוּ מִיָּדוֹ
וְלֹא יִפָּדַע אִישׁ מִמֶּנּוּ וְאִם יִתֵּן כָּל מְאוֹדוֹ
טוּב וּזְכוּת וּפְעֻולַּת צְדָקָה
תְּמַלֵּט מִמֶּנּוּ וּמֵחֲמָתוֹ לְרָחְקָה
יְדִידַיי וְרֵעַי הִשְׂתַּכְּלוּ בְּמִילוּלַי
וְחִזְרוּ אֶל יְיָ וְדִרְכוּ בְּמַסְלוּלַי
כַּמָּה עֲשִׁירִים וְנִכְבָּדִים גָּדְלוּ בְעָשְׁרָם
וּבְסוֹף הֱנִיחוּהוּ [וְהָ]לְכוּ לְבֵית קִבְרָם
(דף א, ב) לַבְּלָרִים וּקְצִינִים אֲשֶׁר נִמְשְׁחוּ בְּמַלְכוּ[תָ]ם
הֲלֹא כָלָה עֻוזָּם וִיקָרָם בְּבֹא קֵץ עֲוֹ[נָ]תָם
מִתְכַּנִּים בְּשֵׁמוֹת חֲשׁוּבִים וּמְעֻולִּים
הֲלֹא נִגְזְלוּ וְהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׁבִילִים
נְדִיבִים וְשׁוֹעִים בְּסוּגֵי מַתְּנוֹתָם
הֲלֹא בְּפֶתַע סָפוּ וּבָלוּ וְיָצְאָה נִשְׁמָתָם
שִׂימוּ כָל זֹאת עַל לֵב רֵעִים וְאַחִים
וִהְיוּ תָמִיד לְעַצְמְכֶם מוֹכִיחִים
עָמָל לֹא יוֹעִיל וְרֶשַׁע לֹא יַצִּיל וְיִפְדָּע
וְהַמָּוֶת יוֹלִיךְ הַכֹּל חָכָם וְטִפֵּשׁ רָשָׁע וּמְיֻודָּע
פְּעֻולַּת אֱנוֹשׁ הִיא תְלַוֶּנּוּ בְּעוֹלָמוֹ
לְחַיֵּי עוֹלָם בְּבֹא לַהֲקִימוֹ
צָנִיף יִלְבַּשׁ וּבִרְדִיד תְּהִי רְפִידָתוֹ
וְעַל הַנַּחַל יָדוּר אֲשֶׁר עֵץ חַיִּים עַל שְׂפָתוֹ
קְבָלְתוֹ תּוּחַשׁ וְיִמָּלֵט מִמְּהוּמָה
מֵעָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל [וְיָשִׁ]ית לוֹ תְקוּמָה

17. יפדע] מלשון פדעהו מרדת שחת (איוב ל"ג, כ"ד).

27. נגזלו] נ"ל שצ"ל נגזרו.

28. בסוגי מתנותם] כלומר בכל מיני מתנות שנותנים.

38. קבלתו] תרגום זעקת סדום (בראשית י"ח, כ') קְבָלַת סדום, ור"ל תפלתו של אדם תורגש ותתקבל וע"י זה ימלט מתפתה שערוך מאתמול (ישעיה ל', ל"ג).

CHAPTER XII

Epithalamia

In this chapter, a number of wedding songs have been gathered from various manuscripts.

Section א–ב

These two poems come from MS. T–S. Loan 160, which consists of one leaf. From lines 10, 17, and 20 in the first poem it is evident that it was composed in honor of Hillel ben Moses, and he is undoubtedly identical with the Hillel who became "Nagid of the Land of Israel and Judah" in the thirteenth century.[1] This would be in harmony with the suggestion made above in chapter vii, that the author of this poem is Saadya ben Berakot, who likewise flourished in that century. The name Nehorai, mentioned in verse 23, is very likely that of the father of the bride. He is described in lines 22–27 as a great dignitary and a very learned man. This, however, is not sufficient to identify him. He cannot be taken for the well-known Nehorai ben Missim, because the latter lived at least a century and a quarter before Hillel ben Moses and Saadya ben Berakot.

The second poem seems to be only a post-script to the first and was written by the same author for the same occasion.

Section ג

The poem reproduced in this section comes from MS. T–S. 13.K.5,[4] which consists of one leaf, torn at the bottom. On account of this, the poem has come down to us in but a fragmentary condition. It seems likely that it was composed for the same occasion as the preceding two poems, because the name of Moses occurs in this wedding song (line 16) as it does in the others.

[1] Comp. Mann, *The Jews in Egypt*, I 257, II 314, and Poznanski, R. E. J. LXVI 66, 70 (Mann p. 314 quotes this reference wrongly LXXI).

Section ד

This nuptial hymn is found in MS. T–S.8.K.14,[15] which consists of two leaves, the first page of which is scribbled over and the last blank. In the last line of the poem it is clearly stated that it was composed in honor of Jeshua ben Solomon. Is he identical with the Jeshua of Aleppo mentioned by Ḥarizi?[2] It is also possible that he is one of the Karaitic scholars of that name mentioned in the Ḥilluk ha-Keraim.[3]

Sdction ה

This poem is found on the verso of MS. T–S.8.K.14,[4] which consists of one leaf. On the recto of this MS. aref ound the two poems of Joseph Al Baradani given above in chapter iii section 3. Both the author and the occasion which gave rise to this wedding song are unknown.

[2] Comp. תחכמוני ed. Kaninska, p. 365.
[3] Comp. Pinsker, לקוטי קדמוניות p. 106.

שער יב
שירים לחתונה

[דף א, א] א. בשמך רחמנה

— ˘ — —
— — — | — ˘ — — | — ˘ — —

מַה נִּכְבְּדוּ יָמִים וּמַה נֶּהְדָּרוּ   הַיּוֹם בְּעוֹז וִיקָר וְ[הוֹ]ד נֶאְזָרוּ
לָבְשׁוּ לְבוּשֵׁיהֶם אֲשֶׁר הִתְנַצְּלוּ   וּפְאֵר חֲלָיֵיהֶם אֲשֶׁר נֶעְדָּרוּ
נִתְחַדְּשׁוּ לָהֶם חֲלִילֵיהֶם וְכָל   חֶמְ[דַּת] כְּלֵי [שִׁי]רָ[ם אֲ]שֶׁר נִשְׁבָּרוּ
נִתְחַדְּשׁוּ לָהֶם יְמֵי עֲ[נֻגָּ]ם וְכָל   חֶ[דְ]וַ[ת] שְׂ[שׂ]וֹנֵיהֶם אֲשֶׁר נִגְמָרוּ
זָרְ[חוּ] מְאוֹרֵיהֶם אֲשֶׁ[ר] חָשְׁכוּ וְכָל   כּוֹכְבֵי כְסִילֵיהֶם אֲשֶׁר קָדָרוּ
דַּלְתֵי יְגוֹנָם [נִ]נְעֲ[לוּ] גַּם נִפְתְּחוּ   שַׁעֲרֵי רְ[נָ]נֵיהֶם אֲשֶׁר נִסְגָּרוּ
שָׁ[רִ]ים צְאוּ[וּ] [לִ] קְרַ[את] גְּ[בִ]יר מֹ[שֶׁ]ה אֲשֶׁר   יָרַשׁ כְּלֵי הוֹרָיו וְלוֹ נִמְסָרוּ
הָלַ[ךְ] [בְּדַ]רְ[כֵ]יהֶ[ם] [וְ]לָמַ[ד] מִפְּעֲלוֹת   צִדְקָם וְשָׁמַר אֵת אֲשֶׁר שָׁמָרוּ
הַשַּׂר גְּבִיר מֹשֶׁ[ה] הָאָ[ח] יְחִי   לָעַד בְּטוּב שָׁנִים בְּלִי נִסְפָּרוּ
נִין הַגְּאֹ[וֹ]נִים חוֹקְקֵי צֶדֶק אֲשֶׁר   מִבֵּ[ית] יְהוּדָה עוֹד בְּלִי יוּסָרוּ
הֵ[מָּ]ה בְּנֵי הִלֵּל [בְּ]עוֹדָ[ם] לָ[מְ]ד[וּ]   [גַּם בֵּ]יאֲרוּ חֻקִּים וְדִין פָּ[תָ]רוּ
[מֵהַ]נְּשִׂיאִ[ים] בִּישֻׁרוּן בֶּאֱמֶת   רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹתָם אֲשֶׁר נִפְאָרוּ
. . . . נְתִיבוֹתָם וְצִ[דְ]קָתָם כְּבָר   הַיּוֹם [חֲ]מוּשִׁים נֶגְדּוֹ עָבָרוּ
זִכְרָם בְּכָל קַצְוֵי אֲרָצוֹת נַעֲשָׂה   כִּשְׁמוֹת גְּדוֹלִים בַּאֲרַק נִזְכָּרוּ
תּוֹרָה וּמִשְׁפָּחָה וְכָל מַדָּע וּבִין   שֵׂיבָה וְהַבָּנִים אֲשֶׁר הוּקָרוּ
הַיּוֹם בְּיוֹם שִׂמְחַת שַׂר הִלֵּל אֲשֶׁר   בּוֹ הַחֲתָנִים בֶּאֱמֶת נִכְתָּרוּ

3. התנצלו] מלשון ויתנצלו בני ישראל את עדים (שמות ל"ג, ו').
חלייהם] מלשון וחלי כתם (משלי כ"ה, י"ב).

15. בארק] בארץ, מלשון די שמיא וארקא לא עבדו (ירמיה י', י"א). אבל אפשר ג"כ שזה לשון נופל על עֲרַאק, או אולי צ"ל „בעראק" כלומר בבבל.

17. שר הלל] כן בכ"י אבל לפי המשקל וכן לפי הענין צ"ל „בנו הלל".

הָעֶטֶר בְּכַלַּת חֵן כְּלִילַת הוֹד וְהֵם   לָקְחוּ אֲזַי מִכֹּל אֲשֶׁ[ר] בָּחָרוּ
הָאֵל הֱכִינֶיהָ רְאוּיָה לוֹ כְּבַת   שֶׁבַע אֲשֶׁר לָהּ מַעֲשִׂים [כְּ]שָׁרוּ
[וְ]יַעֲנוּ הַיּוֹם בְּנֵי דָוִיד לְשַׁר   הִלֵּל אֲשֶׁר פָּנָיו בְּאוֹר זָהָרוּ

[דף א, ב]
וּצְנִיף עֲטָרָה עִטְּרוּ [אֹ]תוֹ בְּרֹאשׁ   ....
בִּימֵי נְהוֹרַאי הַגְּבִיר הָאָח [יְ]חִי   לָעַד בְּטוּב שָׁנִים בְּלִי נִסְפָּרוּ
הַשַּׂר אֲשֶׁר אָסַף עֲלוּמֵי דָת וְכָל   חָכְמוֹת בְּלִבּוֹ נִכְמְסוּ נֶאְצָרוּ
כָּלַל בְּכָל מִדּוֹת שְׁבַח עַד מֵהֲגוֹת   בָּם הַלְּשׁוֹנוֹת בֶּאֱמֶת נִקְצָרוּ
וּשְׁ[מוֹ בְּ]כָל קַצְוֵי אֲרָצוֹת נַעֲשָׂה   כִּשְׁמוֹת גְּדוֹלִים בַּאֲרַק נִזְכָּרוּ
נָתַן אֱלֹהִים לוֹ יְקָר כָּבוֹד וְהוֹן   עַד כִּי שְׁבָחָיו [עַד] מְאֹד הֻוּ[גְ]בָּרוּ

תּוֹרָה וּמִשְׁפָּחָה וְכָל מַדָּע וּבִין   שֵׂיבָה וְהַבָּנִים אֲשֶׁר הוּקָרוּ
יִזְכּוּ בְיָמָיו לֶאֱחוֹז אֶת מַעֲלוֹת   הוֹרִים אֲשֶׁר דַּרְכָּם לְאֵל יָשָׁרוּ
כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבָּם יְמַלֵּא צוּר וְגַם   יִתְמוֹךְ צְעָדֵיהֶם בְּעֵת יוּצָרוּ
בְּטוּב וּבַנְּעִימִים [יְ]מֵיהֶם יַאֲרִיךְ   גַּם יַעֲטוּ הָדָר וְיִתְאַזָּרוּ
יִזְכּוּ וְנִזְכֶּה לַחֲזוֹת נוֹעַם יְקָר   הָאֵל וְעֵת יֶאְסוֹף לְעָם [נִ]פְזָרוּ

ב. ל׳ אל אל אשר עלילות

אֵל הַרִים בְּעֻזּוֹ נֵס דִּגְלָךְ   חֶמְדַּת יִשְׂרָאֵל הֲלֹא לָךְ
בַּ[ית] דָּוִ[יד] לְמוֹלָךְ רוֹן יִפְצָחוּ
וּבְיוֹפִי שְׁבָחֵךְ יִתְרַקָּחוּ
זֶה יוֹם צוּר עֲשָׂאוֹ בּוֹ יִשְׂמָחוּ
הֵן מַה טּוֹב וְנָעִים [גּוֹ]רָלָךְ   יִיחוּסָךְ לָךְ עַד עָל גָּדְלָךְ

22. חרוז זה דומה לחרוז 10.
25. חרוז זה דומה לחרוז 15.
27. חרוז זה דומה לחרוז 16.
29. יוצרו] מלשון לא יצר צעדך (משלי ד׳, י״ב).

1. ל׳] ר״ת של לחן, כלומר נגון הפיוט הזה הוא כנגון של הפיוט „אל אשר עלילות", אבל פיוט זה לא נודע לנו.

רָאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת הַמְחוֹקְקִים
בְּנֵי הִלֵּ[ל] אֲשֶׁר הֵם [יָדֶיךָ] נוֹשְׁקִים
גִּזְעֵיהֶם בְּצִדְקָם מִתְחַזְּקִים
בִּזְכוּתָם יְהִי צוּר בְּכִסְלָךְ   מִלֶּכֶד בְּעוֹז יִשְׁמוֹר רַגְלָךְ
הֲיִתְפָּאֵר בְּיִיחוּס רַ[ב] מִמָּךְ
מִשְׂרָה גַּם מְלוּכָה עַל שִׁכְמָךְ
קוּם וּצְלַח רְכַב כִּי אֵל עִמָּךְ
[יְהִי] שָׁ[לוֹם וְשַׁלְוָה] בְּחֵילָךְ   כִּי עַל יַד יְמִינָךְ הוּא צִלָּךְ

ג.

[דף א, א] שוש אשיש בי"י תגיל נפשי באלהי כי הלבישני וג'
כי יבעל בחור בתולה וג' מצא אשה מצא טוב וג'
בית והון נחלת אבות ומי"י אשה משכלת

‖— — ⏑ | — — — ⏑ | — — — ⏑

אֲשׁוֹרֵר שִׁיר וְאַרְבֶּה קוֹל זִמְרָה   וְאוֹסִיף חִין וְאַנְעִים נִיב וְשִׁירָה
וְאֶפְתַּח פֶּה וְאָרִים מַהֲלָלִים   נְעִימוֹת שִׁיר יְדִידוּת חֵן מְעִירָה
אֲבָרֵךְ אֵל אֲשֶׁר עוֹשֶׂה גְבוּרוֹת   וְאַסְדִּיר אֶת תְּהִלּוֹתָיו סְדִירָה
בְּקוֹל תּוֹדָה אֲסַלְסֵל מַהֲלָלוֹ   וּמִפְלָאָיו אֲסַפֵּרָה תְּדוּרָה
יְהִי בָרוּךְ וְיִתְרוֹמַם עֲדֵי עַד   מְרוֹמָם הוּא עֲלֵי כָל שִׁיר וְשִׁירָה
וְאָז אֶטּוֹל רְשׁוּתִי מִלְּפָנָיו   וּמִלִּפְנֵי יְשִׁיבָה הַטְּהוֹרָה
אֲדוֹנֵינוּ גְּאוֹן יַעֲקֹב יְרוֹמַם   לְכִסְאוֹ עַד שְׁמֵי שַׁחַק וְשִׁפְרָה
בְּחַיֵּיהֶן יְקָרֵב אֵל יְשׁוּעָה   וְגַם יָשִׁיב שְׁבוּת גּוֹלָה וְסוּרָה
יְהִי שֵׁם אֵל אֱלֹהֵינוּ מְבוֹרָךְ   עֲדֵי נֵצַח לְאֵין סוֹף וַחֲקִירָה
אֲשֶׁר וִיעַד לְחָתָן זֶה וְכַלָּה   יְפֵיפִיָּה מְאוּשֶּׁרֶת גְּבִירָה
לְחָתָן הַמְיוּפֶּה בַּחֲתָנִים   אֲשַׁבֵּחַ וְאַכְתִּיר לוֹ עֲטָרָה

2–4. ישעיה ס"א, י'; שם ס"ב, ה'; משלי י"ח, כ"ב; שם, י"ט, י"ד.

8. תדורה] תמיד.

11. ושפרה] מלשון ברוחו שמים שפרה (איוב כ"ו, י"ג).

12. בחייהן] כלומר בחיי הגאון ובני הישיבה.

לְשַׂר מֹשֶׁה אֲשׁוֹרֵר שִׁיר וְאַנְעִים   בְּשִׂמְחָתוֹ בְּתוֹךְ אֻמָּה בְחוּרָה
וְאָחִיהוּ וּבֵית..........   .... צרה

[דף א, ב] ד. קילוס [לכבוד ישועה בר שלמה]

עַל חֶלְקְךָ אָז תִּשְׂמַח   וְיֵאוֹרוּ מְאוֹרֶיךָ
וְעוֹז וִיקָר לְךָ יִצְמַח   וְיָקוּמוּ דְבָרֶיךָ
יְהִי מְקוֹרְךָ בָרוּךְ וּשְׂמַח
בְּאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ
סְבִיבוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ   תְּנָה יִפְעָתֶיךָ
צְבִיאַת רַעֲיָתֶיךָ   בְּיוֹם חֲתֻנָּתֶיךָ
שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶיךָ
וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ
יָגֵל כְּבוֹדְךָ חָתָן וְיָקוּם נְאֻמֶיךָ   כִּי טוֹבִים דוֹדֶיךָ
בְּבוֹא הַכַּלָּה אֶל מְקוֹמֶיךָ   וְאֶל חֲדַר מוֹעֲדֶיךָ
יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ
וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶיךָ
קֶרֶן יִשְׁעָם יָרִים לְעֵילוֹם   וְיַצְלִיחַ עִנְיָנֵיהֶם
וִימֵי מְשַׂנְאֵיהֶם יִהְיוּ כַחֲלוֹם   וְתָעוֹז יַד יְמִינֵיהֶם
[דף ב, א] עֲלֵיהֶם וַעֲצַת [שָׁלוֹם תִּהְיֶה] בֵּין שְׁנֵיהֶם
נְעִימוֹת חָתָן תְּחַדֵּשׁ וְתִסְעַד   וְתִתְמְכֵהוּ יְמִינֶךָ
רַגְלוֹ אַל נָא תִמְעַד   יִמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ
כִּי תְשִׁימֵהוּ בְרָכוֹת לָעַד
תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ

4–5. משלי ה', י"ח. נוסח הכתוב: מאשת נעוריך.
7. צביאת] מלשון צבי ממלכות (ישעיה י"ג, י"ט).
8–9. קהלת י"א, ט'.
12–13. דברים כ"ח, ח'.
14. לעילום] דהי"ב ל"ג, ז'.
16. זכריה ו', י"ג.
19–20. תהלים כ"א, ז'.

יַעַר הַלְּבָנוֹן יָפִיחַ בְּשָׂמָיו יִזְּלוּ רֵיחַ
וְכָל הוֹלֵךְ וְאוֹרֵחַ וְכָל רוֹכֵל וְרוֹקֵחַ
יֹאמְרוּ בְּלֵב שָׂמֵחַ
הִיא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הוֹכִיחַ
פֵּיתַח דְּבָרוֹ הִזְהִיר לְעַבְדּוֹ לְהִתְעַבֵּר רַעְיָתוֹ לְצִדּוֹ
לִהְיוֹתָם אֲחָדִים בְּמַרְבַדּוֹ וְגַן בֹּשֶׂם יִתֵּן נִרְדּוֹ
לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ
אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ
יְצַו אֵל לְחָתָן בַּאֲסָמָיו בִּרְכַּת טוּב וְרוֹב נָעֳמוֹ
כִּי לִתְהִלָּה שָׂמוֹ בְעַמָּיו וּבְחֻופַּת גִּיל פָּתַר חֲלוֹמוֹ
וְהֵגֵן הִזִּיל בְּשָׂמָיו
לִישׁוּעָה בַּר שְׁלֹמֹה

ה. רהט

ושבי יהודאי בנין ומצלחין

יְשׂוּשׂוּם מִדְבָּרוֹת וְתָגֵלְנָה יְעָרוֹת וְחָתָן לְדוֹרוֹת
וְכַלָּתוֹ שְׂמֵחִים פז
נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ וְיֶשַׁע יִשְׁאָבוּ וְשָׂשׂוֹן יַקְשִׁיבוּ
וְיִהְיוּ מַצְלִיחִים פז

24. בראשית כ״ד, מ״ד.

25. להתעבר] כן בכ״י, אבל נ״ל שבחרוז זה רומז הפיטן לאברהם שצוה את אליעזר עבדו להביא את האשה אשר ימצא בשביל יצחק לביתו ולכן נ״ל שצ״ל: לְהַעֲבִיר.

27–28. בראשית, ב׳ י״ח.

30. ובחפת גיל וכו׳] הכונה בלתי ברורה לי.

1. רהט] שם לסוג מסוגי הפיוט.

2. עזרא ו׳, י״ד.

3. ישושום] ישעיה ל״ה, א׳.

5. נשמות] ישעיה נ״ד, ג׳.

(דף ב, א)
וְיִרְצֶה צוּרָם בָּם   וַיַשְׁרִישׁ אֶת אִבָּם   וְעַל שֻׁלְחַן טוּבָם
יְעוֹנְגוּ אוֹרְחִים פז

נְתִיב אָרְחָם יַיְשִׁיר   וּפָעֳלָם אָז יַכְשִׁיר   וְהֶחָתָן יַעֲשִׁיר
וְיַחֲנִיט אֶפְרוֹחִים פז

כְּתוֹאַר זִיו חַמָּה   פְּנֵי חָתָן נִדְמָה   וְכַלָּה הִיא דוֹמָה
לְצַר וָאוֹר זוֹרְחִים פז

רְבוּדִים זֵר וְכָלִיל   כְּמוֹ נָגִיד וּפָלִיל   כְּנִרְאָה בַּעֲלִיל
פְּנֵיהֶם מַזְרִיחִים פז

צְאֶנָה וּרְאֶנָה   בְּנוֹת צִיּוֹן הֵנָּה (דף ב, ב) מְעֻוטָּר בַּחֲתֻונָּה
וְשׁוֹשְׁבִינִים נָחִים פז

חֲגוֹר תַּשְׁבֵּץ חָגוּר   וְעָטוּר זֵר סָגוּר   וְחָכָם כְּאָגוּר
בְּפִתְגָּמִין צַחִים

7. אבם] שרשם, מלשון באבי הנחל (שה"ש ו', י"א).
10. ויחניט] מלשון חנטה פגיה (שה"ש ב', י"ג) ור"ל יגדל בנים.
12. לצר ואור] ישעיה ה', ל'.
13. וכליל] תרגום לעטרת צבי (ישעיה כ"ח, ה') לכלילא דחדוא.
ופליל] שופט, מלשון ופללו אלהים (ש"א ב', כ"ה).
בעליל] מלשון המשנה אם נראה בעליל (ר"ה א', ה'), ור"ל פניהם מזריחים כירח בשעה שהכל רואים אותו.
16. נחים] מלשון ולא נחם אלהים (שמות י"ג, י"ז).
17. סגור] כלומר מזהב סגור, והוא עדה"כ לא יתן סגור תחתיה (איוב כ"ח, ט"ו).
כאגור] כשלמה שמכונה אגור, עי' לעיל שער י"א סי' י"א שורה 2.

CHAPTER XIII

Panegyrics

Section א

This poem is a panegyric of a person by the name of Eli or 'Ali, who seems to have been a poet himself, as can be seen from line 11. The acrostic points to a poet by the name of Aaron ha-Kohen as the author, but neither he nor the person eulogized can be identified. The poem is found in MS. T–S.8.K.14,[3] which consists of one leaf, the verso of which is blank.

Section ב

The text of the poem in this section is based on two manuscripts: a) MS. T–S.13.K.5,[1] which consists of two leaves, the first page of which is taken up with some Arabic text; b) MS. Firkowitch 195,[8] which Professor David Maggid kindly transcribed for me from the Government Library of Leningrad. The Cambridge MS. is partly torn and is for this reason defective in two places. This deficiency has been supplied by the Leningrad MS.

From lines 11, 21, 22, 35 it may safely be assumed, that this poem was addressed to a Nagid by the name of David, and from line 14 it may be deduced that his grandfather's name was Abraham. The same line contains also the name of Moses. On the basis of these data, I assume that it was written in honor of the Nagid David ben Joshua, the grandson of Abraham Nagid, and great grandson (נין) of David Nagid, who was the son of Abraham Maimuni and grandson of Maimonides.[1] In other words, our David is the sixth removed from Maimonides. The expression משה כמשה קם in line 14, may refer to the Nagid's uncle, Moses ben Abraham, and the meaning is that this Moses is like his ancestor Moses Maimonides. Similarly, in the expression ואברהם היה כאברהם זקנך in the same line, the poet draws a comparison between

[1] Comp. Mann, *The Jews in Egypt*, I, 248–249; II, 326.

the Nagid's grandfather and his great-great-grandfather, Abraham Maimuni.

Professor Maggid informs me that in the Leningrad MS. line 14, in which these names occur, is found on the margin, and for this reason considers it as a mere correction or substitution of line 11, assuming that the poet inserted different names in different copies of the same poem to suit the occasion. Furthermore, he believes that the subject of our poem is identical with David Nasi mentioned by Ḥarizi, and for this reason concludes that the author of this poem is no other than Ḥarizi himself. This opinion I am not inclined to accept. I regard line 14 as an integral part of the poem, but while in line 11 the poet speaks of the subject of his panegyric, in line 14 he mentions the illustrious ancestors of the man he eulogizes.

Section ג–ד

The two poems of this section come from MS. T–S. Loan 33, which consists of one leaf. From verse 12 of the first poem, we learn that it was addressed to Joseph ben Solomon Ibn Shoshan. This Nasi of Toledo died in 1205 and Ḥarizi composed two elegies on him.[1a] It is, therefore, not impossible that this panegyric is likewise the composition of Ḥarizi.

The second poem of this section bears in the inscription the name of the poet as Solomon ben Al-Tawil and the name of the persons eulogized as Rabbi David and another person whom he describes as רב אלהדסי of Segelmesse. That this expression does not refer to David is evident from the fact that the statement בעד אנפצאלה ענהם points to two people. But neither the poet nor the subjects of the poem can be identified.

Section ה

This poem comes from MS. T–S. Loan 42, which consists of one leaf. It is addressed to two men, whose names are found in the acrostic, viz. Moses the Judge ben Nathan, called ha-Ḥiṣi, and Solomon ha-Kohen ha-Ḥazan ben Jacob ho-Argi. Both of these are entirely unknown from any other source. The name of the author is not given.

[1a] See *Taḥkemoni*, ed. Kaminka, p. 412, 463.

Section ו

This poem is found in MS. T.–S.10.J.22[1] and is addressed to Rabbi Peraḥya, as can be seen from line 12. He is perhaps identical with R. Peraḥya mentioned by Ḥarizi.[2] On the other hand, there are several men by that name cited in the Genizah fragments published by Dr. Mann.[3]

Section ז–ח

The two poems in this section come from MS. T–S.8.K.15,[5] which consists of one leaf. From line 9, in the first poem, we learn that it was composed in honor of Rabbi Menaḥem. The occasion was perhaps the birth of a son, as lines 18–19 seem to indicate.[4] That this R. Menaḥem was a native of Egypt may be inferred from the expression לשיר יושר בעיר נוף in line 6. He certainly did not live in Spain, as the phrase ונגעו אל קצות ארץ ספרד שמועותיו, in line 14, shows. The name of Solomon, which occurs in line 16, may refer to the father of Menaḥem, and the expression משקדים גביעים השלשה in line 24, as well as the expression והחוט המשלש, in line 5 of the second poem, may refer to Menaḥem, his father and his son. The second poem in this section is no more than a post-script to the first.

Section ט–י

The two compositions in this section come from MS. T–S. Loan 59, which consists of one leaf. From the acrostic in the first composition it is evident that the author was a certain Menaḥem, not unlikely the same R. Menaḥem to whom the preceding two poems were addressed. It is also quite probable that the inscription at the head of the poetic epistle, in its complete form, read: מן מנחם גאון בן שלמה הכהן הממונה בישיבה בן גאון נין גאון להנגיד אהרן From lines 21 and 22 it is to be inferred that this poetic epistle was written on behalf of two scholars R. Joseph and R. Saul, who are likened in line 18 to Abun and Ḥasdai, undoubtedly referring to the well known Spanish poet, Abun ben Sharadan, who flourished in the beginning of the eleventh century, and his con-

[2] Comp. Kaminka's ed. of the תחכמוני p. 360: והשר רבי פרחיה המצרי נכבד במפעליו ונחמד במעלליו.

[3] Comp. Mann, *ibid.*, Index.

[4] Comp. the expression לבשר כל גבולות ים... בבן משרה.

temporary Abu 'Omar Joseph Ibn Ḥasdai. The identity of R. Joseph and R. Saul cannot be established. All that we may say with certainty is, that since they are compared to Abun and Ḥasdai they must have flourished after them. Nor have we any data by which to establish the identity of Menaḥem ben Solomon or that of R. Aaron, the Nagid. The second composition of this section was written by the same author, but to whom it was addressed is not known.

Section י"א–י"ד

The four poems in this section come from MS. T–S. Loan 32, which consists of two leaves. From line 5 in the second poem it is clear that it was composed in honor of a certain man by the name of Obadiah, and from the inscription at the head of this poem it is equally clear that both the first poem, and the second were addressed to the same person. From the inscriptions of the third and fourth compositions it is seen that they were addressed to a certain Rabbi Isaac, but we have no further data from which to learn the identity of either Obadaiah, or R. Isaac, or who the poet was.

Section ט"ו

The inscription at the head of this poem states clearly, that it was addressed to Shemaryah ha-Melammed, but whether he is identical with the one mentioned by Ḥarizi as one of the poets of the East,[5] or with Shemaryah of Aleppo,[6] or with Shemaryah ben Baruk[7], or with anyone of the numerous men by that name cited in the Genizah fragments is something that cannot be decided. The poem is found in MS. T–S.13.J.10,[10] which consists of one leaf, written on one side only, and torn at the bottom. Its incompleteness is due to this.

Section ט"ז–י"ט

The four poems in this section come from MS. T–S. Loan 27, which consists of one leaf. The first poem is too fragmentary to

[5] Comp. תחכמוני p. 190 ומשוררי מזרח הקדמונים הרב. שמריה.

[6] Comp. *ibid.*, p. 365.

[7] Comp. *ibid.*, p. 366.

give us any clue to the identity of the author or of the man to whom it was addressed. The second poem, however, though defective, has preserved the name of the man to whom it was written, viz. Isaac b. Ḥassan of Andalusia, and the opening lines give us quite a clear account of the achievements of this scholar. He expounded the Bible, commented the Talmud, interpreted the Mishnah, and elucidated especially the tractates Moed, Nashim and Nezikim. Withal I am unable to identify him. The same difficulty is encountered in the third poem, which is addressed to Joseph b. Jacob, whom the poet describes as a great Talmudist especially skilled in the subject of the Calendar.[8] Meborak Ibn Zalzala mentioned in the fourth poem is altogether a new name.

Section כ

This poem comes from MS. Dropsie 159,[1] which Dr. Halper ascribed to Gabirol or Moses Ibn Ezra,[9] without any evidence to support his suggestion. By its style it could be the composition of anyone of the great Spanish poets, from its contents there is nothing more to learn than that the poet was in great trouble, and that he appealed to a man by the name of Joshuah, whom he calls Prince.[10]

Section כ"א

This poem comes from MS. T–S.10.J.17,[13] which consists of one leaf. On the verso is found parts of Proverbs with Arabic translation. The author of the poem is not given, but the person to whom it was addressed was a certain Solomon, who was a great scholar and a skilled writer.[11]

Section כ"ב–כ"ג

The two poems in this section come from the second leaf of MS. T–S. Loan 71, which consists of two leaves. The contents of the first leaf has been reproduced above in chapter x, section ה–ו.

[8] Comp. lines 15 and 18. אשר ארך בתלמודו לשונו. . . והבקי במו חשבון תקופות וכו'.

[9] Comp. Halper, *Descriptive Catalogue of Genizah Fragments in Philadelphia*, p. 82.

[10] Comp. line 16.

[11] Comp. line 17.

Both of these poems are anonymous, and the persons for whom they are intended are likewise not indicated.

Section כ"ד

This poem is found on the second leaf of MS. T–S.10.J.22,[2] which consists of two leaves. The contents of the first leaf has been reproduced above in chapter x, section ד. The author is unknown, but the man to whom it was addressed was a great dignitary by the name of Maimon, who resided at Alexandria.[12] This precludes the possibility that it could refer to the father of Maimonides. Nor could it refer to Maimon ben Saadya, the contemporary of R. Isaac b. Sheshet (circa 1391), because the latter settled in Constantinople.[13]

Section כ"ה

The poem in this section is anonymous, and all we gather from its contents is that it was written to a man by the name of Samuel. It is found in MS. T–S. 13.J.10,[6] which consists of two leaves, the first and last page of which are not decipherable.

Section כ"ו

This anonymous poem is found in MS. T–S.10.J.22,[6] which consists of two leaves. Page one, however, is blank, and page two has an Arabic text, and even the greater part of the first page is indistinct.

[12] Comp. lines 8–10: קום ולך במנחת מהללם לנוא אמון שם תמצאה שר וכו'.

[13] Comp. יוחסין ed. Filipowski fol. 225a ור' מימון בר סעדיה נגאר בא לקוסטנטינה.

שער יג

כא. שירי תהלה

א. שיר תהלה לכבוד עלי

א. . . . . אהרן

‏— ˘ — —
‏— — ˘ — | — — ˘ — | — — — — ‖

אוֹר מִשְׁמֵי גַלְגַּל לְעָם זוֹרֵחַ   לוֹ כָל אֱנוֹשׁ מֵהֶם יְהִי
בּוֹרֵחַ
הֵאִיר עֲלֵי שֶׁמֶשׁ וְעַל כּוֹכְבֵי זְבוּל   בָּהִיר כְּאוֹר סַהֲרוֹן וְאוֹר
יָרֵחַ
רִוָּה יְאוֹרוֹ כָּל סְעִיפֵי עֵץ אֲשֶׁר   הֵצִיץ עֲלֵי מַיִם וְהוּא
פּוֹרֵחַ
נָעֵם בְּתוֹךְ חִכִּי בְּמָתוֹק טַעְמוֹ   וּבְכָל פְּאַת עוֹלָם כְּמֹר
לוֹ רֵיחַ
הוּא הַיְדִיד עֵלִי אֲחִי חָכְמוֹת וּבִין   יַנְעִים בְּשִׁירוֹתָיו לְכָל
אוֹרֵחַ
כָּבוֹד וְחָכְמָה נִקְבְּצוּ תּוֹךְ אָהֳלוֹ   עַד אָהֳלוֹ הָיָה בְּבִין
טוֹרֵחַ
הוֹמָה לְבָבִי אֶל לְבָבוֹ וַיְהִי   שׁוֹאֵף חֲזוֹת הוֹדוֹ בְּשִׁיר
צוֹרֵחַ
נוֹאַשׁ לְבָבִי מִנְּדוּדָיו רַק אֲנִי   אָשִׂישׂ בְּאוֹרוֹ עֵת יְהִי
זוֹרֵחַ

5. סהרון] מלשון השהרונים אשר בצוארי גמליהם (שופטים ח׳, כ״א) שפירושו תכשיט עשוי כעין ירח.

11. עלין] אולי הוא שם ערבי (Ali‘) הרגיל בין הקראים וא״כ צריך לנקדו עָלִי ע׳ רמש״ש ברבעון האנגלי כרך י״א עמ׳ 483.

ב. [שיר תהלה לכבוד דוד בן יהושע נין דוד הנגיד]

ב"ה נ"ו

(דף א, ב)

הָרֵם יְשׁוּרוּן קוֹל רְנָנֶיךָ   לָאֵל וְתֵן תּוֹדוֹת לְקוֹנֶךָ
קוּם קַדְּמָה פָנָיו בְּמִנְחַת שִׁיר   וּתְשַׁלְּמָה פָרִים בְּמַעְנָךְ
הַיּוֹם לְךָ יָאוֹת לְהִתְפָּאֵר   עַל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל מְעַנֶּיךָ
כִּי הֶעֱמִיד הָאֵל לְךָ גּוֹאֵל   לָרִים עֲלֵי צָרִים יְמִינֶךָ
לִהְיוֹת עֲטֶרֶת פָּז לְרֹאשֶׁךָ   כֶּתֶם חֲלִי עַל צַוְּרוֹנֶיךָ
בּוֹ תִמְצְאָה עֵזֶר וְצִיץ נֵזֶר   לָשׂוּם לְרֹאשׁ פִּנָּה אֲבָנֶיךָ
בּוֹ תִמְצְאָה שׂוֹבַע שְׂמָחוֹת בּוֹ   יָשִׂישׂ לְהָסִיר עִצְּבוֹנֶיךָ
יַשְׁקֶה שְׁתִילֵי כַרְמְךָ מְמֵי   עֵדֶן וְיַכְרִית קִמְשׁוֹנֶיךָ
דָּוִד כְּדָוִד קָם וּבִדְרָכָיו   הָלַךְ לְהָקִים כִּשְׁלוֹנֶיךָ
תַּחַת אֲבוֹתָיו קָם וּמַלְכוּתָם   יָרַשׁ אֲשֶׁר הָיוּ קְצִינֶיךָ
יָשַׁב עֲלֵי כִסְאָם וְעַל דִּגְלָם   חָנָה וְנָשָׂא נֵס בְּמַחֲנֶךָ

(דף ב, א)

מֹשֶׁה כְּמֹשֶׁה קָם וְאַבְרָהָם   הָיָה כְאַבְרָהָם זְקֵנֶךָ
מִי זֶה אֲשֶׁר הִכָּה בְשִׂכְלוֹ צוּר   תּוֹרָה וְרִוָּה צִמְאוֹנֶךָ
מִי זֶה אֲשֶׁר עָרַךְ לְךָ שֻׁלְחָן   חָכְמוֹת לְהָסִיר רַעֲבוֹנֶךָ
מִי הֶאֱכִילְךָ מָן וְכָל מַשְׁמָן   מִי הִשְׁקְךָ נַחַל עֲדָנֶיךָ
מִי זֶה אֲשֶׁר נָתַן בְּחָכְמוֹתָיו   חֶמְאָה וּמָן תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ
מִי זֶה אֲשֶׁר גִּלָּה צְפוּנֵי דָת   מֹשֶׁה וְהֶרְאֲךָ כָּל צְפוּנֶךָ
מִי זֶה אֲשֶׁר הִדְרִיכְךָ בִּנְתִיב   שֵׂכֶל לְהָאִיר עִוְּרוֹנֶךָ
דָּוִד צְלַח וּמְלוֹךְ כְּבֶן יִשַׁי   הִגְדִּיל אֱלֹהִים אֶת מְכוֹנֶךָ

נוסח שיר זה נוסד על שני כ"י: א'. כ"י קיימברידזש. ב'. כ"י לענינגראד. כ"י א' לקוי בשני מקומות ונשלם בשבילי מכ"י ב' ע"י ה' דוד מגיד.

3. תודות] בכ"י ב': תודה.

9—13. שורות אלו השלמתי מתוך כ"י ב'.

12. ומלכותם] בכ"י ב': ובדרכיו, אבל נתקן ומלכותם בצדי הגליון .

14. משה וכו'] בכ"י ב' נכתב החרוז הזה על קצה הגליון משמאל, ולפי זה משער ה' מגיד כי הוא כעין תקון לחרוז י"א או תמורתו, והמשורר היה נכון להמיר בחרוז זה את השמות חליפות לפי צרכו, אבל דעתי היא שבחרוז זה מביא המשורר שמות האנשים המפורסמים במשפחתו של הנגיד דוד. עי' במבוא האנגלי.

19. והראך] בכ"י א': והראה.

בָּחַר בְּךָ לִהְיוֹת נְגִיד עַמּוֹ   מִשִּׁבְטְךָ וּבְנֵי זְמַנֶּךָ
אֵיכָה יְחַוֶּה גָּדְלְךָ לָשׁוֹן   וּבְכוֹכְבֵי שַׁחַק מְעוֹנֶךָ
חָכְמוֹת וּמוֹעֵצוֹת יְבַקְשׁוּ כָל   מַלְכֵי עֲרָב מֵרַעְיוֹנֶךָ
(דף ב, ב)
עַמִּים לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים אָרֶץ   וּמְיַחֲלִים אֶל טַל עֲנָנֶיךָ
תָּרוּם וְתִתְגָּאֶה עֲדַת הָאֵל   כִּי הָיְתָה עִמָּךְ וְצֹאנֶךָ
רוֹעֵה יְשׁוּרוּן אַתְּ וּמַנְהִיגָם   וּמְנַהֲלָם עַל מַעֲדָנֶיךָ
שָׁלוֹם לְךָ שָׁלוֹם לְעוֹזְרֶיךָ   מֵאֵל וְנִקְמוֹתָיו בְּמוֹנֶיךָ
מִי זֶה אֲשֶׁר יַעְמוֹד בְּפָנֶיךָ   וּבְנֵי אֱלֹהִים הֵם הֲמוֹנֶךָ
לֹא יִחְיֶה כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה   מֵאוֹיְבִים מִצְוַת רְצוֹנֶךָ
הָיוּ כְּקַשׁ נִדָּף בְּלֶהָבָה   כִּי תְשַׁלְּחָה בָם אֵשׁ חֲרוֹנֶךָ
בָּאוּ בְנִקְרַת צוּר וּבִנְקִיקֵי   סֶלַע בְּשָׁמְעָם פַּעֲמוֹנֶיךָ
אַל תֶּאֱסוֹר רֶכֶב לְמִלְחַמְתָּם   נָמֵס לְבָבָם מִקְּטַנֶּיךָ
אַל נָא עֲלֵיהֶם תִּשְׁלְפָה חֶרֶב   כִּי נִבְעֲתוּ מִקַּלְשׁוֹנֶךָ
דָּוִד לְךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה מִשְׂרָה   תַּפִּיל תְּחִנָּתָהּ לְפָנֶיךָ
אוּלַי לְךָ תֶּעֱרַב וְלָךְ תִּקְרַב   תָּמִיד וְתִמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ
כִּי לָךְ יְרוּשָּׁה מֵאֲבוֹתֶיךָ   הָיְתָה וְתוֹרִישָׁהּ לְבָנֶיךָ
אל אהבים וה. . . . . וך   חשה וגו. . . . .
. . . מך להרופאים. . .   . . . דים מִיקַר גְּאוֹנֶיךָ
יָדַע יְשׁוּרוּן זֶה לְךָ הָאוֹת   כִּי הָאֱלֹהִים שָׁב לְחוֹנֶיךָ
הֵקִים לְךָ רוֹעִים לְהַנְחוֹתְךָ   דֶּרֶךְ לְכַפֵּר עַל עֲ[וֹנֶיךָ]

23. איכה יחוה וכו'] כלומר איך יוכל לשוני לחות גדלך ואתה בין כוכבי שחק מעונך.

28. במוניך] מלשון והאכלתי את מוניך (ישעיה מ"ט, כ"ו).

34. מקלשוניך] עי' ש"א י"ג, כ"א.

36–41.] מכאן עד סוף השיר נשלם ע"י כ"י ב'. שורות 38–39 נכתבו על גליון העמוד מימין לארכו מלמעלה למטה, ושורות 40–41 נכתבו על גליון העמוד משמאל לארכו מלמטה למעלה.

40. שב לחוניך] כלומר חזר לרחם אותך עוד פעם. ואפשר ג"כ לפרש שלקח את אויביך בשבי, שב משרש שבה, וחוניך מלשון פזר עצמות חנך (תהלים נ"ג, ו').

ג. [שיר תהלה לכבוד יוסף בן שלמה אבן שושן בקומו מחליו]

[דף א, א] גירה פי אלמעני

‿ — — — | ‿ — — — | ‿ — — ||

חֲסָדֶיךְ נְשִׂיא הָאֵל תְּמִידִים   וְיָדֶיךְ לְכָל שׁוֹאֵל יְדִידִים:
וְיָעִיד בִּלְתְּךְ עַל מִפְעֲלוֹתָיו   וְעָלֶיךְ פְּעָלֶיךְ מְעִידִים:
נְתַתָּם עַל יְדֵי חָכְמָה צְמִידִים   וְהֵם עַל צַוְּארֵי בִינָה רְבִידִים:
וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת יֹאמְרוּ לָךְ   וְהֵן מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְעֹבְדִים
וְצוּרָךְ הֶאֱמִירָךְ מִמְּרוֹמוֹ   עֲלֵי עַמּוֹ כְּמִשְׁפַּט הַנְּגִידִים
וּבָחַר בָּךְ וְשָׂם חַרְבָּךְ שְׁלוּפָה   עֲלֵי בוֹגְדִים וְהָיוּ לָךְ עֲבָדִים
וְעָמַד הַזְּמָן מַרְעִיד לְנֶגְדָּךְ   וּמִפַּחְדָּךְ בְּאָזְנָיו קוֹל פְּחָדִים
וְאֶל מִשְׁמַעְתְּךָ סָרוּ יְלָדָיו   לְמַעַן הֵם לְשִׂכְלָךְ נֶעֱבָדִים
אֱמוּנִים אָזְנְכֶם הַטּוּ וְשִׁמְעוּ   אֲמָרִים מִכְּלֵי חֶמְדָּה חֲמוּדִים
וְכֹה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹמֹה   בְּנוֹ שׁוֹשָׁן סְגֻלַּת הַחֲסִידִים
בְּחָרְךָ אֵל לְיִשְׂרָאֵל בְּחִירוֹ   לְהַרְגִּיעוֹ וְלִפְקֹד הַשְּׂרִידִים
וְלָקַחְתָּ לְךָ תּוֹרָה וּמִשְׂרָה   וְחִבַּרְתָּם וְהָיוּ לַאֲחָדִים
וְעֵץ תִּפְאַרְתְּךָ יַעְשֶׂה חֲסָדִים   וּמַה יִּתְרוֹן לְעֵץ עוֹשֶׂה מְגָדִים
וּמַטֵּה עֻזְּךָ יִגְמוֹל נְדִיבוֹת   כְּמַטֵּה אַהֲרֹן גָּמַל שְׁקֵדִים
וּבִגְדֵי הַפְּאֵר קַלִּים וְעַל כֵּן   יְדֵי אִישׁ לַחֲזוֹק בָּהֶם כְּבֵדִים
וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים יָאֲתוּ לָךְ   וְהָיוּ מִלְּפָנִים לָךְ עֲתִידִים
כְּתֹנֶת בִּין מְעִיל הוֹד מִכְנְסֵי תוֹם   וְאַבְנֵט חֵן וּמִצְנֶפֶת חֲסָדִים
וּמִי זֶה בִּלְתְּךָ חָבַשׁ וְלָבַשׁ   לְבוּשׁ מַלְכוּת וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
וְאֵל שָׂם מְהַלְלֶיךָ בִּלְבוֹת   מְקַנְאֶיךָ כְּמוֹ רִשְׁפֵּי יְקוֹדִים

2. גירה פי אלמעני] שיר אחר בענין זה. אבל צריך לדעת שזה איננו מוסב לשיר הקודם אלא לשיר שהיה נמצא בכ"י, כי שיר זה מכ"י אחר.

4. ויעיד וכו'] כלומר אנשים אחרים צריכים לעדים שיעידו על פעולותיהם, אבל אתה פעולותיך יעידו עליך.

7. האמירך] דברים כ"ו, י"ח.

10. ילדיו] כלומר ילדי הזמן, המקרים.

13. להרגיעו] ירמיה ל"א, ב'.

[דף א, ב]

וְיָגוֹן וַאֲנָחָה לַיְּהִירִים וְהֵם אוֹרָה וְשִׂמְחָה לַיְּהוּדִים
כְּרוּב מִמְשָׁח צְלַח וּרְכַב וְשַׂמַּח נְפָשִׁים מִיגוֹן חָלְיָךְ מְרוּדִים
הֲלֹא כָל הַלְּבָבוֹת חָרְדוּ לָךְ וְכִמְעַט נִפְקְדוּ מִן הַפְּקוּדִים
פְּנֵי אֵל בַּעֲדָךְ חִלּוּ וְחִכּוּ אֲרוּכָתָךְ כְּחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים
וּמָה רַבּוּ בְעֵינֵיהֶם וְאָרְכוּ יְמֵי חָלְיָךְ וְהֵם יָמִים אֲחָדִים
וְאוּלָם הָחֳלִי נָסַע וְנִגְלָה וְלָךְ צָפוּן גְּמִילוּת הַחֲסָדִים
וְאֵל יִגְמוֹל חֲסִידָיו כַּחֲסָדָיו וְיַכִּיר מַעְבָּדִים מֵעֲבָדִים
לְךָ הַשַּׂר לְךָ אֶשָּׂא תְּשׁוּרַת אֲהָבִים הֵם לְסַרְעַפֵּי יְלָדִים
רְצֵה שַׂי מִדְבְּרֵי לֹא אִישׁ דְּבָרִים יְקָרְךָ לִמְּדוֹ דַּבֵּר נְגִידִים
בְּסֻלַּם הַתְּהִלּוֹת רַעֲיוֹנָיו יְשִׁירוּן עֻזְּךָ עוֹלִים וְיוֹרְדִים
יְתַן תָּמִיד חֲסָדֶיךָ לְמַעַן חֲסָדֶיךָ נְשִׂיא הָאֵל תְּמִידִים

ד. לר׳ שלמה בן אלטויל יכ̇אטב לר׳ דוד אלרב אלהדסי מן סגלמאסה אלי מראכש בעד אנפצאלה ענהם

‖— — ⏑ | — — ⏑ — | — — ⏑ | — — — ⏑

בְּכוֹס הָעֲסִיסִים וְטַל הָרְסִיסִים וְרֶקַח הֲדַסִּים וְשׁוֹשַׁן עֲמָקִים
וְזוֹהַר עֲשִׁישׁוֹת וּפָנִים חֲדָשׁוֹת וְתַעְנוּג נְפָשׁוֹת בְּמַרְאֵה חֲשׁוּקִים
וְשִׁירֵי עֲגָבִים תְּהִלּוֹת מְטִיבִים וְדִבְרֵי אֲהָבִים כְּקִשְׁרֵי עֲנָקִים
אֲחַבֵּר שְׂשׂוֹנִים וְאַפְרִיד יְגוֹנִים וְאַחְרִישׁ מְבִינִים וְאוֹרִישׁ עֲנָקִים
אֲבָל מָה אֲחַוֶּה בְּלֵב נָע וְדָוֶה וְנֶפֶשׁ תְּקַוֶּה עֲלוֹת בַּשְּׁחָקִים:

23. מיגון חליך מרודים] מזה מוכח שהשיר נתחבר בקום ר׳ יוסף מחליו.
29. ויכיר וכו׳] עי׳ איוב ל״ד, כ״ה.
30. מדברי] מלשון ומדברך נאוה (שה״ש ד׳, ג׳).
32. יתן] מלשון שם יתנו צדקות ה׳ (שופטים ה׳, י״א).

1. לר׳ שלמה וכו׳] נ״ל שצריך לתקן נוסח הכ״י ולנסח: לר׳ שלמה בן אלטויל יכ̇אטב לר׳ דוד ולרב אלהדסי מן סגלמאסה בעד אנפצאלה ענהם אלי מראכש, ויהיה תרגומו: [שיר] לר׳ שלמה בן אלטויל שפנה בו לר׳ דוד ולרב אלהדסי מן סגלמאסה אחר הפרדו מהב למראכש. לפי הנראה הוא רק קטע משיר ארוך וחמשת החרוזים שלפנינו הם רק חלק מן ההקדמה.

4. עשישות] כן בכ״י, אבל אין כל ספק שצ״ל: עֲשָׁשִׁית והוא מלשון עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום (ברכות כ״ה, ע״ב).

ה. שיר תהלה לכבוד משה הדין בר נתן המכונה החיצי ולכבוד שלמה הכהן החזן בן יעקב הארגי

[דף א, א]

אַדִּירֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנֶיהָ — אַבִּירֵי תֵבֵל וּמָגִנֶּיהָ
דְּעוּ מֵחֲתוּמֶיהָ וּצְפוּנֶיהָ — דִּבְבַת צְפִירַת רוֹזְנֶיהָ
וַחֲזוּ אֲדוֹנֵי אֲדוֹנֶיהָ — וְחֶמְדַּת עֲמְדַת תִּקוּנֶיהָ
נְדִיב נֶפֶשׁ אֲדוֹנֶיהָ — נוֹעַם נִיגּוּן כֹּהֲנֶיהָ
יוֹפִי עֲדִי עֲדָנֶיהָ — יוֹעֵץ כָּל גִּלְיוֹנֶיהָ
יִשְׁאַב מֵימֵי מַעְיָנֶיהָ — יֵין עָסִים חֶלְבּוֹנֶיהָ
מַעְיָין מִתְגַּבֵּר בְּעִנְיָנֶיהָ — שִׁיר שֶׁבַח צְפוּנֶיהָ
שְׁלִיחַ חוֹרֵב וְסִינֶיהָ — לְרֵיחַ נִיחוֹחַ קָרְבָּנֶיהָ
הַמַּנְהִיג עֶדְרֵי צֹאנֶיהָ — מַבְרִיחַ כְּפִירֶיהָ מִמְּעוֹנֶיהָ
הַמַּצִּיל טְרֵפָה מִשִּׁינֶּיהָ — הַמַּסְתִּיר טְלָאָיו מִפָּנֶיהָ
דָּלִיּוֹת נָטְעָה יְמִינֶיהָ — הֲדַר גַּפְנָהּ וְרִמּוֹנֶיהָ
יְדִיד אֶרֶז אִילָנֶיהָ — הַשּׁוֹרֵשׁ לְאֵשֶׁל אַלּוֹנֶיהָ
נִטְעֵי נַעֲמָנִים גִּינֶּיהָ — כַּהֲדַס וַחֲבַצֶּלֶת שׁוֹשַׁנֶּיהָ
בְּאֶמֶת אֵלֶּה סִימָנֶיהָ — נוֹעַם הִידּוּר שְׂמָחוֹת שְׁשׂוֹנֶיהָ
רַנְּנוּהָ אַשְּׁרוּהָ שְׁכֵנֶיהָ — הַמְּהוּלָּלָה בַּעֲלָהּ וּבָנֶיהָ
נֵצַח תִּתְהַלֵּל בְּדַיָּנֶיהָ — חוֹרֶיהָ מֹשֶׁה וּשְׁלוֹמוֹנֶיהָ
תִּפְתַּח שִׂפְתוֹתֶיהָ וּלְשׁוֹנֶיהָ — זְקֵינֵי שְׁנֵי גְאוֹנֶיהָ
נוֹפֶךְ סַפִּיר וְשׁוֹהַם אֲבָנֶיהָ — נוֹעֶרֶת דַּרְדַּר מְלוֹנֶיהָ
החידה לענין רִינּוּנֶיהָ — בְּאֶרְאֶלֵּי זוֹהַר זִיו הֲמוֹנֶיהָ
מוֹדִים וּמְעִידִים חִנּוּנֶיהָ — נוֹאֲמִים יוֹשֶׁר חֶזְיוֹנֶיהָ
כּוֹנְנוּ שִׂיחַ נְבוֹנֶיהָ — יָשְׁרוּ מַעֲגַל מַזְמִינֶיהָ

מסגנון השיר הזה יש לשער שהוא מעשה אחד המשוררים המאוחרים והבלתי מוצלחים שהחרוז היה להם לעקר. מלבד זה אין כל ספק שהנוסח נשתבש, כמו שמוכח מן הסוגרים של החרוזים 13–15 שבודאי יצאו ממקומם, כי לפי הסימן צריך לצאת מראשי הסוגרים השם: אדוניי שלמה הכהן החזן וכו׳ ולפי סדר החרוזים כמו שהוא לפנינו יוצא הסימן: אדוניי שלמה ההכן. ואין כל ספק שצריך להביא הסוגר: „הדר גפנה ורמוניה" אחר הסוגר „כהדס וחבצלת שושניה". מטעמים אלה החלטתי שאינו כדאי לבלות זמן יותר מדאי והנחתיו בלי פירוש ובלי תקונים.

וּבָרוּךְ אֱלוֹהֶיהָ וְרַחְמוֹנֶיהָ   עֵת כִּלְלָהּ בִּשְׁלֹמֹה הֵימָנֶיהָ
נַהֵל יְנַהֲלָהּ זְמוּנֶיהָ   קְדוּשָּׁתוֹ תִּתְמְכָהּ וּתְמַגְּנֶיהָ
הַדַּיָּן מֹשֶׁה ותקניה   בְּשׂוֹבַע שְׂמָחוֹת יְלִינֶיהָ
הוֹרֵי עוֹלָם וּצְפוּנֶיהָ   הֲמוֹנֵי יִשְׂרָאֵל וּסְפוּנֶיהָ
חֲזִיתָם כְּמוֹתָם במפנוניה   אַלּוּף וְרַב בְּמָעֻזְנֶיהָ
יָקְרָה גְדוּלָּתָם בִּמְכוֹנֶיהָ   רַבָּה תְהִלָּתָם בִּמְלוֹנֶיהָ
צְבָא הַשָּׁמַיִם יְכִינֶיהָ   גַּלְגַּל חַמָּה וּלְבָנֶיהָ
יַחַד שִׁבְעָה וְשׁוֹכְנֶיהָ   יַבִּיעוּ שְׁבָחָם בִּמְנִינֶיהָ

ו. שיר תהלה לכבוד רבי פרחיה

— — ⌣ — | — ⌣ — — ‖

[דף א, א]

מִי עָשׂ כְּסִיל עָשׁ וְכִימָה   מִי נָם יְהִי נָא וְהָיָה
הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ   כִּי כָל סבולה בְּזוּיָה
נוֹתֵן נְשָׁמָה וְנֶפֶשׁ   חַיִּים לְכָל חַי וְחָיָה
אוֹתוֹ לְבַדּוֹ עֲבוֹדוּ   כִּי הַתְּרָפִים דְּחוּיָה
בּוֹחֵר בְּשִׁבְטֵי יְשׁוּרוּן   מִכָּל מְאוּסָה גְנוּיָה
אֻומָּה סְגֻולָּה קְרָאָהּ   עַל כָּל לְאֻומִּים עֲלוּיָה
כָּל עַם וְלָשׁוֹן לְמַלְכָּם   הִיא לוֹ בְּשִׁבְטוֹ רְעוּיָה
אִם רוֹב עֲוֹנָהּ וּפִשְׁעָהּ   גָּרַם וְשָׁתָהּ זְרוּיָה

(דף א, ע״ב)

זַכָּר שְׁבוּעַת בְּחִירָיו   עִמָּהּ בְּכָל דּוֹר מְצוּיָה
נָגִיד וְרוֹעֶה וְנוֹהֵג   יָקִים לְהָסִיר שְׁאִיָּה
פָּרַח כְּתָמָר בְּגַנָּהּ   מָרִי וְרַבִּי פְּרַחְיָה
נֶכֶד נְבָרִים יְקָרִים   זִקְנֵי אֻיוּמָּה נְחוּיָה
חֶסֶד וְצֶדֶק וְשָׁלוֹם   בּוֹחֵר וּמוֹאֵס רְמִיָּה

3. כי כל סבולה] אולי צ״ל כי כל תהלה בזויה.
8. כל עם וכו׳] כלומר כל עם מתנהג ע״י מלכם אבל עם ישראל רעויה בשבטו של הקב״ה.
רעויה] מן רעה על משקל בזויה מן בזה.
13. נחויה] מן נחה על משקל הנ״ל.

עֹז הַזְּקֵנִים פְּאֵרָם מָעוֹז לְכָל דַּל וּמְחִיָּה
רָם הוּא עֲלֵיהֶם וְהֵמָּה נֶגְדּוֹ חֲשׁוּבִים נְמִיָּה
כַּיָּם יְמִינוֹ וְכַפּוֹ זַרְזִיף מְטָרוֹת בְּצִיָּה
(דף ב, ע״א)
כַּמָּה צְדָקוֹת יְחַלֵּק כָּל עֵת לְעַנְוֵי עֲנִיָּה
כַּמָּה חֲסָדִים יְגַדֵּל מַמְצִיא לְמָזוֹר טְרִיָּה
הָאֵל יְמַלֵּא שְׁנוֹתָיו לִרְאוֹת בְּקֵץ הַתְּחִיָּה
תִּהְיֶה בְרָכָה בְּהוֹנוֹ חוֹנָה וְלַטּוֹב אֲחוּיָה
יִרְאֶה שְׁתִילָיו בְּרוּכִים . . . . בְּפִרְיָה וְרִבְיָה
יִצְבּוֹר שְׁלוֹמוֹת כְּמִנְיַן חֶבְרָה חֲסִידָה וְאַיָּה

ככ׳ יצר סמוך תצור שלום וג׳

ז. שיר תהלה לכבוד רבי מנחם

⏑ — — —|⏑ — — —|⏑ — — —‖

גְּשׁוּ שָׂרִים וְהַגִּישׁוּ דְבָרִים רְצוּפִים צוּף עֲלֵי אָפְנָם דְּבָרִים
לְהִתְעַ[נֵּג] בְּטוּבָם אוֹהֲבֵיהֶם וְשׂנְאֵיהֶם לְגַבָּם הֵם דְּבוּרִים
בְּנוּיִים בִּין מְעֻולָּפִים בְּשֵׂכֶל בְּסִיד חָכְמָה יְסוּדִים כַּדְּבִירִים

16. נמיה] חיה קטנה מסוג החתולים (עי׳ משנה ב״ב ב׳, ה׳).

17. זרזיף] תהלים ע״ב, ו׳.

21. אחויה] בינוני פעול מן השרש אָחָה שפירושו חבור ודבוק, והוא מלשון המשנה וקורעין ולא מאחין (סנהדרין ז׳, ה׳).

22. ... בפריה ורביה] בסוגר זה חסרה תיבה בעלת שתי תנועות להשלים המשקל. אגב מוכח מן המשקל שצריך לנקד בְּפִרְיָה וְרִבְיָה כמו שמקובל בפי העם ולא בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה כמו שחושבים קצת מן המדקדקים החדשים.

23. כמנין חברה חסידה ואיה] חברי פרופיסור לוי גינצבורג משער שצ״ל: „חברת חסידה ואיה" ור״ל חברת העופות הטמאים, וזה רמז למאמרו של רב „עשרים וארבעה עופות טמאין הן" (חולין ס״ג, ע״א) ולפי השערה זו יהי פירוש החרוז הזה שיצבור שלומות כמנין כ״ד, ומנין כ״ד הוא בלשון הבאי וגוזמא (עי׳ ערוך ע׳ עסר בשם ר׳ האי ובתשובות הגאונים הוצאת הרכבי סי׳ רפ״א). עכ״ל, ואני מפקפק בפירוש זה מפני שהוא מחודד יותר מדי.

24. ישעיה כ״ו, ג׳.

2. עלי אפנם דברים] משלי כ״ה, י״א.

3. דבורים] פָּעוּל מן „דבר" במשמעות הכניע, מלשון ידבר עמים תחתינו (תהלים מ״ז, ד׳) אף כי במקרא לא נמצא בקל במשמעות זו. ור״ל כי שונאיהם יהיו נכנעים להם.

4. בסיד חכמה יסודים] מלשון ושדת אותם בשיד (דברים כ״ז, ב׳).

וְצִבְאוֹת צָבְאוּ פֶּתַח גְּבִיר עָם   וְהֵם אֹמְרִים נְגִידֵי שִׁיר וְדֹבְרִים
בְּנֵי אַדְ[מָה] לְשִׁיר יוֹשֵׁר בְּעִיר נוֹף   בְּצֵל שִׁכְנוֹ הֱיוּ שֹׁכְנִים וְדָרִים
וְאַדְמָתוֹ לְהַטְבִּיעַ בְּהָטִים   וְגַם תְּוּצַּע בְּדוֹלָחִים וְדָרִים
וְכִנּוֹר זוֹרְרוּ גַם תּוֹף וְחָלִיל   וְהַרְנִינוּ הֲמוֹן נוֹגְנִים וְשָׁרִים
וְהוֹדוּ רַב מְנַחֵם אִישׁ חֲמוּדוֹת   גְּבִיר עַמּוֹ בְּחִיר רֹזְנִים וְשָׂרִים
אֲשֶׁר חִצָּיו בְּלֵב אוֹיְבָיו שְׁנוּנִים   וְעִם בּוֹגְדִים וְנִתְעָבִים [וּמוֹרִים]
וְעֵת יָנִיף חֲנִית הַבִּין וְיָרִים   דְּגָלָיו עַל מְבִינֵי עָם וּמוֹרִים
שְׁמוֹ נוֹדַף כְּקִנָּמוֹן וְקִדָּה   וְנִבְחָר מִבְּשָׂמִים רֹאשׁ וּמוֹרִים
דְּבַשׁ פִּיהוּ וְצוּף מִלָּיו לְהַמְתִּיק   לְכָל מַיִם מְאוֹרָרִים וּמָרִים
וְנָגְעוּ אֶל קְצוֹת אֶרֶץ סְפָרָד   שְׁמוּעוֹתָיו וְכָל אִיִּים וְעָרִים
וְאָבוּ עֵת שְׁמוֹעַ אִמְרוֹתָיו   אֱוִילֵי עָם וְשֹׂנְאֵי בִין וְעָרִים
בְּגִיל יֹאמְרוּ עֲדֵה נָא לָךְ שְׁלֹמֹה   מְעִילֵי הוֹד לְבַד מִכָּל יְצוּרִים
וּמִשְׁפַּחְתּוֹ בְּבֵית דָּוִיד אֲצוּלָה   מְיֻוחָס הוּא וְנִבְחָר מִבְּחוּרִים
לְבַשֵּׂר כָּל גְּבוּלוֹת יָם וּמִדְבָּר   וְאַנְשֵׁי עִיר וְיוֹשְׁבֵי הַכְּפָרִים
בְּבֵן מִשְׂרָה יָלִיד תּוֹרָה וְאָמוּן   בְּמַרְבַדִּים נְרָדִים עִם כְּפָרִים
וְאוֹרוֹ עֵת לְאֶרֶץ רָד וְנִגְלָה   חֲמָדוּהוּ בְּנֵי עַיִשׁ וְאוּרִים
וְאָמְרוּ זֶה יָלִיד רָאוּי לְשָׁרֵת   בְּמִקְדַּשׁ אֵל לְבוּשׁ תֻּמִּים וְאוּרִים

6. אדמה] הכ"י מטושטש ותקנתי משום שאות מ"ם פתוחה נכרת קצת אחר אות דל"ת והאות שאחרי המ"ם בלתי נכרת בפוטוגרפיה שלפני. אבל קשה לפרש מה ענין אַדְמָה לנוף, ואולי היא לשון נופל על העיר דמיאט שבמצרים.
ודרים] מלשון מדור באלהי רשע (תהלים פ"ד, י"א).
7. ואדמתו וכו'] כלומר ראוי להטביע אדמתו בבהטים.
בהטים... ודרים] מלשון בהט ושש ודר וסוחרת (אסתר א', ז').
8. זוררו] נ"ל שצ"ל עוררו, מלשון עורה הנבל וכנור (תהלים ק"ח, ג').
10. ומורים] מלשון שמעו נא המרים (במדבר כ', י').
12. מבשמים ראש ומורים] מלשון בשמים ראש מר דרור (שמות ל', כ"ג).
14. מחרוז זה מוכח שהמשורר חי בספרד ושר' מנחם היה מארץ אחרת, וקרוב שהיה ממצרים כמו שנרמז בחרוז השישי.
15. וערים] מלשון ויהי ערך (ש"א כ"ח, ט"ז) ור"ל שאפילו שונאי בין חפצו לעתים לשמוע אמרותיו.
16. עדה] מלשון עדה נא גאון (איוב מ', י'). שלמה] אני חושב שזה אביו של מנחם.
17. ומשפחתו וכו'] נ"ל שחרוז זה חוץ למקומו וצריך להיות חרוז 16, וחרוז המתחיל „בגיל" צריך להיות חרוז 17.
אצולה] מלשון ואצלתי מן הרוח (במדבר י"א, י"ז) ונ"ל שצ"ל: „מבית דוד אצולה".
18–19. משני חרוזים אלה נראה שהשיר הזה נכתב לכבוד ר' מנחם בהולד לו בן.

(דף א, ע"ב)

הֲשִׁיבוֹתִים הֲלֹא כֶּתֶר תְּעוּדָה כְּכֶתֶר הַכְּהֻנָּה בַּהֲדָרִים
כְּלִילֵי עוֹז נְתָנָם אֵל וְהָיוּ לְרֹאשׁ הַשָּׂר בְּנוֹעַם מַאֲמָרִים
מְשֻׁוקָּדִים גְּבִיעִים הַשְּׁלוֹשָׁה וּבִקְנוֹתָם פְּרִיחֵיהֶם נְעוּרִים
וְקוֹל קוֹרֵא עֲלֵי קֶרֶת בְּקוֹל רָם גְּשׁוּ שָׂרִים וְהַגִּישׁוּ דְבָרִים

ח.

גִּילוּ וְשִׂישׂוּ בְּרֹן יַחַד הֲמוֹן עָם גַּם כָּל גּוֹי מְפוּלָּשׁ
וְעוֹשֶׂה רָצוֹן אֵל בְּלִי פַחַד גְּזָעָם לְעוֹלָם לְבַל יֶחְלָשׁ
וְטוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד כִּי שָׁרְשָׁם לֹא יְהִי נֶחְלָשׁ
וְהַחוּט הַמְשֻׁולָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק

פזמ'

מִשְׁרָה וְתוֹרָה נִדְבְּרָה עֹשֶׁר וְכָבוֹד לְהִתְחַבֵּק
לִשְׁתִיל הַחֵן חֻובְּרָה מִצְוָה וְחֻוקָּה לְהִתְדַּבֵּק
שְׁלוֹשָׁה גְּבִיעִים בַּמְּנוֹרָה קְרֵיבִים זֶה לָזֶה לְהֵאָבֵק
כִּי מֵמֵיהֶם מִן הַמִּקְדָּשׁ יְצָאִים וּפִרְיָם לֹא יֵרָתֵק

פזמ'

לִי אֵל בְּאוֹיְבַי יִלָּחֵם וְאָשִׁירָה לוֹ שִׁיר חָדָשׁ
וּלְבֵית קָדְשׁוֹ חִישׁ יְנַחֵם עַם זוּ וְאַרְמוֹנוֹ יְחֻודָּשׁ
וַהֲמוֹן גּוֹיִם יְזֻנְחַם וּמִבְצָרָם לָעַד יוּדָשׁ
זִכְרָם מֵחַיִּים יְשֹׁרָשׁ וְעֻלָּם מֵעָלַי יִנָּתֵק

פזמ'

23. נתנם אל] כלומר ה' נתן לראש השר כתר תורה וכתר כהנה יחד עם נעם מאמרים.
24. משקדים גביעים השלשה] מלשון שלשה גבעים משקדים (שמות כ"ה, ל"ג) ורמז בזה לר' מנחם ואביו שלמה ובנו שנולד לו. כן נראה לי ג"כ מן השיר הבא שורה ה' ושורה ט'.
ובקנותם] מלשון כפתריהם וקנתם (שמות כ"ה, ל"ו).
פריחיהם] נ"ל שצ"ל פְּרָחֵיהֶם, מלשון כפתריהם ופרחיהם (שמות כ"ה, ל"ד) וכאן הכונה על יוצאי ירך של ר' מנחם ובנו.
נעורים] לא ידעתי לפרש.

1. השיר הזה הוא כעין הוספה לשיר הקודם.
2. מפולש] משרש פלש שבמקרא לא נמצא ממנו רק בהתפעל אבל בלשון חז"ל נמצא בהשאלה במובן מפורסם או מיוחס, כמו שדרשו על הפסוק ומאציליה קראתיך (ישעיה מ"א, ט') ממפולשין שבה זמנתיך (ב"ר מ"ד, סי' ד').
10. ירתק] מלשון עד אשר לא ירתק חבל הכסף (קהלת י"ב, ו').

ט. [דף א, א] ...[גאו]ן בן שלמה הכהן הממונה בישיבה בן גאון נין גאון הנגיד לאהרן זצ"ל

מהלל שני נדיבים למה הדבר דומה, בכל תאמי ארצות
נד מני נומי, עתה עממתי זממי, מצוא שכל מליצות
חשבתי במיטב מענה, על שנוי ומשנה, ומצא[ת]ים בלי שמצות
מדותי כל מחמדים, ואמצאם יחד נצמדים, בעוז ומערצות
מה טוב מה נחמד, הלא אמת מצמד, בלי כל מפרצות
הן צדק לשלום יגש, חסד עם אמת נפגש, מהיות בינימו חציצות
אמת בחסד אחוזה, מחזה מול מחזה, בפלס קשט מועצות
כנגדם לוחות נשא, עד לא עשה, ארץ וחוצות
... נים בראם והואים, בחשן ואפוד חתאים, אשר על משבצות
... הדיחו בהר, הבהיר חרס וסהר, לכל צד נוצצות
... בעדנה, עץ דעת רעננה, להשכיל עצות
..[עץ] שני כנגדו, לחיים העמידו, מהיות שנים חרוצות
[ש]ני כרובים הכין, גם בועז ויכין, ומשוררים ולבשי מחלצות
נדיבי עגלה, כרתים אשר על ה.... ועל שתי תצות
דמו בקרב אמונים, בנוא עינים בפנים, בחלב רחצות
גם הפליאם שדי, כאבון וחסדאי, גודרי פרצות
אעריך יתרונם ואשוה, כמשפט המצוה, לכל שרידי נפוצות
כיתרון חבצלת ושושנים, על סנסני ברקנים, לפרח ולנצות
בימי רב יוסף, יאסף אסיפי מאסף, ותבנינה נחרצות

2. הנגיד לאהרן] אולי צ"ל לאהרן הנגיד.
3. תאמי] נ"ל שצ"ל תחומי.
4. נומי] מלשון לא ינום ולא יישן (ישעיה ה', כ"ז).
עממתי] מלשון כל סתום לא עממוך (יחזקאל כ"ח, ג').
5. שנוי ומשנה] אין כל ספק שזה רמז לשני הנדיבים שלכבודם נתחבר השיר הזה, אבל מכיון שהרשימה בראש השיר לקויה אי אפשר לדעת כונת שתי המלים האלה.
6. מדותי] מדדתי.
8. יגש] צ"ל נגש.
10–16. השורות האלו קשי הבנה הן, ומכיון שהכ"י לקוי בכמה מקומות הנחתין בלי פירוש.
20. ולנצות] להוציא נצים.

ובימי רבי שאול, שנית יהי גוי גאול, ויוסיף עוד צור לרצות
צדקם כנגה יבריר, ומפרך עבודותם ידריר, כיום צאתם בחצות
(דף א, ע״ב)
ישיבם לגבולם, וקרחים לחלילים, ולדוכנם מרימי קמיצות

י. ולה פיה איצֿא

לַפֶּרַח הַנָּעִים אֲשֶׁר צָץ עַל מֵי מְנוּחוֹת
מַהֲלָלוֹ מְסֻפָּר בְּסוֹד סְגָנִים וּפַחוֹת
בַּהֲפִיצוֹ שְׂפַת יֶתֶר לְדַבֵּר צַחוֹת
שֹׁמְעָיו יִתְמְהוּ וְיַחְדָּו מַרְבִּים תְּמִיהוֹת
בְּשֵׂאתוֹ חִדּוּדֵי מְשָׁלָיו תִּרְפֶּינָה כָּל מְזִיחוֹת
לְבָבוֹ נֶעְתַּר לְשֵׂכֶל וְיָדָיו לַעֲשׂוֹת נְכוֹחוֹת
אָחַז בַּאֲשׁוּרֵי יֹשֶׁר וּמֵיטַב אֳרָחוֹת
מְתֻקָּן בְּמוֹשַׁב נְעָרִים מְבִינֵי שִׂיחוֹת
כַּאֲשֶׁר עַל לֶשֶׁם תְּכַן פְּתִיחוֹת
נִבְחַר מִשֶּׁמֶן טוֹב וּמִכָּל מֶרְקָחוֹת
שֹׁמְעֵי חִידָיו שָׂשִׂים כְּמוֹצֵא מַלְקֹחוֹת
וְסוֹכְתֵי מְשָׁלָיו רָצִים [כְּנֶ]עֶצְרוּ בְּפַעְנוּחוֹת
עָלֵימוֹ תִּטֹּף מִלָּתָם כְּמַלְקוֹשׁ צַחְצָחוֹת
מְצִיצֵי שְׁחִיסִים וְכָל מוֹצָא סְפִיחוֹת

23. יבריר] יזהיר.
ידריר] יתן להם דרור.
כיום צאתם בחצות] כיום צאתם ממצרים.
24. וקרחים] המשוררים מבני קרח.
מרימי קמיצות] כנוי לכהנים עפ״י הכתוב והרים ממנו בקמצו (ויקרא ו׳, ח׳).

1. ולו עוד בענין זה.
6. תרפינה כל מזיחות] עי׳ איוב י״ב, כ״א.
10. פתיחות] נ״ל שצ״ל פִּתּוּחוֹת, מלשון הנני מפתח פתחה (זכריה ג׳, ט׳).
13. וסוכתי] מלשון הסכת ושמע (דברים כ״ז, ט׳).
כנעצרו בפענוחות] הכ״י מטושטש ולא ברי לי קריאת התיבה הראשונה, אולי צ״ל יעמדו בפענוחות, אבל בין כה או כה הכונה נעלמה ממני.

מְרוּדִים מַעֲנִיק וְלִמְטֵה יָד יָדָיו פְּתוּחוֹת
מַעֲרֻומָּם מְכַסָּה מותר מעטי מָלְתָּחוֹת
צִחִים מַגְמִיא בַּהֲכִינוֹ עֶרֶךְ אֲרוּחוֹת
יְגִיעֵי כֹחַ בְּמַצָּעֵי צְלָלָיו יַשִּׂיגוּ רְוָחוֹת
כִּי מִפְעָלָיו תַּעֲנוּגִים וּמִלָּיו מְרִיחוֹת

יא. שיר תהלה לכבוד עובדיהו

— — — ⏑ — | — — ⏑ — | — — ||

אַחַר אֲשֶׁר שָׁבַת מְשׂוֹשָׂהּ אַף — נֶהְפַּךְ לְמוֹ אֵבֶל מְחוֹלֶיהָ
נָסוּ יְגוֹנֶיהָ וְכָל שִׂמְחַת — תֵּבֵל עֲלֵי רֹאשָׁהּ וְגִילֶיהָ
אַחַר [אֲשֶׁ]ר נִשְׁבַּר כְּלֵי שִׁירָהּ — תֻּפָּהּ וְכָל מִינֵי חֲלִילֶיהָ
[שָׂמַח וְ]שָׂשׂ לִבָּהּ כְּאִלּוּ שָׁב — הָגָה בְךָ וִימֵי דְגָלֶיהָ
[תּוֹם] וַעֲנָוָה נוֹעֲדוּ בָךְ עִם — יִרְאָה אֲזַי תָּבִין שְׁבִילֶיהָ
אִם נִנְעֲלוּ דַּלְתֵי מְזִמָּה אַתְּ — בִּלְבַד תְּפַתֵּחַ נְעוּלֶיהָ
אָח אַתְּ לְהַחָכְמָה וְהַבִּינָה — תּוֹךְ לִבְּךָ בָּנְתָה זְבוּלֶיהָ
לָךְ נִלְכְּדָה עִירָהּ וּבַזּוֹתָהּ — בִּזָּה וְשָׁלַלְתָּ שְׁלָלֶיהָ
מִזֶּרַע חֲסָדִים לָךְ בְּכָל תֵּבֵל — וּכְאַב הֲמוֹן תִּטַּע אֲשָׁלֶיהָ
יָקְרוּ שְׁבָחֶיךָ בְּכָל קַצְוֵי — אֶרֶץ וּבֵינוֹת כָּל אֲצִילֶיהָ
גַּם כָּל הֲמוֹנֶיהָ וְשׁוֹכְנֶיהָ — מִפַּחְדְּךָ רָגְזוּ וְאֵלֶיהָ
וּבְכָל אֲרָצוֹת נַעֲשָׂה לָךְ שֵׁם — גָּדוֹל אֲזַי כִּשְׁמוֹת גְּדוֹלֶיהָ
זִכְרָךְ כְּמוֹר עוֹבֵר וְטוֹב מִכָּל — אַבְקַת בְּשָׂמֶיהָ וְרוֹכְלֶיהָ
גֶּשֶׁם נְדָבוֹת אַתְּ וְלִצְמֵאִים — כַּפָּךְ כְּאֶגְלֵי טַל אֲגָלֶיהָ

17. מותר מעטה] גם כאן הכ"י מטושטש, ואולי צ"ל מֵסִיר מַעֲטֵי מלתחות, אבל גם מנוסח זה אין דעתי נוחה.
18. צחים] מלשון צחה צמא (ישעיה ה', י"ג).
מגמיא] מלשון הגמיאיני נא (בראשית כ"ד, י"ז).

5. וימי דגליה] נ"ל שצ"ל כימי דגליה.
12. ואליה] מלשון ידברו לו אלי גבורים (יחזקאל ל"ב, כ"א) ושעור המאמר: כל המוניה ושוכניה ואליה רגזו מפחדך.

הִיא צִוְּתָה אוֹרָהּ בְּלִי יִהְיֶה עָצוּר אֲבָל יֵרֵד בְּנוֹזְלֶיהָ
אָמְנָם שְׁלָחָךְ אֵל לְאוֹם גּוֹלָה מִחְיָה לְנַהֵל אֶת קְהָלֶיהָ
לִהְיוֹת לְאָב אֶל כָּל יְתוֹמֶיהָ וּלְכָל עֲנִיֶּיהָ וְדַלֶּיהָ
לִתְמוֹךְ בְּמַעְגָּל טוֹב אֲשׁוּרֶיהָ וּלְחַזְּקָה יַד נֶחֱשָׁלֶיהָ
לַצְמִית עֲדַת קָמִים וְלַשְׁבִּיחַ אָז מִשְׁבְּרֵי יַמָּהּ וְגַלֶּיהָ
לִגְזוֹר לְשׁוֹן כָּל בַּעֲלֵי כָזָב דִּבְרַת שְׁקָרִים עִם רְכִילֶיהָ
לָדוּן לְמַרְשַׁעַת כְּפִי רִשְׁעָהּ אוֹנָהּ וְרוֹעַ מַעֲלָלֶיהָ

(דף א, ע"ב)

לִסְעוֹד יְדֵי דוֹרְשֵׁי תְּעוּדַת אֵל וּלְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלֶיהָ
לִהְיוֹת כְּשָׁדַיִם לְיוֹנְקֶיהָ [יַיִן] וְחָלָב אֶל גְּמוּלֶיהָ
לַחְקוֹר בְּדִין צֶדֶק עֲדֵי הַצֵּל מִיַּד מְתֵי גֶזֶל גְּזוּלֶיהָ
לַחְבּוֹשׁ לְכָל שִׁבְרֵי שְׁבוּרֶיהָ לַ[מְ]צִיא צֳרִי מַרְפֵּא לְ[חוֹ]לָ[יהָ]
לָתֵת לְיַד דַּלָּה כְּחֶסְרוֹנָהּ וּלְהַעֲשִׁיר בִּצְרוֹר שְׁעָלֶיהָ
לִהְיוֹת לְצֵל נָטוּי עֲלֵי רֹאשָׁהּ תָּמִיד כְּיוֹם נָסוּ צְלָלֶיהָ
לִהְיוֹת עֲלֵי מִצְחָהּ לְצִיץ נֵזֶר קֹדֶשׁ וּבִכְנָפָהּ גְּדִילֶיהָ
לָשׂוּם בְּיָמֶךְ בְּתוֹךְ יַמִּים דֶּרֶךְ וְהָלְכוּ בָהּ גְּאוּלֶיהָ
לִקְרוֹא שְׁנַת רָצוֹן וּפִדְיוֹן אֶל צִיּוֹן לְנַחֵם כָּל אֲבֵלֶיהָ
קַח לָךְ גְּבִיר שִׁירָה מְיֻשֶּׁרֶת מִמָּן וְ[צ]וּף עָרְבוּ מְשָׁלֶיהָ
לֹא נֶחֱקַר כֶּסֶף מְחִירָהּ אַף לֹא נֶחֱשַׁב מִנְיַן שְׁקָלֶיהָ
דִּמְיוֹן בְּלִי יֵשׁ לָהּ בְּתֵבֵל עַד יִדְמוּ רְחֵלֶיהָ שְׁחָלֶיהָ
אוֹ עַד יְהוּ עוֹבְדֵי אֱלוֹהַּ חַי יִדְמוּ אֱלֵי עוֹבְדֵי פְּסִילֶיהָ
אוֹ עַד יְהוּ דוֹרְשֵׁי תְּעוּדַת אֵל יִדְמוּ אֱלֵי דוֹרְשֵׁי אֱלִילֶיהָ
אוֹ עַד צְפִירֶיהָ כְּתוֹרֶיהָ יִשְׁווּ וְיִתּוּשִׁים גְּמַלֶּיהָ
אוֹ עַד כְּפַרְעוֹשִׁים כְּפָרָשִׁים יִהְיוּ וְעַקְרַבִּים נְמָלֶיהָ
כָּל נַחֲלֵי חָכְמָה אֱלֵי יַמָּהּ הוֹלְכִים וְהִיא אָשֶׁר נְחָלֶיהָ
הִיא בְּאָמֶת צָרְפָה אֲזַי כְּבוֹר סִיגָהּ וְהֵסִירָה בְדִילֶיהָ
מָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה עֵת כַּצֹּאן תְּשַׁלַּח עֲוִילֶיהָ

16. היא] כלומר כפך.
27. שעליה] מלשון אם ישפק עפר שמרון לשעלים (מ"א כ', י') אבל כונת החרוז הזה סתומה לי.

אִם עָמְדוּ [שָׂרִים] לְעֻומָּתָהּ   שָׁבוּ חֲכָמֵיהֶם [כְּסִי]לֶיהָ
[חָ]שְׁבוּ בְעֵינֵיהֶם חֲגָבִים עֵת   יִרְאוּ עֲנָקֵי[הֶם] נְפִילֶיהָ

יב. ופיה הדֹה אלאביאת

— — —
‖— ⌣ — — | — ⌣ — — | — ⌣ — —

(דף ב, ע״א)

אַתְּ הוּא כְּרוּב מִמְשָׁח בְּאַנְשֵׁי הַזְּמָן   שֶׁיֹּאמְרוּ זֶה הוּא וְאֵין כָּמוֹהוּ
נֶאְמָן מְכֻוָּנֶה מְדַבֵּר מֶלֶךְ וְכִי   הָפְקַד עֲלֵי בֵיתוֹ וְרֹאשׁ שָׂמָהוּ
אָמְנָם וְלֹא חִנָּם הֱרִי[מוֹ] גִּידְּלוֹ   כִּי מֵאֲשֶׁר הוֹלֵךְ בְּתוֹם רָאָהוּ
עוֹבֵד בְּיִשְׁרַת לֵב וּמִבֶּטֶן שְׁמוֹ   הִנּוֹ קְרָאוֹ אֵל בְּעוֹבַדְיָהוּ
אֶת מַעֲלַת כִּ[סְאוֹ] יְנַשֵּׂא עַד מְאֹד   מִי הֶאֱרִיךְ לִימֵי יְחִזְקִיָּהוּ

יג. וכנת קד ודֹעת רבנו יצחק הרב הגדול יאריך אלהינו ימיו בטוב ושנותיו בנעימים

ענד ספרה אלי אלשאם פקלת הדֹה אלאביאת

‖— — ⌣ | — — — ⌣ | — — — ⌣

לְאַט מִשְׁכָה גְמַלֶּיךָ עֲרָבִי   הֲלֹא עִמָּךְ כְּבָר נִמְשַׁךְ לְבָבִי
לְפֵירוּד רַב אֲשֶׁר אֶחְיֶה בְצִלּוֹ   גְּבִיר קָדוֹשׁ כְּמַלְאַךְ אֵל וְנָבִיא
הֲכִי לוֹ נִכְסְפָה נַפְשִׁי וְכָלְתָה   וְסָר אוֹ. . . וְתָעָה מַחֲשָׁבִי
לְעֵת אֶזְכּוֹר דְּבָרָיו הָעֲרֵבִים   אֲשֶׁר לִי נֶחְמְדוּ מִכָּל זְהָבִי
אֲשֶׁר הֵמָּה כְּנוֹפֶת עַל לְשׁוֹנִי   וְהֵם דִּבְשִׁי וְיֵינִי גַּם חֲלָבִי
אֲשֶׁר אִם אֶצְמְאָה יִרְווּ צְמָאִי   וְאִם אֶרְעַב יְשַׂבְּעוּן רְעָבִי
וּמָה אוֹמַר וְאָבְדוּ רַעֲיוֹנַי   לְיוֹם טָרַף נְדוֹד אוֹתָם כְּלָבִיא

1. ובענין זה אלה הבתים.
5. קראו בעובדיה] קראו בשם עובדיה.
6. מי האריך] כלומר מי שהאריך לימי יחזקיהו ינשא את כסאו.

1. בהיותי מלוה את רבנו יצחק ... בנסעו לארץ ישראל (או סוריה) אמרתי אלה הבתים.
5. וסר או ...] אפשר שצ״ל אוני, כי האותיות הנמחקות נדמות לי כזי״ן ונו״ן.

וּמָה אוֹמַר וְעָרַב כָּל מְשׂוֹשִׂי   וְאֵין קֵצָה לְגוֹדֶל מַעֲצָבִי
וְהִנְנִי לְיוֹם בּוֹאוֹ מְצַפֶּה   כְּמוֹ גוֹאֵל אֱלֵי צִיּוֹן לְ[הָבִיא]
בְּנוֹת שִׁירִי בְשׁוּרְכֶם רוֹב יְגוֹנִי   [עֲ]לוּ מַהֵר ו. . . . .
(דף ב, ע״ב)
וּמִי יִתֵּן וְאָשׁוּר הוֹד דְמוּתוֹ   וְאֶהְיֶה טוּר בְּתוֹךְ טוּרֵי כְתָבִי

יד. והדה נסכֿה אלכתאב אלתי ארסלתהא אליה אלי דמשק נתֿר

אל מחמד הנפשים, ונבון הלחשים, יועץ וחכם חרשים, עץ חיים לכל דורשים, פריו יבכר לחדשים, אשר כל הלבבות לאהבתו חבושים, ולעבודותו חמושים, יחד זקנים וישישים, חכמים ונבונים וראשים, שרי אלפים ושרי מאות וחמשים, ממחלצות [תה]לותיו לבושים, ומחמודות קנינו רכושים, שרה עם אלהים ואנשים, נהר יוצא מעדן להשקות כל שרשים, ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, מזיוו קודרים כוכבי נגה ועישים, ומאורו חופרים מאורים ובושים, כטוהר השמים החדשים, איש קדש הקדשים; פרשי ישראל ורכבו, צנתו וקשתו וחרבו, עץ נחמד באבו, חכמת אלהיו בקרבו, איש אשר רוח אלהים בו; מעין המתגבר לא יחסר ולא יגרע, אשריו כי על מים זרע, איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע; שבחיו עד רום גבהו, וזוהר מפעלותיו כצבאותיו נגהו, ובחסידים לא קם כמוהו, איש אלהים קדוש הוא; מפעלות צדקותיו רשומים . . . . . מפורסמים, וכלובש אורים ותומים, איש צדיק [תמים] קול מכרזת ממעוני, זה הוא בהמוני, איש

13. ו. . .] הכ״י קרוע במקום זה ואולי צ״ל עלו מהר ונשקו לאהובי.

1. וזו נוסחת הספר אשר שלחתיה אליו לדמשק. מפרד (כלומר בלי משקל).
9. ועישים] מלשון ועיש על בניה תנחם (איוב ל״ח, ל״ב).

טו. שמריה המלמד יסכל חצר

בשם אל מושיע וגואל
רבים יחלן פני נדיב וג'
שמחה לאיש במענה פיו וג'

⏑———|⏑———|⏑———|⏑———‖

הֲטוֹב לָךְ אָב תְּאַו הַבֵּן בְּנָסְעָךְ מִלְּעוּמָּתוֹ
וְאַתְּ מֵבִין וְיוֹדֵעַ לְחֻוקֵּי אֵל וְאִמְרָתוֹ
וְהַמִּקְרָא בְּטוֹב תִּקְרָא וּמִשְׁנָתוֹ וְהִלְכָתוֹ
וְדִקְדּוּקִים וּפִיּוּטִים וְשִׁיר תֵּדַע לְמַלְאתוֹ
נְקִי הַכַּף וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר צֶדֶק עֲשִׂיָּתוֹ
שְׁתֵּי יָדָיו כְּצָרוֹת הֵם בְּמָמוֹנוֹ וּבִכְסוּתוֹ
בְּעֵת תִּתֵּן יְמִינוֹ הוֹן שְׂמֹאלוֹ חִלְקָה סוּתוֹ
וְאֶצְבָּעוֹת מְקוֹר חֶסֶד וּמִבֵּינָם גְּבִיעָתוֹ
לְכָל עָנִי לְכָל אֶבְיוֹן יְצַוֵּהוּ בְּעַ[ד בֵּיתוֹ]
לְזֹאת פָּנָיו דְּמוּת סַהַר. . .

טז.

(דף א, ע"א)

. . . . קים	עדי אמצא נגיד עמו וכתרו
. . . .	. . . מנהיג עדת קדש בישרו
. . . .	לאוהליו ואשכון בחצרו
. . . .	אשר דומה לזיו שמש ואורו
. . . .	אשר רפאות לכל חולה דבריו
. . . .	. . . חכמה והבין מאמרו
. . . .	. . . . . . והצדק חגורו

3. משלי י"ט, ו'.
4. שם, ט"ו, כ"ג.
11. סותו] מלשון ובדם ענבים סותה (בראשית מ"ט, י"א).
12. גביעתו] כלומר אצבעות שלו הן מקור החסד והן ג"כ המקום שמחזיק את הגביע שלו, והגביע הוא סמל האדנות או השררה כמו שמוכח מספורו של יוסף (בראשית מ"ד, ה').
14. סהר...] אולי צריך להשלים: בְּעֵת מָלְאָה זְרִיחָתוֹ, כלומר פניו מזהירות כפני הלבנה במלואה.

. . . . ם ואמונה היא אזרו
. . . . .ת   לכן יהיה קציר חסד קצירו
. . . . מו שם הגדולים בהדרו
. . . . האל למושיע יצרו
. . . . ם גם מלחכים את עפרו
. . . . .ים את הדרו גם יקרו
. . . .   בכל יומם וגודר את גדירו
. . . . .עמו ושלום   וגם רועם רעות רועה עדרו
. . . . .ת שבחו   בכל מקום ומתהלל בזכרו
יהי ברוך לאל עליון כברכת
אבות עולם וגם דויד בחירו
וישמור לו ברית חסדו וטובו
ומלאכיו יצוה לו לשמרו
שנ' כי מלאכיו [י]צוה לך

יז. וכתב ליצחק בר חסן אל אנדלסי פי חין מרובה

⏑ – | – – – – ||

לְאִישׁ חָכְמָה יָרַשׁ   וְהַתּוֹרָה דָּרַשׁ
וְהַתַּלְמוּד פֵּירַשׁ   וְהִתִּיר הַקָּשִׁים
וְתֵירַץ מִשְׁנָיוֹת   וּפֵירַק כָּל קֻשְׁיוֹת
וְהִגְדִּיל תּוּשִׁיּוֹת   וְחִיבֵּר פֵּירוּשִׁים
וְהִרְבָּה דִקְדּוּקִים   בְּמוֹעֵד וּנְזִיקִים
וְעַל בָּרְיוֹ הֵקִים   כְּלָל סֵדֶר נָשִׁים
וְחֻקֵּי אֵל בָּחַר   וּמָאַס כָּל מִסְחָר
וּמִצְוֹתָיו שִׁחַר   בְּקָרִים וּרְמָשִׁים
וְהַחָכְמָה קָנָה   וְדַעַת וּתְבוּנָה
וְכָל אַנְשֵׁי מִשְׁנָה   לְפָנָיו שַׁמָּשִׁים

1. פי חין מרובה] הכ"י מטושטש, ואפשר שנוסח זה משבש, הכונה נעלמה ממני.
12–30. שורות אלו נמצאו בכ"י בשולי הגליון בצד ימין.

. . . .
. . . . .שים
. . . .
. . . . ראשים
ר׳ יִצְחָק הָרֹאשׁ   אֲשֶׁר נָאָה [יִדְרוֹשׁ]
. . . .
. . . . מראש
לקיים גם לדרוש   . . . .
. . . .
. . . .   חמשת חמשים
בפירודו נשבה   . . . .
. . . .
. . . גם נסבה   מאורי גם הרבה
. . . .
. . . .
. . . . אשים
אלי חליו הושב   . . . .
. . . .
. . . . רבי   אֲשֶׁר רְפָאוֹת חָשָׁב
וְקוֹשֵׁט לֹא יָשַׁב   וְיָצָא בְּגֵירוּשִׁים
אֲחַלֶּה אֶל קוֹנָיו   לְהַרְאוֹת אֶת פָּנָיו
וְלִמְשׁוֹךְ אֶת שָׁנָיו   יְמֵי עֵץ וּבְרוֹשִׁים
וְיַרְבֶּה שִׂמְחָתוֹ   וְיִשְׁמַע רִנָּתוֹ
וְיִשְׁעָה שַׁוְעָתוֹ   כְּעוֹלַת נִגָּשִׁים
וְיִרְאֶה [עֵת] יָבִיא   אֱלֹהֵינוּ תִּשְׁבִּי
וְעֵת יָגֵל לִבִּי   בְּבִיאַת קְדֹשִׁים

31–37. שורות אלו נמצאו בכ״י בשולי הגליון מצד שמאל.

35. כעולת נגשים] ר״ל כעולת הנגשים אל ה׳.

יח. קאויל למ׳ יוסף בר׳ יעקב ביר׳ יאנז זצ״ל כתב לפי

(דף א, ע״ב)

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ‖

שְׂרִיג שָׂרִים וְנֵצֶר הַחֲכָמִים וְצִיץ נֵזֶר עֲטָרָה. . . . . .
וְהָעוֹטֶה מְעִיל צֶדֶק וּמִשְׁפָּט והדו. . . . .
וְהַבָּקִי וְהַנָּקִי וְעָנָיו כענות שם יאו. . . . . . .
לְבוּשׁוֹ תֹּם וְהַחֶסֶד צְנִיפוֹ טהו. . . . .
אֲשֶׁר גֵּויוֹ מְנֻוקָּה מִפְּשָׁעִים . . . .
יְרֵא הָאֵל אֲשֶׁר יִרְאֶה חֲסָדָיו . . . .
וְהַמְיֻוחָס בְּמִשְׁפַּחַת כְּהֻונָּה . . . .
אֲשֶׁר עוֹרֵךְ בְּכָל לַיְלָה תְּפִלָּה . . . .
עֲדֵי בֹקֶר וְלֹא יִשְׂבַּע בְּשֵׁינָה . . . .
וְהַמֵּסִיר חֲרוֹן אַף מֵעֲדָ[תוֹ] . . . .
וְהַמְרַצֶּה בְּעַד עַם אֵל ב. . . . .
אֲשֶׁר כָּל בִּין וּמַדָּע לוֹ. . . . .
אֲשֶׁר הוּא הַמְפָרֵךְ כָּל פְּרָכ[וֹת] . . . .
אֲשֶׁר אָרַךְ בְּתַלְמוּדוֹ לְשׁוֹנוֹ ובו. . . . .
וְעַל בְּוֹרְיָם דְּבָרִים מַעֲמִידָם וּמַרְאֶה . . . .
וְהַשּׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה וְהַדּוֹלֶה בְּעִמְקֵי הַתְּהוֹמִים
וְהַבָּקִי בְּמוֹ חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּבִקְבִיעוּת חֲסֵרִים עִם שְׁ[לֵמִים]
וְהִנֵּה כָּל בְּנֵי תוֹרָה מְעִ[י]דִים בְּחָכְמָתוֹ וְעַיִן לוֹ מְרִימִים
וְעוֹנִים מִי אֲשֶׁר יָרוּץ בְּתֵבֵל מְרוּצָתוֹ בְּכָל דָּרֵי הֲדוֹמִים
לְכֵן עָלָה עֲלֵי חַכְמֵי עֲדָתוֹ וְהִנּוֹ יָם וְכֻלָּהֶם זְרָמִים
וְטוּב רֵיחוֹ בְּכָל פֵּאוֹת מְפוּזָּר כְּרֵיחַ מוֹר וְכָל מִינֵי בְשָׂמִים
וְהֵן מֵרוֹב הֲגִיגָתִי בְּזִכְרוֹ דְּמוּת פָּנָיו רְאִיתִים בַּחֲלוֹמִים
וְצוּרָתוֹ עֲלֵי לִבִּי חֲקוּקָה וְעַל בָּשָׂר חֲרוּתָה עִם עֲצָמִים
לְכֵן אֶשְׁפֹּךְ תְּחִנָּתִי לְמוּל אֵל וְאֶשְׁתַּטַּח פְּנֵי שׁוֹכֵן מְרוֹמִים

1. קאויל] מאמרים. לפי] אולי היה כתוב לפיום אבל הכ״י מחוק כאן.
6. גויו] ה׳ הר״זהב משער שצ״ל: וֹו.

יְצַוֶּה אֵל לְמַלְאָכָיו לְשָׁמְרוֹ   בְּמִדְבָּר[ים ו]בִנְהָרִים וְיַמִּים
וְגַם יַעְצִים שְׁמוֹ לִמְאֹד.....   ....
וְגַם יִזְכֶּה יְדִידֵי חז......ש.   ....
דְּבַר קָדְשׁוֹ בְּחַיּ[רוֹ].......   ....

יט. ולה פי אבן זלזלה מבורך רחמה אללה

⏑ — — — | — ⏑ — — — | — ⏑ — | — — — ‖

וְיָרֵחַ בְּלֵיל מוֹעֵד רְאִיתִיו   שְׁאִלְתִּיהוּ לְמִי חָשַׁךְ מְאוֹרָךְ
הֱשִׁיבַנִי עֲלֵי פֵּירוּד יְדִידִי   וְהַדּוֹמֶה לְצוּרָתִי מְבוֹרָךְ

כ. שיר תהלה לכבוד השר יהושע

בשמ' רחמ'

— — ⏑ — | — — ⏑ — | — — ‖

מַה תֵּצְרִי מַה תִּרְחֲבִי תֵּבֵל   הַאֵין לִי בְּקִרְבֵּךְ נַחֲלַת חֶבֶל
אָמְנָם אֲנִי סָגוּר בְּתוֹךְ מַסְגֵּר   רַגְלַי אֲסוּרִים כַּאֲסוּר כֶּבֶל
אֶתְיַצְּבָה בְּעִמְקֵי תְהוֹם יַמִּים   בָּאתִי בְּלֵב הַיָּם וְאֵין חוֹבֵל

כַּמָּה [דְאָגָ]וֹת יַעֲמֵס לִבִּי   כַּמָּה אֲנָחוֹת אֶהֱיֶה סוֹבֵל
[מָתַי] יְנִיחוּנִי תְלָאוֹתַי   אֶקְרָא דְרוֹר אֶקְרָא שְׁנַת יוֹבֵל
.... ונכבדי   אֶכְסֹף וְרַגְלֵי הַזְּמָן חוֹבֵל
.... לבבי נטשה ביום   שִׂמְחָה וְטוֹב לֶכֶת לְבֵית אֵבֶל
[מָה אַ]אֲמִין בַּשָּׁוְא וְלָמָּה זֶה   בָּרִיק אֲבַל יָמַי וּבֶהָבֶל

27—29. שורות אלו נמצאו בכ"י בשולי הגליון מצד שמאל.

יט וכו'] שיר זה נמצא בכ"י בשולי הגליון מצד ימין.

3. צריך להעיר שאעפ"י שהמשקל הוא ב"ת ויתד ב"ת ויתד וב' תנועות, יש לפעמים שהשוא בראש הדלת או הסוגר לא נחשב. ולדוגמא, בסוגר הראשון התנועה תחת הה"א של "האין" היא תנועה קלה במקום חטף פתח ולכן אינה נחשבת.

מה תצרי וכו'] המשורר מתאונן כי אין לו חלק בתבל בין שהיא צרה או רחבה, כי הוא סגור במסגר.

[לָ]מָּה אֱהִי עַל הַחֲמוֹר מַשָּׂא — אוֹ אֶהֱיֶה עַל ה. . . סֵבֶל
מַה לִּי בְּחַיַּי שָׁוְא לְהִתְגָּאוֹת — כִּי עוֹד מְעַט מִזְעָר וְכָרַע בֵּל
אלך ואו ש . . . . — כְּ֫וּלִּי בְּשַׁחַת הַזְּמָן טוֹבֵל
לִמְצֹא מְקוֹר חַיַּי מְגַמָּתִי — אוֹ אֵרְדָה בְיָגוֹן שְׁאוֹל אָבֵל
הַאֶדְרְשָׁה בִלְתּוֹ וְלָמָּה זֶה — אִיגָע וְקֵץ יָמַי כְּצִיץ נוֹבֵל
הַשַּׂר יְהוֹשׁוּעַ אֲשֶׁר בִּשְׁמוֹ — אֶגְאֶה וְאֶתְגָּאֶה עֲלֵי תֵבֵל
אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְעוּמָּתוֹ — כִּי בִלְעֲדוֹ אַנְשֵׁי הַזְּמָן הָבֶל
[עֹטֶ]ה מְעִיל צֶדֶק וְהֵן נִשְׁמָע — קוֹל נַעֲמוֹן זִכְרוֹ בְּתוֹךְ בָּבֶל
לוֹ נָאֲוָה מִשְׂרָה עֲלֵי שָׂרִים — לוֹ יָאֲתָה זִמְרָה עֲלֵי נֵבֶל
נִמְצָא בְּפִיו מִקְוָה לְכָל צָמֵא — וּבְטוּב שְׁמוֹ שִׂמְחָה לְמִתְאַבֵּל
חַיִּים בְּמִבְטָאוֹ לְגֹוֵיעַ — מַרְפֵּא בְמִדְבָּרָיו לְכָל חֶבֶל
אֶתֵּן שְׁנֵי חַיַּי בְּאַהֲבָתוֹ — עַד כִּי צְבָא שַׁחַק יְהִי נֹבֵל

עכ"ל

כמל בעזרת הבורא

ברוך שמו לעולם אמן ואמן

כא. שיר תהלה לכבוד השר שלמה

⏑ — — — | — ⏑ | — — — | ⏑ — — ‖

יְצַוֶּה אֵל לְבִרְכָתוֹ וְנָעְמוֹ — לְשָׂרֵינוּ גְבִירֵנוּ שְׁלֹמֹה
אֲשֶׁר נִבְחַר וְלֻוקַּח לִגְדוּלָּה — וְצוּר מִשְׁנֶה נְתָנָהוּ וְשָׂמוֹ
לְהִתְיַצֵּב מוּל מְלָכִים לֹא חֲשׁוּכִים — בְּחָכְמָתוֹ וְטוּב טַעְמוֹ וְנָאְמוֹ
וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים רָץ לְמַלְכוּת — כְּסָר קָצַף אֱלֹהֵינוּ וְזַעְמוֹ
כְּבֵן פֹּרָת בְּעֵת הוּרַץ וְהוּבָא — כְּבֹא עִתּוֹ וְלַמַּלְכוּת הֱקִימוֹ
וְכֵן הַשַּׂר אֲדוֹנֵנוּ שְׁלֹמֹה — עֲלֵי כָל שַׂר אֱלֹהֵינוּ הֱרִימוֹ

11. למה וכו'] ר"ל למה אהי כמשא על חמור מבלי יכלת לעשות מאמה.

18. קול נעמון] אולי פירושו שזכרו בבבל נשמע כקול נעים.
22. נבל] מלשון וכל צבאם יבול (ישעיה ל"ד, ד').

3. וצור] אולי צ"ל ושר משנה.
6. כבן פורת] כיוסף עפ"י בראשית מ"ט, כ"ב.

וְצָץ אוֹרוֹ כְּאוֹר שֶׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ   לְהָאִיר עַל פְּנֵי תֵבֵל תְּחוּמוֹ
כְּמוֹ אִילָן אֲשֶׁר גָּדַל וְצָמַח   וְהִגִּיעַ עֲדֵי שַׁחַק בְּעָצְמוֹ
. . . .   לְמַעְלָה גֶּעַ וְגָדַל תַּעֲצוּמוֹ
וזכ   כי צפון ודרום   כְּרֵיחַ מוֹר בְּנִקְיוֹתוֹ וְתֻמּוֹ
כְּלִיל יוֹפִי מְלֵא חָכְמָה וּבִינָה   וְכָל סָתוּם וְצָפוּן לֹא עֲמָמוֹ
אֲזַי לָכֵן יְרֵאוּהוּ אֲנָשִׁים   הֲדַר וִיקָר עֲלֵי פָנָיו וְצַלְמוֹ
וְהַחָכְמָה מְצוּיָה עַל לְשׁוֹנוֹ   וְהִיא עִסְקוֹ בְּכָל לֵילוֹ וְיוֹמוֹ
וּבָהּ חָשַׁק וְדָבַק מִנְּעוּרָיו   וְהִיא אֶצְלוֹ כְּמוֹ אָחוֹת וְאִמּוֹ
יְדִידַי וַחֲבֵרַי הַרְאִיתֶם   כְּשָׂרֵינוּ פְּאֵר דוֹרוֹ וְעַמּוֹ
שְׁלֹמֹה הוּא אֲשֶׁר הוּא רַב לְסוֹפְרִים   וְלֹא יֵדְעוּ אֱחוֹז עֵיטוֹ וְרִשְׁמוֹ
וְכַבִּירִים לְפָנָיו כַּצְּעִירִים   יְצוּדֵמוֹ כְּמוֹ צַיָּד בְּחֶרְמוֹ
וְאֵימָתוֹ עֲלֵיהֶם עֵת תְּנִידֵם   בְּעֵת יִשְׁאַג כְּמוֹ אַרְיֵה בְּנַהֲמוֹ
אֲשֶׁר פִּזַּר לְאֶבְיוֹנִים בְּתֻמּוֹ   הֱיוֹת אֶצְלוֹ וְהֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ
לְפִי שִׂכְלוֹ יְהֻלַּל אִישׁ מְיֻקָּר   וְהַמִּשְׂרָה עֲלֵי רֹאשׁוֹ וְשִׁכְמוֹ
גְּשָׁמֶיךָ יִרְווּ הָעֲיֵפִים   וְיָקִיצוּ אֲשֶׁר מֵת מִמְּקוֹמוֹ
יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתָיו צוּר וְחֶפְצוֹ   וְתַאֲוֹתָיו וְיָפֵק אֶת זְמָמוֹ

כב.

(דף ב ע"א)

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ||

מְקוֹר חַיִּים קְרָאוּךָ וְאוּלָם   חֲיוֹתָם בָּאֲדָמָה בַּעֲבוּרָךְ
וּמִי מֵהֶם אֲמָרֶיךָ יְהַפֵּר   וְאָפֵס, בֶּן תְּמוּתָה הוּא יְפִירָךְ
וְאִם הֵם מִמְּקוֹם סַפִּיר גְּזוּרִים   אֲזַי אַתְּ מִפְּנִינִים צוּר גְּזָרָךְ

9–10. בכ"י נמצאו שתי השורות האלו בתמונה זו:
והגיע עדי שחק בעצמו
כמו אילן אשר גדל ~~בגבהו~~ וצמח והשריש
למעלה גע וגדל תעצומו
ואפשר שיש כאן שתי נוסחאות מחרוז אחד ולא חסר כאן מאומה.

15. כמו אחות] בכ"י נכתב בין השיטין: „כאחות שלו אמו".

21. לפי שכלו וכו'] החרוז הזה נמצא ג"כ בין שורות 16, 17 בנוסח זה: לפי שכלו יהולל איש מיוקר כשרינו והמשרה עלי שכמו.

3. ומי... ואפס] כלומר מי שיפר דבריך יהיה לאפס, כי מי שיפירך הוא בן תמותה.

4. ואם הם] בכ"י: „אבל הם... כאלו מפנינים", אולם בין השיטין נתקן כנוסח שלנו.

בְּעֵת תַּעַן נְבוּאָה לֹא תְשַׁו אוֹת הֲיֵשׁ צוֹרֶךְ לְאוֹת עִם מַאֲמָרֶךְ
וְלֹא אֵמוּן בְּנָבִיא בַּחֲדוֹל אוֹת אֲבָל אוֹתְךָ נְגִיד [עַמִּי] דְּבָרֶךְ
וְאִם לֹא יַאֲמִין אִישׁ מַהֲתַלּוֹת הֲשִׁיתֵהוּ בְּ[בֵי]ת כָּלָא נְצוּרָךְ
אֲנִי לַמַּאֲמִין בָּךְ אֶת הֲלִיכַי אֲרִיצֵימוֹ [וְלֹא] אֵט מֵאֲשׁוּרָךְ
כְּמוֹ שַׁתִּי לְגוֹרָלִי בְּךָ עוֹז יְשׁוּרוּן כֵּן תְּשִׁיתֵנִי בְכוֹרָךְ
קְחָה דֶּגֶל יְהוּדִים שִׁיר סְפָרַד אֲשֶׁר מִחוּץ וּמִבַּיִת אֲשָׁרָךְ
פְּנֵה אֶל שִׁיר מְחֻומָּשׁ מֵאֲ[הָבִי]ם יְצַפְצֵף לָךְ כְּמוֹ צִפְצוּף עֲגוּרָךְ
וְזֶמֶר לוֹעֲגֵי שָׂפָה בְּפֶ[ה לֹא] בְלִבָּם יַעֲנוּ הַיּוֹם זְמִירָךְ
סְחֵם גַּם מָאֲסֵם [הַיּוֹ]ם וְדַע כִּי זְמִירוֹת יַעֲנוּ שׁוֹתֵי זְמוֹרָךְ
רְצֵה שׁ...מ...רה חַסְדְּךָ קְצַרְתִּיו וְדַע כִּי כָל יְדוֹת שִׁיר מִקְּצִירָךְ
וְהַבֵּט אֶל י. . . . . טַל חֲשַׁרְתִּים וְאִם הֵמָּה חֲשׁוּרִים מִמְּקוֹרָךְ
לְמַעַן כִּי . . . . . גְדוֹלִים כְּיָם וּכְמֵי בְאֵר מִרְיָם בְּאֶרֶךְ
לְבַב. . . . . וְעַתָּה עֲנֵה אִם יֶאֱמַץ בָּךְ לֵב הֲיֵירָךְ
מ יפי יְיַעֲדוּנִי מִמְּךָ כָּל אֲשֶׁר אֶבְחַר עֲשֵׂה אַתָּה כְּיָשְׁרָךְ
...צרי שִׁבְרוּ טוֹב מִגְּבוּלָךְ וְעַתָּה יָחֱזוּ אִם טוֹב שְׂכָרָךְ
יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ אֱלֹהִים וְיַעַשׂ חֶפְצְךָ הַטּוֹב וְשִׁבְרָךְ
וְיֹאחֵז צוֹרְרִים רַעַד וְתִמְעַד אֲשׁוּרֵימוֹ וְלֹא תִמְעַד אֲשׁוּרָךְ

(דף ב, ע״ב)

וְתִישַׁר דַּרְכְּךָ כִּי יַנְחֲךָ אֵל בְּמִישׁוֹר בַּעֲבוּר צָרָךְ וְעָרָךְ
וְיַבִּיעוּ שְׂפָתֶיךָ תְּהִלּוֹת וְתוֹדָה לַאֲשֶׁר בַּטּוֹב גְּמָרָךְ

6. אבל אותך וכו׳] כלומר דברך הוא האות שאתה נותן וזה די לנו להאמין בך.

7. נצורך] מלשון והנצור ברעב ימות (יח׳קאל ו׳, י״ב).

8. אני וכו׳] שעור המאמר: אני אריץ את הליכי למאמין בך.

10. דגל יהודים] תאר לאיש אשר לכבודו חִבר שיר זה.

אשרך] נ״ל שזה עבר נכח משרש אָשַׁר על משקל עָבַד, והפיטן משתמש בקל במובן פיעל, והוא מלשון כי אשרוני בנות (בראשית ל׳, י״ג). אולם המבטא „מחוץ ומבית" קשה להבין.

13. סחם] מלשון וסחיתי עפרה ממנה (יחזקאל כ״ו, ד׳).

זמורך] מלשון ויכרתו משם זמורה (במדבר י״ג, כ״ג) וזה כנוי ליין הבא מן הענבים אשר בזמורה.

14. רצה וכו׳] אולי צריך לנסח: רצה שיר מקציר חסדך קצרתיו.

15. חשרתים] מלשון חשרת מים (ש״ב כ״ב, י״ב).

22. בעבור] אפשר ג״כ לנקד בַּעֲבוֹר.

23. גמרך] מלשון לאל גומר עלי (תהלים נ״ז, ג׳).

וְהוֹתִיר מַעֲלָתְךָ הַנְּכוֹחָה   לְטוֹבָה כִּי כְּאִישׁוֹן עַיִן נְצָרְךָ
[וְ]יִהְיָה לְךָ כְּ[מ]וֹ מִשְׁעָן וּמִבְטָח   וְיִשְׁמוֹר כָּל אֲשֶׁר תִּדְרוֹךְ בְּמִדְרָךְ
וְדַע כִּי בַעֲתִידוֹת יִשְׁמְרָךְ אֵל   כְּמוֹ שֶׁבַּקְּדוּמוֹת הוּא שְׁמָרָךְ

כענין שנ׳ י״י ישמרך מכל רע וגו׳

כג.

ולה אי[צֹא] פי אלחצֹרה אלמדכורה חן
גריב יתצֹמן אל אסתצפאח ען פהו
כאן קד ורד מ   בל מתולה בהא
והו ילת[זם] פיה......... ילזם והו ה[דא]

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — ||

חֲלֵב שִׁיר שֶׁלְּקַחְתִּיו לַאֲחְוָזָה   [אֲחַ]זְתִּיו לְךָ נְגִידֵ[נוּ] בְּחָפְזָה
צְרָפוּהוּ סְעִיפַי בִּתְבוּנוֹת   [רב]. . . . . אהב בַּעֲלִיזָה
רְצַפְתִּיו מִפְּנִינִים לָךְ וְהִנּוֹ   טפוח. . . כְּבַת נוֹעַם גְּנוּזָה
הֲכִינוֹתִיו לְמֵלִיץ טוֹב בע..ש   נס. . . . . ב או בִרְמִיזָה
סברך יהשיתך לו כמו ל. . .   משובת. . . . . רוח פחוזה
יְדִיד שַׁדַּי נְשָׂא פָנָיו וְהוֹדָךְ   יְיַפֵּהוּ בְצַוָּאר בַּחֲרוּזָה
דְּבָרָיו שָׁת כְּהַזָּאוֹת וְעַתָּה   רְאֵה שׁוֹגֶה הֲלֹא נִרְצָה כְּהָוְזָה
נְגִיד הָעוֹז בְּךָ [אָ]עוֹז וְאָשִׁית   שְׂפַת שִׁירִי כְּמוֹ בָרָק שְׁחוּזָה

כד. ולה איצֹא פי הדֹא אלמעני פי ר׳ מימון

— — ⏑ — — — | — — — ⏑ — — — — ||

[דף ב, א]
הַשִּׁיר בְּתוֹךְ לִבִּי יַהוֹם כְּקוֹל הָמוֹן
נַמְתִּי לְמִי תֵיהוֹם נָם לַגְּבִיר מַיְמוֹן

כג וכו׳] הרשימה הערבית לקויה כל כך עד שאי אפשר לתרגמה, וגם השיר בעצמו לקוי ואי אפשר לעמוד על ענינו.

1. ולו ג״כ בזה הענין על ר׳ מימון. וצריך לשים לב שהשיר הזה איננו מלאכת המשורר הקודם אעפ״י שנאמר ,ולו ג״כ׳ משום ששיר זה נמצא בכ״י אחר ורומז לשיר שהיה נמצא בכתב יד ההוא.

דָּבָר עֲנִיתִיו אִם בַּשִּׁיר תְּחוֹגֵג לוֹ
פַּעַם יְהִי כִּשְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּבֵית אַרְמוֹן
אַךְ לִי כְּשָׁמַע רָץ כִּצְבִי וּבָא לוֹ בֵּית
תְּהִלּוֹת לְהֵטִיב קוֹל הַשִּׁיר כְּקוֹל פַּעֲמוֹן
וְלָבוֹר שְׁבַח מִבֵּיתַן שִׁיר וְלָאְרוֹתוֹ   מֵהַקְּרוּאָה עֵץ חַיִּים וְדָת אָמוֹן
וַיַּעֲנֵינִי הֵן אֶשְׁלָחֲךָ צִיר קוּם
וְלֵךְ בְּמִנְחַת מַהֲלָלִים לְנוֹא אָמוֹן
[דף ב, ב]
שָׁם תִּמְצָאֶה שַׂר שָׁאוֹת הוֹד בְּפָנָיו רַ־
הֲדַר צוּר עֲלֵי לְחְיוֹ יָרַד כְּמוֹ חֶרְמוֹן
אַשְׁבִּיעֲךָ עֵת תַּחַז נָשְׁקָה יָדָיו
וְקוֹד לְפָנָיו וְכוֹף לוֹ כְּמוֹ אַגְמוֹן
כֹּל שֶׁאֲצַו לָךְ אִם לֹא תַעֲשֶׂה הִנְנִי
אָמוּת כְּמוֹ רֵכָב וּבַעֲנָה בְּנֵי רִימּוֹן
אוֹ אֵשׁ אֲהָבִים כִּי אַשִּׂיק וְאֶשְׂרוֹף אֶת
כָּל גִּשְׁמְךָ וְלֹא אַשְׁלִיג בְּמוֹ צַלְמוֹן
עַל מַלְכְּךָ חוּס פֶּן יָמוּת וְיִנָּגֵף
כִּי אַחֲרָיו יְהִי צִבְאוֹ לְשִׁימָמוֹן
וָאֶזְעֲקָה לִגְבִיר רֵעִים בְּשָׁמְ[עִי] קוֹל
לִבִּי אֲחָזַנִי רַעַד וְדִמָּמוֹן
לְאַט הַגְּבִיר עָלָיו פֶּן יֶאֱנַף בִּי מְ־
נְעוּרִים וְאִוָּתֵר מִבַּלְעֲדוֹ אַלְמוֹן
הִנֵּה לְךָ הַשִּׁיר יָאוּת וְיִנְעַם כַּ־

3. דבר עניתיו וכו'] אמרתי ל„שיר" שאם יחפוץ לחוג את ר' מימון בשירים אז צריך שיעשה את החג הזה כמו שעשו בשלש פעמים בשנה בבית המקדש.

5. אך לי כשמע] אך כששמע את דברי רץ לבית תהלות.

7. ולארותו] מלשון אריתי מורי עם בשמי (שה"ש ה', א').

15. אמות וכו'] עי' שמ"ב ד', י"ב.

17. גשמך] גופך.

19. כי אחריו וכו'] משורה 8 עד סוף שורה זו הם דברי ה„שיר" אשר יהום בלב המשורר ומשורה 20 מתחיל המשורר לדבר אל ר' מימון אשר לכבודו חבר השיר הזה.

22. לאט הגביר עליו] כלומר על השיר.

חֲלִילִים בְּתוֹךְ חֵיךְ בֶּן יִשַׁי בְּנוֹ שַׁלְמוֹן
קְחוּ לְךָ שֹׁחַד וּפְדֵה לְבָבִי מִ־
מַּהֲלוֹם וּפִדְיוֹן שִׁיר טוֹב מִפְּדוּת מָמוֹן
שִׂימוּ כְּצֹאן לָבָן וּבְתֹם רְעֵהוּ אַךְ
רְדֵה בוֹ בְּמַקֵּל לַח מִלּוּז וּמֵעַרְמוֹן
וְדַעַה אֲהָבָיו כִּי שִׁיר בִּלְתְּךָ יַחְשׁוֹב
כְּסַמִּים בְּלֹא קִדָּה קָנֶה וְקִנָּמוֹן
כִּי בִלְעֲדֵי שִׁירְךָ יִהְיוּ כְמוֹ הָיוּ   מֵאַחֲרֵי חוּשַׁי עֵצָה וְזִמָּמוֹן
כִּי בִּלְתְּךָ נָדִיב אָפֵס וְלֹא נִשְׁאַר   בִּלְתִּי נְבָלִים מִכַּרְמֶל וּמִישִׁימוֹן
אִם סוֹחֲרֵי שֶׁנְּעָר יִשְׁווּ לְךָ, שָׁוּוּ
אִישׁ בִּין וְאִישׁ פֶּתִי עֵת יִפְגְּשׁוּ הֶגְמוֹן
אֵיךְ זֹאת תְּהִי וְאַתְּ מִסְחַרְתְּךָ סַפִּיר
לָרוֹב וְהֵם בִּמְעַט קֶצַח וְגַם כַּמּוֹן
זֹאת אִם תְּקַוּוּהָ רַקַּת וְצַר בִּיטוּ
אִם נֶהֱפַךְ כּוּשִׁי מִשַּׁחֲרוֹ אַדְמוֹן
אוֹ אִם צְבָא חָפְרַע יִדְמֶה לְצִבְאוֹת אֵל
שֶׁצָּעֲנוּ אָז מֵאָלוּשׁ וּמֵעַלְמוֹן
הַשַּׂר דְּעָה כִּי אֵל [בָּחַר] בְּשִׁירִים מִ–
פִּי גִיל וְלֹא מֵעִיצָּבוֹן וְעַגְמוֹן
כָּכָה הֲמוֹן קוֹלָם לוּלֵי בְחָרָם לֹא
צִוָּה הֱיוֹת בִּמְעִיל פַּעְמוֹן וְגַם רִימּוֹן

25. בן ישי בנו שלמון] דוד בן ישי שהיה בן בנו של שלמון (רות ד׳, כא–כ״ב).

32. חושי] ידידי ה׳ יוסף מארקוס מעער שהכונה היא שבלעדי שירך יהיו כמו שהיו עצה חממון אחרי מות חושי הארכי שהפיר בעצתו עצת אחיתפל (שמ״ב, י״ז).

33. נבלים מכרמל] עי׳ שמ״א, ל׳, ה׳.

38. זאת. . . ביטו] רקת וצר הן שתי ערים (יהושע י״ט, ל״ה) ולפי חז״ל רקת היא טבריה (מגילה ה׳, ע״ב) והמשורר נקב שמות שתי ערים אלה כדוגמא של ערי מסחר, ושעור המאמר הוא: אם אתם בני רקת וצור תקוו שר׳ מימון ידמה לסוחרי שנער הביטו וראו אם נהפך כושי משחור לאדום.

40. חפרע] שם למלך מצרים (ירמיה מ״ד, ל׳).

41. שצענו] מלשון אהל בל יצען (ישעיה ל״ג, כ׳).
מאלוש] במדבר ל״ג, י״ד.
ומעלמון] שם, ל״ג, מ״ז.

43. ועגמון] מלשון עגמה נפשי (איוב ל׳, כ״ה).

כֵּן בָּחֲרָה בוֹ וּדְעָה כִּי בְךָ נָתַן
הָאֵל בְּאַמְתַּחְתּוֹ מַשְׂאֵת וְגַם מַטְמוֹן
הִנּוֹ בְךָ נִלְחָם אִם מַעֲבִיר חָוקוֹ
פִּתָּה וְיָצָא מִמַּאְרָב וּמִמַּכְמוֹן
מַה טּוֹב וְנָעִים אִם תָּחִישׁ לְפַתּוֹתוֹ
בְּזָהָב שְׁבָא לֹא בִפְרוּטוֹת וּבְאִיסְמוֹן
יָחִישׁ אֱלוֹהַּ חַי יִנּוֹן אֲשֶׁר יִמְחַץ
כָּל פַּאֲתֵי מוֹאָב כָּל קָדְקֳדֵי עַמּוֹן
וְלָךְ גְּבִיר יִשְׁפּוּת מִכָּל עֲבָרִים רוֹב
שָׁלוֹם כְּמוֹ שָׁפַת מֵאָז וּמִקַּדְמוֹן
גַּם כֵּן יְצַו כָּל הַבְּרָכוֹת בְּהִקָּבְצָם
חוּשׁוּ וּבוֹאוּ אֶל בֵּית הַגְּבִיר מַיְמוֹן
כמל

כה. שיר תהלה להשר שמואל

(דף א, ע״ב) מגדל עוז שם י״י בו ירוץ צדיק ונשגב
כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים
ישגבך שם אלהי יעקב וביום צרה יענך

46. כן בחרה בו וכו׳]. המשורר מדבר על השיר כאלו היה גוף בפני עצמו, ושעור המאמר: בחר בשיר זה ודע כי על ידך נתן האל באמתחת השיר משאת ומטמון, ר״ל כי יצפה שהאדון מימון יתן לו נדבת כסף חלף השיר הזה.

48. הנו בך נלחם] מלשון לכו לחמו בלחמי (משלי ט׳, ה׳) כלומר השיר נזון על ידך, ור״ל שהוא מקבל פרנסתו ממנו, אלא שהוא מדבר בשם השיר תחת אשר כונתו תמיד על עצמו.

אם מעביר חקו פתה] אינני ברי אם צ״ל פתה או פֻּתַּח אבל אם כה או כה אין הכונה ברורה לי.

51. ובאיסמון] כן בכ״י, בלתי ספק מפני המשקל, אבל הנכון הוא וּבַאֲסִימוֹן (עי׳ משנה מעשר שני פ״א, ב׳).

52–53. ימחץ כל פאתי מואב] עי׳ במדבר כ״ד, י״ז.

56–57. חרוז זה נמצא בכ״י בשולי הגליון בצד ימין מלמעלה למטה.

58. כמל] תם ונשלם.

2–3. משלי י״ח, י׳; ט׳, י״א.

4. עפ״י תהלים כ׳, ב׳.

ולקול זעקך ישמע וחנון יחנך
[יתן לך] כלבבך להרבות הונך וחנך
ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך

תחת אשר חשקת ביראת אל המהולל
לכן יחלק לך ברבים ועם עצומים תחלק שלל
אוהבך יגל ואויבך יאומלל
ואתה תגיל בי"י בקדוש ישראל תתהלל

[כ]ל אשר תמצא ידך לעשות עשה
מגן עזרך יהיה לך למעוז ומחסה
דרכיך יצליח ומעלתך ינשא
אלהים עמך בכל אשר אתה עשה

(דף ב, ע"א)
שני צנתרות הזהב [יגדלם] שוכן מעוני
יפרו וירבו למעלה למעלה [בעניני]
יאריכו ימים כימי שני עדני
כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך י"י

שלומך כנהר יבוא בחרץ
להסתירך מכל זעם וקרץ
ובניך כארבה ישרצו שרץ
וידגו לרוב בקרב הארץ

תפילתך ישמע שוכן סתרים
כי תשא אליו כפיך ועיניך תרים

5. עפ"י ישעיה ל', י"ט.
7. דברים ז', י"ג.
11. ישעיה מ"א, ט"ז.
15. בראשית כ"א, כ"ב.
18. כימי שני עדני] הכ"י מטושטש ומסופקני אם העתקתי נכונה.
19. ישעיה ס"א, ט'.
20. בחרץ] בזריזות.
23. בראשית מ"ח, ט"ז.

ברכות לך ישפיע משמי שפרים
כברך איש תם לבן פורת בעיתורים
המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים

שרינו שמואל המתהלל ביראת האל
יזכה לחזות בנין ציון ושכל[ול] אריאל
שמו יגדל וירבה בקרב [יש]ראל
כוידע כל ישראל כי נאמן שמואל

שנות [חיים יוסיפו] לך [וירבו] ימיך
וטללי חיים ירעיפו שמיך
צפון וימין הפיחו ריח בשמיך
יצו י"י אתך את הברכה באסמיך

ביתך לעולם ישב לא ינתש ולא יהרס
ואויבך באף ישסף וי[ה]רס
חבלים נפלו לך בנעימים לבניך תארס
וסוכת שלום עליך יפרש

כו. אחרת

⏑ — — — | ⏑ — — — | ⏑ — — — ||

[דף א, א]

לְשׁוֹכֵן עַד וְרוֹצֶה שַׁח וְדַכָּא אֲשַׁבֵּחַ בְּלָשׁוֹן צַח וְרַ[כָּה]
עֲלֵי כָל מִפְעֲלוֹתָיו הָעֲצוּמִים אֲשֶׁר פָּעַל בְּמוֹ קֶדֶם וְעַד כָּא
וְאֶדְרוֹשׁ מֵהֲדַר עֻזּוֹ לְהַרְבּוֹת בְּאֻומָּתוֹ אֲשֶׁר יָשְׁנָה מְדֻכָּא

26. משמי שפרים] מלשון שמים שפרה (איוב כ"ו, י"ג).
27. איש תם] יעקב. לבן פורת] ליוסף.
28. בראשית מ"ח, י"ז.
32. שמ"א, ג' כ'.
36. דברים כ"ח, ח'.
37–40. שורות אלו נכתבו בכ"י על שולי הגליון בצד שמאל מלמטה למעלה.

3. ועד כא] עד כה.

תְּמִימֵי לֵב וְכָל יָשָׁר וְהוֹגֶה   בְּתוֹרַת צִיר אֲשֶׁר זָכָה וְזִכָּה
כְּשַׂר אַדִּיר אֲשֶׁר חָכַם וְהִשְׂכִּיל   וּבִינָתוֹ עֲמוּקָּה גַּם אֲרֻכָּה
בְּשִׁבְתּוֹ אָהֳלֵי דָת מִנְּעוּרָיו   לְהִתְלַמֵּד בְּכָל סֵדֶר וְעַרְכָּא
וְגָדַל בָּהּ עֲדֵי גִּילָּה חבו   וְנִשְׁתָּרֵר עֲלֵי כָל מַעֲרָכָה

[דף א, ב]
וּמִסְתּוֹר הוּא וּמַחְסֶה מִזְּרָמִ[ים]   וּמֵחוֹרֶב לְצֵל הִנּוֹ כְסֻכָּה
וּמְפַלֵּט הוּא לְכָל נִתְפָּס בְּרֶשֶׁת   וּמַצִּיל לַאֲשֶׁר נִלְכַּד בְּחַכָּה
וּבִדְבָרָיו רְפוּאַת כָּל חֳלָיִים   וּתְעָלָתָם לְכָל מַחְלָה וּמַכָּה
וְנֶפֶשׁ כָּל מְעֻוּנָּה לוֹ מְ[צַפָּה]   וְרוּחַ כָּל מְמוּסְכָּן לוֹ מְחַכָּה
וְשׁוּעוֹ יַעֲלִיץ לֵב הַמְאֻוּנָּח   וְנִדְבָתוֹ תְּצַחֵק עַיִן מְבַכָּה
יְקַיֵּים כָּל דְּבַר פִּיהוּ אֱלֹהִים   כְּמוֹ הֵקִים דְּבַר [חָ]גְלָה וּמִלְכָּה
וְיַגִּיעוּ אֱלֵי כַמָּה חֲנוּכּוֹת   בְּרוֹב שָׁנִים כְּמוֹ זֹאת הַחֲנוּכָּה
וּפוּרְקָנִים וְנִסִּים יַעֲשֶׂה לוֹ   כְּחַשְׁמוֹנִים וּבֶן יָאִיר וּמַלְכָּה
וְיִתֶּן לוֹ בְעֹז שָׁנִים וְיָמִים   כְּמוֹ אֵיתָן אֲחִי [יִסְכָּה] וּמִלְכָּה
וְסִיחָתוֹ תְּהִי לָאֵל רְצוּיָה   . . . . . . כְּמַרְחֶשֶׁת וְזַכָּה
וְיַרְאֵהוּ בְּבִנְיַן עִיר נְכוֹנָה   בְּהָרֶיהָ וְכָל נִשְׁפָּה וְלִשְׁכָּה
וּמִזְבֵּחַ וּמִדּוֹתָיו וְשֻׁלְחָן   וְכָל כֵּלָיו וְעַיִן הַמְּסַכָּה
אֲדוֹנִי קַח תְּשׁוּרָתִי בְּזֶה עֵת   כְּפִי מִנְהָג וְגַם וֶסֶת וְדַרְכָּא
וְעַלֶּינָה [עֲ]לֵי קֶרֶב בְּשֻׁלְחָן   וכל נשתה וכל מום...ל וְנִסְ[כָּהּ]
יְהֵא רַעֲוָא באורך מִן שְׁמַיָּא   דְּתוֹרִים רֵישׁ אֲכְוּלֵיהּ. . . . כא
. . . . וְשֵׂכֶל וַחֲנִינָא   פְּנֵי הָאֵל וּבִצַּר הַמְּלוּכָה
ככתוב ומצא חן ושכל טוב וג׳.

תמת

6. בתורת ציר] בתורת משה.
8. גילה חבו. . .] אולי צ״ל גילה חבויה, כלומר גילה מה שהיה סתום לכל.
13. ושועו] מלשון אם בפידו להן שוע (איוב ל׳, כ״ד).
14. חגלה ומלכה] עי׳ במדבר ל״ו, י״א.
16. ובן יאיר] מרדכי. ומלכה] אסתר המלכה.

CHAPTER XIV

Miscellaneous

The three compositions, brought together in this chapter, come from three different manuscripts. No. 1 comes from MS. T–S. Loan 46, which consists of one leaf, the first page of which is blank, and the second contains a hitherto unknown letter of Judah Halevi to Moses Ibn Ezra. No. 2 comes from MS. T–S.8.K.18,[3] which consists of one parchment leaf, the first page of which is blank. The poem is a biting satire on an unknown person by R. Joseph ben Isaac ha-Sephardi, perhaps identical with Joseph ben Isaac Kimḥi. No. 3 comes from MS. T–S. 13.K.5,[5] which likewise consists of one leaf with the first page blank. This poem bears the name of Jacob Halevi in acrostic, but the context shows, that this is the name of the person to whom the poem was addressed, not the name of the author, which remains unknown. The poet eulogizes a certain Jacob Halevi of Toledo, and, among other things, states that he left the sect of Karaites, and though he loved his first wife טורפה,[1] he nevertheless left her when he turned Rabbanite and married the daughter of R. Moses.[2]

[1] Comp. l. 3.

[2] Lines 38–39 read ונשא בת ר' משה החכם המכונה טיטי אשר בכל חכמה חכם. What the meaning of טיטי is I cannot tell. It is also possible that it refers to daughter of R. Moses, that is, her name was טיטי.

שער יד
ענינים שונים

א. הדא מא וגד ליהודה הלוי ז"ל מן מכאתבאת כאתב בהא פמן דלך מא כאתב בה אלו אבו הרון בן עזרה נ"ע

שלום רב, וישע יקרב, לאור המערב, חכם עבר וערב, מגדל עוז ביום קרב, וצל חסד בעת שרב, השם הטוב הנערב, [מ]שה הרב; אחי הנדיבות, ומאור הלבבות, בקר לא עבות, מניף גשם נדבות, ומלאו פני תבל תנובות, ידי חסדו משולבות אל ידי חסד אבות, לערוך בם קרבות, לאלפים ולרבבות, כי יש לחסד מוצא, ועזרה בצרות נמצא, רוח אלהים לבשתהו, ונפש נדיבה סמכתהו, כן יהיה תמיד נר מערבי לא יכבה, ושלומו ישגה וירבה; מאת נבזה וצעיר, לב הידידות מעיר, ואש האהבה מבעיר, העולה משעיר; לאור באור רבי פעלים, הם המאורות הגדולים, חכמי מערב ספרד, לבי לזכרם יתר ויחרד; ומאז אסרתי רכבי ידידות, וינהגני הזמן בכבדות; ואולם שמתי פני אל נכח קדוש יי' ואתנהלה לאטי לבקשם, זעיר שם זעיר שם; עד הגיעי אל קצה גלילם, ולא הורשיתי לגשת אל גבולם; אך הזמן גלה, לבלתי יעשה כלה; בבית גירותי סעדני, ובשירי ידידות רפדני; וישביעני ביין דודים, אחר שבעתי נדודים; ואתחכמה לנגן בגביעים, משוררי שיר נעים; ואהי מנגן נגינתם, שירה לשר צבאותם; נתתי תחלת השירה, לו למחשבות לב אעירה, וייטיבו נגן בראשיתה, ותבצר מהם אחריתה, ויתפארו עלי לאמר, הנה החלונו ואתה תגמור, ואומר להם חלילה, אם ארחיב ואם אגדילה, ולא אשתרר כשאיני יודע, פן יחסדני שומע, כי את רגלים רצתי וילאוני, ואיך אתחרה סוסים יבישוני, ואף כי כבד פה וכבד לשון אני, תרבות . . . ין לישון, נועז. . . . . ופה. . . . . ה ונ. . . . . לשאול הקשיתם:

1. זה מה שנמצא ליהודה הלוי ז"ל מן מכתביו ומאלה מה שכתב למשה בן עזרה נ"ע.
4. ביום קרב] בכ"י היום קרב.
23. אתחרה סוסים] צ"ל אתחרה עם סוסים.

ב. אכֹר לרב רבינו יוסף בן יצחק ספרדי תנצב"ה

[אֲנִ]יָּה וְתַאֲנִיָּה תְּסוֹבֶינָה מַרְאֲשׁוֹתָיו
[בּוּקָ]ה וּמְבוּקָה תְּמַרְטְנָה שַׂעֲרוֹתָיו
[גְּעָרָ]ה וּסְעָרָה תְּכַלֶּינָה גַבּוֹתָיו
[דַּלֶּקֶ]ת וְאֵשׁ מַשֶּׂקֶת תַּ[בְעֵרְנָה רַקּוֹתָיו]
הַשַּׁחַת וְהַקַּדַּחַת תְּצַמֵּקְנָה לְסָתוֹתָיו
וְהַצָּרַעַת וְהַתּוֹלַעַת תַּלְהֵבְנָה לְחָיוֹתָיו
חֲצָצִים . . . צִים יְשַׁבְּרוּן טוֹחֲנוֹתָיו
טֶבַח וָזֶבַח יְקַרְצוּן גַּרְגְּרוֹתָיו
יָגוֹן וְשִׁבָּרוֹן יַפִּילוּן זְרוֹעוֹתָיו
כִּלָּיוֹן וּדְאָבוֹן יְשַׁמְּטוּן כַּפּוֹתָיו
לַהַט וְלַהַב יְלַהֲטוּן אֶצְבְּעוֹתָיו
מַכֶּה וּמַכָּה יְחַבְּטוּן כְּתֵיפוֹתָיו
נוֹתֵשׁ וְנוֹתֵץ יְנַתְּחוּן צְלָעוֹתָיו
סוֹחֵף וּמ. . . . . יְפַקְפְּקוּן חַלּוֹנוֹתָיו
עוֹקֵר. . . . קר יְפַרְפְּרוּן עַצְמוֹתָיו
פּוֹשֵׁחַ וּפוֹלֵחַ יְפַלְחוּן כִּלְיוֹתָיו
צוֹמֵת וְצוֹרֵר יְפַצְפְּצוּן יַרְכוֹתָיו
קוֹלֵעַ וְקוֹטֵעַ יְקַטְּעוּן רְכוּבוֹתָיו
רוֹצֵץ וְקוֹצֵץ יְקַצְּצוּן שָׁתוֹתָיו
שַׁרְבִיטִים וְשׁוֹטִים ינ. . . . מַרְגְּלוֹתָיו
תְּסוֹבֵבְנָה קְלָלוֹתָיו מֵרַאֲשׁוֹתָיו וְעַד עֲקֵיבוֹתָיו
אמן סלה

ג. בע"ה סימן יעקב הלוי

אני ראיתי אהבה בלב יעקב מטולטלה דבוקה
עם אשתו טורפה כשלהבת באבוקה

14. ינתחון] נ"ל שצ"ל ינתצון.
16. ..קר] אולי צ"ל ומקרקר.

אשר לא ראיתי בימי כל כך חקוקה
בלי שום סיג מזוקקה
נראה לכל רואיו שהוא צמא ומתאוה לשתות מהמים.
ואין כונתו אחרת אלא לשם שמים
ולא עשה כמי שישב בתורת אל יומים
שחשבו שמעו מקדמונים וחכמים.
יישרו השם לילך באורחותיו
ויתן לו חן וחסד לעשות מצ[ותיו
ויפתח לבו ללמוד ממדותיו
ולהכיר גדלו וטובו ונפלאותיו.
יראהו השם בנין ביתו
ויתן לו בנים זכרים לעבו[דתו
ומשאלות לבו לטובה כתאותו
וממון רב לעשות מצותו.
עניו ושפל רוח ובמשקל הוא שוקל דבריו
ובאמונה ובאמת מגיד. . . . .
והוא מתעסק ברמ"ח מצות שהם מנין אבריו
אשרי יולדתו ועל הכל א. . .
קרא שדכתיב נתקיים עליו.
שאוכל מיגיעת כפיו וממ[עשה ידיו
אשריו בעולם הזה ושכרו שמור עליו
ולכן יאש[מו] ויאבדו כל או[יביו].
בכסף ובזהב מלאכת אדוני אבי ואחי ידידי
נשתתף עמהם כדי שבזכותם
ובתורת אל כולם עוסקים בודאי
חן וחסד יתן להם השם לפניהם
הלא לא עשיתי חרוזים אלו אלא מרוב אהבה

49. T-S. Loan 33 (290–291)
50. ,, ,, 42 (292–293)
51. ,, ,, 46 (319)
52. ,, ,, 54 (229–242)
53. ,, ,, 59 (297–299)
54. ,, ,, 65 (224–225)
55. ,, ,, 68 (211–213)
56. ,, ,, 71 (254–255; 309–311)
57. ,, ,, 160 (275–277)
58. ,, ,, 170 (220–223)
59. ,, ,, 201 (185).

IV. Dropsie College Library:
60. MS. 159,1 (307–308)
61. ,, 252 (53–106; 137, 139)
62. ,, 253 (53, 54, 56, 117–144).

V. Jewish Theological Seminary Library: (New York)
63. MS. Adler 2167 (195–197)
64. MS. Lehman (151–172)
65. ,, Mahzor Corfu (191–193)
66. MS. Steinschneider (174–181)
67. MS. (not numbered) (207, line 10–209).

VI. Jews' College: (London)
68. Montefiore 196[83] (191–193).

VII. Leningrad Library:
69. MS. Firkowitch 195[8] (288–289).

VIII. Private Collections:
70. MS. Mosseri (Cairo) No. 220 (53–106; 135–137; 139)
71. MS. Wertheimer (Jerusalem) (11–16).

ב. רשימת המבטאים החדשים

כוללת השמות והפעלים החדשים, הנמצאים בפיוטים שבספר זה, על פי סדר שרשיהן. אחרי השרש בא המבטא החדש עם אות „פ" או „ש" אחריו, להראות על „פעל" או „שם". המספר הראשון שאחרי האותיות האלו מראה על העמוד, והמספר השני, שבתוך מסגרת, מראה על השורה שבאותו עמוד. פירושן של המבטאים החדשים האלה ימצא באותם העמודים, בהערות. אות „צ" מראה על ספר „סינאגאגאלע פאעזיע" של צונץ, מהדורה חדשה (פראנקפורט א. מ. 1920).

א

אבק–אבוקים. פ. 166 (28).
אוה–תאו. פ. 9 (16).
אול–יאויל. פ. 63 (74).
און–לאונם. פ. 106 (7).
אזן–מאזנים. פ. 64 (90).
אחה–אחויה. פ. 294 (21).
נאחים. פ. 111 (2).
אלם–אלמות. ש. 88 (529)
אלף–תלף. ש. 236 (2). צ. 385, 420.
אמל–יאומלל. פ. 315 (10).
אמן–התאמת. פ. 87 (513).
אמץ–אומצו. פ. 57 (1).
אמר–אמירה. ש. 128 (2).
אנח–אנח. ש. 236 (30).
אנוחים. פ. 88 (531). צ. 422.
מאנחים. פ. 156 (10), 317 (13).
אנן–אנן. ש. 233 (2).
אנונים. פ. 130 (16), 235 (21). צ. 422.
אפל–יאופלו. פ. 86 (483).
ארח–האריח. פ. 270 (28).
מאריחך. פ. 203 (36).
ארך–ארכות. ש. 150 (33).
אשש–מְאושש. פ. 72 (231). צ. 439.

ב

בכר–מבוכרים. פ. 32 (29).
בלעדי–מבלעדיך. פ. 138 (5). צ. 436.
בין–בן. פ. 39 (2).
בעה–בעה. פ. 231 (7).
בעת–בועת. פ. 139 (3).
ברק–ברוקים. פ. 246 (4).
ברר–יבריר. פ. 298 (23).

ג

גבה–גיבה. פ. 122 (2).
גהה–גהות. ש. 92 (596).
גזז–יוגזזון. פ. 84 (458).
גלם–גלומים. פ. 43 (18).
גמם–מגומתים. פ. 102 (20).
נגממו. פ. 90 (566). צ. 426.
גנן–גנון. ש. 76 (306). צ. 392.
הגנין. פ. 46 (4).
הוגנן. פ. 47 (4).
געה–גועים. פ. 170 (7).
געו. פ. 59 (4).
געיה. ש. 53 (4).
געיי. ש. 86 (484).
געיתי. פ. 69 (184).
גער–להגעיר. פ. 123 (12).

ס

ע

פ

ג. רשימת הכנוים

ד. רשימת שמות האנשים

*כוכב מראה על שמו של פיטן שפיוטיו נמצאים בספר זה.

ה. רשימת הפיוטים על סדר א"ב

ב

ג

been vocalized. It would perhaps have been better if I had consistently omited all the superfluous *matres lectionis*, or else had preserved each and every one of them. As it is, I must admit that many deviations will be found, due to the fact that my interest in the interpretation of the poems has caused me to neglect somewhat the subject of orthography, and in this way, I have laid myself open to the charge of being inconsistent. But after all, no one can be as exact as the photograph, and the best way would be if these Genizah texts could be accompanied by facsimiles, but for such an undertaking the Maecenas has not yet appeared.

Finally, I gladly take this opportunity of expressing my sincere thanks to all the scholars whose kind co-operation has enabled me to gather together the material for this volume: Professor Cowley, of the Bodleian; Dr. Barnett, of the British Museum; Dr. Adler, President of the Dropsie College; Prof. Marx, Librarian of the Jewish Theological Seminary of America; Dr. Hirshfeld, of Jews' College; Prof. Maggid, of Leningrad; Mr. Jack Mosseri, of Cairo, and Rabbi Wertheimer, of Jerusalem. Above all I am indebted to the authorities of the University Library of Cambridge, England, who have shown me great courtesy during my two visits to that Institution.

Acknowledgment of a different nature is due my two friends: Mr. David Yellin and Dr. Joshua Finkel, both of whom have on different occasions given me some assistance in regard to the Arabic passages found in this volume. To Mr. Benzion Har-Zahab of Jerusalem I am greatly indebted for reading the proof. This excellent grammarian and skilful proof-reader has not only detected many errors but has also made a number of emendations which I cite in his name. Thanks are also due to my former pupil, Rabbi Joseph Marcus, for assisting me in reading the final proof-sheets.

New York, January 1, 1928.

different point of view. Irrespective of the literary merit of the poems, they contain a wealth of new word-formations, which cannot but be of great service to the grammarian and the lexicographer, and for their benefit a special index of these word-formations has been given at the end of the volume. An examination of this index will show that only a very few have been previously recorded by Zunz. Some of these word-formations remind us of the inventions of modern Hebraists, while all of them testify to the fact that to the Payyetanim the Hebrew language was a living tongue fit for growth and expansion. And the expansion was accomplished not through accretions from other tongues and dialects, but entirely from within, from grammatical modifications of the old stock of Biblical words.

Still another point of interest is to be found in the *Kerobot* of Samuel and Joseph Al-Baradani, which appear in the first and third chapters of this volume. They prove conclusively that the norm of the *Kerobah*, first formulated by Yannai, as shown in the introduction to *Maḥzor Yannai*, was adopted by all his followers. That he was the first to formulate it is a matter that is not very likely to be disproven. The eleven *Shib'atas*, or modified *Kerobot*, for eleven ordinary Sabbaths, lend additional importance to this volume, because thus far no such piyyutim have come to light. And due to the fact that tradition credits Yannai with piyyutim for every Sabbath of the year, we may ascribe these to him, although they appear in the manscript as anonymous.

The secular poems again possess an additional merit that nearly all of them are addressed to persons of note, and in this way give us either new data regarding personages known to us before, or entirely fresh information about people unknown to history. Of the sixty-nine names listed in the index of names at least thirty were unknown to us before.

A word of explanation in regard to the orthography employed in this volume should be given here. Practically all the manuscripts used for this edition employ the *matres lectionis* for vowel signs, not excepting those MSS. which have the superlinear vocalization. Thus the *Waw* is used for the long and short O as well as for the long and short U. In reproducing the MSS. this peculiarity has been in the main preserved, although the text has

not only a commentary to nearly every other word, but it demands also the tedious and meticulous labor of supplying it with vowel signs; a labor from which many a scholar shrinks. Nevertheless, even in this field has our literature been enriched by a number of important publications, such as the collection of *Abodahs* by Professor Elbogen in his *Studien zur Geschichte des jüdischen Gottesdienstes*, the *Maḥzor Yannai*, the large number of Gabirol poems included in the third volume of Bialik's edition, and the recent publication of Professor Kahle in his *Massoreten des Westens*, besides the numerous contributions in periodicals by Brody, Elbogen, Marmorstein, Max Weisz and myself.

In all the preceding publications, however, the scope is limited. In this volume, on the other hand, an attempt has been made to give a comprehensive collection of poems, both religious and secular. In the selection of the compositions the criterion was not literary perfection, but rather fulness of illustration. Specimens of the most abstruse style are given along with those of the simplest kind. In fact, the obscure poems are perhaps the more characteristic of the mediæval period. These difficult texts show more clearly how closely connected the Piyyut is with the Midrash. Indeed, one of these compositions, the longest of its kind, is no more than a poetic paraphrase of the Midrash on the Song of Songs. Some of the poems show also the novel technic of weaving themselves around Biblical passages in such a way as to assume the very form of a mosaic. Above all, the editor feels himself fortunate to have been able to bring forth not only a very large number of unknown poems but also a considerable number of hitherto unknown poets, such as Joseph Al-Baradani, Samuel the Third, Saadya ben Berakot, Solomon ben Al-Tawil and others.

The importance of these poems does not, however, rest entirely upon quantity and novelty, nor upon the fact that their authors have been forgotten. A large number of them display real poetic genius and compare favorably with the best productions of their kind. To render these poems into English and to preserve the technic of acrostic and rhyme is out of the question; but I hesitate even to give a prose translation of any of them, not feeling myself capable of doing justice to the beauty that is inherent in them.

To scholars this volume will also prove of value from quite a

PREFACE

On the importance of the Genizah, in general, it is no longer necessary to dwell. The numerous works of note, which have appeared since the epoch-making publication of the Hebrew text of Ben Sira, are ample proof of its great value; and the large number of Genizah manuscripts, stored up in various libraries the world over, hold forth the prospect that many years of diligent research will have to pass before this treasure-house of historic and literary documents will be exhausted.

It may be timely, however, to say a word about the liturgic and secular poetry to be found in the Genizah fragments. Compared with the interest which scholars have taken in the Genizah material bearing on History, Responsa and Halakah, the interest in the field of Hebrew poetry appears to have been rather slight. The reason for this must not be supposed to lie in the fact that material is lacking. On the contrary, the amount of poetic material in the Genizah manuscripts is perhaps greater, but certainly not smaller, than that of any other branch of Jewish literature. The real reason for the comparatively small output of poetic compositions from the Genizah seems to me to be twofold. First, poetry has been regarded by most scholars, as something lying on the periphery of Jewish Wissenschaft, a topic which is but of secondary importance. The researches of Zunz in the field of History and Midrashic literature have found many admirers and disciples, but his works on the liturgy have been studied by comparatively few. The second reason lies in the nature of the material itself. In all other subjects the question of taste does not enter into consideration. A Halakah of the seventh century has in the main the same characteristics as one of the seventeenth; a Responsum is intelligible to us no matter in what century it was written. But our taste in poetry has undergone such a radical change that many of the early compositions seem exotic and hardly worth the name of poetry. It is this characteristic, undoubtedly, that has made the liturgic poetry unpopular with scholars. Furthermore, a proper edition of a poetic text involves

The publication of these Memorial Volumes has been made possible through the liberality of Mr. Louis Marshall and Mr. Felix M. Warburg, to whom the editors take this opportunity of expressing their sincere gratitude.

New York, November 1927.

considerable number of important Genizah manuscripts, selected by himself, which he hoped to publish in the course of time. But his administrative duties and other literary labors rendered this impossible, and after his lamented death, the Faculty of the Jewish Theological Seminary felt that it could not in a more worthy way honor his memory, nor could it exercise a greater privilege than to carry on the work which Doctor Schechter left behind. Acknowledgment is here made by the Seminary to the Library of the University at Cambridge for its great liberality in permitting manuscripts to remain in New York long enough to render this possible.

The manuscript material was distributed among the members of the Faculty as follows:

> Fragments dealing with Haggadah, Geonic, and early Karaitic Halakah Literature were assigned to Professor Louis Ginzberg.
>
> Fragments dealing with historical material to Professor Alexander Marx.
>
> Fragments dealing with Liturgy and Secular Poetry to Professor Israel Davidson.
>
> The Arabic fragments were to be edited by the late Professor Israel Friedlaender.

It had been expected to assign one volume to each of these subjects, but the material dealing with the Haggadah and Halakah was so considerable that each of them will occupy a volume. Following them will come the volume dealing with Liturgy and Secular Poetry. No new assignment has as yet been made of the Arabic fragments.

Since the time that these manuscripts were brought from Cambridge to America, other collections from the Genizah have found their way into various libraries in this country and Europe, and it was deemed advisable, in the interest of science, to give each editor the privilege of adding other material from the Genizah, relating to his subject, so that there will be found here and there Genizah fragments which were not originally brought by Doctor Schechter from Cairo.

It is in this inimitable and poetic fashion that Doctor Solomon Schechter described the Genizah at Cairo, which has now come to be known as *the* Genizah par excellence.

The discovery of this Genizah marks one of the great epochs in the history of Jewish learning, every branch of which has been enriched by the treasure there found.

Fragments of manuscripts had been filtering into Europe since about 1890, and Doctor Schechter became convinced, by information from various sources, that the origin of all of these was Cairo. Through the encouragement of the authorities of the University at Cambridge, and especially of Doctor C. Taylor, the Master of St. Johns College, the journey to Egypt was made and Doctor Schechter at once realized the great importance of the Genizah material for Jewish history and literature. With the permission of the authorities of the Congregation in Cairo, the great bulk of the treasures hidden in this obscure Synagogue was transferred to the Library of the University at Cambridge and made accessible to the scholarly world.

The labor of Doctor Schechter, in examining and sifting this material, for he collected mainly manuscripts and retained very little of printed matter, was very great. The Genizah was dark and everytime documents were examined it emitted clouds of dust "as if protesting against the disturbance of its inmates," as he whimsically put it. Indeed, he often ascribed some of his bad health and bronchial troubles to the almost suffocating atmosphere in which he worked during his months of study there.

But Doctor Schechter was not satisfied with having brought the Genizah to Cambridge. He proceeded to explore it and it is due to his great learning that we are now in possession of such a long lost treasure as the original Hebrew of Ben Sira, the Zadokite Document and others. Had he been spared to us for a little longer, there is no doubt but that the scholarly world would have benefitted by similar works stamped with his originality and acumen.

When he left England in 1902 to assume the Presidency of the Jewish Theological Seminary of America, the authorities of the University at Cambridge permitted him to bring over with him a

FOREWORD

"The Genizah, to explore which was the object of my travels in the East (1896–1897), is an old Jewish institution. The word is derived from the Hebrew verb *ganaz*, and signifies treasure-house, or hiding-place. When applied to books, it means the same thing as burial means in the case of men. When the spirit is gone, we put the corpse out of sight to protect it from abuse. In like manner, when the writing is worn out, we hide the book to preserve it from profanation. The contents of the book go up to heaven like the soul."

"Happily for us, this process of 'hiding' was not confined to dead or worn-out books alone. In the course of time the Genizah extended its protection to what we may call (to carry on the simile) invalid books; that is, to books which by long use or want of care came to be in a defective state, sheets being missing at the beginning, in the middle, or at the end, and which were thus disqualified for the common purposes of study."

"Besides the sacred and semi-sacred books the Genizah proved a refuge for a class of writings that never aspired to the dignity of real books, but are none the less of the greatest importance for Jewish history. As we know, the use of the sacred language was, among the Jews, not confined to the sacred literature. With them it was a living language. They wrote in it their letters, kept in it their accounts, and composed in it their love-songs and wine-songs. All legal documents, such as leases, contracts, marriage settlements, and letters of divorce, and the proceedings as well as the decisions of the courts of justice, were drawn up in Hebrew, or, at least, written in Hebrew letters. As the Jews attached a certain sacredness to everything resembling the Scriptures, either in matter or in form, they were loth to treat even these secular documents as mere refuse, and when they were overtaken by old age, they disposed of them by ordering them to the Genizah, in which they found a resting-place for centuries. The Genizah of the old Jewish community thus represents a combination of sacred lumber-room and secular record office."

Printed at
THE JEWISH PUBLICATION SOCIETY PRESS
Philadelphia, Pa., U.S.A.

TEXTS AND STUDIES OF
THE JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY OF AMERICA
VOLUME IX

GENIZAH STUDIES

IN MEMORY OF

DOCTOR SOLOMON SCHECHTER

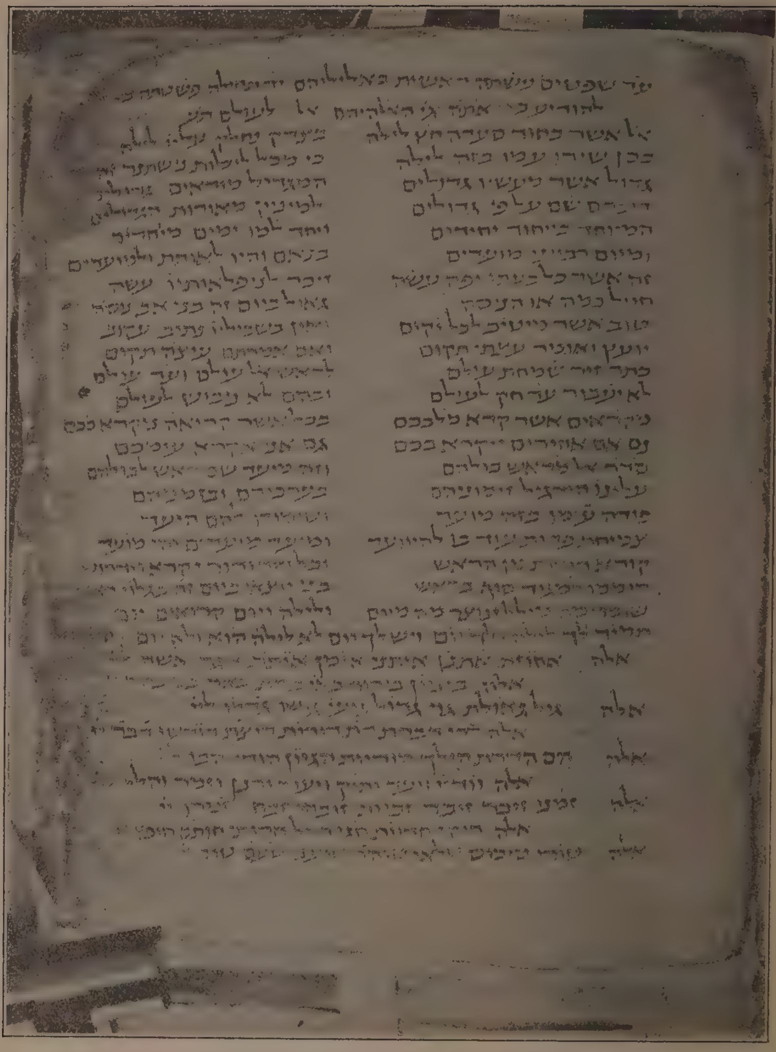
III

LITURGICAL AND SECULAR POERTY

BY

ISRAEL DAVIDSON

NEW YORK
THH JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY OF AMERICA
1928

MS. OXFORD HEB. D. 14, FOL. 12a.

GENIZAH STUDIES

IN MEMORY OF

DOCTOR SOLOMON SCHECHTER